

~~ETS~~ e

Brandeis University

Waltham, Massachusetts

בכורי העתים

מנחת בכורים

לראשית שנה

תקצ"ב

חבור כולל דברי חכמים וחידתם, ועניני מדה ותועלת,

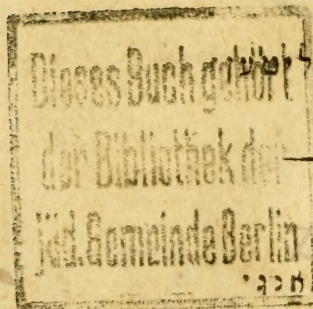
לדעת חכמה ומוסר להבין אמרי בינה

אלו

ניי אי אהרם - געשענק,

צור בעלעהרונג אונד אונטערהאלטונג

פיר

11525

זעעלפטער יחזקאל חכמי

Bicure Haitim.

Erste Früchte:

ווייען

גערוקט ביים אנטאן עדל' פ' שמיד ק' ק' פריץ' בוכרוקער.

WIEN, gedruckt bey ANTON Edl. v. SCHMID, 1831.

תולדות רבינו חננאל

בן רבינו הושיאל

ורבינו נסים בר' יעקב ממדינת קיר"וואן

עם

הערות מושכלות.

ונצטרפו אליהן

ליקוטים מפירושי ר"ח על התורה

עם הערות מושכלות גם עליהם מכותב תולדותיו.

ועוד הוספות ותיקונים

לתולדות רבינו נתן בעל הערוך

ושאר גדולים. שנדפסו בשנה העברה.

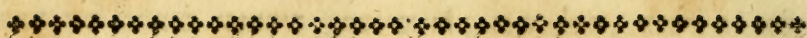
Restricted

DS101

. B5

v. 12

אל הקורא!

ישתי התולדות האלו של דצינו הנחלל ודצינו נסים היו מוכנות
ללכת לאור כזר בשנה העצרה ציחד עם תולדות דצינו נתן
ושאר גדולים כמו שדפס שס ששער המחצרת, אך מאפס מקום נתאחר
עד כה, וצמחך הזמן ההוא עשיתי חיזה הוספות ותיקונים לכל התולדות
האלו, ואופן של ר"ח ודצינו נסים הכנסתי בהערות שלהם. ולאחר
שדפסו כזר יחדתי עתה מקום צסוף מחצרת זאת. ואקרה כי לא יהיו
דיקי התועלת צעיני כל מעיין ודודש צקדמוניות ישראל. — ואחרי
הציאתי הענין להקדים פה דצדים לא אחדל מהעלות עוד חיזה מליס
דצד הכוגע לי אך צמסצות מעט גס לעס ישראל בכלל.

הנה שמעתי דצים וכן שלמים אומדים לנפשי, נאלמת דומיה משאת
עוד משל ומליצה צאמרי נועם המושכים את הלצ, כאשר נמלא
צמחצרותיך עד כה כפעם צפעס, ועתה דצריך לעו, ואס גס מוצנים
המה לקוראיכם, הנה יחסד להס כל צושס אשר יתן צהס טעס מתוק
לחיד ולנפש. להס אשרוך פה דצדי חלה, ואולי לצד מאשר יכללו
תשובה לאמריכם, עוד ימלאן צהס צחינות חדשות לעיניכם.

הן אמנס כל חופש חדרי נשמח האדם כזר חלקי היא הצניח המאירה,
ימלא כי לצד מהרצה מחלקות פרטיות יתחלקו צהס כחות הנפש
למיניהם ולאישיהם, יש עוד שני כחות סוביות אשר תחתיהם יכנסו כל
המחלקות הפרטיות ההן, והס נקראים השכל והתשוקה. וכזר הרזה
הדצ הפלסוף האלקי ר"מ ז"ל צפידושו לספור ען הדעת, ענין ומעלת
כל אחי ואחד והצורך הגדול להיות שניהם נערכים לאדם צמדה וצשיעור
הדאוי כי גס שניהם מתנות אלוה ממעל המה לאדם לכונן ולהשלים
את נפשו צהס, יעו"ס דצדיו כי נעמו. ומצלי הכפלים פה נצאר את
דצדיו עתה רק צמה שצריך לענינו ונאיר אותם צאור המשל, כי נדמה
לעינינו האדם צזה, לצן מלך גדול, נער ורך עוד, אשר שלחו אציו
לארץ רחוקה לדאות אותה ואת היושבים צה, לדעת כל תכונתה ותכונת
אנשי, ללמוד כל חקי' ומשפטי' גס ללמד אותם את אשר ידע יותר מהם.
אכן דצדנים המוליכים לארץ ההיא יש צהס ישרים וסלולים, אך יש

והדגים צעד כל הנחשצ צעיניהם לעוקר . וכתה דמים נשפכו מידי
 מלדים צלליים פדסיים עת השיאום כהניהם להעמיס דרכי אמנותם על
 עמים זולתם . ודי לנו זכרון מעשיהם עת הסיתם הערצני המשתגע ,
 שטפו מדינות והרצו חללים אין מספר , וצגגוון זה נהגו עוד זמנים
 הרבה דוד אחר דוד . (ולא נהי' כזאת צעמי מערצ דק פעם אחת כחמש
 מאות שנים אחרי כן) ומי הי' המניע לכל המוני המוסתים האלה ?
 הבצור הכורא צחמת אפו , כח התשוקה דרוצ עזו וחילו , אשר התבצר
 על כח השכל ולא נתנו עצור בצולו לעגור צעד המית גליו ולאמר להם
 עד פה תצאו ולא תוסיפו . אך לא כן עמי מערצ ולפון אשר טבעם
 קד או מעוזג עכ"פ , וכח תשוקתם לא יפיה שלהצת דצה בקרצם להחזיק
 דק צאשר אחזו מאז ליתך נאמן ולהתינצ כחומת דדול נגר כל חדש וצלתי
 נהוג עד כה . ותחת אשר עמי הודו וסינים עוד צימינו מתחזקים
 ומתדצקים צעיקרי אמנותם אשר להם מאז . לענות נפסס צמכאוצים
 נפלאים לתת לואדריהם תחת חופני העגלות . וגם למות או להשדך
 עליהם . ראינו את היונים והדושיים עוד צעתיס קדמונים מתהרים
 להגיע אל למודי הידיעות והחכמות המועילות עכ"פ ליפות חיי האדם ,
 כי לא נכנע כח השכל אללס מפני כח התשוקה דק אדרצא התבצר עליי
 מאד והי' דק נעזר ממנו להעיד את חקרי לצ המצויים אל כל מדע
 ותושי' , ולהפך נעזר גם כח התשוקה החלש אללס , מדיעו , ללכת צמקל
 נועם ודק עי"ז הניץ והפדיח כל מלאכות והבינוי היופי , ומלל פני
 ארלותם תרבות חמד אשר מגזעו (גזע התשוקה) ילאו , כמו ליורי
 ומחלצי התמונות , ושירים נעימים ומלינות נמדלות — וע"פי המשל
 שזכרנו נדע על איזה דרך יוכלו אלה דיעים השיס לעזור זה לזה . הי'
 אמנם הבצור הנער אשר איננו יודע כלל צמהלכי הדרכים וכל עינוי
 הנסיעה , לא יוכל להועיל מאומה למועלות ודעות של דיעו הצוחז
 ומכיר אותם היטב . אכן צזאת הוא לו קלת לעזר מדחוק שכל אשר
 יאמר התייר צעלתו כי הוא זה הדרך וזאת העיר , ישחד הבצור צעדו
 מכחו הרצ לצחוד הדרך ההוא וללכת צו . וככה לא יועיל כח התשוקה
 וכל תולדותיו לדרישות המדעים , ולא נדע מאומה יותר צמופת אחד
 של חכמת המדידה והתכונה וההגיון גם אם יושר צשירים שונים ונחמדים ,
 שכל אלו תחת ממעלת השכל ואין לכח התשוקה חלק צבהם . אך את
 אשר יגזור הרשען אחרי חקירותיו דצדדים הנורעים צמנהגי האדם וגם
 צדעותיו על כל ענינים הנשגבים והשפלים , יבי האחרון אח"כ לעזר לו
 להניע את האדם לשמוע צקולו ולצקק צו . ולא כן להפך כי גם את
 לא יועיל מאומה התייד הגדול לצצורת דיעו וחילו הדצ להניע את לצ

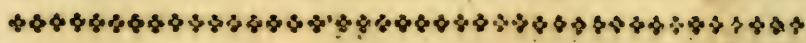
צהם גם מתעיס ושוממים, חשנים ואין נגה להם, מכשילים רגלי
 ההולך צהם. והי' מרנן אציו אשר תדי יסע צנו צדרכים ההם יצחון
 גם אותם היעז להכיר תמיד את המהלך הנכון צהם ולעזוז ארחות
 עקלקלות, ולצעצור כן צחד לו שני דיעים אשריו הנאמנים. האחד מהם
 תייר גדול יודע ומכיר היעז כל משפטי האדן הדחוקה גם תכונות
 הדרכים המוצילים אלי', והשני לעיר מומנו עלם בצור חיל אשר לא
 יחת תפני כל, אף אם לא נסה ללכת צדרכים כאלה ולא ידע להזהר
 מאצני מנסול הרצה הנמלאים צהם. הצנור נפקד מהמלך עם הצוקה
 צידו להורות לצנו תמיד את כל שצילי מסעיו, להאיר לו את חמליו.
 והלעיר נפקד גם הוא אשר צמו פיו יאמן את רוח צנו כפעם צפעם,
 לצל יפחידוהו המרחקים והמעקשים וכל סלונים ועקדצים, ואם לא
 ישמע למאמני דוחו, יאלנהו ויכדיהו ציד חזקה ללכת הללה ולא
 יניחהו להתמהמה על מקום אחד; כמו שני אלה הדיעים נתונים המה
 לאדם עת נשלח משמים תצל ארנה, לדאות את מולאיו ומוצאיו, להשיג
 צחושו וצנפשו כל אשר בצבולם. ללמוד וללמד כל אשר יוכל. השכל
 הוא המאיר צתהו יליל המצונות, והוא המודה דרך להשיג המושכלות
 צכל מדע, אך לא יספיק להוציל את האדם אל המערה הנועדה צלי
 כח התשוקה המעיר ומעודד אותו לכל למוד ומעשה, וצלעדו ישאר האדם
 עד מהרה יגע ורפה ידים, נדהם ממונקות ותלאות, ומתעלל מעשות
 מאומה לעוצת נפשו ולעוצת אחיו. אך יתד מזה עוד לא יספיק כח
 התשוקה לצד להשלים המצוקה מאת יולר האדם, כי הוא רק בצור חמיץ
 נעדר התצונה, וצלי כח השכל ישאר האדם צלי מנהל ומורה, ונדף
 כל היום מריע השני הוא כח התשוקה אשר נפקד רק להגיעהו ולדחפהו
 ממקום עמדתו, ירוץ ולא ידע אנה ויפול שצע צמהמורות. ומכל זה
 נראה רצ הלוך לשני אלה הכחות וגם לחד המכוון צין זה לזה, כי
 כערך אשר יצד האחד על שצרו יתד מדאי כן ערך כניעת האדם
 תחתיו והתרחקו ממשמרת כח האחד, ויהי' יתד ככון למעוד רגל או
 לנפול צעלתיים. — האמנם לא צאנוס פרטי לצד נראו התכונות הללה
 אך פרישות הנה על גוי ועל אדם יחד. וכמקרה האדם כן מקרה
 לאומיים רצים ודורות שונים כפי חלוף מצבי מקומם וזמנם. וככה שני
 הכחות יוכלו להתגדל ולעלות מעלה צאורך הזמן אלל עם ועם, כמו
 שיגדלו ויעלו גם צאים פרטי עם אורך שניו. ונודעו לנו דוב יושצי
 חלנות המזרח והדרום אשר כחומם הרצ צעצעם כן ירצה כח תשוקתם
 ויתצד הרצה על כח השכל וזה נראה צכל עמיניהם. רוחם תתלה צכל
 אשר יצוד דמיונם. ועד מהרה יתאספו להמון צד להיות הורגים או

התשוקה וכל העמים, צמה שחוס העצמי של כל עמי קדם נתמעט
 אללם כפי מלך מקומם היותר מערבי וגם קלת לפוני להם, ורצ הוא
 מאד בכל זה נגד המוצג הקד של כל עמי איירופא אשר המה צערך
 לחשי ח"י מערביים לפוניים להם הרצה, ויהי איפא מתכונת גוי ישרון
 להיות ממוצג מאד צין התשוקה והשכל, ולהגיע צומן הדלוי אל המטרה
 המצוקשת מאת מליצ בצולות עמים, כי גם אותות כח השכל נדלו זהם
 הרצה מאד כנודע מאז ועוד עד היום. (וצה תראה שלא רק לאהבת
 ארץ חבותינו לצד הרצו חז"ל שצצה של ח"י לענין השלמות הנפשיות.
 ואמרו אורה של ח"י מחכים וחד מינייהו כתרין מינן וכדומה) והיו רק
 לריכים להמשכת עת עד יסקוט גאון דכים של הכתות הרצות, הצא
 לרצו צומן הצוסר של כל חומה צערס יצילו אשכולותי, לולא נגוד
 עליהם ממרום אשר צעת הויל צעממה צערס שצתו מלוש צלק עד
 חמלתו, צאו עליהם הרומיים ויזרום לכל פאה וימכרו הרצה מהם
 לעצדים ולשפחות. השלכו מאלרס כנלר נתעצ צערס יתוס פדח וכפתו
 לא רעננה עוד, והעלים מהם נכפו צלי עשות למה, ומהם נצלו גם
 יצו. ובכל זה עוד גם היום לא יתכשרו להם תכונות רוחם, צענין
 רצו כח שכלס ותשוקתם י עוד נדלו זהם צכל דוד ודוד חנשים יקרים
 ומלויינים צזה וגם צזה. ובכלל מתתקיים ומתילצים על משמרתם אשר
 הולגו עליו לפני חלפי שנים עד כי הי' זה לפלא גדול צעניי המערביים
 והלפוניים, וגם קלת מחמיהם ישענום צעצוד זה, ויהיו צענייהם
 פאצנים מנופלות מחומה ישנה וחדצת אשר יעלרו מרולות כהרי הזמן
 צמקומות הרצה מקרצו אל המטרה, והם לא ידעו ולא יצו כי צעצוד
 ישדאל ארץ משכנותה עוד לא עצו תכונת מקומה. — אולם בכל זה
 נכונים הם להשלים ולהעיצ מלצס הגופני והרוחני ע"י שינויי סרק אם
 מסכימים מאד לדרכים קדמונים שלהם, כאשר נראה זאת צאחרות שונות
 עת רלו הדאסים להשיג על כזה. ולהפך צאחרות אשר רלו ע"י תחצולות
 שונות להרחיקם מישן נוסן, או להשאירם נסוגים אחר נפרדים וצודדים
 מכל תנועות הזמן נוקשו גם שניהם והרעו להם ולנו. אלה לא הצינו
 למדוד כח תשוקתנו הרצ, ואלה לא מדדו כח שכלנו לדלות ולהליץ גם
 מחדכי צתי אופל מה נעשה צתצל ארלה. ואוי לעצד (וגם לאדון) אשר
 לפתע פתאום יפתקו מוסדותיו! ורע מאד לעין לא דלתה אור כי תפתח
 פתאוש נגד זוהר השמש. —

ובארץ מגורי ואלרות הקרצות חלי' למזרח דליתי שערודי צעמי.
 כפי הנודע נחלק לחלי מזמן ששים שנה ויותר. ולעין צוסכת
 תתראה החלוקה הויל אמש צענייים שזכרו. חלי העם ישמעו רק
 לקול

צן המלך ללכת הלאה, כאשר לא יועיל השכל ולא יוסיף לגבורת וחזק
 הדמיון צלילים וצלילים ומלילות ולהתגברות רגשות הנפש בכלל, כי
 צידו רק לשפוט ולגזור לא להכריח או גם לפתות, אמנם צאת יהי
 לעזר גדול לריעו הגבור בהאיל עליו מחמתו לדעת איך ועל איזה
 דרך ישתמש בנחו אס לשצט אס לחסד, אס יכשרו הזמן והמקום והעניינים
 להלביז הלצנות דצצרים כשגזים וחזקים יותר, או להסתפק צאמרים
 בעיניים ורכים משמן, ואיך ומתי יעריך אותם, מה יקדים ומה יאחר,
 וכדומה הרבה. ומזה נראה כי יש לצבור (כח השכל) מצא גדול ורחב
 יותר דדרכי העיר (כח התשוקה) מאשר יש לאחדון דדרכי הראשון.
 וכבר דאינו ההיזק הגדול אשר יוכל לנמוח לאדם ולעמים אס יכנע
 הצבור מפני אחיו ורצ יעצור לעיר. ומכל זה נצין סצות המעלה והגדולה
 של העמים הממוזגים צמי הכחות צשיעור הראוי, או הצלתי מגצירים
 עכ"פ את התשוקה על השכל, כמו שהיו צעמין זה האחדון היונים
 והרומיים. אכן גם ההפך הדע להס ד"ל צמה שהי' כח תשוקתם חלוט
 מאד כגד כח השכל, ונדע דדך הפכפך של היונים צכל עניניהם. כי
 האיש אשר הפקידו היום לשד נצא ושצחוהו וכצדוהו צקהל דצ, דחפוהו
 למחר מעידם או שפעוהו גם להרג ומות כאשר עשו לעימיסטוקלוס,
 אריסטידוס, אלקזיטרוס וקימאן והרומיים להס הרבה. ואף אלהיהם
 המירו לרוב ועד מהרה עצרו את אלהי הארץ אשר צאו שמה, וכן צכל
 ענינים המדיניים שלהם לא עמדו שנה ושנתים על מצד אחד, ואת אשר
 צחרו כעת צענה אחת מאסו צזמן קרוב כלס כאחד. וזה לצד הסצ אחד
 זמן ארוך מפלתם והכנעתם כמו שהסצ ג"כ אח"צ מפלת הרומיים
 והכנעתם, ויהי זה לאות על דפיון כח התשוקה צעמיהם, תחת אשר
 דאינו עמי קדם עומדים על משמרתם זמנים כצירים ולא ידפו מאשר
 אחזו. ודפיון זה של כח התשוקה צעמי מערצ נראה אח"כ צכל הארצות
 שנה צמשך שנות מאות דצות מעת כלות ממשלת הרומיים והלאה,
 דק צהצדל צין היונים והרומיים לציוס שגס כח השכל נחלש אללס מאד
 והחל להתגצ דק משנת ה"א ש"נ צארץ וארץ. ועתים כצירים הסס
 הכקרחים אללס אמנעיים להיותם מצדילים צין הקדמונים והיותם חדשים,
 היו רוחשים וזוחלים על הארץ מצלי צכרון ושס דצ צסוס ענין, יהי
 מסוג התשוקה או מסוג השכל. דק פעם אחת נראה צהס כלוץ מצעיר
 מתשוקה הנכצה עד מהרה כמו שזכרנו למעלה, ורצות היו הסצות
 צתולדות הזמן עד אשר העלו הנלוץ ההוא, ולא זה המקום להאריך —
 ואחי עס ישראל אשר איתן מושצס הי' צקה מערצו של אצויה ומסס
 נפולו על פני תצל, אחשוב ליותר קרוצים לנקודה הנפלאה של עז

תולדות רבינו חננאל

בן רבינו חושיאל ז"ל וקורות ספריו

רבינו חננאל בן רבינו חושיאל נולד באמצע מאה השמינית לאלף החמישי, ונפטר שנת ד"א תת"י (1). אביו הי' חכם גדול ומפורסם, וע"פי מקרה נפלאה נתגלגל ובא מארץ אחרת אשר בקצה איטליא הדרומית (2), אל מדינת קיר'וואן אשר באפריקא צפונית מזרחית על שפת ים האמצעי שהיתה אז רוכלת עמים רבים ומפוארה בעושר ובחכמות הרבה (3), ושם הוליד את רבינו חננאל, ושמה נסמך לרב וראש ברבנות, ויהי גם לרב ומורה לבנו זה אשר עלה עליו בכל מדע ותושי' (4), והוקם שם תחתיו לראש, ויברכהו ה' גם בעושר, כי אסף הון רב בעזר אנשי עירו שהלוו לו ממון בלא עסקא, עד שהניח עשרת אלפים זהובים אחרי מותו, אך בן לא השאיר אחריו כי אם תשעה בנות, והי' בידו לדון דיני ממונות בישראל כמו כל ראשי ישורון בשאר ארצות הערביים (5). -- ויש מי שכתבו שלמד ג"כ לפני רבינו הא"י גאון (6) אכן קצת ספיקות יעמדו נגד דבריהם. אמנם בכל אופן נאווה התהלה לו ולרעו רבינו נסים. כי הי' דהם חלק רב בהתפשטות למוד התלמוד והדרישה בו לאמתו בגרסאות ישרות, מארץ בבל לארץ איטליא וגם לאספמיא (7). ופירושי וגרסותיו נתפשטו כ"כ בעיר רומדה ומשם לצרפת ואשכנז. עד שאיזה חכמים מהצרפתים קראוהו רבינו חננאל איש רומי (8) וקרוב לומר שמפני רחוק מקומם נעלם מהם ארץ מולדתו, כמו שאיזה חכמי אשכנז לא ידעו גם יאמו או ספריו (9). ובעבור שהי' בן

לקול הגבור המעיד להתאמץ ולהתחזק זהליגה אל המערה, והיא כח
 התשוקה אשר יניע את הכפש תמיד להתרומם על עיניו העולם ולהמשיך
 לגבורות ונסגרות. אולם מצלי היועץ השני הוא השכל אשר יצוהו
 ויחדפוהו כל היום ולא יתנוהו עצור בגבול, מרציתם יתעו דרכיהם
 ומוקשו ונלכדו, והיה הנקל צעוניהם לעשות ממלות עצירות ומעצירות
 מלות, ויסתפקו רק להשלים אמרי הגבור הנידא אשר לא ידע לצחוק
 צין עוז ודע רק לדרוף את ההולכים לפניו לאמר דונו ואל תעמודו,
 ובמרוגלתם דגליהם ימוטו ויפלו צפחתיים וצודות. והחלי השני ישימו
 עיניהם רק אל התייד השופט (כח השכל) ישועו למדצרותיו צענימים
 מיוחדים. אולם צלי התעוררות מרועו השני הוא כח התשוקה אשר
 דוצם לא ידעוהו ומסס אשר גם יצוהו ויגדשוהו, קלוזי כנפים המה,
 לא יגבהו עוף מימיהם להתרומם מעלה צסום ענין, וגם דרגליהם יתעללו
 מלכת הלאה, וכל הדרכים אללם צחזקת סכנה. כי גם אשר יאמר השכל זה
 הדרך לכו צו כי טוצ לכס, לא צכל פעם ישמעו לו מקולד רוח ומעצודה קשה,
 וגבור אין צגבולם לאמנץ צמו פיו או גם לאללם ולהכדיחס ללכת ולעלות אל
 מרום הדי המושכלות — עד אמה אחי לא תשיתו ענות צנפסכס, כי צאלש
 תגרשו אחד משני הדיעים האלה זה או זה, תשימו דופי צמעשי היולד
 וחעתסם לאלקים המנוה לכס שני מלאכיו לשמרנכס צדרך ולעשות לרוחכס
 כנפים צהס יתרום מעלה מעלה? שמעו צקול שניהס ואל תמרו צהס
 ואז תלליחו ועוצ לכס. כי היא חכמתכס וצינתכס לעיני העמים אשר
 יאמרו גבו, כהצטחת הכתוצים, ונכוניס אתס לכל זה יותר מכולם צצחינת
 מנצ המקום אשר לוקחתס משס כנכרי. אך גם לצאת שימו לצ, אל
 תסיגו גצולי שני הדיעים ואל תחליפו עיניי ממחלתס. וכדד ראינו
 חלוקת הענייניס צהגיוני האדם אשר יתחלקו צהס שני הכחות ולכן אל
 הצקשו לחות ונועם מלינות צאמרי שכל וידיעות ומשפטויס, כאשר להפך
 לא ילמד לכס כח התשוקה שוס דדד מדע. אזניכס תשמענה קול כנוד
 כעים, ועיניכס תחזנה ליודיס נפלאים גם שיריס נסגרים ויקריס, לכל
 אלה תעלזנה כליותיכס ונפסכס תתרום, אך דעת ומצונה לא הוספתס
 אז מאומה. — אחשו צ כי יש צזה כדד תשונה מספקת למצקשיס מלינות
 יפות צמחצרות הצקוד והדריטה על חשצונות הזמן ותולדות הגדולים
 צעצוד כי (לפי דדריהס) דאו ממני כאלה צמחצרות אחרות אשר הענין
 והנושא מתיחס אליהס. עת ומקום לכל חפץ תחת השמים. שמחה לאיש
 צמענה פיו, אך דדד צעתו מה טוצ, צזמן הראוי וצמקום הראוי. וזהו
 מה שדנינו לצחה.

לודאי שלא כתב בה ספריו. שכפי הנראה מלשונות המובאות מהם היו כלם בלשון תלמודית או עברית. צחה ומובנת, אע"פ שגם בה לא הגיע למעלת רבינו הא"י בנועם המליצה והשיר (22). ויש ראיות שידע ג"כ הרבה בלשון יונית. ואולי למדה גם הוא מתרגומי התורה כמו הרב בעל הערוך ההולך בעקבותיו (23). ואלה הנה ספריו בפרטות כפי הנודע לנו מהם.

(א) פירוש על התורה. נפלא ביושר אמריו ויקרת עניניו מלבד מעט החרוזים שנמצאו בו (24). אשר כפי הנראה כתבם רק להמשיך בשנתורת לב ההמון שבאפריקא לתורה וליראה, והי' נמצא בו הרבה דברים נגד הקראים היושבים במקום קרוב לו (25) והי' עוד בידי הרב בעל מגיד משנה (26), ונזכר ממנו בקדמונים (27). והרבה בפירושי רבינו בחיי על התורה, אשר מהם ומשאר ספרים לקטתי על סדר הפרשיות כל המובא שם משמו של הר"ח לרוב חבתי את דבריו וחיברתים בקונטרס מיוחד (28), ונמצא ממנו ג"כ בספר שכל טוב אשר ישנו עוד היום בכתב (29).

(ב) פירושים על כל מסכתות התלמוד אשר הלכותיהן נהגות בזמן הזה עם הדינים היוצאים מהם (30), והם נפלאים ומצויינים בנוסחאות ישרות ובאורים נכונים על החלכות וגם על ההגדות (31) ומובאים הרבה מאד בקדמונים וביחוד בספר הערוך שהשתמש בהם תמיד. וגם בשטרי מקובצת על הרבה מסכתות. והרב בעל שם הגדולים ראה עוד כ"י מהם (32). ונמצא עוד היום פירושו על מסכת קדושין כ"י ואפשר עוד על מסכתות אחרות (33).

(ג) ספר מיוחד מתשובותיו. מובא בקדמונים.

(ד) סדר תפלה. בלי ספק ע"ד שחברוהו רב עמרם ורבינו סעדי' הגאונים, ורבינו נסים בן גילו, וגם הסברה היא בעצמה שהגיעתם לחבור כזה הניערה גם אותו (34).

(ה) ספר חפ"ץ, כולל פסקי ההלכות ומשפטים בכל עניני הדת. מובא בקדמונים על שמו, אך אין ספק שהוא הי' רק מיסד הספר ותלמידיו הוסיפו בו דברים הרבה

דורו של רבינו הא"י חותם וכליל תפארת של כל הגאונים,
ועכ"פ למד ממנו הרבה ע"י תשובותיו אליו בכל ענין.
לזאת יוסיף בהרבה מקומות על נכון שקבלה בידו על
דבריו מהגאונים (10), וגם החכמים הבאים אחריו כבדו
את פירושי ושמעותיו מטעם זה (11). ונשארו עוד איזה
חרוים מהספרו על רבינו הא"י (12). ונמצאו כמה דברים
בספרי הר"ח המובאים במקומות אחרים של הקדמונים
על שם רב הא"י (13). ובכלל יש להכיר בפירושים רבים
המובאים מר"ח דרך רבינו הא"י בהרבה עינים, וביחוד
בהתקרבות כל מאמר וספור בדברי רז"ל אל השכל כפי
מה שאפשר (14). אך לא בלמוד הקבלה כי בו עזב את
הגאון, ולא נמצא ממנו דבר על שם הר"ח. ויש עוד
סימנים שלא הי' חפץ בו, רק אהב ללכת בכ"מ בעקבות
החכמה והשכל הישר, ובאומץ רוחו לא הי' ירא להרחיק
כל הנראה מתנגד אליהם בהשקפה ראשונה, מבלי פנות
אל דעות מורגלות כי עשיר הי' בדעת ובכסף (15). ובכ"ז
מרב צדקתו הי' רגיל להחמיר בעיני חוראה ולפעמים
אף נגד ההלכה (16). דרכו בפירושי מאמרי רז"ל וגם
גרסותיו ניכרים הרבה בספרי שני המאורות הגדולים
ר"י אלפ"סי (17), ורבינו נתן בעדל הערוך (18), ואע"פ
שהאחרון בויצי לא הי' תלמידו ממש (19), וגם על
הראשון יש ספק בזה (20). מ"מ מרוב שקידתם על ספריו
והשתמשם בהם הרבה, קראום קצת חכמים קדמונים
בשם תלמידיו. ומאד מאד יתעצב לב הדורש בספרים.
כי נאבדו כמעט כל החיבורים היקרים והנפלאים שר"י
החכם הגדול הלז, ומעט מועד נמצא עוד מקם
באוצרות מיוחדים לספרים, כאשר ארשום בסמוך ואראה
את מקומם. והמעט המובא מהם בספרים אחרים ואשר
נביא ממנו בהערות, יעורר בנו כוסף גדול לראות עוד
יותר מהם הרבה. וראוי ונכון לכל חכם הקרוב אל
אוצרות הספרים ההם ויש לאל ידו להעתיק משם כל
הנמצא מחיבורי הר"ח, שיתאמן וישתדל בכל כחו
להעלותם בדפוס ולהוציאם לאור, למען יהיו לפליטה
גדולה מספריו הרבים אשר נשטפו בשבולת הזמן
ולעשות בזה שם וזכרון נצח למחברם ומיסדם — לפי
הסברה הי' יודע שפת ארצו שהיא ערבית (21). אך קרוב
לודאי

ה ע ר ו ת .

1) על זמן הולדת פר"ח אין לנו ציור גמור, רק מדברי הראש"ד נספר הקבלה
עד שלח נולד רק אחר שנת ד"ח תש"ן. עיין לאגו בהערה הסמוכה
לח"ו. זמן פטירתו נמנה רק ציוחסין שלי שום ראי. ונעקד עד זוגס ונוצחיס דברי
פר"ח אגנת תשל"ח, ויהי אסנה סנפטר זה רצ אחיו. ולקמן (הערה 12) תראה
שדבר קנה על מות רצונו אחיו.

2) לשון הראש"ד נספר הקבלה (ד"ח דף ס"ח ז') וקודם לכן לפני מות רצ
אחיו היתה סבה מוחת הקצ"ה, סנכרת חקס של ישיבות צלל סה"י הולך
חליהם מחין ספרד וחין המערב וחספריקה ומגרים וחין הנזי, וכן היתה הסנה
שילח תחין קורטצ"ה שליט מתונה על לייס סמו צן דמתחין סלחו מתך ישמעאל
יספרד ענד חל רחוחן הלנחלר, והלך מתונה על לייס חדירים לכדוס ספיות
ועיורת סמוכות לספר, והלכו עד חוף היס של ה"י, ונסדו חל יס יון והחייס
סנו, ומלחו חני' ונה ארבעה חכמים גדולים היו הולכים ממדינת בארי
למדעס נקרות ספסתיין, וחכמיס חלי להנסת כלס היו הולכים, ונכס צן
דמתחין סה"י, וחמר חת סחכמיס. סחחו ה"י ר' חושיאל חניו של ר' חננאל וכו'.
ומכר חת ר' חושיאל בחספריקה צרוף היס. ומס עלה חל תדינת חלקיר'ווחן
סהיתה צימיס הסיס חוקס מכל מדיונת ישמעאל שצחלות המערב, וסס ה"י ר'
חושיאל לרהס, וסס הוליד חת רצונו חנחל צנו עכ"ל. עיין תולדות ר"ח הקליר
(הערה 17) ת"ס מקדומת למוד התלמוד צעיר בארי ואסר צנבז חישליח, וסס
חספצי בקרבו לודחי סחכמיס הילה צחזירתס ה"י הולכים מצחרי ומגורתס ה"י
צחין סכסרתאן חסר צפרס. חולס חחר עיון יותר מעע רחיתי כי הדבר עוד
צספק מסני מלת ספסתיין סמלחה צראש"ד, סמתחלה ה"י חללי כדבר צרו
לקרוח צעקותם סכסתין צצבור וסרס מקור למוד התלמוד צימיס הסיס. חמנס
ציוחסין ג"כ היתה ספסתיין רק צקורח הדורות כתוב סכסרתאן, ולח כן ציסוד
עולט (חחמר ד' ס"ח) סהשמיע חרשות וכתב צמקוס ספסתיין חין
קוסטנטיין, ומעפה לח ודע מחי חידון צי'. ויס סחי סמיכות לדבר סחצי ר"ח
ה"י צנבז חישליח ולח חסרס. א) ממה שלח כתב צנו ר"ח חת ספריו צלסון ערצי,
עיין לקמן (הערה 21) ולח כן רצונו נסיס צן חרלו סחניו ר' יעקב ה"י חוסב
צקיר'וחן וסס מלנו הערצים חז ולכן ברול ר"ג על לסון זו וכתב זה ספריו עיין תולדות.
חולס רצונו חנחל סברול על צרי חניו חסר צח מחין וחרת שלח סתפסטה זה עוד
לסין ערצי להיותה נדצרה, ולח למדה כ"כ צקיר'וחן עד סיובל לכתוב זה ספרים. וזה
יהי לרה"י קלת שלח צח חסרס, ססס סתפסטה לסון ערצי כ"כ עד חרוב הנחונים
פצנו זה ספריהס וסצויותיהס כנודע. ב) ממה שידע רצונו חנחל היעז לסון
חניו, עיין לקמן (הערה 23) וחורה ה"י חניו יוכל ללמוד צוקל צנבז חישליח כמו
שלמדה סס צעל הערוך, ולמדה לצנו, ולח צפרס רחוק מחד ונחין יון והבאונים
לח ידעה. חולס גם רצונו נסיס ודע קלת מלסין יון עיין תולדות (הערה 15).
ונכ"י ה"י רחוק מחד חללי, לומר שצעיר צחרי צעלמה היו צימיס הסיס כצו חכמיס
גדולים חחר הפינו למוד התלמוד צחספתייה וחספריקה ומגרים, צעת חסר כל חלה
סמדיונת סלחו עוד כסך חקס לצלל מדיר סצויות סחלוותס. הן חמנס חודע לנו גם
ר"ח הקליר נקי מחד צתלמוד ומדרכיס עה"י חי צעת סהיה צנבז חישליח ומעע
זמן קודם לה. חך ה"י חללי קסה להחמין סהיו סס חז חרצעה חלמיס מפורסמיס
וגדולים כ"כ סהיו מספיקיס להרצין ישיורה צחלות רחוקות ולפטרס מלסחול דצו
חוק ונשפט צחין צלל מקוס מסכן סהורה מימות סחומרוחיס וחלך דור חחר דור.
ולמה

הרבה. כמו שנעשה להרבה ספרים ישנים. ואיזה
מאמרים בקדמונים יתנו מקום לחשוב שהי' ספר זה
מדובק והי' לאחד עם

(ו) ספר מקצועות. הכולל ג"כ פסקי דינים בכל ענין כמו
ספר חפ"ץ. וכמו כן כל הנאמר על הספר ההוא ראוי
להאמר גם על ספר זה. רק שאחד מהם הי' בדיני
ממונות והשני באסור ומותר ⁽³⁶⁾. ונמצאו עוד איזה
לקוטים כ"י מספר המקצועות באוצר הספרים של
הגאון ר' דוד אפענהיים (קווארט נומר 627) וגם
ברשימה אחרת של ספרים להחכם ר' משה רפאל די
אגילאר הנדפסה באמשטרדם שנת ת"נ (צד י"ז)
נרשם ס' המקצועות כ"י (37).

האפוינת צדיני תמונות נודע לנו מהטובותיהם הרבות, וכל חלה גרו החת מתחלת
הערבבים .

6) לשון סם הגדולים (ח"ח ריש חות ח') ויפה דקדק בלשונו, שזאמת צספר
הקבלה להראש"ד היורע היטב מעניני חלה הגדולים שהרצינו תורה
זאחריקה וזאספתיח, לה נמלח מזה כלל, ואדרבה הוא כזה רק שהי' ר"ח תלמידו
של חזיו . (הערה 4) אך קלה מחמתי לרפת ואשכנו השבו כן שהי' הר"ח תלמידו
של רב החי, והראשון מהם הי' רצינו תס עיין לשונו לקמן (הערה 11) והשני
הוא הר"י זעל התוספת (הטובות קטנות של מה"רם צר צריך סי' ל"א) זכזה
גלוי לנו שזמר ר"ח לפני רב החי עכ"ל. והשלישי הוא הסופר המוצא זתשובה
רס"ב (סי' כ"ט) שכתב וגם ר"ח קבל מרצ החיי גחון עכ"ל. חולם נגדס יעמוד
רחוק ממקום של"ל שנסע ר"ח מקיר"וואן ומקום תולדתו לצלל וקום רב החי, וחזר
משם לציתו ויהי לרחש. וגם מהרבה דברי הר"ח המוצאים צקדמונים וציחוד צספר
הערון לה נמלח טום מקום שיצח חת רב החי למורו ורבו, ומה שנמלח צמקום
חוד שקרה לו חרונו (ציע"ע חות מכירה) חין רחי, טפוח רק כנוי כבוד לחהרון
הבחונים זמן ורחשם זחשינות, וכן קורח לו רצינו נמים עיין תולדתו (הערה 9)
וכנוד זה נמלח צמקום חחד שהציה הר"ח יש נזי שחומר צפתס והכוונה לרב החי
עיין לקמן (הערה 14) וחין דרך לכחצו כן על רבו המזכה, ומלח עוד צערון
יש מפרשים חלוקים על רב החי וכלל יש מפרשים הוא הר"ח עיין לקמן (הערה
15) וכן חולק על פירושו זחיהו הקומות צספס עין ערבי זין וכסן וסב. רק
ראה זה מלחתי צערך רב שכה וחמר רצינו יחי לעד וכו' וכך חחר יחי לעד וכו'
אלו דברי ר"ח ז"ל עכ"ל. ואפשר שכיון שס לרב החיי שכן המנהב לתלמידים
סיקרו חת רבס צסס רצינו צלי הזפת שמו וכן רצינו חפרים ור"י יוג"ס לרבס
הר"י וקראו צסס מן, חולם יתר הלחון סס צערון מבוטבס חחד וצלתי מיון כלל
יער"ס היטב וחון להציה רחי' מנחמר כזה. ולכן יש לפסס גם דברי ר"ח צמה
שקרה לרצינו חנחל תלמוד רב החיי שר"ל הולך צעקבותיו ומשתמש צפיורטי
וגרסאותיו עיין לקמן (הערה 13) ע"ד שקראו חו"ל לכל המחזיקים דעות שחיי נגד
הלל צסס ציה שחיי חו שמותי ועיין ערוך ערך שמותי ח"ס צסס הירושלמי, וגם
דברי הר"י זעל התוספת לה ויכחו לנו עלל, שזלנד שחאוחר הוא זמן הרבה צערך
זמן הר"ח, וגם צערך זמן הראש"ד הלוי הכותב ענינו, הנה גם מחמר סס
צסמוך סתום ומבוטבס חחד ער"ס לפי שזינו צמקום חחד שפי' ר"ח חס לה מפני
הקבלה וחנות צי"ד עכ"ל. חולי ז"ל לפי שלח מלינו וכו'. וכן הסופר זתשנות רס"ב
מחחר עוד יוחר וחון מזה התשובה היח מוטעת ונחד צכמה ענינים. והנה סס
למעלה צסמוך כזה ורצינו גרסס קבל ונרצ החיי וכנר הוכחו סתירת דבר זה
צתולדות רצי' נתן (הערה 46) וגם לשון קבל מרצ החיי לה יצנר עוד שהי'
תלמידו ממש, רק אפשר שקבל מספריו, ועכ"פ הדבר נשחר עוד צספס גדול .

7) הספר היותר קדוון מלנד פיטעי הקליר, אשר נשחר צידינו מחמתי ושרחל
זחיעלוח הוא ספר הערוך. וצפירוטיו שסתלחו חח"ז גם מפרטי התלמוד
פארן לרפת כנוו רס"י ורצינו תס, וחחרי שרוד פירוטי הערוך סס מלוקטים הפירוטי
הר"ח עיין לקמן (הערה 19) ח"כ חלק רב לר"ח צתפסעות פירוטי התלמוד
זחיעלוח ושחר חלרות אשר קצלו ממנה. ולענין למוד התלמוד זאספתיח לצר הרחינו
צתולדות רצינו החיי (הערה 10) שער"פי שצנר נתפסע סס למוד זה עיי' תלמידו
ר' חס ור' חון, וי"ח כפי הנלחם סס לה ספיקו לצדס להעמיד צתי מלרסות
צכל חרין לולח חר"י"ף שח לעורחם מחריקה. ע' לחון הראש"ד ועוד גדול מכלס
ד"י חלפסי וכו' וננסם צספד וכו' והעמיד תלמידים הרבה ויחל לעצמו צכל העולם
וחנר הלכות כמו תלמוד קטן, ומימות רב החיי לה נמלח כמובו צכמה עכ"ל .
והנה חר"י"ף נודע לתשתמש תמיד צספרי הר"ח אשר ער"י וקראוהו קלה צסס תלמידו
של הר"ח, ואפשר שהי' ג"כ תלמידו עיין לקמן (הערה 20) ח"כ הי' הר"ח ג"כ
חילעני צתחזקות לימוד התלמוד זאספתיח עם פירוטיס נכונים ונוסחאות יסרות .

8) בעל היוחסין הוא הראשון אשר יחצו ר"ח חיס רומי ור"ח מקיר"וואן לשני
חממים נפרדים ע"ה (ד' קראקה ק"ל צ') רצינו חנחל ורצ נמים שנת
הת"י וסס (קל"ח ח') שנת תת"ק ר' חנחל חיס רומי צוז הזמן ע"כ. וחחיו
כתבו כן כל מוני הדורות. חולם כל הסופדים שלפני היוחסין והמה הראש"ד וזעל
יסוד

ולמה לוא סיפר בשם ויקוס חיד נחפשו למוד התלמוד כיצד נגזר היטליח כמו שספר
הראשון וצדור גלובל מסכת התפסות למוד זה בשאר חלרות הנזכרות וחלוי יהוי
גם זה לרחי' לחצר הרחיני פעמים רבות שזני היטליח קבלו כל למודיהם מחי'
ולא תצנן, והראשון ידע רק קבלת' למוד חנסי חספמיח ולמוד חכמי צנל. חזן חס
הרלה לרעה צירוד כל הדברים החלה עיניו בתיקונים לזמן ר"ח הקליר (להערה 17).

3) בהערה הקודמת שמענו לשון הראשון על מדינת קיר'ואון שהיתה צימים ההם
הזקק מכל חלרות המערב. ור"ל מכל האלרות נלפון חפריקה הנקראים
כן. ונדע לכוני קורת עולם שמדינת קיר'ואון היא הנקראת מחו' ליומים
קירענחיקא נח"ש נחמתי על היהודים החפשים שצדחן ערצ (צכורי עהים תקפ"ו
לד 68) הנקראת על סם עיר קירענע אשר צהוכה, המסארה והבדולה מחו' צימים
הקדמונים ורחוקה י"ח פרסאות רומיות מן היס. יעויין פונקע (דעאל לעקסיקאון).
וכבר היו סם יהודים רבים צימי ציה שני, ושערצחא שפי' הי צימי הורדוס המלך,
כח, שהמלרים זבלוצים ועוד עמים אחרים אשר ס' קצלו היהודים מנהבים
הרצה, יעויין קדמוניות ליוסיפון (סי"ד פ"ו סי' ז'). ונפלא היא צחמת שחלק
חפריקה נמלאו חלל העמים כמה מנהבי ישראל כמו על חוף נורוירח עוד היום,
וכן האלרות כוס וחלחצחא הסמוכות לקירענע, יעויין צכורי העתים נחמתי הנזכר,
ולרף דברי סם לדברי פ"ה והיו לחאדים צידך. וחס הצחתי ג"ע תסוצה רצ למח
בחון לחנסי חלקיר'ואון צדצר חלרד הדני. וצחולרות רצינו נתן צעל הערוך (הערה
11) צררתי שהתצוצה הדיח צענצה צין סנת ד"ח תרמ"ד לתר"ח. וצלקושי פרס
מרש"י (ד"ח כ' ח') חלל חני נתן חחיק ונלחתי צתסוצות רחשי ישיצות שחאלו חכמי
הלקיר'ואון. וצערי לרף (שער צ' ח"ד סי' י"צ) נמלאה תסוצה לבחון מועיקת מלסון
ערצי ושחלתיס הי' מנהב צחאסנה חלקיר'ואון שהיו חנסיס מלויס מעות על קרקעות.
וכו' צורנו חונונו בחון ג"י וכו'. וצסוף התסוצה סם וזה דומה לחצר הזכרת כי
המתחכמים (לענין הל"ח צרצית) לחצר שהתנו להחזיר וכו' עכ"ל. ורחה מני
צדור וכבר היו סם המתחכמים צדרכי התלמוד ומתיגעיס למלוח להם נדך צחולרות
רצית עפ קרקעות. ועוד צחולרות רצינו נתן (הערה 32) הצוצר תסוצה חרובה
מדצינו סכירח צרצינו החיי צנו לחנסי חלקיר'ואון צעניק סדור התלמוד והבחוניס
צכינווי רצ ורצן. הנדפסת חל' ציוחסין וחני' צערוך ערך חצני, והסוחל מקיר'ואון
הי' רצ יעקצ חני רצינו נסיס, והוח שחל עוד שחלות מרצ סכירח יעוין תולדות
רצינו נסיס (הערה 32). וצחולרות רצ החיי (סוף הערה 13) הצחתי תסוצה רצ
החיי לחנסי חלקיר'ואון צדצר סתיית מיס צעת התקופה. ומכל זה תרח שגנר היו
עוסקים צתלמוד וניוניס קדמוניס צקיר'ואון, ומתחכמים צו וסוחלמיס צו שחלרות
וחעפי"כ חצ הראשון ההחלת למוד התלמוד זהולחות הדיוניס ממנו מימות רצ
חויסחל וחילך, וזה יורה שפי' רצ חויסחל חכס גדול יותר מכל חכמי החרץ אשר
ברו צה מחו', והרצין צה תורה הרצה דחיר תורתו זורח צצנו ר"ח וגם צתלמוד
רצינו נסיס. גם תרחה מלצ היהודים סם צימים ההם כי עוצ הי' ופי' חלויס
מעות על קרקעות. וצנלל תמלח צספר קורות מלכוי מוריטיח, מחצו חל חסון
צעתק מתחכמי דחונחאי (חברח' 1794 לד 14) חיד גדלה עיר קיר'ואון חו צחכמה

דעוד ומסחר. וצספר הקצלה לרצ הראשון שהיו סם סוחרים הרצה המטיילין ונלוי
לכיסו של רצינו חנחל. וכחצ צעל סט הבדולמיס (ח"ח דיש חות ח') סקצלה ציד צני
עיר קיר'ואון ססס קצורים בחוניס.

4) הראב"ד קצלתו כחצ על רצינו חנחל שהוח צנו ותלמידו של רצינו חויסחל.
צחומת לח' נודע לנו שוס חכס מוצחק אשר הי' רחוי להיות למורה
לר"ח זולת חציו. ויס ספק חס נסע לצנל ללמוד מרצ החיי (הערה 6) ולכן אחרי
דחינו צהערה הקודמת שרצינו חויסחל הי' חכס גדול, נספוט כי הוח צעלמו הי'
צמדה לצנו. ויס חזוק עוד מדצרי הערוך (עך צר ד') סכתה חומר ר"ח דחוי קסה
צ"י ה' ליסנה עוצח וכו' וחומר דפריס צ"י חציו ז"ל וכו'.

5) בתב צעה"ת (שער 16) ונלחנו תסוצה לר"ח ז"ל שחמר מעסיס צחיס לחינו
צנל יוס ולח הורדנו צ"ח צנכמי הלה צומן שהוח צמד"הו עכ"ל.
תקופת הבחויס ודיוני חספמיח מקרס עד הריצ"ט והרצ"ן וחכמי חפריקה
הלפניית

אזני, צטרי, גט, דס, חור ח', פרס ז', ורדא, ונס' המכריע ס"ס כ"ח ור"ח זנר"קל כתב כיון דפסק חמימר דהוא צתרא הכי שמעינו מני' דהלכתא כחכמים דלבינו עליו דרבי וחמרו זין כתב ולא מסר כו'. ולית הלכתא כרבי כך קבלנו מרבותינו ועייננא זה טורח ולא חיפסאו לו הצעות דאשכחיונו עוצה שמעתתא דסלקין דחותיה נקוה במסירה ולולא הקבלה לפי עניותי הכי הוין פסקי שך דעתנו נוטה מיהו לח סמכין חלח חקבלה דזיון עכ"ל. ועוד ערך הרב ב' פי' כ"ח קבלה הוא דזיון ע"ש לענין שנות לימוד התלמוד ונרצ' חשי וחדשי הכלה, ונאס' הרחא לתקן דרבי הרשב"ס, (ב"ב קנ"ז ז' ד"ה תהדורא) שנוצח ב"ב דרבי הר"ח חלו רק צחותה שזוסיס המטעים את הקורח, שמקום רצ' חשי חיי ס' טנה ל"ב ה"י ר"י (בלומר רחא ישיבה) ס' טנה, ונמקום הי' מחזור ליומוד צשני חדיה הכלה ביסין ותשרי ל"ב הי' מסדר ליומוד צשני חדיה הכלה אדר ואולול. ורחיות לגירסת' הערוך נגד גירסת' הרשב"ס לענין זמן חדיה הכלה, עיין תחומא (ריס נח) ודשערי לך (שער ד' סי' י"ג מדיני חזילות) תשובה מרצ נטורחי גאון, וצטו' יו"ד (ס"ס טר"מ) תשובה צסס גאון וסס ל"ב צמקום חדש אחר וחלול, אדר וחלול. כמזוחר צצ"י סס, וכן צחברת רצ טריחא גאון (יוחסין ד' קרחקה קט"ז ז') ע"ש על רבה צר נחמני דחללו צי קורחא דקח מצטל י"צ חלפי בצרי ירחי צקיעח וירח צסיתוח דחיונו תרי ירחי דכלה אדר וחלול עכ"ל. ועוד צערוך (ערך גל ג'), וצרחצ"ן (סי' ק"ד) וצספור ד' נתן הצצלי ממנהני הסיבות צצצל, (יוחסין קכ"ז ז') ע"ש שטובה כונה פנימים חדיה הכלה אדר וחלול, וצתום' (סוף פ"צ דצרכות) צסס ר"י צר צרוזלי שטמע סחי' חש יורר עליהם מן השמים צכלה דחלול וכלה דאדר עכ"ל. והרצתי צכל חלה הרחיות טעני טרחיות להמפרס הגדול רס"י ז"ל (צ"מ פ"ו ח' ד"ה דקח מצטל רצס צר נחמני) שצמחילם ונצבורז נפל ג"ב צתהמורה זו סל נדרו הרשב"ס לענין זמן חדיה הכלה אע"פי שכל בגורח זו צעלמה פי' רש"ג צחברתו להסך כמו שהצחצח ממנה, ורס"י ידע דרבי חאברה הווח ומוצחם ממנו צחות מקומות (עיין פולרת ד"צ צעל הערוך הערה צג), וכן רס"י צעלמו כצצ צמקום אחר להסך ומסכים עם דרבי הגאונים המכרים, עיין דריו סוף פ"ד דצרכות חלה דאמר רצ חשי על צני מתח' מנחסיח דחו יקרח דחורייתח' תרי ומני צצחא פי' סהיו נאספיס סס יצרחל צחאר לציוע צחלכות הפסח מדש' דרצ חשי וצחליל לשמוע הלכות החב עכ"ל. חמנס כפי הגרחה סוסיף נכונה לשמוע הלכות החב ור"ל שיש חניס חרוטי הכלה של תלמידים רק שהמון יצרחל הי' נאספיס חו לשמוע הלכות יו"ט. וגם זה אזני, יצרוין היטב צכל המקימות שהצחתי שיעקר חדיה הכלה לתלמידים ליחא וליתן עם צבותס צמה שלמדו כל חלי' השנה, וציוחד מצוחר זה צספור ר"צ הצצלי ציוחסין סס. חולס חון מכל' הרחיות שהצחצחו. מלחצו עוד חחת מנמרח מפורסת ויהי מוכרחת דעתנו, ע"כ חדיה הכלה חניס ניסן ורשתי חחז הי' ימי העצודה צרה ורצח סחי' רחש ישיבה צמחוח חמר לתלמידיו צמטוח ונויכו דלח תיהו קמחי לח ציומי ניסן ולא ציומי תשרי כי היכי דלח תטררו צמוויכו כילח שחא (צרכות ליה צ' עיין רס"י סס) והנה חדיה הכלה היו רק לתלמידים הרצים כנ"ל.

11) כתב ד"ת צספר היסר (ע"ד ד') וגם תרחא צגירסת ר"ח תלמיד רצ החיו וצירסת ר"י חלפס תלמידו כי גרסתס נכונה ומיושרת, שמקומות שהחמיר ד"ח דלח כהלכתא, וגם חון פירוש סנרתו מכון צמקומות מועטים חלל שמועתו עיקר עכ"ל. ועיין למעלה (הערה 6) מה שהצחתי צסס הר"ס צר"צ ותקנתו דריו לענין קבלת' הר"ח מחצות צי"ד. והר"ח כה' (ספ"ו דשניעות) חו כל דרבי הר"ח דרבי קבלה והעיר סס צמעד"מ ור"ל כ"ל דר"ל דריו צגירסת, חו כל צספק הלכה סנרח דתחי' היח סהרי צמה מקומות פוסקין דלח כותי'. חלל צספ"ק דגדה כתב רציו (הר"ח) גם לענין פסק חלח מלחו לצו לחלוק עליו שדצרו דרבי קבלה עכ"ל. ורחה פלח שחלת דרבי מעד"מ הס' מונס דרבי ר"ת צספר היסר אע"פי חלח רחבו עוד צעל מע"ו, חלח נרפס עד זמנינו. ודע כי כל אשר וצמלח מועתק מספר היסר חלנינו הוא תמיד צצעוויס מווקינס. כי לח נמלח סס חף מחרר חחד צלי שזוסיס, וצרוז המקומות קס' ונח' עי"ז לח על כוונת הוחר, ורצנה יגיעות יבעתי לתקן לי עכ"כ חלק גדול ממנו. וגם מספר הסיומים תקנתו שנטחצו סס וסבורו חחור עד תחא. וחילת חחת של המניה ספר זה לרפוס, הסנה כל חלו שצוסיס, צחשר מלח שחצרו ר"ת מתרעס מחר על מניהי ספדים וסולחיס יד לעזרת צירסת חדשות, ורלה לשמור סקודתו צנה צצלי שלוח יד גם צספרו כמו סהודת

יסוד עולם (ח"ד פי"ח) וזעל לזה לדרך בהקדמתו והסופר המוצא בהשגחה רש"ל
 (סי' כ"ט) לה ידעו מר"ח אחר זולת זה שלפניו. ואין ספק וזהכינו חיס רומי
 שחלוף זעל היוחסין בחימה המקומות מספרו הירפתיים הניעו לחסוד זה הר"ח לזכרם
 צפ"ע, ובחמה הוא הוא. ורחיות לזה עיין צרש"ס (צ"ז ע' ח') ה"ב צפ"ד ר"ח
 הרומי, וחס צסמוך ח"ז כמה פעונים לענין גרסא זו מציא חת הר"ח צפתס. וכן
 צס"מ פ"ס צסס הרש"ה הגרסא הבהא צסס ר"ח פתס. וכנה מוטס עור צרש"ס
 (סס פ"ו ז') ויולתהי גרסא זו על העיקר צפירוסי ר"ח חיס רומי וכו'. וחס
 צסמוך כמה פעמים כל הסוביא ע"פי גרסא זו מפירוסי הר"ח צפתס, וצנעל
 המחור סס והצתה הרצ"ד עליו נמלחה חותה הגרסא מהחלה ועד סוף צסס ר"ח
 פתס יעיוין צעטה מקוצלת, וכן מ"ס הרש"ס סס ד"ה שנתות סה"י כלול צלי ספק
 ג"כ צפירוסי הסוביא מר"ח חיס רווי הגזכר סס צתחלה, נמלח תלה צמלה צערוך
 (ערוך שנתות) הנודע למשתמש הנווד צפירוסי ר"ח שלפניו (הערה 19). עיין עוד
 צרש"ס פסחים (ק"ד ז' ד"ה שני מיני צסר) צסס ר"ח מרומי, וחס צתוס' צסס
 ר"ח פתס, וצרי"ק סס הוטפתמס תמיד צדעותיו של ר"ח מקיר"ווחן להוצ מוטס כלסון
 ר"ח מרומי המוצא צרש"ס. וצפתחות מהר"ס צר צרוך (ד"ס סי' פמ"ג) צרי"י
 לדעה ר"ת טחון כופין חת הצעל להוליח חת המורה הוא מסייס וכן פי' ר"ח
 חיס רווי צפירוסי עכ"ל. וכן צסמ"ג (לחון מ"ח) ונהבהת מיי"מ (פי"ד מהלכות
 חיצות ס"ס ו') וכן ר"ח חיס רומי פי' זה הלסון וכו'. וצתוס' לתוצות ס"ד ח'
 סד"ה ח"ל, הפ"י ה"ל צסס ר"ח פתס. לעוד צסמ"ג (עשין ה' גירוסי) ספק ר"ח חיס
 רומי דחון הלכה ככל חותס האמוראים דמכשרי צחומר חמרו וכו'. וצרש"ה ור"ן
 על הלכות סס צסס ר"ח פתס. וכן צרי"ק סס מוטס דצרי הר"ח חיס רומי. ועוד
 צסמ"ג (עשין פ"ט) מוצא מפי' ר"ח חיס רומי ונה סהוח צתוס' צ"מ (ע"ז ח')
 צסס ר"ח פתס. ח"ח"ז רחיותי לזכר עונינו לינו צמכתז עפי סלו (מחצתה ז' לז
 321) סרולה להציח רח"י ודצרי סמ"ג חלו האחרונים שערצזו המחוריס תרי ר"ח
 חסרי"י יעו"ס. וחולס לדעתיו הציח רח"י לספור ודחצח מוצחז חטס הספ"ן, וכחו
 שייחיו עוד שחר רחיותי טחון כחן שני ר"ח כלל. וכן מה שרלה הזכס לינו סס
 למנוח עוד חכס מיוחד הנקרח ר' חנינח חיס רומי ע"פי דברי הרש"ס (צ"ל ז' ח')
 ליתח ג"כ לדעתו וע"ס צרש"ס חכתז וזהני ז' עוצח הלכתח ערז נחמן וכו' וכן
 פוסקין פירוסי ר' חנינח חיס רומי ע"כ. וצלי ספק חללי סל"ל צתוקס ר' חנינח
 ר' הנחל סנודל למחצד פירוסי על ס"ס וזהס ג"כ הלכות הרצה הנוצחות צקדמוניח
 עיין לקמן (הערה 29) ואוס קדמון לח ידע מפירוסי ר' חנינח. וגס הרי"ק הסול"ך
 צעקצות ר"ח מקיר"ווחן פוסק סס ג"כ כרז נחמן צספי הבלכות המוצחות צרש"ס
 ע"ס ר' חנינח. ונ"ל שפני סכל הפירוסיס הציחיס חז מחפריקה לזרפת הלכו דרך
 חיעליות ויציצת רומי, וחכמי זרפת ידעו דק מחכמי רווי ע"ל סר"ה צינייס וגס
 סס"חמו צפירוסייס עיין תולדות ר"ג צעל הערוך (הערה 57) לכן היו נקראיס
 פירוסי ר"ח מקיר"ווחן צפי קלתס צסס פירוסיס רומייס. וזה"ח צענמו חיס רווי.
 ומדחק המקומות העלויס מציחז לרפתיס חת חרן מולדתו העקרות כחו סלקת מחמו
 חסכמו לח ידעו חפי חת סס הר"ח חז סלח לחו כלל פירוסי עיין הערה שח"ז.
 חולס ר"ת ידע יוחר היטז מחחיו רש"ס חת חרן מולדת הר"ח וכתז צספר הישר
 (ד' ע"ז ד') סהרי ר"ח מחפריקה הי' ע"כ. וחס נחמר סהר"ח מקיר"ווחן הי'
 חיות זמן צרומי עיין לקמן (הערה 19) יחז יוחר על כחו העטעס לכנוי חיס רווי חלח
 סלח נמלח גס מזה רמו צכל ספרי הקדמוניס. ועכ"פ חחר סצרתנו כ"ז לז עי
 נוטמון שוח מלח זעל ס"ק צקונטרס יסן נוטן סה"ח הי' חוהנו סל זעל הערוך
 וע"ס שמתספק על חיות ר"ח נחמר כן, ולדידן דליכח חלח חדוד ודחי סלה הי'
 זעל הערוך חתנו סכן חינו מוצח צספרו רק צפתס והמיד צתוספת מלת ז"ל.
 ולקמן (הערה 19) יצורר ג"כ מוטעס ה"ל סלח הי' הר"ח רזו סל זעל הערוך.

9) רש"י חינו מציח צסס מקום חת הר"ח. ורצונו חפדיס מריב"נצצורג כתז
 לר"ת וז"ל וההוח דר' חחח חמרת סהקס הר"ח יודע חלקיס וכל סער
 עמי כו פירוסי הר"ח חיוס נמלחיס צעיר הוחה ומיתי לח ידעתיס, והעולניס מטס
 לכחן שחלתי וחמרו לח שמענוס עכ"ל (ספר הישר דף פ' ד')

10) הר"ח כתז צמקומות הרצה קבלה צידנו מרצותינו חז רז ופי רז מהבחוניס
 וכדומה. עיין הוססת שחן (עירו צון מ"ח ריש ע"ח) וצנרוך עיכי
 חיי

אלל ר' יוחנן, ור"י אלל מי וכו' וכו' עד אלל ר' חייה, ח"א לפרט צדוקן אחד
 טרחא זיחד הרבה ה"ח שהיו צוח"ח צדוקן, רק צהלום ונג"ע וכן פרט"י סס
 צדוקן אחד נראה צהלום ע"כ. ובעל ס"ה ס"ה ס"ה כח כרבע במרח ז' ופרט"י, צדוקן
 להוכיח על ר' זיבא שהי' תאריך ימים מהח דחמר צע"ז (ל"ו ז') לער גדול הי' לו
 אלל ר' חסי ור' חסי אלל ר' יוחנן וכו' וכו', עד אלל רבי, וכהנזו סס הפוס'
 טכלס היו צימיו רבי ח"ב ר' זירא שהי' פלנויד ר' יהודה הנולד כשמת רבי זקן מחד
 וע"ס. וצחמה נראה צעיל סחממר זה של ר"ז שיה ממס לנוחמרו שהצחמו מצ"ת
 שחוסר ג"כ הנאים שונים צדוקן, טרחס ציחד, ופרט"י דהתס מוצן מעלמו גם
 הדחכא, סצחלוס רחס וחיין כחן רח"י של כלום. ע"ע ציוחסין (ד"ק ל"ו ח') סחציה
 דצרי ר' צדוק צסס הר"ח על עיני זה צעלמו טל מופתו ר"ח ופרחא שינוי לשון מסוק
 דצרי ס"ח סלפנינו, טסס כהז ולח גילו זה שהי' צהלום בי יאמר וסחלומות
 סוח ידצרו וסמכו על אחרי רזיס להטות ע"כ, ולסון זה נארת יותר צחוקת
 הכצוד לסוסורי ר"ל: חלום כפו הנראה ר' צדוק ספתיק רק הענין טל הר"ח
 וצס"ת מועתק הלסון כדרכו. ועב"פ הר"ח חוגו מכריע עוד צין הדעופ רק כהז
 צהסכל על דצרי רב החיי, וחין זה רחוק מן הדעת. חמנט צנ"ח כהז כזאת
 צלי דעה חולקת עוד. וח"ל (המוצח ג"כ צס"ת על צ"ג ס"ו ז' צענון טיורת רבה
 צד נחמני וסחופתים סס) פי' ג"ל בעיין חלוס שסחי כחות של לדיקים צדוקק חולקות
 וסחת הקרובה לזו (ג"ל סג"ל לזיו) הסכינה יהיה חומרת טיבור וכל שחר הבהות
 חומרות טינח וחמרו מי יוכיח ונתלכו צרבה צד נחוננו. הרחו לו צהלום דצריס
 הללו כדו סולח מן העולם ציסוד נחת דוח ז"ל עכ"ל וחין ספק כחשק כחן חלת
 ג"ח קרצו מחד סצמקוס חלת דרוך ז"ל ר"ח סחל"כ על מי מוחז ססיוס ז"ל
 וז"ל ג"כ ציסוד נחת, וצפרט טריחינו ססוח מדרכו, ומחלנו ג"כ טשיי הבדוליס חשר
 ססחונטו מחד צספני הר"ח, וסס הר"ח ובעל סערוך קצלו דרך זה גמנו ר"ל
 לפרט ספוריס נעלחיס סצחלוס היי. יעויין סצוורת הר"ח סי' סו"ד וסחי מעשה
 דחונמר (אלל ר' צנחא חזיין מערתח) צחלוס רחא ולח צמרחית סנין עכ"ל וסערוך
 (ערך על ח') צמרח דסוכה (מ"ה ז') רחיתי צני עלי' וסחא מוינעיס פידוס
 רחיתי צרו"ק צרחית חלוס כי הלדיקים סצודר הוה הרחיין לעלות לג"ע מועטיס
 עכ"ל. וחולי גם הוח לשון ר"ח כי סערוך הפוסס צרוז לסונו מצלי סזכיר סמו
 גיין לקמן (סערה 19). וצהערה ססמוכה ח"א חרחה ג"כ דצרי הר"ח צחון
 הנציחיס סהיח חזון ורחות הלז צסקין כעין רחית ססון צחלוס ע"ח היטע וסחלחור
 מוסיס לרדכו כחן, וסוח סחלוק לפי דעתו צין הנציחיס לדיקים סצלתו מנציחיס
 סנררסחזניס לצס רחא צסקין וסחחרוניס ירחו רחית הלז צחלוס ולקצת מעין זה
 ססורה גם דעת רב החיי סחע"פ ססוח וסורה הלדיקים לנציחיס צברחות הנסיס
 להס, ימ"ח דצרי סזיונס עוסה סצול כמו הר"ח רק סעולם צמדרה אחת סחא
 ססוח לפי הר"ח אלל הנציחיס הוח לפי רב החיי אלל הלדיקים, וסנציחיס רוחיס
 צמרחות עין מחס. עיין דצרי סמונחיס צתולדתו (סערה 14), ולח סחן עוליין
 למרוס (ר"ל הלדיקים סצחלמוד) חלח צדרי לצס צחיס ולופין וכו' לח כעין
 ססוכה צרו"ק עכ"ל. ור"ל ססוכה צרו"ק רחא צמרחית סנין, ויותר מצוחר
 דעתו עוד צהערה סחח"ז. וסוח סעיף מטרסי סקצלס חשר חחו זה רב החיי ולח
 הר"ח, יעויין רמזין ויס ויורח צחא סחסיג על רמז"ס ספירס ספחכסנות סחלחוט
 חלל חצרהס סכל צמרחא סנצוחא וסוח געין רחית הלז של הר"ח. ויהי' דך
 רמז"ס צנצוחא מעין דרך הר"ח ודך רמז"ן בדרך רב החיי, וסנן זה. — חח"ז
 חלחתי דצרי רציוו חצרהס צן רמז"ס על הגדות, סנעסקו מספרו חלכפיי כ"י
 וז"ל: חלח ה"ז סמעסורה סנררו וסירעו להס צחלוס וזכרו חותה צלסון לח וססוט
 לצדעס כי ח"ח סיטעה צסס על סכל וצניה, וכמו סחמרו חז"ל צצרות גיחא חמר
 ר' יסמעל פ"ח נכסתי להקטיר קטורת לפני ולמניס וכו' וכוז דצרייס צהרבה
 נקומות וכמו פן צמעציות סזכרו צסס מרחות הנציחיס וסצדו עמחס וססועיליו [?]
 עמחס, וכמו מעסיות סזכרו צסס סדיס וסררוח סחיין לזו עמו יחסוד טהס דצריס
 היי צעולס עמו סיכסנזו ויזח לחסוד ולסחמין דצד סנמנע ססוח חפסרי חלל
 [חז' ?] חייז וכ"ז יקרה לרוז ספוייתו ווינעוט ודעוהו צצצע טעולס וצמעשה הנסיס
 וצדך סחכמיס ז"ל ססוח דרך הנציחי', לסמרו צלסון ספסוע מה סררו צמרחא
 סנצוחא, ודך זו דרכו סחכמיס כמו סצח חצח מרי ז"ל צנורה סנצוכיס למצין
 עכ"ל. וכלוליס כל דצרינו דצרינו. ויס לצדך עוד רחס דצרי הר"ח סצחמו צמלחות

שהיה צלמו בהקמתו, והיה כל אלו הטעיות אשר נפלו בהתקף הספר ליד וחסר רצו עוד דפוס, עד שנמעש נחמד חלי תועלתו. וכל אדם יחזה שר"ת לח התמרר לק כנגד המנהיגים צבונה מאיזה טעמים שיחשדום לנכונים וחלוי טעם במחשבות, וכן יחלוק רצונו האוי על כאלה וכזה צפירושו לכתובות (ס"ח ז') כמה וכן הברסניט סיני הו המנהיג כי אמרו כי לפיכך הפכו אותה וכו'. ודאי שמועה זו להשמע חזון נח מן הרשון חלח שלח כך גירסתו ולא כך גרסו הרשונים ואין לנו להקין המסורת והתלמוד צבור קושיא שקשה לנו חלוא קך הוא הגירסא שמוקבל תמי רבותי הנאי תמוך וכו'. וכך היה השמועה המועתקת צאמת והי מחליטים טועים הם עכ"ל המוצא ש"ס. ור"י לא חש לכ"ז וכתב ה"ב ע"ט כדברי המחליטים חולם לח כן שגיאות הצוררות הבאות מלד מעתיקים צועים ומדפיסי' הדיוטים.

12 עיין בקונטרס המחזור כאן, ליקוטים מפירושי ר"ח על הפורה סוף פ' ויחי והערתו סס.

13 ב"ש צערוך (ערך דל ז') צסס תשובת רב האוי צענין צוהת רב לצבל, נמלא צהום' (צפת פ"ח ח') צסס ר"ח. ומ"ט צערוך הדר ב' צסס ר"ח כתב רש"ס (צ"צ קנ"ז ז' ד"ה חשדורח) צסס ר"ח ורב האוי, וכן סס (ע"ב ח' ד"ה חסכלה) צסס ר"ח ורב האוי, וה"ט צערוך גגד ח' צסס הגאונים כתבו הפום' (צ"ז ו' ח') צסס הר"ח.

14 עיין תולדות רצונו האוי (הערה 13) ודרכו לקרצ מאמרים בהגדלה לפי תח שחפשי חל הסכל, והוא ג"כ מדרך הר"ח. והנה קבל מרצ האוי פירושו צונעשה דציחה רב לצבל (הערה 13) אשר תמונו נראה צעלול יגיעה שניהם להרחיק הגומות ולקרצ הספור סס כפי מה שחפשי חל חק הטבע. ועוד סס בתולדות רב האוי צהרחיקו צריחה קדמיניות שמהצדה חל הנודע לו ע"פ סכל הישר, ע"ש צמ"ט ליתח להך צריחה דפסחים צענין גלבז קצוע ומלות חזורים, תמנה חנסי, ובעין זה צדרי ר"ח סיוצחו צהערה שח"ז צענין הכסף ככתב וצ"ג דמשי הפס' שחני ר' חנינה דפסיס זכותי' סעוויח הוא ולא סמכיון עליו עכ"ל. וע"ע לקמן פירושו הקרוב על גזר דין של ע' טנה וצהערה שח"ז פירושו על הנחה הפליק חל הקצ"ה. ועל נחוננו צני (צ"מ נ"ט ז') פי כגון ויחזור להשמידם לנלח משה צחירן עמד צפדן לפניו והוא ונלעון למנלח וזומר לדוד ע"כ (ס"ח סס). חולם צמה שהחייז לו סר"ח עוד דרך וזה, הוא צמה שמוח לו צ' פעמים מפרש ספורי אגרות שצחלום סיו. עיין צ"מ (על צ"מ נ"ט ז') חלל הנורו של עכנחי ומותחי ר"ח הגדול: וז"ל זה הענין המפורש צמועה זו כגון חמה המיס הוכיח וכיוצא צה ססס כמו חרות ומופתים, יש מי שחומר שהקצ"ה מרחם כגון חלו הדצרי' ע"י האיקוס דרך תפלה וצקסה ולפי שחיון נציחים ואין זה רחוק מן הדעה. ויש חומה כי חסס מחכמי מדרש נתנמס צמידה ורהה צחלום שהיו חולקים החכמים על ר' חליעזר, וח"ל ר"ח למה חסס חולקים עליו חמה המיס הוכיח וכל הענין, וכן ר' יהושע מפרים כנגדו ובי נלחה צה קול מן העמים וחלר ר"י לח צמייס הוא: ומפני נ"ה לח פירשו כי דצרי חלומות סס, מפני שהיו צידם החלומות קרובים לנצחה. חלל בסמכו צה הענין [ר"ל צענינו של ר"ח לצד, על] והחלומות סרו ודצרו וקיוונו חליו רבים להעורר. ר"ח ז"ל עכ"ל. ואין ספק שח"ט צחלה יש חיו שחומר כי הקצ"ה מרחם כגון חלו הדצריס ע"י האיקוס וכו' הכוונה על רב האוי שהיה חמש מעין לשולו צחשצחו לר' שחולל הנציז חלוצחה צע"י פ"ב דחגיבה עיין חולדות רב האוי (הערה 13) ולפי הלשון סס נכון להגיה לחן צחקוס ולפי' שחינס נציחיס, ש"ל אע"פ שחינס נציחיס, עיין היעצ דצרי רב האוי סס. ולפי"ז יש לבער סיס מי שחומר שצחלום הי' חלפשי סרוה רב שחולל צן חפני חלד כתב עליו רב האוי' סס סרוה וכוולא צו לח יחליו עוששה נפיש כחלה ללדיקיס הצלחי נציחיס. וצלו ספק חליו וחל חל"ח כיוון הריוט"צ צ"ה דצ"צ צספורי רצ"ח וצמ"ט רבחונוס לצחו דכל היכי לחחרינן הכח לדיחי חזי' לי צמחה החלום הי' כשהי' מחלק ציס חוקיינוס עכ"ל. וכן הדסה לו צעל פום' שחן (המוצא צטה מקוצלת על צ"מ פ"ה ז') על הסיפור סרוה האוי מרצון צגורהקח דר' חייח סכתב חומר רבי שצחלום הרחובה ונרחיס דצרי עכ"ל. ויפה כתב סכן סס צסמוך חמר ר' ירח חסס נרוחי' לי ר' יוסי צר' חנינה חמרתי לו חלל חיו חמה חקיף

הכתוב שראו, ומקרא אחר כהוה ונסמרהם אחד לנספוחיכם כי לא רחיהם כל המונה
 וגו' קשו קראו אהדוי, ופרכין לז' קשיח האי קרה דכתיב וירחו את חלקי
 ישראל צרחות הלז, והאוי דכתיב כי לא רחיהם צרחות העין, ומלינו לשון הקודש
 שקורא כעין זה רחוי, וינח יעקב כי יש סדר צולרים, ויעקב לא הי' צולרים חלח
 צחק כנען, חלח שראה צלזו, ובהם רנות למזוני דעה ירחי שמים צפחות מכן די
 להם, להצין ולדע שאין צלל הפלמוד דצרים מודיעים שיש צישראל גותן דמות לצורחזו
 והצין שמו. ומלינו טקצ'ה יתעלה זכרו הרחה למסה רצינו צתוך הכבוד שאמר
 הכהוה ורחיה את אחורי כגון מלהך וצרחשו הפליו, ורחיה משה קשר של הפליו,
 רש'ין של הפליו, והצנים כעין שהרחשו יושכן וכליו, וזה, (ר"ל המסכן) יתכן
 לומר רחיה העין והתכן לרחיה הלז, חלל זה שכתוב ורחיה את אחורי חיה חלח
 רחיה הלז. ועל חוהה רחוי של משה שראה קשר של הפליו חמר ר' יחזק רמו לה
 מן הכהוה מנין שחמר נשבע ה' צימיו, וכענין הזה חזון הנצוחה, הנציה יושב
 ורוחה צלזו חזון הנצוחה בראית הישן חלום, ומקרא מלח כהוה חס יהו'
 נצחכם ה' צמחה חליו התודע צחלום הדצר צו, פירוש וכי צמחה עין חליו
 הצודע [רק] כחילו צחלום כן חני מהרחה ומדצר. ועל חוהה הפליו שגרוה לנחם
 הקרו דצווינו מה הי' כהוה צס. ומפרשי' ומי בעמך ושרחל, ומי גוי גדול וכל
 הענין, וחלו הדברים קצלה בה"ס. ומקצלה עירנוס, שח"ח לדצרים הללו להפרש
 מן הסכל כלל. וכאשר רחה ר' ישמעאל כ"ב צניה קדש הקדשים אכתרוחל ויהי ה'
 לצחות יושב על כסא רס ונשא, צרחות הלז כמו יאעי' וירנוי' חמר לו ישמעאל
 צני דכני, שיר וצחח הוא כמו צרכו ה' מלחיו, וכמו שאנו חומרים צרוך כבוד ה'
 מתקומו. עכ"ל. ומה שיש להעיר על חלו הדצרים עיון צהערה הקודמת, וכאן
 גוסיף רק זחה טנד דצרי ר' הצרהס צן הרמ"צט (הערה 14) שפירש גם מחמר ר'
 ישמעאל כ"ב צחלום, השצ הר"ח רחיה ר' ישמעאל כ"ב ליוחאה ויכלל שחר רחיה
 הדיקים הנלתי נציוחם שהס רק צחלום ורחיה ר'י דמתה לרחיה הנציוחם צמרחות
 הלז. והנה כאן נראה מצוחר חיק עזז הר"ח את דרך רצ' החוי חשר דצרי פס
 מוצחים צחידוסי הרצ"ח על צרכות סו"ל: הכי פירשו רצנן שהרחה הקצ'ה למסה
 קשר של הפליו והנחה הפליו ולימודו צמרחות הפיו כדך שלמדו מעשה החשכן וכר'
 עכ"ל. ויוצנים עתה דצרי הר"ח יותר טזה צפירוש חלוק על רצ' החוי ולצחר
 רחוי' זו רק צמרחות הלז ולא צעין, ולכן החריך הר"ח דצרי חלה וחמר שצמחכן
 יתכן מרחיה עין חך ורחיה את אחורי וקשר של הפליו חינו חלח צרחיה הלז. וזה ז'
 מלחתי צהשבות מהר"ס חלסקר על פסר החוונות מציח את הרצ' ר' שמואל ספורטח
 שהבין ג"כ על הרמז"ס וכזה ע"ז לרצני לרפת צעוין הרחקות הגשמות, מה תעתירו
 עליו דצריכם ומה הנסיהו הודעונו על מה תריוהו וכו' עד וכבר החריך הר"ח
 ז"ל לדצר מזה צפי' ערציה [חלוי ל"ל] צרכות חו צס' גוחמתי קורוין שמע צערצית
 חו שר"ל צפירוש טכה צלסון ערציה וזה רחוק מאד [עיון לקמן הערה 21] וכך
 חמר צחחיה דצרי ולנוציו מדע וירחי שמים צפחות מזה די להס להצין ולדע
 שאין צלל הפלמוד מודיע שיש צישראל מי שגוהן דמות לצורח ושהנח שמו ויהעלה
 זכרו. חומס חלוקי לז' רשעי ישראל המינים מהפחים דצרים חשר לא כן כרו לגנות
 את עלמן [דרך כנוי ע"ל הצורח] מי שפרע מדור המזול יפרע מהס עכ"ל. גראה
 צרו שרחה צן שמתו סוף הדצרים חללו מפני המורה וגם מפני קלת לרפתים
 מצביינים, וחין ספק חללי שכוון הר"ח לחיזה וקווצלים צימיו, המדצרים מהוחרים
 ולחלום וכדומה. וע' עוד ציחור מזה הולדה רצינו נסים (הערה 14) ותצין
 דצרינו. וזהו הדע סמ"ט הרמ"צן צחידושו על צמות (מ"ט ז') צסס הר"ח לענין
 חספקלרוח המחירה, שיהס צחמת קלור מדצרי הערוך (ערך ספקלר) שאע"פי שיש
 לפרש חללה הדצרים ע"ד הסכל, ומעין דצרי הר"ח צרכות, מ"ח סוף הדצרים
 הס כעין צעלי סודות, ולכן החשוז שהן מערוך צעלמו והרמ"צן שהציוחם מהר"ח
 הוא רק מחמה שחשצ כל הנולח צערוך הוא נמנו. וצחמת רחוק הוא לומר על
 מחמר חרוך כזה שיהי' מר"ח ויבהבו צעל הערוך צסהס. ומי שירלה להחעקש
 צכ"ז לומר שהוא מר"ח יפרש גם סוף הדצרים ע"ד הסכל, שעכ"פ הר"ח חינוו
 מצעלי הסודות. וע"ס צרמ"צן והקן הסצושים שס מדצרי הערוך המתקונים. ואחרי
 כ"ז הדע להיסר דצרי צחלורה צעל הערוך (הערה 55). ויותר מזה עוד יש לצרר
 שהחקות הר"ח מדרך הקצלה, ממה שאנו רוחים דעהו צהכחשת פעולה הכיסומים.
 והנה נודע כי כל היתקוצלים וצרחשם הרמ"צן יחמויו צנח הכיסוף שיש צו יחמס רק

של ר"ח הגדול צמ"ט מפני שהי' זידם החלומות קרוצים לנצוחם, חת המוצא
 צמרו ברחצין (ס"ט קע"ט) על מחמר ז"ל (זכרון ל"ח ז') כל היוסצ צהענית
 צצת קורעין לו גזר דינו של צעעים שיה וכו'. וז"ל, קבלנו מרדנותינו דזיוסצ
 צהענית הלום מיירו כדק"ל יפה הענית לחלוס באש לנעורת, כי כל אדם שגזר
 עליו בזירה רעה על עון שעשה מגלין אזני ע"י הלום מה שעתיד לצח עליו,
 וכוון שחרגים צה מתענה וחזר צהצצה והקצ"ה מוחל לו, כיון שחזר צהצצה
 שלמה, וחפי' חטח כל שנותיו שהן ע שנה כדכתיב ימי שנותיו צהם שצעים שנה,
 ומפני מה העניתו צצצת גדולה מחעניתו צחיל לפי צצצת יח לו סעודה מוכנת
 והענוגים מה שחין לו צחול, וכשמוע ויהן קשה לו צלצו יותר מהעניתו צחול,
 וחעפי"כ יש עליו דין עונג צצת וחומר רצקן ליה צהענית לצעניתו עכ"ל. כנגד זה
 יש להוסיף על סוף דבריו סס צענינו ר"ח הגדול צמ"ט חזל יסמכו צזה הענין על
 והחלומות שוח ידצרו וכו'. (כפי נוסחת הס"מ העקריית ולא כנוסחת רצינו צרוך
 שהצחנו) מה שהוצא צהג"מ ספ"ח דצצת (סי' תנ"ח) וז"ל: וכהצ ר"ח דחין
 לטהענות צז"הז הענית הלום צצצת משום דחין חנו קחחין צפתרון חלומות עכ"ל.
 והוא כעין דברי רב אחיי על סכנת מתיקין המוצאים צערוך (ערך חספרגס) וז"ל
 הני מילי דחמירין צו' משום סכנת מתיקין דהוו רהיבין צו' והשתח לח נפישו כי
 שהוא עדנח עכ"ל. והמזין יצחין עוד שחידוש גדול הוא מר"ח שצענינו חלומות
 עזז חת ונחברו להרדות חומרת תמיד עיין לקמן (הערה 16) ומזה ישיכל על
 דקרוק לצונו סס צענינו ר"ח הגדול צמ"ט מפני שהי' בידם החלומות קרוצים
 לנצוחם — ועוד תראה צהערה שח"ז חיק יוסם הר"ח עוד צדעותיו ועם הרמז"ס
 הצי אחריו עד שחתי הנראה חתך עליו הרמז"ס צענינו רצום (חע"פי שועלה עליו
 צחכמת הפלסופיה ולא שחד עוד מלצצר נגר הרצה דעות ניסנות אחרי שצכצ דצר
 נגדס הר"ח. ויהתן שח"ט צפירושו למרק חלק שיצצר חצור ויגלה מה שהוא וון
 הדכשות דרך פשעט ומה שהוא משל, וחשד יהס הי' צחלוס וזכדוהו צמחונר מוחלט
 כאלו הי' צהקין עכ"ל, שרומז לדברי הר"ח שהצחנו צענינו ר"ח הגדול, שצצת ג"כ
 ומפני מה לח פירשו כי דברי חלומות הם וכו'.

15) לא נמלח צצום קדמון חיה מחמר מוצח מר"ח ז"ל אשר יורה בס צרות
 רחוק על דרך הקצלה והסודות. והנה רצינו צחוי שחצר פירושו על
 התורה על ד' דרכים פירוש מרדס, שכל, וקצלה יעויין צהקדמתו וצחצורו על כל
 הפרשיות, הוא מציח לרוב חת דברי הר"ח, חך לח חף פעס חחת צדרך הקצלה
 רק תווד צדרך הפשע וכמו שיראה הקורח צלקוטים מפיודו ר"ח על התורה
 שחצרו לקונטרס זה. וכ"כ רצינו צחוי צפי' צהקדמה שצרוך הפשע יציח הרצה
 חת הר"ח וצדרך הקצלה חת הרמז"ן, חמנכ מלחנו עוד מחמר אחד המוצח על סס
 הר"ח צחצ"ן (סי' קכ"ד) המורה צצרור שלח ידע חו שלח רזה לדעת כלל מלמוד זה
 והוא פי' על מחמר ז"ל (זכרון ו' ח') מנין שהקצ"ה מניח הפלין, וודע
 שהמקוצלים החריכו למעניתם צחממר זה, וחלן חצצו למלוח מקום להכניס צו כל
 סודותם ולהרחות קדמתם צתלמוד יעויין צפי' הרס"ז צח המוצח סס צע"י: חולם
 הר"ח ז"ל יקצז מחמר זה חל השכל, לדרך הפשיטות צדמים נעימים, וצעצור כי
 ספר חל הרצ"ן צעלמו חינו מלוי, וסס שחיצים עליו דברי הר"ח אשר לדחצן נפח
 כל משכיל נחצרו פירושו היקרים, חמרתו להעתיק פה כל המחמר של הר"ח מדברי
 הרצ"ן סס וז"ל וחמר ר' יחק מנין שהקצ"ה מניח הפלין וכו', מנין שהקצ"ה
 מראה כצורו לניחיו ולהסידו צחוצנתח דלצח צמות חדס יוסצ, דכתיב רחיתי חת
 ה' יוסצ על כסחו, וכתיב וחרחש חת ה' יוסצ על כסח ובו', וכמו שיש לו רבליס
 דכתיב ותחת רגליו כמעשה ובו'. וכיון שודע לנו כי מהרחה לניחיו צענין הוח,
 נחצר כי זו רחי' החמורה צחחית העין חניה חלח צחחית הלצ, כי לח יתקן להחמר
 צחחית העין שחחח דמוז הקצ"ה סחחמר וחל מי חמיון חל ומה דמות הערכו
 לו, חלח רחית הקצ"ה צלצ הוא, וכך יתכן לומר שחפטר לחדס לרחות צחחית
 הלצ דמות כצור חיש צחח ועליו הפלין, והחמור רחיתי רחית הלצ כתיב וצזו
 דחח הרצה חכמה ודעת, וכך כוונתו ולא רחית העין ממש, כי פירוש חמר הכצור
 ודצתי על הציחח וחכני חצון הרצתי וציד הציחחיס חדמה, מלמד שחחח לכל
 ניח דמיון שיכול לרוחו, חלל רחי' ממש ח"ו שיש מי שיעלה על דעהו, וכי ר'
 יחק חולק על התורה, הלח כתיב כי לח ירחני החדס וחי, וצח ר' יחק וחמר
 כי נראה הקצ"ה למשה? ועוד, כתיב וירחו חת חלקי ישרחל ובו', הנה מראה
 הכחצו

14) צחוינו הנזיחוס שצמחה הנזוהה ורחית הלז צסקין סיו. ב) למעט מהס
הלדיקים שאיזה ספורים נפלאים הנמלחים מהס צהלמוד, צחלוס רחוס. ג)
צהרקהת בשמות הצורח וסירוס' הכתובים ונחמרו זיל צדך השל. ד) צהכחשת
יכולה הכסף. ה) צמעלת המלחכים על האדם.

16) עיין לעיל (הערה 11) מוצאים דצרי ר"ת שכתב על הר"ח שפעמים רבות
החמיר לה כהלכתה, וצתולדות רצינו נתן (הערה 49) מוצאים תלמידי
רש"י שכתבו על הר"ח שחולק על רצינו האוי ולא מכה הלכה אלא שכן דקבו להורות
חומתה.

17) בתולדות רצינו נתן (הערה 23) הצאחו פי' הרי"ף על מחמרו (ס"ב
דפסחים) ע"ה מורה לקורעו כוב, צחופן קרוצ חל הסכל שהיה
מעין דצרי רב שיורה באון צתשצתה כמ"ס הר"ן סס. ולעיל (הערה 14) מוצאים
דצרי לענין ר' צנאה מניין תערתה שצחלוס הי'. וק"ע (ספ"ח דצצועת) פירושו
על המחמיר הציחו עליו כפרה שמועטתי את קירח ע"ד פשוט וגלוי, ונודע איך
נחצצרו המקובלים צמחמרו זה. וזהו דרצ"ח חנח למילתי' צקותתה דרקיע סירוס
שחלכסנדר ווקרון עשה לורת העולם ולורת הרקיע וגלבל החווה ושס הניח סולתי'
ע"כ מוצא צ"טו ר"ת' דצ"ב צסס ר"י קיגס שפי' כן צסס רצו. ומזה הו' נראה קלת
שצנר הרי"ף פי' מיוחד על הבדות וע"י עוד גרסות ממנו. וחולי שמע כן מפי
ור"ל שציני חלכסנדר החלו הפוכים לעשות לורת עבולות מלצח קסמון.

18) עיין תולדות רצינו נתן (הערה 54).

19) הרב צעל הערוך לח יציח צסוס מקוס את הר"ח צהוספות תורו חו מרן,
ואדרצח הוא צניחו המייד צהוספת ונתן ז"ל וצהוכרת סונו העלמי וזה
חינו ונדך התלמיד. עיין לעיל (הערה 6), ופעם אחת יציח את דצרי צסס יש
מפריס ססס, כמו צערך פרקד ה' שיציח מתהלה פירוס רב החי, וח"ז ויש
מפריס וכו'. וזהס נכלל הר"ח כמו שכתבו התוס' צקירוס (צ"ב ע"ד ח' ד"ה ובגו)
דצערך סלת חולק על דצרי הפ"ח וכתב ואני חומר וכו', וכן ערך סמד פירוס ר"ח
ז"ל מלסון פירוריו וחנו סנין דאספרו דצלו"ת וכו'. וכ"ל לוח והכן לקתוב נבר רצו
המוצאן. ומן מזה רחוק הוא ממנו צנקוס וצונן, היינו שרחוק הוא לומר
שצנינו נתן נסע מרותי לחלקירוו"חן ללמוד מר"ח, ואפשר שהי' להפך שהר"ח הו'
חיזה זמן צרומי ושס למד ממנו רצינו נתן ולכן נקרח הר"ח צבי קלת חיס רומי,
אך בס זה אינו מוזכר צסוס מקוס. ובס זמן פעירת פר"ח נרשמה צווחסין סנת
תת"י, וצעל הערוך הי' עכ"פ באלמד וקבל ונמנו פירוסים כצן עזרים סנה ח"כ
יהי' צנתת חתומת ספרו שהיח תתס"ב כצן ע"ב סנה ויותר, וצכ"ז היו חיים
עוד אחיו וציה חציו (עיין תולדותו הערה 59) וזה דצנ רחוק מאלד. וח"כ
קרוב לודחי חמ"ס צתסוצת רש"ל (סו' כ"ט) שצעל הערוך קבל מר"ח ר"ל שקבל
פירושו לרוב חע"פי שהרצה מהס חינו מוכיר כלל על שמו. ולרובמת נליב מסכתה
אחת אשר צה יציחו המפריסם ציותר את פירוסי פר"ח, וסס מוצאים צספר הערוך
צספת תצלי חקיר שמו, והיה תסכת צנח צהרא. ומתנה צניח רחי' על הסחר.
ע"ט ז' צ' תוס' (ד"ה אהיה) צסס הר"ח וצערך שנס ח' צסס. וכן י"ב ח' תוס'
ד"ה דולח וערך דולח. וי"ב ח' תד"ה חו וערך קינול, וי"ז ח' תד"ה כלוח וערך
בלוח. וכ"ח ח' תוס' ד"ה צסופר וערך חין ח'. וכ"ז צ' תד"ה צחלילח וערך דחל.
וכ"ח צ' תד"ה עגון וערך לוף ב'. וי"ו צ' רש"ס ד"ה דקל נערה וערך דקל ב'.
דס"ז ח' רש"ס ד"ה מולסחות וד"ה מלולה, הכל צערך חלס' וס"ח ח' סס ד"ה
צד תחוניתח וערך סנטר. וע"ב ח' סס ד"ה חסכליון וערך חסכלנה. ופ"ו צ'
סס ד"ה סנחות וערך סנחות. וי"ט ח' סס ד"ה ודילמת סלחופי וערך סלחף, וקת"ו
ח' סס ד"ה ומלחתי גימסח צפי' ר"ח וערך סצלונית. וקס"ד צ' סס ד"ה וססירוסו
ר"ח וערך הן ב' צנינוי לסון המדרס. וקט"ו צ' תוס' ד"ה סקל, צ' פירוסים צסס
ר"ח וסניסם צערך ספל צספת. ע"ע צספר הישר לרצינו תת (ל"ד ד) ס' ר"ח
האטר צלסון יוני חרפס וקרקסחות צתי כסחות ע"כ. ונענך האטר כתב כן צספת,
ור"ל שקורחים כן להיחטרחות הצנרה חסונה קלת סיהי' לסון גנאי כמו עין כוס עין קול,
ובצלצו צצקת סססעודה מרצינו סכן (סו' קט"ו) צסס ר"ח וצית הוא מרק צלסון יין
וצערך וצית כ"ב צספת. ע"ע רחיות ע"ז לקמן (הערה 22). וחולס צכ"ז לח כל המולח
צערך צספת ססס מר"ח. ולרובמת ע' רש"ים (סס ל"ה צ') ד"ה צמורלמין פי' צ'
צסס

מס"א. יעויין ביחוד ביחוד רמ"ז פ' שופטים שכתב ורע והצן זענין הכספים כי
הצורח יתעלה כשצרח הכל מחין עשה העליונים מהניבוי התחזונוים חזר למטה
מהם וכו', חז"ל הי' מתפללותיו העלויות שסם נכח המהיבוי העליונים דרכי
המורות וכחות להמיר אשר יהי' למטה מהם וכו', וע"כ חזר זעל ספר הלכות
החכם צנורוניאח כשהלכות תהי' צדק עלה וכו' יתעשה הקטרה פלונית זענין כך
וכן יהי' המצט עלי' לרעה וכו'. וזה פוד הכספים וכחם, שחמרו צדק שמכחיסין
פמליא של מעלה כלומר שסם הפך הכחות הפשוטים וחס הכחש לממליח צדק מן
הלדיון וע"כ רחוי שפאסור חותם התורה וכו' עכ"ל ע"ש עוד. ולח כן החכמים
הפלוסופים זישראל פרח"ע ורמז"ס שחצרו פעולת הכיסוף לפעולת הצל. ומעתה
שמע ג"כ דברי הר"ח צפירודו לסנהדרין (מרחים צנחוי פ' משפטים שסם ממש
להפך מדברי הרמז"ן, וז"ל מכחיסין פמליח של מעלה נראים באלו מכחישין,
כי חין לכספים פעולה כ"ח מה שיגזור הש"י, וקענין שחמר ר' חנינא לחותה חשה
חין עוד מלמדו כתיב, ורע"ג דמשני התט שחני ר"ח דפיש זכרותי'. שגויח היח
ולח סמכין עלי' ומד' חנינא חתי תצדן וחס פשחל קיון שחין נכספים פעולה חלח
צמקוס שהקצ"ה גזר למח חסרתם תורה ולמה חייבה לנכסף, הטעם חסני שצד
על גזירתה של הקצ"ה לעשות מה שנמנע ממנו, בשתח מה מי שצד על גזירת
מלך צד ודס חיוצ מיתה על גזירתה של מלך ומלכי המלכים הקצ"ה על חתה כמה
דכמה עכ"ל. והס קרוצים מחד לדברי הרמז"ס (ספי"ח מהל' ע"ו). וחזרי הדברים
והחמה החלה נוכח להשיצ על כל דברי כעס וחומה שהרצה הבחין החסיד ר"ח
ווינח על הרמז"ס (צצחורו ליו"ד סי' קע"ח סקי"ב) עד שחמר עליו, הפלוסופיה
היטוהו ברצו לקחה וכו', ונחמר לו אחרי נקשת הסליחה מנפשו הטורה קי חסם
גדול וארז חמה וכו', לח על הרמז"ס לזד פלונותיך כי חס גם על רצינו חננאל
המוקדם הרצה זומן ממנו, ופירושו והלכותיו מקובלים לכל חכמי ישראל, ורחוי
לומר על הבחון ר"ח ז"ל הפך ממה שחמר על הרמז"ס ז"ל' כי הקבלה הטהו צדק
לקחה לזר בס צרציו עשה עזד ה' ומחיר עייניו. — והנה הרמז"ס ז"ל כלל
כסוף זע"ו וחשז שצנחיהס הטעם משוס שחין צהס ממש כלל ורע"מי טגס זע"ו יס
חמוראים שחצורה למועיל ומחיק עיינ ע"ז (ג"ה ח') שחלה רצה צד רצ יחיק לרצ
יהודה הח חובח צית ע"ז צחתיך כו' דבר שחטו לה בצדח חתי מטרח והצוצת רצ
יהודה צח לעמח פותחין לו. חך גבר זה ע"ש שחלה זונין לר"ע לני וגלך ידעון
דע"ז לית צה משחח וחס קח חזינן בצרי דמתרפחי והצוצת ר"ע סס מחוכמת מחד
צחלל חצבל הפקדון. וכן מצוחר צמ"ר (שמות פט"ו) וחוויר ולא תצוה תועבה חל
ציתך לונה שחין צהס ממש וחין מועילין כלום שח' חל תרחו ממה כי לח ידעו
ובס היצז חין חותם וכו' חמר הקצ"ה הוחיל ויחל כחץ דונס וחין צה ממש
וחחריס שומרים חותם שלח יגנזוה החיק יכולה ליתח חיים לחולה לכך חסור
להתפתחות מכל אשר לה ע"כ. — ע"ע צלקוטים מפירושי ר"ח על התורה
המחזרי' לקונטרס זט, (פ' תרומה) רחויס על כלו המחשן ע"ד הפקט הנגלה,
חע"פי שחלס יתהלל המקובל קצבלתו ע"ש צרמז"ן ונחוי, ושס עוד דצרי הר"ח,
למעלה מן הצוקוס מעלת הנצויחיס ונגדן הקפרה אשר על החרון רחז לנצויחיס
וכו'. הכרוצים שגל הכפרת רחז למלחכים שסם למעלה מהנצויחיס עכ"ל. ומה
יחרדו על זה המקובלים שסם מגדילים המיד חפילו מעלת הדיקים יותר ממלחכי
השרת ומה מחד התמרמר זעל עזדות הקודש (צפ"צ מחלק הפלנית) על הרצ"ק
צמ"ש ציח פירושו על התורה וחל תשים לנך לדצרי הבחון שחמר שחסם נכד
ממלחכים וכצר צחריה צספר היסוד שכל רחיותיו הקבות. יער"ש. וכן גרתי
צעלל דעת זרננז"ס ציח ספרו דוד (יסודי התורה ס"ב הל"ז) ע"ש שחש עשה
מעלות של מלחכים ונעלה עשירית (התפתוה) היח הנקדחת חייס וחס המלחכים
המדנרים עם הנצויחיס ונחויס להס צמחה הנצוה, לפיכך נקדחו חייס שמעלתם
קרובה ממעלה בני האדם. ושס (פ"ד הל' י"ב) זומן שחסם מתצונן דצריס
חלנו, ומחיר מכל הצרוחיס ממלחך וגלגל וחדס כיוולח צו, ויחיה חמתו של הקצ"ה
וכו' ויירח ויפחד תחפלותו ודלותו וקלותו כשיערך עלמו לחחד מהגופות הקדושים
הגדולים, וב"ש לא' מהצורות הטורות הנפדרות מן הגולם וכו'
וימחל עלונו שהח כללי מלח צושה וכליונה רק וחסר עכ"ל.

ובבלל, חס נקצן כל הנזכר צהערה הקודמת והערה זו מדעת הר"ח והרמז"ס
דצרכי הרת נמלח חת שחחון הולך דרך הרחשון צחמשה דצריס.

פ"ט) ששני הרבומי ירושלמי שלפנינו נוולח במקום זה פרג זה ידוי. וכבר כתב הרמזין צ"ק הזכות (יצתה פ' ז"ט) שרצונו (הרי"ג) סומך על הר"ח צרוו דרציו .

21) הן חמנס לח ונחל שום תסוצה לר"ח וועתקה מלשון ערצוי והמחמרים המוצאים מפירושו על ההלמוד חו על התורה מורים כלס שהיו צעינס ונח הורקו מכלו חל כלי. ומזה תוע שיפה השיז הרשצ"ח (סי' חקס"ו) לחכס אחד שכתב לו שיש צידו תסוצה מר"ח צלשון ערצוי שלא יסמך עלי' (הרשצ"ח) תסוס שאין צרוו חללו חס היוח מר"ח ולח שמע ממנה מעולס יג"ש . צכ"ז יש לשער שידע לשון ערצוי הנדברה חו במקומו . כמו רצונו נסיס צן דורו וחלרו . והנה דצינו הוויי המשיז הרצה לר"ח כתב רוב תסוצותיו צלשון ערצוי יעוויין הולדתו . ונחלח צשעריו לרק (שער צ' ח"ד סי"ג) גח לקבל קיר"וויחן מקיס הר"ח תסוצה חרוכה וועתקה מלשון ערצוי , צלי ספק מחמה שהצינו . זה חכמי הארץ , וכבר לדבר צמחמר המונח ממנו דרמזין פ' צח על ענין הארצה והלפרדע , קורח לקרחקאדיל חל תמס"ח מלה ערצית . וע' צליקוטיס מפירושו על התורה הנוחצרים כחן (פ' השח) חיק ידע סס שנהאוי צל"הק כיון וצלשון ערצוי זה"ל סכן הוח צחמת . וצס"מ (על צ"מ כ' צ) צסס ר"ח תפוסה חמת קטנה וצלשון ערצוי חל מזור"ד ע"כ וכן הוח צחמת . ע' ערוך ערך זור וערך מזור סל"ג ג"כ מזור לפי הי"ח סס , וע' לקמן (הערה 27) שהתמט הרצה צפירושי רצ סעדי' על התורה ושחר ספריו , והס היו כלס צלשון ערצוי . וויכר ג"כ דרך חכמי ערצ צחקיותיו על החקת הבטניות וחיותיו הנציחיס והכחשת יכולת הכסוף ע' למעלה (הערה 15) . חולס צכ"ז חפסר שלא ידע לשון ערצוי כ"כ לכתוב זה סעריס . וכבר נספתקרו צטעס הדבר למעלה (הערה 2) חך גס צזה חס לח כתב שוס ספר צלשון ערצוי , יש עוד מעט ספק צכות ר' שמוחל ספורטח ע"ס לועלה (הערה 15) .

22) כל מעין דצדרי ר"ח המוצאים צקומוינס ימלחס כלס לחיס ומוצניס מחד , חכן עד נחמן לנו יגל דבר זה היודע לשפוט על כמו חלה הוח רציונו צעל הנוחור דצדרי ריצות שלו עם קרצצ"ד (המוצחיס צס"מ על צ"מ ל"ח ח') שכתב ור"ח פי' דצדרי וכר' ומי לנו גדול מן הדצ הזה צלחות לשונו , ונועס מלינתו והביגונו עכ"ל . חמנס דרצוי סיר שלא הגיע למעלת רצונו החיי , ע' הולדות רציונו החיי (הערה 31) דוגמח מיופי מלינתו צספרו מוסר החכל . כנגד זה עיין צלקוטיס מפירושו ר"ח על התורה המחוצרים כחן , סוף פ' ויחי .

23) עיין הולדות רציונו נתן (הערה 15) חיק ועל חיות דרך למד לשון יונית . חולס גס הר"ח הנווקיס לו צדור ח' וגס דר צלחות יסמעחליס ידע כצד לשון יון . ע' ערך הנווח פי' ר"ח לשן יון היוח תורה כלימר חק הצתולות ע"כ . וכן הוח צחמת . וערך זמית שהוח מרק צלשון יון והוח מר"ח חע"פי שאינו מזכירו עיין למעלה (הערה 19) . וכן היוח צחמת צלשון יון עיין צווערכי לשון . וכעין זה צערך כליח צל' יוני צטן , והוח ג"כ מר"ח (סס הערה 19) וכן הוח צחמת צלשון יון . וערך סצן ר"ח פירש שהיח לשון יון וכן הדחה צמוסף סס . וצרצצ"ס צ"צ ע"ב ח' חסכלה פי' ר"ח לשון יון הוח וכן הוח צחמת . וסס קמ"ד צ' פוליומוסטוס פיר"ח לחס מלחמת צלשון יוני ע"כ וכן הוח צחמת יעוויין מוסף ערך פלמטוס . ונראה שהסר סס צערוך כל פי' ר"ח שהיח לח כתב סס שוס פי' על גוף מלה זרה כוז , וחין מדרכו לעשות כן גס להעליס פי' הר"ח . וצס"מ (על צ"מ י"ט ח') צסס הר"ח דייתיקוי נראה שכיז מרע צלשון יון נקראת דייתיקוי ע"כ והוח צערוך ערך דייקח חע"פי שאינו מזכיר לר"ח וכן הוח צחמת עיין מערכי לשון . ועל דבר הפלח חיק ידע חכס סדר צין היסמעחוליס ל' יון עיין למעלה (הערה 2) מה סנספתקרו ע"ז .

24) ע' צלקוטיס המחוצרים כחן מפירושו (על התורה פ' ויסלה צמחח יעקב לעשו וצפ' סמות צמקח לח תחסיפק לתה תצן וצפ' צח צרמתי חנת הבחולה . ופ' הרומה צרמתי כלי המחכן .

25) ע' צלקוטיס פ' וירח . והערתי סס ע"ד הקרליס השוכניס צחרב"לחן . ופ' צח ומספטיס .

צמס ז"ח ולא כן צערך פרלס רק כעירוש ח' של רשז"ס סס . וגם כזר הרחינו סיס
אקוונות שחולק על הר"ח צציוור, ולכן מ"ס צספר הישר לר"ח (נ"ח ז') שכל
דזרי הערוך נערכין על פי פירוסי ר"ח לחו דוקא כל חלף שר"ל רוצו ככלו .

20) כותבי הדורות ידעו חת הרי"ף להלמוד הר"ח ויש להם זזה סמיכה יוחר
עכ"פ צקדמוניס מרשימתס כן על צעל הערוך שעל הרי"ף כהז כן
הרז"ד צקצלתו ור"ת צספרו הישר ע' לשונו למעלה (הערה 11) וצכ"ז נשחר הדזר
צספק חס לח רק מחמת סהי' חי הרי"ף צימי נעוריו סמוך למקום הר"ח וגם
הסתתס תויד צספריו, לכן חצצוהו להלמיד . וזה הרז"ד כהז סס סהי' הרי"ף
גס תלמוד דציו נסיס ועליו יס כמעט צרור שלח הי' תלמידו ע' הולדתו, רק ע"כ
מטעס הנ"ל . וכזר מנה הרז צעל קורח הדורות (ו' ז') ארצעה תקומות דרי"ף
סמציח חת הר"ח צצמו יעו"צ ופ' חצית צצנת קס"ז ז' וקס"ג ח' וריס מרק
ההז וסוף פ' הסוכר חח החומניס . ולח נמלח צחחד מהן סיקרחהו מן חו רז אדכז
הוח משיב על פירוסי וסס צקורח הדורות כהז עוד לרחי' סהי' הרי"ף תלמידו וז"ל :
ועוד רחייתו צקלה מקומות שחמר ומפרסי לה רצנן כותצין ווספות פר"ח והוח סהי'
עלמו סתהז הרי"ף צסס רצנן עכ"ל . וזה רחי' לסתור חחיין דרך לסתוס כן על רזו . וצחייתו
נמלחו כזה הרצה תקומות דרי"ף ולדגמת חניס מהס ע' סוף עירוני וחחייתו למקלת
רצותח דסציו להו כעולח וסמכי חגמרו דצני מערצח וכו' וחנן לח סנירה לן הכי דכיון
דסובין דגמרח דילן להפירח לח חוכפת לן צמחי דחארי צגמרח דצני מערצח דעל
גמרח דילן סמכינן דצתרח הוח . וחחינהו סוו צקייחו צגמרח דצני מערצח טפי מן
עכ"ל . והנה על סוף דצרינו נכתוז צמ"ח סיס לעיין עוד זזה הרצה . וכחן נציו
רק להחלת לשונו צמ"ס וחחייתו למקלת רצותח סכוונתו להר"ח סהוח סמוס כעולח
ע"ס צתוספת . וחלו הי' רזו סמוצק לח הי' מעליס חת סמו כ"כ ודוהה חת
דצרינו כלחחר יד' חע"פי שגס הפירוסיס צגמרח כמלת דיוסי ומי חרב לגד צלו
ספק מספרי הר"ח סכלשונו סס צערוך (ערך דיוסי) חשר רזו דצרינו לקוחיס מהס
ע' הערה הקודמת (וכן סויס מוח דצרי הערוך ערך גוף עס פי' הרי"ף פ' הזרוע
על היורלס סס רצה נוף הוי יעו"ס סהרזח הסיב עליהס צלדק) . רק סצכ"ז יח
חלוק צגריהס כחן צעירוצין סהרי"ף גרס מי חרב והערוך מחדק וצגמרח סס לפנינו
מי חרק , והגחון ר' יעשי' צלנין מרסיס על הגליון רק גרסת הערוך וסנח לרשוס
ברסת הרי"ף צמקונו . ע"ע דרי"ף ספ"ד דצ"מ לענין וזנחה צקרקעות , וחוכח מחן
דמספקח לי' חח מילתח ולא ספק צה נוידי וחן עיינינן צמלתח ספיר וחיסתצד
לן וכו' ורע"ג דח ד' נחמן לח חתמר צהח דוכחה לח חוכפת לן צהכי דכמה
מילי צגמרח דלח מפרשן דוכהיבו ומפרשן דוכחה חחייתח . הלכן הלכתח כדכחינין
ולית צי' ספיקח עכ"ל . והכוזה צכ"ז להר"ח . עיין צמלחמות להרצ"ן סס וז"ל וכ"כ
ר"ח ז"ל חלח שחמר צסוף סהוצר צספק חללו מסוס דלח חתמר חח דר' נחמן צהח
דוכתח עכ"ל . ולשון זה חל הרי"ף וחוכח מחן דמספקח לי' וגם גוף דחי' צדך
רמו על דצרי הר"ח , ורחיק מחד סיכתוז כן על רזו המוצק . חולס צקורח
הדורות מציח עוד סס מהסוצה הרש"ח סיוון ח"ת קיד (ז"ל חקי"ד) סחלה לרי"ף
מפני סרחינו לר"ח וכו' והסיז הרי"ף האדרכתח כן הוח כמו שחמר רציו ז"ל עכ"ל .
וחלו הי' כן הי' נראה זה כמו קלת רחי' סהי' הר"ח רזו המוצק סנן דרך הגדוליס
לקורח חת רצס צסס רציו סהס עיין למעלה (הערה 6) . חולס נגד זה יעמדו
לפנינו ארצעה מקומות חחייתו סס מהלכות הרי"ף חשר צהס וזיכר סמו צפיוס וזהס
לח יקרחו גס רציו רק רז חננל ז"ל . חכן צעל קורח הדורות לח רחה עוד
תסוצת הרי"ף הגרסת צימינו ולכן מציח הסוצה זו רק מהסוצת הרש"ח .
סנלטרפו חליהן צסופן עוד תסוצת ונקדמוניס . ועיינתי צהסוצת הרי"ף ומלחתי
תסוצה סנזכרת צסי' קע"צ וחסרה צתפחהו . יחס הנוסחח דצרי הרי"ף האדרכתח
הוח כמו שחמר ר"ח ז"ל . ח"כ נראה פשוט סחסר צתסוצת הרש"ח מלת חננל
וחין כחן רחי' עוד .

ולענין מה שמתחש הרי"ף הרצה צפירוסי ר"ח חף צלי העיר חת ונקוונט .
הנקומות רזו וכזר הזכרנו מהס דוגמאות . ע"ע פ"צ דצ"מ ד' כ"ה פירושו
על מלת שלהן מה סהציו מהגרוס ח"י על סכל חת ידיו והוח כלשון הערוך שחינו
מזכיר ג"כ חת סס הר"ח . וכזר הזכרתי לנעלה (הערה 19) סהרשז"ס (צ"צ ל"ט ח')
צ"כ צסס הר"ח . יח"ח על צ"מ סס מצוור כן צלשון הר"ח . והעיר ע"ז צמ"ע
(ס"ע)

הַרְיָה וְהַלְלוּהָ אֶת עַל הַסֵּדֶר (ע' הַעֲרָה 9) לֹא הָיוּ מַפְלִיגִים כִּי כִּי צִמְחָה לֹא חֲזָרָה
 הָרִי"ף אֲשֶׁר צִמְחָה רַב עֲרֵכָה יוֹאֵד חֵךְ לֹא רִחֲשׁוּ הַי' צִדָּר זֶה, וְקָבַל גַּם דֶּרֶךְ הַהוֹאֵה
 הָרִי"ח אֲשֶׁר חֲלוּי הַגְּדִיל לְעִשׂוֹת עוֹד מִמֶּנּוּ. וְזוֹה שִׁפְטֵי ג"כ כִּי חֲזַר הַר"ח פִּירוּשֵׁי
 רַק עַל מַסְכַּתוֹת הַנְּהוּרֹת צו"ה הַזֶּה כְּדִי לְהוֹלִיחַ תַּחַן כָּל הַדְּיוּקִים הַנְּלִיכִים. וְצִמְחָה לֹא
 נִזְכַּר מִפִּירוּשֵׁי מִחֻמָּה כָּל סִדְרֵי זְרָעִים קִדְשִׁים וְטִהֲרֹת, רַק צִמְחָה זְרָעוֹת לְזֵדָה
 מִסֵּדֶר זְרָעִים עֵינִן לְהַעֲלֶה [הַעֲרָה 15] וְעִרְוֹךְ (עִרְוֹךְ כֶּסֶן), וְצִמְחָה חוֹלִין מִסֵּדֶר
 קִדְשִׁים ע"ש (עִרְוֹךְ גַּם ח' וּב') וְסֵם הַי' צִלִּי סִפְק הַל' שְׁחִיטָה שְׁלוֹ הַמוֹצָא צִמְרָכִי
 (פ"ג דְּחוֹלִין ס' תַּלְוִי). וְכֵן הַלְכוֹת טְרִיפוֹת שְׁלוֹ (סֵם ס' תַּרְוִי) וְצִמְרָוֹךְ (עִרְוֹךְ
 חֵן) צִמְחָה צִמְחָה הַר"ח. וְחֲלוּי נִקְרָאוּ כֵּן מִהַמְחַזֵּר צִמְחָה הַי' עוֹד ס' עַל
 צ' הַמַּסְכַּתוֹת רַק הוֹלִיחַ הַלְכוֹת מִמַּסְכַּת חוֹלִין כְּמוֹ שֶׁהוֹלִיחַ הַרְיָה הַל' לִינִית וְתַפְלִיגִין
 צִמְחָה עֲלָמוֹ מִפ' הַתְּלִמָּה. וְכֵן לִזְכֹּר פִּירוּשֵׁי הַר"ח רַק עַל מִס' נָדָה מִסֵּדֶר טִהֲרֹת
 (עִרְוֹךְ גַּם ב') זֶה פִּי הַר"ח פ' צִחַ סִימָן וְזִמְחָה. וְמַסְכִּים לְכ"ז כִּתְּבָה צִמְחָה שֶׁ
 הַגְּדוּלִים ח"צ (רִישׁ חוֹת ח') צִמְחָה ל"ו נוֹשֵׁן שֶׁהַר"ח צֵן רִנְיָו חוֹשִׁיחַל פִּי הַלְהִיחַ
 סִדְרָה צִבְיָרָה יִשְׂרָאֵל חֲלָה שְׁקָרָה צִבְיָרָה יוֹאֵד ע"כ. וְהַלְהִיחַ סִדְרֵי חֲלוּי הֵן צִלִּי
 סִפְק נִוּוּעַד נְשִׁיט נִזְיָקִין. הַנְּלִיכִים לְיִשְׂרָאֵל הַזֶּה לְמִלּוֹת שִׁצֵּן חֲדָם לְמִקּוֹס וְשִׁצֵּן חֲדָם
 לְחֲזִירוֹ כִּי הַי' זִידָם לְדוֹן דִּין תּוֹרָה עֵינִן לְמַעֲלָה (הַעֲרָה ז' וְצִמְחָה סֵם) וְזֵדָה
 תּוֹדַע לְהִיטֵד דְּרָרִי רִנְיָו חֲזִרָהּ צֵן הַרְמָצ' צִחַרְתָּו לְקַבְּלִית פְּרוֹזִינ' לֹא צִמְחָה שֶׁר"ח
 פִּירָשׁ רֹב הַתְּלִמּוֹד וְר"ל שֶׁלֹּא הַשְּׁחִיר רַק סִדְרָה חֲדָה מִן הַתְּלִמּוֹד שֶׁלֹּא עִירָשׁוּ וְהוֹאֵה
 קִדְשִׁים, שֶׁעַל זְרָעִים וְטִהֲרֹת לֹא נִמְלָא הַתְּלִמּוֹד כָּלֵל רַק עַל צְדָקוֹת וְלֹא שְׁפִירָהּ
 הַר"ח. וְח"ז צִחַ לִינִי ס' וְעַד לְחֲכָמִים וְרַחֲמֵי שֵׁם מַעֲרַכֵת ח' ס' וְצ' שֶׁב' שֶׁרָחַם
 צִמְחָה חֲדָה שְׁפִי ר"ח כָּל הַסֵּם. חֲכָן ר' אֲנִרְהֵם הוֹאֵה הַקְּרוֹב וְיִוָּקֵדֵם וְצִמְחָה שֵׁם
 לְהַשׁוֹת הַדְּרָגָה רֹבֵן כְּכֵלֹ וְלֹא לְחִסָּר רַק ס' קִדְשִׁים וְכָלֵל הַדְּרָגָה הַגְּדוּלִים שֶׁלְּפָנֵי
 זְמַנּוֹ חֹת מְצוּרִיָּה ג"כ עַל דֶּרֶךְ הַהוֹאֵה הֵינּוּ לְחִסּוֹף רַק הַדְּיוּקִים הַנְּהוּרִים וְלַעֲרֹב
 חֹת שְׁחִיטָה נְהוּרִים כְּמוֹ צִמְחָה הַשְּׁחִלְתוֹת וְר"ש קוּיִר"ח צִמְחָה ה"ג וְרַב יִהוּדִי צִמְחָה ה'
 פְּסוּקוֹת וְרִנְיָו סַעֲדִי וְרִנְיָו שְׁמוּחַל צֵן הַפְּנִי וְרִנְיָו הַחֲיוֹ, וְחֲחִרִי הַר"ח נִהַב כֵּן
 הַרְיָה. וְהַרְמָצ'ס הַי' יִחִיד וְצוּדֵד צִדָּר הַזֶּה צִמְחָה שְׁחִסָּף הַלְכוֹתָיו גַּם הַשְּׁלֵשָׁה סִדְרֵי
 מַסְנִיֹת וְר"ס הַנְּלִיכִי נְהוּרִים וְלֹא מִלֵּא לֹו חֲזַר לְפָנָיו וְלִחְחִירוֹ, וְהוֹאֵה עֵשָׂה כ"ז
 רַק צִמְחָה שְׁחִיטָה מִגְּמָחָה שֶׁלֹּא יִשְׁטַרְכוּ עוֹד לְמִ"ו וְלַפְּלוּלִים צִמְחָה עֵינִן וְהַלְכוֹת כִּת"ש
 צִמְחָה מִתּוֹ: וְעוֹד צִמְחָה צִמְחָה לְמִ"ו וְלַפְּלוּלִים צִמְחָה עֵינִן וְהַלְכוֹת כִּת"ש
 קוּיִר' צ') הֵינּוּ ג' סִדְרִים הַנְּהוּרִים וְגַם סִדְרֵי קִדְשִׁים מִעֵשָׂה שְׁחִיטָה רַשִׁי סֵם - וְצִמְחָה
 דְּרַב יִהוּדִי כְּלֵהוּ נְטוּי צִמְחָה הַי' וְרַק צִמְחָה חֲיוֹ וְרַבֵּה הַתְּחִלּוֹ לְלַמּוֹד חֲפִילוֹ אִס' וְצִמְחָה
 עוֹקֵלִין כְּדִי לְהַרְצוֹת פְּלוּלִים וְהוּיֹת (סִנְהִדְרִין ק"ו צ'). וְכַסְשָׁל ר' יוֹסֵף (שֵׁם
 יו"ו צ') וְרַבֵּה (צִמְחָה מ"ה ח') הַלְכוֹתָהּ לְמַשִּׁיחָה? הַשִּׁיב חֲזִינִי (שֵׁם, וְסֵם)
 לְכָל חֲדָה ח"ה שְׁחִיטָה קִדְשִׁים נְמוֹ לֹא לִיְהִי חֲלָה דְרוֹס וְקָבַל שֶׁר ה"צ וְיִוִּי. וְעַתָּה
 ע' צִמְחָה מִלִּים שְׁחִזְנוּ לְהוֹלֵדָה צִמְחָה הַעֲרוֹךְ, (מִלֵּת הוֹי) וְלִרְבָּה גַּם דְּרִירוֹ כֵּאֵן
 לְשֵׁם זִמְחָה חֲזוֹק עוֹד לְפִירוּשֵׁי עַל לְשׁוֹן הוּיֹת דִּלְצִי וְרַבֵּה. חֲכָן צִמְחָה רַב חֲשִׁי
 חֲזוֹרוֹ כִּדָּר רִצָּם כְּטִי הַנְּרָחֵה לְדַרְכֵי אֲמִירָחִים קְדֻמוּנִים שְׁכָן הַשִּׁיב לְר' אֲחִיחַ צִד יוֹסֵף
 דֶּרֶךְ דְּחִי עַל קוּשִׁיתוֹ, כִּי מִטִּיב לְשִׁחִיטָה קִדְשִׁים חֲחָ וְחִקְשִׁי לִי (צ"מ ק"ט צ')
 לְחֵדָם הַחֲמוּר לְכַסְתְּלַמֵּד דְּרַב שְׁחִירוֹ תוֹרְגַל לְלַמּוֹד. ע' רַשִׁי שֵׁם צִמְחָה צ' וְגַם לְפָנֵי
 פִּי ח' רַחֲוִי לְדְרִירוֹ, שְׁחִיר לֹו רֹחֵה חֲחִי חֲחֵה מְחוּדָד וְהַתְּלִמּוֹד קִדְשִׁים, וְר"ל
 שְׁרַק הַמְּחוּדָדִים לְמִדּוֹן ס' קִדְשִׁים לְהַרְצוֹת הַפְּלוּל כְּמוֹ חֲחִי וְרַבֵּה, וְכֵן הַגְּדוּלִים
 חֲחִירֵי רַב חֲחִי חֲחִירֵי יוֹתֵר לְדַרְכֵי אֲמִירָחִים וְקְדֻמוּנִים כְּכ"ל.

31 ע' לְמַעֲלָה (הַעֲרָה 11, 15). וְנוֹסַחְחוֹת הַר"ח מוֹצָאוֹת כָּלֵל הַקְּדֻמוּנִים תְּמוּיָה
 לִישָׁב חֲחִיר קוּשִׁיחַ חֹ סִתְרָה.

32 בְּשֵׁם הַגְּדוּלִים (ח"צ רִישׁ חוֹת ח') כִּתְּבָה ח"ל ר"ח צִד שְׁמוּחַל רַחֲמֵי פִי עַל
 כְּמֵה מַסְכַּתוֹת גְּמָרָה מִמֶּנּוּ עַל קֶלֶף עִכ"ל. וְחִין סִפְק חֲלָלִי שְׁנוּסַחְחָה
 מְשׁוּשָׁת מְדוּנָה לֹו צִמְחָה הַסֵּפֶר הַנִּכְתָּב מִחֵהָ סוֹפֵר הַדְּיוּעַ מִשּׁוֹם לְלֹא אֲשֶׁתְּלִיטָה
 לְחֹד מִקְמָחֵי לְהַזְכִּיר צוּרִיָּה, וְקוֹס חֹת ר"ח זֶה הַחֲדָשׁ הַנִּקְרָא ג"כ צִמְחָה צִמְחָה, חֲחִיר
 יִלְיִינִיכוֹ לְחִכְס מְפִירָס, חֲלָל וְחִי שֶׁל"צ שֵׁם צִמְחָה, חוֹשִׁיחַל צִמְחָה מִקּוֹס שְׁמוּחַל, וְח"כ
 הוֹאֵה זֶה הַר"ח שְׁלִפְנֵינוּ

26 ע' זלקוטיו פ' משפטים על המקרא חס נרחם השמש עליו. וזקוקה הצדוקה
מציח גם השופט הר"ש (סי' קל"ח שהי' לו פירוט הר"ח פ' שופטים
בענין פדיון זכור. חמס נרחם שלקח הריצ"ס זה מהשופט הרש"ח (סי' ר') עיין
זלקוטיו פ' שופטים.

27 ע' זלקוטיו פ' זח על הוקרא וזכרו לח וקו' כן זסס הרמזין וכן זס'
הקה זמו מריצה ג"כ זסמו. ופ' אחרי זסס הרש"ע ופ' שופטים זסס
הרש"ח.

28 אין לנו פי' יתד קדמון על התורה מפי' רש"י. ומאד הי' חזיו חללנו חילנו
מחנו חיוק פירוט יותר קדמון מונו. ומעט הזה וגם לזכור חיו יד
רסס לרזינו חנחל חסר לח נשחר זידינו מחוונה ונפרצה ספריו היקרים, במרתו
זדעתי לחזר לקונטרס זה לקוטיו מפירוטו ר"ח על התורה כפי סדר הפסוקים,
ונכל הנמלח זסמו זפירוטו רזינו זחוי על התורה, וזחיוה ספרים זולתו. עס קלח
הערות ולח חטרך לרסס זכל מחמר שהוח מס' זחוי רק זמעט הנלקח מספרים
זחריס חתופז חת המקור. וחע"פי סס' זחוי זיד כל חס חקופ זכ"ז חסר קורחיס
מזיניס ימלחו עונג זהעריך לפניהס דזרי חכס גדול מפורסס זקדונויס על סדר
זכון היותר חפסרי עס הערות מוסכלות. וזפרט זשזכור רזינו זחוי רז החז זכמותו
זפירוטו ר"ח זקטעזעיס זזוללת חרותיו. ועוד לנו יתרון זפירוטו ר"ח זמה שרודעו
לנו עי"ז חיוק מפיודוסי רז סעדי' חסר נחזדו מיידינו וגס חסר ספריו הנחזדים
כחשר תרחס זהערותינו שרחה חותס ר"ח והסתמש זחס הרצה. חולס כל משכיל
ירחה לעלזון נפטו כי הרז זחוי נרפה מעט מעט מזחיותו זתחלה להציח חת דזרי
הר"ח זמקום הרחוי וכמו שהזטיח זהקדמה. וככה נמלחהו מזכירו זהרצה מקוונות
עד פ' משפטים ומסע עד פ' השח רק זמקומות מועטים ומסס וחילן' מחריס ממו
עד פ' חקת שמזוחו עוד פ"ח ולח יותר עוד עד קוף התורה. וזשערה שחח"ן
מרחס עלתו מה לעשות זלקוטיו החלה.

29 בשפתו יסניס חות סי'ן סכל טוז פי' על התורה ק"ו עכ"ל. וזסס הגדולים (ח"ז
מערכת ש' סי' ז"ח) סכל טוז פי' קדמון על התורה מהרז מנחס זר שלמה
חזרו סנת ד"ח תת"ל ומזכיר פירוטו רזינו חנחל. ונמלחו זחולר הספרים להגחון
מזהר"ד חסנהייס הזכירו זס' תוכפת מגולה על קהלת דף ז' ע"ז עכ"ל. וזחולר
הספרים של הגחון רד"ח הניל הודפס מחוש זסס קהלת דוד (המזורג תקפ"ז) נמלח
זין כ"ו פחלוע (נומר 175) מורס סכל טוז עד פ' יהודו לר' ונחס זר שלמה.
(176) מפ' וירח עד פ' יתרו להנ"ל קלף עכ"ב. ומלחתי זמרדכי פ"ז דסנהדין
(סי' תרי"ד) מציח ס' סכל טוז זדינו עדות נרחס שגס מהורחות יזכר סס. וכן
הר"ח זעלמו ע' לקוטיו פ' שופטים. והי' חס חל סזי ותן רחמים זלל חיוה חיס
עזין חסר לו מזוח זצית החולר הסוח, לחמול על שחריה ולידי ענק הלזה,
להעלותס מוחזן נשי' ולהולוחס לחור, יעתיק לו מסס הנוסחח של ספר סכל טוז
מזרחשית עד יתרו, חו עכ"פ הלקוטיו של פירוטו ר"ח הנמלחיס זתוכו, ויחזס
ללקוטיו שחספנו מחס כחן וגס ללקוטיו מס' מקלועות של הר"ח הכמלחיס ג"כ
זחולר הספרים סס (ע' זפניס) והיו כלס לספר חחד מהקדמון ר"ח, כחוד מולל
ממהפכת הזמן. וויי שיש לו מדרך רבל גס זחולר הספרים של חקפחלכו יעתיק לו
מסס פי' הר"ח על מס' קדוסי. (עיין שערה 32) ויחזרהו ג"כ לספר הסוח.

30 אין ספק חללי ספי' הר"ח היו ע"ד הלכות הרי"ף זססוף כל סוביח חו מחמר
פעמוד גס הדון הולח מכל המ"ות של ההלכה, והי' להס ח"כ יחרון
עוד על הלכות הרי"ף שנמלחו ג"כ זחס זחורים יקריס על גוף הגמרח, ולהס
לרף הר"ח ההלכות זסופו. ורחיוה ע"ז נמלחו זקדמוניס זהרצה מקומות. ולדונמח
חיוה מהס זעז"ע זדיס מוחמר זמן חסר גרסת הגנוח, וכזה ר"ח ס"ת שטרח
זכהזו זי' זסהוח יומח וכו'. ומחמר חחריות דף ח' ח' (ד' וזחשווע) ג"כ חסר
הציח הגמרח וכזה ר"ח ס"ת מפקינין ממונה מחזקת מרי' וכו'. ונחמר וח"ז
זסמות זעליס (דף ר' ע"ב) ג"כ כני"ל ס"ת הונגה זחופה העיר וכו'. וזתצ"ן
(ח"ז סי' ס"ב) כזה ר"ח ושמעיני מני' דמחן דמפחיד לי' לחזרי' וכו'. ע"ע למעלה
(הערה 8) רחי' מלסון הרש"ס (ז"ז ל' ח'). וחפסר חלו רחו קלת חסכניס פירוטו
הר"ח

33) החכם ורחלף (ציוניאטעקא העצרהיקא ח"ג) כתב שנמלא בחולר הספרים של חקספארד ציון קוצני האטעטינגער נומר 252 פי' ר"ח על קדושין כ"ו. רק שהח' מסופק אם לחיזה מזלסה ר"ח הפירוט הזה ע"כ. וכבר צררנו (הערה 8) שחמד הי' צקדמונים זה שלפנינו צסס זה וחס חציו וחיין שני לר'. ולמעלה (הערה 28) גליתי עלתי מה לעשות בהעסקת פירוט הזה. וחס כתב עוד ורחלף שצקוצן ההח' נמלא עוד פירוטס אחרים כ"ו על כמה מסכתות ע"כ, וחפסר שכלס מר"ח ולכן נכללו ציחד.

34) הן חמנס לח נזכר שס רצינו חננאל ולא שס רצינו חוסיחל חציו צאסיפת תצוצת הגאונים הנקרהה צסס שערי דק ונדפס צשאלוניקי הקי"צ, חע"פי שנמלאו שס תצוצות מר' חנוך צ"ר וחסה ור' יוסף צן חציתר ע"ס צדינו יצוס (סי' כ"ח וסי' כ"ט) וסניהס מחספמיה צני דורס של רצינו חננאל וחציו, וזה חדוס צחמת. מ"מ נזכרו בהקומות אחרים מהקדמונים תצוצות מרצינו חננאל. עיון לרובמח למעלה (הערה 5) וצבעל ה"ע (מחיר ז' מכתבת גיטיין וסטרות, דף י"ז צ"ו) וצתשצוצות לר"ח (נראה שהי' קוצן מיוחד מהצוצותיו) כגון חלו הדצרים שאינן מוסררות חס יצח חדס לכחצו שמה יפלו צידי חדס שאינו הגיו וילמדו לסקר וחיין לרו חלח מן הפה לחוון לנחמנים. עכ"ל היקר. וכן מורה לשון הרוא"ן (סי' רנ"ו) סכתה וסוצ מלחתי תצוצות ר"ח חומח דסריכח צחונה התחפוסה כו' חי מנצצלח זיקוח מני' ערפס וחי לח תחירה דכלהו חונה מקוס רצותה קרינן צהו וכן מנהג צסתי יציוות עכ"ל. נראה שמהל כן קוצן תצוצות של הר"ח. ולכן אחסוט שהתצוצות סצשערי לרק קוצנו צחאסמיה חמה שמלחו שס על שחלות שחלנו חנני חרלס לבחאויס צס ונה סהנחו להס להעתיק צצבל, ולכן לח נמלא צו שס חחמני חפריקה. וחס"י צח לידי על טעה חדה סיורי צרכה על חר"ח ורחייתי שס (רוס סי' ר"ה) מציח מתצוצות הגאונים כ"ו תצוצה שלימה לר"ח יעו"ט, נראה שהח' מקוצן חחר ולא כזה של שערי דק. וצועד לחכונים (מערכת ח' סי' יג') כ' סצשצלי הלקע כ"ו מציח הרצה תצוצות מר"ח.

35) סדר הפלה של ר"ח מוצח צמרדני (סוף ר"ה) וליח מלחתי עוד מוזכר צמ"ח. חולס מדרכס הי' לחצר ס' הפלות וצפדע לחרות אחרות זולת צבל שלח נתחוקו צידס עוד סדרי התפלות ומנהגי צתי כנסיות צמחן כל יוני הסנה. ולכן שלח רצ עמסס גחון סדור לספד, ורצינו סעדי' חפסר שחצר עוד סדר תפלה שלר צציותה צמלרים. חו שסלחו לסס ממחח מחסיה. ור"ח וצן חרלו רצינו כסוס (ע' תולדות) חצרו סדרי התפלות צחפריקה, חשר שס נתחדס ג"כ למוד התלמוד רק מיותר רצינו חוסיחל חציו הר"ח. ורצ צחקוסיס לתולדותו) נראה שסלח ג"כ סדר התפלות לחיזה חרן כי מכל הארות היו שחלסס לר'.

36) בעל ס"ק כתב וז"ל ר"ח חצר ספד המקלועות ננראה צמרדני פרק חע"פי וצצועות פ"ח וחצר ספד חסן ננראה צהגתה הרנצ"ס הלכות סנניס פ"ב עכ"ל. וצחמת נמלא צמרדני פ"ה דכתוצות (סי' קע"ח) סכתה וצס' המקלועות פסק ר"ח הוחילו ונכנסה לחופה ולא נצעלה וכו' ע"ס לענין צצית כתוצה. וחי"ט שס צע"ק מהח' דצצועות פ"ח ל"ל פ"ג, טכן הוח שס סי' השני' מלחתי צס' המוקלועות סיסר ר"ח צנודר צעת לרה להפענות צ' ויה' וכו' ע"ס לענין שחמת יר"ט ונדריס, וכן דסס יפה צצ"ק לענין ספר חסן מהגהמיי' פ"ב דשכניס שכ"כ שס סי' ה' וז"ל וכו' ר"ח צספר חסן. וצסס הגדולים (ח"צ רוס חות ח') הרוסי' עוד וז"ל ספר חסן חצר ר"ח וכו' כת"ס צהגהמיי' סוף ספר חצנה על התפלה וכו' צספר חסן מלוה ס"צ וסחר גדולים עכ"ל. ולסן הגהמיי' שס הוח ור"ח כתב צספר חסן שאיין להציר רחש חודס צל רחש הסנה ע"כ וצסתי"ק סי' פ"צ ר"ח פסק צספר חסן שעסע, שאחיילו חדס סנצבע צנק"ח סיס לר' התרה לרצר מלוה עכ"ל, וצכלנו (סי' קביד ס"ק ל"ב) חמנס ר"ח פי' צס' חסן שלו סגסה סלצנר זה (צמי סנוד לנרש חת חסתו) יס לר' התרה עכ"ל. ועכ"פ צכל המקומות החלו וצנודר צפירוט סנקדחו סני החצורים על טס ר"ח יהוח עשאם ויסדס והם שלר'. ומלחתי עוד צנודני (פ"ד דיצוות סי' כ"ח) וז"ל וצס' המקלוע דר"ח שחסי' צצתה זקנה חין כוסין לחלון עכ"ל. ועיד נמלאו סני סספרים מוצחוס צחונה מקומות צססס צלי שס הר"ח. עיון צמרדני (ספ"ק דצצת סי' רל"ו) מלחתי צס' המקלועות סכתה צסס

לח יצאו ששום מקום את ספרי חפץ ומקצועות ע"ש הר"ח והרצח הם מציחוס ס'
 חפץ למתנגד לפסקי הר"ח וכן הר"ח צ"ן את ס' המקצועות. ור"ח צ"ס הישר שמיח
 ב"כ הרצה מפסקי הר"ח לח יצאו ששום מקום חפ"י ספרי חפץ ומקצועות צעלהם.
 ורק תאחריו האשכנזים צין תלמידיו הר"ס מדועטנו ר"ק, כמדכי והגהמי' וסמ"ק
 הפחילו להצח שני הספרים ע"ש הר"ח, וזה רק צעזר שחלחו לרוב צסוף כל
 הלכה הוראת הר"ח לחתיוות הענין והרצה קדחו כן הפוסקי' לחצרו תלמידים
 ע"ש רצס כמו ס' הישר לר"ח שצרו המקומות גרחים דצרו התלמיד צעליל,
 וחעפי"כ כיון שצחו צו הרצה פירושי ר"ח ותפוצותיו נקרא על שמו. וזה קרוב אחד
 לצקי דרכי צעלי הוראה מאשכנזים. חולם גם לשון תצוצ' אחת צס"ות מהר"ס
 צר"צ (ד"ס ס' תהנ"צ) ולח נודעה למי יח, מורה ב"כ שלח חצז המציצ את ספר
 חפץ כלו לר"ח ע"ש כהצ צעל החפץ וכו' ולח כהצ הר"ח הנודע הנופוסס צשמו.
 חס יודסס חו"ה ס' המקצועות חו עכ"פ הלקוטים ממנו תודע החמת על נכון.
 נצבר בליתי דעתי לתעלה חיק ועל חיוה דרך יודפסו הלקוטים החלה ציחד עם
 הלקוטים חסי' ר"ח על הצורה, ועס פירושו על חס' קדושין.

37) וואלף צחולר הספרים ח"ג ע"ש. ודע כי זה הרצ ר' משה רפאל די אגילחר
 הספרדי הניח ב"כ לצעל שפתי ישנים לרזות כל חולר הספרים שלו כדי
 לרשום מיונו כל הנלך לספרו ע' סוף ספר שפתי ישנים. וצ"ל לח ידע צעל ש"י
 חספר המקצועות כ"י שהי' נוולח חלל ר' משה רפאל, סגן יצח צפנים חס' חות
 ח"ס רק שגמלח ס' המקצועות צס"ק צסס המדכי.

ובהגהמיו (פ"ט תה"ל בירואין סי' ח') וז"ל וכן פסק ר"ח פה"ח לישא ר"ל בחלה
 הוא חו הי"ח דהו"ו חונם זיוו שמים. וכן משמע ב"פ השולח חי משום חונם חיין
 חונם זגיטין וכן' המקצועות פסק לחונם זיוו חס' לח הו"ו חונם זיוו שמים
 הו"ו חונם וכן' פ' צה"י ויזות עכ"ל יעויין היטב ז"י על טור ח"הע ר"ס סי' קמ"ז
 ותמלא תוצר' מדבריו דע"כ צע"ל המקצועות חולק חר"ח דפסק בלישא קמח זריש
 כתוצות והתקצועות בלישא תרח' וזרח"ן (דף ל"ג ע"ד זריש ז"ת) קי"ל כרז
 שסת דחמר הי"ך פטור וח"ו ונלחתי ב"פ המקצועות שפסק רז עמרס באון הלכת'ה
 פ"ר הי"ח (דהי"ך חייז) וליח'ה דלחתי צפיסוק ר"ח שפסק כרז שסת ע"כ. וכן
 צמדנו (ס"ס סי' ר"ט) צסס ר"ח ודלח' למ' הוקצועות שפסק כרז עמרס דלח כרז
 שסת ע"כ. וכן בהגהמיו (פ"ח מטוען סי' ז') כרז שסת דחמר הי"ך פטור כו',
 וכן פירס ר"ח וכו' ודלח' כ"פ המקצועות שפסק צסס רז עמרס דלח כרז שסת ע"כ.
 ושם עוד (פ"ד סי' ח') וח"ת רוח הי"ך הוא ופסקו כרז שסת דחמר הי"ך פטור
 פפירוד' לעיל תחלת הלכה זו. וי"ל דהיי"ו שהרקיבו הפירות ודלח' כ"פ חפן עכ"ל
 וכן צה"ס (צ"ד ח') חז"ל צ"פ חפן משמע דהי"ך חייז ע"כ. וס"ס מרשים הבחון
 ל' יאעי' זרליו על הגליון לעיין תוספת ז"צ (קכ"ח ז' ד"ה והלכת'ה) והשומע לדבריו
 ומעיי' ס"ס ימלא שכתבו צסס ר"ח דהי"ך פטור. [וידבריו תוס' ח"ו ג"ס צמדנו
 לעיין זה של הי"ך נבע ג"ס צע"ל טז"ע (כ"ח) אך צהעלמת ליון של הגחון רי"ב
 חסר על ידו מלח הסתירה, וכוון שהדמים יהי שלו, חפן סי' זעניו ודבר כ"ב
 ל"ו ומתל"ח עד שכתב ע"ז והחמן לזניו צקרינו! וחיך יהחון עוד לצ"ו חס'
 וכתב כל הסתירות שהצחנו פה עד הנה]. וכן' הצע"ה צמנו. ע"ו זדניו מלוה
 ע"פ (ד' ווחרטי"ח דף ר"ו ז') וחורז (ל"ל מר רז) עמרס ורזניו החיי' ז"ל פסקו
 הלכת'ה (כ"ר חיי"ח דהי"ך חייז) וכו'. ור"ח פסק כ"ר חיי"ח [צקמית'ה] וכרז שסת
 צתריית'ה (דהי"ך פטור) עכ"ל. מ"ז תח"ה צעליל פסקו ה"ח נגד ספר החפ"ן
 חו מקצועות, ג"ס חות'ה הלכה שכתבו הר"ח"ן והמדרכי והגהמיו במקום אחד
 צסס ס' מקצועות כתבו תה"ס והגהמיו צעלמס צמקוס חחר צסס ספר חפן.
 החמנס על דבר הסתירות זין פסקו הר"ח למ' חפן ומקצועות יש לדחוק ג"כ ולומר
 שהר"ח צעלמו חזר צמקוס אחד מלה שכתב צמקוס חחר. והחותר' ל"ו יציח ל"ו
 דחיות שכן הוא דרך הר"ח ונדברי תה"ס (שצעות מ' ז' ד"ה וחזר בשמח"ל) וכן
 הלכה וכו' וכן פיר"ח צמעת'ה וכן עיקר ודלח' כמו שפסק ר"ח צכתוצות כר"ח
 רז חז"ל עכ"ל, וכעין זה צה"ס (יצמות ל"ט ז' ד"ה חמר רז) ור"ח פסק דמות
 יצוס קודמת וחזר רז צ"פ מלות חלי"ה ופסק דמות חלי"ה קודמת עכ"ל. חולס רחוק
 הוא לומר שיחזור הר"ח צמקומות הכרז כ"כ. וג"ס נלטיך עוד לדחוק שלמעלה
 שחפי' צמקומות השו"ס מוצחים ר"ח צפ"ע וס' חפן חו מקצועות צפ"ע. ולח"ה
 נחשוז לדרך היחל' נכון זישז כל זה, ס"ס חפן חו מקצועות נחצרו צקרה מר"ח
 וח"כ צהוספות מתלמידיו חסר לקטו וכתבו צה"ס כל חסר מלחו כתב צספרי הגחונים
 עד הר"ח רזס, וחוחמים תמיד צפסקו החחרון צמקוס שידעו מה"ס. אך לפעמים
 הרשו לה"ס לצ"ר חפסקיו ע"פי הנח"ה לה"ס מחרזת באונים שקדומוהו נגד דעתו.
 ול"ן תמלח צקמ' חלמרים המוצחים מחפן ומקצועות חנכרז צה"ס רק דברי הגחונים
 כוון מ"ס לעיל ומדרכי ספ"צ דצת שצ"ח חס' המקצועות רק דברי רז שרירוז וס"ס
 פ"ד דכתוצות רק דברי רז למח' וס"ס פ"ו רק דברי גטרונו"ו וס"ס פ"ט רק דברי
 גטרונו"ו וס"ס פ"ט רק דברי הגחונים צספ"ס, וכדומה, כי צמקוס שלח הי' לה"ס
 חפסקו מורס היו חספ"קוס להצ"ח דברי הגחונים שחלחו צענין תה"ס. וזה יציח
 הכל על נכון. וצחמת ונ"יון פסק' ר"ח חו כתב ר"ח צ"פ חפן חו מקצועות לח
 הי' עוד רחי' שחצרו ר"ח, רק סי"ל הכונה צספריס הה"ס מזכר הר"ח שכתב כן.
 ומפורס צת"ס' מהר"ס זר צרוך (ד"פ סי' תק"ח) פסק ר"ח צ"פ העטור וצח"חוסף
 ור"ל ג"כ זשני חלה הספריס מזכר פסק זה של הר"ח. ולח כמו שיטעו קלת מוני'
 הדורות לומר שמשמע מזה שר"ח חז"ר העטור, ולח רחו מלת וצח"חוסף הורע
 למחוזר הכרז. חלח שלחן המדרכי פ"ב דצעות שהצחנו שכתב צ"פ המקצועות
 שייסר ר"ח. וכן הסמ"ק סי' פ"צ ר"ח פסק צספ"ד חפן שעשה וכו', ויח"ה
 עוד צכלנו סי' קי"ד ר"ח סי' צ"פ חפן שלר שעשה, ה"ס יכריחונו לומר כנ"ל
 שנתצרו ממנו צקרה והלמ"דים היסופו הכרז. ורחי' עוד ל"ה הוא צצעלי תה"ס
 ומוקומים צע"ך זמן המדרכי חסר רזס ידעו חפסקי הל"ח ונציח"ס מה"ס הכרז

הכתובה, שזה וזה שוים, שהרי עשר הדברות נשמעו מפי הגבורה וכתבו מפי הנציא עליו השלום, ושאר התורה נכתבה מפי הנציא, וכסס שאין הפרש בין המלות שהן צשמיעה וצין המלות שהן צכתובה, כך אין הפרש בין המלות שהן צכתובה וצין המלות שהן צקבלה שהכל שוין. [לפי הנראה הי' הר"ח מכניס הרבה מאמרים ודאיות צפירושוין נגד הקראים, ועוד נמלאהו דומז נגדס צלקוטים האלה פ' צא על המקרא החודש הזה לכם וצפ' משפטים על עין תחת עין. וקרוז אללי שמקומו לא הי' רחוק ממקום ארגילאן או ורגיל"אן שהיא ג"כ צנפון אפדיקא הנקרא מערב אלל הקדמונים ושס היו שוכנים קראים. ע' ספר הקבלה לראצ"ד (ד"א מ"ו צ') וצראצ"ע על צא (י"צ י"א) והמינים אשר צארגילאן וכו', וגם היו מעט מהם צמאדים ע"ש צראצ"ד, והיא לא רחוקה ממדינת קיר"ואן ולכן גם דצינו נסים צן אלנו מדבר צהם ונגדס עיין תולדתו].

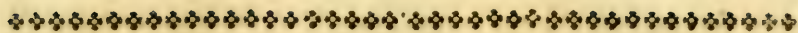
פרשת וירא (כ' צ') וישלח אבימלך מלך גרר ויקח את שרה. עכשיו כצצא צגדר גרסה לפי שהי' ירא שמה יסגרוהו אם הי' אומר שהיא אשתו, ואעפ"כ לא הניחו הש"ית שיפרד ממנה ולא הניח הצדקת אלל הרשע כי לא ינוח שצט הרשע על גודל הצדיקים, וגירושוין הללו הי' מפני הפחד, וזהו שאמר הש"ית (ג') והיא בעולת בעל, שלא גרסה דק מפני הפחד כי אנוס הוא ונמלא שאין הגירושין גירושין גמורין, וזהו שאמר אבימלך (ד') הגוי גם צדיק תהרוג כלומר הגוי שאין שלו זה הדין אללא אפי' אנוס גירושיו גירושין, ועוד שהוא צדיק שלא קרצ אללי תהרוג. ולא עוד אללא (ה') הוא אמר לי אחותי היא והיא גם היא אמרה פעם אחר פעם אחי הוא. בתם לבבי לקחתיה ובנקיון כפי שלא קרצתי אליה.

פרשת ויצא (כ"ט י"ט) ויאמר לבן טוב תתי אותה לך מתתי אותה לאיש אחר. אע"פי שצנתינתה לאיש אחר עוצ שא"ח לאשה צלא איש ולא איש צלא אשה כענין שכתוב (צראשית צ') לא טוב היות האדם לצדו, עוצ אמה מצולתן וזהו שני דברים עוצים והאחד טוב מחצירו ועוד מלינו צ' דברים דעים והאחד טוב מחצירו עוצים היו חללי חרצ מחללי רעצ (איכה ד') ועוד מלינו צ' דברים האחד טוב והשני פחות, טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן וכסיל (קהלת ד') והאחד טוב מחצירו, טוב ארוחת ידק ואהבה שס משוד אצוס ושנאה צו (משלי ט"ו) ועוד שני דברים עוצים (?) ויש שלישי טוב משניהם. טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלס (קהלת ה') ועוצ משניהם מי שידור וישלס. וכתהו (שס ד') ושצח אני את המתים שכצד מתו מן החיים אשר הם חיים עודנה, ועוצ משניהם את אשר עדן לא הי'. [יש כאן שצושים וציחוד צמה שחושצ נודד ואינו משלס צין שני הדברים העוצים].

ישם (ל"א י"ט) ותנגוב רחל את התרפים אשר לאביה. גנבה אותם כדי שיחזור צו ושיאמר אלוק' הגנוב אין צו ממש, כדצדי יואש שאמר (שופטים ו') אם אלקים הוא ירצ לו כי נתן את מוצחו, וכמו שאמר הכתוב (יחזקאל כ"ח) האמוד תאמר אלקים אני לפני הורגין ואתה אדם ולא אל ציד מחלליך.

ישם (שס מ"ג) הבנות בנותי והבנים בני והצאן צאני. כצז לצן צאמרו והצנים צני שהרי כשאמרו (יצמות ס"ד צ') צני צנים

לקוטים מפירושי ר"ח על התורה מספר בחי ושאר ספרים, עם הערות מושכלות.

פרשת לך (י"ז ח') אני אל שדי. כתנה מלות מלה צמס הזה לפי שכחו של אדם תשס צמילה, וכמו שדרשו רז"ל ילפון לישראל תושיה זו מילה (מלשון תשות כח) שהלפינה הקצ"ה לעשרים דור שהדי מקדם עד אצרהס כ' דור, והשס הזה הו' נוכד צגזורה כענין שכתבו כקול מים רצים כקול שדי, ומפני שלא תאמר צחתוך צשרו כחו תשס ושונאיו קמים עליו, לכך אמר לו אני אל שדי אני מספיק לך כח וגזורה שתצדד על שונאיך, אתה וכל זרעך הנימולים.

שם (סס כ') ולישמעאל שמעתיד וגו' ונתתיו לגוי גדול. דאינו שנתאחרה הצטחה זו להס אלפים של"ג שנה, [ר"ל עד צריחת מחדד מעיר מיכה שממנה מתחיל מנין הישמעאלים]. ולא הי' אחרס [ר"ל איחור ציאת הצטחתס] תלוי צעונס והי' מלפס לה כל השנים הללו וסוף סוף צאה ונתקיימה ואח"כ נתחזקה המלכות צידס, אנו שנטלה ממנו צעוניכו, ושס זמנה אלף שלס מאות ושלסס [ז"ל וחמשה: ע' לקמן פ' צא על המקרא ומוטצ צני ישראל וגו'] עאכ"ו שנהי' מלפס להצטחתו ולא נתיאש ע"כ. [דצדים יקדים מחזקים הלצ. ויש להעיר שחצונו ממנין הישמעאלים המתחיל לפי דעתו צצנת ד"א שפ"א הוא מדוקדק עכ"פ יותר מכל חצונו הסופרים צישראל. וצאגרת דש"ג חוטצ ד"א שע"ד והא ודאי ליתא. והנוצדים היום חושצים ד"א שפ"צ אכן נודע שצחצצון שנה אחת נקל החלוק צעצור שהתחלות כל שנה אינן שוות אלל האומות. ומעתה חטוצ מאדם עד המצול אלף תרכ"ו ומשס עד לידת אצרהס דל"צ ומשס עד מילתו ל"ט סך הכל צ"א מ"ז ומשס עד צריחת מחדד צ"א של"ג סך הכל ד"א ש"פ ושפ"א מתחיל מנינס].

פרשת וירא (י"ח ד') והשענו תחת העץ. למדנו שלא הי' שס אלל אינן אחד. ולמה נגלה לאצרהס צאילן, לפי שצשרו שיוליד אחרי זקנתו, כאילן זה שכתבו צו (איוב י"ד ז') כי יש לעץ תקוה אס יכרת ועוד יחליף ויונקתו לא תחדל, אס יזקין צארץ שדרו וצעפר ימות בזעו מדיח מים יפדיח יעשה קליד כמו נטע. ועוד שהצדיקים נמשלו לעץ והוא שכתבו (תהלים א') והי' כעץ שתול על פלגי מים.

שם (סס י"ט) למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו. נעשו דצרי האצות צקצלה צלא כתצה צתורה כמו תורה הכתובה. ומכאן אתה למד כי המשנה שהיא סדורה צהגדות אצות לצניס היא צידס קצלה שחייצ"י לשמוד דצדיהס כחיוצ דצרי תורה הכתובה

פרי מקץ (מ"א ל"ג) ועל השנות החלום אל פרעה פעמים. מלמד כי הראשון והשני ענין אחד הם, ולמה פעמים כי נבון הדבר מעם האלהים זה השוצע, וממהר לעשותו הרעצ אחרי השוצע מיד ועתה ידא פרעה וגו'.

שם (מ"ג א') למה תתראו. למה אינן אתם מפורדים. למה תתעוררו כלכם כענין שכתוב (מ"ג י"ד) לכה נתראה פנים וכתוב (סס) ויתראו פנים הוא ואמלי' מלך יהודה.

שם (מ"ג י') כי לולא התמיהמהנו. למדך הכתוב שדחקו עלמך צמאכל ולא הטיחו דברים כלפי אציהם עד שנתלזה מעלמו לפי שכבוד גדול היו נוהגים בו. וכיון שנתלזה השיאם עלה צחמשה דברים. האחד הודירו לאיש מנחה. השני וכסף משנה קחו צידכם. השלישי ואת הכסף המושב וגו' אולי משגה הוא, אולי הממונה על הצית שכחו צשוגב, ולזה להם יעקב להחזירו מפני קדוש השם. הרצעי ואת אחיכם קחו. החמישי תפלה, אמר להם ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש.

ב' ויחי (מ"ח יד) שכל את ידיו. הרכיב ידו זו על גב זו. [עיין געזעניוס שורש שכל צערני הוראתו ג"כ (פֿלעכטען)].

שם (כ' י') ויספרו שם מספר גדול וכבר מואד. תשעה מינים של הספר הם. מספר, נהי, זעקה, הילול, נידה, מרזח, קינים, הגה, והי. מספר, שנה' (ירמי' ט') וספרו עליו הוי אחי. נהי, שנה' (סס) כי קול נהי נשמע מזיון. זעקה והילול שנה' (יחזקאל כ"א) זעק והילול צן אדם. נידה, שנה' (ירמי' מ"ח) נודו לו כל סביביו. מרזח, שנה' (סס מ"א) כה אמר ה' אל תצא צית מרזח. קינים והגה והי שנאמר (יחזקאל ז') וכתוב אלי' קינים וגו'. וכשהזכיר כאן מספר גדול וכך מאד יכול כל ע' מינים הללו של הספר ולמדך הכתוב ע' כתות שעלו עם יוסף (וכזכרים למעלה שם על המקרא ויעל יוסף לקצור את אציו יעו"ש אע"פ שאינו מזכיר שם את הר"ח ויהי' גם זה לראי' על דברינו צפ' וישצ']. הספידו עליו ע' מיני הספר. והנה ההספר הוא זכרון חסדי המת ויחוסו כגון שאלו ויונתן הנאהבים והנעימים צחייהם וצמותם לא נפרדו (ש"צ א') ולפי הכאז ההספר שנאמר לר לי עליך אחי יהונתן (סס) ולפי המאורע שאירע לו שנאמר (סס ג') ויקון המלך על אצנר ויאמר הכמות ככל ימות אצנר. וכן לריך אדם לסדר הטובה שהיתה ונסתלקה ממנו כגון (יחזקאל כ"ז) צן אדם שא על לור קינה ואמור ללור היושבת אל מצואת ים, וכתוב (סס) הוכך ועצונך מלחיק והוצליך מחזיקי דקך ועורכי מערכך וכל אנשי מלחמתך אשר צך וכל קהלך יפלו צלצ ימים ציום מפלתך. ודז"ל הזכירו כן כי ענין ההספר ספור חסדי המת כגון [מו"ק כ"ה צ' ע"ש צ"ס גרסינן ר' יוחנן דק צע"י הוא כגוסת דצינו] ההוא דר' פדת דפתח עלי' ההוא ספדנא היום קשה לישראל כיום צא השמש צלהדים שנה' (עמוס ח') והצאתי השמש צלהדים והחשכתי לארץ [ר"ל כמו שהשמש מאיר לעולם כן האיר ר' פדת והשפיע מעוזו וזהו חסדי המת] ואנן ספדינן על אז צית דין. עפר קברו מור ואהלות, דורש נגעים ואהלות. מי מוסיר ספקות, ומבאר הלכות פסוקות. תורה רביץ, תלמידים קביץ, כלובש תשבץ, בבית יעביץ. [נדאה צעליל שכתב הר"ח הספר זה על איזה חכם גדול שמת צימיו.

הרי הם כזנים לא אמרו כן על בני צנות. וכן צמה שאמר והלאה לאני שהרי הוא נתנם לו כשכר טרחתו ועמלו, וכן צמה שאמר וכל אשר אתה דואה לי הוא והרי אונד לו יעקב כי משעת את כל כלי מה מלאה מכל בלי ציתוך ולא מלא מענה. והענין הזה כענין צן הדד שאמר לאחאז (מ"א כ') כספך וזהבך לי הוא ונשיך וצניך העוזים לי הם, וכתיב דעו נא ודאו כי דעה מצקס. והנה על דבר יעקב שאמר ללצן מה דלקת אחרי השיב לצן הצנות צנותי כי צאתי אחרוך לדלות צנותי [המביה לתוספות על התורה הנקרא צס עפר יעקב הקשה ע"ז דסס ציצמות מצואר ההפך דגס צני צת קרוים צנים והציאו סס לדאי מצת מכיר אצי גלעד וכו' ולק"מ שהרי סס הציאו דז"ל דאיתם ג"כ ממקרא שלפנינו והצנים צני ודחקוהו מתחלה לפרשו שלא יהי לדאי ע"ש והר"ח שצלי ספקו נתכוין לדבריהם סס, מפרש המקרא ע"פי פשוטו ולא ישגיח לפירושו, צמקוס שמדבר מעומק פשוטו של מקרא, וצמח צירושלמי (פ"ו סס) מצואר להפך מדברי הצצלי, וכר"ח דצני צנות אינם כצנים, ויש עוד סדרה שתלמוד, ירושלמי הי' סוה צעיני הר"ח לתלמוד צצלי, נגד דרך הבאונים שחשצו תמיד את הצצלי לעיקר עיין מזה צתיקונים להערה 17 על זמן הקליר צסופו וצלי ספק גס על צת מכיר יש לד"ח פירוש אחר פשוט. וגם אין זה סותר גוף הדין של פ"ד שכלן מדבר רק על לשון בני אס קורא אדם כן לצני צנותיו, והצן].

פ' וישלח (ל"ז ע"ו) עוים מואתים וחישים עשרים וגו' כל דאשי הצהמות צמנחה הזאת תק"ן, לפיכך קדמו מלכות אדוס למלכות ישראל תק"ן שנה.

שם לא יקרא עוד שמך יעקב כי אם ישראל יהי שמך. פירוש שקרא שמו ישראל מוסף על יעקב, כי מלת עוד פירושו צלצד, ואמר לא יקרא שמך עוד יעקב (צלצד) כי אס ישראל יהי שמך כלומר יעקב וישראל, וכמהו (ירמי' ג') לא יאמר עוד ארון צרית ה' צלצד, כלומר לא יאמרו על ארון צרית ה' שהוא מקוס השכינה צלצד אלא אף ירושלים שתהי' כלה מקוס שכינתו, הוא שכתוב (ישעי' מ"ח) צעף ההוא יקראו לירושלים כסא ה'. וזהו כי אס ישראל יהי שמך פעמים יעקב ופעמים ישראל. וזהו שאמר הצצלי ע"ה (סס) שמע אלי יעקב וישראל מקוראי, וכתיב (ירמי' מ"ו) ואתה אל תירא עבדי יעקב ואל תחת ישראל. [כ"ז ע"פי עומק פשוטו. וצגוף פי' המקרא שלפנינו כצד קדמו דצינו סעדי' ע' דאצ"ע ריש ואתה].

פרשת וישב (ל"ח כ"ה) היא מוצאת. דרשו דז"ל מכאן (כתובות ס"ז סוף עמוד צ') נוה לו לאד' שיטליך ענמו לכצסן האש ואל ילצין פני חצרו דצצים, שכך אמרה תמר אס יודה מוטצ ואס לאו הדני מטיל ענמי לכצסן האש ולא אלצין פניו, ואע"פי שמלת מוצאת כתובה צאל"ף יש לפרשו לפי הדרך הזה מלשון וילת איש צציון. [דצינו צחיי לא יזכיר זה צסס הר"ח רק צסתס. אולם צכ"ז מפירושו לקח דצדיו ע' תוספות כתובות סס וצמנחה יהודא על התורה, ועוד נמלאהו מזכיר מפירושי ד"ח מצלי הזכיר שמו עיין לקמן סוף פ' ויחי ופ' שמות על דרך שלשת ימים, וצפ' צא על וישאלו איש עאת דעהו וצפ' משפטים על אס זרסה השמש עליו].

קרא לו היעזר אז"ר וזה צדור אלני. מעתה נחזי מהלך כל החרושים. ונמלאם כלם מורים בצאור על דצינו האי שכן יתכן עליו מאד דורש גבעים וסאלות צעזור סכתז פ' מיוחד על סדר טהרות יעויין תולדתו (הערה 19) והסיד ספקות וצאור הלכות פסוקות שכל האלרות צקשו ממנו הרת ספקותם ופסקי הלכות והוא השיז להם וציחוד לאנשי קיר"וואן מקום הר"ח עיין תולדות הר"ח (הערה ד') גם דצן תורה וקצן תלמידים, ושיצת דצ האי היתה מפורסמת צישראל, וכלוצס תסצן ר"ל כאותו כהן שגא' צו (תלאכי צ') כי תורה יצקשו מפיסו. וצקרית יעצן הכוונה למאמרס (ספרי פ' צהעלותך וקלת ממנו צסנהדרין ק"ו ח') ומספחת סופדים יושצי יעצן וגו' המה הקנים הצאים שהיו צא"י והלכו אלל יעצן ללמוד תורה ע"כ. ועוד אמרו (תמורה ט"ז ח') הוא יעצן הוא עתניאל ח"כ קרית יעצן היא קרית ספר שכצסה עתניאל וקורא כן לפומצידיתא שהיתה אז ראש משכן למוד התלמוד וממנה ינאה תורה לכל ישראל, שיצת מתא מחסיא אזלה ומדלדלה כצד לפני דצ סעד' ואחריו עד סוף כל הגאונים יעויין סוף אגרת רש"ג, ונאות מאד שס קרית ספר על פומצידיתא גם שס יעצן על דצ האי סצאו אליו תלמידים הרבה כנ"ל].

פ' שמות (ג' ט') וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם. מפני שכנסו למלרים צצצעים נפש והושיצס יוסף צארץ גשן, ולא היתה הארץ מכילה אותם כי היתה הצרכה צהס, והמלרים לא היו מניחים אותם להתרצח צארץ אלל היו לוחסים ורוחקים אותם כמו שאמר הכתוב (שופטים ח') וילחוו האמורי את צני דן ההרה כי לא נתנו לדדת צעמק.

שם (שס י"ח) נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר. ח"ו סיהי' הדצור הזה עדמה כדי לצדוח אלל כדי לקצל המלות, כי הקצ"ה הכניסס צמלות מעט מעט, שהרי נלעוו תחלה על השצת צמרה, וכענין סמנינו צאצרהס שלא אמר לו מיד קח נא את ינחק אלל קח נא את צנך את יחידך אשר אהצת את ינחק. [דצי' צחיי' כתצ כ"ז צסתס ואינו מוזכר שס ר"ח. אולם המצין ידאה ממאמר שצסמוך סממש לשון ודעה אחת לשני המאמדים ועיין פ' וישז מה סכתצתי שס].

שם (שס כ"צ) ושאלה אשה משכנתה. ח"ו סיתיד הקצ"ה לגנוצ דעת הצדיות שיסאלו מהס כלי כסף וכלי זה ולא ישיצו להס, אלל לשון ושאלה הוא סתתן לה צמתנה, שכן מנינו צגדעון (שופטים ח') ויאמר אליהס גדעון אשאלה מכס שאלה ויתן לי איש נזס שללו וגו'. וכן מנינו צצת שצע (מ"א צ') שאלה אחת קענה אנכי שואלת ומאתך יתן את אציגס השונמית וגו', הדי מתנה סנקדאת צלשון שאלה. ומה שאמר ושאלה אשה משכנתה הי' לו לומר ושאל איש מאת המלרי, אלל זה ק"ו כי אס לנשים היו נותנים מתנות כ"ס לאנשים, וכמהו (ישעי' ל"ג) מרצה פסחים צצוו צו ק"ו הדלים.

שם (ד' י') כי כבד פה וכבד לשון אנכי. זה שהזכיר שני דצדים כצד פה וכצד לשון יורה כי משה דצינו לא הי' לח הדצד צאותיות זשג"ס שהן אלותיות השינים זהו שאמר כי כצד פה גם לא צאותיות הלשון שהס אלותיות דע"לנת, וע"ז אמר וכצד לשון. [גם הראצ"ע כ"כ

וצפרט לפי מ"ש צענמו צסמוך שכל הספר ל"ל מעניינו ומעלותיו של מות,
 צלי ספק א"כ שכוללים החרוזים האלה עניני חיזה חכם מזויין. וצנקל
 ישער כל יודע מעט מסדר הדורות שהספיד כן לרצינו הא"י שמת צימיו.
 אולם אחרי עיון מעט יצטל השערות מפני שרצ הא"י לא הי' נקרא
 אצ"ד צמותו כי שם זה שם לו אציו עוד צהיותו צן י"ח שנה. ואח"ז

מנהו לבאון, ואיך יקראהו הר"ח צסם הכבוד של ימי נעוריו ולא צסם
 המפוקסם באון ומורגל צפי כל מכצדי רצ הא"י. וכל זאת הניעתמי
 מתחלה ג"כ לסוד מדרך זה ולצקס חכם אחר צזמנו אשר יתכן עליו
 ההספר של ר"ח. ולא מנלתי כ"א צן ארנו וצן דורו רצינו נסים.
 וכמעט נתפרשו לי עי"ז יותד היעצ קלת חרוזים. שעל רצינו נסים
 יתכן לומר דורם נגעים ואהלות מפני שכתצ הרצה צענינו עומאה וטהרה,
 גם הרצין תורה הרצה לתלמידים יעויין כ"ז צתולדתו. וגם הלשון
 מסיד ספקות יתכן עליו מפני שהו' מדרך רצינו נסים לכתוצ צספריו,
 שצד זה נסתפק לו זמן רצ עד שמלא התרתו צחיזה ירושלמי או תוספתא.
 ועויין תולדתו (הערה 17). וצכ"ז עדיין לא נח דעתי צפידוש הזה של
 החרוזים וציחוד הסיוס צקרית יעצן נשאר אללי סתום. וכשנתישצתי
 צצד נתצדד לי כי מושכל הראשון הוא פה האמת, שאין ספק צו עוד
 שצודאי כיון לרצינו הא"י, ומה שיקראהו אצ"ד ולא באון הוא רק למתפס
 לשון ההלכה צגמרא לענין כבודו של מות. והנה צימי הגמרא כשלא הי'
 עוד שם הכבוד באון הי' מעלת ראש ישיבה כצצא ורצ אשי השני'

אחר ראש גלותא, שהוא הי' נקרא הנשיא, וראש הישיבה אצ"ד ואחריו
 הי' עוד מדרגת חכם, וצספרי ערך מלים כתצתי הרצה מזה מה צין
 חכם לאצ"ד. עכ"פ לענינינו יספיק להציא צדייתא דמו"ק (כ"ג צ) ת"ד
 חכם שמת צית מדרשו צטל, אצ"ד שמת כל צתי מדרשות שצעירו צטלין
 וכנסיין צצ"הכ ומסנין את מקומן וכו'. נשיא שמת צתי מדרשות כלן
 צטלין וצני הכנסת קודין שצעה ויולאין ע"כ. ומזה נראה מצואר שאין
 כאן רק שלשה מדרגות של כבוד לענין האצל על מות. חכם ולמעלה
 ממנו אצ"ד והוא ראש הישיבה הנקרא אחר רצנן סצודאי צסם באון,
 ולמעלה ממנו ראש גלות שהוא צמקוס נשיא כמה שקוראהו ג"כ רש"ג
 הרצה צאגרתו. ע"ש שלמה נשיאה וכדומה, וכן צשערי לך (דיני
 אצלות שער ד' סי' ד') והתשיבה שם הוא מאיזה באון ואעפי"כ לא
 יחסוצ ג"כ לענין אצלות רק שלשה מעלות חכם אצ"ד ונשיא ושם מדרד
 הלכה למעשה. וכן צסוף הוריות אצ"ד הוא מדרגה השני' אחר הנשיא
 וחכם מדרגה שלישית. ומזה תראה שהשם אצ"ד שנתן רצ שדירא לצנו
 רצ הא"י הי' רק דרך כבוד צעלמא ורנה לחדש חיזה כנוי כבוד לצנו,
 וצאמת הוא צענמו לא הי' צמדרגת הכבוד רק אצ"ד לבצני נשיא. ואפשר
 צעצוד שחכמי ישראל לא היו נוחים לרישי גלותא דמלערי לרצנן יעויין
 אגרת רש"ג, לכן עשה ענמו כאלו הי' הוא צמדרגת הנשוא ולא חס
 לכבודו של הדיס גלותא, ולצנו קרא אצ"ד, והי' מכוין צדמו לרצני
 דז"ל צמ"ק (כ"ר א') שאול זה נשיא ויוכתן זה אצ"ד, אכן צאמת לדיני
 כבוד צחיים גם אחרי מותם, מדרגס באון הי' מדרגת אצ"ד השני' אחר
 הנשיא. וצעצוד שר"ח רנה למינקט לשון ההלכה לענין שם הכבוד
 הראוי לרצ הא"י צמותו והיותד גצוה צמדרגה חון מעלת הנשיא, לכן

מלחמה יעו"ש. וצלי ספק כשהיו מקריצים אחד מצניהם, היו נזכרים
 בצכורה להחיות להם שאל הצנים. והתורה הקדושה שרלחה להפך כל
 אלו הדברים לטוב, כדעת הרמז"ס צעמי הקדושה, לותה צכור צניך
 תתן לי, ר"ל שיהי' מקודש לשמים ולא צדך הקדוש ח"ו צהקרה
 וצניה רק צהפרסה וחנן להש"ית. וכשהזרו אח"כ לקלוקלס אמר עליהם
 יחזקאל (כ' כ"ו) ואטמא אותם צמתנות צהעציר כל פטר רחם וצדש"י
 שם אותם צמתנות שחקקתי להם לקדש לי כל צכור צסרתים ציד ילרס
 להעצירם לאותם צכורות למולך ע"כ. ושם (ט"ז כ') ותקחי את צניך
 אשר ילדת לי ותצחיס להם וצדש"י שם ואני אומר אשר ילדת לי אלו
 הצכורות וכן הוא אומר צספר הזה ואטמא אותם צמתנות צהעציר כל
 פטר רחם ע"כ. והנציא שצח צזה מעלת תורתנו נגד הקי העמים, צמה
 אקדס לה' וגו' צאלפי אילים וגו' האתן צכודי פשעי פרי צעמי חטאת
 נפשי הביד לך אדס מה טוב ומה ה' דורש ממך כ"א עשות משפט וגו'
 (מיכה ו', ו' — ח') ומתחלה היו הצכורים מקודשים עי"ז. ואח"כ
 כשנטה לצ העס כצד ממורגלות הראשונים, גזרה חכמתו וצצרך לקדש
 הכהנים תחתיהם כי רלחה צזה תועלת יותר גדולה כשיהיו מנהגי
 הפדישות וצמון העתות ללמוד תורה ציד שצט אחד אשר יודיסרה אצות
 לצנים וילוו את ציתם אחריהם את כל אשר למדו מאצותם, מהתועלת
 אשר תלמח אס יהיו כל הדצרים האלה רק ציד כל צכור צאדס, אשר מי
 יודע אס חכס או סכל יהי' זה הצן לצדו, וגס אס יחכס אולי אתו
 תמות חכמה כי יוליד נקצה צראשונה או ימות צכורו. והנה צתדרגס
 ירושלמי אמר שזה הנער הנימול הי' גרשס, והוא מתנגד צזה למדרשים
 אחרים, ויפה אמר, כי הוא הצכור. דלפורה צת כהן מדין אעפ"י שלא
 קצלה עוד מלכות שמים, ולא נתנה עוד התורה המיסרת הלצ ומאירת
 עינים. והי' דלוי לה לחסוצ כפי הדעות סגודלה צהן שהשטן הזה
 הנועשה כמין נחש הוא מתלחה אללה רק צעצור שמצקס דמים, ורולה
 להתחתן צה ע"י סיקח צנה צכורה, צכ"ז כלשת מצחר האנשים הכירה
 עד מהרה כי די למלאך משחית הזה צדס ערלה ולא יצקס אלקיס
 נפש אדס. וחתן הוא רק שס תאר לצעל שמחה והוא מלשון משלי
 הקדמונים. וכמו שיאמר הלועז היום ע"ז מליצה (ווינרעה ברויט)
 וכדומה, כן קרלו אז למלאך כזה (בלוטס ברייטיגואם) או (בלוטס
 שוואגער) והלשון נלות אז יותר כי חתן (פערשוועגערונג) נופל גס
 צצני אדס אשר יקה אחד את צן חצרו ויאספיהו לציתו ע"י אדוש
 ויקחהו לו לצן, וכן היו קודין למלאך אשר נתחתן עמס צדס הצן
 וצמה שלקח אותו אליו. והכתוב אמר להפך צדך קדש וצאורח מליצה
 וארשתיך לי צלדק וצמשפט וגו' ח"כ מאמרה חתן דמים אתה לי הוא
 למלאך. וכצד שמענו עפי' פיר"ח כי משה לא הי' שס אז וכאשר מלה
 את צנה וידף ממנו אז אמרה למלאך ג"כ חתן דמים למולת ר"ל יספיקו
 לך עתה דמי המילה וצזה תתחתן היום ולא צצקס עוד יותר. והוא
 ממש כעין דצרי דז"ל על אותו הענין צעלמו (שצת קנ"ו ח') האי מאן
 דנולד צמול מאדים אושיד דמח ויהי' גנצא (לסעיים, הורג נפשות כפרש"י)
 או מוהלל או עצחא. והי' ח"כ הקדצת ערלה לשטן זה שהוא כעין
 מאדים המצקס דס. ע"ד הקדצת השעיר לעזאזל יעויין ראז"ע ורמזין שס:

כ"כ וז"ל כנה כולך שהי' כצד פה שלא הי' יכול להוליא אותיות השפה וכל אותיות הלשון ע"כ. ונראה שלקח זאת מפי' הר"ח].

פ' שמונת (שס כ"ג) בני בבורי ישראל. מה שמקדמים צידך לשעצד אותם אל תחשוז שהוא מפני שהם קלים צעיני, לא רלייתי אללא ליסדס כענין שכתוב (דברים ח') וידעת עם לצדך כי כאשר ייסר איש את צנו ה' חלקיך מיסדיך, ואתה הכזדת עליהם עולך, לפיכך אני עתיד להכות את צנך כבודך שהיא המכה האחרונה שבעשרת מכות, וקראם בני צבורי ישראל דרך חשיבות ומעלה כענין שכתוב (הושע א') צני אל חי, וכן הר סיני שהוא מקודש מכל ההרים נקרא הר ה'. וכן צית המקדש המקודש מכל צית נקרא צית ה' כענין שכתוב (ישעי' כ"ו) כי ציתי צית תפלה.

שם (שס כ"ד) ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ה' ויצקם המיתו, משה לא הי' שם צמלון כי כן הזכיר למעלה ויקח משה את אשתו ואת צניו וירכיצם על החמור, וצאוד הפסוק ששלח אותם לפניו, ואח"כ וישז משה מזרימה, וכיון שכן לא הי' משה עתה צמלון, ואמר ויצקם המיתו כלומר לנער שהי' המלאך נעשה כמין נחש וזולעו מדאשו ועד ירכיו וחוזר וזולעו מדגליו ועד מקום המילה. ואז ותקח לפודה לור, כי הצניה שהי' העונש על שאיחרה זמן המורה ולא מלה אותו ציוס שמיני. [פירושו יפה מאוד ע"פי עומק פשוטו עד שיש לתמה על המפרשים המאחרים איך העלימו עין מזה. ודחקו לתדן למה לא מל שם משה את צנו. וצלי ספק משה לא רכז על החמור רק הלך לרגלו שלא מלינו לו לשום פעם שרכז רק תמיד כתז וילך משה אך אשתו וצניו הרכיז על החמור ועצרו לפניו ונשארו לצדס צמלון. ומ"ש ויצקם המיתו מוסב על הנער כצד הקדימו רצינו שמואל צן חפני עיין צפירוש הראצ"ע. ויפה הביא לו דאי' שם מן ויהי צלדתה ויתן יד אע"פי שלא נזכר עוד הנער צתחלה. וקודם לו עוד רשצ"ג (נדדים ל"ז א') לא לתשה רצינו צקש שטן להדוג אללא לאותו תיבוק יעו"ש. אולם צהשכל הסב עוד הר"ח דרשת ר"י צד צינא שם שאף וחימה צלעו את משה עד דגליו וכו', על התנוק. ודע ששם צגמרא צמקוס צקש שטן להדוג נרשס צגליון כ"א צקש אותו מלאך ע"כ ואין לורך לזה שכן צשני הנוסחאות של תרגום ירושלמי נמלא מלאך חצלה אע"פי שצמקרא כתוב ה' וצאונקלס מלאכא דה'. וכצד העיר צצחיי שנקרא כן ע"ש משלחו צעצור שיחדו לזה. וע"פי התרגומים ולשון הגמרא ופירוש ר"ח נוכל לצאר המקרא הסתום כי חתן דמים אתה לי, וחצירו אחריו חתן דמים למולות. ומתחלה תדע שמדין הוא חלק מארץ ערצ עיין רשצ"ס דיש וישז, ודאזענמיללער (כך ג' מקדמוניות לד 96) והיו הערציים הקדמונים מקריצים את צניהם. עיין קראן (קפיטל ו' לד קי"ג צבעתקת וואהל) וציתר צאוד צהוספה שני' מוגעזעניוס לפירושי ישעי' (לד 344. 345) איך היו מליירים ככז מאדים אשר קראו מר"ג או אלנחש אלנצפר (הנחש האדום) צלורת אדם מלוצס צצגדים כמדאה הדס כמו שאורו הוא אדום, וצידו האחת חרצ שלופה, וידו השניה אוזתת דאש מחותך, צשערותיו, ויחשצוהו לשופך דמים. צית עצודתו הי' לצוב אדום והמקריצים המלוצשים צצגדים מוויס מדס, היו צוצחים לו גס צצוי מלחמה

(ושם מתגדל, ואומרים כי לפעמים יולא מן המים שצנהר נילוס שסס גדולו, ויולא על שפת הנהר וזולע מה שמואל סס, ז' או ג' בני אדם זיחד, ואין שילטון צגופו חנית וחלים אלא אם יכוונו לתקוע צצטנו. ואמרו הרופאים כי יש לו אדם והנוגע צגופו מזיק לאדם אפילו אחר מיתה והוא מין לפדע. והנה מכח דצרי משה נשאר הסדן הזה סס) אצל צארצה כתיב לא נשאר ארצה אחר ככל בצול מלדים. וע"ז אמר (תלי' ק"ה) שיחו ככל נפלאותיו. [מאמר זה לקטתי מדצרי הרמז"ן ור' צחיי זיחד. וכל מה שהסגדתי צצני חלמי לצנה לא נמלא צרמז"ן רק צצחיי ונסתפקתי אם לינו הוספה ויתר צאור מד' צחיי צעלמו. וזה, מחמת שהרמז"ן כתב ע"כ לשון הרצ וצחיי סיים אחר פירוש המקרא וכן פי' ר"ח ז"ל, גדלה כמציאו רק כחזוק לדצרי חוץ מזה שיהי' כשפת יתר קלת אלל הקדמון הר"ח לצאר כאן דרך אגב טצע הרמז"ח וסגלתו מה שאינו כלל מדרכו רק מדרך ר' צחיי שנמלא כזה לרצ צספרו. (יעויין פי' תלוה צסגלת אצנים עוצות צאורך וכדומה) יתראה גם כסותר קלת את דצרי עלמו תוך כדי דצור שאמר מתחלה שתפלתו של משה פעלה שנשאר זיאור אל-תמוס"ח, ואין יספר אח"כ שיוולא לפעמים על שפת הנהר. ודע כי הרמז"ע כתב על פירוש זה שפדע הוא אל-תמוס"ח שרצים אמרו כן. וצכ"ז רחוק הוא מאמת. וכבר העיר געזעניוט צסרשיו שצערצית צהשמטת הרמ"ס וצארמית צהשמטת ל"פ הוראתה ג"כ (פֶּרְוֹט) וקרוב אללי מאד שמקור המלה צערצית מורכבת משתי מלות לפד-דע והוא איזה מין מיוחד צמלדים המשמיעים קולם רק צצקר ויש כאלה גם צארלותינו. וע"ס זה הי' נקרא כן. וחולי גם התרגום כתבין לכונה זו וקראו אור דעא אור כמו לפד, דעא כמו דע ומסקל מלה זו ימלא חצר צמלת מרדע צמסנה שהוא צלי ספק משארית מלות עזריות שלא נמלאו צמקרא ונשאר צפי המדצרים ונדלה שגס היא מורכבת כמו לפדע. וצמרדס (וי"ר פכ"ט) ג' שמות נקרא לו מלמד מרדע דרצן. מלמד שמלמד וכו', מרדעה שמורה דעה להרה ע"כ. ויותר קרוב לומר שע"י כלי זו יודעת את מרה וצעלה].

פרשת בא (י"א ז') וישאלו איש מצאת רעהו וגו' כלי כסף וגו'. אין שאלה זו כשאלה האמורה בצלים (פ' משפטים כ"ז י"ג) שהוא שאלה ע"מ להחזיר, אלא לזה שיסאלו מהם צמונה, והקצ"ה יתן להם חן צעיני המלדים ויתנו להם, ואין זה גנצת דעת שילוה צה הקצ"ה ח"ו, אצל הי' הדצד מותר להם שהרי העצודה שעשו להם אין לה ערך, ואין לשכר המלאכה ולשווי' סוף ותכלית. והלא דין תורה היא כעצד שעצד את אדוניו טצע שנים שהוא חייב צהענקה, שאמר (דצרי' ט"ו) וכי תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו דיקס הענוק תענוק לו מלאנך מגדנך ומייקצך, עאכ"ו המלדים שהיתה אללס עצודת ישראל של דד"ו שנים. [ר' צחיי כתב זה צסתם ולא ע"ס ר"ח אולם המעיין למעלה צפ' שמות (ג' כ"ג) ימלא שדצריו כאן שוים ממש צדעה וצלשון לדצריו סס. וגם צמספר דד"ו שנים ישוה לדצריו שיוצאו לקמן צפסוק ומוטצ צני ישראל. ודע שצתחלת דצריו כאן דומז לתשוצת גציהא צן פסיסא לצני מלדים על ענין זה צעלמו (סנהדרין ל"א א') רק שסס יחשוצ שכר עצודה

פרשת שמות (ה' ז') לא תאספון לתת תבן לעם. יתכן כי הגזרה הזאת לא עמדה כ"א פעם אחד שיעשו הלצנים ולא ינתן להם תבן וזהו תוספות האל"ף.

שם (שם כ"ג) למה הרעותה לעם הזה. אין זה לשון תלונה והטחת דברים אצל הוא לשון שאלה, כי שאל משה מלפני הקצ"ה המדה הזאת, למה לדיק ורע לו רשע וטוב לו, שהי' רואה לישראל ששעזר גדול ועלום וצללות רבות, ולמלכים הרשעים הכופרים הי' רואה הללחה ושלחה. ולפי שהיסודין צאיין על כמה חלקים. יש מי שיסודין צאיין עליו על עונות ששעה כענין שכתוב (ישעי' כ"ז) צעון צלעו קלפתי ואכהו. ויש מי שיסודין צאיין עליו כדי להטיב באחריתו כענין שכתוב (דברים ח') למען ענותך לנסותך להטיבך באחריתך, והן הן יסודין של אהבה. והוא שכתוב (תלי' ז"ד) אשרי הגבר אשר תיסדרנו יה, לפיכך כשראה משה כי מיום צאו אל פרעה דבר הש"ית הכביד עולו עליהם ואמר תכבד העבודה שאל להש"ית למה הנחת להרע לעם הזה וצידך כח להלילה, (כ"ג) והצל לא הצלת, והיא כמו ותחיין את הילדים וכל הצת תחיין (שמות ח') כי אין צד האדם כח להמית ולהחיות. אצל הכונה להמית להם חיים, וכן צכאן למה הרעות למה הנחת להרע, ומתירא חני שמה יוסיף להרע. והנה השאלה הזאת היא שאלת הנביא ירמי' שאמר (ירמי' י"ג) מדוע דרך רשעים זלחה שלו כל צוגדי צגד, שאל מאת הקצ"ה אם שלות הרשעים הוא גמול לחסד שעשו כבד צעו"הז, או הוא כדי לכפול עונתם ולהרבות להם יסודין, והקצ"ה השיבו שאין שלות הרשעי' והללחתם כ"א להוסיף עונש על עונסם, וכענין שאמר דוד (תלי' ס"ט) תנה עון על עונס ואל יצאו צלקותיך. וכן צכאן היתה תשובת הקצ"ה למשה (ו' א') עתה תראה אשר אעשה לפרעה. ואמר, היסודין האלה לישראל אינו אלא לכפול שכר על שכרם זהו עמה תראה, וההללחה והשלחה לפרעה אינו אלא לכפול עונש על ענשו, זהו אשר אעשה לפרעה, כלומר כבד הכנתי לו המכות, ומפני זה הי' הסבה מאתי שתכבד עליהם העבודה מיום ששלחתך, כדי לכפול עונש על עונסם ולהגביר ולהעדיף שכר לישראל כשהם עומדים באותם יסודין ופוזלים אותם באהבה.

פרשת בא (י' י"ד) ואחריו לא יהי' בן. ע"י כצ"א. וכמהו מה שכתוב בחזקתי' (מ"צ י"ח) צה' אלקי ישראל צעה ואחריו לא הי' כמהו, צאור זה צצטחון לא הי' כמהו, אצל ציראת חטא וצשאר מדות הי' כמהו. וכן מה שכתוב על יהושע (י"ד) לא הי' כיום ההוא לפניו ולאחריו לשמוע ה' בקול איש כלומר להעמיד חמה דצור איש, אצל העמיד הקצ"ה ויתעלה שמו הגדול, החמה למשה דצינו ולנקדימון צן גוריון מעלמו צלא דצור איש.

שם (שם י"ט) לא נשאר ארבה אחד בכל גבול מצרים. מעת עתרת משה דצינו עד עכשיו אין ארבה מפסיד צכל גבול מצרים, ואם יפול צא"י ויצא ומכנס בגבול מצרים אינו אוכל מכל יצול הארץ כלום, עד עכשיו. וזה כבד דצד ידוע הוא לכל (והנה דצדי משה צתפלתו כאמנים לשעה ולדורות) צא וראה כי צצפרדע אמר דק ציאור תשארה ולפיכך נשאר צו (שרן המים הנקרא) אל"תמוס"ח עד עכשיו, (ושם)

כ"א ע"פי החשזון. ועוד משנה שלימה היא (שם שם ז') לאורו ז"ר
 וכל ישראל נחקרו העדים ולא הספיקו לומר מקודם עד שהשיבה הרי זה
 מעובר. זו ראוי גדולה שלא היתה צידם עיקר ראייית הלצנה, שאילו היתה
 צידם עקר וזרואי' היו מקדשין איך אחרי ראיייתם מעצרים אותם. ועוד
 גדול מזו (שם, שם ח') צאו שנים ואמרו ראינוהו צזמנו — והיא אור
 שלשים — וזליל עזרו — שהיא מולאי יום שלשים — לא נראה וקבלם
 ר"ג, ואלו הי' ר"ג סומך על ראייית הלצנה ולא על החשזון זוראי
 שכתצדד שכיון שלא נראה זליל עזרו שהם עדי שקר, אלל ודאי ר"ג
 על החשזון סמך ולא על העדאת עדים. ומה שתמנא לרז"ל (שם כ"ד
 ח) דמות לורות לצנות היו לו לר"ג צצבלא צעליתו צכותל צצהן הי'
 מראה את ההדיוטות, הכונה צזה כי ר"ג עשה לורות הללו לצמד לתלמידי
 לדוק וצייתוס ידיעתו צמהלך הלצנה צכל חדש וחדש, וכי הוא יודע צכל
 חדש וחדש צאיזה לורה תולד, אם ארובה אם קלרה וכמה תהי' נטוי'
 צגלגל, ולאיזה לך תהי' נוטה, והי' צכל חדש וחדש מצמד לתלמידים
 ואמר להם הלצנה צזה החדש לורת' כך וכך ונטייתתה כך וכך, וצאותה
 לורה שהיה מראה לתלמידיו צם היו מעידים צכל חדש וחדש, וכיון שראו
 כך חדש אחר חדש שנה אחר שנה, כתצדד להם שאין העקר אלל החשזון
 וצטלו דצרי החולקים, ואע"פי שהיו מקצלים העדים זכר לדבר, לא
 היתה סמיכת צ"ד כ"א על החשזון. ודצרי הכל דת חק העצור
 הל"מ, שהרשות ציד צ"ד הגדול, כשהוא גדול ואין למעלה הימנו
 צחכמה וציראת חטא וצקי צחדרי תורה וקציעת השנים, בהצגת צירו
 לקצוע ולעצד כפי מה שיראה לו מחוקי סוד העצור, וזהו הדת שורה
 הקצ"ה למשה החדש הזה לכם. [עיין יסוד עולם (ח"ד פ"ו) צאריכות
 שכן הי' צבר דעת דצינו סעדי' צראיות, אך הרצ' י' יחזק צר צרוך וצעל
 יסוד עולם צעלמו סתרו שם כל ראיותיו, ואין כאן המקום מזה להאריך.
 אך על שני דצדים אעיר צקלרה. ח) שכפי הנראה האמת מונחת כאן
 כמו צכל חקירה, צאמלע וצריחוק שרה משתי הקלוות, שאע"פי שנראה
 מפשוטי הכתוצים ואיזה מאמרי דז"ל שהיו סומכים על פי החשזון
 ת"ת נמלאו ג"כ הרצה מאמדים מתנגדים לזה ומורים צצמד שלא צכל
 עת השגיחו עליו. והראיות היותר גדולות אשר לא נגעו צהן אלה
 הקדמונים היא מסופרם ז"ל (ר"ה כ"א ח') מדצא דהוי רביל להתענות
 צ' ימים צרום כפור ופעם אחד הי' נמלא כמהו ור"ל שעצרו צ"ד את
 החדש צא"י, וכן רצ נחמן דיתיב צתעניתא כולי' יומא דכפורא ולאורתא
 אחי ההוא בצדא ואמר למחר יומה רצא צמעדצא, והוא מטעם
 הכל'. גם מצדיתא דערוצין (ת"א ח') א"ר יהודא פעם אחד היינו יושצין
 לפני ד"ע ותשעה צאצ שחל להיות צע"ש הי' וכו' וע"ש צתום' שני' צ
 דתמוז דהאי שתא מלי' מלוי' וכו' והנה לפי החשזון לא יצא ת"צ צאד"ו
 כמו ח' דפסח. והנה שני האמוראים רצ נחמן ורצא חיו צבר אחד שמואל
 ירחינאה שהי' צקי צחשזנות היעצ והשתצח שהי' יכול לתקן אותם
 לכולל גולה (ר"ה כ' ג'). ואעפ"כ היו מלפים דק למה שנעשה צא"י
 ואיך נעשה שם צשינוי ומה שהם עשו והלל החשזון שרה הי' לכל,
 ומרחק צכל מא"י לא יספיק לעשות הצדל יום שלם צחשזון המקוצל,
 אלל ודאי הם צעלמם הי' עושים להם לפי החשזון הנהוג אללם, וחשזון
 כזה הי' נהוג גם צא"י, וצ"צ הי' ענינים דצים שהגיעו הנשיאים צא"י
 לסוד

צעד ת"ל שנים כפשוטו של מקרא, ור"ח אזיל לטעמי דלקמן וחושב רק
דד"ו ככ"ל].

פרשת בא (י"ג ז') החדש הזה לכם ראש חדשים. קביעות

החדשים אינה אלא ע"פי החשבון לא ע"פי ראית הלצנה.

והראי שכל ארבעים שנה שהיו ישראל צמדצד הי' הענן מכסה אותם
יומם ועמוד האש לילה, ולא לאו בכלם שמש ציוס וירח צלילה וזהו
שאמר הכתוב ואתה צדחמיך הצדים לא עזבתם צמדצד את עמוד הענן
לא סד מעליהם להנחותם ואת עמוד האש צלילה להאיר להם (נחמי'

ט'). ומהיכן היו קוצעים החדשים ע"פי דאיית הלצנה, אלא ודאי

עקר המורה צכתוצ ע"פי החשבון. והנה מסורת צדינו לעולם כי י"ג

חדשי השנה ה' חדשים מהם כל אחד שלשים יום, וחמשה חדשים מהם

כל אחד כ"ט יום, ושנים מהם פעמים ששניהם ל' יום ופעמים שהם

כ"ט, פעמים אחד מהם ל' והשני כ"ט, ושני חדשים הללו, הם מרחשון

כסליו. ומסורת צדינו כי ד"ח תשרי ד"ח לשנים. וכן לכל הודש הלכה

למשה מקיני כ"ט יום ומחלה ות"שג חלקים. ומפורש תמלא צכתוצ

(דה"א י"ג) ומצני ישכר יודעי צינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל

דאשיהם מאתים. וכל אחיהם על פיהם. ואין לך דצר שגריך הנמה

וצינה לקצוע עתים ומועדים כי אס החשבון שהוא סוד העצור, אצל

דאיית הלצנה דצר ידוע, כי כשהלצנה נראית הכל יודעין שהוא ד"ח,

וחג המזות צט"ו וד"ה צאחד צתשרי ויו"הכ צעשדה צו וסכות צט"ו צו,

אצל החשבון אינו אלא לחכמים מחשבין ומודיעין לישראל והם עושים

על פיהם, וזהו שכתוב לדעת מה יעשה ישראל דאשיהם מאתים וכל

אחיהם על פיהם ילאו ועל פיהם יצאו. וכן תמלא מצדרי דוד ליהונתן

שאמר (ש"א כ') הנה חדש מחד ואנכי ישצ אשצ עם המלך, ומהיכן

הי' דוד יודע שמהר חדש לולא שע"פי החשבון היו קוצעים ואולי לא

תראה הלצנה ולא יקצעו מחד חדש. ולא עוד אלא שהדצר מוכיח שהיו

קוצעים צ' ימים ד"ח, שנאמר (שס) ויספר דוד צשדה ויהי החדש וישצ

המלך על הלחם ולא דצר שאל מאומה ציוס ההוא כי אמר מקרה הוא

וגו'. וכתיו ויהי ממחרת החדש השני ויפקד מקוס דוד ולא יתכן לומר

כי ד"ח אחד הוא לפיכך קראו החדש השני, שנא' ויאמר שאל ליהונתן

צנו מדוע לא צא צן ישי גס תמול גס היום אל הלחם, ויקס יהונתן

מעל השלחן צחרי אף ולא אכל ציוס החדש השני לחם, הלא הדצר

מוכיח שהיו צאווה החדש שני ימים של ד"ח כמנהגינו עד עכשיו צהיות

החדש יולא. וכך היו נוהגין כל ישראל לקצוע חדשים ע"פי החשבון אף

ומאה שנים מימות משה דצינו ועד אנטיגנים ראש גולה וראש סכהדריק,

והיו צכלל תלמידיו שנים והם לדוק וציטוס, וכשדש להם אל תהיו

כעצדים המשמין את הדצ ע"מ לקבל פדס נכנס ספק צלצס וחשבון

שאין עונש ושכר וילאו לתצרות דעה והתחילו לעורר צזה צקביעות הידח,

ואמרו כי אין עקר ממורה לקצוע חדשים ע"פי החשבון כ"א דראיית

הלצנה. והוא הדצר הלדק והמכוון, והולדכו חממי הדוד להכחיש

דצדיהם, ולהודיע להם צדאיות גמורות, וכן אמרו ז"ל (ד"ה כ"ה א') כך

אמר ד"ג — לא תחשו לדאיית הידח. החשבון הוא העקר — כך מקוצלני

מצית אצי אצא שאין חדש של לצנה פחותה מכ"ט יום ומחלה ותש"ג

חלקים. והנה דצדיו הללו מוכיחין שלא הי' ד"ג סומך על דאיית הלצנה

פרשת בשלח (שס י"ז) ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים.

הולכיכם דרך המדבר לסנה אחרת [עוד] והוא כדי להרבות להם אותות ומופתים, כי אלו הולכיכם דרך ארץ פלשתים הקרוי, ויתן הק"צ צב צלצם שיתנו להם רשות לעבור דרך ארץ ושלח יעבדו אותם כלל, ה' האות קל, וע"כ חייבה החכמה להסב אותם דרך המדבר, להיות האותות רבים וגדולים צידידת המן ועליית השלח והולאת מים מן הלוד, כי כפי מה שיתדחקו מן הישוב יגדל האות והמופת שיעמוד מין האדם צמקומות ההם. וכן דרך הש"ית צעשותו אותות ומופתים עם הנדיקים, שהוא עושה להם נס צתוך נס ולהגדיל האות והמופת, כי כן מלינו צחנני' מישאל ועזרי' כשהושלנו לכצסן האש, והי' אפשר צאות קל צכצוי האש, ולהגדיל האות והמופת הי' האש צתוקף כחה ולא הזיקה אותם כענין שכתוב (דניאל ג') די לא שלט נורא צגשמחן ושער ראשיהון לא התחדך, וריח נור לא עדת צהון, וגם דניאל הי' אפשר זה צאות קל שימית צק"צ צה את האריות, ולהגדיל האות הניחם חיים ולא היזיקוהו, והוא שכתוב (שס ו') אלהי שלח מלאכא וסגר פוס אריותא ולא חצלוני. גם גדעון שצא להלחם עם מדין הי' מנחה מדין כחול אשר על שפת הים, והיה אפשר לעשות (אותם) שיכלה אותם צעשרת אלפים איש או צמחליתם, ודי מזה אות גדול, וכדי להגדיל האות נלח אותם צשלש מאות איש כי כן כתוב (שופטים ז') רצ העם אשר אתך מתת את מדין צידם פן יתפאר עליו ישראל לאמור ידי הושיעה לי, וכתיו ועתה קרא נא צאזני העם לאמור מי ירא וחרד ישיצ וילפור מהר הגלעד, וישצ מן העם עשדים ושנים אלף ועשרת אלפים נשאר וכתיו ויאמר ה' אל גדעון עוד העם רצ הורד אותם אל המים ואלרפנו לך שס, וכתיו ויאמר ה' אל גדעון צשלש מאות האיש המלקקים אושיע אתכם ונתתי את מדין צידך. [רצינו צחיי אינו מסיים עוד הענין וכתצ עוד ודע כי כל עניני ישראל וכו' עד סוף מקרא זה. אולם לשונו שס ממדרגת הצטחון וכדומה. יורני שמתחיל כאן דברי עלמו, ואינס עוד מד"ח].

שם (י"ד ל"א) ויאמינו בה' ובמשה עבדו. האמונה מתחלקת לארבעה חלקים, אמונה צהקצ"ה שנאמר (דה"צ כ"צ) האמינו צה' חלקיכם ותאמנו וזהו שכתוב ויאמינו צה' וצמשה עבדו: אמונה צכציאים שנתחייצנו לשמוע דצריהם שנא' (ישעי' כ"ג) מי האמין לשמועתנו. אמונה צעוה"צ שיש להאמין כי יש עוה"צ ויש שצר עוצ מעותך לנדיקים וזהו שאמר דוד ע"ה (תלי' כ"ז) לולא האמנתי לדאות צעוצ ה' צארץ החיים. אמונה צציאת הגואל שזה פנה גדולה צתורה זהו שאמר (ישעי' כ"ח) הנני יוסד צליון אצן אצן צוחן פנת יקרת מוסד מוסד האמין לא יחיס. וכל האמין יש לו זכיות הרצה שנא' צאצרהס שהי' שרש האמונה (צראשית ע"ו) והאמין צה' ויחשצה לו' נדקה. והנה הוא זוכה לג"ע שנא' (ישעי' כ"ו) פתחו שערים ויבא גוי לדיק שומר אמונים, וזכה לחיי העוה"צ שנא' (צצקוק צ') ולדיק צאמונתו יחי'. ומי שאינו מאמין בכל אלו עליו הכתוב אומר (איוב ע"ו) לא יאמין שוצ מני חושך ולפוי הוא אלי חרצ. ואינו זוכה לבאולה שנא' (יחזקאל כ') וצרותי מנס המורדים והפושעים צי, וכתיו (תלי' ל"א) אמונים

לסוד מן החשזון לפעמים, ולקצוע ולעזר כפי עיונם ודעתם. וגם קצלת ר"ג לא היתה רק שאין חדושה של לצנה פחותה מן אי"ז תשל"ג והי' נמנע אללו שתתראה קודם לזה הזמן, אמנם בהמשך הזמן אחר העת ההוא היו לריכים עוד לכללים ועדים. וכן היו גם שניהם נהוגים ר"ל החשזון והעדים, והנשיאים היו מעיינים ומשגיחים תמיד שיהיו מסכימים שניהם. אך לפעמים גזרה העדאת עדים על החשזון או להפך, ומעתה קרוב אללי שגם רצינו חננאל הנודע לישר בכל דעותיו כוון גם כאן למרכז האמנעי שאמרנו, ולכן מסיים ורצרי הכל דת חק העצור הל"מ שהרשות ציד צ"ד הגדול וגו' לקצוע ולעזר כפי מה שיראה לו מחוקי סוד העצור, ור"ל צעתיים מועטים גם נגד החשזון. ומה שהרצה צדאיות מתחלה על מנהג החשזון וסמיכתו עליו עשה כן לסצה אחרת, (והיא צ) מפני שהוא ורצינו סעדי' התנגדו צספריהם הרצה לקדאים יעויין תולדות רצינו סעדי' מספרים שחזר נגדם, וגם הר"ח לא הי' רחוק ממשכנותם צארן מלדים, וצארגיל"אן שצאפריקא ורמז נגדם איזה פעמים כמו שרצינו כצד (פ' וירא) ונדאה עוד (פ' משפטים) ולכן התיגעו להוכיח נגד דצתם עלינו שגדולינו חדשו לנו החשזון שלא היו יודעים הקדמונים ממנו אשר ע"כ ילכו הם עתה צדרך הקדמונים ומקדשים ע"פי הראי'. וצארו שני אלה המאורות הגדולים שגם החשזון מקדם קדמתה הי'. אך צזה הרחיצ לו רצינו סעדי' הדרך שלזה להראות שלא היו מקדשים כלל ע"פי הראי', ולא כן לשון חכמה של הר"ח, רק שחשזון הי' ליסוד מוסד וחקירות עדים ושאר הענינים נמשכים אחריו ועל פיהו, ופעמים מועטים גם נגדו. וכצד קדם רצינו משולם צר' קלונימוס להשיצ ג"כ קצת דאיות מן הכתוצים שהציא הר"ח על קדמות החשזון צישראל ע' סמ"ג עשינ מ"ז מה שהציא צשמו צאריכות ויונתן ודוד וגם מחזקיהו המלך. והנה גם רצינו משולם צר"ק הי' מדרכו להשיצ לקדאים מן הכתוצים ע' תולדתו צתולדות רצינו נתן צעל הערוך (הערה 36) ולדף לשתי הדאיות המוצאות שם על זה גם דאי' זו השלישית. ואחרי כל אלה יודה כל ישר לצ על הטוצה הגדולה אשר עשה עמנו ד' הלל האחרון צשמו החשזון הנהוג מאז, לעיקר לצדו מצלי השגיח עוד על קצלת עדים. ואיך הי' זה אפשר צצות נדחי ישראל צאדצע כנסות הארץ ואללנו הקדושה ציד זרים והיו המועדים שונים ח"ו ומתדצים כהצצות צתי דינים צמדינה ומדינה, ויש אשר יחשיך עליה הענן ויש אשר ירחק מקומה צערך מלצי השמש והירח, ממקום אחר, כמו עד"מ צימינו היהודים היושצים צאמעדיקא נגד אלה היושצים צאיראפאל וכדומה הרצה, ולכן שם החשזון לקו ולמשקולת וכל ישראל שויס צו, ויקר מקרה הקדאים שנשאר צמזכות צצות צעצור חשצם להמשך אחרי ימן נושן ולא רצו לקצל שום דצד חדש, אף הנלרך מאד והמועיל, כמו שנשתקעו עי"ז עוד צהרצה מצכות אחרות, ולא זה המקום לצדד מענין זה יותר.]

פרשת בא (י"ג ו') ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה. כמה פעמים הזהירה תורה שמירה צפסח, אצל הכתוצ הזה לא צא אלא להודיע שמוזאת השנה תהיו יודעים זמן מועד השנה הצאה, והזהירה לשמור אותה ומכאן דאי' שע"פי החשזון הי' קוצעים [מחוק דצדיו שלמעלה (י"ג צ') ועיי' מה שהעידונו שם].

ש"ל לאדם לעשות חזרה כאותה שעשה לו חזרו צאורך וזרחה
 וצעומק ולא יתכן לו לנמלס, ואס יעשה פחות או יותר לא קיים
 כאשר עשה כן יעשה לו, אלא מכאן שאינה ממש אלא דמים כדמי
 מה שעשה לא פחות ולא יותר. ויש לשאול הא"ך יקיים הכתוב כאשר
 עשה וגו' אם לא צעשות החזרה ממש, שהרי הוא חזרה עשה, ואס
 זה שעשה חזרה חייב לשלם דמים הא"ך יתקיים כאשר עשה כן יעשה
 לו. וי"ל כי פירושו כאשר הדע כן ידעו לו, והרא"י מדדני שמסון שאמר
 (שופטים ע"ו) כאשר עשו לי כן עשיתי להם והלא הם גזלו את אשתו
 והוא שרף את תבואתם, והרי מעשה שלהם לא הי' כמעשה שלו, אלא
 ודאי כיון שהדעו זה לזה כאלו השתלמו הגמול. וכן מצינו דדדני הנצי"ל
 שמתכבד על עשו (עוזרי') כאשר עשית יעשה לך גמולך ישוב דדדאך
 כי כאשר שפיתם על הר קדשי וגו', והא למדת מן הדעת ומן הכתוב
 ומדדני חכמים שאין פירושו עין תחת עין ממש אלא דמים. [הקוד"ל
 יראה התאמנות הר"ה צכאן נגד הקדאים השוכנים קרוז לו צד"ג יגלחן
 וצאך מלדים. וכמו שהעידונו (צ"פ וידע' וצ"פ צא) וגם דצ סעדי'
 עען עמס צפירוס מקרא זה וקלת מדדני הר"ח כלולים כצד דדדני דצ
 סעדי' וצימוד הדאי' מדדני שמסון. יעויין צפירוס הדאצ"ע].

פ' בושפמים (כ"ג כ') אם זרחה השמש עליו. כלומר שנכנס שם
 ציוס או שנתעכב שם עד הצקר, דמים לו חיוצ מיתה
 יש לכל מוי שימיתו, לפי שלא נמלא שצז על עסקי נפשות, וזודאי לא
 יהרג שכזר הוא יודע שהכל יודעין צו ויתפסוהו להריגה. [זהו כדעת
 הרצ"ד (פ"ט מהלכות גניבה הל' ז') דאין מקרא יולא מידי פשוטו, ולא
 כדעת הרמב"ם שאפי' ציוס אם הוא צסתד אין לו דמים. ואע"פי שר'
 צחיי כתב זה צסתס ולא צסס הר"ח, מ"מ לקח זה ממנו, שכ"כ צסמו
 שס הרצ צעל מגיד משנה].

שם (כ"ג כ') הנה אנכי שולח מלאך לפניך. המלאך הזה הוא
 מיכאל הסד הגדול כענין שאמר גבריאל לדניאל (דניאל
 י"ג) וצעת הציף יעמוד מיכאל הסד הגדול העומד על צני עמך, וכתוב
 (שם י') אין אחד מתחזק עמי על אלה כי אם מיכאל שרנס והוא שנדאה
 ליהושע והוא שאמר לו (יהושע ה') אני שר צצא ה' עתה צאתי. ופירשו
 דז"ל (סנהדרין ל"ח צ') כי מוי שיזכור צו כי שמי צקדצו צאודו שנקרא
 שר צצא ה' כענין שכתוב (מ"א ח') כי שמך נקרא על הצית הזה,
 שנקרא צית ה'. ומה שאמר כי לא ישל לפשעכס כלומר יש לכס להשמר
 מפניו שלא תחטאו, שאע"פי שאני שולחו איני שולחו לשאת עון כי אני
 הנושא והמוחה, כמו שאמר הכתוב (ישעי' מ"ג) אנכי אנכי הוא מוחה
 פשעך. [גם דעת הרצ"ע כן הוא כמ"ס הצחיי שס].

שם (כ"ד ג') כל הדברים אשר דבר ה' נעשה. נעשה הוא כוללת
 מלות עשה ומלות לא תעשה, כי הנמנע מלעשות דבר שהוזהר
 עליו שלא לעשותו יקרא שעשה מצוה שהרי קיים האזהרה שהוזהר עליו,
 ומקרא מלא הוא אף לא פעלו עולה צדרכיו הלכו. צאד הכתוב כשלא
 פעלו עולה הרי הוא כאלו צדרכיו הלכו.

נוצר ה' ותשלם על יתר עושי גאווה. פי' ה' יתצדק נוצר אמונים ואל
אותם שאין זהם אמונה משלם ענשם כי הם עושים בגאווה. ואינו זוכה
לחיים שנאמר (חזקוק ג') הנה עופלה לא ישרה נפשו צי ולדיק צאמונתו
יחי'. [הנה לא נמלא עוד כאן י"ג דק ד' עקרים צאמונה].

פרשת בשלח (ט"ו כ"צ) וילכו דרך שלשת ימים ולא מצאו מים.
הדרך הי' מהלך ג' ימים, והם הלכו ציוס אחד
וחסדון המים הי' יוס אחד שאין טבעו של צטר ודס להתחיים ג' ימים
צלא מים, אף כי הטף והנשים מעוצרות ומיניקות שהיו צהם.

שם (ט"ז ג') מוי יתן מותנו ביד ה' כלומר צשלשת ימי החסך שמתו
צהם רשעי ישראל צארץ מצרים.

שם (שס ט"ו) מן הוא כלומר מאין הוא, לפי שלא ידעו מה הוא.

שם (שס ט"ז) איש לאשר באהלו תקחו. זה אשתו שהיא ראוי
להיות נמלאת צאהל בענין שכתוב (צראשית י"ח) הנה צאווהל,
וכתיב (תלי' מ"ה) כל כצודה צת מלך פכימה. ולמד הכתוב צדרך
אסמכתא שחייב אדם צמזונות אשתו וצניו הקטנים וזהו שאמר מספר
נפשותיכם.

פ' יתרו (י"ט ט"ז) ויהי קולות וברקים. קולות המלאכים שמקלסים
להקצ"ה צכל צקר וצקר שנאמר (איוב ל"ח) צדן יחד ככצי צקר
וריעו כל צני אלקים, והצדקים הן מלאכים ג"כ שנאמר (תלים ק"ד)
עושה מלאכיו רותחו משרתיו אש לרהט וכתיב (יחזקאל א') וגבה כאש
ומן האש יולא צדק. וענן כבד על ההר כדי להפריש צין ישראל וצין
המלאכים, שאם היו ישראל רואים אותם נרעדים צדאייתם וכן כתוב
(שס) ענן גדול ואש מתלקחת ומתוכה דמות ארצב החיות. (דעה זאת
חדשה צישראל שהצדקים הם מלאכים דק דצינו נסים כתצ כזה וגם
צדאי' זו ממקרא של יחזקאל עיין תולדתו הערה 4. 15).

פ' משפטים (כ"א כ') נקם ינקם. מה שהוליו צלשון נקמה לפי
שהאדון נתכווין להמיתו כשמת תחת ידו, וצא לו
צדרך ערמה כאדם הדורה להנקם מאויבו אצל לא שימיתנו, וכיון שהיתה
כוונתו להמיתו לכך הוליו הכתוב מיתת האדון צלשון נקמה, כלומר
אף האדון נקום ינקם.

שם (שס כ"ג) עין תחת עין. קצלת רז"ל צזה דמי עין ולא עין
ממש, והדאי' מה שהזכיר למעלה דק שצתו יתן ורפא ירפא,
ואם נעשה צאים אשד יכה את דעהו כאשר עשה צו, מה ישלם אחד
כן, והוא גם הוא לדיק שצת ורפוי. ועוד כי זה שהוליו עין חצרו,
אלו עשינו לו כן והולאנו את עינו, לא כל הטבעים שוים, ואולי
השכי ימות צהולאת עינו מפני שטבעו דך מן הדאשון, והתורה אמרה
עין תחת עין ולא עין וכפש תחת עין, וא"כ אין צזה השוואת היושר
והמשפט לכל טבעי צני האדם, זולתי צדמים. ועוד הכתוב שאמר ואיש
כי יתן מוס צאדם כאשר עשה כן יעשה לו שצד תחת שצד עין תחת
עין שן תחת שן כאשר יתן מוס צאדם כן ינתן צו (סוף אמר) א"ל
שמתקיים אלא כפי קצלת רז"ל צדמים ולא צנעילת אצד ממש, לפי

ש) ולכלתי סוד מן המורה ימין ושאל. [צמ"ר אסתד (פסוק צימיוס
הסס כשנת המלך) מונה רק שס מלות למלך וצשינווייס ע"ס]. והיתה
משמשת לשמור מה שצשלחן כנגד הכהנים והנציאים ששומרים את
המלכות שלא יכשלו, שנא' (ד"ה"צ כ"ד) ויעש יואש הישר צעיני ה' כל
ימי יהוידע הכהן, וכתיו צעזיהו (שס כ"ו) ויהי לדרוש אלקים צימי
זכיהו המצין צרות האלקים. וכלל הדדים צכלים האלה. הארון
והשלח והמורה ומצח העולה ומצח הזהב. הארון כנגד הלדיקים
תופשי התורה. השלח נגד מלכי ישראל. המורה כנגד חכמי ישראל.
מצח הזהב כנגד הכהנים. מצח העולה כנגד ישראל. [כדאה שכנת
דדים כאלה צפידושו להמשיך צשצנות לצ ההמון שצאפדיקא לתורה
וליראה].

פ' תצוה (כ"ט מ') ונסך רביעית ההין יין לכבש האחד. כיון
ששה לנסך הניף הסגן צסודרין והקס צן ארזא צלללל,
ודצו הלויס צסיר. הגיעו לפרק תקעו והשתחוו העס. על כל פרק
תקיעה ועל כל תקיעה השתחו'. וזהו שכתוב מפרש (ד"ה"צ
ב"ט) וכל הקהל משתחוים והסיר משורר והחוללות מחללרים
הכל עד לכלות העולה. וככלות להעלות כדעו המלך וכל הנמצאים
אתו וישתחוו. והיו הלויס משוררים צמקדש על הקרצנות צכל
יוס ויוס. הסיר שהיו אומרים צאחד צשצת (תל"י כ"ד) לה' הארץ
ומלאה וזהו כנגד צריאת העולם שכתוב (ראשית א') והארץ היתה תהו
וצהו. ויצא מלך הכבוד כנגד ויאמר אלקים יהי אור שכבוד השכינה אור
גדול. צשני (תלויס מ"ח) סיר מומוד לצני קרח גדול ה' ומחולל מאל
צעיר אלקינו וגו'. וכתיו אלקי' צארמנותי' כודע למשגב, שהצדיל צין
המקדש וצין קדש הקדשים צין עזרת הכהנים וצין עזרת ישראל שהס
ארמנותי', כנגד יוס שני שצו הוצדלו מיוס העליונים מן התחתונים,
שנא' (צדא' א') ויהי מצדיל צין מיוס למיוס. צשלישי. (תל"י פ"צ) מומוד
לאסף אלקים נצצ צעדת אל, וכתיו שפטו דל ויתוס עני ורש הלדיקו,
כלומר שיתקצלו השופטים לדון כל אחד ואחד כדאיו לו וזה כנגד יקוו
המיוס שכתוב צו (צדא' א') ועץ עושה פרי [לכויעהו], אכן כאלה
תמותון כלומר צדאתי אל האדם ג"ע, וכיון שחטא נטרד משס. צרציעי
(תל"י ז"ד) אל נקמות ה' כנגד עוצדי חמה ולצנה שכדאלו ציוס רציעי
וכתיו אשיצ נקס ללדיו. צחמישי (שס פ"א) למנלח על הגתית לאסף
הרכינו לאלקים עוזנו וכתיו צו המעלך מארץ מלדים, והי' פרעה
דומה לתנין שנאמר (יחזקאל כ"ט) התניס הגדול. וצו ציוס כתיצ
(צדא' א') ויצדא אלקים את התנינים הגדולים. צששי (תל"י ז"ג) ה'
מלך גאות לצס, כנגד צריאתו, שנאמר (צדא' א') צללמנו כדמותנו וידדו
והוא לצדו יתעלה שמו גאה על כל גאים ורודה על כל הרודים, וכתיו
עוד אף תכון תצל צל תמוט. צשציעי (תל"י ז"צ) מומוד סיר ליוס
השצת וכתיו צו שתוליס צצית ה'. ויתכן שיש צאלו השירות יותר ממה
שהזכרנו מן הראיות שהס כנגד ימי צדאשית [נוף כל מאמר זה הוא
צסוף תמיד, אך הר"ח הוסיף טעמים על סיר של כל יוס מה שלא
נמלא שס. אולם נמלאו ב"כ טעמים עליהם צדדז"ל (ר"ה ל"א א') וכפי
הנראה לא ה' לפני הר"ח כל הצדיתא דר"ה שהרי היא משנה צטעמיס

פ' משפטים (סס ח') ויקח משה את הדם ויזרוק על העם.
 הנה הדם עליהם כדי שיכנסו צדיות עם הקצ"ה
 דם, ואותו כתם הדם שעל צגדיהם קרא הכתוב עדי, לפי שהי' עדי
 להם וכבוד גדול, והי' להם עדות ואות שנכנסו צדיותו של הקצ"ה,
 וע"כ כשחטאו צעבל ועצרו על הצדיות אמר להם (שמות ל"ג) הורד
 עדיך מעליך, כלומר שיסורו מעליהם אותם הצגדים שהיו עדי להם,
 וזהו שאמר (סס) ויתגללו בני ישראל את עדים, ואותם הצגדים שנזרק
 עליהם דם הצדיות שהי' עדות ואות צין הקצ"ה וציניהם. ולמה כרת
 הקצ"ה עמהם צדיות דם, דמז להם אס אתם מקיימים התורה מוטב,
 ואס לאו הדיני מתיר דמכס לכרת ולמיתה. [הפירוט הזה רחוק
 בהסקפה ראשונה, וקרוצ אחרי העיון צדרכי הצדיות של הקדמונים,
 והכתוב קורא לדם, דם הצדיות. גם צדיות צין הצדדים לעד. והדלות
 כתמי הדם על הצגדים לאות כי מצעלי צדיות הם, אינו זר כלל ליודע
 תהלוכות ימי הילדות של עם ועם. ועיין מה שכתבנו למעלה].

פ' תרומה (כ"ה ל"ט) כבר זהב טהור יעשה אותה את כל
 הכלים האלה. יש דמז צכלים האלה, כי הארון דמז
 לנדיק החכם שהוא לדיך להיות תוכו כצדו, כשם שהי' הארון מלופה
 זה מצית ומחזק, וכשם שקרקעית הארון אמתים וחזי על אמה וחזי,
 צתצריהתה ארבע אמות פחות רוצע אמה, כן הדיק לדיך לגרוע ממנו
 מארבעה יסודות שצגוף, ויוסיף צלדקו וצמעשים טוצים. וכשם שקירות
 הארון היו י"צ אמות, לפי שקירות הארוכות הן ז' אמות וחזי והקירות
 שעל הרוחצ ד' אמות וחזי, כן הדיק דחוי לקיים י"צ דצדים המפורשים
 צמזמוד ה' מי יגור צאהלך (תלוי ט"ו): למעלה מן הדיקים מעלת
 הנציאים, וכנגד הכפרת אשר על הארון דמז לנציאים שהם למעלה מן
 הדיקים, והיתה הכפרת זהה כלו. וכן הנציא כלו לך שגא' (משלי ה')
 וצלדק כל אמרי פי: הכרוצים שעל הכפרת דמז למלאכים שהם למעלה
 מן הנציאים. והם פורשים כנפים למעלה, דמז לשכינה שהיא למעלה
 מן המלאכים, כי המלאכים כסא כבוד לקבל כבוד השכינה. וזהו שכתב
 אל הכפרת יהיו פני הכרוצים, שהי' מסתכלין למטה צכפרת ולא היו
 דשאין להסתכל למעלה. הקצ"ה למעלה מהכל, שנאמר (ש"צ ו') אשר
 נקרא שם שם ה' לצאות יושב הכרוצים עליו, וכן עשה שלמה צמקדש
 כרוצים של עץ, שנאמר (מ"א ו') ויעש צדציר שני כרוצים עליו שמן,
 והשלחן כנגד מלכי ישראל שמסדרין על שלחנם דצי ישראל שנאמר (שם
 צ') ולצני צדצילי הגלעדי תעשה חסד והיו צאכלי שלחן. וכתוב (שם
 ד') ויהי לחם שלמה ליום אחד וגו'. והי' מלופה זה טהור, כענין
 המלכות שאינה עשוי' אלא לפנים. כגון שאול שאמר לשמואל (ש"א,
 ט"ו) כצדני נא נגד זקני עמי ונגד ישראל. והיה אמתים ארכו כנגד
 שני דצדים שצדיכין מן המלך, המשפט והמלחמה שגא' (שם ח') ושפטנו
 מלכנו ויאל לפנינו ונלחם את מלחמתנו. שער קירותיו תשע אמות כנגד
 תשע מנות שנלטה המלך (דצדים י"צ). א) לא ירצה לו סוסים.
 ב) ולא ישיב את העם מלדימה. ג) ולא ירצה לו נשים. ד) ולא
 יסור לצבו. ה) וכסף וזהב לא ירצה לו. ו) וכתב לו את משנה
 התורה הזאת. ז) וקרא צו כל ימי חייו. ח) לצלתי דוס לצבו מאחיו.
 ט) ולצלתי

הקדמונים סדרו תמיד כוכב אלל נובה. עיין לורת הארץ (ריש שער צ')
 וזיסוד עולם (מאמר צ' פ"א) הגלגל השני שזו הוא קצוע הכוכב
 הנקרא זלשונו צפרע צסס כוכב (מסכים לדברי הר"ח) והיא נקרא
 זלשון הגר עטר"אך (מסכים לדברי געועניוס) וזלשון לעז (מערקור)
 ועוד יקרא כוכב חגוה (מסכים לדברי הר"ח) והגלגל השלישי שזו
 קצוע הכוכב המזהיר הנקרא נגה וזלשון לעז (וועניוס) ע"כ. וצצת
 (קכ"א א') האי מאן [דכולך] צכוכז יהי גצר כהיר וחכים משוס
 דספדא דחמה הוא עכ"ל. ולזה כיונו הר"ח וצעל יסוד עולם צמ"ש
 שנקרא כוכב חמה. ולא אוכל לעזוז הענין הזה מצלי העיר עוד על
 צאור מקרא אחד הנוגע פה לדעתי. והוא כמו שרלינו כצר שס
 בוכב למערקור ישן נושן הוא, כן חמה שמות העזדים של כל שאר
 כוכבי לכת. ונמלאו ג"כ צספר לורת הארץ שס. וצש"ס צצנז שס, גס
 צספר ילירה המוצא כצר צגמרא. וא"כ שס נגה לוועניוס ג"כ קדוס
 הוא מני אז. וצלי ספק הי' נקרא כן על שס זהרו הרצ, שהוא
 הודאת נובה ג"כ זלשון עצרי. וכן מלאו מניחי שס זה רליה לדעתי
 מן המקרא ואורה לדיקים כאור נגה הולך ואור עד נכון היוס (משלי
 ד') ונודע שכוכב זה הוא מאיר לרוז צצקר השכס והוא הנשאר לצרו
 אחרי אשר כל הככבים אספו נגהס מאור היוס, א"כ אור נובה
 פידושו אור של ככז נגה המאיר צאפלה וגס צצקר והוא מקציל
 למקרא שלפניו שס דרך דשעים כאפלה וגו'. והנה געועניוס כתצ שס
 עוד (נד 41 — 338) שככז זה נקרא צערצי אל"זה"רה. וכפי
 הנראה יפרש שס הודאת השס צערצי לך ויושר. ואינו כן לדעתי
 דק שבערצייס לקחו שס זה מסורייס או כשדים, צעצור כי כל נגה
 צתנ"ך שהוא שס דצר. מתורגס זלשון ארמי זהרא יעויין מתורגמן.
 ולכן גס שס הפרטי של ככז זה הנקרא כן על שס זהרו נקרא גס
 זלשון כשדים צהוראה זו זה"רא וצערצית זה"רה. וכצר פירש דציו
 סעדי' לך ואור חשך צערדיפי' (ישעי' ה') שר"ל לצנה וחמה והוא
 היותר עקר מכל הפירושים כמו שהוכחתי צצילאורי שס. וכן צאיוז
 (ל"א) מקציל ג"כ אור לירח. אס אראה אור כי יהל וירח יקר
 הולך, ועוד איזה מקראות שס יורו שהשמש הי' נקרא אור. והרוחנו
 מכל זה פידוש מקרא הקסה צחצקוק (ג') ונגה כאור ת הי'
 קרניס מידו לו. והוא אחר שרונה לסתד שס צמלינה כשגצה
 מתהלכות שדי וכי צמקוס צאו יתרומס כל דצר צערכו. יאמר ונגה
 ו"ל ככז זה המאיר צלילה תהי' כשמש גדול, וישלח קרניס כמהו,
 אע"פי שאין לשוס ככז קרניס דק לשמש. ויצא על נכון לשון נקצה
 על נגה צעצור שהיא לצדה נקראה צכנוי נקצה צפי כל הקדמונים
 וכמ"ש למעלה, דק אחר שתהי' כמו השמש יתכן לדצר ממנה צכנוי
 זכר. ויאמר קרניס מידו לו. ויהי' נגה כאור כמו והי' אור הלצנה
 כאור החמה צישעי' (ל') צספורו ג"כ מומפלת סנחדצ, וגדול
 צעס אל].

פ' תשא (שס ט"ו) ויפן וירד משה מן החר. מלמד שהי' משה
 פניו כלפי הענק, וידד כדרך עלי' מה עליתו פניו אל
 הענק שעל ההר אף צירידתו כן. וכן הי' כ"ב ציו"הכ יולא מצית קדשי
 הקדשים

האלו מעמיתים פעשה הוא, כמו ציוס ג' ה' ו' יעו"ש וצפרע כי הר"ח מקיים ויתכן שיש צאלו השירות יותר מן הדאיות וכו' נראה שכתב בן מכה השערה ולא ממה שידע צצרוך מגמרא דר"ה. והמעייין שם יראה כי קלת טעמים הם כמו פיוטים לחי הלשון ולפעמים צחדוים. כמו ציוס א' ע"ש שקנה והקנה ישליט צעולמו, וציוס ג' על שגלה ארץ צחמתו, והכין תצל לעדתו. ועוד נמאלו טעמים על שיר של כל יוס צאצות דר' נתן (פ"א) וגם הם משונים קלת יעו"ש. וגם צסוף תמיד נראה משנה זו של שירי הלויס כנוספת שהרי שם מקיים לפני' זהו סדר התמיד לעצודת צית אלקינו. יה"ר שיצנה צ"צ אמן. נראה צעליל כחתימת המסכת. ואח"ז מתחיל השיר שהיו הלויס אומדים וכו' צלי ספק נלקחת מאיזה צדיתא והוקצעה כאן כמו משנה דסוף סוטה כפי קלת נוסחאות יעו"ש].

פ' תשא (ל"צ י"ח) ויעשהו עגל מסכה. יש עוצדי ע"ז צבוויין הדצה. יש מי שפסלו לורת אדם. ויש שעשה לודה כרוצ או לורת צהמה או חי' או עוף כענין שכתוב (מ"צ י"ז) אחשי צצל עשו את סכות צנות ואנשי כות עשו את נרגל, ואנשי חמת עשו את אשומא, והעויס עשו את נצחן ואת תרתק. והספרוים שורפים את צניהס לאדרימלך וענמלך. כלן שמות פסילים הם. סכות צנות, תדנגולות ואפרוחיס. נרגל, תדנגול הצר — הוא השכו — אשומא, הוא חתול. נצחן, כלצ. תרתק, חמור. אדרימלך, קוף. ענמלך, עווס. [עיין סנהדרין ס"ג צ' צשינויis] וקרוצ אני לומר שנקדאו הפסילים על שמות הכציס כענין שכתוב (עמוס ה') ונשאתס את סכות מלככס ואת כיון ללמכס את ככצ אלהיכס אשר עשיתס לכס, סכות מלככס הם שמות הככציס, הוא שכתוב (ירמיו מ"ד) אנהנו מקטדים למלכת השמים, קדא הככציס מלכות השמים. כיון ללמכס הוא הנקדא זחל שהוא שצתאי. ככצ אלהיכס, הוא משצעה ככצי לכת ג"כ ויקדא כוכב חמה. [רצינו צחיי מציא צפ' אחרי דצרי הר"ח אלו שכתצס בן צפ' תשא. וקודאסו הגאון. והי' מתחלה ספק צידי אס לא ל"ל ר"ס צמקוס ד"ח והוא דצינו סעדי' המוצא ג"כ הדצה צצחיי. אולס מלאתי שגס צפרדת תרומה צדמזי כלי המשכן קורא ג"כ לר"ח צצאוד שמו, הגאון דצינו חננאל. ודע שהשכיל צאשר נטה מדרשת רז"ל צסנהדרין לצאוד היותר קרוצ לפשטו שאין אלו הפסוליס שמות חיות ועופות רק שמות של ככציס, וכן הוכיחו החכמים האחרונים צאומות המעמיקיס צחקירות הקדמוניות, וציחוד געועניוס צהוספה השני' לצאודו על ישעי', על עצודת הככציס של הכשדים. גס יפה כיון צצס כיון שהוא זחל צערצית. וכ"כ געועניוס (שס לך 343) וכתצ שס עוד שנקדא ג"כ צערצית כיואן וצסודית כיואן. וצלשון לחצי הקרוצ אליו כיון. וכן כיון יפה צמלת כוכב שאינו שס המין מככציס רק שס פדטי לאחד משצעה ככצי לכת הנקדא לדומיis (מערקור), אע"פי שלא דצר שס געועניוס משס זה דק ציאל על כבו שהוא מערקור, ויקדא צערצית עטאל"ד ע"ש (לך 343) אמנס על נגה שהוא (ווענוס) כתצ שס (לך 338) כי עפרעס צשידיו הסודיים יקדאנה כוכבתא, ומתיגע ליתן טעמים על שנקדאה בן. ואללי אין ספק שחצוהו לכת זגרו של (מערקור) והוא הי' נקדא כוכב והיא כוכבתא. והתוכניס הקדמוניס

ההדס צורף עלי צמחים ועוד מוצרך צאי חמ"ה אשר קדש עוצר
 צמעי חמו ולארצעים יוס חלק אצדיו. מאתים וארצעים ושמונה אצדים,
 ואח"כ נפח צו נשמה שגא' ויפח צאפיו נשמת חיים, עוד וצטר הלציו
 וצעלמות וגידיס סכרו, שנאמר עוד וצטר תלציוני וצעלמות וגידיס
 תסוככני, וזה לו מאכל ומשתה דצט וחלצ להתענג, וזמן לו שני
 מלאכים לשמרו צתוך מעי חמו, שגא' חיים וחסד עשית עמדי ופקדתך
 שמרה רוחי. אציו אומר זה צני צבורי הוא, ואני מזהר לפדותו
 שנאמר וכל צכור אדם צצניך תפדה. יהי רצון מלפניך ה' אלקינו
 כשם שצנית את אציו לפדותו כן תזכהו להכניסו לתורה ולחפה ולמע"ט
 צרוך אתה ה' מקדש צבורי ישראל לפדיונס. ונוטל הכהן הכספים
 ומעצידם על ראש הצן ואומר זה תחת זה, זה חלוף זה, זה מחולץ
 על זה, ילא זה לכהן ויכנס הצן הזה לחיים, לתורה ולידאת שמים.
 ונותן הכהן ידו על ראש הצן ומצדכו, כגון יצרך ה' וישמרך וגו'
 ואורך ימים ושנות חיים יוסיפו לך וכיולא צאלו. [צפ' שופטים לא
 כמלא צמקרא מאומה ממשפטי צכור ופדיונו, ואס לא נצצט דצרי הדש"צא
 צתשוצותיו הכפולות סי' ר' ותשנ"ט ומועתקים גם דריצ"ש סי' קל"א,
 ז"ל שהר"ח האריך לדצד צמשפטי הכהנים וצכל מעלות ויתדונס שנתנה
 להם התורה, ואחז המקרא שרשמנו ליסוד הלכות האלו. ודע שהר"ח"ש
 סוף צכורות כתצ מעין זה צשם תקון הגאונים (וכן צכלצו סי' ז"ד)
 ומסיים שצאשכנו ורפת לא נהגו כן, כי לא נצחדשה שום צרנה אחרי
 סידור דצ שטי ורצונא].

הקדשים, לתת (יומא כ"ג ז') ולא וצא לו דרך כניסתו. וכן דרשו
 צו ולא ועשה את עולתו ואת עולת העם (ויקרא ט"ז) ולא ועשה
 כאשר כנס בן ולא ועשה את עולתו. וכן כתוב בשלמה (דה"צ ח')
 ויצא שלמה לצמה אשר צבצעון ירושלים. [עיון יומא כ"ג ח'] ואע"פ
 ש"ל כי זה שכתוב לצמה מן הצמה הוא, כענין שכתוב (צמדד ל"א)
 הצאים למלחמה וצאורו מן המלחמה, אלל כך הי' המעשה שהי'
 צשעת יליאתו ממנה נותן פניו אלי' כמו שצא אליה, שנא' (תלי' ט"ז)
 שויתי ה' לנגדי תמיד, ומנין שהשכינה היתה צהר צשעת ירדת
 משה מן ההר, שנא' (דברים ט') ואפן וארד מן ההר וההר צוער
 צאש ושני לוחות הצרית על שתי ידי. וכן התלמוד חייב כשיפטור
 מצדו שילך לאחוריו פניו כנגד רצו עד שיתכסה ממנו (יומא סס)
 וכן מנהג כל ישראל עד עכשיו כשמסלימין תפלתם נמשכים לאחוריהם
 שלש פסיעות.

פ' תשא (ל"ג ה') ועתה הורד עדיך מעליך. הם המלצושים
 שלהם שנזק עליהם דם הצרית, והוא דם הקרצות
 שהקריצו הצבורות צסיני, ונקראו עדי לישראל ותפלת וכבוד גדול,
 צהיות צהם הדם ההוא אות וסימן לקצלת צריתו של הקצ"ה, וכבר
 הזכרתי זה בצמד ואלה המשפטים. [עי' מה שכתבנו שם כ"ד ח'].

פ' אחרי (י"ח כ"ג) ואת זכר לא תשכב מושביו אשה. יש מי
 שיחדש צגופו כלורת צשר אשה. [כן יציא הרצ"ע צצמרו,
 וכתב שזה לא יתכן צתולדה].

פ' קדושים (כ' י"ז) חסד הוא. לשון חרפה, וכן חסד לאומים
 חטאת. [מוצא צרמ"צן שם, ויפה פירש המקרא
 משלי (י"ד ל"ד) שער"ז נמלאו שם שני מאמדים מקצילים כמו צרוצ
 הספר ההוא. והנה לךקה איננה תמיכת דלים דווקא כמו שהודגלו
 צשם זה אח"כ כי צמקרא יורה תמיד על לךק ומשפט עם כל אדם.
 וכפי זה יאמר כי הלךק והיושר ידוממו כל גוי צעיני יתר העמים
 אכן חטאות ופשעי לאומים חרפה הוא להם ונצזים על ידם צעיני
 שכניהם. וכן פי' צעל מנחה חרפה.

פ' חקת (כ' י"צ) יען לא האמנתם בי להקדישני. החטא הי'
 צמלת נוליא והי' דלוי שיאמרו יוליא ה' לכס מים כדרך
 שאמרו (שמות ט"ז) צתת ה' לכס צשר לאכול, ותלו כאן הגדולה
 צעמון, וחצרו קלת ישראל שכיון שנגלה הש"י על הליוד צחודצ וכאן
 לא נגלה, כי משה ואהרן עשו כן צחכמתם שהוליאו מים מן הסלע
 ולא מאת ה' היתה זאת, וזהו שאמר להקדישני שאתקדש לעיניהם
 ויהי' לא האמנתם צי לשון יוליא אל צמי ישראל. [זה מוזכר גם
 צרמ"צן וכתב עליו שהוא הקרוצ מן הדברים שנאמרו צזה והוא עוצ
 לךחות השואל. וכן צצחי כתב עליו שהוא המתישצ על הלצ יותר
 מכל הפירושים. ומשניהם ציחד העתקתי פירוש מקרא זה].

פ' שופטים (י"ח ג') וזה יהי' מושפט הבהנים. מנהג פדיון הצן,
 אצי הצן מצדך שתי צרכות על פדיון הצן ושהחיינו
 ונותן חמש סלעים לכהן. והכהן מצדך על הכוס צורא פרי הגפן ועל
 הדם

לראש ומורה במקום אביו. והרביץ תורה ולמד לתלמידים הרבה (18) ונתפרסם שמו כ"כ ע"י ספריו ופירושו. עד שקצת גדולים שחיו אחריו לערך ק"ן שנה. וכן המאוחרים מהם, קראוהו בכנוי הנכבד גאון (19). אע"פי שעקר כנוי זה נתן רק לראשי ישיבות שבבל. שמה הוחל ושמה נאסף כנודע. אך לא כן החכמים הקרובים לזמנו. שלא יקראוהו גאון בשום פעם רק יכבדוהו בשם רבינו או (מרנא 20). בהון ועושר לא הי' מוצלח כמו ריעו רבינו חננאל. אך רב שמואל הנגיד מגרנאטה שבאספמיא הי' תומכו מכספו תמיד בעבור כי על ידו זכה להשיג תשובות מרבינו האי, ורבינו נסים הי' האמצעי ביניהם. ועי"ז הי' לו חלק גדול בהתפשטות למוד התלמוד באספמיא. כי רב שמואל אשר למד הרבה ע"י התשובות מבבל דרך קיר"ואן הגדול לעשות בארצו. באשר הרביץ תורה ע"י סופרים וספרים שהוציא עליהם ממון רב וגם ע"י תלמידיו. ואח"כ התחתנו גם שניהם. כי רב יהוסף הלוי הנגיד בן רבינו שמואל לקח לו את בת רבינו נסים לאשה, והיתה בעלת תורה ויראת שמים. אך אח"ז לא מצאה חן בעיניו מפני שהיתה כונסת. ובעת נהרג בעלה הנגיד בגרנאטה ברחקה למדינת אליכאנה ושם היתה ניוזנות על הוצאות הקהלה בכבוד גדול עד יום מותה. ובן לא הי' לו לרבינו נסים (21).

ואלה המה ספריו הנודעים לנו רק ע"י זכרונם בקדמונים לבד אחד מהם שיצא לאור ע"י הדפוס. וגם בכתב לא נודע להם עוד מקום באיזה אוצר של ספרים. זורת שזה ערך חמשים שנה ראה הרב בעל עים הגדולים חלקים מהם כאשר ארשום. ואולי אחרי רשימתי עם האותות והסימנים לכל חיבור מחיבוריו. יתעוררו השוקדים על היכלי הספרים למצא בהם קצתם או כלם. כי ספרים רבים נמצאו עוד מקדמונים. טמונים בתוך אהליהם ישנים ונרדמים. ואין רואה ואין מקיץ אותם.

(א) פירוש על התורה, מובא בקדמונים (22).

(ב) מפתח התלמוד (23). בלשון מעורבת. היינו לפעמים תלמודית ולפעמים ערבית ולפעמים שתיהן ביחד (24). כולל פירושים יפים ונכונים על כל מסכתות התלמוד. ובהם גם על הגדות בדרכים קרובים לשכל

תולדות

רבינו נסים בר' יעקב וקורות ספריו*

רבינו נסים בן מר יעקב החבר בן מר רב נסים (1) בן
 שאהין (2) נולד במדינת קיר"וואן אשר באפריקא
 הצפונית (3) לפני אמצע מאה השמינית לאלף החמישי,
 ונפטר לערך סוף המאה ההיא (4). אביו הי' גדול בתורה
 ובחכמה, ורבינו שרירא ובנו רבינו הא"י הגאונים כבדוהו
 בתשובותיהם על שאלותיו (5), וחבר איזה ספרים בלשון
 ערבי המורים על תורתו וחכמתו, ונמצאים עוד מהם
 באוצר ספרים עברים היחיד בערכו להחכם דע ראססי
 (6) והי' ראש ורב לעדתו שמה, גם מורה לבנו זה רבינו
 נסים אשר למד אצלו בימי נעוריו (7): ואח"ז אצל רבינו
 חושיאל (אבי רבינו חננאל) שבא ע"י סבה מארץ אחרת
 לקיר"וואן, וחזק שם למוד התלמוד שהי' רפה עוד לפני
 באו (8). וקבל עוד רבינו נסים הרבה מרבינו הא"י ע"י
 תשובותיו על השאלות ששלח אליו כפעם בפעם כי הי'
 אוהבו מאד (9). וממנו למד ג"כ דרכו הישר בסמך על
 ההגדות (10) ואורח פירושיהם לקרבם אל שקול הדעת
 וגם בהרחקות הגשמות מהבורא יתעלה (11) ושאר
 עניני הדת (12) אך לא בלמוד הקבלה שאע"פי שרבינו
 הא"י רדף אחריו לא פנה אליו רבינו נסים ולא ידע
 ממנו כלל (14). ויש ראיות שעיין בספרי חכמי יון (15).
 וגם בלמוד התלמוד פנה לו דרך חדש במה ששקד מאד
 על תלמוד ירושלמי שלא היו רגילים בו כלל גאונים
 קדמונים וגם רק מעט למדו בו גאונים האחרונים, וקצת
 מניע לזה הי' מורו רבינו חושיאל הכם מאיטליא ששם
 הי' עוסקים עוד מימי קדם בתלמוד ירושלמי (16). וכן
 עיין הרבה בתוספתות ומדרשים ספרי וספרא, וכ"ז כדי
 להתיר בהם קושיותיו וספקותיו בתלמוד בבלי (17) ויהי
 לראש

ה ע ר ו ת .

1) בערוך (ערך חזיו) שאל מר רב יעקב החצר בן מר רב נסים אשר מדינת קיר"וואן לז"ד הגדול של חדונינו שירח ראש ישיבת גאון יעקב, ולז"ד הגדול של חדונינו האוי חז"ד ישיבת גאון יעקב וכו', ואחרי שהרא"ז הלוי יקרא ב"כ לחזי רזינו נסים מקיר"וואן, ר' יעקב, וכן צערוך (ערך קבל ח') אמר ר' נסים זר' יעקב, ועוד (ערך תלה) קשי' לוי' לר' נסים זר' יעקב, ולקמן (הערה 17) הראה שר' נסים של הערוך הוא זה שלפנינו מקיר"וואן, הנה יש לנו חכם אחד שמהו צמח ועס עירר לחזי רזינו נסים שלנו. ועוד הראה (הערה 32) שמהו ג"כ זכנוי הכבוד שלו. ואם נלרף עוד המנהג הקדים כבר לקרוח את זניהם על שם חזיהם, נחשוב כודאי שר' יעקב זר' נסים השאל לר' שירח הוא חזי רזינו נסים זה השאל לר' האוי בן רב שירח. ובספורי מעשיות (ד' זאלקווא ע"ו 3') כתב רב נסים, שחלוני תלמידי למה נקראו צמחם לזדס החסידים הראשונים. ואשר זאת אחריהם שלא היו כמותם נקרא שמהם זלסון רזנן רזי ור' וכו' וע"ס השו"תו, ובסופה ופירש רב שירח גאון ז"ל מפני זה נקרו שמו חזיו וכו'. וכל דבריו ובפרט האחרונים מסכימים ומתאימים ממש עם שאלת חזיו לר' שירח ור' האוי והשו"תו חלוי, ובפרט בסופה ע"ס וחס .

2) הראב"ד הלוי יקרא משפחה רב יעקב בן ש"הין. וכנוי זה נוסף הוא שכן מאלף רב לוח בן ש"הין שרנו למנוחו גאון צמחא מחסיה לולא רב סעדי' שהי' גדול ממנו. יעויין יוחסין (קכ"ח ח') אלל ספור ר' נתן הבבלי. ומזה ילמח לנו ספק שאפשר משפחה ר' יעקב לור מהלזנה ונצל, ומסס זה אחד ומנה לבור זקיר"וואן. ומזה זה קלה ידועה בלנווד הפלמוד עוד קודם שזר רזינו חוסיאל לשם כמו שנראה משאלת ר' יעקב לבאונים, וחזרויו (הערה 6). ודע כי שאה' זל' פרסי מלך וזן שהיו כמו בן מלכים או בן מלך ואותיות י"ן או ר"ן מהנוספות. והוא רק פנוי כבוד למשפחה כמו ר"ש בן מלך המחזיר הרבה. ובחלוף ה' חזיה' שחון זלסון המדרש (ז"ר פט"ו) עזר מלך מלך. הדבק לשחון וישחון לך והוא כמו הדבק למלך וישתחוו לך, אלח דיקט לאון נוסל על לשון ולא כפי' הערוך (ערך שחן) מלסון חמימות שאין ענינו לכאן כלל, וזכור כל זה כי עוד תלטרך לו (לקמן הערה 6) .

3) קיר"וואן היא קורענג של הרומיים ועיון תולדות רזינו חננאל (הערה 3) מתכונה חרן הזאת והעיר הגדולה כשמה .

4) אין לנו צדור נכון ומובנל על פרטות השנים של חיי רזינו נסים וזמנו, רק הראב"ד הלוי כתב שהי' בזמן רזינו חננאל. וזיוחסין כתב רזינו חננאל ורזינו נסים זאת תהי', ור"ל שאז נפטרו יעו"ס, וידענו ג"כ ששאל מרזינו האוי גאון (הערה 9) שנסטר ד"ח תשל"ח. וחזיו רב יעקב שאל לר' שירח צמח השנו"ז (תולדות רב האוי הערה 4) שאז נכתבה השו"ת רח"ב שזיוחסין שהיתה מחוברת עם אותה שבעך חזיי שהיא לר' יעקב (תולדות רב נתן הערה 32 ולקמן הערה 6). ויש עוד ראיות ששאל רב יעקב לר' שירח צמח שלא הלטרף עוד עמו רב האוי זנו להשיב ולא ידע כלל מהשו"ת חזיו, והזי הי' כבר ר' יעקב לרחח (הערה 32) וזה הי' ענ"פ לפני סמיכת רב האוי לחז"ד שאז צמח השנו"ז כבר נלטרף לתשו"ת חזיו. (תולדות רב האוי הערה 4) וקרוב שהי' זה עוד קודם שהי' רב האוי ראוי לעיין בהשו"ת מפני שלא ידע אח"כ ממנה כלל. והוא לערך ד"ח תש"ס. ואחרי שרזינו חוסיאל זה לקיר"וואן צעך ד"ח תש"ן (ספר הקבלה) הנה כבר מאלף שם חת

לשכל. והרב בעל קורא הדורות ראה מהם פירוש על מסכת עירובין, וקרוב לדורנו הרב בעל שם הגדולים (חיב מערכת מ"ם סי' כ"ו) ראה קובץ גדול מהם כ"י ישן נושן על מסכתות ברכות, שבת, ועירובין.

(ג) מגלת סתרים. והוא החלק השני מספר מפתח התלמוד. ובו חמשים חלקים. כולל ג"כ פירושים והתרות קושיות על התלמוד, אך לא על סדר מסכתו ופרקים, כ"א בסוגיות ועניני' שונים אשר ברובם מצא פירושים רק ע"י איזה ירושלמי או תוספתא, ונזכר הרבה בקדמונים, ומחברו הי' מפורסם ונקרא שמו על שם החיבור הלזה (25). ומאמר ארוך מושכל ויפה ממנו בספר חסידים (סי' תר"ד עד סוף תר"ו), (26) בענין שכר ועונש בעו"הו ועו"הב ומשפטי ר"ה וי"כ והתפלה בעד נפש המתים והוא לדעתי מועתק מלשון ערבי (27) והספר כלו חובר ג"כ כמו חלק הראשון שהוא ספר המפתח, בלשון מעורבת תלמודית וערבית (28).

(ד) סדר תפלה, מובא בקדמונים (29), ויתכן שמשם הוציאו הסופרים הוידוי הנמצא היום על שמו במחזור ספרדים לשחרית י"כ ובסידורי אשכנזים ליו"כ קטן (30).

(ה) שאלות ותשובות, נזכרות בפסקי ראשונים (31).
 (ו) ספר מעשיות (32) כולל סיפורים יפים ונחמדים מלוקטים משני התלמודים ומדרשים, ואיזה מהם בשינויים, אולי בכוונה ליפותם (33). וחברו כפי הנראה בימי נעוריו (34) לדונש חותנו לדבר על לבו ולנחמו מיגונו. ואולי הוא דונש בן לבר"ט (35) ובהערה נחקור על תכונת האיש ההוא ומדותיו (36). ונקרא ספר זה ג"כ חיבור יפה מהישועה לחכם (37). ויש בו סיפורים שאינם נמצאים עוד בתלמודים ומדרשים שלפנינו (38). ובכ"ז יש ראיות על קדימת איזה מהם שהיו נמצאים כבר עכ"פ בתחלת ימי הגאונים (39) ומחלק תקיש על הכלל. ונזכרו בו ג"כ איזה ספרים קדמונים שראוי להעיר עליהם (40). ואחשוב שנכתב מתחלה בלשון ערבי, או עכ"פ בלשון מעורבת, כמו שאר ספריו, ונעתק אח"כ כלו לעברית (41) נדפס בפרארה שי"ז ובזאלקווא תקנ"ט (42).

יצאק להעיר צנו החק לראות דצרי ודצרי יבאחן רצינו סעדי הכלתי מוצחיס
 עוד צסוס מקוס. וצלי ספק העמיקו הרחיבו ציה הספר הקדמון והצינו צו
 לאחורו. — חולם מה שקסה צעיניו הוא, שפירוש ר"מ ציעדיל לם' יצירה (ד'
 הורחנה דף מ"ח) מוצח ג"כ פירוש ר' יהודה (לח ר' יעקב) צר' נסים על
 יספר הסוח. והוא קורחחו חס הפילוסוף האלקי המקובל הגדול עטרת ישראל
 ר' יאודה צן המקובל הגדול ר' נסים הישיש ז"ל. ואס נחוק ונחמר שהי' לפני
 רמ"צ ג"כ טעות צסער הספר והי' כהצו יהודה צמקוס יעקב, הנה מלצד שהמחמר
 הארוך המוצח ממנו סס צלירופי אופות ויאמות מלחכיס חינוו כלל על דרך החכמה
 של רצ סעדי' וההולכיס צדרכו, עוד יעמוד לנגדו חכס אחר המצח ג"כ פירוש
 ס' יצירה לר' יהודה צר' נסים צן מלכה. עיון צסאור ר' שמואל מוטט על פירוש
 ה"ח צע"פ צראחית פסוק והיו לחותות וצפ' וצפטיס פסוק ויספר לעס אה כל
 דצרי ה' וסס כהצו ור' יהודה צר' נסים מלכה צספר שהצר צפירוש ס' יצירה
 ופרקי ר"ח. אכן מה שמוצח סס וסס ועוד צפרשט הנה אנוי שולח מלחך הוא ללו
 דרך פילוסופיה וחקירה ומשונה ונחד מדרך הפירוש המוצח חלל רמ"צ. ולו
 יצעי חיך נלח מן המצוכס הזות? דע ראססי עיון היטצ צלי ספק ורחס צסער
 הספר ר' יעקב צר' נסים, עד שערצ אה לצו להביס דצרי וואלף ש"ל יעקב צמקוס
 יהודה. וכנגד זה הסוחת הסס צפירופי רי"צ ומוטט וצוואלף וינחור סס ר'
 יהודה. ואין צירי רשימת וואלף ח"ד לעיון צו, כי חסר הלך הנה צאלור הספריס
 של אקאדמיה דפס. וחלו נמלחו עוד חיוס סימניס צזמן ומקוס הצצור המתחיסיס
 לעינינו. חולם רמ"צ ומוטט כמעט סס כשני עדיס ונכחיסיס עלמס ורק לאחד
 יחצרו, שהמעיון יסתחם ולח יחונן צסוס אופן שהצצריס המוצחיס צשיסס ילחו מעי
 חיס אחד זה צקבלה ולידוף אופות וזה צפילוסופיה עמוקה מחכנוי וון וערצ, וגס
 צספס ספרו צלסון ערצו והס רחוקיס זה מזה צדרכס כרחוק מרחח ממערצ וכצצות
 שמיס מעל הארץ. הן חתנס רמ"צ. הוא החסור חללנו תנודי להצח דצריס על סס
 ילחו, והס צלחי צטוחיס חס ילחו מתחיס אחר יחס לר יעויון תולדות רצ החיי
 (הערה 34) ותולדות ר"ח הקליר (הערה 3), וצעצור כי ממנו של המוטט לח
 נודע לי היטצ דק זמנו של רמ"צ שהוא ה"ח קס"ט כמו שמוזמר לי צמחנת עשר
 ספירות מדתן עשר, ומספקני חס לח המוטט קדס לו, וכצראה רמ"צ אה ר'
 יהודה צר' נסים מוצח מהמוטט חיוס פעמיס הביחו גס הוא צנת המקוצלניס כמו
 טעסה להרצה חכמיס המפורסמיס צסמס. והנה ונולו קוצן אחד מפירוש המוטט
 שנכתצ צנת ה"ח רי"צ. (רשימת וואלף ח"ג נומר 2113) ואחסיצ פרט זה מדצרי
 הסופר לח מדצרי המחצר שמוקדה לרוב מהסופר שניס הרצה. ואס קדס עכ"פ
 לשנת קס"ט, קרצו חללנו ונחד שרמ"צ הצתמש צו ולקט ממנו שמות החכמיס
 המוצחיס. לשנות אה טעמס ודרכס. ויס לי כדמות רחי' לדצר זה, אן חין המקוס
 להאריך פס. ומעסה נוכל לחסוצ סצעל המוטט רחס קוצן הסוח ממש הנמלח
 חיוס צפארינו, או חיוס נוסחח נעפת ממנו, וסס הי' נרשס צטעות ר' יהודה
 צמקוס ר' יעקב. ומה שילחלנו לכל זה, הוא הסס צן בולבה הנמלח צווטט ס'
 צראחית, וצפ' משפטיס בולבה צלי מלת צן, שנראה צעיני כהעפתק מוס הכנוי
 שאהרון סנקרח צו ר' יעקב חצי רצינו נסיס שלנו. עיון למעלה (הערה 2).
 וח"כ דומה כמעט לפני יוסף צן שמעון דלח סכיחי. ועוד יס להעיר שרמ"צ
 קורחחו ר' יהודה צן ר' נסים הישיש ז"ל. ודף ל"ז ח' (משנת חמס חתוס רוס)
 מציח הרצ ר' נסים הישיש שהי' דר צפ"ס, והוא קרצ לקיר' וואן מקוס ר' יעקב
 שלנו. וגס לעדות דע ראססי שהצצור על ס' יצירה הי' צלסון ערצו ולח נמלח
 מוצח צו רק פירוש רצ סעדי', נחח שמוצרו הי' תחת ממשלת הערצייס וקדמון
 צזמן. סוף דצר הקורח יוצנן ויטס הדצריס להסערתו ולחפן לצו, חס לאמר שהיו

שני חכמיס שצצרו על ס' יצירה, וחצי שניהס הי' נקרח ר' נסים גס צננוי צן
 מלכה. רק שבופי שמות המחצדיס היו שוניס זה ר' יהודה וזה ר' יעקב. או יהיו
 לבוף אחד רק צטעות נשפס סמס.

(7) כל זה יתצחר לקמן צהערות (32 : 34).
 (8) קצלת הרח"צד. יעיון תולדות הר"ח (הערה 8).

חת ר' יעקב לראש. וע"כ אי"כ שהי' רזינו חוסיאל לראש אחרי פטירת רב יעקב
 שהיה לא יחזר משנת הסי"ם למען תת זמן להתמנות שלשם חושם החרוי, היינו
 רזינו חוסיאל, ואחריו רזינו נסים, ואחריו רזינו חנואל עד שנת תת"י שהז' כנר
 נפטרו כלם. וכפי השערה לקמן (הערה 32) שכיוון רב האוי נפסדו (תמוס
 דעים סי' קי"ט) לקיר"וואן, על ר' יעקב זק"ח אוחו חלוק נ"ע, והנה שם
 מנזח שרז יעקב שחלו שנת ש"ט ור"ל לטירת ורוא הפנ"ח ליורה. ושאלה
 הסני' היתה כפי הנראה שם זמן לא כזיר ח"כ ואז כנר נפטר רב יעקב' והנה
 רב נסים למד זנעוריו חלל חזיו (הערה 34) וע"כ שגולד הינה נסים לפני תש"ן.
 הן חונס כתב הרצ"ד הלוי שלחזר פטירת רזינו חוסיאל נסמכו זמניות חלקיר"וואן
 זנו רב חנואל ור' נסים זר' יעקב שקבלו מר' חוסיאל. אך קשה להזין חיק נסמכו
 זיחד נמיס זמקוס אחד, חס לא נחמר שהיו נמיס זחרן חז' וזעדים נמיס.
 אך מה שיחכן יותר הוא שרז נסים נסמך קידס רב חנואל, כמו חזיו ר' יעקב
 לפני רב חוסיאל חזי רב חנואל, וזה נראה נכוני גחון שיתן לרזינו נסים מהרבה
 חמיס זדור שני ושלשי לו (לקמן הערה 19) ולז' לרב חנואל, ואין זה רק
 זעזור שרז נסים הי' קרוב יותר מר"ח לדורו של ג'ויגיס והי' חי זיחד עם החחרון
 שלסם הוא רזינו האוי. ויש עוד קלת השערה שהפמאס כנר הר"ח זדזירי רזי'
 נסים עיין זליקוטיס מפיירוסי ר"ח על התורה (ס' יתרו) דעתו שהזרקיס הם
 תלמידי וזרחי' מיחזקאל שרחה מן האש יולא זקק, ודעה זו חדשה זישראל וזח
 שמוס עם כה זולת מרזינו נסים זפירושו לפ"ט זזרכות המוצח זע"י, ולקוין
 (הערה 15) תראה לזנו זזה ומזיוז שם ג"כ הרחי' ממקרה של יחזקאל. ולכן
 נחמר זזרי יוהסין (ק"ל ז') שנתז ר"ח ורזינו נסים שנת תת"י (והיינו שהז'
 נפטרו ע"ט) רק לשטפח דליטחא ודרך העזרה זעלנח, ור"ל שלעקר הזמן שהז'
 כנר נפטרו נמיס. אך לא זעת אחת שפטירת הר"ן קומה ואחריו נסמך הר"ח
 ונפטר ג"כ זקרוז, ומזה הזין רשימת זמן רזינו נסים זפניס.

5) **כבר** רחיו (הערה 1) ששאל רב יעקב לרב שרירא ורב האוי והשוז' לו,
 ולקמן (הערה 32) תראה עוד שאלה חזרת ששאל לרב שרירא לרב
 והפסדו חליו. ועיין עוד בהערה הסמוכה ח"ז.

6) **עוד** לא זכור לראות הרשימה של חולר הספרים מחכמי ישראל להתלומד
 הגדול דע רחסי החיעלקי, שחזר הוא זעלמו והדמיס זשני כרכיס.
 זעיר פחמח שנת 802 לוספרס, רק מה שמלחתי מוצח מננה זפסריס חזריס
 חדסיס, הוא נפלח זיקרתו וחדשו. ועוד חזר והדמיס שם זשנה הרוח רשימה
 על סדר ח"ז וכל חכמי ישראל יאמרוסמיס. וחזר זה זח לירי על שעה חדה.
 ורחיתי זו ג"כ חידוסיס הרבה הנודעים חליו מחולר הספרים שלו. וזחות יו"ד שהז'
 חללו gi כתב ור"ל ,, ר' יעקב זר נסים. זן דורו של ר' שרירא גחון, וכתב חליו רב
 ,, יעקב שאלות הנדפסות זיוחסין זלי שם החולל. אך חני ונלחתי בן זקובן שלי
 ,, כ"י נו'. 17 ועיין זרסימה מתוקנה שלי מעיין קובן זה. וזקובן חזר שלי
 ,, נו'. 769 נמחל ממנו כ"י פירוס על ספר יורה שנעמק מעדיות לעזרות ע"ז
 ,, ר' משה זן יוסף די חליסחו הספררי. וחכמי הדורות לא ידערו תספר זה כלל.
 ,, אך חין ספק חלני שהז' זעלמו חזרו המיוחס זעעות לר יהודה זן נמיס,
 ,, זרסימה הספרים של ורולף (ח"ד נו' 835) שנוחה זחולר הספרים חרשעזר,

זפחריז, ונקל החלוק זשמות יהודה ויעקב. וסם זפחלת הספר יחמד שישיג על
 ,, הרבה לפירוסי רב סעדי', זס' יורה. גס' יזיח זחור שכתב הוא זעלמו (רב
 ,, יעקב) על סדר עולם "עכ"ל וחעיר על זדזירי, כי שמתתי מחד על ההחנות
 זשערתו זתולרות רזינו נתן (הערה 32) שפחלת רס"ג זיוחסין היח ג"כ לר'
 יעקב. ולענין קיזן השאלות מרז יעקב לרב שרירא, קרוז חללי שלח לרב חותה
 סזיוחסין, אך עוד שאלות מתנו והפוזות נוכזינו שרירא ורזינו האוי נמלחו שמה,
 זפרס מעניי הרב החלויס לעורר עליהם. ואועלת רב הי' לנו חס היו לעניני.
 וזיכר הקירח לדומחל התחזס מרז האוי לחכמי קיר"וואן זחשס סכנות הפקופות
 המחזחות חלנו זתולרות (הערה 13) וכן חותה שלפנינו זיוחסין סכל זנין
 זקומוניות ישמח עליה. ומי יודע חיתה לפנות עמונות עוד זפירוס של רב יעקב
 על סדר עולם, וכן זפירושו על ספר יורה שהוק זדחתי על דרך החכמה אחרי
 שכתב זלשון ערני, וגס' מוח' ר' סעדי' שפירושו ג"כ על דרך החכמה, וזה לרב
 ספיך

והמעיון וציון תכל זה כי דרך הראשׁוׁע גם במקראות לפרסם ולקדשם חל שקול הוֹעֵת
 וטעמו עמש בעין מה שכתבנו אודות הבגדות והוא מלמדם דבריו זקילור כדרכו
 ואומר, כי התורה לא ניתנה רק לאנשי לבב וכו'. וככה יקרא להמפרשים הקודמים
 שחזרו בדרך זה אנשי שקול הדעה. עיין צפ' וירח על והחלקים נסה אה הזרעם,
 ואנשי שקול הדעה אמרו כי הדעות שהם וכו', וצפ' זלק ואמר הבחון כי לא
 דברה האהון ורצ שמואל צן חפני תפסו ור' שמואל [ל"ו ור' שלמה] הספרדי זעל
 הסירים חסד להילל התפס. ודע כי אנשי שקול הדעה הולדנו להוֹיֵא הדברים
 המשמעם כי אמרו שהם לא יחדש אזה צעולם לשנות המנהג רק להלדיק נציאו
 עכ"ל. ור"ל שאנשי שקול הדעה הם שאמרו שהכל הי' זמרחם הנצוהם והוֹיֵא
 הדברים המשמעם, וזהם גם רצ שמואל צן חפני, שאע"פי שהפס על רצ סעוד'
 צתה שאמר שלא דברה האהון, היינו שפשוטו של מקרא מוכיח שדברים, חולם
 זמרחם הנצוהם נראה כל זו המעשה. ומעין זה צאהל יוסף סס. וכבר הוריתי
 דין הגהון רצ שמואל צן חפני בהולדות רצ האוי (הערה 8 . 13) והולדות רציו
 הנחל (הערה 14) ומשם תראה ממש דעתו ולשונו שהסס לא יחדש אזה רק
 להלדיק נציאו. והוא (רצ שמואל צן חפני) קורא לשקול הדעה ג"כ של. ואמר
 צעלה חז שחע"פי שמשמעות דבריו חז"ל כי אמה הוא שהיהה אה שמואל לא
 יקובלו הדברים זמקום שיש להם מחישים מן השכל עכ"ל המוצא צפירוש רד"ק
 זמקומו, וחזיל לטעמי' שהי' רק זמרחם שחול. ורצ שמואל הנביד קורא לשקול
 הדעת, דעה צפתס. והוא שכתב זמרחם התלמוד על עיני הבגיה וחין לך לתמוד
 ממנה חלה מה שיעלה על הדעת וכו' ולשי מה שיעלה על הדעת מהספרושים
 החלו לומדים אהם והשאר חין סומכים עליהם עכ"ל. ומכים ממש
 ל-צרי יודו ומחנהו רציו נסים צפ' הרוחה המוצאים נהערה הקודמת ושיהם
 קבלו ציחר דרעם מרציו האוי (עיין הולדתו להערה 13) וסס הוסף עוד
 רציו נסים אחרי דבריו דעה מילתו וכל דדמי לה חמרי רצן חין סומכין
 על דברי חבדי, ואורחה דפירושא לצוריו החלה דצין **בושקול הרעת וצין**
 מדברי חכמים ליה ספק שהק"צה חין לדמותו לצאם צרי וחין לפניו לא שחוק
 ולא צבי ולא חנה, ולא דמעוה ולא דוחק, וכד מייצרהה אה תתידע דכל מילתא
 דחמרה רצן הכין לא על פשטא חמרה חלה צתורת משל דדמי כו'. והצין ימלא
 שח"ס צחלה חין סומכין על דברי חבדי, וחח"ז דכל מילתא דחמרה רצן הכין
 לא על פשטא חמרה שרחה קת כסופה עלמו תוך כדי דצור, חלה שכוונתו כוונת
 ר"ש הנביד, ומעין מה שכתבנו למעלה שחיו לפרס דברי חז"ל דרך משל, זמקום
 שמכחישים אה שקול הדעת, ואם ח"א לפרס כך חין סומכין עליהם. ומ"ש אמרו
 רצן חין סיווכין כוונתו צלי ספק לרצ שמואל צן חפני וסיעהו, וחולי גם לדברי
 יחזתו הנביד ועפ"י צין ג"כ זריותו והשכלתו זמחמר של מבלת ספרים המוצא
 צספר חסירים סי' תר"ה צמ"ש סס חיה פעמים צפרשו דברי רז"ל צחבדי וחין
 צירר הזה ריחוק מן הדעה כו' שהרי נאמר הבגיה חמת ממש רצותינו שהיא נאה
 ונהכונה לעיני מה שזכרנו וכו' ואמרו צתלמוד כי זה הטען שחע"פ על חיוז הוא
 מלחך המת, ודבר זה חינו רחוק מן הדעה וכו'. ועוד סס לשון כזה שיוצא לקמן
 (הערה 27). וחל יהמה עוד הקורא שהקדים רציו נסים צדבריו סס פ' הרוחה
 שקול הדעת לדברי חכמים. יעויין על זה צחבדי רציו חזרהם צן הרמז"ס (ד'
 ויוללת תקפ"ח ג' ח') והלדיק חזא מחרי זל"צ החריך צחיצורו צזה הענין (הרחקו
 הגשמות מהסס) וכו' ופירס והציח כמה רחיות משקול הדעה ומדברי תנ"ך ודברי
 החכמים וכו'. וסס עוד (ו' צ') וחלו עורי הלצ לא ידעו חמה וסקול הדעת עד
 שיציו השונה שכלותם וסקול הדעת ומחזני החכמה, ומי שישיז להם השונה וסקול
 הדעת ומחזני החכמה וקדיק צינה ושיז להם השונה שלח יציו אהה ע"כ. ועוד
 (ט' צ') והנה נפרס לו ולכיוול צו מדך המ"ויו הקושיח והפירוק של התמוד שחם
 רבילים צו ויודעים אהו. לא מדך שקול הדעה ומחזני דקדוק צינה ע"כ. ועוד
 סס (ה' צ') וצחר צחריכות וצחיות צרות שהדעה קודמה לנהינת התורה, ועוד
 גם היום צכל זרע ישראל דעתו קודמת לתורה, יעו"ס דברים נפלאים. וחילו
 ידעם הרצ רניה וויזיל הי' שונה צהם מחד סמה יגיעות יבע לצר זאה והי' צעוני
 רצני דורו וגם צעוניו כמעשים חזות וקשות לקבל.

9) **בספר הקבלה לראש"ד** כתב סקבל רבינו נסים מרבינו החיי שהיה ארוצנו תלמי
 וסולח לו ספרים שהסוצות כל ספרותיו עכ"ל. ולקמן צפנים תרזה
 שרצ נסים הי' חולעני זין רצ שמואל הנביד ורצ החיי צמדלות ש"ות צוניסה. חין
 ספק ח"כ שגס ר' נסים צעלמו הי' שחל כל עניינו מרצ החיי. וצעל המחור (ד"ט
 צינה) כתב צניחור שחלחל צחלה לרצ נסים ז"ל, תלסני רבינו החיי בחון ז"ל למה
 חמר חדונינו כי צני [חרץ] ישחל תופסין ר"ה צ' ויחס והלח חנו רוחיס עד עתה
 שחין תופסין חלח יום אחד והשיצ וכו'. ומלסון הרצ"ד תרזה שקבל ר"ג מרצ
 החיי רק ע"י התסוצות לח שהי' תלנידו ממש. וכן כוונת רבינו נסים המוצח
 צשטה מקוצנת על צ"מ (נ"ט ח') צמ"ס שס כפי מה שלמדתי מדצרי רבינו החיי,
 ר"ל מדצרי הכתוצים לח מפיו. וע"ס שחיוח וממו הפירוש על תנורו של עכנחי
 והוח זלי ספק מפירוש רבינו החיי על סדר טהרות (עיין תולדתו הערה 19)
 שסס (כליס ת"ה מ"י) גוף העיני. ורק צעצור שהי' רצ החיי בחון יחידי צדור,
 כי צסורו לח היו עוד בחוני, לכן יקרחהו רצ נסים וזיה פעמיס צסס חדונינו
 החיי כמו שהצחתי מצע"הם וכן צערך (ערך נקוח) לח צעצור שהי' רצ החיי רצי
 ממש, שלח נחלח צסוס מקוס שערך רצ נסים מקיר"ווחן לצבל. נכרח"צד הלוי כתב
 צפירוש שהי' תלמיד רבינו חוסיחל. ודע זה.

10) **נודעים** דצרי רבינו נסים צפירושו לפרק הרוחה המוצחיס צכותה לעין יעקב,
 שכתב על עוצח רצ קטינח עם חוצח עמיח, הח חלחח חגדתח
 הוח וצכל דמיי לח חמרי רצן חין סומכין על דצרי חגדה וכו' עיין תסלום לסונו
 צהערה שח"ז. וחע"פי שסס כתוב רצ נסים בחון וכן יקרחהו הרש"צ לח שס
 צפירושו לחגדות. הנה תרחה לקמן (הערה 19) שהוח ר"ן צר יעקב סלנו. וצס"ת
 על צ"מ (נ"ט ח') מוצחיס וממו דצרים נמל"יס ויקדים צפירוש מופתי ר"ח הברל
 ע"ס שכתב וחירע שבעור ר"ח מנסיס ומופתיס ולח נחחמתו חלל החכונים שכצר
 יקרה צכדומה לח, וע"ז חמרו חין ונחיון רחי' מן החרוב ר"ל שחין צזה דצרי
 וילח ממנהב הטצע וכו'. וכצר ידעת דרך רצ החיי כעין זה. עיין תולדתו (הערה
 13) ונחן עוד צהערה הסמוכה חח"ז.

11) **רצוני** פה להרחות כוונת הקדמונים צתיצות שקול הדעת שהשתמשו צהס
 לרוב. כצר ידענו ציחורס ז"ל (סנהדרין ז"ג ח') היכי דמי שקול
 הדע"ז כנון דפליגי תרי חמורחי וסרגין דעלמח (כגרתס השחלפות הימסכתת בס
 לבירסח שלפנינו שס ו' ח') חלחל כחד מנייבו וחלז חייבו ועציד כחייד, הימסכת עעס
 צשקול הדעת. ופרש"י שרצ דיינייס נחחיס להס דצרי חשני. חולס החכמים הנחחיס
 חחרייס הניחו מלות חלו על כל ענין שהסכל הפשוע של כל חדס יגזור עליו
 שהוח כן (גערואדער זין, געזיין זין) ורצ הקדמונים לח רצו לסור וממו כשצרי
 חיות חגדה סותריס חותה. וחין זה הימה כלל, כי מלחו חשר כל יעקרי חמונתנו
 צנוייס על יסודות חוקיס וישריס מושגיס תיכף לצנית כל חדס. והוח היתרון לה
 על כל זולתה כנווע. — ולכן כשמלחו החכמי' חיוז ספוריט חו מחמרים סותריס
 צהסקפה רחאזנה לסכל הפשוע, דחקו צקל"ס לקרצס חליו כפי מה שחפסר וכשלח
 עלה צידס חמרו חין סומכין צניה על דצרי חגדה וכיולח צה. וכ"ז לקייס לנו
 טהרת החמונה על תכונתה כפי שהיתה מיום הוסדה. ומזה תצין כוונת רבינו
 החיי (מוצח צע"י פ"ה דצרות) צמ"ס על חור הקצ"ה והורוס למשה, הודחה
 והסכמתה היח, ודקחמר כצירול תפסו משה להקצ"ה שהקפת רחמים והציעה, והכין
 חיתפסר כל כיולח צהס צדרך הזה וכסדר הזה דלח ליקסו קרחי ולח שקול
 הדעת עכ"ל. והרצ"ע הוח ישחפתס הרצה צתיצות חלו, שכ"כ כ' צח על וחי'
 לך לחות על ידך. וחין כתוב צתורה שהוח דרך משל חלילה רק הוח כחשמעו כו'
 כי צהיותו כחשמעו חינונו מנחיס שקול הדעת כמו ומלתס חת ערלת לצצסס שנלערך
 לחקנו לפי הדעת עכ"ל. וצערסת חמור, על עין תחת עין, והבחון הציח רחי'
 משקול הדעת כי לח יתכן להיות חצר תחת סצר כחשמעו. וציסוד העצור סלו (מוצח
 צחיהל יוסף פ' החיוני ס"ס ד) כי החרות הס הפך התולדות כמן' השמט
 כי לח יזוק צשקול הדעת שחעמוד השמש כי הקצ"ה יש לו כח להעמידה וכו'.
 וציסוד תורה (סוף סער ל') ודע כי החורה לח ניתנה רק לחנוני לצע ע"כ יש
 לפ"ה דצרים כתוציס צדרך שקול הדעת כמו וחשח חתכס על כנפי משריס, וככה
 ומלתס חת ערלת לצצסס וכו' והקדמונים חמרו כי כן ושרשו חז השמלה ע"כ.
 ורמעיון

סתתרון דברים חלו כמו שפרשנו, ולחו ח"ו שיש בו דמיון ליוולדו וכו' והוא מעין דברי בן עירו רבינו חננאל נגדו, ומה שקלפת הגשמים עיין תולדותו (הערה 15) ולכן הסתמש ר' שמואל בן אברהם שפורטת דבריו שניהם נגד רבינו גרסא (הערה 12) ומה שקלפת מקובלים משם הבשיתו עוד תכנן דמיון ר"ג ור"ח וגם דמיון יטרמ"ב, והרמ"ב דר' רמז עליהם דמ"ם גדולים וטובים מיונו וכו'. ויש לזרף לזה שגור צעק ר' שנים קודם הר"ח והר"ג הלשון הביטחון של עיר ליהודין לפני הקיסר שהיהודים הם מאונוני הבשמות ויוניחסיס לזרחה חזרים בשנויים וחלצעות (חילוי י' חלצעות ד"ח כנגד י' ספירות) ויחמינו שיבז על כח ונוסחא מחדצע חיות (יווטט בקורות ישראל סי"ט ע"ג). ודי זה. ובכלל ח"ח להחמין על חכם מאנשי סקול הדעת (הערה 11) שעיין בספרי חכמי יון (הערה 15) שיבחר דלעשות מתנגדות עכ"ם בהסקפה ראשונה לשכל הישר.

15 במאמרן פרק הרחבה כתב רבינו ולא חכמי ישראל לזכר דמיון חמיו בן חלח הרבה מחכמים יונים חולתם שם [ל"ל שם] עם הענינים מלחמים זכרים [ל"ל זכרים] והן קול רעמים והן זורקי זרקים והן מקרא כתוב מלחמים ונגה [כחש] והן האש יולח זרק עכ"ל וכונתו לקדמוני חזונים והבן. ופירושו לעירובין המוצא צערוך (ערך חסלה) כתב ונלשון יון קורין אותה (כחש) ס"ח ע"ב. וכן הוא בחמה.

16 אחר שוב לקלפת חידוש מעור לח העירו כותבי כללי התלמוד על זה שרוב הבחונים הרחשונים כמעט חלח ידעו כלל התלמוד ירושלמי, והוא שרוב אשר ידעו ממנו עיינו בו רק למקרים. והנה לפנינו ספר קדמון שחילתות דבר אחי באון המלחים פסקים ורחיות התלמוד צבלי ואין אחד בהם התלמוד ירושלמי ולא נמלח בהם זכרונו כלל, אע"פ שמוצאים לעמים שם מדרשים אך לח הירושלמי צדס פרשה. יותר מזה, בכל תפוצות הבחונים הנרפסות בשאלניוקי שנת הפק"צ ונקדחות שערי לך, אשר בקלפת נמלחו לפעמים חורך דברים צפירושים ורחיות התלמוד צבלי לח נזכר שם רחי' מירושלמי לחיה באון הבחונים הרבים שנמלחו שמה, ולא ידברו ממנו ב"ב צדס מקום. ומה נראה צבלי שישיבות צבלי עסקי מדור דור רק בתלמוד של רבותיהם הצבליים כפי מה שקצרו תלמוד מדב עד ימי האחרונים. חולם צח"י ספר התלמודים בהלכות מדב דמיון וחילך שחז הי' ש"ש הגירה כח"ש והאחרת מה צמקום אחר, ולכן לח השניחו עוד חח"ב צבלי על הלכות ולפסולי ח"י, ורק בחברת רב טרירח ורב החיי הנדפסת ציוחסין ומוצא כנר תלמודי של ח"י, חלח שמה אחרוני הבחונים משם, רק גדולים צחכמת התלמוד חכל שלפניהם, ולכן יבער לעיין בכל ספר שנלחו כהוב, להבדיל תורה ולהאדירה ולברר דבריהם חכל ר' שחפסר. ובכל זאת בהשוותם שחיותי צשערי לך לח יזכירו גם הם את הירושלמי צדס מקום לענין הלכות ודגים. ומה נראה שעינו בו רק למקרים. ויותר תראה זה תשובת רבינו החיי המוצא צספר המכריע סי' ל"ו, וז"ל ח' שרלים שנפל אחד מהן צאחד מן המחקין דבר זה כתוב בהלכות דר"ש קיירח, חיות שיש צה מחקין צין יון צין שמן ונפל לתובה שמן [ל"ל שרן] חו עכבר שיעורו ח' חלף ואין חנו יודעים מאין נסח רב שמעון הדברים הללו חלח שחענו בו המעשים לני ח"י שנמלחו צהם דברים חלכו ומשם נסח. וחבר עלינו בתלמוד כענין זה, הורה צברח וכו' ומסיים שם שחרינו ומלחתי כתוב צס' [ל"ל צמס] תרומות סי' צברח דברי מערדו ר' יוסי צר חזין הורה צדין עכברח חד לחלף ח"ב. חנה שרצ החיי לח ידע ומה הירושלמי רק ממעשים של בני חיי ונראה שהי' שם חנה שר צח"י כולל מנהגים ומעשים מן מעשים בכל יום, וחילי גם ר"ש לקח דבריו משם, וס' המעשים לקט דבריו מירושלמי. ורק רבינו נסים הוא הראשון אשר יבע וחקר צירושלמי ומדרשים ספרי ספרח ומוספות לבר על ידס הרבה ונאמרים והלכות בתלמוד צבלי כמו שנוכח בהערה הסמוכה חח"ו. וחבר על דרך זה ספר גדול צפני עלמו כמו שחראה עוד (הערה 17 . 25). וקלפת חניע לזה הי' חורו רבינו חישילח חכם מאיעליח שסס הי' עוסקים עוד מימי קדם בתלמוד ירושלמי עיין צחור מזה צהוספות על תולדות ר"ח קליר (להערה 17) ולא כן צבלי ושאר חלכות. וכבר נחקרו לי צעבור כן דברי רבי' צהלכותו (סוף עירובין) שכתב דעל הבמרח דידן סמכין צצברח היח, וחיונהו (צעלי תלמוד צבלי) הווי קיחוי צברח דברי מערדו לפי חן עכ"ל. ומוצאים דבריו חלו חללנו צהלכות:

12) **בהערה** הקודמת הכתיבו תחלת לשון רזניו צפירושו לס' הרוחה צהרחקות בשמות הצורה. ופה ניסיף מ"ס צפוף דזריו סס צענין זה וז"ל: חלו דעוהן של חכמים חללו צבוחה, ויש צו דעות אחרות ודברים אחרים חלל ספתרון דברים חלו כמו שפירשונו, ולאו ח"ו דברים שיש צו דמוי ליוולונו יהצרך ויסתבח ויתפאר ויתפאח ויתפאד ויתעלה ויתקלס שמו עד כאן. וצעל ע"י כתב סס שמלח דברים חלו של רזניו בחגרת הרב ר' שמואל צרי אצרהס ז"ל לרזניו לרפת ולהשיצ צעד ספרי הרמ"צס ז"ל. וחין ספק חללי סהור ר' שמואל ספירעה המוצח צהגנת מהר"ס חלסקר על ס' החמוניות לרש"ע סהעתיקנו דרניו צבולדות רזניו חנואל (הערה 15) וע"ס סהוכיח רזניו לרפת צמה סמעציריס דברים על הרמ"צס צענין הרקת הגשמות וסעתיק סס דרניו הר"ח צענין זה, ופה נמלח סהעתיק גם דרניו דרניו נסיס לענין סהור מונס. ועיין עוד לקמן (הערה 14) סרזניו נסיס רומז נ"כ למקוצלים כחלה צמיוו סמבצמיס. וככה יציח דרניו אצרהס צן ודמ"צס בחגרתו (צ' א') סני הגדולים סהס סיינו ר"ח ור"ג צין סחר חכמיס סרזניו מוצך יורפס הרקת גשמות הצורה. ויש ללרף לזה עוד מ"ס צמחמר של מגלת ספריס, ימוצח צס' חסידים (ס"ס הר"ה) וז"ל ויהי טיוס ר"ה. מלחכים מוציריס מעשה נני חדס וכו' וכצו דונח יהיצ וספרין פתיחו, וסור ח"ל ספר כי סור יודע מהצרות עד סלח נולדו חלח כמסגנו תורה דרניו כלשון צני חדס.

13) **עיין** דרניו צפירו מנ"ס סהצולו צהערה הקודמת מספר חסידים צענין סכר ועונס ימי סיון וספלה על נפס המת, דברים נמליס ויקרים קרצוים ללז ולככל. ע"ס ציחוד לענין זה סהחרון, וסכרן של לדיקים סרזיו להן על זכויותיהן צעו"ה צין דך לכל סילורולח לטען לחסר ממנו כלס, צלח מתקיים להס צחמת וצחמיס טיזכו צו, וח"ח סלח יגיע להס סכרס משלס, וכן מי סמת ססורח רשע חין דך לסתפלל עליו כדי סיזכה עם הלדיקים, כי חופה ופלה חינה מועלת כלס, לפי סכר סרזיו ללדיקים חינו חלח סעורה וסנפק סעסקו וסנלנו צעסיה סמלח, ונחפסקו וסחצוקו מעצמות, ומי סהלך חחר נחוחו וסחעדן צעצירות סחך יתכן סיח' לו חלק טוץ, ודחי מצועל וסחוק מן סדעת ע"כ. יצמורת סחחר (סו ל"ה) דברים נכונים ג"כ מונגלת ספריס. צפירוס סקדיס ירקות סבולח ומסייס סס, וצרוך יודע כל נספרות חסר לו לצרו סמחלח וגלוי לפני כסח כיוודו למח מעכב כ"כ מלסחרות לכל צחי עולם חיתת מלכיו וסלמורה. וספי חמוניתו סור עונות ישראל עד סיחורו צפוסה חו סיצח עזה סקלוצ וכו' וח' מלחח סחך דעה חת ה' כמיס לוס מכסיס ע"כ, וצח ודחח כונה גדול כחן סל תחוררים זכו סטל, חלמיס דעדיפי מנציחי סכוונו לרוב לצעות סחחוניס חע"פי סלפעמיס ל"ח רחו דרריס, כי צצציה סמוחסת לסר"ס סנדפסת צכסח דסרסנח (סו' רנ"ח) כתב, מעשה חני חומר סכח סרצ (רנ"צס) עיקר גדול לפי סזמן, וסור לדעת כי חנחו רעים וסחחיס לפניו יפעלה כי ע"כ סור מניח חופנו צגלות סמר סוז וצפעיס גדולים, וכחשד נסוז סעסות סעוז צעיניו חף סור יעיר רחמי עליוו וחיין לך עיקר גדול מזה וכו' ע"ס צחריכות רצ כי צחמת הענין נסכז ונלך מחד צכללי חמינרו, וסנה סור נכלל דרניו רזניו נסיס כחן צמעט מליס. — ומי יודע כמה חרבולות לפינת עוד צפסריו כ"י צעניוים כחלה.

14) **למבין** סו' מספיק להוכיח סרזניו לח סלך צדך למוד ססרות צעצור טהמקוצלים לח יציחורו צסוס מקוס לחוק דיריחס, חע"פי סנציחיס וסניס תוניד חויה (נחמריס קלריס וסחצות קטנות סנלחו מרצ סחי וסחיה גחוניס זולרו. ורש"ע צס' חמוניות סנצפס צחריין וסדקיין חס ימלח חויה חנס וספורס סחח דרכו, לח יזכיר צכל ספרו חת סס חחס סגדול סוז. חונס יוחר ימלח זה הקיח צונחמי רזניו סמעטיס סנצחריס עוד צידיו על חויה עניי סדח כונו זה חויה צס' חסידים ונסי' סר"ד עד סר"ו וצע"י לפ"ע דרצרות וסצורו על סיפורי ונעסיות סכלס מוריס על וסיותו חל דך סכלל, ולקדח חליו כל מלחמי רז"ל, וחין צחח מהס סוס רנו קל על דך צעלי ססרות. וספלי צמקוס סרזיו כמו צענין ס"פ סכיו של סקצ"ה צצרות סס, ונדרכו סיון צר"ה וי"כ ומחור סטען צס' חסידים סס. וצענין מליו ססס לעת קן צמורות סחחר סו' ל"ה, וכדומה לזה. וסיף דרניו צפרק סרוחה יסנו עוד מקוס לחסוז סידע מדעות כחלו וסרתיקס. וחליסס רמז צמ"ס ויש צו דעות אחרות ודברים אחרים חלח ספתרון

דממחא ת"ד פתנת חסא דאורייתא כו' ועיקר האי טעמא חז' צני [ארץ] ישראל
 ברא דתלמודייהו דרצנן אדר"שצב, ודר"שצב לרצנן, ודחמרינן חזן דמטבע קסופקות
 יסא ממטבע ח"י חינון חמרינן חזא חמרה שטבע ח"י יסא מכל הארצות וכו'
 והיא חסיכא צמחא דילן דתולה וחינון לא חסכיה ואחמנו לא חיכסת לן צהכין
 ולא חסינא לי' דממחא כו'. האי מילתא מחלוקת חנשי מורה רבני ח"י ועדיין
 דילכוון חז' צני ח"י נקטום לזא מילתא ואהון הסתא כל מעשיכס צמנהבות שלנו
 דתלמוד שלנו הכין מצעי לכוון למיעבד ולפלוקי מן כפוצהכוון דוכן אורייתא עכ"ל].
 ונדעו הפוזתס צימים הסס כחשך ישאל חיס צדצ חלקיס, ואחרי דצריהס לא ישנו
 עוד ואין פולה סה וממלף נגוס, לכן נשאל כן מוזא והלחא לחוק קייס ציסחאל.
 כי דצרי הבחויס צעלמס היו אחרי כן גס הס ליסודות חוקיס מצלי טעות ומס
 ימין ושמאל. והמעייניס חח"כ צירושלמי והוגיס צו עשו כן רק למען צדר על יוד
 ויחר דצרי הצלי צמקומות הקטיט כמו טעסה רצינו נסיס שלנו, ואשר רק צצצילו
 נתגלגלו סה כל הדצריס החלה צגס חקיס כי לא למותר יהיו צעינו קלת מעייניס
 המצקטיס לדעת החמת צכל עינין.

17) ראיות שרצינו נסיס הסתמס צירושלמי, ותוספתות ומדרשיס לייצז ססקותיהו
 ולצדר הלכותיו, עיין צערוך ערך חזן חסמח, מוצח פירוש רצינו
 נסיס וצו ראיות תשני מקומות צספרח, וערך חמן קשי' לי' לר' נסיס ז"ל חיה
 דברסינן צחליל וכו' ופריק האי דתניא חזן עונין חמן יתומה מתרסי צני מערצח
 וכו'. וכך מפורס צגמרה דסוכה דצני מערצח וכו'. וערך חסלח פי' ר"ג צעירוצין
 תנן הסס עוד האסלח וכו' לא חסבחן צמתיתין כלל חלח צתוספתא דכליס פי' -
 וערך כ"צה פירות רצינו נסיס ז"ל כמה שני קח קשיח לי והוא מלשענא עלה
 דחי נקטת פשטח דמתיתין וכו' וכמה קושיי קשו לי עלה עד דאזכנא פירוקח
 צגמחא דצני מערצח והכי ברסינן הסס וכו'. וכעין זה צערוך תלג קשיח לי' לר'
 נסיס צר יעקב ז"ל מכרי חטה וסעורה וכו' ואני מלחיה טעס מפורס צגמחא
 דצני מערצח ע"כ. והצין מזה שליון ואני מלחיה וכו' חינו מדרצרי הערוך צעלמו
 כנחאס צהקפס ראשונה, רק מדרצרי הר"ן. וערך קבל חמר ר' נסיס צר יעקב ז"ל
 רחיהו צפירושו דרותיו הבחויס ז"ל וכו' וצגמחא דצני מערצח צצרות פי'
 ופעליוהו פי' וכו'. ומעתה יהי פשוט לכל מניין שרצינו נסיס סהס המוצח צערוך
 הוא צ"ר יעקב המוצח שני הערכיס קבל והלה, שדך אחד לכל פירושו צצרות
 הירושלמי או תוספתא וספח, ומלצד שלח נודע רצינו נסיס אחר מפורסס דמני
 צעל הערוך, ועיין לקמן (הערה 19) גס צערוך נקמו מציח ר"ג חת רצילו החוי
 אחרון הבחויס צהוספת ז"ל וקורחאו ארונינו מפני סחי' באון צדורו (הערה 9)
 ע"ע צהערה לר"י ק' חגס (מוצחא צש"ח על צ"ח מ"ז) חמנס רצינו נסיס ז"ל
 דחינאו [ל"ל רחינאו] סוצר שני סינכר לחצירו וכו' והציח רחי' לדצריו מהתוספתא
 וכו'. וצחוס יומח (ס"ד) וכחצ (ר' צרוך) שרצינו נסיס ז"ל הקסה חותה צמבלה
 סתריס וזהו לסוני כו' והיך דצירושלמי תקסה זחה הקושיח צפ' צתחא לחגיגה,
 וצתוספת חגיגה (כ"ב צ') ונציח כל זה צסת צסס רצ נסיס באון ע"ס וצפי'
 הח"צד לתמיד (פ"ה) מציח קושיח זו והירולה צסס מבלת סתריס של ר' נחמי' והוא
 ט"ס פשוט שצ"ל ר"ג והוא רצ נסיס וצחוס' פסחיס (ל"ד ח' ד"ה עהרו) הקסה
 רצינו נסיס באון דהניח צתוספתא בידולי פרוונה כו' ומלח פירון צירושלמי דמס'
 הרועות וכו'. וסס (נ"ח ח') ר"ה חזי חתה רשחי פומח החיך התייר ר' חת צית
 שחן וכו' והיך רצינו נסיס צמגינת סתריס וכו' והכי חיתח צירושלמי וכו' וע"ס
 צחח"ס כל דצרי הירושלמי צצחור. וסס עוד (עמוד צ' ד"ה כל, ונכפל צר"ה ט"ר
 ח' וקדושין צ' צ') הקסה רצינו נסיס באון וכו' והיך דהסס מייירי צספיהיס סגלנו
 צשטיח וכו' וכן חיתח צירושלמי. וסס (נ"צ ח') רצמג"ס דרצינו נסיס פירס וכו'
 והכי חמרינן צירושלמי. וצמח (מ"ח ח') ומיחור צמגינת סתריס מתיר ליחוס
 חסי' צה"צ וכו' והציח רחי' וירושלמי. וצ"צ (ק"ג ח' ד"ה ומטו) ועוד ספירס
 רצינו נסיס צמגינת סתריס חלח צצ"ר דחון חן הקרה הוא ר"ח צן עזרי'. וע"ז
 (י"צ ח') ד"ה כל מקוס שחטרו סתריס מפני תרחיף העין חפילו צחדרי סתריס
 אסור פי' רצ נסיס באון חח"ה הלכה ברצ (צוה) ע"כ והוא ע"ס הירושלמי כמו
 שמוחזי יחר צתוספת חגלן (מ"ח ח' ד"ה וצוק). וצצ"הע (אלטופ גט) ומתני'
 טעמח

רצונו הנחלץ (הערה 20) של ט' ת"ס אין הוכחה כלל שדעו הצלילים הנגמרה לח"י
 והדרגה על ראשוני הבחונים יש רח"י שלה ידעו ממנו. ודבר שח"ל הוא לתיזן
 שמה שאמרו בחגיגה (ה' ה') הפורש תהלמוד להלמוד ובה"י סם תהלמוד צללי
 לירושלמי. הכונה רק על דרך הלימוד סם ושם לא על הספרים הכתובים צטו
 חלוצות, ששני תהלמודים לא היו עוד צעולם צימיו האמוראים כמו שהוכחתי ברור
 צמ"ח, וכן פירוש תהלמוד צללה בכל מקום, ר"ל דרך הלימוד ועליו לס' ר' זירא
 דלישתבח מיני' (צ"ת פ"ה ח') לא כמרחוק שוח שפראה הרב רמ"ק צצן יוחאזי
 מענה קי"ט, וגם כהעלם הוא מנינים דברי רש"י צגמרה דחגיגה סם ואכ"מ
 להאריך. חב"ן צנתי ורחייתו חיוה רחיות והוכחה שסמך תלמוד צצלי המחור שהי'
 ורצנן סבורתי, חו' תלמונים הי' צבר לפניו תלמוד ירושלמי כתוב מסודר, ועיין
 צו והעמיד הדעה במרה ופספולים על חיוה ומנה ע"פי הפספולים והסוגיות
 שמאל כן צירושלמי על הנוסחה ההוא צעלמה. ולדוגמא הוכף צהחלה הס"ס פ"ח
 צרכות, שמתח' על כל תננה במרה הצלילה הוא מעין הירושלמית, וע"ס גם המחונד
 שרוח לפונויו הי' נוסצ צנור ובי' מנגן מחליו, גם והיקים היו גומרים חוהה
 עם הן החמה. ובסוף הפק צרייהח דצן זומח. ובפ"צ לענין והמתים לא ידעו
 מחוונה, הספור של ר' חייח ורצ' יונתן שהיו תהלכין על הקצרות רק צצנו לטון
 וועט צין זה ליה, וכן הדעה צמסכתא זו וצשחר מסכתא. וציותר ציאור נראה
 זה צפי צ צהצות צהגדה החרכה על עטירת רצונו הקדוש שלבארה אין לה
 חצור וחסם עם המשנה דהתם. חולם צש"מ סם כתצ צסס הר"ח ח"צ"ו ח"ל דחיירי דחיירי
 צענין חלמנה קח תייתו הכח שניה רצי חת צניו שינהגו בצוד צחלמנהו, וצירושלמי
 תייתו לה על מתניתין חלמנה שאמרה חי חפשי לזוז מציח צעלי, וגרסינן התם
 ב' דברים לוח רצי חת צניו צשעש פטירתו, חל הוז חלמנהו מציחי חל הספרוני
 צענירות מי שנטפל צחי יטפול וכו' ופריך חל הוז חלמנהו מציחי, לחו מהני הוח, חלמנה
 שאמרה חי חפשי לזוז, ומשני דלח יימרון ציהח דנשיחוח משועצדה לנשיחוח עכ"ל.
 והנה צצלי השמיט צלוחה מחמר. חל הוז חלמנהו מציחי, והעמיד פחיו, הזרו
 צצוד אמבם. ואין כאן עוד קושיח מתיחי והסר היחוס צינה וצין החגדה כולה ואין
 ספק ח"כ שיק צצוד שראה המסר כל החגדה צירושלמי צמקום הנה העמידה ג"כ פה ולא
 השגיח עוד על עיקר סנה הצורה כאן. עיין עוד צצצלי (ספ"ו צ"ו) עוצח
 דרצה צר צר חנן מסר הציתח דחמרה לצקולחי לחהו לקמי' דרצ והצותה היתה
 צחלוקה המקרה לניס למען הלך דרך טוים וחורחות לדיקים תסנור, והיה כולה
 צירושלמי סם צמקומו, רק צצינו השמה והענינים שר' נחמי' קדר חכר קדרוי לצר
 נס חתח לקמי' דר"י צר חנינח והסיצ לו ממש תצודה של רצ, עד שכתעט נראה
 ממש צצעלי תלמוד צצלי נהנו מהה ששמעו ספור יפה ודצרי השכל מחכונים, מה
 שהציחו צעלי ח"י על סם חמני ואלס. ומעהה עוליס יפה דצרי חרי"ף סוף עירוצין
 צמ"ס דחילסו היו צקיהו צגמרה דצני מערצח טפי מנן. וצצ"ו דצרינו חנה סנחתימת
 תלמוד צצלי וחילך עד טוף הבחונים לא עיינו עוד צתלמוד ירושלמי כלל כמו
 צצננו למעלה. ומה נדע ועס נגון לדצרי רש"י צפירוסו לחולון (ו' ח' ד"ה
 תפחי) וצרח"ט סם, וציותר ציאור צהצותה (כלל ד' סי' י') דכל מנהגינו חחל
 צני צצל, וצחר חכונים חולנין שמלצד טעס חרי"ף דחינהו הו' צקיהו טפי צגמרה
 ירושלמי וצחרתי נינהו לבני', הנה נודע שכל ימי הבחונים לא הי' למוד דינוס
 והחלוצות מהפסט כלל חלוצות חחרות חולת צצל, ועיני כל ישרחל הי' נחוחות רק
 להצותה הבחונים, (מלצד צאיילוח וסם היו מעינים צחמה צתלמוד ירושלמי נקבלו
 הדעה דרבי הלימוד מח"י עיין חוסמה והיקינים תולדה ר"ח קלור לטערה 17).
 וכל עניניהם היו שחלים רק מהס ומעמד זה הי' נמשך זמן רצ מהחלה וימי הבחונים
 עד ר' משה ור' חנוך צנו טשצו ונמכרו לחסמיה ורצונו חדיחל לקיר"ו וכן ספרסמו סט
 וסם למוד תהלמוד. עיין תולדות רצ חחי (הערה 12) וצצצוד חהבחונים הוליוו כל
 פסקיהם רק תהלמוד צצלי תצלי השגיח כלל וכלל למה שמאל צירושלמי [ולחי' חחך רצו
 סם להרחות יתרון הרב של תלמוד צצלי על ירושלמי נעתיק סה השוצה כתוצה לבחוני
 צצל (מוצח צס' המכריע טי מ"צ) ושחלפתס הח דחומר רצנן הוחיל והקנת
 חכמים הוח (כתוצה) וכו' ופליג קצ"ב וחמר כתוצה חוה מן ההורה, וחיה בצן
 תצוצות תחלפות לבחונים קלהם פסקו כרצ"ב, וכן כתוצ צהצות הנחלוח
 צמעצד מיימות הכחונים כסף מחתן דחיון כ"ה זזוי דחזי ליכי מן חורייהח כו'.
 מילתח פסיקתח הוח לכל חכוני צצל דתוצה מדצנן הוח וליח מוסון חס מעולה

19) **בבר** ראינו (הערה 17) שרצונו נסים הנקרא באון באיה תקומות בתוספת
 ושאר גדולים הוא ר' נסים ז"ר ועקב והוא המחבר מגלה ספרים, ע"ע בתוספת
 יומא (ע"ט ח') שבהו ז"ל, ונערוך ערך כהנה צסס רב נסים באון ז"ל ע"כ.
 ובאמת נערוך סס לא כהה באון רק ר' נסים סהס והוא ר"נ ז"ר יעקב שליו
 נתכוין בכל מקום צספר ההוא, כמו שהוכחנו (הערה 17) ובאגודה (רפ"ד לסוכה)
 והקשה רצינו נסים באון וכו', והוא ג"כ נערך חמין צסס רב נסים סהס. והרומז
 ז"ל כהה צתשובה הנודעה לתלמידו ר' יוסף זין עקיין ז"ל (ספר הדור סי' קמ"ג)
 והש"ת יודע כי רוצם (פירושי המשניות) הטעונו זהם להמשיכי אחר דברי הגאונים
 כמו רצינו נסים צמגילת ספרים, ורז חפז נ"ע צספר המלות עכ"ל. וכן צהג"ה
 ליוחסין (ד"ק לז ז') ואחי ראייה צמג"ם למר נסים באון וכו'. ולקמן (הערה 25)
 תראה עוד הוכחה צניחור צמגלת ספרים הוא לרז נסים ז"ר יעקב מקיר"וואן.
 וצ"ת על צ"מ (נ"ע ח') הר' נסים באון צס' מפסח התלמוד וכו', ולקמן (הערה
 13) תראה ג"כ צניחור סס' זה הוא לרז נסים ז"ר יעקב הג"ל. וחון מזה מציח
 סס (צ"מ) רצינו נסים חה רצינו אחיו אחרון הגאונים. ועוד ציוחסין (ל"ה ז')
 ורצי' נסים באון סירס (שהי נקרא נחום איש גמזו) ע"ש שהיה אומר על כל לרה
 גס זו לטובה. ולקמן (הערה 32) תראה שצעל היוחסין לקח דרז זה מחזור יפה
 והיסועיה שהוא לרז נסים ז"ר יעקב כמו שיצוחר עוד, ואחרי כל חלה הרחיות
 שאינן משחירות עוד ספק צדר, יש להמיה על הרז הגדול הנודע צצקיאיהו הנפלא
 צכל ספרי יחאל, הרד"ח חזולחי שהוא עדיין נוהסס צדר ונראה נוטה ללז הסני
 שיש כאן שני רז נסים האחד באון והשני ז"ר יעקב, סכן מלחתי דרציו צס' ועד
 לחכמים שצח לדי כעת וז"ל (סוף מערכת נז"ן) רצינו נסים ז"ר יעקב זין שחון
 בו' ומ"ס צח"ח חות ז' רז נסים באון לחו דוקח וכת"ם צמנון וכו'. ואפשר
 דמגלת ספרים של רצינו נסים באון דנוייתו התוספת וראשונים הוא מרצינו נסים
 הלז ונקטי באון לפי שהי' תלמידו של רצינו החיי, ולרין חפס עכ"ל. ואחסר
 שצ"ה אחרי רחיותינו ח"ל חפס עוד. ויוחר מזה הגה לח נזכר צכל אגרת רש"ג
 וס' הקצלה סוס באון צצצל שסמו רז נסים. אך ראה זה מלחתי צשיורי צכה להרז
 הנזכר (אור"ח ד"ס קל"צ) כהה צסס סדר רז עמרם באון כ"י שציח צסס מר רז נסים
 דרי' דרז שמואל דקדוק ישר ללח נימח נצרך לאלקינו שחלנו משלו משוס ללח אשכחן
 צמקרח צכה צלמ"ד אחרי' עכ"ל. והוא לפנינו צתום' צרכות (מ"ע ז' ד"ה נצרך)
 צסס סדר רז עמרם צסס. אמנם כנגד זה מלחתי צליקוטי פירס תרש"י (סוף
 ענין צרכות) מוצח דרז זה צעלמו צסס רז יוסף צר מר עמואל, ח"כ חין עוד סוס
 רז נסים זין הגאונים. וצזה תדע שמה שרסמו קלת מדפיסוס צמחזורי ספרדים
 לשחיות יור"כ, וגס צסידורי אשכנזים ליר"כ קטן ווידוי דרז נסים באון ראש יציח
 צצל, הוא טעוה מצוחר שחרי מלחו כנוי באון על רז נסים חשצורה כצ לראש
 יציח צצל ככל הגאונים שהיו שמה ראשי יציח. עוד תסרז תראה דרז חדס שלח
 נשמע משוס חכס צתלמוד רק מהבאון מ' העשיל חצ"ד דקרחקא, והוא לקרוח חת
 הר"ן ז"ר רחוצן המפרס על הרי"ף ורצו של הרי"ף ג"כ צסס רצינו נסים באון.
 עיון הגהותיו לסמ"ב (לחיון פ"ח) צגירספת נופתת הפזן לפני צקרו וכו' (כהצורה
 ס"ח ז') וכדפריש רצינו נסים באון עכ"ל. והכונה על פי' הר"ן דרי"ף סס. וצכלל
 יש להעיר על חלה ההבהות לסמ"ב אשר לצדן נשחרו מהגדול הזה הנופוסוס צסמו
 ר' העשיל, ולח צספריו שלח גמלוח עוד ממנו זולתן, שצחמה צרה סל צכל מקום
 חריסות שללו צמוססל רחשון, אך לח החקירה הראוי' לתכלית כהן דרז והרצה
 טעוה מלחתי סס וחכ"מ — וכצד ראינו למעלה (הערה 11) שסס הרש"ח וצעל
 ע"י פ"ט דצרכות יקראו לרז גסיה שלנו צסס באון וכן הרש"ס (על שנה קמ"ז ז')
 ותשובה מהר"ס צר"צ הקטנוה (סי' קע"ג) וצתום' על הפורה (פ' צהלותן)
 וצליקוטי פירס מרש"י (י"ח ז') וצכלצו (סוף הלכות שבת).

20) **הרב** צעל הערוך לח יקרא חה רז נסים צסוס מקום צסס באון. וכצד שמענו
 (הערה 17) לשון הר"י מיג"ס שקוריאהו רק רצינו נסים. וכן הרח"צ
 (סי' נ"ו) והרחצ"ע (ס' השא) ורחצ"ד הלוי קצלתו, ורחצ"ד המשיג צפירושו
 לפ"ה דתמיד, (הערה 17) וצעל המחור (ריש צילה, ופי"ט דשבת) וצעל העטור
 עיין לשונו לקמן (הערה 31). אמנם צסוף הלכ' נט מוחון כהה וקשיח לי' למר
 צד מרנח נסים וכו' ופריק וכו' ונראה שז"ל מר רז צמקוס צר. וכל חלה הגדולים היו
 קרוצניס יותר לזורו של רצינו נסים מחוזה שקראוהו באון. ואל תענה לומר שצכה
 קורחלו

טעמוס אחרינא האר' עש' דר' נסים כו' כדברסין צירושלמי בניו מתניתין. וצטרף
פ"ב דונגלה צס רצ"י תה שהכניס סותחים אלצעותיהם דבר זה לא תלינו חלח
דרשנים חמרו טעם חמור מלה וח' כו' ע"ש דוהק גדול. חולס רצינו נסים מלח
זין זה תצוחר צמדש, תלין תן ההרכים תזין שני חרכי אלצעות הכהנים כח"ש
הרקנטי על שמו צפסקיו (סי' ל"ו). ושם עוד צפסקי רקנטי (סי' תל"ח) וסמ"ב
(עשין ז"ח) צמב"ס דרבי' נסים תצוה הא דקחמר צירושלמי דוולתין (פ"ב דסנהדרין)
אין דנין דינו תמונה צע"ש תהני' פליגא כו'. והירושלמי הזה מוצא ב"ב צרי"ף
סס. נראה קלה מזה שהשתמש הר"ף צפסקי רצינו נסים. ועיין מזה צהערה
שאח"ז, וצם' חסידים (סי' תר"ד ער תר"ו) תחמר חרוך תמב"ס של רב נסים גאון ושם
כמה רחיות מירושלמי וקורא לציני הלמודנו ולירושלמי הלמודה של ח"י. ושם' ות תה"רט
צב צרוך ד"פ סי' תהר"ו ורצינו נסים גאון תצוה ירושלמי זה צמגלת סתרים. וצשצני
הלקט (סי' ד') מוצא רצינו נסי' צת"גס ספוסק ע"פי הירושלמי. ושם (סי' י"ח)
וכתב רצינו נסים ז"ל וכו' ותצוה רחי מירושלמי. ועוד שם (סי' ת"ה) כזה.
וצמורת התחור (סי' ז"ה) צמב"ס דרצינו נסים (ע"פי הירושלמי ריה צרכה)
צענין הקדיש והקן שהצחנו למעלה (הערה 13) ותחלת הפירוט ההוא על הקדיש,
תחל צב צליקוטי פדרם מרשי' (ז' א') ומפסיק שם צחמלע עלת לח שמעתי יומר
ור"ל הפלגיו. תצו רש"י שכ"כ שם לקמן עוד פירוט אחר עלת תשלום הקדיש,
ומסיים מפי רצינו שלמה. נראה קלה מזה שגם רש"י ז"ל ראה או שמע כצב
דרבי רצינו נסים חע"פי שלח ידע מפירוטו ר"ח כלל עיין תולדתו (הערה 9).
והרנתי כאן צכל זלרו הוינוס כי יש ללמוד מהס א) שאין חרוך צין רצינו נסים
סתם שהוא הוה צ"ר יעקב תמוצא צערוך, שדרך אחד לכל המוצא תמונו ע"פי
הירושלמי וסחר ספרים קדמונים זולת הציני. וכנ"ל לענין פירוטו הנמלחים גם
צערוך על סם רצינו נסים סתה. ולקמן (הערה 19) תראה צזה יותר ציחור. ב) שכל
פירוט המוצא תמגלת סתרים הוה על הדרך ההוא, היינו ע"פי הירושלמי חוספתא
ספרה ונדקשים, ולכן יש לשער שהי' כולל חצור זה רק ציחורים ותירוטס חדשים
צציני. ע"פי כל חלה הספרים זולתו, שלח השביחו עליהם ולא עיינו צהס
נראיו כל הגאונים שקדמוהו (הערה 16) וגם צזה תראה לקמן (הערה 25)
צילוך יופר.

18) הראב"ד הלוי כתב שנמתך רצינו נסים צקיר'וואן עם הר"ח אחרי מות
רצינו חוסיאל. וכצב כתצנו למעלה (הערה 4) דעתנו צבונית
דרבי הראצ"ד שהר"ח נמתך צתחלה וחסרי פטירתו נמתך הר"ח. וצדד ישיצתו של
ר"ח שהצנין צה תורה לתלמידים, יעויין צחיצור יפה תשיועה (ד' זחלקווח ע"ר ח')
שחלני תלמידי כו', ושם (כ"צ ז') ע"כ חני נסים לח חפסיק תלקרות צציי'תמד
ער ציחור לי אחד תהתלמידים להפסיק עכ"ל. ומתיחסים לזה דרבי תפוספת
(מגלה ל"ח ז' ד"ה תשה) שחלו צציי'תמד של רצינו נסים וסאי וכו', וכפלו
הדברים צת"ס צ"צ (פ"ח ז' ד"ה וקלס) ושם יקראוהו גאון. ולקמן (הערה 29)
תראה שהי' לו תלמיד אחד שמו חצן חלגאקוס שלתב חויה חוספות צחיצור
ומרו. וצכ"ז לח חחסוב חת הרי"ף צין תלמידיו. ורק צעצור שלח יזכיר הרי"ף חת
סם ר"ח צשס תקוס לתפארת ואין זה דרך תלמיד לרב. ודרבי הראצ"ד הלוי סכתב
שהי' הרי"ף תלמוד ר"ח ור"ח יש לפרש כמו שפירשנו לענין הר"ח צתולדתו (הערה 20)
ור"ל שהשתמש צפסקיו; ויש חויה סמיכות לצדד זה עיין צהערה הקודמת. ועוד
צרי"ף פ"ח דתענית לענין עיינו שאומרים צשחרית, רחי' וירושלמי וגם תצצני
פ' צמה תלדיקין, וכל זה שיינו הדין עם סתי הרהיות תצוחרים צערוך (ערך קצל)
צסס רצינו נסים צ"ר יעקב. ועוד צרי"ף רפ"ו דיצמות לענין קנית וצם צהערה,
וחי קסיה לך הן דברסי' צפ' האשה נקנית (ב' ח') כו' דלח קני לה צהערה
חלח צגמר ציחה תסם צצויה לזירוסין עסקינן כו' חלל הכח ציחה דצת קלוטין
כו'. והנה הקושא חיה צתוספת (יצמות סס) צסס רצינו נסים. וגם תפירן צתוס'
(קדושין ז' ח') צסס רצינו נסים גאון. וצדד שא"ל עוד שאין להשגיח על דרבי
צעל תח דוד טעשה חת רצינו נסים מקיר'וואן לצדד של רצינו ברסוס ויחור
הגולה תרפתי ושל רצינו נתן צעל הערוך חיש רומי, שגם הזמנים גם תמקווחת
ח יסכיומו, וגם כל הקדמונים לח ידעו מזה. ואין למרו חללו רב ותלמיד כחחד
סרגמ"ה הי' רצו של רצינו נתן, וגם רצינו נתן יצוה תמווד צתפס חת רצינו נסים
לוי שגם סינון שהי' רנו וצכ"ת צתוספת ז"ל.

ממב"ס אשר חיונו על סדר המסכתות גם לא נוולח כאן שום זכר תירושלמי וברומה
 (הערה 17) וכנה הפירוש המוצא ממנו לחגרה פ"ט דזרכות (הערה 11) נראה
 לנו עקרי וצנתי מועדק שהלשון ארמית הלמודית כדרך בבלונים יעו"ש הינד,
 והוא ג"כ מספר המפתח מפני שהוא רק צאור על המסכתות ואין לו שום רחוי'
 מספר אחר של חז"ל. והי' זה נודך הקדמונים לכתוב בן חזורים בל' מעורבת.
 ונודעים פירושי הרי"ף על כמה סוגיות בלשון ערבי כמו צפ"ח דכתובות ושאר מקומות
 קמלחים מספרדים שהלכותיו הוכתזים בלשון הלמודי. ור' חרונים בן לבר"ט עשה
 ספר מעורב מעבר וערב (רח"צ ע ריש מוזונים) ובהקדמת מעשה נוקח בליקושי
 צאורים על הרמז"ס פ"ח מהל' שצת כהצ ורצ חסן חמר חוסר צאכן וקיצון העפר
 ושרייתו חפ"ר הל' חרן וגמעה ונצלה ועננה והשכילה וסברה עכ"ל. ובהקדמה של פירוש
 סדר מועד להרמז"ס כתב המעתיק וז"ל ומה שהוא ידוע ומפורסם כי זה הבדול
 (הרמז"ס) וינהנו לערב צספריו שחצר בל' הגרי, לשון הגמרא שורה או שהים וכו'
 ולשון הגמרא ר"ל לשון הלמודית לח דברי הגמרא ומש יעו"ש הינד. וצדשימת
 הספרים לוולחף (ח"ג נומר 1744) ר' סעד' בן דוד בן מרלך בו' חצר צאור על כל
 התורה וכו' כמו צקדמה שהעלותך מהחלה בלשון הלמודי ונח"ז בל' ערבי וטויות
 עצריות על פרה ז', וכן עד סוף הספר פעם בל' ערביה ופעם בל' הלמודית, עכ"ל. הלרף
 לזה עוד שמגלה ספרים שהי' חלק שני מם' מפתח (הערה 25) נכתב ג"כ בלשון מעורב
 גזה (הערה 28) חז הפסים לדעתי, שכן היה גם החלק הראשון והוא ספר הוספת.
 25) **כבר** רחיו (הערה 27) כל המקוונות צקדמונים שזכרו זהם ונחמרים ממב"ס
 של רצינו נסים וכלם מוצא חיזה רחוי תירושלמי או מדרש או הוספת
 וספדו. ואחרי שזמלנו צס הגדולים שרה חלק שני מם' המפתח שנו חמשים חלקים
 וננינו לצאור דצר שרומ צלמוד ועקרו זירושלמי וכו' (הערה 28). הנה לח למצ
 הר על נחש יחש, חס נחויק לרחי שחלק שני היה הוא נקרא לקדמונים צס
 מגלה ספרים. חך לרין להגיה לדעתי צס הגדולים שס צמקוס דצר שרומ צהלמוד
 ועיקרו צצנלי וירושלמי וצמקוס אחר ל"ל דצר שרומ צהלמוד צצנלי ועיקרו זירושלמי
 וצמקוס אחר. ועכ"פ נודע לנו צצאור המג"ס הוא לר' נסים צר' יעקב שכן יקרא
 צעל סס הגדולים צצאור חת סס המחצר חלק השני הזה. וצצנור שמלחם וצקיות
 גדולה הרה המחצר גזה הספר צמה שמלח המיד הוספת או הירושלמי המתיחס
 לטוגית הצנלי להחיר ערפלו, לכן הי' מפורסם על סס החיצור הזה, כמו שראה
 מל' הרמז"ס צאגרתו לתלמידו (פחד הדור סי' קת"צ) להמטני אחר רצינו נסים
 צמגלה ספרים ע"כ ורצינו חצרה צנו צאגרתו הנקרא מלחמה ה', קודחהו צצאור
 רצינו נסים צעל מגלה ספרים. (ומה שמהגיס סס חת רצינו נסים צין חממי ספר
 והוא חרן המערב, נראה שקראו הראשונים לח לחספמיה לצד צס ספר, רק גם
 כל הארזות שאינן למנחו של ח"י וחי' מגרים, שכן יחשוו הצדשי צאגרה לרס"ח
 חת רצינו סעד' הפיתונו מבאוני הספרדים.) והי' חפצר לומר שקראו מחצרו צס
 ונב"ס צצנור שצקס ומלח צספרי ספרים אחרים קדמונים מה שנוגע לפירושי הלמוד
 צצנלי. ועיין לצינו צצרוך (ערך כתבת) כמה שני קח קשיח לי והיה מלעענח עלה
 דחי נקטת פשעה דמניתח וכו' וכנה קשיח קשו לי עלה עד דאשכחנא פירוקא
 בגמרא דבני מערבא ע"כ. חולס נראה שהורגלו הקדמונים צקדחת ספרים
 צס מג"ס כמו רצ סירח גחון (צקדמת מנורת המאור) ור"י ל' מיגש (צצ"ס)
 ריש צילה ופ"צ דשעופת וריש חולין) והרמז"ס (צסבור מייז"ס חלסקר על ספר
 החמוות לר' סס עוצ).

26) **איזה** מרקים או סופר הדיוט חלק סס צספר חסידים סי' תר"ה מסי' תר"ו כאילו
 מתחיל סס ענין חש ועי"ז נחקשו הדברים ונסתתו כוונתם עד שגס הופרס
 נדחק צצאורס, וצאמת הכוונה מצקפת חיצור התיצות צלי פירוד, ע"ש (ס"ס תר"ד)
 וכל מה שיביע ללדוקים וין הטויות והכבוד והעוז צעו"הז חינו מחסר להס לעו"ה צ
 משיעור שכרם וכו' וננינו חלו דברים שחדס חוכל פירותיהן צעו"הז וקרן קיימת
 לו לעולט הצח, פירוש הפירות מגיע להן תחלה והעיקר שמור להס לעולט שכולו
 חורה וכן הרשעים חפצר שיכל מהס צעו"הז (תר"ה) מי שעשה עצירות גדולות כגון
 ווי שצח על חצת היס וכו' מגיע פרוס צעו"הז והעיקר שמור ומזומן להס
 לעו"ה צ. עכ"ל. והמנין יראה שהתיצות, מי שעשה עצירות גדולות" מוסדות
 למעלה על דמיון הרשעים ללדוקים שמו שיש לדיקים שלהס שזר צסני עולמות כן
 יש רשעים וצס מי שעשה עצירות גדולות כו' שמיני להס עשה צסני העולמות,
 ויפסלו

קוראנו רצונו חס צסס באון סכן נמלא חסוים צתקנות סלנו (צתסצוה חסר"ס צר"צ
 ל"פ סו' קנ"ג וסוף הספר) ואס עצר ומלא אחד מהן חמר רצ נסוים באון סחסינר
 התחיל קדושה וכו'. סצלי ספר מלת באון סוספס מחויה סופר מחוחר, סכן צתקנות
 חלו הנמלחות ג"כ סכלנו (סו' קי"ז) חיונה. ומעפה אחרי סתפוס' על ס"ס
 רצויתר על התורה נכתרו צומן מחוחר להרצו"ס כוור סהוכחפי צת"ח גס צסטר
 חסודים נעתוקים דצרו הרצו"ס הרצה מהל' הסוצה והל' ה"ת ע"ס סו' י"ט עד
 כ"ד ושחר מקומות, וצלקוטי פרסס מוצחיס ג"כ אחרונים לרצו"ס כמ"ס צת"ח,
 כשאר ח"כ הרצו"ס ליותר חוקדס סקרח לרצ נסוים צסס באון כוונ"ס לסונו צהערה
 הקדוונה. חולס נודע הור לנדיו ומסר צכוני כצוד כאלה, סכן יקרח גס לר' סמוהל
 ראס יחוצת צכל ציומו צסס באון ועויון אגרות הרצו"ס. אע"פי סנספסס הבחונית
 צמות רצ החיי, וצפירוטו לר"ד דצבורת הור צעלמו יורה חלי לעג על כוויים החלס
 וכותצ צציוחר סלח יחסצט לכלוס. עיון הולדות רצונו נהן (הערה 58) ורצונו החיי
 (הערה 5). לח כן סבדוליס סחיר אחריו סחי' הסוצ חללס מחד כווי באון ולא
 נעונוו חפי' לר"ח רק לרצו' נסוים והטעס לזס עיו' למעלה (הערה 4).

21) כל זה המלא צס' הקצנה לרצו"ד הלוי.

22) בתום' על התורה (פ' צהעלותן) ופי' הבאון רצונו נסוים דהכוי קאוור סס
 מחות חלף רגלי וכו'. וצפירוט הרצו"ע (פ' השח) ורצ נסוים חמר

כוי מלת חרך חפיס סחי מדות לטוים ולרעוים ע"כ. והנפלה צמנחת יהודה סס
 כתצ צסס רצ נסוים מ"ס הרצו"ע סס צסס רצ סענדי'. חכן צל"ז דצרו הרצו"ע קאיס
 סס קלה ונרחיס כמסצוסיס יער"ס. ויותר חדוס סצתפוס' (ר"ה י"ז צ') כתצו ונמב"ס
 דרצונו נסוים (באון) חין מונה סס הרחשון (לר"ג מדות) שיס פסיק צון סחמות מסוט
 דהכוי קאוור קרח הקצ"ה סצמו"ס קרח ה' חל רחוס וחמון (כעיון זס מציח הרצו"ע
 צסס רצונו סענדי' והסיו עליו, וז"ל: וחלך הוי' כן למה לח דצקו צעל הטעמיס ע"כ.
 ור"ל לנולת ויקרח. ויכן רוחס סרצונו נסוים יסביח צכל זס לפסיק סחחר סס הרחשון
 סוורה על חלוקו משס הסנין] ונולר חסד לחלפיס מונה צשפי מדות דנולר חסד היינו
 מזה חתה, לחלפיס מזה אחרת סמיה טוזה מרוצה ת"ק וכו' עכ"ל. וזה סחחר
 ג"כ לרצונו ר"ג צרצו"ע סמונה חרך חפיס לשהי וודת ולא נולר חסד לחלפיס וצפירוט
 זס מר"נ סל הרצו"ע הור צגליון הפוס' סס צסס חיוה רצ. מזה נראה סחחר צו
 רצונו נסוים צפירוטו לתורה מדצרוו צמגילת ספרים חו לספר.

23) בש"מ (על צ"מ כ"ט ח') ה"ר נסוים באון צספר מפתח התלמוד סחיוצר הופתק
 ונלסון ערצו, חותכו חוליות וכו' חפרס ענין זס צקולר כפי סלמדהי

מדצונו רצ החיי וכו'. וע"ס צסמון דצרוים יקריס צנפלות של ר"ח הגדול וצת קול.
 וכצו הרחפי סחע"פי סצעל ס"ח קוראכו באון הכוונה על רצ נסוים סלנו וצפרט סחיוצר
 כחן חת רצ החיי (הערה 19) חכן מוחר עוד הדצו צסס הגדוליס (ח"צ חות מ"ס
 סו' כ"ו) ספר מפתח. חצר רצונו נסוים צן רצונו יעקצ על כל מקצתות התלמוד,
 ועוד חלקן סני וצו חמסיס חלקיס לנחצ סחיומות התלמוד דצו סרומו צתלמוד ועקרו
 צצצלי וירושלמי צמקריס אחר. ורחיפוי קלה מספר זס כ"וי על קלף יסן על נוס' צכרו'
 סצת עירוצין קוצן גדול. עכ"ל. ועיון לקמן (הערה 25) חין יס להסיה סוף דצרונו.
 ונולחתי צצעל העיקור (סוף דיני סוצר) ורצ סילה מלא במפתחות דרצו חצוה
 ורצ פסח הלכה כר"פ ע"כ, חולי הכוונה ג"כ לספר הור הנקרח צסס הגדוליס ג"כ
 צלי תפח, התלמוד"ו עיון צמיס סצעל קורח הדורות רחא ג"כ פירוטו על עירוצין,
 וצערון (ערך חסלח) כתצ פי' אחר ספירט רצונו נסוים צערוצין.

24) הן חמנס צס"מ מציח מחמר ומפתח התלמוד נעתק מלסון ערצו כמ"ס צהערה
 הקודמת. וכצ"ז חנינועה לחסוצ סכתצ המחצר כפר זס צלסון מעורצ היינו

פעס תלמודית ופעס ערצית חו סויהן ציחד מופני סכן מלחתי סו' אחד ומנוו צערון
 (ערך נקמו) וז"ל צסוף עירוצין נקמו מוחר. ר' נסוים ז"ל פירט נקמו כ"כ חדונינו
 החיי ז"ל כואי נכסמ' יינקבין מתלמא יתגער נקמו, הור מחל נקמן
 ואצלה מלסון קמילס. [והעתקתו, כל נפרד סנהצצר לכזה יקרח נקמו והור כמו
 נקמן וסרסו מל' קמילס.]. זסו פירוט באון והרצס הור ונלוי חללנו הנצר סעוסיין
 צו חרין כו' והנצר נוסל ופוחה סללת: א"ל בגא"רין ענבוא יסמורה [ויסצריחיס
 חללנו יקחוס] אלגא"רין. חמר ר' יוסף כו' ומש"ס חסוד לנעול צו עכ"ל, והקורח
 ירחה סתפחלה העמיד רצונו נסוים חת דצרו רצונו החיי סחיו כלס צלסון ערצו וחס"צ
 דצרו עליו מעורצוים ערצו' ועצרת, והור מפרוטו על עירוצין (הערה 23) ולא

וראותי (חלני ל"ל ורחוותו) אכן הלבאסוס נ"ע התמודד רצינו נסים ז"ל בספרו שחציו
זהפלוה עכ"ל. נראה שהתלמיד הוסיף הבהות בסדורו של רצינו נסים והוא לאון
"שחצרו" ר"ל הרב והתלמיד. וכבר חערתי בתולדות הר"ח (הערה 34) כירק צהרלות
זולת צל שהחלו למודי התלמוד ומנהגי ישראל להפסיד זינון מאוחר חצרו להם
הגדולים מדרי תפילות ומנהגי' זי"ה כונו רב עמרם לקבלת ספרד, ורצ סעדיה
למאריס, ור"ח ור"ל ליוספי קירווא"ן, וגם רב האיזו לחרלות אחרות.

30) כבר העירותי למעלה (הערה 19) שזוידו זו היא לרצ נסים שלנו, אע"פ
שהוסיפו הסופרים צעוות כינוי ראש ישיבת צל. וזלי ססק העתיקו

אזתן הסופרים תסדר תפלה שלו כמו שכתבנו צפנים. וגם יש השוואות צינו וזין
הקדמתו לספרו ומעשיות וגם צבוף הספר שס, שזוידו יואמר רצ"ע לא על עמאי

צלצד חני מתפלל ומתורה ומתחנן כ"ח צעדי וצעד כל הקהל הקדוש הוה העומדים
לפניך, ואע"פ שחינו רחוי ולא הבון ולא כדאי להתודות ולהתפלל ולהתחנן על

עמאי וכ"ש על אחרים. (מזה נראה שהי' רצינו נסים ג"כ שליח לצור כמו רוצ פייטנו
אשכנז שהיו מורים וחונים כאחד. ע' תולדות ר"ח הקליר הערה 25) ומנהגך

לרחם על צרוותיך וכו' וצדקמה לספורי מעשיות אע"פ שחינו נכון והבון
לחצר ספרים וכו'. ולענין הכנעה היהירה והעמסה החטאים על עמאי ע' צבוף

הספר שס (כ"ה ז') דרכי התשובה. והענין הד' לזקס מהקצ"ה סליחה וכפריס
וכו' ולריך שיתודה חטאתו לפני הקצ"ה ויבניע וישפיל רוחו לפניו כמו

שמלינו הנציחים כי כן עשו מהס היו אומרים וסלחת לעונינו ולחטאתינו ומיחס
שחמרו חטאנו עם אצותנו ומיחס מי שחמר חלבי צושתו וסלמתי להריט פני חליך,

לפניך תקנו לנו רז"ל הוידוי עכ"ל. ומעין כ"ז נמלא ג"כ זוידו שלנו המיחוס
לרצינו נסים ע"ש. והנה הגם שאין צו עומק שפה כ"כ כמו צפיוטו הקליר, מ"מ

לא יאות לו השצה הראוי לפיטוי הספרים. וזה לא מפני הלשון לצד אך גם מפני
הענין והנושא שצד צו הרצה דברים כפולים ונאד וציחוד יש צו טענות המתודה נבד

השם גם ההלכות צדך סלפול תלמודי שאינו רחוי להעמיס צחתינה כזו הלריכה
סצרון לצו וכניעת רוח. ולצי נוטה להפיר צו גם המחצר חלק מן יהי רצון אחר

סליחות ער"ה לשכנמים שבס שס יש טענות כאלה עם השס צדך חדוד וצלסון תלמודי.
ומי שמחזק השערה זו, הוא, שבס שס גם כאן נכנס צחמלע הוידוי הקלר אשמנו

מכל עם וכו'. וצקלת סדורים תלורף כאן ג"כ חלק מיהי רצון ה"ל. ר"ל מן שכחנו
את טוצותיך. אכן תחלה יהי רצון וקלחו צחמלע גראה צעליל שניסף ממחצר

אשכנזי שספרס שס הריבת ישראל וחורצן הקבלת צגורה תכ"ו. וע"ש ון ולמעלה
מחזפת עשה עמנו, אנח הצט וכו' עד וכשחטאו ישראל צמדצד וכו' נראה כנכנס

שלה צחקומו. ח"כ הוידוי עם התלורף לו הוא של רצינו נסים, וחי"ה ש"ל אשכנזי
קצע אורה לער"ה, והוסיף לו יהי רצון מתחלה והקינות צחמלע על דמי הקבלות

שנספכו כמים. ואלל אשכנזים שנחיטליח מלאתי רק התוספת לצדן היינו תחלה יהי
רצון ואנח הצט ומן הוידוי נמלא רק אשמנו מכל עם ולא יואר. מזה נראה צעליל

צצפני עלמנו היו צחמלה ונלטרף אח"כ ליוידו של רצינו נסים. וגם שס צוידוי של
שכחנו את טוצותך וכו' יש השוואות צינו וצין ס' ספורי מעשיות ע"ש (כ"ד ח')

ע"כ חייז אדם להסוד צחחריה הימים ולא יבצור ילרו ולא יאמע לתאותו וישתדל
לקנות את אשר לא יסוד ולא יכלה והוא חיי הער"ה ויזלל את אשר יורשהו

ביהונס לרורי דורות ע"כ. וצוידוי של ער"ה צצצלי העו"ה וזלצלנו וכו' והסכלו
הרצה נואד וכו' והחלפנו עולם עומד צעולם וצור. ועוד צספורי מעשיות (כ"ה ח')

הענין הראשון שיסיר העצירה שציו וכו' כי אדס שלה יעוצו העצרות אינו מועיל
לו תשובתו, ורומה למי טעובל וסצן צירו (שס ז') הענין הצ' שיהנחס ויחחי

על העצרות כו' כאשר נאמר על חלעור צן דודיה וכו' שלצסוף נחחרט מאד ויבכה
צכי גדול וכו' והענין הד' לזקס מהקצ"ה סליחה וכפריס וכו' ולריך שיתודה חטאתו

וישפיל רוחו כמו שמלינו הנציחים וכו' ומיחס מי שחמר חלקי צושתו ונכלמתי לפרים
חלבי פני חליך וכו'. וצוידוי של ער"ה חלקינו צושתו צחעשינו ונכלנונו וכו' כי

אנו ככלי נמאס כו' כגצד אחר הוטצל צשחת וכו' חס צהסובה וידוי תהלה הנני
צמים ומתודים לפניך וכו' (והוא ענין הד') ואס צצכו ומקפה וכו' ואס צצצד רוח

וכו' (הוא ענין הצ') עזרה הסיתר אחר לפניך חלקי צושתו ונכלמתי להריט חלקי
פני חליך וכו'. והוא מיחס לשונו צספורי מעשיות. ולכן נהעורר עתה הססק צלצי

חס לא יפל ע"ה צבמיו" סוף הלי תפלה המוצה חללנו בתולדות רצ סעדי' (הערה

121)

והשכלו גם צעו"סו . חמוס וסופר חסד שמתחיל כאן חקירה חדשה , מי עשה עזירות גדולה (האזן יהא דינו) ע"ד , ומי שהלך למדינת הים , וחסהו תוצעה תזונה" ועיין בהערה הסמוכה הח"ז עוד המלצל סופר זה . חולס הנפלא שטעה בחלוק זה של הסיומים גם בהאון המופלא בצקיחות וסיומת עין מו"טרר יח"ד הזולתי ז"ל סכן צחק לשרחל שדפסו צנח חמון הכנס צמוסר ליום ח' וירח סי' הר"ם מס' חסידים ומתחיל ג"כ מי עשה עזירות גדולות וכו' חע"מי שזהכרה מוסד חלמעלה שחל"כ סיוס סי' תר"ד חין לו פירוש כלל .

27) דרך ההפקה מלשון חחרה לל"הק נראה על פני כל המאמר צמספ חסידים . ע"ש (סי' תר"ה) , וח"ס תראה אחד מן הרשעים שהספיע , לו הקצ"ה טוזה והנעים עליו צעו"סו וכו' לפי שסכר שראוי ללדיקים חינו חלה , הטורה והעסק שעסקו וסצלו צעסיות המלות ונתאפקו ונתחזקו מעצרות , (צניוס חדשים וזרים צל"הק) וכו' שהרי נחמר ההגדה אמת משם רבותינו , שהיח נח"ה" וכו' ע"כ . ויש שס חיוה חלמרים והיזות המורים על גרעון ההפקה וחסרון יכולת והמעתיק ע"ס , וחילו הי' וביע שזר לרשע מחמת העהירה כשמעתירים , עליו הי' מן הדין ראוי שיח"ק קצול השוצהו לפני הקצ"ה לענין מתן שכרה יותר , חזק וגדול" וכו' והענין קשה ההצנה שמתחיל בהוכחה נגד החומרים שהעתירה מועלת לתת צעו"סו שזר לרשע . וחיוה גומרה כלל ע"ס היעז , וחולי נחסרו חיוה דברים צנוף נוסח הערצי . ועוד שס , שהרי נדחה דזר החומר שיש לו שזר (לשע) , צעתירה ונתצטל ונתרצה על הדך שחמרו" ע"כ חלה ונתרצה הוא כאן צמקוס ונתפשר חו' וניתווד ור"ל שנתצטל המחמר שיש שזר לרשע צעתירה זולתו , חן עכ"פ תקל מעליו העתירה חת הסורעניוה וכמ"ס שס למעלה — וצוסף הסיון שס . , ויחי סיוס ר"ה . תלחכים מחזירים ונעשו צני חדס חס עוז וח"ס רע , ומצקשים לפני הקצ"ה להסיר הספק ונצני חדס שחומרים למה הלדיקים [חיוס] , צנענימות צעו"סו ומיח"ה עליהם יסורים כדי להודיע לצני חדס לדיקותיהם וכו' , נהרחהו אהנביהם (?) לצריות" ע"כ . חלה זרה מאד לענין , וחחסו שחי כתוצ צערצית חיוה הינה המורה על חרת וזהה ור"ל להרחות לצריות לדיקהס וחחורה חצנתס להס"ית שצכל היסורים שיש להס הם דצקים צו והתיצה הזו חיה כוללת ע"י קרוצ העניינס גם הורחות חתון , והמעתיק עוז התיצה הרחויה , וח"ז צלתי רחויס מאוד ונגונה לענין . ועוד (סי' תר"ו) , וזה הנועס והעידון , שמקצל צעו"סו . חין ממיר הסכר לפי שצו דחצון ורחוי סיביע צו לשוח"י כמו , לחחצו הי' ע"כ . ור"ל חחין כאן סינוי ותמורה צעונס הרשע צעזר שמקצלוועס צעו"סו , פי הסכר והעונס הרחוי נשחר לו צעו"סו , כמו שנסחר ללדיק . וחחרי כל זה תדע חמה שרשס שס לפני סי' תר"ד העפקה מנג"ס מר"ג בחון ז"ל חין כהונה על העפקה מספר לספר כמו שטהציס לרוצ , רק על העפקה מלשון ללשון , ונחלח צס' חסידים העפקה כזו גם מספר חמוות ודעהו לרצינו סעדי' בחון . עיין תולדתו (הערה 26) ועוד יש להעיר חו"ס שס צס' חסידים סמוך לסוף סימן תר"ו , כהוצ , וחולס חי חני" וכו' עד סוסו הוא חיוה ענין חדס מספר מגלות סתרים . רק שהסופר ההדיוט ערצ כאן הענין שלא כטוגן חחת אשר מקודס הפריד הדצרים שלא כהוגן , עיין הערה הקודמת . וצלצל כאן עוד יותר שהסמיק הענין החדס צחונלע , ונשחר כן צליקוטי ספר חסידים .

28) כל הלשונות שהצחתי למעלה (הערה 17) מערוך נרחיס לקוחים מס' מג"ס צעזר שכלס חתלים קרסיות ע"פ ירושלמי חו תוספתא , והוא ענין ונושא של הספר הווח (הערה 25) ובהנה רוצס מורים על עיקר וליחחס כן מקולמסו של הנוחצר וולח הורקו חכלי חל כלי וע"כ עמד טעונס צס , וציחוד חותס שהס צלשון חרונית כדרך חיוה בחוניס כמו ערך כתצת כמה שני קח קשיח לי והיה מלעטענח עלה וכו' וכמה קשיח קשו לי עלה עד דחשכחנח פירוקח צגני' דצני מערצו וכו' . כנגד זה הרחינו בהערה הקודמת שהמחמר החרון מנג"ס הנחלח צס' חסידים כולו מועתק מערצי ולכן הוא ג"כ צל' עצרי לח , ולח צלי חרמית הלמודית . וכל זה צנירוף הדמיון לחלק הראשון ספר המפתח וגיוד לנו שהי' גם חלק זה הנקרא מג"ס צל' מעורצת פעס הלמודית ופעס ערציה .

29) בליקוטי פירוס מרס"י (די אחט" י"צ ח') והקשה דצינו נסיוס בחון צהפלתו ויחיבי שרי למיכל קודס הצדלה וכו' . ונחלח עוד צתצוזה להרמז"ס (המחציה צהסו' הרצ"ח הי' ז' וחיונה צפחר הדור) וז"ל וכצז קיוס זה המחמר ורחותי

וצחולשים לה חייטין כלל לשני חכים . והחשוב שהתשובה (צחמים פעים סו'
 קי"ע) מרוב החיי המוצהה חללנו קלמה צתולדות רב החיי (הערה 16) הוא
 לקיר"ורחן ורזינו הדיקו נ"ע המוצהה סס צהלה, ששחל כנר לרב החיי הוא רב יעקב
 שלנו חזי רזינו נסים, ורב החיי יספר סס משאלתו חליו והתוצתו, וקורחחו חלוק
 קדוש בס חלוק סתם וצחוספה נ"ע. חח"ז חנה ה' לידו גוף הספר היקר ומועיל
 לכל מעין כמו שיזוחר וכתוב צשער. ספר מעשיות והוא חזור יפה מהיטועה להחכם
 רזינו נסים צ"ר יעקב נ"ע לדונש חתנו לדבר על לכו ולנחמו, וכה חומר אחרי נוקה
 דוחה, אחרי לרה סחן ושמחה. אחרי דאנה נחמה. כנס חזורים אחרים, מנועשים
 מחסידים מחד הדורים. ישמעו לקולם חזרים, ויעלנו וזכר נקשרים. החיזור הזה
 כנר נדפס צעיר תירחה יע"ח צמנה שי"ז לפ"ק וכו' ועתה נדפס מחדש צהלקווח
 הקנ"ט ע"כ. ולדק ח"כ להוסוף מלה פירח"רה צפ"הד לפני פרט שי"ז. ומלחה סס
 (97 כ"ה) מה סמרהים צעל ס"הד מדק נ"ט צדפים פירחרה, והף סס יש על ונלה
 סר"חש שני קוים לסימן ר"ת וגם נראה כמעט שחסרו סס הפירושים של חזיו נלח
 נמלה כלל מהס צמקום ההוא ולא נדע חיתה סס חלו הפירושים שלח פירש ר"ז
 מעלמס חלח ונחזיו. ועוד מלחתי סס (י"ז צ') וחזי נסים שחלתי צילחתי חת וצח
 מחרי הרב סר"חש וחזי קודח לפניו צספר ויקרח וחמרתו לו חזי מפני מה מחבילים
 התינוקות החלה לקרות החלה צספר ויקרח ולא יתחילו מן צדאשית שהיא נחלת
 התורה. וחמר לי צני יפה שאלת מחד צרוק חפה לה' וכו'. והנה חע"פי גסם כחן
 נדס סר"חש צר"ה נ"מ תאר הרב הראש הנוסף פה וירה על דצנינו כי כמו סכצוק
 הוא, והוא ממש כנוי סכצוק שניהן לו לרב יעקב צהלה לרב החיי סהצחזו צמקום .
 ונוסף על זה נהצרך לי עתה שתיצת סר"חש צשני קוים צשזס הסופרים או המדקמים
 הוא, סחון משט המחצר וסס חזיו הנרשס צשער הספר רחיתי גסם הסקדמה מתחלת
 נחוס נסים צ"ר יעקב . וגם נוספה לי עוד רחוי' חחה סהחזור הזה הוא לרב נסים
 שלנו ע"י העיון צפנים הספר, והוא, שהיוחסין (לה' צ') כנר ורזינו נסים גחון
 פירש (על נחוס חיס גמזו) על סס שהי' חומר על כל לרה גס זו לטובה ע"כ .
 וכנר הרחתי (הערה 17) הרב נסים גחון הוא זה שלנו. ועתה עיינתי צספר זה .
 וכתוב צו (ו' צ') וז"ל חצל סתרו סקדחו נחוס חיס גס זו שהי' מנהגו לומר על
 כל הטרות שזחו עליו וכו' גס זו לטובה הוא וחי' מלדיק דין וולרו עליו ולא הי' כועס
 ולא מתקוף ויחי מימים וכו' עכ"ל . וכנר שערתי (צדשיתת הצמות סהחוצרת לתולדות צעל
 הערוך) שלח הי' לפני צעל הערוך וגס לפני רזינו נסים הספור צהענות (כ"ח ח') מנחוס
 חיס גמזו וחע"פי שחלחתי עתה צחיצור זה ב"כ ספור הנ"ל, עוד לחיוק צהשערתי
 סקרוצ מחד חללי סרזינו נסים לח לקחו מנמרח סס רק מחיזה חבזות צפ"ע שהיו
 לפניו ולא לפני רזינו צעל הערוך ומסס נוסף חח"כ צהלמוד שלנו, ומחלו סחגדות
 לקח עוד ר"נ ספורים שלח נמלחו צגמרות ומדרישים שלנו כמו שיזוחר עוד (הערה
 39) וע"כ כנר צעל היוחסין טעס זה ע"ס רזינו נסים ולא ע"ס הגמורה דהענית —
 ועוד תראה לקמן (הערה 34) שכנר כיון ר"נ צספר זה למחמרו צגב"ס שהי'
 מתחיל כנר לכחוצ צענין סנר ועונס המוצח צספר חסידים (סו' תר"ד עד תר"ו)

33) כל הספורים הגמולחים סס ונהלמוד ווודשים, נשתנו מעט צספר ויופי לניען
 הכניסס יותר צלל שומעס. חך לדונמח נציח פה שנים. ונחחד מהס
 השינוי גדול מחד, והוא ממש כולו מהוסך, עד שיס להספסק חס לח הי' חיתה
 נוקר חחד עוד חשר סס מלח כעין ספוריו כמו שזודע מהרצה מעשיות צהלמוד
 ומדרישים צחלוקים ומשפנים צחיות תקומות ע"ס (97 י"ז צ') מעשה צחכס חחד
 שהי' לו שני צנים צני צקונים וכו' וחי' צדק קדנ נטוי ונפל עליהס צכצו וכו' .
 וסס דצרי חכמה מחשבו צהלוקת הדין ע"י ונשל חעצל הסקדון, והספור סנר ממדס
 משלי. ססוק חשה חיל. והכנס הוא ר' מחיר והמנחמת חשהו חכמה הנודעת צסס
 צדורי' . חלח ססס חיתה חשהו הודעת ממותס ולא צעלה שלח הבידה לו עד סעצ
 מפני כנר סצה חך למו"ס גלה לו וימותס צחשל של הסקדון וגס נשחרו מהיט
 ומסייס סס מפני מה מתי וכו' וכחן צספור רזינו נסים צעלס הוא הרווחה מתחלה
 נפילת הקיר ולא חלח הביד לחשתו מזה, והיא צחגתה שמה מתי נחמה חרופה צהלוקת
 הדין, וצנילה סגזיהו חת הקיר ונמלחו סעריס חייס וכו' צצית חציהס .
 והגזיון יצין כי הספור עדי"ז מנסים יותר לכונס סכוללות צהחזור סהוא להרחות
 גדונס כי דרסי הי' לעילס לח יכסלו, והצוערים צו ינללו. וכמו שנחחר עוד .
 ומעסס זה נחא חותר להיות סניס חייס לצסוף ינס לשהף חעצל צכח הצגורת רוחו
 והתחשקו

24) אמרתי לחמור צער"ה אחר זכור צרית וידוי דר"ם באון וחולני ל"ל דכנסים
 באון כו הספד ה"ח, ר"ל לחסוד שתי התחנות מרד סעדי' שח"כ הראצ"ע המליך
 הבדול לא הי' מהלל את הבאון ר"ם נצחות לאונו בהפלה, גם כנר הרחיבו הדמיונות
 צמתיהן הספורי מעשיות של ר"נ. ומעתה הישר דדנינו עפר"ז סס בהולדות ר"ם.
 31) צספר העשור (מחמר ז' נכהיזה גיטיון). ורצינו נסים הסיז צקצלה כן מפי
 הבאונים ע"כ. ועוד (מחמר ח' קיום טופסיון) ובהפצה לרצינו נסים הי חיכה צנב
 זכירת זמן ז' פעמים וכו' ע"כ. וכנר הזכרתי (הערה 9) מדצרי צע"ה מה ששאל
 רצינו נסים לרצ החיי. ועוד מהתוספת (הערה 18) מה ששאל צני'מה של רצינו נסים
 והסיז וכו'. וממ"ס תולדות הר"ח (הערה 33) צעס מה שלח ניכר סס הר"ח
 בהפצות הבאונים הנקרחים שעדי נדק, תוכל להציג ג"כ טעם מה שלח ניכר ג"כ
 סס רצינו נסים סס.

32) ספר מעשיות אינו מלוי אע"פי שדפס שני פעמים, ולא ידעתי מהחלם
 מדפוס השני צולקווח שפצרו עליו כשליס סנה, וגם מדפוס הראשון לא ידעתי
 צרור שלח נמלח צספתי יסנים, רק צס"סד רואיתי מוצח"ס' מעשיות לרצינו נסים
 צ"ר יעקב (ע"ס אלל ר"י צן לוי) וצמקוס אחר סס אלל נהן דלוייתח, ספר מעשיות
 של ר' נסים צ"ר יעקב לרונס חתנו ע"כ. שני זולם המקומות הספיקו לי לחסוד ספר
 זה צין ספרי רצינו נסים שלנו מפני שיווי שמו ורס חצוי, אע"פי שסס ניהוש
 לתיעוטח שיווי זה אינו מפסיק, הנה לרפתי לו עוד הרחיות שמלחתי לו על קצומת
 זמן פרסוס חלו המעשיות המוצחים סס צס"סד צשמו, וכמו שיצוחר עוד לקמן
 (הערה 39). גם יגעתי להסוות זמן המדקדק רונס צן לצרע מפו"ס וגסהפתי חס
 לא ל"ל חוהנו צמקוס חתנו, ופו"ס וקיר"ווחן קרוצים סמה. וכמו שיצוחר עוד כל זה
 (הערה 35). חולס צעל ס"סד צעלמו כמעט ססת כל צניני לפתע פתחוס, צמה
 סרחיתי לו כתוב צסוף סספר צין סמות הספרים (חות ו"ס) וז"ל, מעשיות מר'
 נסים צ"ר יעקב לרונס חתנו לרצנ על לצו ולנחמו סי"ז וצדק ל"ט כהז וחינו נסים
 לא פירשתי חלו הפסוקים מעלמי חצ"ל פירשתיס מחצח מחלוי הר"חש ז"ל עכ"ל,
 וחון מהמזכרת שהשמיע צעל ס"סד מקוס הכתיבה או הדפוס לפני פרט הסנה סי"ז,
 עכ"ס חן זה ר' נסים צ"ר יעקב. חך אחרי עיון מיעט נשחר עדיין הדצד צספק
 אלני שספסר מלת הר"חש חין פירושו הר' אשר כמו סרגיליס הסופרים לכחוד וימות
 רצינו יעקב צעל השורוס וחילך וכמו שכתבו כנר צעל ההצדי דרך מליזה מפני שהו'
 סס חציו ר' אשר כסס חציו ר' יעקב. רק כאן הוא כנוי כבוד לחציו שהי' ראש
 צעירו, והמדפיסוס סצשו והעמידו חני קיום לסי' ר"ת ופני ההרגל לחצר חצח מחרי'
 לר"חש. והגה נודע סכנווי הכבוד ציסרחל נשתנו ונחלפו לפי החלרות והענינים,
 כמו כנוי גארן צצנל רדיין צקורטצ"ם סהן נקרחו חצות הרמז"ס מדור דור עיון
 וחוסו צסוף פירושו לנשינית. וגם ר' משה ור' חנוך הבאונים כשצחו לסס מלחך
 כנר דיין העיר סתהן הדיינית לר' משה יעויון ס' הקצלה, וכן נקרח צעל חוצק
 סלצנות הדיין רצינו חצוי הספרדי, וצמלרים כנוי בגיך להרמז"ס וצניו. ועיון
 חזה צהקדמת חוהל יוסף ותמלח כל הנבידים על הסדר דור אחר דור מרע הרמז"ס
 רק סיז סס ע"ס צסדר סמותס מפני קצון הנייר שדפס ממנו ע"ס ור' יהושיע הנביד
 סנחשז ג"כ סס צין צני צניו של הרמז"ס, מוצח גם צכ"ו (פ"צ מהל' נערה הי"צ-
 ופי"ד דתקומות הל' ב') וכנר חול להפטרסס כנוי זה גם צקורטצ"ה ווימות רצ
 סמוחל הלוי, וצלרפת וחשכנו בןררה כמו סמרוצחים צערון ורס"י כמה פעמים סמורה
 צמנכ"לח, ויכול להיות ח"כ צקירור"חן הי' כנוי הכבוד ר"אש. ועד מהרה מלחתי
 חון לי צס' הקצלק (ד' חמטרד' י"ח צ') ונוכר חת ר' חוסיחל צאפיקח צחוף היס
 וחסס עלה חל מדינת חלקיר"ווחן וכו' וסס הי' ר' חוסיחל לר"אש ע"כ. חולס
 קצצנר לי עוד דצד זה צצירור גמור אחרי כי חורו עיני ונלחתי צהפצות הבאונים
 הנקרחים שעדי נדק ד' שחלוניקי (ח"ה סער ח' סי' ו') שחלה לרצ החיי וז"ל,
 רחינו צהפצות השחלה שחולל היסוס המעולה מר רצ יעקב הרצ ר"אש ז"ל מחת
 ד"חס היסיצה נ"ע, והגיע עכסיו תסוצה נוחת חרונינו ראש היסיצה שחללות סחשחלר
 צמחש חציו עכ"ל. וצלי ספק הרצ ר' יעקב הוא זה מקיר"ווחן הסוחל סתמיד לרצ
 סריח חצו רצו החיי (הערה 5-6). ח"כ הדצד מוצחר סכן הי' כנוי כבוד שלו
 ונתהפכה ססתירה לחאי' שחורצח יותר צירנר יס כעת סר' נסים צכ' יעקב המחצר
 טפרי מעשיות הוא זה מקיר"ווחן מפני שמו חסס חציו וסס כנוי כבוד שלו,
 וצמחלסס

והואר סהי' לו ככר חתן' אשר מת לו צן שגלת הסיח לא היל' כותב עוף רצונו נסים
שחינו רחוי. לחצר ספריו וכיו' ע"ס.

36) לבי נועה להאמין, וכן האשור נעוה לז כל קורא המעיין היעזב צבוף החצורה,
סהי' זה המנוחח חיש חכס רק צענינים אחרים וצמסרים ערצייס ולא
דדרי רז"ל הקדמונים, גם לא הי' מכדס כרחוי. מאושר צחוי ע"ה"ו ורודף אחר
תענוגיו ולא כלל עה ירחה ה' לנגד עיניו, חע"פי סהי' תסיס חזנו לפעמים לדבר
חכמי ישראל וציחוד לדדרי רציוו נסיס חתנו. ובמסך מנהנו זה מת לו צן אהוב,
ונודע השתוות לז כל חנוס החכס יהי' חו סכל צצח עליו לרה ומלוקה, וחו חז
יתספס צמעסיו וצמחשצותיו, ויחל לשור לחצר עוז. צעה הבורח הריץ אברות עם
רציוו נסיס אשר צהן כפי הנרחה השמיע לפעמים כעין תרעומות על דרכי ההשגחה
ח"ר. והוא (רציוו נסיס) חצר לפניו ספר הזה לנחמהו. חכן חשצ שהזמן רחוי
עתה ג"כ להוכיחו קלה על דרכו ולהרחיפו צדך נסתר ודדדריס נעימים סנוכסיס
לצ"ו וחינס מכחיציס לפנש נענה, חמדת הלדך וטווצה צזה וצצח, גם יקרת חכמת
רז"ל, וכי ירח חלקיס יושע צחחריפו מכל לרה, ולכן גם מי עעזז מתחלה מעע
אורח ישר, יסוצ חל ה' וירחמהו והי' רחשיתו מלער וחחיתו יסביס מחד, וכדומה. וכל זה
נראה מסדר הספר מהחלתו ועד סופו. ולינז פה חיוה דדריס תהקדמה שעוד נלערך
חלני' חח"כ (הערה 41) ג"חוס נסיס צר יעקצ. חדוני וירידי יסמך החל וילרך.
"תצטן יעזרך, ויחריך ימיך, ויפיק זממיך, נתרעמת חלי צלחצך הנעים חב אשר
"קך מקולר רוח ודחבת נפש וחנחת נפש אחר פטירת צך נ"ע, החל יגדור פרכך
"ויזכרך צצניס זוכיס לחייס ארוכיס וזלרת צלחצך (כרלונך) שרלונך לקרות ספר יחסי
"חופך ויסמה לך ויסור דחבתך ולוקת חנחתך, והודעתני שיש למויניס ספר מחוצר
"תישועה אחרי לוקה ולרה [אחשוצ כוונתו לקרואיס אשר צחרג"ילחן הקרוציס חליו,
"עיין תולדות הר"ח וצמפוי לקוטי פירוטיו על התורה פ' וירח] ומפני (צעצור)
"כצודך ורלונך שהוא נכצד עליו וחשוצך היקר ולהחיותך דדדרי תורה צקת ממני ספר
"תורה לך צום הענין מן מעשיות החכמים והצמסריס דכותיו ז"ל שלא חחי' צריך
"לקררת בספרים חצוניס מחורתי, מהרתי לעשות חת צקשתך ושחלתך, חע"פי שחינו
"נכון והבון לחצר ספריס חלל רלוי למלחות רלונך ולהשליח חספך וחצפך, והס
"יעירוני על כל זחח, וחני שוחל תהק"צה לעזוני ולהדריכני צדך ישרה, וצצניל
"החמת הקדמתו חצור ספר זה על מה שחני עושה [נראה סכצ החל לכתוב שחל
"ספריו צעניני התלמוד ופירוטיו סהי' עקרי עסקיו, חע"פי שכתב מתחלה צדך
"ענוה שחינו הבון לחצר ספריס, ועיין עוד רחוי' ע"ז למעלה הערה 34) מפני
"צצור] כבודך וגודל מעלתך וחכמתך אצלי. ועוד מפני שחני צוטח
"צצורה יתעלה שמו סידיס סכרי ופעולתי לעו"ה צמו שחמרו ז"ל כמה גדול סכר
"המשתח לז חיש רחב ונחוח ומחסי נפש כוחצת ועלצת, ומדבר על לז כוחצ צתובות
"וחחיות שסכרו הרצס ופעולתו ומסכורתו שלמה וכיו'. [חח"ז ספור חר' צרוקה
"ע"פי נחמה ד"תעניית (כ"ז ח') שמתפוס רחוי' על סכר תנחומיו מר ע"ס], וחני זוכר
"וכו' [עיין לקמן הערה 43) וחני שוחל ממך ונחמת כל רחוי ספר זה וכיו' עד
"לא יצוטו קווי". [ע"צ הקדמת הספר. לח כמו שרשמו המדפיסיס ועזו ריווח
"לפני הספור חר' צרוקה כחילו סס כצד מנחיל כוף הספר ונחמת כל מעיין וראה
"שנחמה הקדמה עד יתקום שרשמו, וחח"ז מתחיל כוף הספר וז"ל], חומר צחלת
"דדרי סכצ נצצור לצעלי הסכל והמדע שהק"צה לדיק וישר חין עול צמספטו וחין
"חמס דדיוו וכיו' ואם ראית אדם שהוא ראוי לגודל מעלה ויורד
"מגדולתו או שהוא חייב להיות שפל וככנע וירום ונשא וגבה
"מאד אל יסיתך יצרך ואל ישיאך לבך ואל יבהילך רוחך לחשוב
"בפועל הקב"ה שהוא עולה כי לדיק וישר הוא וכל דרכיו משפט וסוד
"מעשיו סתום וחתום מהשיג לב בני האדם והוא יודע למה זה ועל מה
"זה. חמרו רז"ל על התלמיד שטעה צענין זה, וכמעט הי' יולח מתחת כנפי השכינה
"עד שבלה הקצ"ה חת חזנו וסודיעו סוף הדצר ושזיל היושר" [ושס צממוך הספור
"היפה מירושלמי ספ"צ דחגיגה ממוכסן וחסיד שמהו ציחוד ונעשה לרחשון כצוד צמוהו
"ולח לשני יעו"ס צחצוכות, ועוד הרצה ספוריס לחיס יפיוס ויקריס ציסורי הדיקיס
"והיישרה ההשגחה עליהס וצחס מעשה הנפלה של ר"י צן לוי עם חליהו ז"ל [עיין
"לקמן הערה 39) וחחריהס הזהרת הנחצר ח' ח'], וחחח חחי השמר ושמור נפךך
"ויחל ולא תצקס אחרי אשר לח תוכל לרעהו ואל תרבה דברים בענין זה פניוכח

והתאפקו מצני והנחה בשנת לתת מוסר גם לדוגש עיף, וכן תסייס סס ר"ג זח
 ודחה כמה גדול סבר הדיקים על רוב התאפקס וכו' וצ"ז חפסר שרחה חיזה מדרש
 אחר שהסיפור צו כסיסורו וצחר צו הזולתו מפני שמסכים יותר אל כונת חצורו
 כג"ל. והספור השני הוא וז"ל מאיר והכסנחית הזונה (ע"ס כ"ג ח') והוא ממדרש
 עשרה הדורות (דבור ז') אלא שסס צמדה תסייס שר"מ הכיר צחמה שסכז עמה
 וקבל עליו תשובה נוראה והוסלך ציער לפני חרות שלשה לילות רלוסיס והס לא
 הוצקוהו רק זלנע וילתה צ"ק ר"מ מזומן לחיי עו"צ. ולא כן צספור של ר"ג
 שמספר רק אשר התענה ר"מ ימים רבים עד שנחמד לו צחלוס חל תירח ר"מ כי לא
 נפל ממך דבר הטח והאשה הרעה כזבה עליו וכו' והקורח יצין כי התקרב ר"ג יותר
 לחשפרת החמת שהמדרש מתמו' הוא חיק יחמד כזחה על הנח גדול דבורו מאד,
 הן צמעזה התנח, הן צחרוף נפשו למות ע"י חיות רעות והללתו כהללת דניחל.

34) בהקדמה כתב לדוגש, מהרתי לעשות את צקשתך ושאלתך חע"פי שחיני נכון
 והגון לחצר ספרים וכו', כ"ס מי שהוא קטן ונזהר ונקלה כמוני,
 ע"כ וחחשוב זה לדרך ענוה מחכס לעיר לימים אשר יחל לנסות כחו צחצור ספר
 ראשון מתמו, כי צחמת אחרי כן חצר הרבה ספרים צכל ענין, ומראה צהס יקרה
 דעותיו צעיני עלמו מצלי פנות אל דעות קודמות כמו שירחה הקורח הרבה צמחמד
 החרוך מספרו מג"ס שהצחנו למעלה (הערה 13) מספר חסידים, וצפירוט המוצח
 צע"י לפ"ט דצרכות. חמנס צכ"ז נראה שצבר החל להכין לו מחאוריו לספר מגלת
 סתרים ומ"ס כחן (כ"ו צ') וחולי שהייתי מאריך הייתי זוכר מעלת הדי יקים
 וצעלי תחזקה לעו"צ וכן משפט הרשעים צביחנס כמו שאורו רז"ל צהלתמד וחולי
 אזכרהו צספר אחר עכ"ל. וקרוב מאד שכיון אל מחמדו הנזכר מספר חסידים שהוא
 מחג"ס שלו. והוא מדבר סס וועניוסיס המדוצרים סה כמו שהרחה דדוגמתות ממנו
 (הערה 27) ועוד רחי' שצבר החל לכתוב ספרים אחרים לקיון (הערה 36). חכן
 הלשון, וחולי אזכרהו' יורה שהי' עוד צעלמו ונסופק חס וזכור כ"ז צספר אחר חס
 לא, ח"כ לא סדר עוד ספרו מג"ס. תלרף לזה השערותו צהערה הסמוכה חח"ז
 שענין החיצור הזה הוא אגרת תחזומין לחותנו שנפטר צנו, והוא (רצינו נסיס)
 יצרכהו סיזכה עוד לצניס (הערה 36) ח"כ הי' חותנו וחמותו עוד צעלי צניס,
 וזה יורה כפי מנהגי הדורות שהתנס זה הי' עוד לעיר צשניס. ומעתה ור"ס (י"ד
 צ') וחני נסיס שחלתי צילדותי וכו' ר"ל צימי היותי ילד קטן כמו שנראה משחלתו
 סס התוצחה למעלה (הערה 36).

35) עורך צערה צח לידי גוף הספר רק צדחותי מוצח צס"ד ס' ועשיות מר"ן
 צ"ר ייעקב לדוגש חתנו כו' (הערה 32) רחפה השערה נגר עיני, חס
 חיזקה דוגש צן לצר"ט, מתדו"ט פי"ס שהו' ג"כ צאפריק' הלפוני וקדוצה לקיר ורחן מקוס
 רצינו נסיס וחציו. וצחמת הסס דוגש זר הוא ונודעים לנו רק שני ונדקקים שחמס
 כן ושניהס מוצחים לרוב צספרי הרח"צ האחד דוגש צן תמיס המזרחי חו הצצלי,
 והשני דוגש צן לצרט מעיר פי"ס יעויון ריש ספר מחזונים. והנה זמן דוגש זה
 האחרון לא נחצבר לי עוד תמוס ספר רק חס רצינו לחשצו כפי הסדר שהעמידו סס
 הרח"צ צין ר' מנחס צן סרוק ור' יהודה חיווג הי' מתנגד מעט להשערתי, שחיק
 יהי' דוגש צן לצרט שהי' חו עכ"פ חיזה זמן קודס רצ החיי, והן לרצינו נסיס
 שגפטר חיזה זמן אחרי רצ החיי. וזחה הניעחתי לספק אחר חס לא נמלח כחן
 שצוס קטן הרגיל והוא חסרון הוא' צונלת חתנו ש"ל חותנו, וחז נסוג אחר זמן
 דוגש כשני דורות, ויוכל להסכים היעצ נפס סדר הרח"צ ע. כל זה שערתי מצלי רחוח
 הספר וגס מצלי דעת חס הוא דפוס. וחארי שצח לידי ועיוייתי צו רחיתי כי צחמת
 צהקדמת הספר אשר הוא כעין אגרת מרצינו נסיס להחיס המנוחס לא נמלח סס
 דוגש כלל רק צשער הספר כתוב כן וכדצרי צעל ס"ד. אלא סגס חס לא יהי' סס
 דצרי המחצד רק דצרי חיזה סופר לא הי' צודה כוחת ונלצו. וע"כ שרחה כן צנוסחח
 רחשונה סל המחצד. חמנס התחלת ההקדמה היתה, נחוס נסיס צ"ר יעקב חדוני
 וידידי כו' מראה צציחור שעכ"פ לא הי' זה המנוחס חתנו שחין דרך לכתוב חדוני
 לחמד יונניו חו נוקחי צנותיו רק לחציו חו חצו חשתו, ונתחזקה ח"כ השערתי.
 ועתה תוכל ללרף גס מה שהוכחנו צהערה הקודמת מכה רחי' אחרת שהי' רצינו
 נפיס לעיר לימים צעת חצרו ספר זה שלפ"ז נחות יותר לומר עליו שלכתב לחותנו
 תלומד.

לחם עפר לכל ספר ולקרותו שם לקחו להם שם זה מן ההקדמות שנתנו שם רבינו

פסים והודעתני שיש למינוס ספר מחובר ויטועה אחרי לרוב ולוקה וכו' בקשת מחנתי לחצר ספר הורה צום הענין מן מעשיות ז"ל סלה תהי' לריך לקרות בספרים חילוניים מחורתינו עכ"ל. ולכן נתנו לו שם הספר אשר ראה מתחלה אלל החתים ולא ילטרך לו עוד אחרי סיהי' לו כזה שם אללנו תלוקע מדברי רז"ל, ורואה אנוכי כצד שם הספר דרך העתקה לשון ערבי. עיין לקמן (הערה 41).

38 הרבה מעשיות יפים נמלחו בספר זה סלה ידעהו עוד מקור להם שזום תלמוד ומדרש, והתם מעשה של ר"ח וד' יחושע עם יגנון (י' ה') והתחמתות מחמד שלמה חסה ככל חלה לח מלחתי ע"י נסיון יפה (י"ח ח') וספור נחמד בחסיד שהוצטח לו בחלום להיות קצב אחד ריעו לעו"ס ודחיינה נפלאה של דקתה הקצב ההוא (ט"ז ח') ועשיר שנשבע סלה יתן ונשינו דקתה רק למתיחס מן התקוה ולא מלא רק חדם מועיל בחשפה יעו"ס נסיון יקר מזה החיס (י"ח ז') וספור של החסיד העני שנתערה פתחוס ע"י חליהו ז"ל שנסה צעורו פלטרון למלך (י"ט ח') וכתב שם חנורו רז"ל נראה שהוא חגדה ישנה, ומלחה חללנו צומד אחד למו"ס חחרונים שהתחילו חוס חסיד הי', צלי מזון ומחי. ולא ידעהו חס ראה הפיוטן בוף החגדה או לקח ספורו מר"ג — ועשיר שהשחיר לכל אחד ומתעבה ציוו מלה דברים ולקטן רק עשרה חזירים והם העשיריהו (כ"ח ז') ומעשה של גון אחד צעל דקתה (כ"ו ז') וכל חלה הוועשיות היו צלי ספק בספרי חגדה קדמונים שנאדור מחתנו, ועיין בהערה שח"ו והנלוז עוד ספורים צלתי שום מקור, רק יש רחי' על קדמתם.

39 אין ספק שהי' לפני הקדמונים ספרי חגדות צפני עלווס שהיו כילללים ספורים ונמשלים קדמונים והרבה מהם נוספו חח"כ בתלמוד מדצנן סבורתי במקומות הראויים, כמו הספורים מנחוס חוס גמזו וחנן הנחזה, עיין ברהימת סגורה לתולדות צעל הערוך (ערך גמזו וחנן הנחזה) וכדומה הרבה חחד שחין צידי לפורעס בעת יפני שחין זה וקאוס. וויס ב"ב ספור חזר מחזרה דמחולל צה"ג הל' גיליין וצתוס' (קדושין ע"ב ח') שם ירושלמי ולא נמלח צירוסלתי שלפנינו. וככה יציה רש"י לפעמים צפירוסו חגדות חילוניות לצדדו דברי התלמוד סיורו עליהם רק צרמו. יעויין מעילה (י"ז ז' ד"ה עיקס) וחייך מפרש בחגדתה היכח הוס עוצח וכו' והחייך נהרפח מפרש התם ע"כ. ולא נודע לנו עוד מקוס של חגדה זו רק צספר צפ"ע הי'. ועוד שם (ד"ה עאל) ומתעבה והיה לועקת וכו' וכ"ל לח נמלח צנמרח שם רק מיחגדה הנכרת לקח דבריו. וצתוס' שם ד"ה חלו וד"ה חל מציח צפ"ב ב"כ נוספות שם ירושלמי אשר חינו לפנינו. חולי הי' מדכס לכנות כן חגדות חילוניות כמה שקדחו כן צקדושין ע"ב ח' ככ"ל. או שהי' לפניהם ירושלמי על מעילה שהי' ירושלמי על קדשים וחמד לפנינו כנודע. ווס מקומות עוד שמציח רש"י מעשים סלה נמלחו לפנינו רק בחזור זה של רבינו נסים, כי גס שניהם לקחוס אמפרי חגדה הישיס. יעויין סוטה (כ"ז ח' ד"ה כגון) ספור מיוחני דה רבינו שנמלח ב"כ רק בחזור זה (י"ז ז'), וכן יומח (פ"ג ז') וחילין (ק"ו ח') ד"ה החילנו צסר חזיר, צעורה של חייך צצד ע"י הפרסלות החיכל מנט"י, והוא ב"כ רק בחזור זה (כ' ח'), ונסהדרין (ספ"ג) ד"ה לדווי לי', כצד רש"י צציוחור, רחיהו צספרי חגדה כו' ע"ס ספיר קלר מנתן דלולותה והוא בחזור זה (כ"ג ח') בחריכות ונחמד מחד, ומיחזה צסיד חזרות חלל נתן דלוליתח וסוף הספור מונס דצדרי רש"י ז"ל. חולה יש עוד הוכחה גדולה על קדמתה מעשה זו מדברי החלפות שעל מחמד רב (ספ"ח דסנהדרין) מעשה צחדס חחד שנתן עיניו צחשה חחה וכו' מוסיק רב אחתי גחון (פ' וחרה) מעשה צחדס חחד רבין דצוציתא שמו, שנתן עיניו צחשה וחמה

רחנה עיניה עכ"ל. ודברי רב אחתי נודעים לדברי קבלה. והנה שם החיס וסס טחשה ונחחרים ממש ב"כ צספור של רבינו נסים. וע"י לירוף הספור של רב שם שחסיו לו חלואים לספר עמה חתי' מחחורי הבדר ולא חשו גס למיתתו, עם הספור של רבינו נסים שהכריחה צעלה צנחחסרו ללכת חל נתן והוא כנס חת ילרו יבל הענין עיניו כל קורח יעויין היטז שם וסס. והנה רב הונליון צספרי חגדול יבלי שם למספר מעשיות של קדמונים, הוא המספר גס וועשה זו שם צסנהדרין ספ"ח נראה שקרה עכ"פ חיהו זמן קודס לו. ונספור של רבינו נסים מנחזר צספור סה"י חלון ד' עקינח חגנח. וסס צסנהדרין פליגי ד' ועקב צר חתי, עם ר' שמוחל דה

צד ונכונה. ונחני רוחה לזכור. מעשה ממעשרות הליקויים שחזר הקצ"ה צע"ה
 להעבירם על שנתחדנו כבוד עשיית מורה מן המלות "ומהחילום הספורים על
 זה ובהם המצוות דמנחות (ו"ד ה') והתמיד החד שניצל ועצירה עם זונה חתה
 יסופי' אחד ע"י מלות לילית, והח"כ גשחה לו, והמחזר ועורר עליו ט' ה' [ח
 ירח גדולה של התמיד זה שנתחזה לז' חלוי' דרחסונה ונחיסור עצירה וכשם חת
 ילכו ורשניע את החותי ולכו ולא קדו חלוי' דחיסור וסאיז לו הקצ"ה בחוליו והכניס
 לו ונקחה לו דהיה ונחחר לו הזכר לעו"ה כז שחין לו שיעור — וחיוז כל חדם
 להסגר בתורה זו (של לילית) כי הוא גדולה אחד ונכונה" [ודק' י' ח'] החל עתה
 לזכור מי ספי' רחשיתו מעד רחשיתו יטבה אחד, כי לענין זה חזרתי הספר הזה
 [וצחיס מעשייתו ע"ז ונתכנס הערה על הפרזה מחטאים אשר עוד ידבר ממנה הרבה
 צדק הספר רק ח"ז כחן מקום החזוי וכתיב סס ז' צה ורחם כונה חסדי ה' למי
 יוכרז חלוי בכל לכו ומה עלמו רחמי לקורא חלוי בכל לכו צעה לרהו" [וחחר
 הספור של ר' נחיר עם וחזות חתה שהלילה מקרזה של זונה ועורר עליו המחזר
 י"ח א'] "הסתכל צמעה לנדקת לפי טמורה עלונה מעצירה הלילה הקצ"ה מיד
 אמרים, חחר הכתוב שקר הן והכל הופי, לכן לזכות הנדקיות לסחזיק צדקת
 ללמד את הנשים [חלוי ל"ל חלואים] מעשיהן שלא תהי' מחוזה חומר עליהם ע"ה
 חדם ח' החלף מלחתי וכו' [ומינה מעשיות נשים צלתי לנעוה דרעה לזעלה ורשיון
 רבות ובהם גם זענות הסוזה (ו"ז ז') ויהי' ח"כ טרלה לזנו גם לחמותה שטיז
 חת דרכה וחלוי הסז כי לה חלק דחורחות זעלה לכהוב לרוב. והח"ז ספרים עוד
 ונדיקים וזעלי הסוזה ובהם מחונקלם הגר ומעורר עליו ו"ד ח'] רחם גדולה של
 חסיד זה צמעיו ורחם ה' בר חוזה הנמה דהורה" [וחח"כ קלת דרנים מחלואים
 עמי החן שמתחכמים וז"ל סס ז'] "הכל חונק לך מקלת מדותה שחט למדו (הורה)
 מעע, הס גמי הרה זעולם והם חושבים שהשיגו כל החכמות
 ומתהללים באותו היעוט שלמדו וכו'" [וצעניחו מחמר הממוי של רז"ל
 חס יקח חופך חזיק חמור נעור כחור (כ"ב ח') הוא ועורר עליו, על כן אל
 יזולזל במשלים הקדמונים לפי שיש להם עיקר מן התורה ומן
 דברי חכמים" [וחחר הספור היפה של רחן דלוינהא (לקחן הערה 39) כתיב
 כ"ד ח'] "על כן הייז חדם לחשוב באחריות הימים ולא יבזיר ילכו ולא
 ישמע לתחזות ויסתכל לקנות אשר לז יסוד ולא יכלה הוא ה' ע"ה" [וכו'. ומזה
 ג"כ כעין רח"י שלא הי דונש לעיר עוד, וצחיס חח"ז מחלמי ח"ל על יצ"הר המסית
 לתחזות וכיון שזעני חדם עצירה וטהה זה וכו' ומעירר המחזר עליו סס ז'] "על
 כן הנחנו הייזים לכוז ליולדנו ולעצוד חותה צלצז סלס" [וכו' [הס ומחמרים מחכמי
 היוסר, ומתחיל להחריק זענתי הסוזה ודרכי' צעזקן החטה וכו' וכתב סס זענין
 ח' כ"ו ח'] "סך חומר רז"ל צמקוס שזעלי הסוזה עומדין חין לדיקים במורין
 יכולים לנמוד לפי שהדיק לח נתעסק צהצל ולמד תורה כל ימיו וחלוי יודע לעשות
 רע אבל בעל תשובה שדיתעסק בתפנוקי עבירה, והלך בדרכי לבו
 ותאותו, ויט שבמו לסבול עול המצות שהוא קשה עליו, אז יהי'
 ראוי לשכר" [וע"ז חזל נחמד ממנו וסני וסלים יתים ודד"ל. עד כאן] והמהצונן
 בכל חלוי הדעים יסכים להשערותיו. וחין סהורה לזה חס נחונר סהיה דונש זן לזרע
 שנקל ה' יכול להיות חס דקדוק לטון עצרות ועצרות סחחי ספרי ערניים ולא
 דדרי רז"ל, גם סגה חחן העולם עד חלי ימיו, שחז סוכיחו דנינו נסים. והנה
 דד"ו קוראחו תמיד דונש זלי כווי ר'. ומי יודע חלואי ח"ז חזר הפיוט' היפה דדול
 יצ"ה ורחי הפיוטים הנרמזים צסס זה חס הונרחי, חו זה.
 37) כבר ראינו (הערה 32) סס הספר זשער סלו, חזור יפה מהיסועה לחכס,
 נדחה פירושו שהחזר כולל ענין יסועה חלדי לרה מחכים לענין מגמתו
 לנחם חת דונש מלחתי ולהת לו הקור שזכרנו ה' עוד צננים כח"ס צהקדמה סס.
 ונלח לחכס מוסז על המחזר וד"ל סהוח להכס דנינו נסיו דר יעקב, ע"ד סתותציס
 המיד ספר ה' להרמז"ס וכדומה. חולס הגדפיסוס חסזי מלה לחכס מוסז למעלה
 כלימר יסועה שזחה לחכס ולכן שזסו ורשמו צכל דפי הספר מלי ימין דנינו נסים
 דר יעקב ומנד סחאל חזור יפה מהיסועה לחכס ולדעתנו ל"ל להסך, למען נוכל
 לקריח מלה חכס למעה חל דנינו נסים. וחפסז עוד סלגוף הספר לח ה' סער
 צלל ד' ה' מתחיל צסקימוז לחס עסיס דר יעקב ופי' דק הספרים סחי' מדרכס
 נה

זקני צ"ח וזקני צ"ה הם כהנו מנלתי צית השמונתי ועד עכשיו לה עלה לדורות עד שיעמוד כהן לאורים ותווים עכ"ל. ושירוש סוף דצרינו נ"ל שלח עלה עוד להיות נחשז בלחת משחר המגלות שחנו קורין בהן צימי הם — ע"ע בחצור זה של דצרינו נסים (כ"ה צ') וחמר בן סירח ובסליחה אל הבטח להוסיף עון על עון.

ותאמר רחמיו רבים לרב עונותי יסלח לי, ורחמיו רבים ואף עמו ועל רשעים ינוח עזר עכ"ל. והלשון לא ונעים וואד ונחם מדרך לשון נציחים קדמונים, וכנגד זה עיין בן סירח המועתק וחדש לעצרות, ויהמסכיל הנודע רי"צ בן זאב, וז"ל, (ה' ט') חל האמר חל רחום ה' ועל המון פשעי יסלח לי (ווא"ו) חל הצעה נפסך בסליחתו פן תוסיף העוה על פשע (ז') כי רחמים ורובו עמוועל רשעים ינוח רבזו עכ"ל. והון ממה שהועז צעיני הרבה יותר העתקה דציו נסים צלחה ובצורה הווליה (כנו מה שרצה רי"ל לפחד המקרה צמלות שגות דהעתיקו פן תוסיף חטא על פשעו לח יסכים למחמה המחצר הפשוטה שאין רחוי להוסיף עונות בצעחון על סליחה, גם יותר מסכים לשון דציו נסים ללשון המשורר הקדמוני (הליוס ס"ט כ"ח) הנה עון על עונם, וללשון המקרה צכלל כמו (שס ס"ח ז')

ימים על ימי מלך הוסיף הנה יש כאן ג"כ שינויים צסדר הפסוקים ועי"ו גם צכונת המחמר שלפי העתקה דציו נסים ל"ל פסוק ווא"ו מוקדם לפסוק ה"ח. ורליהו שצחרבוס הסורי יש בהעתקה רי"ל בן זאב. חכן דהעתקה ווולגלחתו וצחרבוס לומר מלחתי סדר המקראות כמו שהוה חלל דציו נסים ורוא ג"כ נחות יותר לכוננה. ועב"פ היודש ברול שכבר ה' צימים הם בן סירח וועתק לעצרות, או שדציו נסים העתיק רק מקראות חלל ללודך ענינו שס, או, מה שהוה רחוק לומר, שה' מלוי עוד בן סירח הרשון המוצא צט"ס שה' צלשון עצרי רק שהועתק מנכדו ללשון יוני ווא"כ נאצד העצרי רחין זירי עוד להכריע. עוד מציח דציו נסים צחצור זה (כ"ח ז') חת דציו סערי' לענין עזרון החטא מצעל השוטה, ויהבוונה צלי ספק לספר החמונות והדעות (מחמר ה' ס"ג) שממנו לקח ג"כ כל הד' ענינים שצריכים להשוטה גמורה עיין שס וסס.

41) כל הספורים המלוקטים ונש"ס ויוודרשים נלחצים כאן צלשון עצרי לח וצחרחות העתקה מלשון ללשון, שאס ה' כותב מתחלה צלשון עצרי ה' צוחר יותר צמקוונות הרבה צלשון התלמוד והמדרש ולא שונה כ"כ. ולדובמה צמעשה דחליטע חחר (סוף חולין) כתב כאן (ה' ח') ויהי היום וישמע חת קול חדס חחדשחומר לצנו צני עלה לשון והורד לי מצני היונים וכו' שאני אוהב לאכלם. (הוספה ר"י הועתיק לעצרות) וצמעשה דחוס חוש גמור (הענינה כ"ח ז') כתב כאן (ו' צ') ויהי היום והאיש יושב צציהו והקירות נטיו לנשול, והקורות והצנין עומדים בענין לבתוש ולבתוין ע"כ. פה נראה דוחק המעתיק ללשון עצרות שמצצד

הדברים להסכימם למה שנאמר שס עצרות, וכן, ונסע משכל הישר שניח לקמן. וכלה הרבה. ויש עוד חיזה חסרונות או שצווי הסופר שמורים על העתקה מלשון ללשון, כמו (ב' צ') לענין הנולדים צמומין חמר שס שהעוצים שצבס הויקס הקצ"ה לפני הולדס כדי שיקצלו סכר יותר לעו"הצ. והסופרים צבס לדעוהו (ר"ל מחמה שהס"ית יודע) פעלס ובחד אותם דרך הרעה וכו' וע"כ הויקס צטרס הצראס" עכ"ל. ופשוט הוה צצנוסחח העצרות ה' כתוב צמקוס וצחר חותס ובחרם ר"ל סידע הס"ית חת פעלס ושיצחרו דרך הרעה. ועוד שס (ה' ח') וכובר העה חכס חחד מחמתי ישראל ונסע משכל הישר, וסר לצו מדרך החמה וספר צעיקר על ענין הספירות החל"ו (צענין לדיק ורע לו רשע ועוז לו) ע"כ. וחס וזין כאן ע"ס פשוט ש"ל. סתירות החל"ו מה שאינו מסכים כ"כ ללשון שס, נראה שהשאיר המעתיק מלה זו על המחונת העצרות מפני שלח ה' וכול להעתיקה כראוי, גם צעצור שכבר שהתמזר צה חמתי ישראל צלשונס, שהורחות ספירות העצרות הוה ג"כ הצלל וחילוק (ועיין מדרש מליס ליחיהן) וספר הוה מקוס חסיפת הספרדים וצלשון עצרי מספר שהוה מנין, ג"כ מענין זה, ר"ל קצולת סכים נפרדים ונצוליס; וחידוש על געגעניוס שלח העיר על זה. ווא"כ כונת דציו נסים שסר המהעקס מדרך החמה צוה שרחה הצלולס שלח כשורה צין חניס מוללחיס וחיגס מוללחיס צעו"הז. ויהכץ שצעל ספר ילירה כיון ג"כ לחחות שס זה צמדות של הוולר עשר ספירות ר"ל הצלולס שצחמת הם רק הורחות שגות על הכחות והפעולות

והזכיר וזכיר ספ"ד דשנת) עם ר' יוחנן דר נחונין, אס יזיתא חזו חו סגו'. ומסלובתתם נראה שכבר נעלם חף מהם עיקר ונהלך המעשה שהל"ב לא הי' חולקים במליאות. ולכן נוכל להסכים עם הספור הארוך של רבינו נסים שמזכיר צו שהיתה ח"א. ועפ"ז תראה ג"כ שמה שחמרו צירוסלמי שם שצח המעשה הוא צעלמו לעני ר"א הוא מפורש נגד הצנלי שרצו של ר' אלעזר יספר אותו כדבר הנעשה קודם לו. חמנס נראה שיוחס שם המעשה לר' אלעזר ע"י מעשה אחרת כעין זו מצד ייחוד המזכר שם צסמוך, והעיקר כצנלי שצצנל הי' המעשה. וצספרי המזכר הוכחתי ע"י כל זה שמה שנתחל צמחמר רצ יוסף (ספ"ה דשנת) ועוד אחד (צעל תשובה) דזכרנו ומנו עוקצן דר נחמי' ריש גלותא והיינו בתן רצוציתא ע"כ, שלשה מלות האחרונות הן סוספה מחיזה באון אחרון חע"פ שנתחלוצ ג"כ צס"י והוא' שם וערוך ערך נתן, שרצ יוסף שהי' חי לשני דורות אחר רצ לא יחמר על חלם כי הוא צן דודו, אשר ידענו אמנו שהי' חי לצר עכ"פ קודם רצ ולפי ספור ר"ג עוד צימי התנח ר' עקינח. ושם להצתי עוד רחי' שני' לזה מצעל סדר עולם זוטא אשר נראה כי ידע היטב סדר הנשיאים וראשי גליות צצנל, והוא העמיד נתן ללויתא הנקרא שם ג"כ נתן עוקצן דורות הרצה קודם עוקצן דר נחוני' הנרשם שם דדורו של ר' יוסף. וע"ס שנקרא עוקצן זה ג"ל עוקצן ללויתא, ונראה שמה צה העירוב לבאון החוסוף שלשה המלות שהחליף נתן עוקצן ללויתא צעוקצן ללויתא. והנה צס"ע זוטא שהי' מדרכו לכתוב חלל רוצ ראשי גליות ורחבמים דברורו, השמיט סתי הולות החלו חלל נתן ללויתא. ונראה שצכוני עשה זאת לפי מה שהוכחתי צמ"ח ספי' דברורו חינו ר"ל שצדו מתנו צתלמוד, שהרצה מהם חיים מווכרים כלל שם רק פירושו שחכמים הנהיגוהו תלשון חדצרי' רצו, ור"ל שהיו חזיה ראשי גליות שלא היו שומעים כלל לדברי החמוראים החכמים שהיו דורס והיו הולכים צשדירות לצס וממרים דצדרי כל מורה ומלמד, וחווה שהיו עושים כל דצריהם ע"פי עלת החלמיס ודיניהם. רשם צסע"ז זכרם לצרכה שחכמים הנהיגוהו. ויש לי ראיות נכונות ע"ז ולא חוכל להחריך פה. ומענה נחמר שצצנור שרודע נתן ללויתא לצעל אזהרה ורודף נגיס תצלי פנות למוסר ראשי ישיבות שצימיו לכן השמיט חללו סתי המלות ורחבמים דברורו. ולא כן חלל למוסר דר נחמי' שהעמידו חע"פי שם הוא נרשם מר' יוסף צעל תשובה, מ"ח נראה שהי' שומע כל ימיו לדברי חכמים צעמיני הוראה, וכתוב שם שנקצר צח"י. חולי הי' מדרך צעלי תשובה לכסוע צח"י צימי זקנהס, כמו שעושים קלת דדורנו. ועכ"פ הי' עוקצן צעלמו ריש גלותא וכן אציו נחמי' כמו שצפורס צס"עו שם. וצזה תדע להיטיד דצרי החסם הגדול ר' מרדכי יחסט צהערותיו לח"ד מתולדות ישראל (נר 261) ועיד רחי' שליטת על הוספת שלשה המלות ספ"ה דשנת שלמה לו לרצ יוסף לניין חת חיש דורו הנודע צסמו עוקצן דר נחמי' ולהוסוף צסימנים והיינו נתן ללויתא, שצלי ספק ידעוהו עוד הרצה חגסים זולתו וצפרט שהי' ראש גלות לפי הנחמר שם. ומת"נ חס לא הי' נודע ח"ה הועילו סימניו, ואין לחיין לזה צמקוס אחר שלייר חנס חת צן דורו צפרטיס, כחילו הוא נעלם לכל העולם ונודע רק לו לצד, חלח ודחי שהוספה הוא מבאון אחרון שחס להכיר עוקצן זה צסם הכנוי ללויתא והחליפו צנתן הקודם לו הרצה, ורשמו כאשר ירשים חיש שם כל קדמון אשר חלף כבר ועצד. והרצה הוספות כיו הראה הרשצ"ס ז"ל צמס" צ"צ, והרחה גם חני צהגהוהי שם. ויש להעיר עוד שהקראי יחסצו חת נתן זה צין חכמיסם ואין להם סוס רתו רחי' על זה רק כן עשו לכל חיש נודע שנתחל עליו חזיה גנאי צתלמוד, חטפוהו מתחנו ומספרו חליסם, צחמרס שנתבנה צצנור שהי' תחצרתם כאשר עשו עם רצ ענן החמורח ורצ צסתנחי' ריש גלותא, יעויין תולדות רצ סעדי' (הערה 31).

40) בהקדמה כתב וכן אזכור עוד מה שאירע לכלל ישראל לרה ולוקה והושיעם הקצ"ה זולת מה שהוא צמבלת ספר אסתד ומבלת חסמונחי וצכ"י ספרים וכו' לפי שהן גלויות וידועות לכל חלם עכ"ל. נראה צעליל שהי' לו חזיה מבלת חסמונחי הגלוי צימיר לכל חלם והוא היתה חלק ראשון מקורות מכציים הנחלח עוד היום צלשון יוני שהוא צלי ספק מועתקת וועצרות כמו שצדר החלס חייכהארן צמציח חלו. והי' עוד צימי רציו נסים מבלת חסמונחיס צלשון עצרית מפורסם צישראל, כי חותה של לשון יונית צלי ספק לא היתה ידועה לכל חלם, שחעט היו החכמים היודעים צה צין יזריס תחת מחלפת הערציים. וכבר מלחתי צספר קדמון גם זמן ומקום כתוצת חגלה זו, והוא צה"ג (הלכות סופרים) ור"ל קני

וכו' במקום לח רבון ולח רצן מה שנאמר, למיזן דיבי קנסות במקום לוויד
 הכסות. ושם (3) רבא במקום רבנא ונחמני כמו חניו של דבה, במקום
 ונחמני כלומר חניו של רצן. וכ"ז 3' במקום חמר ר"פ לדידי חסרו ולח הוה צי
 שיפסק החסד תשום חיימת מלך חו שלטון לחשוד סכר ז"ל לדידי חסרו ולח הוה
 צי רק שלא יפסק החסד תשום חיימת מלך חו שלטון שאז אין לחשוד סכר
 וכו'. ורומז לדברי רז"ל מר"ק י"ח 3' ע"ס ושט. וכ"ד 3' ומארך תני לה ההוא
 צורה לחזיו כל הגדול מחזירו וכו' ז"ל ואמרן תני לה ההוא סבא לחזיו וכו'
 וכוונתו למחמס (סוף ג"ז ח') ובחלה שנוטים קטנים הרבה וחני תקנתים כולם
 ת"ל והשמתו מראה כל המקומות בלדו נש"ם ומדשס, שרצנו נסים לח רשס טוס
 מקום מרוב צקיותו חו מפני שחזרהו בלשון ערצו, ולח היה נהוג חלל חכמי ערצ
 להרבות רשימות במחצרת אוסר ומפורים.

הפעולות שהנוראים חותם נפרדים בשלנו וכלם אחד חלל חין סוף צדק הוא ;
 וכ"ז נגד רוב ההצרכים ספירות מלשון מספר ומנין שלא נחלה על משקל כזה ונלשון
 נקצה לא צה"ך ולא צהלמורים ומדשים . וקרוצ חללי אחד שגם הרצ"ע צהקדמות
 לפירוט התורה וצפירושו על פסוק הנני שולח מלאך וכדומה , כיון להוראה זו צקרחו
 לחכמי המלות חכמי הרפירות שכן קרא חותם ג"כ שם וצמקמות חכמים
 חכמי הקדוה וסני חלה התוארים ענינם רק הצדלים וגבולים רחיים שיש לכל
 יסודות הצל ע"י ההצדלים שצמנצי הכוכבים , וזה שלא כדברי הגאון זעל מטפחת
 ספרים (פ"ט) שקראו כן הגבולים צפי הרצ"ע מלשון רומי שקוראים לעגולה ספירה,
 כי רחוק מאד צעיני לומר שהסתמו חכמינו דבור הרצ"ע צמלה רומית , אחרי שכל
 ידיעהם צמחה העולם לקחו אז רק מספרי הערציים פגודע . וקלה מהם הסחירו
 סם הערצו לגבולים וקראום גם צלשון ערצו פלכיים . יעויין ליש הקון מדות הנפש
 לרצ"ג , הגרמים הפלכיים , ועוד שם צממה מקומות . ור"ל העבולים , שכן הוראת
 חלה זאת צלשון ערצו . והרשו להם זה צענור כי יש ממנו גם צלשון ערצו פלך ירושלים
 פלך המלפה (נחמי' ג') ור"ל (בעלירק) וכן כלי הנוטה גם מטה נקראים פלך רק
 צענור שהם עבולים וחרכום . יעויין געעניום מדש מלות ערציות שרש פלך .
 וזהו נצין דצרי ר' יהודה הלוי צפיוטו (חוסן לשנת צין יר"כ לסכות מ"ס) ופלך
 רצ , למוז מערצ' צכל יום יצח ויפנה ע"כ . ור"ל עגול רצ וחרוך ופוא גבל היומי ;
 חולס מה שנתצטי אחד מתחילי הדור צספר החדש (צצ"ע ח"צ דף מ"ג צ') להסויף
 רחי' על דצרי זעל המתפחת מספר מו"נ (ח"צ פי"ט) הנה טינה צדצר פטוט שלא
 ידע כוונות המלות שם , ור"ל וכצר זכר חצו"לל וכו' וחומר צין הגבל והכוכבים
 הפרש מעט כי הגבל ספירי והכוכבים חיים ספירים וכו' חומס חני חני חומר
 מעט וכו' שחני לא חלמוד הרחי' מן הספירות חצל מן התנועה עכ"ל וחילו על
 תכונת העגולה היתה כוונתו הנה גם הכוכבים עגולים לפי דעות כל הקדמונים ,
 אך חין ספק שיוון צמלה ספירי כאן שהוא צהיר והעין עוצר צתוכו (דורכייטיג)
 ויחסו הקדמונים מעלה זו לגבולים אחרי שחצוט לעלמס חונויים וחעפ"כ נרחים
 מתוכם כל צצח השמים מח"כ הכוכבים שהאחד חו"ן צעד השני ולא יתכן לעין
 לרחות מה שתחתיו ומלת ספירות שם ג"כ חין זה הוראת דצוי של מלת ספירה
 רק שם התאר עשוי משם עלם של ספיר ולא תקרא ספירות כ"ה ספירות

(דורכייטיגקייט) . עיין צדצרי הרמז"ס (ריש פ"ג מיסודי התורה) וזה שתראה
 כל הכוכבים בחילו הם כלם צגבלל אחד וחע"פ שיש צהן זה למעלה חמה . ופני
 שהגבלים טהורים וזכים כזכיות וכספיר , לפיכך נראים הכוכבים שבגלגל
 הח' מתחת גלגל הראשון עכ"ל . והרצה מחכמי ישראל אחר הרמז"ס קראו
 ג"כ לכל עלם שהעצור צו הרחות ספירי , וחין להאריך צזה רק מה שצריך לציוור
 החמה צכל ענין , אחר לא חסכתי מעולם מהגידה חס המקום רחי לך , וחולי
 יצרכני הקורח ג"כ צציוור כוונה ראשונה של עשר ספירות . נציצ לסופרי מעשיות
 של ר"נ שחחי צצרכני ממה חממים העתקתם מלשון ערצו , ורחינו צכל זה צחלת
 הסקדמה וכן צשער הספר חס הוא ממנו , חרונים שוי הצצרה צל"הק , (עיין למעלה
 הערה 32) נלטרך לומר שהי' גם ספר זה מעורצ ערצות וערצות כמו שחר ספריו .
 (הערה 34) חו שהי' מדרכם לחצר הקדמה קטנה לספריהם צל"הק וצחרונים ערצו
 כמו שעה הרמז"ס צפירושו למשניות , חולס גם צהקדמה עלמה נמלחו מלות צדצות
 שחין להעמיסם על המחצר כ"ה על הוועהיק ; כמו תיצות מפני בעבור הכפולות
 שם צפ' וכדומה .

42) דפוס פירארה לא צח לנגד עיני רק דפוס זולוקווא ויש צו הרצה שיצושים
 עו שלפעמים יעמוד הקורח כצוך , ולא ידעתי חס הנחדשו צדפוס זו
 חו לא . עיין לרובתח (ו' ח') מהס חולה צעלמו מגופו באשר אירע לעשרה
 הרובי מלכות" כל חלה הולות צ"ל חח"כ צצורה השלישית מזו אחרי מלות
 ,ומהן נשרפו צחש וס"ת עמהם" וחלות חח"כ הלשון והנה מהס (ר"ל מן י' הרובי
 ומלכות) הי' ר"ע החסיד הגדול וכו' , ועוד (ז' ח') , וכן הי' ר' שמעי' "צ"ל ר"א
 בר' שמעון . ודף י"צ ח' , דצרים כפולים ומשוצשים . וע"ו ח' צעיין גדול שוממו
 צצרוך (עך' חציו) על קריאת סם רצ ורצו ודומיהם , הרצה שצושים ומלות צלתי
 מצצות , וציחוד השמע שם המלה . שמור" וקרא לא רב ולא דצן ומה שנחמל

אם צן פֿיליפוס 1) זכה דמענות שליט כאשר שמע מהלכות אצו
זמלחמות כי בצד על שונאיו , ויזעק :

„אצוֹכוּ הַמֶּלֶךְ צָל יוֹתִיר לָנוּ מִקּוֹם לַעֲשׂוֹת חַיִּל
וּלְקַנּוֹת שָׁם וּבְצוּרָה צִיָּן לּוֹכְדֵי אֲרָצוֹת!“

יגד עליו רוחנו בקרבנו , ואנחות נמלט מלצבנו על זרון לצו המצקס
להסיס זר תפארת צראשו , אם יסער כסופה על שדמות כדמל , ויציא
פיד ואיד על צני אדם , ויחזה צמפלתס וישמח . האמנס ! לָצַ החושק
צתסוקה ממלכה לנעד על צמתי צין והשכל , אם תאיד לפניו תמונת
פני אפלטון , ילצס צגדי שסון ומזח גיל יחגור , כי שערי החכמה צל
סֶגְרָן אף אם לצרו הקדמונים לקחי תוסייה כחול היס , גם כי שאצו
הראשונים ממעיני הישועה כמי הידן עוד פלב אלהיס מלא מים , אין
מספר לגליו אין קלה למסצרו , תהוס אל תהוס קודא לקול לצוריו .
והרעיון יחדה צשמחה את פניו , כי יציט ויתצונן מה דצו מעשי ירי
אדם אחד ! —

חכמת הפילוסופיא היא עטרת תפארת ולניף מלוכה לכל החכמות ,
היא תגציה עוף , למען תשזף עין קרוץ מחומד צענינים
מופשטים , אל שדי תתגצד ועל אל אלים נפלחות תדצד ואל על תשלח
ידה ; היא תולין האדם לחדרי טצע תעשהו לצלי חת מהצלי דמיונות
והזיות משפטס נמהדים . תסלול לפניו נתיצ ישכון אור השלימות ,
תיסדהו לשחר אמת ונדק ותלמדוהו אורה מוסד להיות מטיצ ומחונן למין
האנושי צימיו ולדורות , והיא השיתה עטרת פז לראש איס חיל , אשר
תהלתו חופפת עלי עטי . — כי תשוט עינו צימס הקדמונים לדעת
ראשי אצות הפילוסופיס . אשר זרמו מערות עוז חקירותיהס ומושכליהס
עלי תצל אלה , צל נתור אחדי חדות מני קדס 2) לקרוח הדורות מראש
מקדמי ארן , צעת אשר עדן אפלה תנודחת פרושה על מושצות צני
אדם , רק נחרוט להכיד דיעות והגיוני ראשי חכמי יון ורעיוני נצוני העס
סזה , אשר הגדיל תפארת האדם צכל מעשי יו פֿי נס ג צ ו נ פ ל א , 3)
אשר הנעים חיי שוכני צתי חומד צתחצלותיהס , אשר הליק פלגי עונג
צכל עסקי צני חלד . דוד לדוד ישצח מעשיהס ובצורותיהס יגיד דוד
אחרון אשר לו לצ מרגיס ונפש משכלת . עתה אקרא לך פיתגורס המהולל !
הד כצוד הודך אציע , ונדקתך אצער צקהל דצ .

כדבורה

1) אלכסנדר מלך מוקדון .

2) סאבעל דער פארוועלט .

3) דאו שזחנע , דאו ערחהבענע , דאו וואונדערבארע .

פיתגורס.

אחד משבעה חכמי יוון.

תולדותיו וקורותיו, בועשיו ומועלליו, חקיו ותורתיו, הגיוניו ומדעיו.

בן צדקה לחיים ומרדף רעה למתו:

(תשלי י"ח ט"ו)

זה שנים לא כזיר חזינו נפלאות מעריץ ארץ, המכין לעמים מעצב,
עתודי ארץ הוריד מכסאותם, מכה עמים בעצרה צלתי סרה,
רודה באף גויים, דף צלי חשך, ועל מאורת לפון ידו הדה. —
ההפיק זממו? קמה גם נלצה אלומתו? אם עמדה עזותו הנכדיה?
לא! אצדה תוחלתו ונלחו! מרגיז ארץ מרעיש ממלכות חולש על גויים
נגדע לארץ וילך צתהו לא דרך. עמל הדה וילך און וצטנו הכין מדמה —
לכן השליך כזית נלתו וכפתו לא דעננה; גם שמו וזכרו יסוף, וכלא
היה יהיה. אולם ארצה טוצ ושחר אמת ותושיה צל ידע שדן, זורע
לדקה יקלד חסד, ודרכו צל יסוף מקרצ אדם רצ. גם שונך פיתגורס,
יחיה לנלח צל יראה שחת, כי דורש טוצ היית, אמת חפלת צטוחות
וצסתוס הודעת חכמה. שמך יהי מהלל מדור דור, ולזרע יקום אגיד
מעלליך הדצים.

איש כשגז העומד לנס עמים אליו גויס ידרשו, אף כי טמון צארץ
גויץ עוד ישתו מי חכמתו, כמו כרוז ממשח יסוכך צאצדתו על
המון חוגג, ותקות אנוש תפרח כחצללת כי נחזה מה עלמו האונים אשר
השכיז יולר תצל צלצז ילוד אשה. אז נראה וכהרו עינינו, פחד ורצ
לצנינו, וכפשינו תשמח אלי גיל ותעלוזנה כליותינו צאמרנו: גם זה
אחינו צשרנו הוא! —

מנעזארכוס הוא הי' אחד מכנעני ארץ וצא מצור דצתי (1) או מאסת
 ערי כנען (2) העורצת מערצה עיר סאמאם לעיר הזאת לרכול מרכולתה;
 שס נתנו לו משפט אזרחי ארץ, וישב שמה עם כל בני ציתו ומשפחתו.
 לפי דעת המלומד בויינערס היתה שנת הולדתו זה שנים אֶלְפֵיִם וארבע
 מאות ושש עשרה. בתחלת חינוך צנו למד זה אלל קרעאֶפִּילום היוני
 צעיר מולדתו סאמאס, אה"כ הלך האִי סקיראָס, ויאזין לקח מפי החכם
 פֶּערעקידעם עד מות מורהו זה; גם נסע העיר מילת (3) שמה ישב
 כאשר הגד לנו לרגלי חכמי יון טאלעס ואנאקסימאגדער, וַיִּשְׁתָּה
 דעת ותוסיף צלמא מפיהם. ט אל עם יענהו ללכת ארצה מזרים, לשמוע
 תצונות הכהנים צקריות מווף (4) ותחפנחם (5); אולם אס נפלס צמאזני
 השכל לימודי פיתגורס, וכחזה איך נצדלו דעיוניו מתורת אנשי יאניען
 דרישת שני הסכמיס האלה, יאחו הספק ארתנו האס למד צאמת לימודיהם.
 זאת נראה לאמת, כי נסע מאיי יון ארצה מזרים, כי הארץ הזאת
 היתה אז שרתי צדיעות דצתי צדיעות וצפדע צמחצונות כומדיה אשר
 הסתירו והעלימו מעין כל זר. יאמבליכוס הגיד, כי פיתגורס צמסעו
 מזריתיה גר זמן מה ארץ כנען להשתעשע צחצרת תלמידי מואשום (6),
 וכומדי ארץ כנען אשר הציאוהו צחדרי סודיהם, גם עצר צאזיה פלכי
 ארץ סוריא לדעת וללמוד הנהגות וחקי יושביהם. כאשר כתת רגליו מעיר
 מולדתו לכסוע ארצה מזרים, נתן פאליקראטעם אדוני העיר צידו אגרת
 שלוחה אל אמאזיס מלך מזרים, צתוכה רלופה הצקשה שהונלך יסית
 חנו עליו ויסיס לו יד למען יוכל לגשת לצתי מדדש חכמי מזרים וחרטומיה;
 אפס המה היו לו לשטן, כי מועיד אחרם (7) שלח לעיר מווף ומסס
 לתחפנחם; שס צל העיזו הכהנים פניהם למאן צמלות מלכס, אך קוו
 להפחיד ארתו על ידי עמסס עליו נסיונות קשות וזרות, לצעזור יסוב
 אחר מצקשתו וַיַּעְזֹב מלחפוץ להיכנס תוך פניעות סודותיהם. (צתוף

שאר

(1) טירוס.

(2) פֶּעניציען.

(3) טילעט, שמה נסעו צבדי משי המפורחים אלל חז"ל צסס בלי טילת.

(4) מעטפֵּים.

(5) טהעבען, ואס הסצעים פתרוהו — דאפנע — לא בן דעתי כי האותיות

והפתועות מורות יותר על טהעבען, ואולי שהחפנחם נצדל מתחפנס, והראשונה

היא טהעבען, וישנים דאפנע.

(6) חד ון חצריה רלה לפורהו על מטה צנינו ע"ה.

(7) העליא פאליכ.

כרכורה תעוף מלמח לממח תשוט מפדח לפדח ומכל גזיעי הנלנים תמוץ מון תקצוץ צמעיה, לתת אחרי כן מאכל שמים — מה מתוק מדבש? וכל תשצב נפשה אם היא לצדה תעשה נופת, רק צחצחת עתה תחיה תעמול ותעצוד להציע נחילים: כן אנשי מעלה, אשר אלהים נתן כלצם להורות וללמד, טרם ימלאו את ידם לשדת צקדש, מכל עם וגוי ילמדו, ומכל מצין ומשכיל יקחו לקח, ועל כל דבר וענין יפקחו עיניהם למען יוכלו להפיץ צימים הצאים אורם על בני דורם, ולהטיב צתכוצות הגיונם ושימו כחם וראשית אונם. כל יכוחו וכל יתענגו להשיג שם ושארית צעד נפסם לצד רק יתאמלו ויתאוששו להוסיף שפעת תכונתם ולהלמיית זרעי חסד ודק קטעי אמת ואמונה עלי תלמי לצב אנשים נצחדים מקשיצים וטהורים. נקשה משחק למו, על כידורי חדש ישכצו כעל דמשק ערם. וצלהות מות כל יתנו מורך כלצם. צמלח נחושתה וצערורף צרזל יראו כי יאפפוס דשעי ארץ, נחלי צליעל כל יצעתום, כי נעלים התה ממתים מחלל כל קרצף ממומד ההמון, דוח מרום מתנוסס צקדסם ונשמת שדי תצינם. וכמו צחשמל שוכן מעון מרום חין יר דע כלצם, וצנגעי אדם כל ינגעין. צוז וקיאקלון על משטינין, איש ענתות (1), על לורדיך אשר הבישו דגליך לנחשתיים, יען כי נצאת להם ימים יצואון, וצשרת להם הדצדים אשר הרחיק ה' על שפתיד! — לדראון עולם יזכרו שמות מצקסי דעתך, צן פענערעטא (2) אשר מקסו לך סף רעל להוריד צשחת חייד, על כי דרשת אמת ואמונה, ולדק ומשפט נזלו משפתיד! — גם גודלך צן מנעזארכום (3) היה לצד ומכאוצים, גם מנת חלקך היתה לרה ולוקה! לא צעדך וצעד ציתך עמסת נעל המלאכה על שכמך; אפם להצקיע כשחר קדני אורך על פני תצל ולדדים עליה.

ואתה קודא נעים סלח נא אם חס לצי צקדצי וצהגיני צערה צי אם הידאה ומרוצ דגשותי המלאות אהבה והפלאה דצדתי עד כה. לחלי! ירצף לפניך אמרי כי אשמיע צמקהלות תולדות ומעללי והגיוני האים הגדול כאחד הענקים צין חכמי קדם! —

פיתגורס החכם המפואר צקדמוני היונים והמיסד מדרש האיטלקים בולד, לדעת רוצ דורשי הקורות צעיר סאמאם. שם אציו מנעזארכום

(1) ירמיה הנביא ע"ה.

(2) באקראטעס איש אתוני.

(3) פיתגורס, אשר תולדותיו אנוחו בותצים הגם..

כִּאֲרֵבֶת צחור עול ימים לרעיתו תמתו, דשפיה רשפי אש שלהצת יה, אשר לא תעצמו אף דגע הן בהקיץ הן בחלום; על כל אשר יציע למרחוק או יראה בקרוב שם יסקיף תמונת אהבתו לנגד עיניו. צומרת נפור שמים ממעל, צָרָן יחד עופות צקר, צשאון גלים צרכי הכהר, צרסי לילה המתנווללים כצדקים עלי דשא, צפעורי ללים, צשופנים מתפתחים, צזרוח הילל צן שחר ותלהט הלפידה, צתמונת ירח יקר הולך, צתוך הכנצים צהלם נרם צהיר צשחקים, צכלס ימלא המראה הנעימה והחוקקה עלי חשן לצו; עט צדל ונפורן שמיר צל יחרות על לוח ספיר דצר קיים וצלתי נמוח, כאשר חרתה דגשת פנימתו, שס יקידתו צקרצו. — כן צערה אש התשוקה צקרצו פיתגורס לאסוף תלמידים ולהזיל מדלי שכלו מדעים רבים. צזממו זה הלך לעיר דעלאם, שם הקריצו לחליל אפּוֹלֵלֵא מנחת עוגות, וצגמול תודתו לְכִזְדֵּהוּ כהנת האליל (1) מדות מוסריות; ואולי שהוא אמר לאנשי דורו כי למד תורת המדות מהכהנת הזאת, למען ישמרו תלמידיו מצותיו ותורותיו ינלורו; וצעצור זאת צקר גם היכל עיר קרעטא, אשר שם הוליכו כהן האלילה קיבעלע למערת אידא מקום שכצ (לפי הזיות כמרי יון) יצוויים ראש האלילים שם צקטנותו צערישה (2). מעיר קרעטא הלך לקריות ספרד (3) ואלישה (4) ומסס לעיר פּלִיָאָם. צעיר האחדונה שאלהו מלך העיר ושמו לעאן, על מעשהו, ויען ויאמר: אִוֵּה צ חכמה (5) אככי! “ צאמרו שהסס חכס (6) צל יכון דק לאלהים.

מוכתר צמדעים ויקיעות, ונאזר צצינות והשכלות, שצ פיתגורס לציתו, ליסך שם מדרש מחדש, וינלח עתה להפיץ חכמתו צקרצו תלמידים שוקדים על דלתותיו; ויעש לו חדר גדול צתמונת חלי עגול להכין שם צית אסיפת חזרים הסרים למשמעתו, שם הציע לימודיו צפנים נסגרים, כאלו סרף קדוש ונורא קורא אליהם משמים, וישמיעם

תוכחות

-
- (1) כמה היה המיד פיסטֵיא על שם הנחש Python אשר המית אותו אמאלי כפי כזניהם, ועיין צפעראן להרמ"ד נ"ע.
  - (2) וריעג — והוא מלחז"ל תיגוק המועל צעריסה וסרסו עצניות.
  - (3) לדעתו יורה שם זה שפארטא, ויס לי רחיות ע"ז.
  - (4) עליס — וכן סתר בעועעיוס.
  - (5) תִּילֵאוּאָהָ. —
  - (6) זאמרוס — צל"י.

שאר נסיונות בצרות היתה גם זאת שהחליטוהו לחול צער עדלתו (1). פיתגורס כל נסג אחר מכל מועלותיהם, וכל מועקי הנסיונות אשר בהם הביאו לוארו, כלחת וכל דהה, מורך לא ידע לצבו, ויסבול צרוח אומץ כל אשר חרשו עליו המזמות כל יוכל לעמוד בפניהם. צאורך הימים מלאה נפשו הכלתי פחדה, חן צעיניהם, ואחת לאחת למד חכמותיהם הנסתרות. עשרים ושתיים שנה גר צמלים וילמוד מלאכת המכתב ההוגה אז צין נצוניה (2), ויעמוד להתדועע צצצתו וצקומו צשיחו וכל מעשיו עם חצרות ראשי אשפי מלדים, ועי"ז הי' נקל לו לשמוע ספורי תולדותיהם, ולדעת ולהציץ כל צינות ידיעותיהם בכל כללותיהן. מאדן מלדים נסע צצלה לאדן הכסדים. ויצקר את צתי מדרשי **הַמְּגִים** (3) וחכמי הורו (4). כאשר הגד לנו מהסופר המזכר הי' פיתגורס צתוך הגולה אשר הגלה כמבישי (5) מלך פרס ממלדים צצלה, ושם שקד על דלתי חכמי צני קדם שנים עשר שנה; יש אומרים כי שמע שם תושיה מפי צצָרָאָאָטְעֵר (6) המפורסם, ויש אומרים כי התהלך את נציאי יהודה וישראל, ומהם למד חקי העצדים ומשפיעיהם. אפס כל תהיה תפארת האמת להחושצים כזאת, כי הדצדים האלה מתנגדים אלה לאלה, והעתים מהם יסופרו הדצדים צלתי מסכימים יחד; והקרוצ לאמת שכותצי תולדות החכס **בְּדוּם** מלצס למען הגדיל שמו צעיני הדורות יצואון.

אחרי שוצו ממלדים סאמאסה הכין לו צית מדרש להפדין מדעיו צין תלמידים, ושָׁת ערפל חתולת לקחיו כדרך חכמי מלדים, וצזה לא הפיק לזון שומעיו צתורתו; אולם ידיו לא רפו ולא אצד תקותו אף כי רצו אצני הכגף אשר לורדיו השכיצו על פני דרכו.

כאהבת

(1) המנהג לחול צער הערלה נסרן צנמה מדינות צחלק אפריקא אף אלל העמים אשר לא צאו צצרות מחמד וכפי הנראה הנוקס גורם זאת, יען הס שוכנים קרוצ וצתוך קו המשוה, וכח הזומח שס בדל עד למדי, ואס כל ימולו הנמח אללס לרעה וציצת. והראזיה שאלל עם קאפערן גם הנשים נמולו. וראה ונסעות פאליאנט.

(2) חיעראגלישען.

(3) שאביטר, כמו רצ **קוג** (ירמי' ל"ע ח').

(4) גיטנאוואפֿיכטען.

(5) קאטביועס. —

(6) מחוקק הפרסים הקדמונים.

חימורא, אגריגענטום, טהויראמענטום וזשאל מקומות קרא לעס
ועס להטיצ מעמד הכהגתס לעמוד על כפסס להושיע להס ידס משופטי
נפשו ומחמס המליקיס והעדיליס. זגלל כן קמו דזיס עליו, ויזקשו
לשלוס זו יד. זקראטאנא התעודד קילאן קלין עס עשיר ונכזד, ועמד
זראש לורדיו זעצוד כי מאן החכס לאספהו זחזרת תלמידיו; ולמען
הנקס ממנו אסקו איש זה זני זיתו ועזדיו מקנת כספו ויִסְבֵּף זית
בוילא אשר שס התאספו הדצה מתלמידי החכס ויליתוהו זאש. כארזעיס
איש מתו זחזערה, ורק ארביפפום וליזיס נמלטו. פיתגורס זל היה
אז זזית זה, וינס לאנשי לאַקרים, וכאשר מאנו אנשי העיר לאסוף
אותו הזיתה וילך העירה מעט אפאנטוס, וכאשר פגש גס שס
לורדיס האורזיס לכפשו, ויזקס מנוס ומפלט זיהכל תשע הבנות (1);
אך שס לא מלא מחיה לכפשו ויגוע וימת זחוסד וזכפן גלמוד זן שמוניס
שנה.

כהקרה ביר מימיו מצין לורי חודש, יזל מים מדליו מסלע, ילך לאטו
מצין סזכיס, עדי ישנה לאפיק, והאפיק יהיה לנחל, ישא
דכיו זמורד; זל ילמת זעת יורזו שאר נחליס, רק זשוא גליו ידעך
ממקומו כל דזר השוכז על פני מסלתו, ללפות ארחות דרכו. כל הר
וגזע ישחיל, כל הנאחז זדרכו יטוף, אין מעלוד למדולתו, אין על עפר
איש שיסיס משטר זערו, שיסביד אותו זלתיס וזריח, והמית מעזדיו
ולנוריו יגדיל עד ישפוך אשדותיו לתהום דזה. כן גדלה תהלת פיתגורס
אחרי מותו, ולכזודו הקימו פסל תמונתו, והגדילו יקרו והדרו ככה עד
כי החליפו זיתו זעיר קראטאנא ועשוהו היכל לאלילה זערעס (2).
זכי נשזעו איש לרעהו, נשזעו זשס החכס כאלו היה אחד מאילי מרוס.
דביר הכזזיס אשר זדאז ממנו קוראי הדורות מדאש, וממנס כי זרוח
פיו הרביע חמת דוז שכול, אשר השחית וכלה ככר אחד; כי
החדיל שור אחד מלאכול פוליס זלחשו לו מאומה זאזניו; כי היה זומן
אחד זשני מקומות; כי הגיד מדאש תולדות הטזע עדס יזואון; כי
זפעס אחת זעצוד נהר אחד, שאל הנהר זשלמו ויזך אותו לאמר:
„אשר יך פיתגורס!“

נבון

(1) טעמפל דער טווען, טעכטער דעס קעבאכ אפאליא.
(2) לפי כוזי היוניס גמנה האלילה הזאת שפע וזשע.
זז

תוכחות מוסר ואמרי השכל, וילצים הביוניו זמעטה המליצה להמשיך אליו לזות השומעים ולהאיר לזכס צצאור משמח ונעים. חלק גדול משעות היום שעשע צתוך מערה אחת עם אנשי צדיתו הכאמנים הצאים צסודו ושס דמוז להס עמקי חקירותיו צכקות אופל ותמונות מחופשות. הגס כי היה לו עוצצעירו שת עלות צנפשו לעוזו סאמאס, וזאת צגלל אחת משתי סצות; הסצה האחת להמלט ממסלה המונית לצלתי שאת עול המשדה להיות גצד שופט או שוטד צעירו, והשנית להנלל מרשעת זדון אדוני העיר פאליקראטעס. ויסע לארץ יון הגדולה 1), ויצא צאניות לחוף עיר קראטאנא אשר יושציה נודעו אז להיות משחתי המדות. יאמנלי כוס ופארפיריום הסופרים מגידים אשר כהנתק כפות דגלי החכס מן האניה היצשה, וירא דִּי גִּיִם אשר שָׁבַר דגים רצים צמכמדתס, ויקן כל הדגים מאתס, ויִשָּׁצ וישליכס הימה, ולכל האנשים העומדים סציוו הדיס קולו לאמר:

„השמרו צנפשותיכס לצלתי המוית דגים!

„והעלרו מאכול כל דצד אשר היה חי! —“

ואס נאמין לשני המגידים ידע החכס סכוס הדגים צערס הוליאו הדיגים מנמדתס היצשה. מכל זאת נחזה כי התהלל פיתגורס שהוא נאזו צכחות עליונות, לצעצוד יתראה לאיש דס ונשגב, ועי"ז אסף סציוו אנשים רצים מכל העס מקלה.

זורע יוסר ימלא סכד לךקה! צעיר קראטאנא נראה מהד גמול מפעליו, ופרי טרחו יצכד לחדסיו, כי דעת הזוללות והשחתת המדות נסו מתוכס, ותחתס מלאו ההסתפקות ופלס הדרכים קן צקדס. שס מאות מיושצי העיר צאו צצדית יחד לסוד למשמדת החכס, ללכת צכל דרכיו ולשמור כל פקודיו; ויאספו כל הונס וחילס יחד, ויניחוהו צכיס אחד להחיות ממנו כל הכנסיה. אחרי כן התאספו עוד אלפים איס צצדיתו ומלאו את ידס להקטיצ לתורתו. גס צשאר ערי יון הגדולה איטליאה ויצילאה דרש לקחי לימודיו, וצכל מקוס הציג כף דגלו נהרו אליו המון תלמידים אשר יקדוהו כמעט כאלהות. אלל! מחשצות יועלי ושרי המדינה היו עליו לדעה ויאדצו לצפשו, יען כי פרש יד תורתו גס על ענינים מדיניים, ונסה צכל מסעיו להטיצ דרך הנהגת הממשלה צתוך המון רצ. לא לצד צעיר קראטאנא. גס צקריות כועטאפֿאנטוש, דהעגוים,

דימערע

ונקיון כסותיהם הודיע מדות ישרות. למען הרגילם צדקות הסבלנות
 כתנם שלש שנים לריצו שמלה ולחדפה צעוני שאר התלמידים, גם נלחמו להיות
 צוחדים צעוני, כי החכם לווה עליהם להניח עזבונם ורכושם צניס הכללי
 של הכנסיה. לפי הזמן והמקום והטעם (1) הפרטי של כל איש ואיש
 דִּקְרִיבֵנוּ שפתיהם להחדים שתיים עד שלש שנים (2) ועי"כ אלע את נפשו
 מלחץ חשק תלמידיו לדעת תמיד חדשות, וכל היה לדיך להסיר הלעיף
 מצעד למציו וללהתוכח עמהם, אם יסיתוס השפק להתנגד למושכליו
 טרם הציוס. יען כן יש צאפלה ולפניו פרוכת המסך, וידרוש לקחי
 צינותיו ויתנס לחקים לכל יעצור; ולפעמים דרש צטמו תלמיד אחד אשר
 הוקס על להיות ציוס זה מורה תחתיו. צמקוס המופת אמרו תלמידיו:
 הוא אמר! (3) ויהי הדצד כאלו אמר ארתו שרף מעופף ממעוני שחקים. —
 רק התלמיד אשר הלך מסלת נסיונותיו עד קלה תכליתן צענות רוח,
 רק הוא זכה להיות מהשומעים חכמתו הנספרת פנים אל פנים מפי
 עלמו. מי אשר נמוג רוח מלחץ הנסיונות, וחפץ לסוג אחר מלהתאסף
 צחדתו, לו הדרשות כתונה להפדד מכניסתו, וחלקו אשר הניח צניס
 הכלל יתן לו; שאר התלמידים ערכו לו קצד כאלו מת, ויוצלו תמוכתו
 לקצרו. וכלס לוו התמונה שמה, ולא זכרוהו עוד כאלו עזד וצטל מן
 העולם. לאנשי סודו אשר שאצו מצאד חכמתו הנספרת, צל העטיף
 הבינויו צמעטה עלטה ולעיף ערפל, צשית לודים ומאמדים מלוצעים
 (4), רק הליג להס צת האמת, נפשטת מכל כסותיה, וערומה כיוס
 הולדה, ורק יחד נשצעו להסתיר תורת אומן רוחס; והנה הגיע התור
 אשר הורשה למו לשאלו שאלות להתוכח על חיוביו, לספור הקדמותיו
 ולצקש מופתיו, וצעלי מדרגה זאת נקראו צפרטות צסס הפיתגורסים
 או המורדים (5) כי צחכמת הודידה התחילו להתצונן צהחלס לעלות
 למדרגה העליונה. אם עשו פרי צלימודי חכמת ההנדסה (6) הדריך
 אותם לאט לאט לפקוח עין צחכמת העצב לחקוד אחרי יסודותיה ולדעת
 ולהכיר

(1) קאיאקטער —

(2) מפורסס צסס ההחריש הפיתגורסי — דאו פיטאגארעאישע שפירוש

שווייגען —

(3) צלטון יוו *αυτος εφη*.

(4) זיאבאלען אונד אללעגאריען. מעטאבימען אונד מעטאפערן —

(5) מאטהעמאטיקער —

(6) בעאשעטריא — יריעת המרחקים.

נכון הדבר כי ידיעותיו מנחות העצב היו לו למחסה ולמנקה עתיק
 להתנשא צעיני עם הארץ ולהגדיל חקיו צעיני שומעיו. הסופדים
 מגידים שהוא אחד, אשר הוא יודע בעלמו שנפשו חיה בכמה גויות צזה
 אחד זה. צצואו על גפי מדומי קרת. צתוך קהל ועדה התדחה צמעיל
 סדוח על הארץ, צזקן משתלשל ויודד תחת וצזר זה צע ענוך על ראשו,
 כצד בְּרָצוֹנוֹ, ונשוא פנים, ראובו נעדים ונחצאו וישישים קמו לכצרו.
 צפניו כל בראו ילדים חשקים ותארות, חל מכל מאכל צעל חי, והגציל
 עלמו רק על מזון תצואת הלמחים חוץ מן הפולים אשר חשך עלמו
 מלאכלס. דדכיו ומעלליו אלה תמכוהו מאוד להיות נראה צעיני מתים
 נחלך כעלם שמימי כקדיש ועיר. להדלות כי יקרה צעיניו אגודת
 הנשואים הוציל אתו אשתו מקראטאנא אשר ילדה לו כמה ילדים וצתוכס
 שני צניו טעלויגוס ומנעווארכום, המה אשר הופיעו זמן מה אחרי מותו
 צצית מדרשו. צלתי נודע לנו האס הגיח החכס אחריו מנצצים. משלי
 הוזהב 1) הנושאים שמו על מנחס, נראה לנו שהס פרי אלצעות
 עפימווארכום או מעשה ידי עמפעדאקלעם תלמידיו.

כאשר תורת חכמי תלדים כן תידת פיתגורס פי שנים צרוחה, כי
 היל היתה גלויה 2) ונסתרת 3). לקחים הגלויים היו
 מאמדים מודיעים דרכי המעשה אשר יעשה האדם, וצחס הזהירס לראוב
 הלק ולשנול הרשע, והכין דצדיו כפי הזוקן והטעס 4) של האנשים
 הסדים לקולו פעס אחד פעס, לאנשים ולנשים לאצות ולצנים, לעס
 הארץ ולשופטיו, לכל חצרה וחצרה שנה וערך מלעדי מוסרו ומלצושי
 אחריו. מצקשי חכמתו שומעים לקולו אשר הדים כי התיצז על בסא
 המדרס לצשד נדקתו צרצים, נצדלים ולקוחים מקרצ מספר נצחר וצחון
 מתלמידיו העוצים יותר, כי המספר המלעד הזה היה מכל תלמידיו
 הנאמנים ולהס נתן חקים פרעיים. ואחרי כי הורה את המספר הזה
 זמן צ, ונאמנו צני צדיתו צאי צסורו צלירוף נסיונות דצות, וכפו
 תאוותיהס וכצשו ילדיהס והכשירו שכלס להתענג מזיו אוד צהיר של
 החכמה הזכה ועליהס הזריח קרני שמש תודתו הלפונה והגעלמת. אלה
 מתי מספר נלעוו ללצוש צגדים לכועים, צכל עת היו צגדיהס לצנים,
 ונקיח

---

1) נודעים צחס — ריא נאלדנען שפריבע דעס פיטאגוראס. —
 2) עקסאטעריש. —
 3) עראטעריש. —
 4) קאראקטער. —

לעינינו צדק פלוסופיא אפלטונית. עינינו דואות כי המעין אשר עמנו
 שאזנו ידיעתנו מלמודי פיתגורס, מימיו צלתי זכיס, וזהרוב אשר צא
 אלינו מלקחי תורתו מקופקים אנחנו אם החכס הזה הולידס ורוחו הוא
 קצנסי. קלר פה המלע מהשתדע להליג כל אמרי תורתו הנפוליס אחד
 הכה ואחד הכה, רק למען יתענג הקורא מדצס תצונתו הסכמנו להאיר אלה
 הדצרים לעיניו:

„תבלית כל הפלוסופיא לקרוא דרור האדם ממאסר המלוקות
 „המעיקות אותה צעלות להיכל השלימות, ולהכשירו להתצונן
 „צאמתיות קיימות ונלחיות ולחקוד צענינים אלהיים ולוחניים; ויען
 „כי הרגלנו מנעולנו להשתדק דצרי החושים, לכן כל כוכל להשיג
 „יעודנו רק לאט לאט ממדרגה למדרגה. המדרגה הראשונה להתצונה
 „היא לימוד חכמת המדידה, ויען כי היא תעסוק צענינים האנלנטיים
 „צין דצרים דוחניים ודצרים גופניים, לכן היא מוכשרת ומעופדת
 „להחך רעיון האדם להתצונן ולחקוד. כל צנין חכמת המדידה יחלק
 „להתלמד צארצעה חלקים; שנים להעיר עין בחכמת המוספרים
 „(1) ושנים לפקוח חוון בחכמת השיעורים (2). המספר יתצונן צשני
 „אופנים; צאופן האחד המספר מופשט מכל דצד ומושכל צפני עלמו,
 „וצאופן השני נלרפהו וניחסהו על דצד מה. מהאופן הראשון תדצד
 „הכמת החשבון (3), ומהאופן השני תלא חכמת הכרובן. גם
 „חכמת השיעורים צעלת שתי פנים; צפנים הראשונות נחסיצ אותה
 „צמעמד ההסקע והמנוחה, וצפנים השניות צמעמד התנועה והתנודה.
 „ידיעת ההנדסה או ידיעת המורחקים (4) תדצד צפנים הראשונות,
 „וידיעת משפטי הכבים (5) תלמד צפנים האחרונות. הידיעה
 „היותר מעולה היא חכמת החשבון. המספרים הם הענין הראשון
 „של לימוד האדם, והאיש אשר קנה לנפשו ידיעת המספרים צכל
 „עמקי פרטיה וכללותיה, הוא מלא אושר והללחה, ען חיים היא
 „למחזיקים צה ותומכיה מאושרים. המספרים הם או דצרים מוחשים
 „חוץ לאדם, והם ענין נקנה ע"ד לימוד צמדעים (6), או דצריס
 „דוחניים (7). מספר מדעיי הוא הולדת כחות מעטים צתוך האחדות
 „או הסתעפות הרצוי צענסי האחדיי ושוצו אל האחדות (3). אחדות
 ואחד

(1) צאהלענבלעהרע. — (2) גרעסענבלעהרע. —
 (3) אריטמטטיק. — (4) געאמעטריא. — (5) אסטראנאמיא. —
 (6) סציענטטיש. — (7) אינטעלליגיבעל. —
 (8) להקל על הקורא המוזן אעתיק המאמר צצ"ח: — איינע מציענטטיש

ולחכיך את עלם מרום הנשגב מכל, בני עליה אשר דרכו אורה זה
 נקראים **הַמְּעִינִים** (1) ואותם אשר התעסקו בחכמת אלהית (2) צפדטות
 נקראים בעלי דת (3), ואחרים שמעו כפי נטיות חשקם ושכלם, וכפי
 הכשר רוחם, חכמת יושר המדות (4) הספקת תבואת הבית וההשדה
 (5) או חכמת הנהגת המדינה (6) ואח"כ נצמרו להוליא ולהציא
 זרכי הכנסיה, או נשלחו חונה להורות וללמד יסודות הפלוסופיא ומלאכת
 הממשלה צסאר ערי יון.

סדר עצודת כנסית מדרשו צעיר קראטאנא היה לפי דעת הסופרים
 על דרך זה. הפיתוגרסיים כשם מאות צמספר, חיו יחד צאגודה
 צצית אחד, כמו בני משפחה אחת, שם חנו עם נשיהם ועפיהם צסדר
 כנון ומסועד. צצק צצק הודיע החכם או המדצד צשמו לכל בני
 הכנסיה, את אשר יעשה כל היום כל אחד מאתם; וצערצ שמו הדאשים
 צכוד הצחינה ושפטו מה אשר נעשה, וְהָאִם כֻּלָּה וגמר כל אחד פעולתו.
 לפני עלות השחר קמו ממתתם להשתחוות שמימה לעצד השמש כי תלוץ
 לצדו; ואח"כ שרו שירי הא מעד ושירי שאר מלינים ומשוררים, או
 העירו רוחם ע"י זמר וכנן (7) להתאושש ולהיות חרוץ צחווצת היום;
 ואחרי זאת התמידו איזה שעות ללמוד מדע ותושיה, ועתה נחו
 מעצודתם והתהלכו לרוח היום להכשיר רוחם להתצונן צחקידות,
 ועתה השתעשעו צצד מה. צטרס ישצו קציצ השלחן לאכול ארוחתם
 צד יום ציומו **נְסֵן** כחותיהם צהתאצקות או צמרונות או לירות צקלע
 או צקשת. (8) מאכלי ארוחתם היו על הרוב לחם צדש ומים. יתר
 הזמן צלו צעניני הכנסיה או צאודות הצית, או נדצרו איש אל דעהו,
 או הלכו למדחן, או עשו עצודה אלהות. אחרי כי **כִּלְדָה** והשחית האיש
 קילאן צקראטאנא צית לימודם חשצו ליזים וארכיפפוס לחוצה עליהם,
 להציא תורת מורהם צסדר צנין נאה, ולהלילה עי"כ **כּוֹשְׁבֵי** השכחה,
 וצכל זאת לא חשכו מלהזהיר על העלימה והסתרה. זמן מה אחרי
 זאת קרה **אפלטון** מן הפיתגורסי **פִּילֶאָלוֹיִם** מכתצ יד על פלוסופיא
 הפיתגורסית, ומאת **אַרְכִיטַאִם** קצל ציאוריו על משלי הזהצ ושאר
 לקחי פיתגורס. ע"י אפלטון והכספחים אחריו לקחה אזננו שמוץ
 מפילוסופיא הפיתגורסית, וכמה נלוים ממנה מזהירים כעין הצדלח

(1) טהעארעטיקער. — (2) טהעאלאגיא. — (3) Sebastikoi. —
 (4) באראל. — (5) עקאנאטיא. — (6) פאלליטיק. —
 (7) מוזיק. — (8) גישנאוטישע איבונגען.

מדענת הנודעת צנתי החנוך שלנו, והנקדחת לוח השבון והפתגוריים
 אחרי מעלת המספרים, אשר צמדש הפיתגורסיוס נתנה לה הצנורה,
 עלתה חכמת הכגון לכבוד והדר צתוכו, לחנך זה תלמידיו, ולהכניס
 ע"י ערך קולותיה, לתת להשכל המשרה על היולדים ולהכשירם לחקוד
 ולהתצונן צמושכלות. חכמת הכגון היתה צעיניו לא לצד מלאכת חרש
 ואומן, אשר עליה תשפוט האוזן ותצחק לליל הקולות, אך הוא ראה זה
 גם מדע הנוסד על אצני פנת חכמת הנודיה והלרופים. החכס הזה
 המליא ג"כ מהלול הקולות (1), ותלמידיו פתחו אומנות זאת אחרי
 מותו פתחי חותם צלוח נחשת ושמוה צהיכל חלילה יונא (2) צעיר
 סאמאס למשמרת לרודות. סופרים ישנים וגם אחרונים העתיקו, כי
 הוא היה הממליא כלי כגון צעל מיץ אחד (3), אשר על ידו האזינו ותכנו
 עקומות המנוחה צין הכגונים. נודעת אומנת פיתגורס, אשר גלבלי
 השמים, אשר צתוכס יתנועעו ככצי לכת, משמיעים קול צמסלוליהס.
 וצתוכס יגדל קול מוקול לפי גדלס מהידות מרונתס ומדחקס; לכן צל
 יפלא אס חסצ שדרוף ויחס הקולות השמימיים, הכולדים לפי דמיונו
 מהילוך גלבלי שחק והתיחסותס, כדוד מול כדוד, נערך ומשוער צסדר
 כפלא נעים ומהודר, הנקרא כגון הגלגלים (4); וזאת השיאה לצ
 תלמידיו הצאים אחריו לספר ממנו, כי הוא לצדו היה צן תמותה נצחר
 מכל צני חלוף, אשר חילי שחק חננוהו להאזין לזמרת צני חלהיס ויריעו
 כל ככצי מעל. חכמת ידועת המדחקיס, אשר למך צהיותו צמנדים,
 השלים וכלל יותד מכל היונים אשר לפיו.

נדבר עתה מעט מהגיונו אשר צהס השתנה (5) פיתגורס משאר
 „החכמים, ואלה הם מושכליו:

„הנקודה ההנדסית (6) היא האחד, הקו הוא הכפל, השטח הוא
 „השילוש, הכוף הוא הכפל המתכפל. שלשת זווית הפנימיות של
 „המשולש הם שוות לשתי זווית מיושרות וכלצות. צמשולס צעל זווית
 „כלצת שווה הדצוע של המתד המחצר שתי הכלעות לדצוע של שתי
 „הכלעות המקיפות החלוניות של הזווית הכלצת (7). —

המושכל

(1) טאבלייטער. —
 (2) חשת יופיטער עליון החלילים, ומלווירת כלשה וחרצ צידה, וחפצר
 סהנניא רמז עליה צאחרו: מפני חרב היונה (ינני' מ"ו ע"ז).
 (3) Monocordae (4) סההערענבוויק. —
 (5) צייכנעטע זיך אויס. — (6) מאטהעמאטישע פונקס. —
 (7) כל"ח מונק: אין איינעם העכט ווינקליכטען דרייאעק איז דא קוואדראט

ואחד הם דברים שונים ז"ל; הראשון הוא מושכל ומופשט והשני
 „יורף על דבר ידוע. המספר אינו דבר כלתי צעל תכלית, אולם הוא
 „מקור כל חלקים לכלי תכלית לחלקים שונים, והמקור הזה הוא
 „תואר כל הגופים. מספרים הדוחניים הם המספרים אשר היו דרוח
 „היולד ערס נצח כל ילד, מהם קבל כל דבר לורתו, והם כלתי
 „משתנים, הם תבנית הבריאה (1) אשר כתבניתו כולרת תכל
 „ומלוכה, והם יסודי צראשית. המספרים הבלתי זוגיים (2) הם
 „נגדרים ושלמיים, והמספרים הזוגיים (3) הם כלתי נגדרים מפאת
 „החלוקה וכלתי שלמים. האחד י או האחרות, והוא היסוד
 „המספרים הכלתי זוגיים, הוא הגודל (4) אשר ישואר כי נפשיט
 „תמנו כל מספר, והוא מקור כל ענין וסכום; הזוגי כלתי שלם
 „והוא תמאמר נפעל (5) וספת הרצוי והחלוק. — (6) **הַיְשָׁרִישׁ**
 „(7) מחובר מהאחד והזוגי ויש לו שלימות יותר. הארבעי הוא
 „מספר יותר שלם, **וְהַיְשָׁרִישׁ** (8). אשר הוא כן מספר כל ארבעה
 „הראשונים, הוא מקיף וכולל כל שיעורי הגוונים והחשצונות. —
לְעִמּוּד על פוכן מוצן תלמוד המספרי של פיתגורס לשוא עמלו
 החוקרים; היות קרוז לאמת שמספריו הם מאמדים ליודיים
 דומזים צמתיים מוחשים על מושכלי יסודי הכחות, או על לורת חלקי
 הטבע, או כי צימיו כל היתה שפת יון על המדרגה לדבר זה על ענינים
 מופשטים, או שהחכם כל חפץ לצאד הביוניו לפני כל איש, לכן שמש
 צמספריו להקל על תלמידיו הצנת לימודיו. פיתגורס אמד:
 „כל המספרים כוצעים מהאחד והאחרות ומתקשרים ז"ל, וכאשר
 „ילכו הלוך וגדול כן יקנו וילצשו תוארים חדשים ולורת חדשות. —
בְּזוֹשְׁבֵל זה דלה להודיע ולאמר שהעלם הטהור והפשוט של יולד
 הכל הוא המצוע הכולל לכל הלורת הטצעיות, הלוצשים
 מהעתק להעתק תוארים חדשים. החכם הזה המליח לפי דעת הקדמונים
 את לוח החשבון (9) הכולל חשצון ההכפל מאחד ועד מאה צתמונה
 מרצעת

צאהל איזט דאו ערצייגנים דער אין דער איינהייט לעהיללטען קרעפֿטע,
 אדער דיא פראגרעסיאן דער פֿילהייט פֿאן דער טאנארע (דער איינהייט)
 אינד איתרע ריקקעהר צו דערועלבן —
 (1) מאדעלל. — (2) אונגעראדע צאהל. — (3) געראדע צאהלען. —
 (4) גרעסע. — (5) ליידעט ווירקונג. — (6) טעטראס. —
 (7) טעטראס. — (8) דעקאס. —
 (9) ונקרח צלשונס abacius

האלהית ומוסד המדות. למען זכות ארחס צענין החכמה הכללית (1)
 הודה; פיתגורס כזאת:

„הידיעה הנאמנה כוללת המדעים אשר לפי עצמותם צלתי משתנים
 „צהיותם נלחיים וצלתי נופלים תחת ההפסד וההעדר, ורק
 „מהם נוכל לאמר שם ישות (2). כל איש השוקד על דלתי החכמה
 „הזאת הוא פלוסוף אמתי. תכלית הפלוסופיא היא להיטיר רוח
 „האדם ע"י ההתצוננות, להדמות לחלקים ולהכינו לצוא צסוד
 „שדפי מעל. נכון לאדם להיות חרוך בתשוקה נמרזה, לקרוא דרוד
 „לדוח מכצלי היגדים ולעשותו חפשי מעצודת החושים ומלאכת המושגים
 „הגופניים, ולהכשירו לחזות מחזות שדי, ולדלות צזיו הרוחניי האלהיי;
 „ויאות לאדם להתפלל ליושג בצוה מעל בצוהים ולחילי שחק העוצים,
 „לצעצוד יעזרוהו להשיג זאת המדרגה. הפלוסופיה היא או עיונית
 „או מעשית כפי עסקה או צאמתיים עיוניים או צמלות דרכי האדם.
 „צפלוסופיא המעשית צל יחקור ילוד אשה דק הנלך לו ללדכי חיותו,
 „אולם הפלוסופיא העיונית היא החכמה המעטירה את האדם צכליל
 „תפארת. צל יזכה איש להשיג חכמת ההתצוננות צללמות חס לא
 „יפדיד נפשו מהענינים המודגלים, ואס לא יסקיע רוחו משאון
 „היגדים, ולא יעשה אותה חפשי מכל שאר הדברים זולתה. לזאת
 „לא יגונה ההכרח ליסד חזרה צדורה ללמוד ולהתצונן צדעת וצהשכל
 „צהשקט וצדממה. —”

כזמשלי מוסד הנאמרים צסס פיתגורס כליע אלה הנה:

„הצדק יתחלק לצדק יחיד (3) ולצדק רבים (4). הדאשון כולל
 „החנוך ההחדש, עזיבת מאכל צעלי, חיים, אומץ רוח, צטן
 „שצעה (5) וערמה (6). כחות נפש האדם המה השכל והיגד;
 „צכל מקום אשר השכל מושל על היגד ימלא דק ומשפט שלום
 „ותושיה חן ואושר והדמות לאלהים. המשפט אינו דק תשלום גמול
 „טוב להדגיל הנער להקשיצ למודיו, למען יאזין לקול תצונה כי יהיה
 „לאיש. המודה ידריך תלמידו על דרך היותר טוב, כי ההדגל ימתיק
 „לו מהד הדרך. טוב להחדש תלדצד דצרי אפע והצל. החכס יכין
 לעדו.

(1) אללגעמיינע רוייווהייט. —
 (2) וחילי רומ על זה הפסוק: להנחיל ארצהני יש (תשלי ח' י"ז).
 (3) פריפאטטורגענד. — (4) עפֿענטליכע טוגענד. —
 (5) ניכטערנהייט. — (6) קלוגהייט.

הכנישכלי האחרון נקרא על שמו עד היום הזו לקח פיתגורסי,
בס יסוד ראשי של המדידה.

בענין חכמת משפטי הככזים הורה לתמידיו ויאמר להם:

„המלה שמים רומזת או בגלל הככזים העומדים, או המרחק

„צין ככזי שנת וצין הידח, או התצל בכללה וכוללת

„המזרות העליונות וגם האדמה. עשרה גלגלים יש, אשר תשעה

„ממנס נראים לנו, והמה בגלל ככזי שנת, שצעה גלגלי ככזי לכת

„(וצתוכס גם השמש והידח), וגלגל האדמה. בגלל העשירי הוא

„ג"כ ארץ אחת, ונקראת ארץ הניגוד (1) הצלתי נראית, אולם

„ההכרח נותן שהארץ הזאת ישנה עלי תצל, להשלים על ידה שיווי

„חלקי הצריחה, כי מספר העשרה הוא מכלול שיווי המספרים;

„ואולי בגלל העשירי סבה אשר יש הרצה ליקווי השמש יותד מליקווי

„הידח. צאמנע כל העולמות או צאמנע ארצע היסודות כמלא הגלגל

„האשוי של האחדות, והוא האש המרכזי (2), אשר הוא שורש

„החוס והחיים. האדמה איננה צלי תנועה ומנזה איננו צאמנע

„הגלגלים, רק היא אחת ככל ככזי לכת המתנועעים סביב הגלגל

„האשוי. השצת אי יגמור מרולתו לשלשים שנה, הדק לעשרים שנה,

„המאדים (3) לשתי שנים, והשמש והככז (4) והנוגה (5)

„כל אחד יגמור מהלכו צשנה אחת. מרחקי מזרות השמים מן האדמה

„נערכים ליחוסו מסלול הקולות אשר ישמיעו צתהלוכותיהם. הידח

„גם שאר ככזי לכת מיושצים מילודים דצים. האדמה היא כדור

„עגול, ומנצי רגלי צני אדם עליה מתנגדים זלז (6). —

עינינו רואות כי פיתגורס עשה חיל צפרטות צדיעת המדידה והוא

המיסד הראשון את פלוסופיאה ההנדסית. תלמידיו חלקו מעוף,

פילולויס ארכיטקט ועאפאכטורס כללו את יפיה, וציחוד עשה

פילולויס שס לתהלה ע"י צנין ידיעת מהלך העולמות אשר כנן.

אחרי כי חנכו תלמידיו פיתגורס את רוחם צדיעת המספרים ומלאכת

הכגון ומשפטי מסלול הככזים, אז נעדו לתורת ידיעת הטצע, לחכמה

האלהית

דער היפאטחענווע דען קוואדראטען דער קאטחעטען גלייך. — ומי אשר

לזו חסן לזעת המופת יקראוהו צלימוד מ"י למומר הראשון מחייקלידעם

ועיין צתי"ט צמשת הערובה.

(1) געגענערדע אנטיכטאן. — (2) צענטראלפלייער.

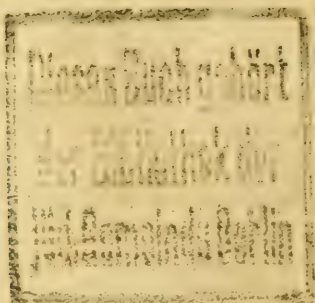
(3) נאחר, והסופריט מסכלות הצנתס החליפו הרי"ש צמ"ס.

(4) מערקור. — (5) פערבוס. — (6) אנטיפארען.

העלמות והפנימית מכל תנועה, דומה צחמרה להאור, טבעה דומה
 להאמת, יסוד כל תצל ומלוואה, כל תדע לעד, צלתי כדאית, צלתי
 נופלת תחת ההפקד, וצלתי מושגת דק ע"י התצווה; למטה ממנה
 יעמודו האילים (3) והארזים (4) והאישים (5). צאלה השלשה
בְּשִׁבְרֹת כדלים אחד מחזירו ציקר גדולה ושלמות כפי אשר יתקדשו
 להמקור הראשון או יתדחקו ממנו. לדעתו היו האילים מלצטים צבו
 חומדי. — אל השלשה חיצר נשמת האדם אשר גם היא אלילת אל
 עליון. כל ארבעה הסוגים האלה קצלו מאת אלהים כודא, מִטָּן כל
 שכל טבע טהורה צלתי מרכצת וצלתי משתנית. יולד הכל, העלם
 הפשוט צתכלית הפשיעות, והמחוייז המליאות, מקוד כל ההשתנות
 והעלילות, הוא עלם אחד צתכלית האחדות, וכל שאר הרוחות כאללות
 ממנו כמו המספר אשר מקוד כלם הוא המספר האחד. הרוחות הכאללות
 הגה וְאֵין אֵל פִּלְטוֹן דומות לתודת אשר תקן וחקק פיתגורס, וההצדל
 הוא שאפלעון עשה אותם לצעלי טבע רוחניות מופשטות מכל חומר,
 ופיתגורס הלצטים בבחנות אויר היציון (6) ואמד כי עולם אויר העליון
 מלא מרוחות ארזים ואישים המשפיעים לצני אדם וצעלי חיים כדאית
 או חולי, והמבידים ע"י חלומות או צאמלעות ההתנצאות, אחרית
 הדברים טרם יצואון.

(3) בעטטער. — (4) דעמאנען. —
 (5) העראען. — (6) עמתיורישה היולע.

יששכר בער שלעווינגער

החזיון

„לערו להיות חדל ונעדר מכל הדברים הצלתי עומדים ביכלתו . עשה
 „כל מה אשר רוחך יאמין כי הוא ישר ואל תחוש לדעת בהמון ; צו
 „תצו כי יתן צד דופי ואל תשמח כי יהלךך . העוז את מצו צטרס
 „הרדסה לו מאת צוראיו , הוא נמוג לצ ורפה ידים . המסתפק צמאכל
 „וצמשתה ישיג דוח חזק , כי ההסתפקות מטרת דוח האדם מעני
 „היגדים . איך איש עלי תצל אשר ראוי לקרותו חפשי אם לא יכזוש
 „רוחו . הסכרות היא שבעון על זמן מה . החשק למותרות הוא
 „פתיות , כי לא ידע לרעצונו חקר . — הדרך הרצים והוא
 „הדרך הכללי , יכלול ההתהלכות עם צני אדם , הידידות
 „העבודה לאלהים , יראת הכבוד מהאנשים אשר כזר מתו , והמודא
 „ושימור דתי המדינה . בהתרועע עם צני האדם , לריך האדם
 „לצחון טעם (1) ומצ (2) האיש אשר עמו יתרועע . האדם החפץ
 „להתקשר בעצמות הידידות עם דעהו , יתרחק מכל מזה ומדיצה .
 „יצטיח את דעהו להיות לו למשען ולמסעד בכל דרכיו , מצטח נאמן
 „ציוס לדה , וישים כל חשקו למען יחד לתת שלמות איש צאחיו
 „על אופן היותו מועיל והיותו חפשי . אהבה אמיתית כל תלך
 „לאצדון ! תכלית כל תוכחות מוסר להוציל את האדם אל המעלה
 „להדבק בדרכי אל . אל הוא מקור כל הטוב הוא משגיח על הכל ,
 „ונגד חפלו כל יעשה דבר . כי נתעסק בעבודת אלהים ראוי שתשכון
 „חסידות צנפש האדם . — העבודה וההשתחוויה לאילי שחק
 „לדיכה שתהי ע"י מעשים ומנהגים נאותים לטבעם הנשגב והנשא ,
 „וע"י שמירת ונקיית הגוף מכל חלאה וזוהמא , ועבודת הנפש מכל
 „חטא ולצ צר . אסור לאדם לחלל אלקותו ושזועתו . איך מן הראוי לשרוף
 „את המתים . אחרי המודא והכבוד להאילים והאלילים (3) יירא
 „ויכזר האדם אצותיו ופלילי האדך . דתי ומנהגי אדך מולדתנו
 „קדושים יהיו צעיני כל יושציה . —

פילוסופיא הערונית המדצרת מהטבע ומשיגיה ומקורה , אשר הגה
 פיתגורי , היתה **מִן־הַשָּׁמַיִם** צחפש **מִן־הַאָרֶץ** , ואנחנו
 כל נדע ממנה זולת מה שנצין כפותרי חדות מהמעט אשר נמלא כפוליס
 צתוך מכתצי הקדמונים . כפי הנשמע היה אל עליון צעיני החכם הזה .
 נפש העולם (4) הנמאלת צכל מקום מקור כל חיי הצעלי חיים , הסצה
 העלמית

(1) קאראקטער . — (2) זיטואציאן .
 (3) דעמאנען . — (4) רועלבוזעלע .

„וכלווי דרך, אך און יחסנו על משכנותם ישחיתו יתעיצו עליה, יחד
 „כלם אמללו? כלנו כאחד ספרו תמו נכרתו? העושק והעשוק, הסודד
 והסודד

נכון עליהם, ויט נכה עד נפל הצית על כל העם, כמעט היו המתים אשר
 המיתו המה רבים מאשר המית הרעש. והרעש לא היה בכל המקומות שיה,
 כ"א פה בחזקה, ופה צרפיון, וזה אשר השחיר הסער חלה האש הגדולה
 והתצורה עמדה ימים אחדים, ומאת ה' היתה נסבה, למען הסיר המגפה.
 אשר ננקל יכלה להפחות ונרוז הפגרים והחללים, אשר שטוחים היו על
 פני כל חולות העיר. וזממה ומוסרם זאת חרבו רבים מזני הצליעל
 האסורים וכזושים צנתי הסוהר ממסגרותיהם, וגננו וגזלו כאות נפסס,
 גם אנשי המלחמה, והופשי משוע, והמלחים חטפו וצקשו אחרי מעמונים
 צנתיים ונחלרות, וצחרות ושללו שלל ונזרו צו, כל יום ויום קצלו העשירים
 ועבדים ונכזבים, וצם יצקשו, כי יציחו את כספם וזהצם חל מקום פלני
 חלמני, וחס לא יטו חון, ויהנו כהן סוררת, אז נחרז יפלו עליהם
 להשחטם. וצם תתקס נפסס, (עון זיהע דיון חולגענייע וועלטגעשיכ.)
 Rousseau Lettre à M. Voltaire sur le Poëme
 sur le desastre de Lisbonne. ווחרין ער דיו בבעהויפטונגען
 לייב כילענס אונד פאן פעס, עם געבע קיין וואהרעם איבעל
 אין טוטן נישט). ע"ש שהחין למעניתי, ועקרי דריו המה השונה
 נלחה ונכחה למצין, על דריו שחלת ווולטאיר, אשר הטיח דריו כלפי
 עעלה, צחמרו חס ה' גשמים יסקיף על גני חס, חס חסד ודקה ימשלו
 צחרן מדוע קאה פה הארץ נחלי חס צוערים, מדוע לא פלחה את פיה צמדצר
 שמהה מקום חין חיס, מדוע ינערו חידי גפרית ונפר החת שקערורית הארץ
 על שעה משכנות גני חס, סס צנוים לתלפיות טירי חמד לנחות, להרום
 מצלרים וארמונות ולהרוב רצוח חס? והשיב, חמנס לא על ה' תלוותיך
 כ"א על האדם, האדם צגוצה אפר צל ידרוש, ועמול לחפוש את מקור הרע
 צמים, והוא יושב ממולו, מהרסיו ומחריציו מוננו ילחר. אשחלך מדוע פה
 התקצו אנשים לרצות, מדוע פה עתלו הצנוים להרים ארמונות, ולנשא
 מגדלים עד תועפות רוס גצחי שמים? מדוע לא נסו מהרה — הלא חלק
 להם צנינה — כאשר הרבישו כי החל הרעש לצוח, מדוע ככה נשחתו יושגי
 הארץ עד כי לא תיקר להם נפסס זולת רכושם וקינים? צפאתי לפון, חר
 צין פרחים צמדצר הים לו לשוך את דוח עצרתו, אז, דור תהפכות!
 רחיתם סדרים, הלמענכס תעצו חרץ ויעתק לור ממקומו? הלמענכס יהרום
 ה' אשטרי העצב ומערכתם יען חפנתם צשרירות לצנס, לישב צמקום הזה?
 הוא יעמוד וילפה לקצל מחתכס פקודתכס? ונזחת תצקשו כי ישנה את
 תפקידו כל רגע ורגע, כפי העלות על רוחכס, ונהג העצב צשגעון. הוא
 יתנהל לרבג המלחמה אשר עשה מרחשית, ולא יעצו חוק וסדר אשר יסר
 מקדם צצריחה ע"ש. וכן כ' החנס לייבניך צספרו טהעחדו"לע על העקתה
 הצחה חרות הרעות המתרגשות לצח צעולס חו"ל: חרקים ידועים נטע
 חללים

החזיון בליל ראשית האביב *

** „נאמן רוח עם עושה רמיה זקן ונשוא פנים עם חנף ומרע, חשת חן ולשה ננחשת, תמימי דרך כל מעשיהם: אך עוז וחסד, וכלוא

(* העתקה, עם הערות נוספות.

** למען יצין הקורא על מה תימסדים דברי חלה, ועל תם נסמך החזיון הזה, ראיתי מן הזרך, להזכיר בקלרה טרם חל לדר, ספור הרעש אשר הי' בליסאצחן ציוס הראשון לחדש נאוועמבער שנת 1755 — הכלפירה ילחה משערי קדס, ופני השמים צהירים וזכים היו כדלח וכספיר, מאין עז וכהס, פתאם נשמע קול המלה, קול דומה דקה מארץ החתיות וכל רבע ורבע ההגברה ההומיה הלך וגדל, עדי הארץ ההנודדה כמלונה, צהים רצים נפלו ויחשמו יושצי זה, אחרים נוע ההנועעו באניה כלב מים כזירים מנשמת רוח אף הרעש, חנקת החללים, ונשמת ההרובים, ולוחה החיים, אשר מפחד וחיימה המות שצבר רוח הילילו, עם קול חדרת מפלת המבוליים הנשחים, וקולרה קירות מקרקרות, יחדו התערצו והתצוללו להכחות חזן, הקיפה הזעקה את כל בצולת העיר ולקול לעקת האומללים והנחנחים, רעשו המגרשות, מלחה נורח היה על פני פל העיר, גם האתנים כרתו זה עם זה צריה יחדו עשו חזה להשחית כל יושצי העיר, להרוס ולנהון ולהצל כל נחמדיה, הרוח ילח מאולרותיו, ונשף צרעס ורעש, וצרבו גדול, בלי יס התרוממו, נצו כמו נד נזילים, ולהצ חט חכלה האכיל צעצרת דרון כל חכיות החמדה, היס המיוגעש פדן בצולו, ופער גרונו האיוס והנורח לצלי חוק, כמו שחף לצלע כל היקוס. גם על מי הנהר העלומים הניף הסער ידו והכס צעים כוחו, עד עלן על אפיקיו עצרו חוף ושטפו את האדמה, ומדי עזרם לקחו גם חדס גם רכוש, והאחיות אשר עמדו על החוף, ההנבחו והתרוללו וחזקת הרעש, עדי נשצרו לרסיס וצצרים ונפלו כלב יס ציוס הונפלה, עם כל עזונס ומערסס. ותצערה נפלה על העיר והחכל את כל מצנה, העופרת הנתכת מבנות הצתים, כמים הנגרים חרלה, נולו תכל פנות הצתים, וכוצד ומעמסת הבנות העיק החומות, מלשר העיק העבלה המלחה לפ עמיר, עד השח השפיל אותן והביעו עד לארץ, זקנים ונערים, עף ונשים או נפלו חללים תחת חרצותיהם, או נטרפו מלש היוקדת, המונים המונים צרחו על נפשם, חלה ערוס וערים, וחלה חסופי שת לצוסיס צנתנת צד על צרס חל השדה. פה הלכה חס קדורנית על מות צנה, ופה קרע. הצן צבדיו, ועשה מספד תמוררים על אצן אצותיו, ומסס והלחה רן אחד צמלקת נפשו לצקס את שחיהה נפשו, עד נפל מאין עלמה לארץ. צרבע הראשון כאשר החל הרעש לצוח, נסו רציט חל צהי התפילות הבדוליים, חולם חס היו הראשונים אשר נפלו, כי הרעש לפת עמודי התוך אשר הצית

יחידה, לזי חשקה, ותצטע צעינים זורמות למעות אל כוכבי שמים אשר
 "אלהים אני הצטתי עתה בתאות עינים".

"אולי עתה, צגעת הרוח הנעים הזה, צפארות עלים דעננים, וישליך
 "המון פרחים לארץ סביב לו עוד ישוב ויעלה הים על
 "גדותיו מימיו הזדונים, יעזרו חוף, וצתקפס וצגזורתם ינופו את
 "הפליטה הנשארת מן הרעש, יגרפו את האומללים, אשר היתה להם אך
 "כפסם לשלל, אשר הילוו את חייהם מהעיד הכהרסה מגחלים עפות,
 "אל אהלי עלים ועתה תאטר מזולה פיה, ותצלע את תם לצב עם
 "הצליעל, את הולך לדקות עם שוקד רשע".

כל עכצותי ויגמותי עלי נאספו, וזעפת רוחי התגזרה מדגע לרגע,
 נפסי צקרצי צרע התמוגגה, ופי החל לצרד לצרי ריצות ולהתלונן,
 עדי נמלאתי רגז וקלף.

"או גזרתי אומר, אולי אמת בדצד, כי מתועצות האנשים החזאים
 "צנפשותם, קעצ ישוד, חרצ ישכל, רעצ ימותת, שרדי אל יתפללו
 "ושופכים אל חיק האדמה אש אכלה, ורעש יאצד עיר ויושצי צה, לתת
 "לצני סוצצים דרכם צראשם"?

פחד קראני ורעדה, עמוק וסנוך צסרתי מזמותי עמדתי, ואחרדי רגעים
 אחרים נדמה לי, כמו אשמע קול לועק ממעמקי כליותי "איש
 נצער מדעת".

אני סגרתי את החלון והלכתי אל חדר משכני, ליתן שכת לעיני,
 ולעפעפי תנומה.

אני שכנתי ואישנה, כי תדמה נפלה עלי, והנה צעלטה, מאומה
 קרצ ונגש צלאט אל עדש ינועי, כל תמונה לא ראיתי, קול רעש
 צעדי איש לא שמעו אזני אולם הרגשתי צקרצי, כי מאומה קרצ אלי,
 ורוח על פני יחלוף, יעמוך ולא אכיר מדאהו ונגע צי ופתאם דמי מהר
 לעשות תקופתו ומדולתו דרך מעגלי עורקי מקלותם על קלותם, ונפסי
 מלאה הרוחה ומרגוע, ולצי הרגיש הרגשה נעימה, כאשר תרגיש הפס
 העושה פעולת לדקה וחסד, ורוחי התאמן צקרצי, כמו יהי הצא איש
 כמוני.

"דבר צלי פחד ואימתה" אמר הרוח, הקול קול דממה דקה היה ונעים
 מאד כפורט על פי נצל.

"סלח נא תהיה אשר תהיה" אמרתי "אצל אמור נא לי איש אמנם
 צעצור רשעתם וחטאתם כי כצדה מאד, נמקו, וצאו אל שערי
 שאול"?

"בן אדמה היה רחום, כי גם אלהים רחום".

„והשדוד ההזיק עם המונק כלבם צשאל תחתית חיים ידו? כלם
 „תחת צתיים אשר פוד התפוררו פון התפוללו מדעש האדיר והחזק,
 „מלאו קצריים? או אולי כאשר נכו לקול הדעש ממעומותיים אשר
 „התמוטטו רגזו עד יסודם וחשבו לפול, להמלט על נפשם, זרבע קטן
 „נצלו, או נשדפו מלשונות שלהבת ילאו מצקיעי הארץ, אשר פתח
 „וקעקע הדעש האיום? או לו פדו נפשם מני שחת, לו חיותם לא
 „הודדה לתחתיות צוד, אצדו כל הונס ודכושם, וכל קנינש?"

בכה אמרתי אל לבי, וצמד נפש השלכתי עלי הציסוד, צם קרלתי
 קודות קדיה העליזה, עיר הומיה, תשואות מלאה, ליסאצאן
 הצירה, את השוד והשצר, את הפגע הדע קרה אותה, על השלחן,
 וצמדת רוח וצמפה נפש פתחתי צחזקת היד, את החלון הנשקף על
 פני הבן.

רבבות מאורי אור, לצאות כדורים מזידיים, אשר ממעל לרקיע,
 הדיקו מעליהם אור נובה, ופני הצל להיירו, כותני זמירות
 צלילה, מצין העפאים העיצו נגן, וצמיד נתנו קולם, רוח לח נשף צין
 פדחי העד מלאו כל ענפי כל עץ, וצין כאות שדי העטופות צידרקק
 חרון, צנננים נהדריים המפילים סציוס דיה ניחוח. עוד לא ראיתי ליל
 נחמד כזה צראשית האציו, אולם צקרציו לא שכז לבי, נפשי עלי אצלה,
 מלאתי יגון ואנחה.

אולי צסן סלע אחד אשר צמגדשות העיר ליסאצאן השוממה יושבת
 „עתה אשה נעוצה ושכלה, המקוננת ולועקת הוי אחי והוי
 „אחות, ותשכח את דעצונה, המונץ צה, ואך תמונת עוללה הדטוש,
 „מדחפת לנגד פניה, כף אל כף תספוק, ולודחת צמדה על אצדן צנה
 יחידה

אלהים צעזע להיות מוטלים צקדצ הצל, עוד כל ימי הארץ לא יעצרו, לא
 יכלו, וצלתי ספק צחר צחמתו צחקים הוטפר עוצים ונחותים לעוצה הכלל
 והוא שומר חוקותיו ולא יסידן לעשות רצון פרטי, כי אז יוכרח לעשות
 תמיד נפלאות והטעזע לא העמוד על עומדה, וצאשר סגס המתעקש לא יפקפק
 על החוק הטעזעי הזה „סחזק יעזו על הרפס“ כי הוא מיוסד על מכוני
 החכמה, הלא לחוק יעשה לנו האיש הכלל הכועס על ה' אם יפול אצנעל
 כלי נחמד חשקה נפשו צו, וינפלו, למה לא השצית החוק הזה למען הצל
 חונדו, הכי תקטן סכלות האיש אשר יתחר צמדעים יען יאספר הון, יעיקו
 הנדיקים צאמלעות החוק הנזכר? ולצו יועף על ה' כי לא יסיר החוק הזה.
 ע"ז שצחזוב הדיצוד להסיר הלונה מולחי דנה דעש על וועשו ה', ומה
 תקיש על השאר, כי אין היקש למחלה.

”לא אחשבה לדעת זאת, עמל היא צעיני.”
 ”את עלמותך להשיב קשתה יד שכלך, ואתה תתפלל כי חין חקר
 למעללי? תבטש כעור באפילה, ותעוז להביט צעינים כהות
 לשמש? ירך קלרה מהצין מה שעיניך רואות, ואזניך שומעות, ולבך
 מרגיש, ותחפון לדעת תכלית מפעלות גדל דעה ושגיח כח? הלא עירם
 אתה, חין אתה יודע עד מה, ומדוע לא תתחזא מפני ה', מדוע לא
 תסתיר פניך מהביט אליו?”

”אבל שא נא מדוע הרחוס, לא יעשה גם משפט לך?”
 ”אין שופט בלדק, חין דן ציוטר ואמת כאל שדי.”
 ”אנא אל יחד חפך צי, אם אפוכה?”
 דבר צלי מגוד, ואני אודיעך קושט אמרי אמת.”
 ועתה נאצדו הישרים והתמימים, למען יוסרו החטאים?”

קצר

כן יספרו ויקיים היפוכו, הלימוד ממרלה הארץ, ועמידה השמש ושיח חגשים
 נכח כפות רבלינו, היה חלל הראשונים לפי דעתם ציהלע צלתי חפטר,
 וצבל זאת ע"פ עיון וחקירה, ועל פי נסיונות רבות גדולות ונאמנות,
 נקבל הלימוד הזה, אשר היה עד עתה נגד התצונה לאמת צירור. ואם
 לפני משמרין הנסיון, ומחולשת ההשכלה והתצונות, וממיעוט העיון
 והתשוטטות צהגוי הענינים החסונים ולפונים צמתוריות הדצר גזרו על
 חמיתיות טונות כי המה צלתי חפטר, גם עתה נזאת יוכל לזרע לנו צחמיתיות
 האמונה, ולא נסמוך על תצונתנו אשר מהעד יכלתה לחדור ולצא אל עלמות
 הוכן הדצר השפוט משפט מעוקל, כי השכל לא יתן תמיד האמת, והטעות
 והמצוכה מצויה צו תדיר, לפיכך חין לסמוך על עד חשוד כזה, כאשר נתעה,
 אם נזיח התולדה הנווייפת והמקולקלת כי ח"ו חין חלקי ויהתפוכות
 והזרות הנרחפת צעולם השפל, אשר שכלנו חלם להצמד ולחדר עם חכמת
 העליון, ככה נוחלנו ונחטח אם ממלחמת הרבשותנו ומחשבותנו עם סודות
 החונות — אשר מרחוין עמוק מן האור השכלי — נשפילה ונדח חותה
 לארץ, ונשליכה ממנו עזרותיה. גם פה אחזה שני משפטים, החדד חזק,
 אשר יש רחיה על חמיתותו והאני חשך ולא נגה לו, והוא כי צצירור מודעת
 זאת, כי חלהי חכם וצעל יכלת ותקיף על כל והדצר מאומה מלד העדחת
 חלף עדים המחליטין ומעמידין חמיתותו, חצל זאת היא צלתי צרור, כי
 הדצרים הנרחים לנו צלי סדרים המה צחונה צלתי מסודרים, צאשר החושם
 יחזו לנו ונחזות טוח ומזרחים, יודיעותיו נשצבות מידיעתנו, ואך לו נבלה
 חמיתת הענין, לפיכך נודה, כי צלי ספק לרקו משפטיו, אך המה חוץ
 לבדרינו ושכלנו קצר ונלחה להחיבם, כי לא הונח צחקנו לדעת הכל, וכל מה
 דח"ו לצרורי סמכין חרוצא ונחמר כי צודחי חיה טוצה עמונה צחצם,
 צאשר כי טוצה העולם מרצות מהרעות.

„ולא היו הנאספים אנשי חטאים“ ?

„בוי זה יתפאר, מי זה יאמר זכיתי עהרתי מחטא? אך שדי לצדו הוא
„תמים ושלם, איך צו דופי ומגדעת, אכן האנוש אנוש וחלם,
ללא יוכל להמלט מחסרון ולהתם כל דרכיו, אך קלתם היו רעים, אולם
„דעים מהמתים צדי לצד היו“.

„שדי הוא רחום אמרת, אולם סלח נא ארחות משפטיו, ותהלוכות
דיניו ומכהגיו גם נעלמו למאוד“.

„הידעת עלם מעלמן, כי תהרום לעלות אל ה' ? אמור מה תדע,
„כי בכה תשתומם על כי איך חקר לפעולותיו ? הכגלו לך
„כל תעלומות ? ובחקר כל תהום התהלכת ? הידעת אחת מני חלף ?
„הידעת מדוע תפסיה עיניך הדודאים, יאמחו על שפת הנחל, או איך
„תשענה אזניך קול הולם פעם ? הידעת איך יולידו דעיוניך השונים
„תנועות שונות צמדולת דמן, ואיך על לונך וחפנך תכווע ידך, אל
„העץ השתול צגן לקחת מפדיו ? החקרת איככה ידוע לכפוך, כי שמעת,
„בי ראית, כי שלחת את ידך, או הידעת מי הוא ואיזה הוא, ואיה
„אפוא הדבר הנפלא, אשר צאין אמר ודברים, יאמר צלצך ובקדך צדי
„מלא „ ומה הדבר אשר ימניעך מחשוצ כי התמונה צעלת שלם זיוות,
גם לה ארצע ללעים ? הדרשת וחקרת כל זאת * ?

לא

(*) וכדברים החלה, דרתי צלשוני, על עניני הדת והאמונה, והוא להחמין
צדדים ולקצנם, אם גם נפשינו סולדת מהשיבם, כי איך מחגיחין צעקו
אמונה צדק מחזני הסכל כל עיקר, הלא נראה, כי עלרנו ה' מלצחון דברים
וענינים דעים הננלאים צמערה הטעיה, ואין זיכלת הסכל לחטוט אחר
יסודם ואין עין הצרונו שולטות צהם רק תלך החון, ונעלמים מתחת לחופק
ידעתיו, הנדע איכיות האור הנח והצהיר רתיחותיו הנפלחות. תנועת
זהמרת נלויו הבורמים את הצעים והבורנים והשונות ? סגולת האור
הנולזי והספוגי המהגלה לרוב צחיונותיו צמרותיו, וצפעולותיו צחופן
מזהיל ומחירד, תכונה האש האיום והנורא אשר מעשי הקפו ובצורתו צפרולו
פרץ, אם ההצעה ללה צלואה, כהוציה צמבלת הטצע, ועלמיותו ופניויותו
צלתי נכר, ונסתר מרוח צינת כל איש ? הקשר החוין המחגד ומחצר
צתוכנו שני עלמייס שונים ונפרדים ? צכל אשר נפה, נפבוש מחזות הנעלמות
מאתנו, הנצין סוד טצע הבוריים העוטרס ארתנו, ומונחיס סמוכים לנו
ופועלים על חושנו, הנשכיל תכונה טפת המיס ? וצנין דמש קטן המשחק
צחצקת שמש, מסתר מפקר אצרו וגידיו ועציו ועורקו ? לא ידענו אחת
ונני חלף, דברים וזין ספורות יסוצצונו תצלי נוכל השיב עלמותם, הלבצור
זאת נכחיש היותם דברים ושייס ננלאים נכחי צפועל ? צצול קולר טכלנו
איך הווייתם צטפיקות, האדם לטעמים יכשר ויאמת דבר מה, אשר אחרי

„ובאלה שמעתי רבות מאנשים אשר יאמרו מלאנו חכמה ואיש נמנו לא ידיים ראש להשיב על דבריו”.

„**קרוצים** מחומר! דלי התבונה! אשר דגב תאמרו, כי ארחות אל „ומשפטיו בעלמים, וצלתי נחקדים, חוקותיו ומנהגיו „ומהלכה לבגזל השגתכם ינחמו, ודגב תאמרו, תרתם הדרך ילך צה, „ועקבותיו נודעו לכם, דגב תאמרו, סבת עב תבס אפ נתיבותיו, „ודגב תדעו דרך ה' תפללו לדעת תכונתו, מולאו ומוצאו, תשכילו מה „למעלה ממכם — אני אביד לך אדם מה טוב ומה ה' דודש מעמך, „האמין צטובו וצאהבת לדקתו, השכילה אפ חסדו ואמונתו שזה לפניה, „אנוש נאלח! האמן כי הוא ירא ויסקיף הכל וכל מעשיו אך לעוב לנו „כל הימים, אולם הלז צער עשתותך צדיח ודלתים, הטמן צדגבי „מגדפות עפר שפלותך, וסיס יד על פה, סתום עינים! נופל תחת משא „התלחות אל תעז לחזות מחזה שדי”.

„**אני** לא שאלתיך, ולא נשאתי דיני למדחוק, אס שמה צארך החיים „יפלה ה' צין הדיק והדשע, יעתי גם ידעתי, כי יגל וגורלס „שמה לא יתדמו, כי אחרית לדיק ישגא, כל הברואים יחדו יעידו, יציעו „אומר, כי לדיק ה' לדקות אהב, וישר יחזה שס גאות ה', וגם אהה „צדקת אלי כדברים האלה”.

„**צדיק ה'** ואין לדיק צלתי ה' לצדו”.

„**אבל** מדוע פה מותר הישר מן העול מעט, למה פה ההצלה ציניהם מלעד?”

„**ואם** גם ההצלה המעט הזה, וההפדשה הרענה הזאת ג"כ לא היתה? „מה ישיאך לנך לזקש להס פדות גם על? אס תדע צרוד כי „שארית להס, כי יסתו מיס חיים ממעיין אשר יולא מצית ה' אס תדע „נאמנה כי מחד יהיה האות הזה, והמות יפליד ציניהם, ולימתי הצאים „ישלס חסדונס כפלים? המעט ממך כי הצדיל אלהים חתו מלחקת „הדשעים שמה להקריצהו אליו, להמליאהו סס עדנה לא פדש, וצקשת „כי גם פה דוח והללה ומרגוע יעמוד לו, ויצא פה על שכרו? ומדת „הימים פה עלי החלך ההדלה מה היא? עד כמה יאריכו ויתפשטו „ימינס פה משך ימי היותכם?”

„**מדת** ימינו מחזקת שצעים מדולות ותקופות תעשה הארץ סביב השמש, ואס צגזרות שמונים”.

„**ועתה** הגבל לי המשבת זמן ימים הצאים?”

„**נקבה** אהה מספדס”.

„קצר עינים! השמר מלכת תועה, אל תזהל צדוּחַךְ לַשְׁפוֹט מִשְׁפַּע
 „מעוקל, לא רשעת הדשע המייתתהו חֲכַן צַדִּיק עֵתוֹ מֵת,
 „והלדיק אִם גַּם לְדַקְתּוֹ לֹא הִלִּיתְהוּ צִיּוֹס זַעַם, אִוֹלַם צַדִּיק תּוֹ גּוֹעַ.”
 „שֵׁא נֹא אִם הִבְדֵּל וְחִילּוֹק זֶה לֹא אִוֹכַל לְהַצִּיץ וְלִהְשָׁכִיל.”
 „כְּתִיר לִי זַעִיר וְאֶחָד, אֲשֶׁלֶךְ וְאַתָּה תַעֲנֵה, אֲמוֹר לִי אִם עֲנֵה
 „הֵרַת אִם, בַּפְּדִית וּמֵלֶח, תִּמְלִיעַ מִצַּעֲנָה נַחֲלֵי צַדִּיקִים, הִיפּוֹלְלוּ
 „כֹּל מִצַּעֲנָה יִפְגְּשוּ צַמְדוֹלָתָם, אִו יִלְפְּתוּ אֶרְחוֹת דְּרַכָּם, דַּק עַל צִית אִישׁ
 „רִשַׁע לְשַׁדֵּד מִקּוֹס דָּצוֹ?”

„בְּצֵאתָם מִמְּדֵרֵי כֹלָם, יִהְיוּ לְאֶזֶק פּוֹרַח גַּם אֵהֲלִי לְדִיקִים.”
 „וְנַחֲלֵי בְּלִיעַל זַרְמֵי מֵיִם עֲזִים הַפּוֹדֵלִים וְהוֹדְסִים אֶת גְּבוּלָם,
 „וַיִּשְׁטְפוּ אֶרֶץ וּמְלוֹאָה, הִיִּסְחוּ צַמְדוֹלָתָם הַעֲזָה אֶךְ
 „זְרוּעֵי גְנֵי הַחֲטָאִים, וַיִּכְלוּ צֶאֱפַס תַּקּוּהַ דַּק מִשְׁכָּנוֹת צַנִּי עוֹלָה?”
 „לֹא יִשְׁאוּ פְנֵי אִישׁ וְלֹא יִהְדְּרוּ גִבָּר, צַשְׁטַף הַלִּיכְתָּם יִשִּׁימוּ לְשִׁמְהָ כֹּל
 „כַּכֵּר אֶרֶץ זְרוּעָה, יִשְׁרִישׁוּ כֹל דְּשֵׁאֵי שְׂדוֹת יִפְגְּשוּ צַדְרַכָּם.”
 „וְהִנֵּה הַצִּלְדָּק וַיּוֹשֶׁר תְּשֻׁפוֹת, אִם תִּגְזוֹר אֲמוֹר, כִּי הַצַּדִּיק הַמְּלַךְ,
 „אֲשֶׁר יֹאֵל מֵאֲוִלְרוֹתָיו, וְהִשְׁחִית מִקּוֹס לֹא יִדַּע אֵל, וּפְלָגֵי מֵיִם
 „כְּצִירִים, אֲשֶׁר הִפְכוּ צַהֲרוֹן אֶפְס, גֵּן הַרְשַׁע וְהִיכְלֵי תַפְאֵרְתּוֹ, צַפְשַׁעִיו
 „וְצַחֲטָאִיו כֹּל זֹאת קָדְהוּ, אֲלֻצַּע אֱלֹהִים זֹאת לְהַשִּׁיב לוֹ שַׁכַּר מִפְעֻלָּיו?”
 „אֲשַׁמְעַ מַלְאִים מֵמַךְ, מֵהַ תִּדְצַר עוֹר.”

„אִן אִם הַרְשַׁע הַמְּהַרִּיד הַזֶּה אֲשֶׁר הַצַּדִּיקֵי גֵאוֹת, צַנִּיכוֹת מִפְאֵרוֹת, וְנִתַּן
 „מִבְּדֻלוֹת צַנִּיכוֹת לְתַלְפִּיּוֹת, וְהַפְּכָן לְגִלִּים לְגִילִים צִיּוֹס אִפּוֹ, גַּם
 „הַפִּיל פְּרָלִים צַחֲמוֹת צַנִּי הַסּוֹהֵר, וְנִתַּן דְּרוֹר, הוֹלִיא לְחַפְסֵי וְחִירוֹת
 „עֲשֵׂה יוֹשְׁבֵי חֶשֶׁךְ, שׁוֹכְנֵי צַנִּי כֹּלֹא אֶהֱיֵי עֵנִי וְצַדִּיל, הַלְקוּחִים לְמוֹת
 „וּמַעֲטִים לְהַרְגַּ, וְתַשְׁעָה מֵהֶם צַנִּים לֹא אֲמוֹן צַס, אֲמַת הַדְּצַד כִּי יֵהִי צַס
 „מִשְׁפַּע מוֹת, הַפְּרוּ חוֹק, מוֹסַר פִּדְעוּ, אִוֹלַם הַעֲשִׂירֵי הוּא אִישׁ צַד לְצַצ
 „וְנָקִי כַפִּים, עַל לֹא חֲמַס צַכְפּוֹ הוֹגְשׁוּ דַגְלִיו לְנַחֲשָׁתִים, גַּקְצַר חֵי עַל
 „לֹא חֲטָא וּפְשַׁע צַצוֹר תַּחֲתִיּוֹת, הַתְּאֲמַר צַלְצַךְ הַתְּדַמָּה צַנְפֶּשֶׁךְ, כִּי עַל
 „כֵּן פִּתְהָ הַאֲדָמָה אֶת פִּיהָ, לְצַלַּע עֲשִׂדִים אֲלִפִּים אֲדָם חִיִּים, כִּי עַל כֵּן
 „שִׁלַּח הַרְשַׁע חַפְסֵי לְהַרְעִיד מְלוֹקֵי אֶרֶץ, לְהַדוֹף כֹּל מִצַּעֲנָה כַּקֵּשׁ נִדָּף,
 „לְהַפּוֹךְ קָדִיָּה עֲלִיזָה לְמַעֵי מַפְלָה, לְמַעַן תַּפְדֵּה נַפְשׁ נָקִיָּה אֲחַת מִנֵּי שַׁחַת?”
 „אַחֲדִלְהָ מִדְּצַר כּוֹאֵת, אִוֹלַם צַכֵּל זֹאת שַׁמַּעֲתִי כְּדַצְרִים הַאֲלֵה, כִּי
 „שִׁלְהִצַּת הַצַּדִּיק, וְשַׁטִּיפַת מֵיִם כְּצִירִים, וְחַמַּת הַרְשַׁע
 „מַעֲטֵי זַעַם הַתָּה צִיד ה' מֵאֲלָכֵי רַעִים עוֹשֵׂי דְצַרוּ, לַעֲשׂוֹת מִשְׁלַחְתּוֹ,
 „צַדְצַצוֹת מִדְּגִיזֵי אֵל, לְמַעַן שַׁצּוֹר מִלְתַּעוֹת עוֹל וּלְגַדּוֹעַ קַרְנֵי עַמַּל וְאֶן,
 „וְהֵאֵלָה

„זאחרית כי יגיעו השנים אשר יאמרו אין לנו חפץ בהם, כי תשצית
 „האציונה, כלללי מתים ישועטו על פניהם ולועקים עליהם הוי ואצוי,
 „אם האורז היוצא צספד נפשם אשר אטמו אזנס עד הנה, משמוע לקולו
 „הדורזר אליהם זלאט וזלחש, יקום ממקומו יתמדתר אליהם, יאחזם
 „צערפס, יפזפזס, יפשא את לבס, יספע את קרציהס, וימרד את
 „חיייהם זשאגתו. וינהוס עליהם כנהמת יס על אולתם ופשעם, זאת
 „היא שלומת רשעים, כי לא ישלמו החטאים צארץ כ"א או צרעה
 „האחוצה צעקצ החטא, וצאונו אשר ידו ישיז להס צקרז, או צרחוק,
 „צרעה אשר תלא משלשול פעולות שונות ורצות הכלמדות ואחוצות
 „איסה אל אחותה כעצעות צשלשלת, ופתגם מעשה הרעה אין נעשה
 „מהרה, עד כי מצרכי פעולתו הראשונה תולך צאמצעות פעולות אחרות
 „המצרועעות ומתחצרות, רעה צאחרית, מראשית חטאתו אשר כנחש
 „תשוך וכלפעונוי תפריש."

נא אל תחדיש, כי כל חפצי להקשיז לחכמתך, ולהעיה לצי לתצונתך.
אולם ההולך צדרך נכחות, אהבז לך ושונא רשע, הנותן מלחמו
 „לדל, החומל על נכאה לבז, וצרוח נרצתו יסמכהו,
 „הולך תמים, ופועל לך, אשר לא לקח כ"א צדין וצמשפט — את
 „אהציו יאהז צאהצה נאמנה, ולאויוציו יסלח צלב שלם, אשר לא
 „נצצע למדמה, לא נדר צמו פיהו, אשר לא חסצ לקיים, הללדיק כזה
 „אין כל מאוס יתרון על הרשע? לו יהיה יתרונו דק ההרגשה
 „הנעימה כי עשה הטוב והישר, והשלרה הנחמדה, והדומיה הנארה
 „החופפת עליו כל עת, לו לא יעדיף על הרשע צכל דצר כ"א צשמחה
 „הלזו צה יקוצל צאהלי לדיקים אהציו, אם נפשות יקות וטהורות
 „לעומתו תשחקנה ותשמחנה על צואו, לו יהיה מותרו, צהפנות
 „אליו גם לב הרשע, אם גם חטאים עד מהרה יכירו וידעו גדולתו
 „וקדושתו ודוממות נפשו, ופשעים אליו יצו, ויאמינו וצצדו ויצטחו
 „צאמונתם ויושר לצצס אם גם אין להם חלק ונחלה צאמונה, התקטן
 „זאת צעיניך?"

לא אוכל לנשקך, אולם שרית עלי ותוכל, אמנס אל תקרוף
 „ואדצדה אך הפעם, הקלוד קלדה יד ה' מפרות אותה גם
 „פה מכל לרה ולוקה?"

ה'שם את גו הלדיק לאל ואין, והכחידהו מן המליחות, או
 „השמד והכרת את כל אשר סביבו מקרצ הארץ, למען
 „לא יגש אליו דצר, ואז הלל הללתהו מכל ריז ונגע, כי זולת זה לא
 „תוכל לסלק ממנו את כל מה שחשלת."

„הַתְּחִיבֵנוּ כִּי יֵשׁ יָמֵינוּ יוֹכֵל לְחַשׁוֹב מִתְכַּנְתֵּם, כִּי חָךְ לִשְׂוֹן צַדִּיק יוֹכֵל
 „הַגִּד אִפְסֵי קִלְתֵּי מִסְפָּרֵם? הַתְּאִמֵּן כִּי יֵשׁ לְהַם מִדָּה וְקִלְצָ? מִדַּתֵּם
 „נִסְתַּדֵּה מִנְּבִד כֹּל עֵינֵי דֹאֵי“.

„לְבִי הִכְנִי וְנִתַּד מִמְקוֹמוֹ, נְעִיזֵי יָדַי וְשִׁלַּחְתִּי אֲזַרְעוֹתַי חֲצוֹק הַתְּמוֹנָה
 הַנִּחְמָדָה לֹא דֹאֵי, אֲוֹלַם דִּיקַם שָׂזוּ אֶל חִיקַי, וּמְכַלִּיּוֹתַי קוֹל
 „קִדְלָה מֵי יִתֵּן וְתִהְיֶה אַחֲרֵי־תִי כְמוֹת הַיִּשְׁדִּים אֲשֶׁר צִלִּים־אֲצִאֵךְ!“

„אֵל תִּאֲמַר צִלְצִיךְ „דָּצַר הָרוּחַ“ כִּי צִזְאֵת אֲמַדְתִּי כִּי פִה מוֹתֵר הַלְדִּיק
 „אֵיךְ כֹּל מֵאוֹס, גַּם פִּה הַפִּלָּה ה' חֲסִיד לּוֹ, נִקְדַּשׁ הַיֵּשׁר צִמְעִשׂוֹ,
 „נִשְׁבַּז וְנִעְלָה לְמֵאֵד, תּוֹמַתּוֹ תִּפְדִּי־הוּ וְתִצְדִּילֵהוּ מִהַפּוֹשַׁע, הַתְּשַׁפּוֹט
 „וְתִחַשׁוֹב, כִּי אֵל שָׂדֵי אֲשֶׁר דִּק לְדִק מִלְּאָה יִמְיֵנוּ לֹא קִשָּׁר וְחֲצֵד עֲנֵב
 „וּמִדְּבוּע, מִשׁוֹשׁ וּמְנוּחָה, צִמְעֻלְלִים הַעוֹזִים וְעֲלָצ וַיְגוֹן וְאִנְחָה צִמְשַׁעֲלוֹת
 „רִשַׁע“?

„אַתָּה תְּבוֹשׁוּךְ אֵלֶיךָ אֵת לֵב שׁוֹמֵעַךְ, דָּצַר לֹא וְאֲשַׁמְעָה“.
 „אִם הָרוּעָה הַזּוֹנָה הַהוֹלֵךְ שׁוֹצֵצ דָּדֵךְ לֵבּוֹ, וְאִשׁ הַתְּאוּבָה עַד אֲצִדוֹן
 „תּוֹקֵד צִקְרָו, דָּמֵי יָמָיו עוֹדֵנוּ צִאֵנוּ, שַׁחוּת וּמַטַּע צִלְחָן מִכְּאוֹצִיו

„וּנְגַעִיו, צִאֵן כַּח נוֹאֵה וְנוֹהֵם יִתְהַלֵּךְ צַחוֹנוֹת הַעֵיד צִין מִלְּהוֹת שְׁאוֹנֵי
 „קִרְת, כִּכְלוֹת צַשְׁרֵי וְשִׁאֲרוֹ וְכַחוֹ, אִם רִשַׁע עֲרִיץ הַאֲוִלָּד חֲמַם וְשׁוֹד
 „צִאֲוִלְדוֹתָיו הַאֲוִכֵל עִמּוֹ אֲוִכֵל לַחַם וַיִּינֵן חֲמָקִים יִשְׁתֵּה, לֹא יוֹכֵל לְהַדִּים
 „מִלְּחֵו הַעֲזֵ כְּכֹשֶׁה נִבְד אֲלֵמָנָה כּוֹאֲצַת וְשִׁכְלָה, אֲשֶׁר עֵשֶׂק, וְעֵינָיו הַמִּלְּאֹת
 „מִרְמָה, וְתַעֲדוֹת עַל כִּכְלוֹ וּמְזִימוֹתָיו הַדַּעִים לִכְנַח יִתּוֹס נִדְכָה אֲשֶׁר גִּזַּל
 „כֹּל רְכוּשׁוֹ וְנִחַלַת אֲצוֹתָיו לֹא יוֹכְלוֹן הַצַּע, אִם עַפְעַפְיוֹ הַמְּפִלִּים אִימָה
 „וּפִחַד, כַּעֲפַעֲפֵי שְׁפִיחֵי וְשִׁתָּן, לֹא יִישִׁירוּ נִבְד הַאֵיכֵר הַאֲצִיוֹן, אֲשֶׁר לְפִי
 „מִשְׁפַּטֵּי אֱלֹהִים יוֹכֵל לְהַשִּׁים צִסֵּד רִגְלָיו, וְלִפִּי מִשְׁפַּטֵּי אֱדָם, יִצְלוֹר וַיִּשְׁתֵּה
 „יִינוּ מִכְרַם יִזְמְדוּ אֲשֶׁר נִטַּע לְשִׁכְרוֹן, יִשֹּׂא מִשַּׁךְ הַזֹּרַע צִרְנָה אֲשֶׁר צִזִּיעַת
 „אִפּוֹ הוֹלֵךְ אֲדַמְתּוֹ, יִמְשַׁאֵת צֵד יִקַּח מִמֶּנּוּ, יִאֲכַל פְּרִיו לְשִׁצְעָה מִגְּבוֹ אֲשֶׁר
 „שִׁתַּל, יִקַּח מִשְׁכָּזוֹ מִתְּחַתּוֹ, וְכִתְּמֵתּוֹ יִפְשִׁיעַ, וּצְנִיּוֹ וּצְנוּתָיו הַיּוֹלְאִים
 „מִצְדִּכְיוֹ יִכוֹדְדוּ לְלַחַם צִאֲרָן אַחֲרַת וּפּוֹדֵם אֵיךְ לְהַם, אִו יִמוֹתָיו עֲטוֹפֵי
 „דַּעַב צַחִיק אֲמַם — אִו אִם הַנוֹכֵל אֲשֶׁר לֵבּוֹ יִלּוֹק כְּמוֹ אֲצֵן צִלִּימָם לְדַמְעַת
 „עֵשׂוֹק וְדִלּוֹן, לֹא יַחוֹשׁ לְרַת דֵּל, לֹא יִשִּׁים רַחֲמִים לְאֲצִיוֹן, יִהְיֶה דְרִאָוֹן
 „לְכֹל צַשֵּׁר, כֹּל יוֹשְׁבֵי שַׁעַר יִשִּׁיחוּ צוֹ, יִהְיֶה לְשִׁנִּית שׁוֹתֵי שִׁכָר, אִו אִם
 „הַמוֹשֵׁל הַזֹּדוֹן לֹוֹרֵד לְדִיק לּוֹקַח כּוֹפֵד לְהַעוֹת דִּין דֵּל, הַהוֹפֵךְ לְלַעֲנָה
 „מִשְׁפַּע וְלִדְקָה צִיד חֲזָקָה לְאֲרָן יִכִּיח, יִהְיֶה עֲצֵד לְעִזְדוֹ, אֲשֶׁר צַשֵּׁם שׁוֹמְרֵי
 „נִפְשׁוֹ יִכַּס, וְחִיּוֹ תִלְוִאִים לּוֹ מִנְּבִד, לֹא יִאֲמִין צַחִיּוֹ וּפִחַד יוֹמָם וְלֵילָה —
 „אִם רוֹחַת יָמָיִם הַרְלָשׁוֹנִים אֲשֶׁר הַמִּיתוֹ כֹּלֵם צִמְעֻלְלֵיהֶם הַמִּשְׁחַתֵּיִם,

צִאֲחֵרִית

„אלה? מדוע צרף כל איש ואיש מאישי העצב, מנקודה הזאת החלו ורקו
 „שאלתך סביב סביב מקלה מזה אל קלה זה, עד תשוב ותחזור אל הנקודה
 „ממנה יצאתי הכל הסכמה ומחשבה אחת, כל העצב מעשה לריות,
 „כמעשה האופן צתוך האופן, כל איש ואיש הוא טענת וחוליה בשלשלת
 „הצדיאה, חוצרים איש אל אחיו, ויחדו יהיו תמים, ה' רכס ושלש את כל
 „והיתה הטענה אחת, את זה לעומת זה עשה אלהים דע ועוז מד ומתוק
 „אחים המה, אצרים ופדקים שונים צשדדת העצב. ילוד אשה!
 „הן הארץ כרגגיד חול צשפת היס וכנקודה תוך ע גולת הצדיאה,
 „ועתה מי אתה היום? עליה? דין אס לך היתרון הרצ הזה כי
 „הוקמת על צתוך הצדאים וצידך לצ מצין להשכיל ולחשוב הרעיון
 „הגדול הזה, „אולי כל לצא הרצ הזה אשר ארזה נלמד ונעדך אל
 „הסכמה ועלה אחת אשר כל חלק וחלק מתאים זה עם זה ושכלה
 „אין צהס!*) קלר עינים אשר העמדת צין המלרים, והלחלת צמקום

לד

(* משפטי ה' אחת, אך לדקו יחדו, אס. גם נמלה צפרטיים שונים איזה רע,
 צלי ספק מגיע ממנו הועלת ואיזה תוספת לעוצת הכללי הסוקלת יוצרת
 מהרעה, והלוי הרעה המעוטה לח היתה מלויה, ה' ג"כ העוצה הנמשכת
 ממנה צלתי מלויה, ואיזהו חכם הרואה על טוצת הכללי הנולת מרעת
 הפרטי. ומה נעמו דברי החכם לייבנין צספרו טהאדילע וז"ל סס, המשכיל
 על דבר יודע שסכל נצרח לעוז, וכל הרעות מציולדות לעוצה, ואעידה לי
 עדים נאמנים, הנה לעין יומתק ליור נחמד למראה צהוד יסעת הארו העין
 תתפלה, אס דשני סליור מעורצים לפי ערך הרחוי, אס גם דשמים מפורדים
 ממנו צלתי מתקצלים חל העין, ונוכל לחתוך וליור תפארת שטח חלל וכסה,
 אשר צו שחרות וכיעור תראה העין, חולם אס לח על תהתיה העמוד
 הסהרת, אשר תועיל צללה להוסיף הוד, ולהרים צחשכתה את שטח החורוי
 יהיה הליור וננוה. מגן עדנים נוכל לקחת עריגת דמין אחת, אשר נשחת
 מראה אס בלמוד וצדד הסצ ונחון לבן, חולם סה העמוד ליספה טגן, טכה
 הטעמים מתוקנים ומעורצים לערך צנין וסדר החין יערצו, אס גם צהתפרד
 הצצילה, והסרכנה וצשפת, ימלאו צהס דצרים מרים לחין, וצניגון הנחמד כנגן הסנגן
 עלי הגיון צנור, מעצ הקולות, הסערבים צתדה צמיון וצמשורה. והנסקלים
 לערך התועות הנוצרת צחוי, עדן וענג רצ הרבים הנפש, אס הסנגן יודע
 לכלכל הסגויים צמסילה שלה יהיה פנס צצלינת היצרות החחידות זו עם זו
 צערך העליה והירודה, אס גם לקולות נפרדות וסהתחדות הניגון הזה יש
 פגימות וחריטים, אשר צנפש ישרטו שרעט, טכה המנח הגדול, אשר הוא
 צעלמו יסד נגון העולמות וצלתי ספק יודע סהתחדות וסהתלכרות המדדגות
 וסידורס הנאות, ולסמור הנועת סירו צפלים יסר, צעות החציר זמירותיו
 ורננות העולמות על אופן נאות וערצ.

„אזני לא תצחן מליך“.

„אתה הסכלת לשאול, כי השעה השוכז צקו עקום ינוח עקום
„ולא ינוח עקום, כי הגשם יהיה צעל כניסה — דורכרדינג“.

„ליך — וצעל התנגדות הכניסה, שיהיה צאפשרות שתהיינה צעצע
„תנועות, ושלל תהיינה תנועות, חפלת כי העולם הגשמיים

„צכללו יהי ולא יהיה“.

„כזאת שאלתי מעמך“?

„חיי ה' לצלות כי סתירה כזאת חפלת וצקשת מעמי! אם תכונת
„הגשם ונחלתו, סיוכל להיות נלחץ ונדחף, מגשם שכנו הקרוז

„אליו, צהכרח יוכל להיות נדחק מכל גשם אשר יקרז אל גזולו,
„ויצוא צשצילו, גם מחמת צפעוני ומדורת פתן גם מיערת צש

„צזורים, גם מקוי סהר יקר הולך, גם מדוח סואה וסער אשר
„צשערה וסופה דרכו“.

„במחשבותי לא היו כאשר דמית אך שאלתיך, מדוע יך ה' שלחה
„צנו את המארה, מדוע חללים יתהלכו וקול רעם

„יתנו שחקים? מדוע כדודי אש יתמלטו מצטן הרדי גצוונים?
„מדוע שלחן ה' נצוה“?

„יען מליאות הוית הדעש והסער והדעם צאפשרות“.

„אבל מדוע צדא איכיות העולם ותכונתו על אופן כזה? שתהיה
„הויתם צאפשרות, וילכדו צגורל המליאות“?

„אולי תתערז לצקש כי נהדי נחלי הלחה והסד ירעפון צמעגלי
„עורקיך יחסורו, ותאמר כי הצרק והחוס צגידיך וצמיתדיך

„אך למותד המה? לא ילוייד כל כלי המוכן לעשות צכל מלאכת
„מחשצת — מאשינע — צעצע מצלעדי חיכוך ושפשוף“.

„אבל מדוע צחוצק יך וצזווע נטויה, הוליא ה' אל המליאות
„נחשים צפעוניים, סמים מדים המאודים לצצות צטן ולכפיל

„יך? למה צדא נמדים ודוצים וכל חיל עורפי ערך? מדוע פתח
„דלתות שאול להדיק עצרה וזעם ונרות צלי די“?

בה נאלס הרוח ולא ענה צצר.

„במדוע מות צסיד חלקים, למה ימלאו צחדר הטצע נחשים עקוצים
„כפירים רעצים שואגים לטרף אדם“?

„רביש נצוה! דל שכל! קלד עין! צהמדילתך שאלתך מדוע יש
„צמליאות חלק עמר דק כשחק מאזנים מהסם הממית צזאת

„שאלת מדוע ימלא הכדוד הקטן הזה, הארץ אשר אלה שוכז עליה.
„הצט שמימה, שא מדום עיניך וספור הכוצים, ושאל על מה צדא

הייתי כמשוגע ממראה עיני אשר ראיתי — נכחתי מחזות המדה
 הגדולה רתת ורעד כל צי אחזני השצן, כמעט לא עלדתי כז —
 נשאתי עיני ואינף למעלה, ואדא והנה השמש צגזורתה צעוז יפעתה
 דוס עמדה כלל השמים, והיריעה הגדולה המתוחה ופשוטה ממעל
 לראשי עד אפס גבול וסוף. חשך משחור תארה, וכמתה לעין ראוי לשיש
 השחור הנצחד למנצת קצר, ומטה אל ארץ אציע, והנה הר גבנון רחצ
 וגבוה מאד, ועליו עמוסים הררים כהררי אל המאחזים פני שחקים,
 וצין כתפותיהם יתעלמו שדמות שלג המכסות עזר פניהם, ועל ראש
 האחד שן סלע מזוק אשר עליו שכן כדור קרח גדול ונורא אשר הצדיק,
 ושלה לפידים וצזיקים צנפול עליו קוי החרסה אל השמש, המושכת
 ויונקת ממנו בחלי מים, וכמראה צוק מראהו, השקפתי מתחת לרגלי,
 והנה מהמורות זשוחות עמוקות לא מולך תחתן, שס תשכון ללמות,
 ומאחורי הרים על הרים נחמדים וקצנאים האחד גבוה מהשני ולרגלי
 האחרון שכז קריה נשגבה, וראשי מגדליה הגבוהים והנשאים עטוים
 צערפלי תכלת.

„על שן הסלע החד הזה תמות הדצורה דצר הרוח, הסלע מכוסה
 „צרגזים קטמים צעפרות שלג, וזה יהיה לך האות, אם תכה
 „הדצורה צכנפה את האצק הקטן אשר ינוד שס הנה והנה לכל רוח
 „אל העצר מזה אשר לימין דרך המוליך אל השוחות אזתנלל העיר עם
 „יושזיה וכדור הארץ ומלאדס חללים, החרצ ידושן מהלצ פגרי אנשים,
 „והאדמה תשאה שמתה מפני קשת דרוכה תרוה מדס הרוגיה, אז
 „כתיר זעיר וכמעט קט הרגצ נמס מחוס השמש ואינו כי הסלע
 „לקחו אל קצר“.

ועד אדגיעה, כמעט שאצתי רוח, אי שמים! ורוח שלח כנפיו והוציל
 דצורה אחת משמאל דרך העמק מעלה, ותתעלף ונפלה על שן
 הסלע, וצטרס לאת נפשה מקרצה ספקה עוד כנפיה, ותיגע צאצקת
 השלג, וינתק הרגצ ויתגבלג וירד צסתד ההר משמאלי, וצכהתקו ממקומו
 כחצרו ונאחזו צו על דרכו עוד רגצ אחד, ושנים ושלש וארצע, הלוך
 וגדול מרגע לרגע, הוסיף עלמו, והרצה גדלו, עד כי גצר והיה לכדור
 שלג גדול מאד — לאוויגע — אצנים המדוצקי' צקרה, לורי חלמיש, סלעים,
 אשר פגש הכדור צמידולו וצמהלכו, הרגיו צחמת כחו ממקומס וינטלס
 וינשאס על שכמו, גס הרים, גס אפיקי נחלים, אשר לפתו ארחותס
 צדרך הזה, נפלו צמסך ותערוצה הזאת, ואצק גדול ונורא עלה כקיעור
 הכצן מהמקוס אשר עמדו שס המגדלים אינ ספורות למו — דעמים
 מחדידים, מדעסס יתמוגג לצ, התגוללו מתחת, והכפילו לרצנות את

„לך ושטח מוגבל עד כי הכרחת לככות קצולת רצוף רצנות שמעות ,
 „ואסיפת כסיל וכימה , צסס , כמו עלמה אחת שצרה את כדה אשך
 „על שכמה , והחלצ שטף חולה . קלך עינים ! צתקופה הכוראה
 „והאיומה הזאת , אשר זה כל לצאות הטצע יחוגו וינועו כשכור מצלי
 „מהשך , יורו כבלגל סציז סציז מאין מנוח , וכל הדצדים צאו ,
 „יחלופו , יתפרדו , ויתלכדו , תמיד יתפורדו וישונו ויתחצרו , אל
 „צינות לבגל זה תראה ? צשערוריה הזאת צבלגל זה החוזר צעולם
 „צאין רפיון אשר אם דצר אחד פה כדחה , ויפוזר לאלפים חלקים ,
 „חוזר ונדאה רצצנות מקומות , צתמוכות אחרות , צדמות כדל ,
 „וצתמורות שונות ואלפים חילופים , צצילצול זה — אשר שס כל חכמת
 „אדם תתצלע — תהרוס לצוא , לחקוד מה לפנים ומה לאחור , מה
 „ראשית ומה אחרית , מה סצה ומה תכלית ? אתה צעל קן וגצול
 „תדע מעשה ידי אומן אשר אין לו תכלית וגצול ? אתה איש עמא
 „שפתים תצוא אל הקדש פנימה אל דציר המלך ? — עתה קוס לכה
 „אתי אל תקוס אחר , ושס אראך כפלאות , תראה איך מאחרית מחאת
 „ככפי הדצורה הקרובה למות כאחזות וכאגדות מאורעות ותולדות דצות ,
 „קורות נוראות עליהן ישתער לצך . אם תטה הדצורה הכאת כנפה
 „לעצד מזה , או לעצד מזה , קשורים וסצוכים חליפות וסציות , אם
 „עיר אחת גדולה לאלהים , קדיה צצורה למפלה תהיה , או אם
 „הנלל תנלל העיר , מלחמה תכצד על הארץ ימים דצים , מלכי ארץ
 „יתלצו , ודוונים כוסדו יחד לערוך מלחמה , גוי אל גוי ישא חרצ ,
 „וממלכה צממלכה תלחס , עד כי ירגזו כל קצוי הארץ” .

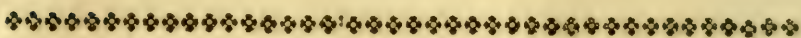
כגבינה נקפא דמי צעורקי , ותפעס רוחי צקרצי „מאחרית הכאת ככף
 דצורה קטנה נוטה למות תמשכנה שמות והריסות כאלה ?
 מעמה כסצה כל זאת ? אמרתי צעילוג לשון כמעט אזני לא שמעו דצדי .
לך וצא עמי , עד יבתי הוגעתני דצדריך הלליתני צשאלותיך ,
 „אולם אחרי שמת פניך לדצר ודלית מדלות אלהים הנני גם
 „אנכי אדצרה , אשאלך ואתה תשיצ” .

ערפל עז עטפני כשלמה , גוי אצד כעל מעמסו , דצ מאויר הוקל ,
 ותשאתי פתאם רוח קל צין השמים וארץ , ואשמע סציצי קול דעש
 גדול אדיר וחזק כקול שאון מים כצירים שוטפים ממרחק , ופני פני
 להצים , כמו צערו על לחיי לפידים וזיקי אש .
ואשמע את הקול אומד „פקח עיניך וראה סציצותך !” ופתע כאשר
 יפשוט איש צגדו ושלמו הוסד הערפל ממני .

ותחזקנה עיני , דצ מקדס יכלתי דלות , אצל דליתי — כמעט
 הייתי

שמעו בני אדם, כה אמר ה' לצרות, בניס אהם לה' אלהיכם,
 "ולא לחרפה תחשב להיות צן עלי דעת, אולם קיקלון הוא
 "להיות צן בעות ומדות ולדבר משפטים עם אציו".
 "ואיקץ והנה חלום. ומאז לא חטאתי עוד בשפתי.

חיים פאללאך מברודא.

ה נ ח מ ה

כהלך אחרי צקשו כדי עמל מערת מאויו, כל היום ירביע צסכת נולד
 הראשונה, אשר יפגיע צנשף צערצ יוס, שמה יעלה על זכרוננו
 מעשיו הנחלפים, משיצ לצתו האמלה מאשר יש לו, ויצלה העת הנשאר
 צשירתו, עדי תקראתו השינה למנוחת נחת, ככה גם אנכי אחרי נדידתי
 זה כציר צארץ הנסיה הזו, ועם בני אדם זולתי, מצוכת ארחותיה
 העקלקלות צתמהון נפשי רגלי הביעותי, צמקוס התקוה השוצצה ממקרות
 רעים נחרפת, וממדולתה החזקה לפתע פתאום נעלרת; גם אנכי נזהר
 מצדק ערצ חיי, הרפה לערוצ, נסתי להמלט תחת גב שפל, ופה העצדתי
 מדעיוני המסעות להלאה, ואחרי עתותי המנוחה העדינה חכיתי צתוחלת
 ממושכה, וכליתי רגעי צשיד פשוט. —

עתה כאשר זוקן דאצה וחטא, כאשר היגון מפרידת ריעי הנאהצים
 והנעימים, כאשר חשכת ללמות ממעל לראשי מתרחפת, ומכזה
 צקרצי להצת החיים, אשרצ את לצצי לקות אלי עזרתך, הָה לילה
 לפעולה אחת, אז הדדמי, צת שירתי, הרגיעי ודומי, עדי תתעוררי
 מאילת השחר של מנעים צמירות ישראל, לשיד צמקהלות קדושים. צמקוס
 אפס זוקן ודאגה, חטא ויגון, ללמות ואישון ליל, ואז ציתר שאת תערצ
 שירתך החדשה צערך השירה הזאת. —

אין כל גיל וחדוה, ולא כצוד וגדלה ילינו צקרצ האדם. צלי מגנת
 לצ ומודך רוח; אלה לדאצון ואלה לקלון, יתהפכו כמו רגע. הרוח
 הנאמן (דאז געוויסטען), הצלתי נשמע לפעמים לקשה לצ, ידעים אחרי
 צקולו נפלאות. — איפה אנשי השם המחרידים זה עת קלר, התצל,
 ותתגעש כי חדה למו? — אנה פנו המעירים אפסי ארץ צשאונס? —
 הלל

קולם המד, ההד ענה המית שאגתם לאלפים מן החבו הנודל והאיוס,
קול דעם התנשא מן המזולה, עד כי כדור הקרח התגעש, רגז וזע עד
יסודו, וילק נהדים חדשים וימי להצות מצקיעי החדשים ומנקיקים אשר
הקד וצקע הרעד הזה.

„הסב עיניך והציטה אל הנהר אשר שם צמזולה מימיו עלמו ועזרו
„על אפיקיו! "קרא הקול.

„פרד שוחה על פני המים אני רואה" עניתו צדעך וחלחלה.
„שני רוזנים" אמר הרוח „קנאו צאלרות שכנס הקרוצ אליהם, ורוח
„עועים אשר נסך צקרצס, השיאם, להפיר צדית החצרה,
„ולקחת צזרון את נחלתו, קשרו עליו קשר, צסתד המתיקו סוד,
„כרעו צדית לשלוח את ידיהם צאחוצת מרעיהם, זמת סוד העמיקו.
„ויועלו יחדו, להצקיע אל עדיו פתאום לזמן ככון וידוע, והאיש
„אשר רכצ על הפרד הוא ליר שלוח מאת האחק וצידו אמתחתו את
„אגרת ופשתגן הכתצ לרוד ונחתס צה, להיות עתידים ליום הזה,
„להתפל ולהתגולל על שכנס השוכן לצטח שאנן ושקט מפחד דעה,
„והכדוד השלב אשר עזר וחלף את ההדים הרג צהליכתו את הליד
„הזה אשר ילא דחוף דצצד מלכו, וגלי המים אשר פלצו ונפלו מההדים
„אל הנהר הזה, הציפו את הפרד עם האמתחת צה קשורים וסגורים
„המכתצים האלה אל חוף העיר שם ישכון הנביד על כס שלום צלי
„מגור, אשר עליו קשרו הקשר, והפרד נתפש, והמכתצים נפתחו,
„וסתרי מוזמות השני רוזנים נגלו, והקהיל את כל אנשי מלחמתו
„ובצוריו צכל מדינות ממסלתו לעמוד על נפסם ולשלוח יד צמצקשי
„רעתם, ולשצית ולהפר עלת האויצ, וכאשר שמעו אויצי המנוחה כי
„נודע הדצד, כי יצלר מהם לעשות צסתד אשר זממו, נפל רוחם
„ולא עדכו מלחמה ותעלד המגפה".

„תהיה מי שתהיה אלף תודות לך, לא אוסיף עוד להלאותך
צשאלות הצל, אולם עזצני מהר, כי שער אחצ צעדפי וכל
„עלמותי תרופסנה".

„העל כן מתה הדצורה למען תשום העיר, ויושציה ימחו מן הארץ?"
„לא ידעתי דצד".

„העל כן חדצה העיר וכשמדו יושציה. למען תשצ אשת הליד הנקיה
מכל פשע אלמנה גלמודה ונעצזה?"

„ישאלני שאלות לדצצות לא אוכל תת לך מענה, אלא אל תוסיף
דצד עמדי, עזצני כי כל עלמותי תרופסנה".

גם צעולם החומרי הזה, כל המקרות כטוֹצִים כדעות יצקשו תהלתִיךָ. החורף נחוז לנו בהאצִיב, הסתיו בהקלִיד, הרעם בהחדסה. מי צלה ומולת יון הנשאלים צמקום אחד, יפיקו אִדים מְזִיקִים. הפחת רוחי סערה, יציאו לנו תועלותו כדעמים המנקים כל אך רע. צעצור אהצתו אותנו, יקילו הרדי אש המוני פלדות; להצם הנדחק תמלך יחדר מעצה האדמה. כל חכם ישכיל וידע שהמקורת הנראים לרעים לפי דאות עינינו, טוֹצֹת אמתיות הנה, לפי ענין שכלינו, אש נתצונן עלימו. —

שפעת עמל ויגון ישתרבו על לוארי האדם הן המה יודוהו למנוח מנוס צלך, מחסה ציוטר, לעתות צלרה; פגעים הרעים ילבידו מצין שורותם הטוֹצִים, וכפנת יקרת האוטר לנו יחשצו. הן המה הטוֹצִים מכל טוֹצֵ ציתר עוז יושיע לצני אדם צמו, ורק צמו יחזק ידים רפות, ויאמץ צרכים כושלות. אש גם העוני אינו מלליח אותנו, אזי יעצז אותנו אלהים, ולא יוסיף לרנות עוד. —

האיש הצלתי מתאונן צעצור סצה ככונה, או שמתאונן מאוד, נפשו ידעה לו. לצ חזק מלוד או נמס כמים, לא עוז הוא. השכל ילדיק אך היגון הנגמד לפיהו. יואל אֶל־וְהָ, לצל יחנן אל ריעי האהוצים שום עוטר והללחה, טרם הרגילו ויקשו את גופם ציגונים שונים, למען יתקיים טוֹצֵ צידם, כיתך צמקום כאמן. אל עוז כזה תכלינה עיני ונפשי הנכסף, כי לולי זאת, אש תשצע נפשי אך צנעימיות וכחשתי ותפשתי שם אלהי. —

השתנות לצצי צקש עתה השתנות שירתי. הנחמה תמוס הנהי, ע"כ אתחיל שירה חדשה. —

כעובר אורח אשר כפשו משתוקקת אל המנוחה ואל המרגוע, וצהגיעו אל בצעה אחת קטנה, יפנה אחריו, וימוד צעיניו פאתי הככר ונאותי שדי, יערי עצות וחורש מלל, כהדות ונחלים, הנחלפים אחריו, וצדוהו העיף ממהלכו יחשוז ויציע צכליון עינים אחרי ציתו הדחוק עוד ממנו. ככה עיני תלפינה ממרום הגצעה אשר העפילה צת שירתי לעלות — אך אש קטנה היא צערכה — המרחקים השונים והכתיצות הנדרכות ונדדשות ממעוטי צני אדם, ועל כי ידעתי איך צחכמה מרגוע מלאתי אזי אתאפק פה מיעט, ואחשוז צשמחה אחרי גמר שירתי, עס כי גדול הוא, ככה יפרה תוכן ענינה. — הָהָ לִלֵּ הַדָּר וְזָקָן! עד לא כהיו ארץ וחונות וראש עפרות תצל, טרם כצדא היום, היית, גם אחריהם תעמוד ותתקיים, ופאל מאודי אור יכהן קדקך הקודר ואדר תכלת גיוך. הוד חשך יצקש שיר תודה. —

הלא ישנו עתה שנת עולם ולא ייקלו. הכי שכך המות חרוץ אפרו, ידום
 ידגיע וישזו חרצו אל נדכה? הלא עוד ילעוט אותה, יחסום כווצד פגד
 מגוי הילודים. —

במה מזון חיינו, אם לא שדמות תנוצה מצני אדם זולתינו? אדמתינו
 החררה, תדושן מרקצון נפשות דעינו אשר מננחים צתוכה. יזול
 יקר! אנהנו יחיים אותנו מפגדים מתים, כהתולעים. האם נזחול ג"כ
 כמוהם, מצלי דעת ערך רפיון ידינו, חלשת מעמדינו וקץ אחריתנו? —
ראה נא צן אדם אלה המה סגלת התצל! — ומה היא התצל? אשון
 ומקום קצר! — המחלישה תכתת אצק אצותינו הראשונים,
 והרחת או המזדה יזרם לכל רוח. — מעפר אדם יקלד מאכל לפינו.
 עומק האדמה כלה נעשה מכסה מעפר צביה. — עלי השממון נחוג
 הלולים, עלי עדים נחרצות ירוקד צמחולות. ליחות גוף האדם יעלה
 צתהו ויאצד, היצושת תגשא מהרוח למקומות שונים, האדמה תקח חלקה
 אשר נתנה, והנפש הזבה, תשזו עלי כנפות שרפים למעונה אלהי קדם! —
 עם גופינו הנשלל יחלקו כל היסודות צכללם; עד אפסיהן מפוזר ומפורד
 חלקינו. מות האדם ימלא כל דצר. —

ולא לצד בצד יחלש וימות. יגוע אדם ואיו, אך גם זכרו יסף מני ארץ,
 גם קצר שדיתינו ישכח ולא יזכר עוד. כמה מדינות גדולות,
 ערים צלודות, אפסו, תמו ואינימו. הן, מות! כאשר צדעיוני המשועטים
 צמחו חשך צחנות ליל אפתח לשכתך הנחתמה צאמש ואופל, להציע
 לתוכה צנפש דעה, מה מחזות נוראות, עיני תחזינה! כמה פעולות מלכים,
 אומנות כפלאות על פני תחלופנה! רוחות עלויות אשר אזנס הקשיצ
 צחייים הסכמת התצל ושוכניה עלי מעלליהם הנפלאים, צנוחס ישיתו
 עיניהם לנטות צשפל, ויחרצו גאות האנוש, רהצ רוח האדם! —
איום ונורא! מה יחזקו צכל זאת מוסדי מצטחינו. אין נפתל צדרכיך,
 וצמעלליך אין עול. אין שמץ דופי להלדיק תלויות הנרגן אשר יחרף
 לצצו להתממר נבדך מעפר אשפתות. אורך עד כל דצר, וציתר שאת צעד
 מוסרך — צעד זעף דעמך צהורך תדעס, למען הזהיר אותנו. נוראות
 דעמך יחזק כל הפוגע צו. קולו המעלה ארוכה, יסוד אנושת מכאוצינו;
המית סאונו תתאחד עם דנת שרפי מעל, לפארך ולגדלך. מעיך כל טוב!
 טוב אתה צכל מעשיך, טוב גם צעד המות. — עוני, מות ותופת,
 יסצצו לנו אושר הנלחי הנחמד. —

ישפיע לנו לא לצד יפעת זוהר, רק יודו אתנו מוסר השכל, לדק ומשמים. —
 מה שמה ענינו תחזינה? מליאות אלהים ומליאות נמלאים אחרים,
 וצפרטות מליאות נלחינו והשארת נפשותינו. — ולא לצד האמת והלדק
 אך גם האמונה תלין משמים. פה רפאות תעלה, צעד כל חטאי האנוש
 תפרחה; ע"י רעם וזעם, גאה וגאון, ותאות רעות זולתם המריעות
 לנפש אדם. —

דרעש או הזעם ישך, כאשר נראה אגודת לצאי מעל, רצנות כדורי
 שחק. כשנת אחים גם יחד שוכנים צמנחות שלום, ושלות השקט
 ציניהם תשתדר. תמורה יקרה צקצלת וחזרת נילולי גבה, כלמו יאירו
 ומזהירים, ימשכו ונמשכו, יעזרו ונעזרו, מאחרים. מחזה נעימה מאהבת
 אלפי שנים. אין כל נמלא נכדא להיות צודד לו ככה ילמד האדם דעת,
 ודרך תצוקות יודע לו צמחזה הנפלאה הלזו. —

ואם צינה שמעה זאת, גבר יהיר לרעה צצני אדם, אם תצתד לצ האדם
 לצתדים, תמלא סדר נכון צהערכתו כצגלגלי שחק התגרות
 המשמימות והמריצות המשניאות, ילדי זנוני הלזון הבה, המהדסים את
 תכונת צנין היפה, מהעצע. האם צל משתוקקת נפסך להרגיש סצת
 הדצר, המוכח צך מאומן העצע? אם תוכל להשפילך מריעות להקת שחקים,
 לאחוז לואר אחיך? — ומדוע? צעצור רצב עפר? לעד כף רגל? —
 הנה מוזרות שמים כלם יענו ויקראו לך: הרף מעול ועזוז דשע, אל
 תתחר אך להרע! הן המה יגרשו אישון חשכינו אפלת עצעינו, וקדרות
 רוחינו. —

ראדן נא והציעה, אח היום, איך מרעיף הנהו תדופה לעיניך הכהות
 מלדצת אחיו האכזר ומזמין אותך צצרק נגהו המלא נחת, למנוחה
 ומרגוע. הנה הוא יתן לך רשיון להציע צעלם השמים כספיר לעוהר,
 לצלי הענים מראית עיניך צתחת גערה, והוא גם הוא משתוקק להורותך
 חכמה ודעת ידאת ה' הוא אולרו. —

דברך הביון לצי שפתי תדצרנה. צראשונה משתוללת הנפש ושאה תשאה
 (שאהי המסצצת לה מדע ותצונה) ואח"כ תתעורר פתאום
 מהתעלפות נחת לחדות נשמחות, גילי עדן, ואז, האה! איך תתלהב מיקוד
 אהבת עושה פלא. ליות חן! ההגלות נפלא! מחזה נעימה! צחכמה
 מתוכנה וצתצונה משולצה צשרשדי פלאות אין חקר להעמיק את האדם
 צהצצוננות אין תכלית מיפעת סדר הדרה. ציוס זורה השמש, וצלילה
 רצצות מאורי אור יזהירו נגהם. במה נלונים כדורים יתנוללו מעלם רקיע
 הזך, וצעיני לנקודה אחת יתאחדו. פה צל ינוח הנילון היקר הזה.

איפה נמנא דרר יקר ממנו זין נמנאי התצל לפאר ולשחח? או מה יכשיר אותנו ציתר שאת לתהלות אל שדי? היגירה תרעש אז זרן ארלחי שחק. מי יאמן נפשינו כמוהו לכלכל שמחות שמים? נשמת האדם העולה היא למעלה, לחזות שמה יקרת הדר עושה פלא, תשיב גם פה מושגים נשגבים להתצונן צמו, לחזק כחותיה השונים, למען תוכל עלות עלי צמתי הנפלאות, לשצוע צנעימות שמחות נלח. כל עוד תתרחצ נפשינו פה צשפל, ציתר עוז תגדיל גזולה צמעוני עדנות. —

בולך העולמות, ארון צדוהיהס! הנך המעיד רוח זן ישי כאלה פדע על פי נכל, והודית אותו לחצר נעים זמיריו עס דנות גלבלי דקיע, עת העמיק הרחיצו צהגיון תהלתך — סעדני גם אותי צזמירתי אלה, כי צרתת ורעט אתערצ לצני להגציה רוחי ממעל לשוכני חומר. הוליהה ממסגר האפס נפשי, פדה ותן לרוחי הרוחה, למען יתרחצ כחו לשועט ולתור צמחוזי השכל, הצלתי נחקדים עוד צתכונתך. — הורני דרך חכמתך לנור עלי טצע הנפלאה, וכאוד צקד לא עצות אפרוש אור שמה צפני לללי הליל, וצאמנעית שידתי תלא השמש צגזודתה, צחשכת חנות ליל.

עורה נא אתה קטן אמנה! והלהצ נפסך מלהצת האמונה, תצערת יקוד העדן; אתה אשר לצצך צימי חמודי התצל, צאיתת זוית

נללל, קומה והשלך אחדי גוך רצ זהצ ופנינים — אם מנלאת — הנה עוד יס גדול ורחצ ידיס צחוף טוצ ויפה ממנו, הוכן צעצודך. המון אולרות תאסוף ותלצוד ציס שמים הלז. יס צלי סופה ושערה, קולות וצדקיס וענן כצד, צלי צולעי צלע ושודדי נפש, צלי שיני סלעים ולורי נפיש. מתוכו תסוצ צמעמוני נלח, סגלת מלכיס, גנזי עולמיס. —

אתה המתהלל צמסעיך למדינות רחוקות! הלא הנך זר עוד צתצל. הדימה נא פעמיך לנכוע צביקוף הטצע הגדול והרחצ. — אך הרוח המתדומס משפל אדן, להגציה עוף זין כדורי שחק, יתצונן תכונת מרחקה. האיש המשועט חוג הארץ מסציו, ואחרי כן יסוצ לעצוד פה. יודה ויאמר כי לא צא עוד מפתח ציתו החולה. — העידה נפסך ופרוש נפשי תצונתך לדאות מעל אופק הכדור, מעל אולרות שלג ואצני צדד, מעל מקום מולדת נפור שמים והקרח הנוול, או משכן הרעס הגאה צלאלאי הצדק המעקצ דרכיו. התעוררי מעל לכוכבי השמים ונסילהס להתצונן צדצליס הנשגבים ונעליס מדעת קרוץ חומר. — רוחך אשר ציון מלולת התצל הנשיה הזו ימולל ויצט, יסוצ שמה לפרוש וירחיצ כחותיו השונים, למען הגלות כשרון השבתו ולהתדומס צרעיונות נפלאות. כל כוכבי אור ישפיע

הטעם של הכזיב אותנו — צחק הצורף — צסל כד כלאה לנשוא.
בללה ופתחה לנו כספר השמים, ותען ותאמר: פה קרא צן אדם,
קרא וחכם! —

בז לקח טוב, תורה נאמנה צפרטים שונים! לא לצד ישות האל פה
ארגישה, אך אחזה אנכי אשית לציגם על המון משרתיו עושי לזונו. —
הנה אציעה פה זהרים נוללים, צדקים מצדיקים, צשלמת שחקים
מעוטפים ומדוקמים צלצעים שונים מזהב וכסף תכלת וארגמן
וכל אצני יקר. ידמו ויחלו למו ענת לודס ולזון קונס, למען יכלו
צדבע אחד לזוף וטוב כמדאה הצוק. מחכות רצצות! כל גלגל יגלגל
ויתגלגל מזולתו. — ככה יודו לנו כוכבי השמים וכסיליהם להכיד תולדות
לצאם אין מספר, הנשגבים ונעלים משלימות האדם, כגלגלים אלה הגדולים
מכדור ארצינו. הן המה ישועטו כעצי שחקים ממעל לראשינו לעדים
נאמנים וקיימים. כל מעשינו יראו מדצצות דואים. דמיון פחד! מתגחזק
לרוחינו הטוב. —

בר זאת יערצ לצ זדון לכחש צצנוית הטעם הנמלא חסד, לעשות
כוראות מדאיתו הכתכן להיות שומר מעשות רע, למחסה ולמסתור
צעד תועבות גדולות ומעשים רעים המעזים פניהם לעשותם, ולהפך
מהשצות הצורף האמן, מעוב לרע. צפני הכוכבים הנוללים יתגלו חטאים
גדולים, הנסתרים צמחצואים צאוד היום, עתה יתהלכו צגאון עוזם
צמו חשכת הלילה הנקדר עוד מהמון רשעיהם העזומים ופעלתם הנשחתות
חמס ושוד אשר יחדיו צקר למו ללמות, חתמו למו צמעדות, עדי רפה
היום לערוצ, ואז צחכי איש גדודים, ילכו לשלול שלל ולצוז צזי. —
הכילי, יסתיד מטמוכו וע"י החלונים יצוא כגנצ ונפש צעליו יקח. עתה
יתבודדו אנשי מדד ונדצרו יחדיו לצבוד צגד ולקשור קשר, ויכינו צחשכת
אפלה אצדון והדיסה, משפע וכליון חרוץ. — עתה דודפי זמה יתדועעו
ועגבים צפיהם, צחולות ישועטו ואלל כל פנה יארוצו כארי צמסתרים
לשצוע צנעימות ילרם הרע. — עתה יעלה הוואף משכצדי דעהו, וישחק
על אלהים ואנשים. המון פתאים אשר לא ידעו צשת, יגלו ערותם לעין
השמים, ומעין אדם יחדו וינוסו. הכי ירח וכוכבי מעל אך צעצור
אנשים רשעים כוננו? להתהלך ולהסתפר צאודם הכבה? לא כן הדצד!
הן המה כוננו להורות דעת, לתת לפתאים ערמה, לתן לחכם
ויחכם עוד ולהודע ללדיק ויוסיף לקח. — מתוך המאסר שלה תוכל
נשמת האדם לתוד צמשכיות החמדה, כוכבי שמים. שמה יפקח קוח
החומר, כצלי הצליה, וכאות נפשה משועטת לשאוף דוח עדן צאין משטיין

רשף מוקדו יגיע תוך חדרי לבני, המתגעש וירגיע, ידכה ויתגאה, ישפל וידום, מההרגשה הנפלאה הזאת המדרה גיל ודעה, עונג וזהלה. — מי יראה זאת וכל יתלצם באון, וכל יחדד ויתר ממקומו? —

כִּירוּעַ שם הצונה התקיף קו ומשקולות צמיעשו הנפלאים? מדוע תלה אך פלאותיו ומופתיו על פני כלה? ולמה שת צמזנה התצל, העש המשכיל, הוא האדם לזחול צתוכה, צכדי להציע משתאה מחדש צהטצע הנורא? — הלא צעצור לצלי יהי לאדם עלה להכחיש מופתיה ולתת אמון אף צהצלתו מושג. הכי ימעטו פלאי היוצר מפלאי היצירה ולאלאיה, אשר ידיו כוננו? אם יגיעו דברים כמוסים ונפלאים, מהצלתו כמוס ונפלא? יהי הנעלה הצצ"ת מושג לשכלינו הצעל תכלית? יהי הצלתי נצרא קל מהרה להשיג מהנצרא? כל עוד שיתרצו פלאותיו ציתר שאת נשים צהם אמונת אומן. אם כוכל להשיג ענמותו, אזי כל יהי אלהים — או הוא לא אלהים, או, אנחנו כל בני אדם. — אך האלהים יושג להאלהים — מה מרחק צלי מדה, בצול מאין חקר צינו וצין האדם! — צאופן נפלא כזה כל ישכך חפץ רוח החוקר, צלתי דצד המסכסך אותו צמזוכה נפלאה. צאופן נפלא כזה, אין שום דצד אמת ונדק, כאותו המשמים נפש דודשיו. — המחזה הנפלאה, אשר פה עיניך תחזינה, תאמת דצדי, וכל כוכב ישלח אור נגה על האמונה. — אם אך היית שומע מספרים הוד כוכבי שמים אלה, פאר הדרס ויפעת ציום, היית מוסת צשפק לצלי האמין כלה. אכך עתה. עיניך דאו ולא צד, וזה חזית תספרה, כי אמת נכון הדצד. —

האחר, מה משיצת נפש ומחית רוח הוא השפעת מוסר השמים! אם המושל הגדול הראה לנו דצרות עולמות, היות ממעל להם הכין כסאו ומלכותו צכל משלה, יערצו לצות שוכני חומד להכציד אזנס ולהשע עיניהם אף רגע מראות עדות צירים נאמנים כאלה? נזודה אחר ונפנה מהצצונן, מאין המה יצואו. ומה יצקשו להצין דעת ולהצין שמועה לעוצותינו, ודרך תצונות יודיעונו? הלא אך זאת היא הסצה הנכונה להיות תפארת עוזס וסדר תקופתס נראים להאדם. — התעוררי נפשי הנכספת, דאי על כפפי הצדק ושועטי מנפונה לנגצה, ומקוטצ לקוטצ. מי יראה זאת וכל ישכיל ויצין מערת תכליתס? מי יתצונן צאלה וצלתי יודה ויתפלל לאלהים, או, יכחיש מופתו השכל הנאמן, הגלויס והנראים? —

האדם נשלח צתצל לראות צעיניו וצלצצו יצין, ומדוע נתרומס נפשינו על כפפי החקירה הנשגצה, אם חוש הראות ושכלו הפשוט יסצצ לנו הדעה הנחונה למנוחתינו צלי להג חכמה הרצה, יגיעת צשר?

העצע

בתנועה חזקה וצלי מהומה — יחסו צדממה מכבוד הצדל, או, מפקדתו להם ידימו צגאון קולס, מאהצתו את האדס. שמה צמעון תכלת ידיעו יחד ויזמרו שמו סלה, שמה יסירו תהלות צכנור נלח, וידננו אל אל חי שירי עדצות. —

השתוממות כזאת תשאיר אחריה עוד השתוממות — איפה עמודי השמים המשעינים אותם? מה הכח הגדול, יהזיק המשא הגדול הלז, צרוח? — הן המה תלוים על צלי מה, צדלון הממליא כל מאיק, ואין מכל! — ומלצד לודך תכליתם הכדאים לכל, כל גדלה את הוד דוס שלהם למוצז נדיצים, לכסאות מלכים אשר שמה ישזו כסאות למשפט, לשלוח משטרס צתצל אדלה, ולעשות משפטים נפלאים, יותר נפלאים צתכונתם? —

רה השוכנים צרוח! מה רצ תודה יתן האדס המתצונן צהוד תפאלתכם, תשאות חן חן לכם! מרלה נפלאה! המשפעת אמתיות חדשות צכל פעם! הצל ידגיש לצס הרואה צמו, הרגשות הכעלות מעל כל צבול? כמו שתקופתם התמידית תודה ענין נלחי, כן יעירו צנפשינו תקות נלחיות. — היתכן שהצצע שס צנפשינו דעיוני נלח צכדי להלעיג צנו? דעיון כזה הוא גדוף לאל הטוצ ומיעז, אשר לא יצטר מנו כל דצר. — **שא** נא עיניך שנית השמימה, ודלה חצרה נעימה ציופי אלהיך מכותרה. — אתה הנלל צמולות מחמדו התצל, הנה, הציעה וכלמה תכסה פניך. אס הסהר הלז יוכל למשוך צכחו את היס ממעמקים, צזדמות מימיו וחזירתם (פלוטה זונדי עבבע) לשטרס מאדים דעים ומזיקים, מדוע לא יוכל השפעת מוסרו, (זיין מזורואישערי זויינלעוט) להעתיק יון דעיוניך העללים מגדתי האדמה הרעלים, ועלן, לצך הנשחת ממולות התאות העשויות? — האס לא טוצ צעיני, יי ימשך אותך לשמחות ארץ ושמים? הרוחות הנשגבות הנלרפות מקצעת תרעלת החושים, ואך לצדדים נשגצים תכסופנה, הן הנה תעעמנה מפרחי מליאותן, מחיי החיים, מצושס ולרי הללחת ימי החלך — כי צלעדס, מה שאר טוצי התצל? דעות על דעות, והטוצות, גס המה הצל ודעות דוח, כי גס הנה נעצזו מאתנו. —

עוד גדלה שמה הצעה צלי קלצ. — נשכיל ונתצונן, אולס, גס המה צלי חוק יעצורו. — כח הדמיון העיקר יללול כעופרת, וצכל זאת יפרוש אצדותיו מחדס, וישיז להתרוסס — ישכח או ישיג מערת תכליתיה. ככה תגדיל שמחתו ותוסיף מגמתה. — פה אדוזה מוסצה אשרפי שחק ושוכני

ומפריע, ולקרוש אחרים דברים נשגזים, אמתים ונאמנים. שמה כל תצוא
 כזרה להיות מתנכרת, אך כמשיכה לציתה ומקום מולדתה, וצפלאותיה
 תשוצ תתפלל. — שמה תתלש גאווה צהכירה הוך מחצתה, ומרגשת
 מעל כוכבי מעל מרום קינה. — צאיזה שם נכנה הדקיע הזה? —
 בעצור שהשמים מכלכלים הנפש, בהארץ את הגוף ויסצצו לה חיי נלח
 אזי נכנה אותו צסס מדעה הנפש, כי שמה צנאות דשא העדן תדצן,
 ועל מי מנחותיה תשצע צנעימות נלח. —

ערת ראה נא והציעה, ככה יעריכו מערכות השמים את הללחות
 חיינו. איפה נמלא מחזה יפה ממנו? עיני נכהו — נפשי נדה
 מהמון נהדי נחלי נחת, מעיני מאורים המשקים אותה מי עונג כשכורה,
 מדעיון אל דעיון. — פה הוא העדן הצלתי נאצד עוד. הו! לו יכלתי
 להגיע פה עד עץ החיים הגדל פה — כי צמקום זה כל נזהרנו על
 אכילתו; פה כל ישמור דרכו להט החדצ המתהפכת, ואך אם האדם
 יוכל לקטוף פרחיו, ואכל וחי לעולם. —

דבר עד הנה דאינו עינינו מוסר משולצים צחן; אולי מעשי ידי אמן
 מצני האדם, ייעיזו יותר צעיניך? לכן, קומה נא והתצונן, גס
 עלי תכונתם צחמת המדידה (מאטהעמאטיק). — איך כלס נועדו
 צמספר, צמדה וצמשקל. פה יראה חכמת הצונה, החכס מכל, ולס
 צנין המקרה, כאשר יאמרו הצעדים צעס. — אם כלס ינוולו, איך כל
 אחד צלעדי תועלת. התועלת נלחמת עם היופי צעד היתרון והשאת, הנפלא
 עם העוז; דרצוי הפזור כל נראה צכ"ז איזה פזור (פערטוועדונג),
 להצל; המכלכל הצית הכין הכל צמשפט וצמשווה. מה כליל יופי! חדשים
 לצקדים! חדש לעין אדם המתצונן עליו לפעמים, כי יגלו תמיד חדשות
 איך חקר. עגולות יעלו צעגולות צלי קץ, מחוגות צמחוגות יחד יסוגרו
 צלי קצצ. אופנים צתוך אופנים עד איך תכלית. מה שפעת עולמות
 המלעיגים עלי ארצינו, דחוקים אלה מאלה מאיך מדה. מה גצול דיק
 מרחצ דוח הוא המקום אשר צתוכו יסוצו ויתגבלו. — נלאה דעת, אנוש
 קרוץ מחומר, השיג עדך תכונתם וחין ערכם. צהמון פלאות אלה סדר
 נכון ושלות השקט תשתדר, צמשמעת נלח ילכו צמסלותם על תקופתם,
 ולא יעצטון אורחותם. חדפה וכלמה להנמהדים צמעשיהם, מצוכים
 ולא סדרים. עולמות פגעים תמיד יחד ואינם נפגעים. חדוצ נאמן,
 קשר קיים, וצכל זאת יפרדו לאחדים, יתעו ולא נתעו, מצוכה צלי מצוכה —
 סאון צלי סאון — ימהרו צתנועה תמידית וצכלס מנוחה והשקט —

הנפש, כחותיה המצומצמים לפי דלות עין, יתפשטו ויקיפו רחצי מזרות
 שמים. יתצננו צמעשי אלהים, ויתדמו לו צמעשיהם הנפלאים. —
האדם נצדא לכזודו ולאשרו. התשוקות העדינות תעידנה ותתעורנה
 בקרבו, למען תקדחנה האושר הנלחי צתוכנה. — הנפש
 נטצעה צמולה רעה ולא תוכל דלות, צצנה משוקלה צרצת חללה ולוהצת
 בעולה. — הולא אותה ממשכנה המתועצ, שא עיניך, וראה מנוקתך!
 איכה לך תקומך מוקף מעולמות איך מספר, הכוללים עלי נפשך האפלה.
 הנך נלכד צרצת זה צמהשגחה העוזה, ונהיית לשצוי האמונה. איפה
 תצונה משוללה, דעת מרשעת, מוליאה אותך חפשי, מהשציה המאושרה,
 תפקח קוח מאסר העדן? אל אלהים הוא, ממשלת שדי מאהצתו את
 האדם! תוכל לשעות עיניך משפעת ההוד, דצת תפארת, המרעיפים
 עליך, שמי מעל? צעולס יראה אלהים צאלה להאדם פה אמונתו ועוזה.
 יערצ עוד לצצ האנוס להמרות את פי ה' ולצדד תועה נגדו, ולהפיץ
 צעדי שמים, שהדי מרומים איך מספר, הנכצדים והמועילים? איכה
 יגועלו מעשיו הממהרים אותו לשחת צלי! —

אולי לא צדעת אדצר, ודצדי לא צהשכל, אך מצציר מלים אנכי,
 כזה ידמה כל דצד לנו הנשמע צלי דלוינו ותצקש מופת קלד
 ופשוט מוסדר למוד השמים האלה, צעצוד שאיך תדנה לקרות אותם
 שמה; אזי נטה אונן והקסצ לקול מלי. הנני אביד לך מופת חדש המוסד
 ב"כ על אצן האמת קומה וצקש לך הצדיקות — הרחק נפשך משאון
 הקדיה והמיית העיד; אסוף דעיוניך צסתד יחד, כצוש והעלד כנפי כח
 דמיונך — סגוד חוסיך — אל תעורר איזה חתדה — הכין נפשך לעצודת
 התצוכה — ואך היא גם היא צקרצך תשתדר — ואז, צנפש דומיה תחקוד
 צעת חנות ליל, צהשקטת העצע. — ואלה השאלות יעלו, אז על דוחך
 הצועה אחרי התצוכה. —

מה אנכי? — ומה חיי? — מאין? — מאין האדמה? — מאין
 הגלגלים האלה המאודים כדורי שחק! — וצעצוד שאנחנו פה כלנו חיים
 שופע הנני, שיש פה איזה נלחי קדום אשר אמר ויהיכל אלה, כי האפס צל
 יצדא המליחות והנמלאים. — כמה תכונות נפלאות נדלו צהצנין
 המשונה, וצתנועותיו? תכונה צצנין נפלא, צל יתהוה אס לא מצונה
 אמן חכס; לא מצני אדם, כי איכה יוכלו לצדוד דצד, הצלתני משיגים
 צעלמס יחס איכותה וערך סדודה? — ועד עתה לא נודע עוד כמלא
 יותד גדול וחכס מהאדם. — מי מניע המשאות הנודלות האלה? מי
 מנה את החומד הדומס להתלצס צתמונות שונות ומי נתן לה כנפיס
 לעוף

ושוכני חומר, יערצו יחד ארץ ושמים. — הה הניחני יזרני להציע
 צעמקי פלאותיך; מי ישצע לחזות צנעימות אלה? צמקום, גם שרפי
 שחק ילאו מהגות מספרם. — הכלם עתה. גזר יהיר המתעשר צהון
 הכדמה לחלק דצה מגרעון, נגד הון הנלחי ואשרו. — וככל זאת
 יצקם הצליעל מופתים על חזוק אמונתו. הכי אלה המה נגד עיניך
 מעטים? הלא אותות ומופתים הנראים יראו לשמנה לקטני אמנה,
 צערי דעת, וכאשר יאמתו לנו דצר, יכסו פניהם כלמה וצו. האיש
 הצנון ילמוד מליאות האל הצורא מהטצע הנפלא, ואך כאשר ירדמו
 צני האדם צתדמת הפתיות, אז ישלח אות או מופת, צעצור הקילס
 פתאום מתרדמתם, ולהורותם הדרך הנכון מליאות האלהים הנפלא צלתי
 צעל תכלית. מי משניהם הוא היותר נפלא? לצורא שמש וירח, או
 להעמידם על צולם? אך הבהמה הצערה צל תדאה פה צלתי נקודות
 מאירות, ולא כן האדם, המחונן דעה, צינה והשכל מאלהיכ. —
 אולם מי לא יראה ויצין מליאותו, מלצד מעשיו הנפלאים? אותו, מערת
 הטצע? מי יפנה עין וישעה מפני הליל, ולא ישאל: מי יסד גלגלי
 כודאות אלה, על פני תהום החשך הלו? מי אזר זיקי אש צחיק הליל הזקן? מי
 פזר כוללי ליל, כאצק צוער צכיור השמים? מי הוסיצ השוממה והאיר האפלה?
 מי הוא המוליא והמציא צמספר לצאם, ולכלם יקרא צסם? — הלא אתה
 הצורא הוא היוצר המחיה כלמו, אתה הוא האמן הגדול, אשר אמר
 ויהי, לזה ויעש הצנין המצובה וככל זאת מסודרה! הה פקה נא עיני
 למען אוכל לקרות תורת מעשיך המלאים פלאות. — תדמה לנפשי עת
 החיים כדגע, והנלח כהנלח, למען תעוף צשמחה למעון עדצות! —
 מתי אחזה, אשתומם צפלאות אמתיות? — מתי אשליך מני, העפד
 הזר, המחתי ^{כעין} אור הנפש? — מתי תעוצ צית חומרה, מעטפה
 הצליה, למען תחצק ממך צין להקות שרפים? —
ובבל זאת יתדצו קטני אמנה, צמרד וצמעל יכחישו צאלהים ואמונתו
 הגאוה תלחם צהצל צצונתה, נגד האמת הישר. הנה היא
 מגדפת לצם העקוצ והאנוש. מה שפל הוא, צצוי מאוד לצ הצלתי מאמין!
 רוחו קלרה להשיצ גדולות ונפלאות — מתועצ ומעומא מעלמותו לצרו
 מעלמותו, צן דגע אחד. חפלים ותשוקות טווצות נחצשו צעמון; כי לולי
 זאת היו אלה לצדם צלעדי השכל הנכון, מעודדים ג"כ צו תקות נשצות
 ופתחו לפניו שיערי שמים מקום סדר וחכמה, טוצ והשגחה, יחד
 יתנו עידיהם וילדקו, וימלאו תשוקת הנפש הזכה. — הנפש המצקשת
 אושר תתגדל צתשוקתיה, ותתרומם צהשגותיה צצרות ההשתבלות תתדצה
 הנפש

הפותח לנו שעד כפת הרקיע הנורא הנטוי על ראשינו תלמעלה צמפתח
 כסף לרוך צעליל, ועולמות איך מספר נראו לנו צגלוי ולא צהסתד. —
 עולמות הנסתרות צעלם היום תחת מכסה השמש הגאה והמקנא! —
 דוגר נא, תוכל לפתוח לי פתח יופת רחצ ונעים? — הֵה,
 מי יתן ויכלתי הצע אך שמן זוהר מהנמלא השלם אשר לו קותה נפשי
 הכמה! כאיל צליה אל אפיקי מים תערוג כן תערוג נפשי הלאמה מצין
 סמחות הארציות אל עושה. —

איפה נסקף ארמונו היפה, מקדש מלך עולם? או, איזה צועד אש
 כסא כצודו? הלא אתה יודע! — הכך קרוצ אליו — ממך נטוי
 ידיעה שחורה סצצ ספרירו מלאה הוד — או, כל יוכל הגד לי מי מצניך
 המעופפים המשועטים לנא ושצ כמראה הצק, את מקום משכנו
 הקדוש? —

אתן מזרות! **את** עיש עם קצולת צניך, או, אתם כימה וכסיל,
 הגירו! אס אתם תנהלו צטה הנתעים צצכני יס, ותציאו אותם
 אל חוף נאמן, אולי תדעו ג"כ, אל מקום איפה אטה רגלי למנא אותי? —
 הֵה! השומדים הנאמנים האלה, יעלימו ממני מושצ אלהים חיים ומלך
 עולם. — לשוא אתיגע, לדרוש מהס הסוד הכמוס, לדיק יגיעי מלא
 פחד. — הנה על משמרתי אעמוד, ולא אתן שנת לעיני, לעפעפי
 תמותה, למען אהינה לעלות על סלס הנוץ מהלילה, מגלב לבגלב,
 עלי השלצים אשר הכין הטצע צחכמת צודאו להאדם, העולה שמה,
 למשכו אליו ולהושיעו, עדי ישיגו מטרת תכליתו הגדולה. —

עתה אפרוץ גדר גלמי, חומר גופי, ואעוף קל מהרה מגבול הארץ
 מתחת, צרכצ אש השתכלותי. — איכה אחשה נסיעתי, וכאשר
 אדאה ממעל לה! — הארץ הקטנה צערכה נזודה אחרי. — הנני נוסע
 על פני הסהר — צוקע מנכה תכלת הרקיע, ואדאה לעצד השנית —
 אציעה להמרחק הלז, אשר שמה הוצרי שמים, חוזים צכוכצים יעשו
 נסיעתם צרוח ע"פי קני ההצטה, וידמו עין אדם לעין שרף. — אלל
 כל מזרות אשר יפגעוני צדרך, ארביע, ואחקוד אחרי המניע הכדורים,
 והכוכבים יזהירו לעולם ועד. —

מהגלגל שצתאי [זאטורנוס], הככלל צתוכו ארלות רצות, אערצ את
 לצו לנסוע עוד עם הכוכבי לכת, צתוך המאורות הגדולות
 המקושטות צעדי תפארת. נפשות עולמות, צאינ מדה וקלצ! — ומה
 עתה עיני תחזינה? משואה מאידה, מלאה פלאות! מקום אשר שמשות
 חדשות יסוצו צנגללים חדשים! — אולי המה ארמונות מלאכי מעל?

לעוף צמועף? יש להחומר תנועה טבעי? כח השופע וחכם צחכמת
המדודה? — אזי כל חלק ממנו יתפאר לאמר, לי העוז והמשרה, בי
אני עשיתיני, ילחמו איש את אחיו, ויראה התבל, מלא אצק ועפר? —
ע"כ מן ההכרח הוא לשפוט על דוח קדמון המעלה כל אלה, הוא אלהים
חיים ומלך עולם, אם זה משפטינו. אזי הותרו כל השאלות, והספקות
כלל היו, יהיו, ומדוע נאמין דצדי דיק המציאים לנו עוד שאלות
וספיקות רבות? — מה אולת היא וכלמה, להצלתי, מאמין צאלהים,
צעצור קולר שכלו וחוסר צינתו! ואם לא תמלאו פריצת בגלל אחד
מהשללת הזאת, אתם קטני אמנה, אזי האמינו צאלהים והאסרו צו.
וצמקום איפה תוכלו מלא פדן ושבר? — א"כ צהכרח יש אלהים. ומה
גדול הנהו! כמה גדול תקפו וגבורתו לשלוח ניבולי זוהר מרום גובה
להאיר לארץ ולקדים עליה! אם אך היצירה הזאת לצד היא היחידה
הנצחית צכחו? או, הפרדה צנשמת דוחו, חיק המרחצ הגדול הצלתי
מגבל, ותהר עוד ותלך צנות רבות, עולמות אחרות? — הנה הוא
השמש השולח משטר מאורו לכל העולמות סביב, המדלגות וקופלות
כדוריו אצק מול זוהר קויו, וכאשר ויסתיר אורו מהן תשובנה לאפס
קדמתן, ועולמות לעפר תתהפכנה! — אן"ל הדציתידצדי ללא יועיל,
ומלים לא יסכן צס? — אצל, מדוע? הכי שקד דצדתי, ואם דצדי אינס
מיוסדים על אדני האמת? — מי יוכיח לי הנגדי, כי עתה אשקוט
ואנוח, ואשים ידי למו פי. — הכי יחכם אנוש מאלוה, אם מעושהו
ישכיל צבר? הלא נקל לו לקרוא כל העולמות להמציאות כגרגיר חול
אחד. כי הוא אמר ויהי רצות עולמות, נוה ויעמודו ממלאים רצים!
מדוע לא נחשו רעיונות כאלה הממלאים אותנו, צפליאות נשצרות?
מדוע צל תכסופנה נפשותינו להגות צהוד גודל הצודא? השכילו נא,
ואחרי דצדי לא תשנו! הנסיון יחזיק ויסעיד את אמונתכם החלושה. —

כמו שענינו קלרי הראות יוכלו ע"י כלי ההצטה המגדלים הראות
[פערשפעקטיווע] לתודצעמקי הטבע, לרגל מחצואי פלאותיו,
ולגלות מסתדים לא תשוד עין רואה, ותעלומה יולאו אוד; ככה תתוד
להשיג נפשינו הזכה צערכה, ותפענח נעלמים אחרי התנערה מעפר
החומר, אז, חדות נפלאות תמלא לךעת, ומסתרים תגלה. —

דה, ליל! הנה רבות הראית אלי, וצכל זאת נכספה גם כלתה נפשי
לךעת עוד הרצה מהס. אצל, איפה אשציע דעצון תאותי?
הגד נא לי אתה ליל! הלא אתה הוא המגלה לנו צריאות חדשה,
המשפעת לנו ישע ורצ טוב תחת רצת ממלתך שצט משטרך; אתה הוא
הפותח

המצויים ירושת גחלתם בעולמי נלח? — אולם, הגידו, אם תדעו, או תשמעו, מה מתכוונתינו! — מה מאדמתינו צית הוללות מגור משוגעים! מקום, אשר מקור התצונה נשאר זך וזהיר תמיד ציניכס, צינינו תשגם ומאושדיה מצולעים! השטן הכולל ילעיג עליה, ויעשה צויה ומאססה צתוכינו. —

אבל. מה זדים המה הדצרים האלה צעיניכס, צעצור שאינכס מכירים את עצע האדם ותכונתו! — השמעתס זה מאז דצר ממין האדם? מי עלה שמים וידך? מי אסף רוח צחפניו? — עצר צפניכס התשצי צרכז וסוסי אש? דחיתס את חנוך התהלך את האלהים ואינינו, כי לקח אורתו אלהים? — אצל, הה, הנני מתצושס פה עוד צאדחות עקלקלות — איפה הוא האלהים אשר לפניו ראש כל העולמות ונוח צשפל עמק עכור? האלהים, אשר האדם, צעודו אדם, לא ייעף ולא ייגע מלצקשו? מי יתן והיה לי קני הצעה, למען אוכל דאות גסא כצודו, מקום מה נודא! הגידו לי אתס מאושדים שצשמים! אתס שרפי שחק! איה מקום הדר כצודו? איפה שמי הבוראים? שמש אורו, מזרות ושאר מאורי אור, אימו? הרזים ככצי הצקר כוכצי נשפל, צני האלהים הראשונים, ההלבים ושצים מנקודת האהצה אל יראת רוממותו, כנעיס וככל זאת ששים ושחחים לעשות רזון קונס, המתרחקים ומתקרצים תמיד צמרכזים ישרים, ומתנועעיס צנחת סציז אל גצור אצי עד, שד השמש, אלה איפה הם? צאיזה עולמות דחוקות, כדודים דמים ונשאים, יתלוננו? — עתה רצו כנפי כחותי, לא אוכל עוד העפיל לעלות ולחקוד אחרי כסא כצודו, מקומו נסתד ונעלס מאתנו. —

באמת יפלא ממני לגלות כצודו צזה הדרך! נעיתי מהמסלול הנכון. לא מסלת התשוקה אך נתיצ התמימות ונהלני צעה אל תכליתי הנרלה. המשתוקקים לדעת חדשות ציתר שאת מלהיות תמים צמעשיהס, העומלים אך לחקוד אחרי מקום העדן והתופת, ולא יעיצו מעלליהס להיות חלקס צהראשון, ונמנעיס מהשני, הן המה לא ישיצו ולא ימלאו הדרת מושצו. — אכן, המצקסיס ומתפללים אליו צכל לצ ונפש, צרוח צאמנה, הן המה ימלאוהו, צלי איזה כוכצ או שרף המנהלס אליו. לא החכמה הגאה עומדת צלהע החרצ המתהפכת לשמור את דרך אלהים חיים; אך האהצה והיראה מהדרת רוממותו תסולנה דרך למקום קדשו, והחכמה מרחוק תעמוד, ותצונה לא תוכל לצוא. חכמת האדם הוא הטצת לצו, להיות תמים צדרכיו, ישר צמעלליו, ולא כאשר ישליך אך החקירה צמעמקי העצע, או צנעמקי תהום האמונה, ונפשו פנה אל

כן, גם פה עוד לא אדריע מנסיעתי; כי זה עתה אפתילה לנסוע. —
 פה אך שער השמים — אולם בית אלהים — או. אולי גם מהם גדול
 המרחק עוד — דז המקום זיניהם — כן הוא — זל אפונה — עתה
 איפה מושב אלהים? —

עתה אזליגה מעט צעדס אלך לנסוע הלאה — אשאף רוח למען
 אעלוד כח לצוא לאיתיני הראשון אס נפש האדם תוכל להשיב
 פה מקום המוחה, להדריע מעט מעבודתה. — איפה עתה הנני? —
 איפה אדמתינו? — איפה אתה ה, שמש, אס תסתד אורך צמספרים? —
 נסיעותך קלרות מנסיעותי? כמה מקלרות **הנה** נגדיהן? — הנני
 עומד צהרדים היותד תלולים, מארלינו, ומציט מתחתי אלפי עולמות
 דרות, כאלפי גרגירי חול! איפה תוכל נפש השוקקה מהאדם, אשר זרה
 הנה פה, נכדיה, איפה תערב לחקוד ולדרוש אחדי יושבי העולמות
 הנשגבות האלה, צגלגלים זדים, צמקומות לא דרכה כף רגל אדם אס
 עוד צחיים חייתו? —

כה אתם הרחוקים וגזוהים מאוד מהכדור אשר זו ציתי! הנני משועט
 צמרחק דז, הרחק מאוד מאדם העיד לחקוד אחדי דצדים החדשים
 ונפלאים לעין אדם. מה שס המחוז או הנוף זין העולמות הגדולות,
 המתגלגלות פה צרוח? — יחיו גם פה זני האדם, או רק שרפים
 וארללים? — אתם השוכנים קרוז לגבול האושר מה תכונת טצעיכס?
 מושצכס קרית השמים? נצדלו חייכס מחיינו, לשונכס מלשונינו, ורעיונכס
 מדעיונינו? — מה משונים מעשי אלהים! — אולם צמה ההשתכלות
 שלכס? תמשול אף תמלוך צכס התצונה? או, מוכדחת הנה ג"כ ללחוס
 נגד תאות החושים? — גם לכס נראה התגלות אלהים [אֶפְפֶּעֶנְבֶּאֲרוֹנְג],
 תשתרד זימיכס עוד עת הזה? [דאם גאָלדענע צייטאלטער] יש
 לכס עדן ותופת? — מושצכס תמיד פה צמקום אחד? או לא? וצאיזה
 אופן תשנו מקומכס? — תמותו צידי אלהים או צידי המות? ואס
 צידי המות מה הוא אופן מותכס? תדעו חולאים? מלחמות הנודרות? —
 צארלותנו ישתרד המות לרוז אך צוקנינו, כי צנעדנו, לעירי ימים,
 דצים מכלוצים מסוצצים מעלמס ומיד המקרה? — יושצים צכס הרשעים
 על כסא מושלים? — ישפך גם צכס דס נפשות אציוניס נקיים? אולי,
 לא יזוז מכס דס מאומה? — גופיכס נקיים מחומר העצ, העכוד,
 אך נעטפים צמעטה תהלה זך תלצושת? שיוכלו לעלות על גפי המדומים
 צאין מושטין ומפריע, צאין עון ופשע המעמאים נפש? — ה; צמה
 נצדל חלקכס מחלק האדם גורלכס מגורלו? יש גם ציניכס כסילים
 המצוים

יטעווען, משולל מתקוה ותוחלת. צאין עזר ונחמה, אס ראשיתך יטבה, אחריתך שוד ושצר בגבולך. —

הגד לא לי, מה יורה העון או הדשע, אס לא על רוח נתעצ ונאלח? ומה הוא היושר או הצדק אס לא אות נכון על שכל שלם? צקנאה גדולה קנאתי להעתיקך מעפר האדמה הזאת, ולהגזיה אותך ממעל לה! העליתך על צמתי עז! ממעל לכוכבי אל! העזרתך צתוך אש מתלקחת סביב סביב, עצים מתחת לרגליך ראו עיניך! עצרת קרוב מכאס בצוד אלהים! ועורך מסתולל צאף סכלותך, ותקשה ערפך לצלי האמין צאלהים? — תשתה ותמתיק צפיק סף רעל? — תצחר צדצרים, הכגמדים טרם התחילו? — תדנה ללכת צדרך המגועל והמתועב, אל מעגל רפאים? צוש והכלס מפניך לצדך, חצוש פניך צעמוון, והאלס, ולא תדצד עוד! —

אולם, האח! מה חזק רוח האדם המשכיל ומה חלש רוחך! אף כי הפין אלהים מזדע הללחה ועוני צתלמי לצצ האדם, אף כי צידו לנחול אחות העדן או התופת, צכל זאת לא לתבו צצדא, לא לשוא **נַתַּן** הוא על האדמה, אף לצחור צעוז ולמאוס צדע נתנך אלהים צעולם הזה. הכי אראה לך עוד מופתים נאמנים וראיות נכחות על חמתות דצרי אלה? — אזל — הה. — רפו ידי — צרכי כשלו — כי דאיתי צמקוס גצוה ורס, צנוף קרא אותי בצוד אלהים, ועוד עתה יקדאני. — הנה אזליגה מעט — ארביעה. — חושי ומחרי, **אַתָּה** שינה מתוקה! צואי אלי מאהל האכר, או מרצן תצן של איש מלחמה. אל תציאי לי חלומות נוראות, מחצות שוא ומדוחים — אף מנוחה להשיצ כפשי העיפה, למען תנוח ותחסה צסתר לל כנפיק, למען תקין למחרת צקר צכחות חדשים, צדיאה וחזקה, עדי המות יהדסני — ומתי יצוא? מה מדת ימי? — רק אתה, הרואה העצר והעתיד כהסוה, אף אתה יודע כל, ידעת מתי אקין, אוסיף אצקסך עוד — הכך צלתי נודע וצכל זאת נודע — רחוק, וצכל זאת קרוב — צלתי מושג. וצכל זאת מורגש — צלתי נראה, וצכל זאת נראה צכל, סלה — צגדול וצקטן — צתולע זוחל עפר — וצשרף משכנו שמים — כלס יעידו ויעידו על מניאותך ואחדותך. —

בוושג נשגז על כל המושגס! שלס השלימות! סנה צלי סנה! שדש, העולמות! אז כל יגור, המחוקן את האדם צצחירה חפשית, ולא להיות מאוסר צרלונו, צחק עולם, הדשני לכנותך צשס חדש אשר

הרצים ושטי כוז, ורוחו לא נאמנה את אל, אז, תחת חטה ילח חוח, ותחת שעורה זאשה. —

אנחנו בני אדם נחפשה לרכיו ונחקורה אחרי כבוד קדשו, אם רוחינו נקי מכל סיג, זך מעון, חף מפשע, ורק למען אהבתו ויראתו. נשים חקירתינו כלל שלם, אז, נדעה נרדפה לדעת את ה', וכשחד נכון מולאו, ואז, אמת מארץ תלמח, ולדק משמים נסקף, ישוטעו רצים ותדבה הדעת, משולל הטעותים נעדרי הספיקות, ורק אז, מלך ציפיו תחזינה עינינו, וכשזע שמחות נעימות צימינו נלח. —

ואתה קטון אמונה, עודך תתן לך כשמיר חזק מלוד? תשזע קלון מכבוד? — תסתיר כל המופתים הנכחים אך זלעג וקלם? עודך תזוש מכרוע על צרכיך לפני אל גדול ונורא יושב שמים? הוה, באה, צעזור רוצ סכלך, מחלזך תופת! על אמונתך התגאה! הנפש המגששת בעוד צאפלה להשיג האושר, ומלאה יגון, גדלה חשכתה יותר מחשכת אפלת חיי הלילה! —

עיניך פקוחות, עם כי עוד לצרך! מדוע תשתרר סדר נכון והוד תפארת בכל מקום עיניך לופות? אם לא לאמר למשכילים צעמים המתצוננים עליהם, "אם הכדורים האלה גדולים ונוראים, המקיימים, והמעמידים גדול הוא ונורא ציטר שאת עד אין חקר" אם ככה יחשוב המתצונן זהם אזי תתרומום ותתנשא שיאת נפשו עד שחקים. —

כמו עין האדמה תכוסה צחשך ואמש, אם השמש פנתה ערוף ממנה, ככה תקדר נפש האדם, אם תפנה ערוף מאלהיה, ותפול לליל אופל וללמות. שקמה צל תרא למודים נכחים למצין וישרים למואלףדעת, צל תמלא אהבים נאמנים, העצת המעשים ושלות השקע. — מה עמוק הוא חשך! זה גורלך מנת מדיך מאת הצורא הוא היולר! הדמה צנפסך את אדון עליון על ראש פסגת העזע המציע כל צטר, ואין דצר נסתר מנגד עיכיו, אשר ע"י יגיע מעוז לךל מחסה לצציון, וכל נפש נענה ישציע עוצ, מעצור פשעים ומכסה חטאים, ותחת מעטה כהה ולצים צבדי גיל תלצושת ע"י כל יושצי תצל ושוכני ארך, כנשוא נס הרים יראו הדר זלהינו וכתקוע שופר ישמעו כצוד מלכותו, ע"י תעלה נפש האדם מעלה מעלה, וכל עוד שתתעלה ציטר שאת תתדבה שמחתה. חדות אשרה, וצאין תכלית תעלה עד אין גצול וחקר, ועל כל מדרגה תמלא סגלת אושר כפול ומכופל, עד אין קץ; הרעיון הנעים הזה, ישציע נפש שוקקה, ונפש רעצה ימלא עוצ. — אזל, מה תכונת נפשך? — תוכך מלא דעד וצהלה, מחתה ופללות, תדר ללמות ותפול ערום מחוסן ישועות

היא שלא יפול דבר ממנה, והנה מפאת כל אלה הסבות יתקיימו כל הדברים על הארץ, וידמו ללבוש שהוא מתקיים ומהודק על גוף האדם, וזה כוונת הפסוק שאמר, כי אף שתהפך (הארץ שזכר לפני זה) כחמר חותם, הלאו כחותם על החמר, שזורת האותיות מתהפכת מלך אחד אל לך אחר. כן הארץ תסוב בגלגולה מלדה האחד ללך שנגדו. וככל זאת יתילצו ויתקיימו היגורים אשר עליה. ויהודקו זה כלבוש בגוף האדם.

אבר ראבעל מאויסטרליין.

בן זקונים.

בני אדם רומים לעשבי שדה הללו נוצצין והללו נובלין (עירונין כ"ג)

בתקופת ימי הצליל. השחר פרוש על ההרים, השמש צהיד צשחקים, והיום כעמם השמים לטהר, רגלי עמדה צמיסור, על ראש גבעת הר בצנוניס, גבוה ותלול, (1) ההר הזה חמדתי, פה אשכ בני אבותיה, פה חדש תלל, מחסה מחס החדס צל יכה השרצ את קדקוד ראשי, פה לפור כנף מלא מנוח לכף רגלה, צלל דליות האלוניס ישכון מנעים זמירות מעיז נגן, ומצין עפאים יתן קול, גם פה מקום הלך נפש, לזכור כי אך צללס יתהלך איש, הצל כל אדם סלה, הלא שס נפלר בצורים מדוקרי חדצ, ויז נלחס עלי בצרס, פה צית אצניס תחז עין (2) ליון לזכר עולם; כי כמים שטה אדמה דס איש בצור חיל ואמין לצ, עד לצא מלומדי מלחמה, אשר הערה נפשו למות צעצור הכצוד, למען יספרו דוד אחרון את מעשי בצורתו, ואחדיהס צפיהס ילדו סלה, גם זו הצל ורעות דוח — מפה נסקף על צית קצרים (3) והחי יתן אל לבו

(1) דער ליסקאבערג בייח פראג.

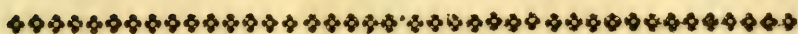
(2) דאז טטיינערנע מאנומענט דעס אינן זיבעניעהריגען קריג דאָרט געפאלענען פרייסטען העלדען טוועהרין.

(3) פֿאָן דייערן היגעל איבערבליקט מאן דען גאָטטעסאקקער דער פראגער איזראעליטענגעמיינדע אונד אנדערער טטאדוטגעמיינדען.

פי יקנך אשר נחת הוא להשמעות אזנים: אז של האלמות! — השם
הקדוש והגדול הזה, ימלא רוחי בגילת דעה, גיל ודנה סלה! —

משה מרדכי יאוויעל מבראד.

באור שתי מליצות באיוב ל"ח:

פסוק י"ב: המימיך לזית צקר ידעת שחר תקומו. ידוע שעת לזית
השמש והתהוות אור יומם אינם מתחילים בכל מקום
צוה — רק משתנים על פי מוצ המקום לארך כדור הארץ, כי במקומות
הקרוצות יותר לנג מזרח מקדים אור היום להגיע אל אופקס (הפרילימנט)
צשעה אחת, מכמו שהיא מגיע למקום אחר הרחוק משם לנג מערצ
ט"ו מעלות (רכ"ה פרסאות) ולכן אנשי ארע דיקא, שהם נוכח רגלנו,
ורחוקים מהשטח שכנגדם ק"פ מעלות, יש להם יום ולילה צחלוף ממש
מאותו מקום שהוא נוכח רגלם ככודע, ולכן שאל הש"ת לאיוב, המימיך
הודעת והגזלת לשחר שהוא הגלות אור יומם, צאיזה מקום יקדים לצוא
וצאיזה מקום יאחר.

פסוק י"ד: תתהפך כחמד חותם ויתילצו כמו לצוש, לדעתי רומז
הכתוב לדעת ניקאלויים קאפרניק, שנתפשטה כעת צעולם,
והיא שהשמש עומדת וקיימת על מלצה צלי תנועה, ורק הארץ היא
המתנועעה ומסצת את השמש בכל שנה, וגם יש לה תנועה יומית,
שמתנועעת וסוצצת על קוטצה (אצטע) ממערצ למזרח פעם אחת בכל
כ"ד שעות, ומזה צאה ההשתנות של יום ולילה, והנה ההמון יתמה
היאך אפשר שתסוצ הארץ ויתקיימו כל הילודים והגשמים עליה ומדוע
לא יפלו ויזחו ממנה צתנועה מהירית כ"כ? (כי צמהלכה היומי תרוץ
צכל זיינוטע ג' וג' רציעי פרסה וצמהלכה צשנה לריכה לרוץ צרגע אחץ
מקום ארצעה פרסאות צאורד) ואולם שאלתם תהו, כי צצד נמצא צנסיון,
שיש לכדור הארץ כח המוסך אשר צו ידציק אליו כל הגופים הגשמיים
הצוגים עליו מכל לך, וכן העציע הצודא ית' צכל הגשמים כח הכצד
שצו יתשכו תפייד אל מרכז הארץ, גם סגולת התנועה הסצוצית והמהירית
היא

עלימו ואיננו, ויש אשר צציר עוד יעמודו, אולם כזר נסע יתרו, יעו לארץ מנלם. הגיעו הימים אשר אין בהם חפץ ורגל יומאס. האדם עץ השדה, שרשו פתוח אלי מים, גזעו צארץ, וקלירו ישלח אל ים, צלל ענפיו ישכנו לפדים, וצדי פארותיו מחסה לעוצר מזרם מעד, פרוי ממנו כמלא, עוז למאכל ותארה לעינים, הצציר יצוא רוח יעצנהו, עליו יפיל ארבה, ויזרם לארצע רוחות השמים, חשף חשפה והשליך הלציו סעיפיו, ואיש לא יכירו — כן האדה עוז תאר מאד, עלמותיו מלאו עלומים רב אונים, דשן ושמן, לו כח וחיל, ממנו עלה ותושיה, וכי שיה לו, יצואו ימי הרעה. יזעבו שומרי הצית, ירופפו עמודי הצדיאות, צטלו חושיו. כפוף כאגמון ראשו, הולך שחוח, מחזיק צפלה, המות לפתח ביתו רוצן, יעמון מכמתרו, להפיל צשחת חייהו ויניף עליו חרמשו התעוף צו ואיננו — וכל יודעיו ישאלו איהו?

הלא שם לנגד עיני, צית מועד לכל חי, קצרים אין מספר, רצים מאהוצי לצזי על משכנס ינחו, יחדיו על עפר נחת, רעים חצוצים נערים עם זקנים ישנים שנת עולם, הה מות אכזרי! כלם לטצה הכרעתם! מידוך נפלו! ועוד לא תשיז ידוך מצלע יקירי נפשי? הלנלח תריז עמי ולא תשצע להרוג כל מחמדי עיני? צמה הלחיתוך בי תשכיר חלך מרם אנשי צריתי? איך תעט אל השלל לשזור צחורי אנשי שלומי? איך תצחת לא חמלת על דודי אהרן? (5) למה צדחת לך דודי? זה שכה תמימה, חזיתוך צנועס פניך חכך ממתקיס, כלך כאוה! מה עוז ומה נעים שצת אחים יחד אחר ימי הפרידה! צהעלות על זכרונס ימי עלומיהם! הלכנו יחד אחווי יד צשדי התצונה ואיש אל אחיו אמר חזק! הלא רועה אחד הנהילנו על מי המנוחות, עם כד התשוקה אל הדעת שאצנו ממקור צרוך שמו וצרוך טעמו, והדוינו נפשנו הלמאה אל התודה והחכמה! עם דעינו יוסף (6) המתקנו סוד וטעמנו מיעדת דצס מלינותיו — את הימים הטוצים האלה קראנו לנו מראש, ומלאנו נחת — אצל לא ארכו הימים, ונגדע חוט חייך — המות הפריד ציננו! עתה, אתה צרוך ה'! תנוח צחיק המות! נפשי תשחרך ואיך,

כפי

---

(5) זיין יוגענדפריינד החכס ר' אהרן פאלאק ע"ה מפראג ענדעסע דאז לייטליכע זאך. 6. פֿעברואר 1829 זיין וויען, דען זיך לונ אונדענקען אוונערער פֿריינדשאַפֿט דיען אויפֿוואַסן ווידעע.
 (6) דער געפֿייערטע דיצטער ר' יוסף האַפֿרתי מעראַפֿלאוויטץ. פֿערפֿאָסער דעם מלוכת שאַול.

לבו תספר ימי היו הצלו כי זה סוף כל האדם — פה מדאש מדומי
 מחבזי סלע, תשור אל הצקעה אשר מתחת 4) בגן ה' אשר זרכו
 אלהים, עמקים יעטפו זר, ושדמות יעשו **אכל**, גן הירק לזכ לזכ
 יסעד, האכר פולח וזוקע צארן, הדועה ינהג עדרו, הכזשים ישצעו
 למדעם, ומפלג כהר ישתה האלן. בני עיר מתהלכים אל שפת היאור
 צין עלי ארזים נטועים שדותים, ועיניהם תשצענה ממדאה פרחים
 שוגים לזע דקמתם, אשר צאחו ישגאו, ושולחים אל אפס ריח זושם,
 קטרת מר ולזונה. על ההר הזה התיצבתי, אמרתי אשובה אשתענה
 על רוצ יופי הטצע תדשן כפסי מצרכת שמים ממעל וממגד תצואות מתחת.
 אצל עדזה לי שמחתי היום! — כפסי עגמה, ולזי עלי דוי, זראותי,
 כי היתה לה חליפה! כהפך תארה למשחית, פנה יפיה פנה הדרה! —
 צעלז רוחי קראתי הו! איך לזא לכל יקום וקן לכל נמאל! הכל יעמוד
 אך ארביעה, לכל יש תמורה, ואין מעמד למחמדי תצל! הככר הזה,
 לפני ימים לא כזיר, עוד היה תאות כל עין, משען כל כפס, כל ען
 דענן וכל אלון עזתה, גן זירועיה תלמיח, וסיה השדה מערמת עפר
 עלה, הדודאים נתנו ריח, והשושנה עלתה נלה, קול התור נשמע,
 וחליל הדועה ערצ לאזן שומעת, עוצד אדמתו הלך זרנה וחלנו מעמד,
 הנערות נשאו אלומותיהן, פיהן תפלחנה זרנה. והיום — הכל חלף
 הלך לו! — כל עלה נוצלת, יצשו עשזי שדה, כאלחו יצלי אדמה,
 אומלל כל זמח. הצק יצוק הגפן, נדמה נותן זמירות, שחו זנות השיר
 הדוח הולך וסועד עלי קוליס, המישור צודד לא יעצור צו דגל איש,
 החורש לא יחרוש, האיכר נחצא למעונו, וההלך יחיש ימהר לעדיו לזוא
 צלל קורת העיר — הו! דמות המות מדחפת על כל לאלאי אדמה,
הבִּלְהוֹת פדשה דשתה להעלות צחכה כל יקום חלק, הטצע פשטה
 שמלת אורה, ולזשה צגדי אלמנות חיות —

דלפה עיני מתגה, קול קורא צקרצי: מקרה אחד לאדם צן תמותה
 ולזמח השדה! כעשז צצקר יעלה ולערצ ימל, כן האדם קלו
 ימיו מני ארג, ושנותיו כמו הגה — כליזי פרדס יחדיו ילמחו צתלם,
 כן בני אדם יגדלו צתצל יחד. אלה כפרחי אציז ישמחו דואיהם, דגע —
 וצאצם יקטפו. אלה כנעעו קיץ ישציעו למעדנים, פתאום יעלה הכורת
 עלימו

להתהלך צפודקס אלהים, פתח תקוה — ולמה אירא צימוי רע פן איסן המות? אולם על אלה אני צוניה, כי אזכור יום פקודתי, יום פרידתי מאהובי לצי הנזים והמענגים — איכבה אוכל לאות צתובת כפסס אשר תמלאס ציוס קרצ רגע חליפתי. — ואני תפלה לאל חי, ציוס פקודת כל אנוש אפקד, יחיש ימהר המות, לא אדע מה אני, רגע חיים — רגע מות — ואינני, ואתכס אהובי נפשי, הלא אשוצה ארואה אתכס צארץ התחיה! — כשמחת גצר על יום הלולים, אשיש מלוא קצר, בצפיתי אלפה ליום אחרון, מתי יצוא לגאלת עולם, אז איסן אנוח, מדפא תחת צעתה, תחת כוס רעל אשתה כוס ישועות, האדמה ערסי, התלים צל עמדי, כרים וכסתות רגזי עפר, דמה ותולעת רעי, פלעס פלעי אוהב כאמנים.

ואלהי הדוחות ישית ידו עלי, צלל כנפיו אחסה, הוא יחיני קיי נלח, ומעוז עדניו ישציעני — הלא כעצב אשר אחדי צלותה תהיה לה עדנה, וזיו פניה תשוצ לה, האדמה תתחדש כנשר נעוריה, ימי האצוצ יגיעו, יקינזו ישני עפר, ועשצי שדה ילינו מן הארץ ישצעו עמי היעד, והכל יקום לתחיה, כן נשמת האדם לא תמות ונרו לא יכבה, חיה יחיה צהשאלת הנפש, ישדים יחזו פני אלהים, נעימות צימינו נלח — גם הגו לא יכלה ולא יהיה לאפס ואין, רק המיד ימיד לודתו ואחרון על עפר יקום — ולזה דמזו דז"ל:

בני אדם דומים לעשבי שדה הללו נוצצין והללו מבלין. (1)

מִרְאָה הַבְּצִיר יְהִן לֵלֵב עֲצָבָת,
הַטָּבֵעַ הַפְּכָה לְמִשְׁחִית פְּנִיָּה,
יָבֵשׁ הַצִּיר, אֱלֹה נֹבֶלֶת עֲלֶיהָ;
וְעַל הַכֹּפֵר פָּרוּשׁ רִשְׁתַּת הַמּוֹת.
גַּם בְּיָמַי חִלְדִּי בָּא תוֹר הַבְּצִיר,
דָּוָה לְבִי רְאוֹת רַעִי בְּנִי עֲלֶיהָ,
אֶחָד אֶחָד יִסְעוּ אֶרֶץ נִשְׁיָה;
הֵה! עֵבֶר הַקִּיץ, בְּשֵׁל הַקְּצִיר! —

צר

כפי אשטח לחצקך והקצר צית הלא לך, נסתד גוך תנגד עיני לנלח —
 כעת צמדוש תמריא, ואני צשפלה! מעל לככזים יזרח אורך ואותי חסך
 ישופני, אל נפשות זכות ומלוחלחות תארח חזרה, ואני הולך עדירי ורגז
 נפחד לצזי ואין נחת. —

גם קיני עזר, הצליד צא, השנים יכלו — ואהיה אשר אתה דהיה. —

כה שטו רעיוני אנה ואנה צעמדי על ההר, פלרו עשתונותי היגונות,
 הן עלצו דוחי, הרצו תוגיון נפשי, כנחל מזלו דמעוטי מאנתי
 הנחם — כי רצו אנחותי! ואפן לרדת מן ההר, לשו ציתי ולהצליג
 עלי יגוני — ורוח על פני יחלוף, ואלי דצד יגבז לאמור: על מה תאדוש
 בפשך? האם יינר לצך מיום המועד לכל חי? הלא טוצ יוס המותה
 מיום הולדת, ככון הוא לכלות ולהתס עמל החיים, ולשוס סוף לכל
 התלאות צארן התלאוצות, ולמה תשתוחח נפשך? האם תפונה צטוצ
 הצפון לישרים. ותתיאש מתקות גמול העתיד? איה צעחונך צאלוה
 הגומל לאיש כלדקתו וכצור ידו ישלם לו? למה יפיג לצך צלאתך מצית
 הכלל לארץ חפשי רחצ ידים שס יחד אסידים שאננים? מדוע תדאג,
 כי תגיע חוף השקט, אחרי עצרך יס זועף, וגלי הדרות על ראשך עצרו?
 הלא מאניה סוערה, תעמיד רגליך צמרחצ ארץ מנוחה, לא ישמע קול
 נוגש. פה רצת הכעס שצעת שס יחדל רגז. הלא פה רצו מכלוציך שס
 אדוכתך תלמה ואין נגע — הלא צחיך תאכל לחמך צדאגה ואין לך
 מרצוע, וצמותך צטוצ תלין גויתך, מתוקה שנתך על ינוע עפר, תנוח
 אחר עצודה קסה, ואין מקינך — אזי תשמן צנאות השלוס צמנוחות
 מצנחות צלי מחדיד. נפשך תפשוט מעיל החומר ועל חשכת שכלך יגיה
 נד חכמה, כשחר יופיע צאין מסך מצדיל — אס כן איפוא, מה זס
 יהמו מעיך ומיתרי לצך נתקו? האם ממות תירא, תפחד מקצר?

כה רוחי הנעלצ נואם, אף סעיפי השיצוני: מאסתני חיי הצל, ממות
 צל אירא, צל אפחד מקצר, המות לרי לכל מדוה, דופא לכל
 תחלואים, קן כל נגע. אחרית כל פגע, מוליח אסידים צבושרות, קורא
 דרוד לכצול צזיקים, מפתח חרלצות נפש מתיר אגודות הנשמה, פה ארץ
 עיפתה אפל אין סדרים, ושס מלהדים יקום חלד, היחידה תתנשא מעל
 תגציה שצת עם שרפים, צלחלחות תשצב וכצוד ה' עליה יזרח — מה
 כארה לי המצטר, קול משמיע ישועה: לא לחפשי! לא מארץ מאפליה
 לאור צאור החיים — אי לזאת צל יעלצ לצזי הלא אעזוצ עמך העכור
 להתהלך

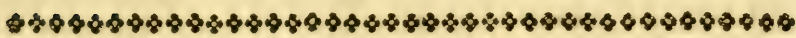
מלכה קול יללת אחיה, ותאמר לו: אחי אהבני! עדוע תתאוונן למאוד מאוד, ותעל נעקתך השמימיה? „האל, אשר לא עזב אותנו עד עתה, גם צימים הבאים הוא יושיענו; אך קוה אליו, חזק ואמן לצדך, וצעיניך תראה, הוא יורה מקום מנוס לנו, גם יתן לחם ומים להחיייתנו. „ויען שלם: האם תדמי בצנפך מלכה, אלהים יוריד לפנינו את המן, כאשר הוריד לאבותינו?" אָהָה אחותי! אל תדבי לצנח, עתות כאלה כבר עזרו, אספו פלאים, ואיש את דעהו עוד כל יעזורו, הוי! הוי! כמות צדעצ או צמא. ותאמר לו מלכה: אלהים אל יחסך לך עון, ואל יזכר את אשר חרפת אותו היום, כי מרוצ שיחך וכעסך דצרת עד הכה. אך עתה כבר זכרון אמנו, דוס, ושצה פה על הבויה היקרה ואני אלך ואשאל לאנשים עוזים, אם יש את נפשם לקצור את מתי מלפני, ותקם מלכה מעל פני מתי, ותלך אל איש עשיר, דצ פעלים אשר שמעו ילא בכל הארץ, כי חונן דלים הוא, למען צקש עזר ממנו. ויהי כאשר דרכה על דלפת ציתו, והכה איש לקדחתה, וישאלה: צתי! למה תצכי, ולמה ידע לצדך, מי הזר לך? ותענהו מלכה: אָהָה ארוני! גדול יגוני מנשוא, זה ימים לא כצידים אשר צאנו אני ואמי ואחי לעיר הזאת, ותעצ צעיני ה' לקחת לו הורתני, והיא שוכצת צמלון על התצן מתי; ואנכי נכדיה, אין מודע אשר יעזר לי ולחחי, ואשר יקצר את אמי. לכן אשאל את האיש הנכבד הלזה אם יעשה עמדי חסד ואמת לקצר אותה. ויאמר לה האיש: התנחמי צתי, גם לי נתן אל עושר וכבוד, גם אנכי אוכל היות מגן לך, צואי אתי למלון. ויהי כאשר הגיעו למחוז חפנס, והכה שלם יושב עדנה על גוית חנה וצוכה. אל כל דואי חנה דמו כי תשכצ ותיטן, ופניה להלות כאיש חולם חלום ערצ. וישאלה הנכד האם שמה אמן? ותאמר מלכה: כן היא היא, והנער היושב עליה, זה שלם אחי. ויקרצ האיש אל המשכצ; ויהי כאשר הצין דשמי פני השוכצת, ויכירה ויפול לפני משכצה ארצה, וילעק לעקה גדולה ומרה, ויקרא: אָהָה! חנה אשתי! פה אמלאך מתי, אָהָה שדי המד לי מאוד! כראות מלכה שטפי עלצונו, ותפול על לואריו, ותחצק ותנשק לו, ותקרא: אָזי! אָזי! ודמעות שמחות כזלו מעל לחייה ושלם מיהד, וינשק ידיו, וישאלהו: האם אתה זה לורדי אָזי אשר חשצנוך למת? פעמים רצות פקדתך אמי, ותספר לי קורותיך. ויעמוד צורי ויאמר: כן, אנכי אצובס, ימים רצים חלפו ועצרו, והכה הלכתי גם אני צמלחמת ה' ללחום כגד אויבני; ויהי היום וישצו ממנו שני

צַר לִי אָחִי וְחֶלְפָהּ מֵאֶרֶץ הַחַיִּים.
 מָה אֶהְבֵּתֶיךָ, מָה יִקְרוּ לִי רַעִיךָ!
 עָתָה דָּאִית מְעַל, מוֹל הַכַּפִּים,
 וְאָנִי בְּשִׁפְלָה, אָסוּר בְּנִתְשָׁתִים.
 אָתָּה תִּתְעַנֵּג עַל הַכֶּבֶד רַעִיךָ;
 וְאָנִי — עֵינִי תִשְׁקֶיף אַחֲרֶיךָ שָׁמַיִם.

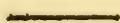
פראג חדש בול תקצ"ל.

יהודה בן יונה לבית ייטלש.

מִלְכָּה וְשָׁלֵם אִו מוֹת הָאִם:

העתקה מלשון אשכנזית:

אִשָּׁה הִיְתָה צֶאֱזָן יְהוּדָה, וְשָׁמָּה חֲנוּה. וְהִיְתָה הָאִשָּׁה הַזֹּאת אֶשֶׁת חִיל,
 וְסוּדָה מְדַע, וְתַגְדִּיל צְנִיָּה מַלְכָּה וְשָׁלֵם, וְתַלְמִדְס מוֹסֵד, וִידְרֹאֵת
 אֶלְהִים. אֲזַל מַלְכָּה הַרְצָתָה הַיּוֹת תַּמִּים עִם ה', וְלִירֹא מִפְּנֵיו מֵאֲחִיה;
 וְגַם אֶהְצָתָה לְאִמָּה נִפְלְאָתָה מֵאֶהְצָת שָׁלֵם הַנְּעֵד, וְתִהִי עֹז לְאִמָּה צִכֵּל
 יִכְלָתָה, אִף כִּי יָדִיה רַפּוֹת, צְרֹאוֹתָה כִּי חֲנוּה עֲמָלָה עַד לְמֵאוֹד לְמַעַן
 בִּלְכֵל אֹתָהּ וְאֵת אֲחִיה. וְיִהִי הַיּוֹם, וְחֲנוּה הִיְתָה צִדּוּשָׁלִים עִם צְנִיָּה.
 לְחֹג שֶׁסְ אֵתְס חֵג הַפֶּסַח, וְתַחֲלָה לְמוֹת, וְצְרֹאוֹתָה כִּי צֹא קֹלָה וְתַקְרָא
 לְצְנִיָּה, וְתַלְוֹס לְאִמָּה: אֵל תִּירֹאָו וְאֵל תַּחֲתוּ וְצֵה' תִּהִי מִצְטַחֲכֵם, כִּי
 אֲנִי יְתוּמִים הוּא. וְתַכֵּל חֲנוּה לְנוֹת אֵת צְנִיָּה, וְתַגּוּעַ וְתַאֲסָף אֵל עֲמָה.
 אֲזַל הַצְנִיָּה נִפְלו עַל פְּנֵי אִמָּהֶם, וַיִּצְכוּ וַיִּתְאַוּנוּ צְקוֹל מַד עַל גְּוִיעֵתָה.
 חֶזֶן מַלְכָּה הִיא מְדַרְצַת עַל לְצֵה צַעֲזוּפָה, רַק שְׁפֵתֶיה נִעוֹת, וְקוֹלָה לֹא
 יִשְׁמַע, כִּי לֹא דֹאָגָה לְחַיִּיה, מִי יִתֵּן לָהּ לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת; אִךְ צְדוּמִיָּה
 צִכְתָּה נִפְשָׁה עַל מוֹת אִם יִקְרָה, אֲשֶׁר נִפְשָׁה קְשׁוּרָה צִנְפָּשָׁה. אֲזַל שֵׁלֵם
 זַעַק לְמֵאוֹד מֵאוֹד. וִידְאָג אִךְ לְנִפְשׁוֹ. לְאִמָּה: מִי יַעֲדִיפֵנִי לְחַס חֲקִי? מִי
 יִתֵּן לִי צְבָד לְלִצּוֹס? מִי יִצִּיאֵנוּ תַחַת לֵל קוֹרְתוֹ? — וְיִהִי כֹאֲשֶׁר שָׁמַעָה

משלי מוסר *

1. החזיון (ניזק לעסטינג).

עמוק בתוך היער, אצל חורש מצל יפה ענף השוכן בדר, מקום אשר שמה כפעם בפעם עמדתי על האורב ובלט הקשבתי חיתו יער דוברות אשה אל אחותה; שם תחת אשד נחל נחמד לעין, מימיו בלי שאון ושאון ירוצו, שכבתי שלו ושקט, ואחוז בסבכי רעיונות יגעתני למצוא משל; ואמצאהו תועה במדבר, לא תואר ולא הדר לו ועתה עמלתי לעשותו באדרת נעימה ויפיפיה, ולתת לו שיר ומליצה.

הגיתי, בחרתי, מאסתי, כאגלי טל זעת אפים מצחי הטיפה — אך לשוא, אין אומר ואין דברים מצאתי, חם לבי בקרבי וחמתי בערה בי, מלא קצף וחרון קמתי ממשכבי, ואפן לרדת מן היער, והנה! פתאום ראיתי אור, תמונה מעוטפה בצעיף צעדה לקראתי — ואשא עיני, והנה במכלל יופי ובעטרת תפארה, עמדה בת שירתי, המשל לנגד עיני.

ובשחוק

(* שפת יתר תהיה, לרוב מתועלת משלי המוסר ועל הטוב והתושיה אשר הצמח מהם, והיתה זאת לערה, כי גם בטרם נאלף המאסף, התראו משלים כאלה מרי חודש בחדשו, חוברו יחדיו סאת השליצים הנכבדים או; וגם מליצי צרפת ואשכנז, מן הראשונים Voltair, Florian, La fontaine וכדומה, ומחכמי אשכנז, לעסטינג, געלזערט, הערדער, ווייסנער, געסנער ורבים כהם, גדלו והצליחו במעשה המשלים האלה; אולם סאו נאסף המאסף אין איש שם על לב לעשות כמתכונתם, ולפתח את לב הנער הרך למוכר ולתעורה; לזאת קמתי ואתעורר להביא פרחים האלה באגודת בלווי העתים, ואם ייטב בעיני החכמים מוציאי ב"ה ע גם הם יוסיפו כהנה וכתנה עליהם. ואם העליתי דשף מוסר וצדקה בנפש פרחי ישרון, רב לי

וגם אנכי הייתי צין השצויים, ואהיה כלוא ימים רבים צארן נכריה,
 ועצדוני וענו אותו; אכן קרצה שנת הגאולה, שד לצאותינו צא ציד
 דמה אל הארץ אשר אני יושב עליה, ויגרש משם את הגוי אשר עצדתי
 לו, ואחרי כן ילאתי צדכוש גדול, למען שוב אליכם שמה — אזל אהיה!
 אמלאכם נעצז, ואשתי היקדה לי מפנינים איננה, כי לקח אותה אלהים.
 אך ה' נתן, ה' לקח, יהי שם ה' מצדך, כן אמר לורי צנשקו את
 צניו. ויחל עוד עת מה, ויקצור את אשתו. ויהי כאשר עמדו המתאצלים
 על קצר חנה, ותאמר מלכה אל שלם: אחי! אמנם עתה יצואו דצרי,
 אמנו הלכה צדך כל הארץ, והיא צשמים ממעל את אציה, אזל גם
 אנתו שוכן שמים, כי הקים לנו מושיע, וישלח אצינו הנה למען אשר
 נחיה ולא נמות. עתה תאמין, כי ה' יעודך יתום ואלוונה, ויריב
 דיצם אף אם לא יוריד לפניהם את המן. ויען שלם: לדקת אחותי:
 העשתי לאלהים; עתה ראיתי, כי חסדי אל לא תמנו, ולא כלו דחמיו,
 גם ייעיז לרעים ולטובים. כן דצרו מלכה ושלם על קצר אמהם. והי
 כאשר נטע לורי שלשה כפות תמרים על הקצר, וילא מירושלים, וילך
 לעיר מולדתו. אזל עלה האיש ההוא מעירו שלם פעמים צשנה,
 להשתחות ולצנח לה' לצאות צירושלים עם צנו שלם, וילך גם על
 קצר חנה. וכן יעשה מדי עלותו צצית ה', כן הלך עם צנו על מנוחת
 חנה וישצו תחת העלים, ויתאצלו שם.

דוד דייטש איש ברעסלווא.

„מה תשיב לי“? שאג הרשע בודון לב. ושניו נתעו
באכזריות חימה. „חייך נתונים נתונים לי, והם
„משכורת חלף עמלי“ כה השיב הנמר, וישעסו לגורים.

כן רשעי ארץ את עמיתם יעזורו, כן זדים ארורים יעמדו
תחת מסוה הצדקה למשגב הולך שחוח, למען הוציא
את חלבו ואת דמו ממנו. ועל זה אמר החכם רחמי
רשעים אכזרי.

הקוף והשועל.

ש י ח ה

הקוף. הגידה לי. ערום מכל חית השדה! יצור אחד
תחת צבא השמים, אשר לא ידעתי לעשות
כמעשהו ולהשוות מעללי פנים בפנים.

השועל. ואתה קרא לי יצור אחד תחת צבא השמים,
אשר לא יקטן בעיניו, לעשות כמעשיך ולהשוות
מעלליך.

מעתיקים צעירים! ראו זה מראה נגד פניכם.

4. הגויה והנפש.

הנפש והגויה. אחיות תאומות מבטן הטבע, צמחה
מריבה ביניהם, ותעל חמתם עד אשר גזרו אומר
להפרד אשה מעל רעותה; בימים אחדים, אחרי אשר
חמת הנפש שככה ואפה חלף הלך לו, ותשב שנית אל
אחותה לראות את מעשיה ואת כל התלאה אשר מצאתה
בהפרדה מאתה. ותקם לבקש את הגויה, והנה! היא
יושבת על סיר הבשר למלאות בטנה מעדנים, ובראותה
את אחותה הבכירה, ותצחק לקראתה לאמור „הביטה
„עלי אחות! נפתולי אלהים נפתלתי וגם יכולתי, האמנת
„כי בסורך ממני יפלו פני ובהי כליל יחלוף, ונהפוך הוא,
„בשרי ישכון לבטח הולך וגדל על כל גדותיו, שמנתי,
עביתי, ביתר שאת ועוז — וחייתי ורביתי“ —

ובשחוק פתחהפיה. "תלמיד צעיר לימים! למה זה הפל
 "תיגע ותשכח תגמולי? האמת יבקש את מסוה
 המשל, אולם מה בצע אל המשל במסוה המליצה? מה
 ימכנך עמלך. בתחך לו מעטה פאר, ותשנה יד ביד, רגל
 ברגל, הערוגת הבושם ריח שמניך דורשת? החדלתי את
 מתקיו ואת תנובותי הטובה, לשום בפור עיני ובילדי נכרים
 אשפיק? אם הבנים בניך ונצר מטעך, רב לך! ותשוואות
 חן חן למו, אם אר אמת נקי, והגיון חכמת לב ישרה
 ישאו מדברותיך. — "שפתי נעות לענות, אולם בשצף,
 המשל חמק עבר והחזיון הלך חלף לו.

"חלף הלך לו"? מפי הקורא הלועג אזני תשמענה. "מי
 "זה פתי יאמין לדבריך, ומי איש בער לא ידע כי
 "רמיה תחת לשונך? אשיות משפטך הצנומות והשדופות.
 "מקוצר רוח ומאולת יד, בפי בת השיר. המשל שמת":

כנים דבריך, גם צדקת בשפטך, ידיד קורא! בת שירתי
 לא ראו עיני ולא לקחה אזני שמין מנה, אין כל
 בלתי משל כפרתי לך, ומרחם חזיונו יצא לך המשפט אשר
 אמרתי. האנוכי הריתי את הרעיון הזה? אינני ראשון
 ואינני אחרון, הדורך בגיא חזיון הזה, ישים דברו בפי אחד
 היצורים על פני האדמה, או לפתגם רוח נעלם ונשגב,
 אשר כמונו במוהו לא ראינוהו מעולם.

יוסף ווייסע.

2. האיל והנמר.

איל אחד נאחו בסבך בקרניו, געה במר נפשו לישועה,
 ויועק זעקה גדולה ומרה; לשמע און שמעו נמר
 שכול השוכן הרחק כמטחי קשת מן המקום ההוא, וימהר
 להחיש את צעדיו שמה, וירא את האיל כי ברע הוא,
 ויקם ויושיעהו הפשי, "במה אקדמה פניך, ומה אשיב לך
 "לתודה, כי החיית נפשי ותצילני מרדת שחת" קרא האיל
 בעינים דומעות ובלב שמה.

ויהי בבוקר, וייקץ משנתו, ויבהל, כי כל יפיו ותפארתו
 בין לילה היה ובין לילה אבד. עליו היו לחרבה
 ועלהו למרופה, כערער בערבה עמד על פני כל אחיו
 אשר עלו מעט מעט לצבי ולמחמד עין, והוא היה לשממה
 ולחרבון. על זה נאמנו משפטי קהלת: אל תהי סכל,
 למה תמות בלא עתך.

7. הסוס, והפר

על סוס רם ומתנשא, רכב בחור אחד צעיר לימים על
 גפי מרומי קרת לצבי ולתפארת, והרסן בידו בגאון
 וגאווה, «אולת היא לך וכלימה!» קרא פר עובר על פניו
 מול הסוס, «אנוכי בושתי ונכלמתי לשאת נער על שכמי».

«ואנוכי», השיב הסוס, «לא אֶכְבֵּד, אם אפיל נער חלש
 ורפה ידים ארצה».

טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד
 עיר.

יוסף ווייסע.

מכתם.

עפרון בעת גויעתו.

עֶפְרוֹן הַסּוֹכֵן, עַל עָרֵשׁ דָּוִי סְרוּחַ,
 וְטָרַם מוֹתוֹ בְּלֵב תָּמִים, בְּיַד אֵל יִפְקִיד הָרוּחַ;
 כִּי יַעַן כָּל רְבוּשׁוֹ, מִיַּד נוֹשָׁיו לָקוּחַ,
 גַּם רוּחוֹ בְּקִרְבוֹ, אֵינְנוּ נֶכּוֹן וּבְטוּחַ,
 וְחֵישׁ טָרַם מוֹתוֹ, בְּיַד אֵל יִפְקִיד הָרוּחַ.

מהג'ל.

ה'הומיה ופתיות שוגה באולתה" ! קראה הנפש בשנינה ,
 „אם בשרך גאה גאה והיית דשן ושמן , הייטב
 „לך בעבורו ? הלא לרעתך ולאבדן חיך , המשפחת הזאת
 „בבשרך ? וזה לך האות , כי מהר יבוא רקב בעצמותיך .
 „ותם לריק כחך , ופעלך מאפע" . הן המה דברי קהלת
 החכם : הכסיל חובק ידיו ואובל את בשרו .

5. האיה , והגותן זמירות בלילה .

איה אחת ירתה חציה על נותן זמירות בלילה , ותאמר
 אל לבה , „אם קולו ערב ונעים , איך מאוד בשרו
 „לחייך יטעם" ; המרוע לב או מפתיות דברה כזאת , לא
 ידעתי .

אולם יום אתמול שמעתי , „מה נאוו לחיי הכחור הזה ומה
 „נחמד מראהו לעין ! אם תמונתו יפה ונאדרה מה
 „מאוד תרב חכמתו ביתר שאת ויתר עז" ! וכי לא מחכמה
 דברו כזאת , ואת ידעתי .

האדם יראה לעינים ואלקים יראה ללבב .

6. האביב .

הסתיו חלף הלך לו , והאביב במעטה תכלת וארגמן
 צעד ארצה ; ויהי היום , ויעבור על פני שושן
 צעיר לימים , ויקרא אליו בכפים שמוחות „ברכני נא גם
 „אני , אבי" ! .

„אם חפצת ברכתי טרם נועדה לך , הא לך" ! כה אמר
 האביב ויברכהו ; אז מהר עליו התפתחו ליופי
 ולתפארת , התפשטו דליותיו הקטנים על כל גדותימו ,
 ויהי גביר לכל אחיו , כל עובר על פניו שש על יפיו והדרו
 ובהריחו את ריח הניחוח ויהי לו למשיבת רוח ; ויגדל
 הפרח מאוד מאוד ותעלוונה כליותיו , ומלא גאות וגאון
 על עדיו וכבודו , ועטוף בחלומות נעימות , נרדם עת נמר
 צללי ערב וישן .

ומה נשגבה עוד ראשית השנה!
 לא רק לארץ תטה מנלה,
 אך גם במרומים יתנוסס דגלה.
 בבואה על כסא משפט יתגשא אל אמונה
 יעדה גאון וגבה ילבש צדק,
 יגן על עיושנים יבער חדק.

בי מאוני צדק וכפות ישר ביד הארון,
 בס לשקל כל מפעל טוב כל חטא וזרון.
 אשרי איש צדקותיו יכריעו,
 ופשעיו מעלה יעלו.
 אוי לו אם המה שיצאם יגביהו,
 ואלה מכבד מטה ישפלו.

או אחרי בכסא משפט ירו הדח,
 השופט כל הארץ ומושל ורודה.
 יפקד על כל יציר וגורל לכל חי ידה,
 יחרגו פועלי און רשע ילבש חרדה,
 ועושי רשעה אשר בדת אל יבעטו,
 בשומי חמתו ידשו יחבטו.

למו יום זה איום ונורא, יום ענן וערפל,
 יום חשך וצלמות חתלתו אפל!
 לא בן לתמימי דרך החפים מעון,
 המה ירגו בגאון ה' ירימו מצח,
 טוב לא יחסרו לא ידעו עצבון,
 ולחזות בנעם אל ישישו לנצח.

לכן יום זה יום פקדה יום הזכרון,
 קדוש הוא לעדת יעקב לשבטי ישראל,
 ליום הקהל יחד אל בית אלהים להקוות,
 ייעדוהו, שם לפני רוכב ערבות
 ישפכו שיחם, מוסרות החטאים ינתקו,
 ומסיגי עון ורשע נפשם יזקקו.

ה נ י ו נ י ר ו ח י

אשר שכנתי אל חיק אבי היקר נ"י
לעת ראשית השנה .

לעת תקופת השנים .
אדא על כנפי רננים .

מפרי מהשבותי להביא אשכר
למשא נפשי הוא אבי היקר .

הנה כנבל עלה מגפן יציץ משדה .
כן השנה העוברת תחמק ותעדה .
ופרחיה יקמלו מתלמי פני חלד .
ומהורתה : העת אחותה תולד .

היא השנה החדשה . שית תפארת תעדה .
מה יפו פעמיה ! על כנפי דוח הדא .

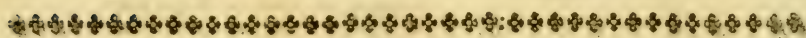
לפרש כנפיה הנעימות עלי כנפות
האריץ . ובקול פעמיה המגשפות
חיים ושלוש . תעיר כל לב כל נפש ישנה .
תודות לשלח למכב גלגלי העתים .
אשר ער כה בעד כוכבי חייהם לא החתים .
וגם בשנה הזאת עמרם רצון כצנה .

תעירם . גם על כנפי התפלה לדאות .
לאשר טובותיו על כל חי משתרעות .
בעד נפשם ורעייהם והצאצאים והצפיעות .
כי גם בשנה העתידה ובעתים הבאות .
יריק עלימו כצל על עשב . שבעות
טובו . ובשלותם אסון ואיד אל יפרעו פרעות .
ומה

מִחַ עֲצֻמוֹתַי יִשְׁקָה . אִמְצָהוּ בְרִיא אוֹלָם ,
 הַחַיִּים וְהָאֲשֵׁר יִבְרָתוּ אֹתוֹ בְרִית עוֹלָם :
 מוֹדַע לְשִׁלוּהַ יִקְרָא . עֲנֵג וּשְׁשׁוֹן רַעִי .
 יִשְׂאֵם עַל אֲבֵרַת רוּחוֹ בְּצִיץ עַל מִצַּח .
 בְּמַחְזוֹת נַחְמָדִים יִאֲפֹפוּהוּ צֹאצְאֵי מַעִי .
 עַדִּי יִשׁוּב שְׁבַע יָמִים לְמִנּוּחַת נִצַּח .

גַּם עָלַי , צוּרִי ! מִמְרוֹם שְׁבַתְךָ הִצִּיצָה .
 זֹרַע הַיִּשְׂרָאֵל וְהַצְדָּק הִצִּיצָה .
 עַל מַטְעֵי נַפְשִׁי , אֵף אֶת רוּחִי הָעַר
 לְתוֹרָה וּלְתַעֲוֹדָה , כִּי אַךְ זֹאת תּוֹחַלֶת
 אָבִי זֹרַע צְדָקוֹת . לְרֵאוֹת מִבְּשִׁלַּת
 אֶת פְּרִי עַל תִּלְמִי לֵב בְּנוֹ הַצֵּעִיר .

אֲבַעַר רֵאבֶנֶל מֵאוֹיְסֵטְעוֹרְלִיטֵץ .

תהלים ק"ג

1.

בְּרַכֵּי נַפְשִׁי אֶת אֲדֹנָי :
 הַלֵּל אֶת גְּדֹל צְדָקָתוֹ :
 חֲסֵדוֹ תָּמִיד תִּמְלֵל לְשׁוֹנֵי .
 וּשְׁפָתַי יִבְעִי עֹז גְּבוּרָתוֹ :
 נַפְשִׁי נִבְסְפָה לְהוֹדֹת לְנַפְשׁוֹ .
 וְכָל קִרְבֵי אֶת שֵׁם קִדְשׁוֹ :

2.

בְּרַכֵּי נַפְשִׁי אֶת אֲדֹנָי :
 לִבִּי , בְּכָל שִׁיר וְתִהְלֶה :
 כִּי לְחֲסֵדוֹ מִיְהוָה עֵינֵי .
 וְרוּחִי יִקְוֶה לוֹ לְעוֹלָם סֵלָה :

עתה, הלעת הקדושה הזאת,
 הבימים הנוראים האלה.
 משכיות רוחי שוכבות הזוות.
 תדמינה? ואסורות במוכרות.
 הדומיה, כבמאסר כלא.
 תוך קירות לבבי תהיינה צרורות?

אך לא כן! ראשית השנה שבט משלה תניף
 גם עלי נפשי, טל הרגשות כדלף
 תרעיק, מעטה תהלה תלבש כמעיל וצניף,
 תעוף על כנפי זמר, ובמו ניב
 שפתים, למרומים תשלח תודות אלה,
 לנותן חליפות וצבא לעתים הלה

כי עד הנה חיים ושלום נתן,
 לי ולמחמד עיני הוא אבי היקר,
 אשר תחת דגל אהבתו בגיל עלי עדו.
 עתות השנה החולפת וימי תקופתו,
 ואשר שושני טובתו פפר
 נרחב ונאות חמד, תבל לי העדו.

אך בתפלה ותחנונים עיני תדלף,
 לבוחן עלילות כל בני חלוף,
 ביום התרועה בתקוע לאמר:
 „אנא אל, לרנת עבדך הקשיב!
 עת על צדיק בפתגמך הטוב אמר תגמר,
 וגמול ישרי לב ועושי טוב אל חיקם תשיב.

נא גם עלי אבי ממעון קדשך השקיף.
 וגמול טובו יגמל עלי, לו שלם בסאסאה.
 ימיו עוד ירביון, עת חייו תכפל,
 בחיל צבאות טובותיך אותו הקיף,
 פעמיו ירחיק בפלגי גיל ושמחות, אך רעה
 ובל פיד והוה, מנו ירחקו ישבו בשפל.

6.

עוֹשֶׂה צְדָקוֹת אֲדֹנָי,
 עִם כָּל בְּרוּאֵי עוֹלָמִים:
 יַעֲבִיר כָּל רֵב זְדוֹנָי,
 וְגַעַר מֵאַתָּה כָּל הַקָּמִים:
 לְיֹדְעֵי בְרִיתוֹ יָקִים,
 וּמִשְׁפָּטִים לְכֹל עֹשׂוֹקִים:

7.

יֹדִיעַ דַּרְכֵי לְמוֹשֶׁה,
 חֶסֶדוֹ וְטוֹבוֹ לְאִישׁ עֲנִיו,
 כַּאֲשֶׁר מִחֲכָמָתוֹ לוֹ יֵשֶׁה,
 קָרַן וְצַהֲלֵ עוֹר פָּנָיו:
 אֲזוּ נִגְלוּ לְעַמִּים מַעֲשָׂיו,
 לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲלִילוֹתָיו:

8.

רַחוּם וְחַנוּן אֲדֹנָי,
 לְכֹל יְצוּרֵי כַפּוֹ:
 הַגִּיד זֹאת עַל סִינָי,
 כִּי הוּא יֵאָרֶךְ אַפּוֹ:
 הוֹדִיעַ כַּאֲשֶׁר עוֹלְמוֹ הַנּוֹסֵד,
 כִּי הוּא אֵרֶךְ אַפַּיִם וְרֵב חֶסֶד:

9.

לֹא לְגַצַּח יָרִיב עֲמֹנוּ,
 בְּעֵבֹר עֶזֶן וְאַשְׁמָה:
 לְשִׁפּוֹט זְדוֹן מֵעַלֵּלֵינוּ,
 כִּפֵּי מְרִינֵנוּ הֲרַמָּה:

נִפְשֵׁי זְכָרֵי רוּם מֵעַלְלָיו.
וְאֵל הַשְּׁכָחֵי כָּל גְּמוּלָיו:

3.

הַסּוֹלַח לְכָל עֲוֹנָי.
וּמַעֲבִיר עַל כָּל אֲשַׁמְתִּי:
וְאִם אָנוּשׁ אָנוּשׁ אֲנִי.
בְּחַמְלָה יִכַּסֶּה לְכָל חַטָּאתִי:
יֵאָזֵן תָּמִיד לְקוֹל שִׁיחִי.
הִרְפֵּא לְכָל תַּחֲלוּאֵיכִי:

4.

הַגּוֹאֵל מִשַּׁחַת חַיִּיכִי.
וְנִפְשֵׁי יִפְדֶּה מֵאֲבֵרוֹן.
אִז חַיִּי נִצַּח תְּנוּחִי.
בְּאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ הָאֲדוֹן:
נִפְשֵׁי צָפִי לוֹ בְּתָמִים.
הַמַּעֲטָרְכִי חֶסֶד וְרַחֲמִים:

5.

הַמְּשִׁבֵּעַ בְּטוֹב עֲדִיךָ.
וּמְרוּהַ תִּשׁוּקֶתְךָ בְּנַעֲמִים.
יֵאָזֵן בְּחַמְלָה לְקוֹל עֲנִיךָ.
וְשׁוֹמֵעַ שְׂאֵלֶתְךָ בְּרַחֲמִים:
יַעֲרֵב עָלָיו קוֹל שִׁיחִי.
וְתַתְּחִדֵּשׁ כְּנֶשֶׁר נַעֲוָרֵיכִי:

13.

בְּרַחֵם אָבִי עַל בְּנָיִם.
יִכְהוּ וּלְבוֹ יִכְאֹב בְּמִסְתָּרָתָּ;
יִסְרְהוּ יִרְצְהוּ בְּדַבְרֵיִם שׁוֹנִים,
בֶּן עִם יוֹסֵר עִם סוֹרֶרֶת;
נִפְשׁוּ כָּל יְאֻשִׁים בְּרוּאֵי.
כִּי רַחֵם יְיָ עַל יְרֵאָיו:

14.

כִּי הוּא יָדַע יִצְרָנוּ.
וְכָל נַעֲלָם מֵאֲתוֹ הִתְשׁוּקָה,
אֲשֶׁר יִרְחֹף בְּאֲדָמַת חֶלְקֵנוּ;
גַּם יוֹדַע נִפְשֵׁינוּ הִרְיָקָה,
וְאֵת לִבֵּינוּ וְעֵינֵינוּ הִטְחָנוּ,
וְזָכוֹר כִּי עָפָר אֲנַחְנוּ:

15.

אֲנֹשׁ כְּחֶצִיר יָמָיו,
וּכְעֵשֶׂן מֵאֲרָבָה כָּל תִּיתוֹ;
נִכּוֹן הוּא בְּכָל פְּעָמָיו,
לְהַגִּישׁ תְּמִיד לְיוֹם מוֹתוֹ;
יִגְדוֹל, יִגְמוֹל, יִפְרַח צֵיץ,
וּכְצֵיץ הַשָּׂדֶה בֶּן יְצֵיץ:

16.

כִּי רוּחַ עֲבָרָה כּוֹ וְאֵינָנוּ,
פְּתָאוּם יִחְלוֹף וְיִכְלָה לְאֵין.
חַיֵּשׁ כְּלַבֶּת בָּרֶק יַחִישׁ חַיֵּינוּ,
עִם כָּל נֹעֵם מַחְמְדֵי עֵין:

יעבדם מלפניו בקיטור
ולא לעולם יטור:

10.

לא בהטאינו עשה לנו
להכרית שמנו בגוים
אף כי כוכד אשמתינו
השתרגו עד שמים:
כל ישלם לפי מעללינו
ולא כעונותינו גמל עלינו:

11.

כי בגבה שמים על הארץ
גבה אמת אהבתו עלינו
יצילנו מכל אסון ופרץ
וישקיף תמיד לצעדינו:
כאשר אין מספר לברואיו
גבר חסדו על יראיו:

12.

ברחק מזרח ממערב
הרחיב חסדו לברואי צלמו:
חטא יעביר לשומרי אמריו
ואשמה מסגולת עמו:
כלם הרקיע מאתנו
הרחיק ממנו את פשעינו:

20.

בָּרְכוּ יי גְבוּרֵי כַח עוֹשֵׂי דְבָרוֹ,
 וְשִׁבְחוּ אֶת רוֹם צְדָקָתוֹ;
 מִלְּאֲבוֹ הַגִּידוּ אֶת מְאֹמְרוֹ,
 וְסִפְרוּ מֵאֵין חֶקֶר חֲכָמָתוֹ;
 רְגִזוּ לְקִרְאֵת מְאֹמְרוֹ,
 לְשִׁמוּעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ;

21.

בָּרְכוּ יי כָּל צְבָאִיו,
 שִׁבְחוּהוּ כָּל אֲשֶׁר בּוֹ נְשָׁמָה;
 הִלְלוּ אֶת שְׁמוֹ יְרֵאִיו,
 כִּי כָּלְכֶם יָצַר בְּחֲכָמָה;
 יִשְׁמֹר כְּבֹבֵת עֵינָיו,
 מִשְׁרָתָיו עוֹשֵׂי רְצוֹנָו;

22.

בָּרְכוּ יי בְּכָל מְקוֹמוֹת מְמִשְׁלָתוֹ,
 וְהַגִּידוּ מִפְּלָאוֹת מַעֲלָלָיו,
 תַּחֲוֹ בְּכָל הָאָרֶץ תִּפְאַרְתּוֹ,
 וְכָל הַיּוֹתֶכֶם הוֹדוּ אֵלָיו;
 מְרוֹם! לְעֹזְרֶתְךָ מִיְּחָלִים עֵינֵי,
 בְּרַבִּי נַפְשִׁי אֶת אֲדָנִי;

מרדכי העלישוי ער.

אנוש ברנע יפרד מ'זמו.
ולא יכירנו עוד מקומו:

17.

והסד יי מעולם על יראיו.
במקור חיים אשר באפינו.
בה יעיד שארית בברואיו.
והיי נצח שתול בקרבינו:
אמונתו ישמור לנאמנים.
וצדקתו לבני בנים:

18.

לשומרי בריתו.
יגמיל נעימות בימים.
יביע להם עוז אהבתו.
ויעטרם בין חכמים:
ישׁיב אמת לטובתם.
ולזכרי פקודיו לעשותם:

19.

יי בשמים הבין בסאו.
ומקום מושב קדשו ברקיע.
עיניו יחזו מרום שיאו.
והודו על כל תופיע:
אמונתו מה מאוד גדלה.
ומלכותו בכל משלה:

הולך רכיל

כל גאה יכניע ברוע לשונו
 והולך רכיל על כל כבוד
 הנה לא כוחו בפיו
 ואפו בין שפתיו
 יחפויז ודברו כחרב חרה
 ורוח פיו הבלי אש
 תחת צאלי חנופה ישפפ
 בסתר חמלה וחנינה
 מי גלה פנים לבבו?
 ובפל רסנו מי יפין?
 ירתיח כסיר מצולות לב
 וזורע שנאה בכל קרב
 יפריא ראש ולענה
 יתנם למאכל ריב ומדון
 ישפוט על כל אדם
 כל נקי כל צדיק ירשיע
 שטו מעליו כל איש
 אך בצלם אלקים לא נברא

מהג"ל.

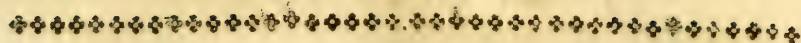
אור עולם

אלקים, מה רב אורך אשר צפנת בעולמותיך*
 אכן השמש נגדו מצער היא בהנפיה

חלא

רודף אחר כבוד, כבוד בורה ממנו

ויהי כשמוע גיחזי כי מלבושי כבוד יתנו יקר לבעליהם
 ויאמר אל לבו: עתה הנה נא ידעתי מדוע עד עתה
 נשכחתי מכל לב לא שזפתי עין כל רואה, כמעט פאשר
 לא הייתי אהיה. — הבה נא אף אנוכי, אלביש רקמה
 ומשי, וזהב וכסף וכסוני כל היום, והיה אך כבוד נחלתי.
 הבוקר אור והנה גיחזי יצא ושב בחוצות ברחובות תעכסנה
 רגליו עובר בשוק וישקיף בפני כל עובר. הנה נא שם
 יעמדו נכבדי העיר, ויתלחשו עליו, יורו עליו באצבעותיהם—
 הלא יתגנב אחרי גוים — הם! מה ישמע? הידעת את
 הנער ההולך אחרינו? שאל איש את רעהו, הנה הוא לבוש
 כאחד מנגידי העיר, ידעתיו גם ידעתיו השיבו האחר
 ידעתיו כי הוא — בער וחסר לב לא יצליח לכל מלאכה.

עת וכבוד נחלות אדם גם שניהם
 אכן ינוסו ממנו כי ירדוף אחריהם
 אם נכבד גיחזי בעיני אדם לא נכבדת
 הלא גם קלונך מקדם לא שמעת
 יצאת בחוצות לרדוף אחרי כבוד
 הנה גם המעט היה לך האבדת אכזר.

יאקב ליב פאללאק מאייבשיטץ.

דמעות ניהומים *

3.

אהה רחם עלי אתה מקור הרחמים!
ככה התפלל מנשה ונפשו מרה לו. והנה
שערי השמים נפתחו ומלאך תנחומים לקח
הדמעות מעל לחיו ויתנם אל מאוני המשפט
והנה קול בא מאת אב הרחמים. שוב
בני הנה סר עונך וחטאתך תכפר.

דמעות עשוקים

4.

יובון נחלי דמעות
בלתי הפוגות
על קבר וחלל
צועקים ביללה
על מרף ושלל
במארה וקללה
בנחלי בוערה
שלחו תבערה
על זרון ועברה
אין מרפה למזורם
אין מסכור למקורם
עד יעבור זעם
עד ישקט רעם
עד ימצאו הקבר
אחרית כל שבר.

דמעות התשובה **

5.

אשרי עין אתכם דומעת
בני נצח כולכם הנכם

מקום

* מהרענן דער רייע.

** מהרענן דעם ווידעוועהעכס.

הלא ינמו צללי ערב גם היא אך תסיר קרנותיה
הלילה כסה פני תבל — והנה יורח אך אור גבורותיך*
מהנ"ל.

שמונה הנה דמעות האדם

דמעות אהבה

1.

ממעל לארצות החיים
בתכלת עצם השמים
תזרח שמש נוגה אור
לפיד האושר והשמחה
כשמש בשעות הערביים
תשלח קרנותה אל תוך המים
כן שמש האהבה
אל דמעות תדמעו עינים.
חן ואת ברית כרותה לשמים!

דמעות התפלה

2.

בעץ שתול על פלגי מים
יפרח עליו בערי עדים
כן נחל שוטף חיים
דמעות תדמעו עינים
מלב ישפך כמים

דמעות

* הסיוט עשהנותיו אשר פביב שחו על האדם כל היום יטניעו הטוב מאתו
לדרוש את ה' לא יוכל להמלט רגע אחת פני רוב עמלו ויגיעה רבה אשר
באקבי בדול ירדכו עליו להביט אל פעולת יוצרו ורוב גבורתו; אכן על
משכבו בלילה, בהשקט ובטח הפירתו או ילך כולו שלאנו ושקיו על סולם
החקירה סוצב ארצה וראשו מגיע השמיטה ואור אלקים עליו יורח.

על הסלע הך ויצאו מים,
מתקדש בישימון לבך יצאת
בקשת רחמים אך לא מצאת
על הסלע הכית, ויתן מים.

... ל . . פאללאק.

יתר מרעהו

מה הוא היקר עלי האדמה? הנפש, מה הוא המר? העוני.
מה הוא המתוק? האהבה, מה הוא המאוס? חסרון
האמונה, מה הוא הקרוב? המות, מה הרחוק? המול.
מה הוא הנחפץ? התבונה. — מה הוא הקטנה? דעת את
עדכו, מה הוא הקל? ראות נגעי אחרים, מה הוא הנעים?
מלאות את נפשו.

הראשון הוא פתח אושר האדם ורוממת מעלותיו,
השני אך פרי כל אולת ופרועת מוסר,
והשלישי אחת מאלף תמצא. כבר משלו: אין אדם מת
וחצי תאוותו בידו.

... ל . . פאללאק.

שיר ידידות

על ראש שמחת הבחור המשביל הימן בן שוע מעיר פ'

זמרת עבר! על אברתך שאיני,
אל-גוה קדשך בית הלחמי הביאיני,
מקום על דוד בהירך נועם תרעיפי;
לנצח בבגורו מיגך תנחני,
לנוע מיתריו ירך התמכני,
ומהן שפתותיו עלי המיפי.

מקום דמע בלתי נובעת
הנה לא יסוף זכרונכם

דמעות השמחה

6.

יגון נחלת אדם עלי תכל
עמל וכעס מנת חלקו
על כן בהפוך לשמחה האבל
יזבון דמעות על לחיו

דמעות הזגון

7.

למה תבכי עיני
בדמעות אותן התיני?
תקותי אם אבדה
עתי אם בגדה
הלעולם יזכו?
הלא ימים ישובו
והנה בארץ החיים
באדמות הנצח
ימחה זעת כל מצח
ודמעת כל עינים

דמעות המתקדש*

8.

עדה הקדושה במדבר יצאה
צמאה לשתות, מים לא מצאה

מִתַּק שִׁפְתַי עַמִּים טַעַם טַעַמָּה.
 לְשׁוֹן תְּהַלֵּךְ בְּאֶרֶץ לְךָ הַנְּעַמָּה.
 לְרוֹמִית מִדְּבַרְתָּ גְדוּלוֹת הַגְּבֻרָה;
 * אֱלֹהִים רְאִיתָ עָלִים מִן־הָאָרֶץ.
 עֲגָבִים בְּפִיהֶם בַּחֲלָקוֹת פָּרְצוּ פָּרֶץ.
 "מֹות בְּשִׁיר. " אָמַרְתָּ גַם עֲבַרְתָּ.

שִׁירֵי דָוִד מִהַבְּלִיָּהֶם נִשְׁגְּבוּ.
 "נִגְדָה אָמַרְתָּ אֱלֹהֵי תְהוֹ נְחִשְׁבוּ."
 כֵּן אָמַר גְּזֵרָה לְמִשְׁפַּט תְּרַצָּת;
 בַּחֲבֻרָתָהּ דְּבִקְתָּ וּבְרַעִית נְעוּרִים.
 חֶבֶק חֵיק עֲבָרְיָה עֲטַרְתָּ בַחֹרִים.
 הַחֲזִיק יָד בְּבַת אֵל חֵי נֶצַח יַעֲצָתָּ.

עַץ אֲדִיר יִשְׁגָּה קִצְרֵיו יָם שֶׁלַח.
 נְחֻמָּד לְמִרְאָה עָלֵיהוּ טוֹבִים לְרִית.
 פְּרִיז מֵאֵין נִמְצָא יָכוֹל לְפָרַח?
 זָרַע דַּק מְאֹד טָמוֹן בְּעֵבִי הָאֲדָמָה.
 כֵּן בְּסִתְרֵי הָעֶפֶר יִכְנֶהוּ שְׁמָה.
 בְּעֵלִיל לְאֶרֶץ יוֹסִיף תַּת לוֹ כַּח.

כֵּן בֶּן־מִשְׁפִּיל! בְּמִחְבָּא תַעֲשֶׂה תוֹשִׁיָּה.
 בְּלִי נִשְׁמַע קוֹלְךָ תַחֲזוֹן נֶפֶשׁ עֲנִיָּה.
 בְּלֹט תִּפְעַל יְשׁוּעוֹת בְּקָרֵב עֲמֹה;
 סוֹפֵר מְהִיר! יָדְךָ לָעַט שְׁלַחַת.
 עַל דְּבַר־אָמַת כּוֹ מִשְׁכַּת גַּם צְלַחַת.
 יוֹעֲצֵי חֲכָמֵי גוֹי שְׁתוּ לֵב לְטַעַמָּה.

שִׁפְתַי רוֹמְמָה! חֲזִקֵי נָא הַפַּעַם!
 עֲגִבֵי דַעַת לְמַדֵּי טוֹב טַעַם •
 רוּחַ שִׁירְתֶּךָ נָא תִחַל לְפַעֲמֵי
 לְמַדֵּי הַיּוֹם מִשְׁפָּטִי וּמִירוֹתֶיךָ •
 גַּם הִרְאֵינִי פְּלֹאוֹת מִדְּבָרוֹתֶיךָ •
 אֲנִי אֹמֵר יְדִידוֹת וְשִׁמְעֵי יֵאָהֲבֵנִי •

תִּהְיֶה רַעִי אִישׁ רַב פְּעָלִים אֲסַפְּרָה •
 בְּךָ מִחֲמַד עֵינַי נִכְבְּדוֹת אֲדַבְּרָה •
 שִׁירַת דָּוִדִי הַיָּמָן! אֲשִׁיר לְחִפְתֶּךָ •
 בַּיּוֹם חֲתוּנָתֶךָ בְּנִשְׁוֹעַ חֶפְצִי מִצְּאֵתִי •
 עֲלוֹת כְּנָף רִנָּנִים לַיּוֹם טוֹבֶךָ עֲתָה בָּאתִי •
 אֹמֵר יוֹם בָּאָה הַכְּמָה בְּלִבְתֶּךָ •

בְּשִׁחָרוֹת עֵינֶיךָ מִיָּהָר פָּקַחְתָּ •
 מִעֲלָלֵי עֲלוּמִים אֲחָרֶיךָ הִשְׁלַכְתָּ •
 אֲרַחֶךָ זִירִית דְּרַכֶּיךָ הִסְבַּנְתָּ •
 בְּתוֹרַת אֵל חִפְצָתָ וְחֲכָמָה חֲמַדְתָּ •
 גַּם תוֹרַת אָדָם בְּאָרֶץ לְמַדְתָּ •
 בְּשִׁתִּים יִזְכָּה גַּעַר אֲרַחוּ • בְּנֵת •

עַתָּה רַךְ וַיְחִיד עָלַי תוֹלַע נְאֻמְנָת •
 וּבְמִנְעָמִים לְחֲמָתָ הִתְעַדְנָת •
 נְבוֹנוֹת וְדַעַת בְּרִגְלִים לֹא אָצְתָ •
 וְלַעַת רָחַפוּ עֲצָמֶיךָ וּגְיָדִים רָפוּ •
 וְלִהְרִים רָאֵשׁ עֲצָבֶיךָ רוֹפְפוּ •
 לְלִמּוֹד לְהִשְׁפִּיל לְהִיטִיב עֲלוֹת הַתְּאֻמָּצָת •

מֵאֲשֶׁר! הֲבֵן בְּמִרְאָה הַנְּחַמְדָּה!
 מִרְאָה בֵּת חַן טוֹבֵת שְׁכָל מְלֻמְדָה.
 שְׂאוֹן עֲלִיזִים סְבִיבָה רַק הִיא שְׁקֻטָה;
 בְּמִסּוּהַ הַסֵּתֵר רַעֲיָתְךָ הַיְפָה,
 וּבְעֵד הַצְּעִיף עֲנוּתָה נִשְׁקָפָה,
 בְּאַחַד מֵעֵינֶיךָ בְּכָל לֵב שְׁלֻטָה.

הַמְשַׁלֵּם לְאִישׁ צְדָקָתוֹ וְאִמוּנָתוֹ,
 תִּמְךָ גִּזְרֶיךָ וַיִּבְחַר אֲמָתוֹ,
 אַתָּה לָךְ הוֹכִיחַ רְאוּת עֲמָה תַיִם;
 הֵן הִרְבָּה שְׁלוּחִים לְאֵילַת אֶהָבִים,
 מִכְרָה בַיּוֹם יָקָר מִפְּנֵי רְהָבִים,
 יִחַלְפוּ — וְהִיא תִחַלֵּף כַּח יָדִים.

עוֹד תוֹסִיף חֶכְמָה עִם נְחִלָּה מְבֻרָכָה,
 וּלְבֵית עָנִי יוֹדֵעַ תִּשְׁכִּיל לְכַת,
 שְׁמֶךָ יִיקָר מְאֹד וְדָלִי עֲמֶךָ תִּהְדָּר.
 כִּימֵי גְעוּרִים עִם אֲשֶׁתְּךָ יְהִי דְבֹאֲיָה,
 כִּצְאוֹן תְּשִׁים מִשְׁפָּחוֹת עַל פְּנֵיךָ,
 תִּהְלַל עִם שְׁמוֹשׁ וְזִרְעָה לְעוֹלָם נֶאֱדָר.

שִׁיר עֵבֶר! פְּקֻדָּתְךָ רוּחִי שְׁמְרָה,
 הִיִּת עִם פִּי דְבָרְךָ לְשׁוֹנֵי שְׁרָה,
 אִין בָּהֶם נִפְתָּל בְּצָדֵק יִבְחֲנוּ.
 אֲחֲלִי יִכְנוּ עַל שִׁפְתַּי בְּזִרְנָתִי,
 מִצּוּף דְּבֶשׁ יִנְעֲמוּ לְנֶפֶשׁ אִישׁ בְּרֻכָתִי,
 כִּזְאוֹת יְדַעְתִּי כִּי דְרָכֵי יִתְכַּנּוּ.

אליעזר ראשקוֹווֹ.

חִלְקָה

אֲכַן לֹא לִשְׁקֹר כָּל זֶה שְׁמֵרָתְךָ.
 לֹא הִכֵּל וְרִיק בְּחַיִּים בְּחַרְתָּ.
 שְׂכָרְךָ אֶתְךָ וּפְעוּלְתְךָ לְפָנֶיךָ.
 כִּי מָה קוֹל הַמְצִלְתִּים אֲנִי שִׁמְעֶ?
 וּמָה קוֹל הַמּוֹן חוֹגֵג יָרִיעַ רַע?
 הֲלֹא הִלְקֶךָ יְרוֹנוֹ וְחַדְוַת פְּנֵיךָ.

הִבֵּט עַל מוֹת אֵין מִסְפָּר לְקִרְאֶתְךָ!
 לְרַקְמוֹת תּוֹכְלָנָה לְךָ בִּיקְרוֹתֶיךָ.
 בְּמַחּוֹל תְּבוֹאָנָה בְּשִׂמְחוֹת וּבִשְׂרִים.
 מִי זֹאת הַרְפָּה עוֹלָה בְּרֵאשֵׁנָה?
 מְעַגְלִיָּה מְקַטְרִים מוֹר וּלְבוֹנָה.
 וְהִיא בְּעָדֵי עָדִים מְעַלְפֵת סְפִירִים.

כִּיעִיר קְדוּמִים בְּיִשְׂרָאֵל הִיא זִרְחַת.
 שְׁתוּלָה בְּנוּה מְעוֹנָתָה שֵׁם פְּרַחַת.
 מִשֵּׁם יֵצֵא כְּנָגָה כְּבוֹד הַבַּיִת.
 מִשְׁפַּחַת הוֹרִיָּה לְכָל מוֹדַעַת.
 שִׁמְעֵ נְדִיבָתָם כָּל אֵזֶן שִׁמְעַת.
 הוֹדֵם כְּעֵז רַעֲגֵן עַל מְרוֹם כְּרֹם זֵית.

אֵלֶּה מִחֲמַד בְּטֵן בְּחֵצֵן יְבִיאֻוּ.
 "קַח תִּילְדָה" לְאִשָּׁה. בֵּן לָךְ יִבְעִיו.
 "עֲרוּבָה הִיא בְּכָל לְמוֹעֵד לָךְ שְׁמוֹרָה".
 זֹאת הַבָּאָה רַעוּתֶיךָ אֶחָרֶיךָ.
 הִיא הַנְּצִבָת כְּזֶה בְּקִשׁוּרֶיךָ.
 לְתַת לָךְ דוֹדֶיךָ הַיּוֹם לְתִשׁוּרָה.

אִיכָּה הָיִיתָ בְּהַחֲלֵק אֶרֶץ לְיוֹשְׁבֵיהָ בְּמִסְפָּר?
 "עָמְדָה בְּשָׁמַיִם שְׁמִיחֹת אֶת אֹרֶךְ פְּנֵיהָ שְׁבַעֲתִי,
 וְאֶת יָפָה קוֹל מְלֹאכֶיהָ יַעֲרֹב עָלַי אֲזַן שְׁמָעֲתִי,
 "כִּפְרָ לְרוּחַ מְלֵא מֵאֵלֶּה אִם שָׁבַח מִתְמַדִּי עֲפָר."
 הֲזֵן מְכַל אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מְאוֹמָה אֵין בְּיָדֵי,
 וּלְכָה אִפּוֹא מָה אֶעֱשֶׂה בְּנִי לְבַלְפֹּלֶה בְּתַיִם?
 אִם טוֹב בְּעֵינֶיהָ לְשַׁבֵּת בְּמָרֶם עֲמֹדִי,
 פְּתוּחַ נִפְתְּחוּ לָךְ כָּל עֵת תָּבוֹא שְׁעָרֵי הַשָּׁמַיִם.
 מַהֲנִל .

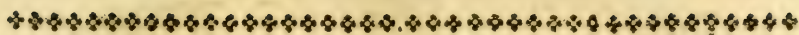
(* מִשְׁלֵי מוֹסֵר

הָאָדָם וְהַדְּבֹרָה .

אִישׁ אֶחָד הִתְהַלֵּךְ בְּכָרֶם בֵּין הַפְּרָחִים,
 וַיֵּרָא וְהִנֵּה הַדְּבֹרָה מְעוֹפֹפֶת הִנָּה וְהִנָּה
 עָלַי עָלַי וּפְרָחֵי הַצְּמֹחִים
 וְכֹה הִתְפָּאֲרָה בְּגוֹרֵל לָבָה .
 "שְׁמְעוּ נָא כָּל רֹמֵשׁ עַד הוֹלֵךְ
 "עַל אַרְבַּע רַגְלָיִם! אֵיךְ אֵיכָּה
 "בִּינֵיכֶם . הֵיטֵב מַעֲשִׂיו כְּמוֹנִי?
 "כָּל אִישׁ יִטַּע מִדְּבָשִׁי
 "יִמְצָא כּוֹ צוֹף נוֹעִם"
 כְּשִׁמוֹעַ הָאִישׁ אֶת דְּבָרֶיהָ
 וַיִּקְרָא וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ:
 "לָמָּה תִרְבִּי וְתִדְבְּרִי גְבוּהָ
 "וְתִפְתַּח כֹּה וְתִרְחִיבֵי לְשׁוֹן .

לְהַחֲלִיל

חֲלֻקַת הָאָרֶץ*)

בְּהִנָּחַל עֲלֵינוּ בְּנֵי אָדָם הָאָרֶץ וְאֲשֶׁר עָלֶיהָ,
 וְאָמַר הֲאֵל לָכֶם לְנַחֵלָה תִּבְלֹ וְכֹל צְאֲצְאֶיהָ,
 אֲךָ חֲלֻקוֹת לָכֶם לְחֻבֵּלִים בְּנַעֲמִים.
 הִתְקַבְּצוּ יַחַד וּבְאוּ שָׁמָּה,
 כָּל יוֹשְׁבֵי חוּג הָאֲדָמָה,
 לְהֵאָחֹז בָּהּ וּלְעִבְדָּהּ כָּל הַיָּמִים.

וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים לָהֶם מִכֹּל אֲשֶׁר בָּחֲרוּ,
 עוֹבְדֵי אֲדָמָה אַחֲרֵי תְבוּאֹת הַשָּׂדֶה תָּרוּ
 עֹגְבִים מְלֵאוּ כָּל גִּבְלֵי יַיִן הָרֶקֶח;
 רַעֵי צֵאֵן שָׁתוּ לָבֶם לְעֵדְרִים,
 נִבְאוֹת נָתְנוּ בְּעֹזְבָנָם אֲנָשֵׁי הַתְּרִים,
 וְהַמֶּלֶךְ שָׁךְ אִם הִדְרָה, וְאָמַר: מִכֹּל מַעֲשֵׂי אֶקְחֵי.

וַיְהִי כִּאֲשֶׁר תָּמוּ לְנַהוּל וְהִנֵּה הַמְּלִיִּץ הַלּוֹךְ וְקָרַב,
 וּמְאוּמָה לֹא רָאָה מִכֹּל אֲשֶׁר הָיָה שֵׁם לְרוֹב,
 יַעַן כָּבֵד שָׁטוּ הָעַם וּלְקָחוּ אֶת אֲשֶׁר מִצְאוּ;
 וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו וַיֹּאמֶר: הִנָּאֲמֵן מִכֹּל בְּנֵיךָ
 כִּדְוַע שְׂבַחְתָּ? וַיַּעַן הַיּוֹצֵר: לָמָּה אֲתָה נוֹפֵל עַל פָּנֶיךָ?
 הֲלֹא יָדַעְתָּ כִּי לְשֵׁאת חֲקָם מִלְּפָנַי בְּנֵי יִצְאוּ.

אִיפֹה

*) Die Theilung der Erde. Nach Schiller.

4.

לכל תוחלת הזמן הוא בוגד
וקץ לכל תקוה קבר

5.

מי יתנני אח לחומט אשא ביתי על כתפי
וארחיק נדוד מכל רשע!

6.

אל תבוז לעבד תחת ידיך
פן יקרך אסון ותהי כמוהו

7.

מגיו עבד מביש לא יחסר שבט
אכן עכס מוסר אתה אל תהי

8.

אל תאמר אתן ואין אתך
פן תגרע חסד אחרים מאתך

9.

טובה מנה אחת קטנה ורצון גה
ממלוא חפנים ושבע רוגז

10.

אכעים על דל כי יחונן עשיר
ברכת ה' הלא יקטין

11:

עושר נערים יכשלם
וחון זקנים יחויקם

12.

למה זה שאול תשאל את העושר?
הלא לפתח רובץ החטאת

"לְהִלֵּל בְּשָׁעֵרִים מְעַשֵּׂיךָ?
 "רְאֵי נָא שָׁם כְּבֹשָׁה אַחַת קִטְנָה,
 "מִגּוֹ צְמֵרָה תִּלְכֹּשׁ אָדָם,
 "הַחֲמֹם בְּנֵי אָנוּשׁ,
 "וְאִם דְּבַשְׁךָ יַעֲרֹב לְחֵיף טוֹעֵמוֹ;
 "אוּלַּם צְמֵרַת הַכְּבֹשָׁה תִּצִּיל נַפְשׁוֹ
 "לֹוּבְשׁוֹ מִקְרַח הַנּוֹרָא, וְגַם מִחֶלֶב
 "שְׂדֵיָהּ דֵּי מַחֲיַת עוֹלָלֵי גִבֹר" * * *

גֵּאָה סָכַל בְּרוּחַב לֵב גְּדוּלוֹת יְדָבָר,
 מְרִבָּה דְּבָרִים, עֵת מְאוּמָה יַפְעֵל *
 וְהַחֲכָם מְלִמֵּד לְהוֹעִיל,
 קוּלוֹ לֹא יִשְׁמַע, וּבְכָל רָגַע יַפְיִן טוֹב! —
 הַיִּים שְׂמַחָה הִירֵשׁ.

מִשְׁלֵי פַהִילְעֵמָאן

1.

בְּקֶרֶב נְבוֹנִים יֵטֵב גִּבֹר
 וּבַחֲבֵרַת כְּסִילִים חֲטָאוּ יוֹדֵעַ

2.

רְבוֹת מְכַאוּבוֹת לְאָדָם
 אֲכַן הִרְעַ מְכוּלָם הַיְגוֹן

3.

דֹּאגָה בְּלֵב אִישׁ יִשְׁיַחֲנָה * (

לְכַל

גם הראש מהחמישי
לשמאלם תן ימין
תדע לקץ הימין
שמי וטעם חידתי

מתנ"ל.

חידה מלה בת שלוש הכרות

נחלי מים סביב שתו לראשית
מספר כוכבים' מספרה
משמני השדה השני ואחריתי
ומטל השמים מספרה.
הפעם ילוח אשה אל אחותה
תאמר לא תהי עור כמותה
לאח ולאב אשה הייתי.
הלא תשאל: מי המה האנשים?
אכן לראש האב האח תשים
גם אנוכי ממך לא נפלאתי

מתנ"ל.

13.

בנפול אויבך אל תשמח
כי סביב סביב ילך האסון

14.

שלשה אלה תתאו נפשי
וברביעית חשקה עד מאוד.
בריא ואולם אהיה כל הימים
גם אושר נחלתי וכבוד
אך שמחה בגורלי
וחפשי מכל תודה עולה על כולנה

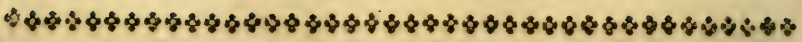
15.

אחר ראיה הבטה
אחר הבטה בקשה
אחר בקשה תקוה
אחר תקוה אהבה

יעקב ליב פאָללאַק מאַייבענשיטן.

ח י ד ו ת

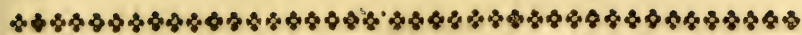
קטן אנוכי לאבי
אולם עשרה חמה בני
יוצאי ירכי כלמו
ואחד מהם אחי
אך לא בן אבותי
שלם מבטן אמו
יצא אחריי הראש
מעל בכורי שא הראש

ב ק ו ר ת .

עתיים דנים ושונים עצרו על עם ישראל מיום בלותו מעל אדמתו ,
 חליפות ותנודות אין קץ, השיגו גוי ממושך וממורט הלזה ,
 כן צמלצו צעניני הגוף כן צעניני הנפש ודרכי מחשבותיו . שנות מאות
 כצירים התורה שצ"פ עם הלכותיה ודיניה הרצים המקורים לנו , היא
 לצדה היתה נחמתם צענים , השאננים צצצ כלל מלכי פרס אשר מרציתם
 מלכי חסד היו , והצטוחים כפעם צפעם גם צארץ ישראל תחת יד
 איזה מושלים לדיקים ועוצים צין קסרי רומי כאנטונינוס החסיד וצנו
 החכם , שמו כל מעיינם צתורת אלקים מפורש ושם שכל להצין צצד
 מצד , לזמות ולהצדיל צין דין וצין נגע לנגע , דק מתי מספר
 ממשיכיהם חקרו גם צאיזה ידיעות אחרות המתיחסות למשפטי התורה,
 כתכונת השמים וחכמת השיעור . אחרי כן החלו צארץ מצרים , אלגיר
 וספרד לאחוז צזה וגם צזה , דרשו צספר אלקים ומשפטיו צצצונה זכה
 ושכל ישראל הולך , אף מרוח הדת ותכלית דרכי' לא העלימו עין , עד
 עמדו צהם על ענינים ועעמים דנים חדשים לא שערום אצותם , צאו אל
 מקדשי אל הצינו לאחדיתם , וחכמו גם השכילו צתורת אדם וצדיעות
 המעילות והמכצדות את צעליהן כחכמת הטבע , הרפואה והשיעור
 והככצים ודומיהם עד כי החכם ראָבערטזאָהן צסיפוריו על מליאת
 אמועריקא *) יחשוז היהודים הספרדים צימים ההם לאמלעיים
 ונושאי החכמות וידיעות מאפריקא ועד לאייראפא מאפלי' . אז נדאו
 צעמינו משורדים מפוארים להלל צלשון עצד ועד . צן בצירול , אצן
 עזרא , והלוי שגצו צצמידות אל חי , והנפש תמלא מהם גיל ועונג אלוה .
 וצין הצצה חכמים גדולים ומפוארים צתלמוד וצחכמות אחרות כד
 קעדי' דצ שרידא ודצ האי הגאונים ודצ שמואל הנגיד ודומיהם , דרך
 כוכב מזהיר מיעקב הוא אדונינו הרמב"ם ז"ל . בצד גדול הלזה לא לצד
 צעמו

*Ad Dominum Samuel David Luzzato ,
 Professore, in obsequii, humilisque affectio-
 nis obtestationem, discipulorum fidissimus
 Abraham Lattes.*

Ecce diem retulit festivus Lucifer almam,
 Qua primum magni lumina pansa Viri;
 Qua tua, Professor, genesis celebrata per orbem
 Protulit Illiricae nobile nomen humo.
 Est hodie ergo nefas animi compescere motus,
 Quasque fero assiduas abdere corde preces.
 Supplicis haud renuens effuso pectore voces
 Excipiat facilis candida vota Deus!
 Hic Te postremam incolumem tueatur ad horam,
 Hic Te ad supremam protegat usque diem.
 Atque Tui superent longaevis Nestoris annos,
 Ut stet honos orbi saecula plura suos.
 Et quoniam Tua jam tetigit fastigia virtus,
 Et quo vix ultra progrediatur habet,
 Nil deest ergo, nisi aggressis Deus adsit amicus,
 Ut coeptum felix ipse sequaris iter.

Dabam Patavii XII. ante Septembris
 Kalendas MDCCCXXX.

הוללנו עד הנה לצעלי הזמות ותחזולות שונות, ואמת צפיהם, כי צא לנו כל זאת מלמוד התלמוד בנוער ומפרשיו החדיפים כאשר הזכרנו. חולם מעת חסרנו כל חלה (כאשר נודע לכותב זאת ממגדלי אמת צאלרות רוסיא וצפרט צאוקריינא אשר חדלו כצד משלוח צניהם למלמדי התלמוד — ורק משניות ילמדו לפעמים, וקלתם ימנעו גם מאלה), ותחתייהם גם מכל מלאכה או חכמה את נעדיהם יחדלו, אין ספק כי נרד גם ציתרון ההוא עשר מעלות אחרות. הנה עם ד' אין כפלת! מכל חמדות המעלות ומדות אשר התפלגו צמו מאז, מה נשאר צדינו עתה? אין תורה, ואין חכמה, אין מנהל ואין מורה דרך, עינינו רואות אנשים נצחרו לחלקים לעם, אשר מאסנו צדור שלפמינו לשיתם צין שמשי הקהלה ומלמדי תיבוקות, כי נלפנה לצם משכל ואין תצונה צם, אנשים כמוהם יתעו עם ישראל צדרך חשך ואפלה צנתיצות כסל ורשע, ואין חטא ועון אשר לא יוכל להתהפך עוד למורה ולדקה על פי צדרי הצליהם ושגיוניהם. כל זה חזו צדני הדור וישימו יד לפה, אף אין מתעורר צם לכתוב מאומה נבד המכשול ההוא, למען יהיה עכ"פ צדון לרוד אחרון. נצד סחד המיוחד הוא הגאון החסיד האמתי מר"ה אליהו ווילנא ז"ל אשר כצד חלף הלך לו ולא השאיר תמותו. — ספר ויכוח, צשגס נמלא צו איזה צדדים אמיתים ממנהגיהם איננו נכון ככל זאת, צנעואר אשר הוא עתה להאיר לצ העם ולפקוח עיניהם על הנצלה הגדולה אשר יעשה ציניהם, כי לא סדרים צדרי המחצר, גם הגיד את כל צלי דאיות ועדים נכונים מספריהם, ועל הספורים אשר יספר מהם לא נתן סימנים מוצהקים כמו, להגיד שם האיש המסופר ממנו ושם העיר וכדומה.

זרן חדש מקרוצ צא לדינו ספר מוסדות תבל. המחצר נראה לאיש גדול צתורה וצחכמת השיעור והכצנים, צספר ההוא ידוצר ג"כ מעט מכת החדשה הלצו. חולם מלצד כי צדציו מעטו מאד צענין זה, יען לא אליו היתה מגמת הצצור היקד ההוא, הנה תמעט גם ידיעתו מהם כי לא ראם עוד צמקומות מושצותיהם צארץ רוסיא, ורק מרצי אחד גר ותושצ צעירו אשר היה גם קת למדן (כפי שיחות חולין של השועים החסידים) השיג מעט מנימוסיהם. פנינו איפא כה וכה לראות היעמוד איש חיל ללחום נגדם צחצור מיוחד, ולשוא היתה עד כה תקותינו, חכינו לאור ואין, עדי נראה ספר מוגלה במירין צארץ. כצדקים ירולנו פתאום משחקים, ושאיה יכו כל הנפגש צמדולתם, כן צדרי מחצר הלצה אל חצרת פועלי און אשר למו נועדו. לפנינו לא היה כמוהו יודע מנהגיהם ונימוסיהם, דרני חיהם צציתם וצלכתם צדרך, צציהם וספריהם ומגמתם צהם. אכן לא דמה אליו עוד עד כה ג"כ

צעמו יקד וצודק הכהו, לאמר זה יולך צמו. אך גם צין כל יושגי חלד
 למופת יתחשז צתבל ארנה, וילאה כל קודא הדורות לערוך לו דמות
 ולמלא על עפר משלו צהשכל וידוע להאזיל מדוחו על כל קודא ספריו,
 לכ אלה חיזרו לו יחדיו, ונתונים נתונים המה לו מאלקים, למען
 הדך צמישור צני עמו ולהדים מכשול מדרכיהם, ועוד חזון למועד
 כדכ מתולדותיו ותולדות חזריו צאר היעז.

בדורות הצאים סרו מהר מן הדך פינה להם האיש הגדול ההוא,
 מהם עזרו חוק צצאור והצנת התורה, ושמו כל דצרי' וספרוי' חדות
 ומשלים כנודע מתשוצת הדש"א סימן תי"ג. ומהם כר' משה די ליאון
 וצל הקנה וסיעתם צקשו למו נתיצות נסתרות ואפלות, עשו להם
 סודות ונדאו דצרים חדשים אשר אין להם שחר, ויאמדו אלה תורתך
 ומותך ישראל, ולא זה המקום להאריך מעניניהם. צלפת ואשכנז,
 ואח"כ גם היהודים אשר גורשו מספרד, שצו לאשר היו צתחלה, העמיקו
 דק צפלות התלמוד וההלכות, וכל עסקיהם ומגמתם הי' לצמד התלמוד
 ולישצ כל אשר יקשה צו דרך חרוץ ומחודד. האוהצ דעת ומצונה רק
 צמה שהיא דעת תהיה צאיזה ענין שתהי', יעמוד גם צין הדורות האלה
 משתאה על הרצה חקרי לצ אשר הגציהו עוף צשכלס עד להפליא. מי
 ההוגה צתלמוד ומצאריו לא יתפלא על רוצ הריפות ועלות עמוקות של
 צעלי התוספות והצאים אחריהם הרמ"צן הרש"א והר"ן ז"ל ודומיהם?
 וצימים אחרונים צאך פולניא החסיד מהרש"א ז"ל, איש גדול העצה
 ודצ ממונות ישדות וכוכות מגיעות אל המטרה כמעט צכל הלכות הש"ס,
 וצמעט מליס צאר צכל מקום סוגיא שלמה צשכל צרוד. אולם דרך
 הפלפול הזה התעה לדורות היותר אחרונים עד מאד, כי שמו כל
 עסקיהם צקושיות צדויות ורחוקות ותידונים מוזרים ודקים, צנו מגדלים
 מעופפים צרוח ויקודס אפס ואפע. וכל זאת הסצה להניא לצ העם
 מלמוד התלמוד ויצחרו להם דרכים חדשים. צראשונה אחזו הכצחדים
 צישראל צדרכי הקצלה והסודות הנזכרים; אכן צימינו וצארלות רוסיא
 ופולניא עזצו גם אותם, ותחתייהם יהגו צספרי הצל ודיק ממחצדים
 חדשים מכת הנודעה צסס חסידים, ומרציתם ילכו שולל כל היום וכלי
 עשנס צידס. הו! דאצה נפשי צרעה אשר מלאה את עמי! כי צכל
 חסרוני הדך הראשון הוא הפלפל המחודד אשר הוגיעו האצות לשוא
 את צניהם צלמוד צלתי אמת וצלתי מוציל אל המטרה הערוכה לנו מאת
 יואד כל, הנקראה ג"כ יעוד האדס צכלל, הי' לנו עכ"פ היתרון הקטן
 כי הרגלנו את צנינו מנעוריהם צחרינות והשכל, וגס מעמים אחרים
 הוללנו

ך' זעליג לעטיטשיבער מנהיג וסוכן צצית הרזי שצזאלין, איש מדמה וצעל תחזלות להציא תמיד אנשים חדשים תחת כנפי רזי שלו ולהוליא מהם כסף ומזון עופות ויין לשלחן רזו (אגרת ע"ז, ל"ג, מ"ה, וכו"ז). סותה תמיד יי"ש להסיר עצמות ולא יחדל מנו עד יבוע (אגרת א' וקכ"ז) וכחשז אללו לסימן רע ומד מי שאינו סותה יי"ש (אגרת ח') ר' זיינוויל ווערהיעווקיר תועה ומתעה את זולתו, נכסף עד מאד להגיע למדרגת רזי, אך אינו יודע הדרך המוליך אליה, דוצר כזצים ומתנכל עד מאד י ואיש אשר לא יצא לרזינו קדמה לו כזהמה, ומותר לו לשחטו, להפשיע עורו, ולעשות עמו מה שלצו חפץ. וכל זאת ידאה הקורא מאגרת ד' וט"ו ממעשהו נגד יעקל דרזניקער.

כה נחמד לקורא, עת ידאה צעיניו וכלצצו יצין רוצ תחזלות מדמה אשר יעשו ר' גדליה באלטיר ור' גרשון קארניצער להפוך את משה פיישילם איש נעיר לימים והוגה צתלמוד ומפרסיו לחסיד ומאמין צהצליהם, וצין עלות היעולות מגדליה על זה ידזו ג"כ את גרשון לתת למשה „ יי"ש צכל פעם וצזה יקנה כל לצצו „ ולדזר על לב אשתו מהמופתים הגדולים של הרזים ולתת לה השצחי צעש"ע צלשון דייטש. אולם כל עמלם לריק, כי צינת משה פישלם עור לא עוצתהו מכל וכל להאמין צדצרי הצל כאלה (אגרת ל"ד כ"א וקי"צ) שם להלאה ידאה הקורא שני אנשים אחרים מחצרה הרעה הלזו.

ך' חיים גבריאל ור' יעקל פולנאער מתיגעים צכל כחם לגנוז לב אשתו של קלמן ציסינגער ולצ צנה יחידה, כדי למכוע עי"ז צלי להושיצ רצ אחד מקאלנע על כסף הרצנות צקאווען כי יחשצוהו למקורצ לרזי שצזאלין אשר הוא צעל מחלוקת לרזי שלהם צדישפאל. כמה שקרים כמה כזצים יצדו עתה שני הצדדים של הרזים זה על זה! כמה פעולות יפעלו להוליא מהצן יחיד מעות צמדמה! עדי יפתוהו לגנוז מאציו שני מאות רוצל סו"ג וגציע כסף לשלוה מנחה לרזי, והם צעלמם גונצים זה מזה מהמעות הצ"ל. אכן גם כל התחזלות האלה אחריתם שקר, ולא יגיעו אל המטרה. הצן יחיד ייעיז אה"כ את דרכו, ויחם על רעתו והרצ מקאלנע ימנה לרצ צקאווען.

הרב מקאלנע הצ"ל הוא כאחד מדצני הדור חונף ומכניע א"ע תחת אכסי הצצרה הלזו, כל עוד יידא מפניהם פן ימועוהו מעלות מעלה, ומחיות רצ צקהלה גדולה. אכן אחרי הביעו אל מצוקשו יסיר המסוה מפניו, וידצר נגדס את כל אשר עם לצצו.

עוד איש אחר נכיר מתוכן האגרות ושמו מדרבי גאלד. גם מנימוסיו נוכל ללמוד הרצה. האיש ההוא יחשצוהו למין ואסיקורס ורשע

איש מצין ומתחכם, במלאכת תחשבת לנייד אותם על לוח ולהעמידם לפני הקורא ככל נכליהם ותחצולתיהם, הצליהם וכזיהם להתעות את נפשם ונפש זולתם, כאשר פעל ועשה כל זאת המחזר הזה בספר מגלה שבירין, וזה שמו אשר יאות לו באמת, כי מגלה הוא עתה צקהל דכ את הנעלם מדעים עד הנה.

והנה השכיל מאד אשר צחר דדרך ההיתול (סאטירע) כי לא יערימו הכסילים האלה דצרי תוכחות, יען התולים עמם כל היום, זהם הדגלו ואזנם אטומה כזר משמוע נכוחות. ולכן דאוי ונכון להשיב להם כפעלם, שוט לסוס ומתג לחמוד ושצט הלעג וההיתול לגוי כסילים החכמים צעיניהם. ומלכד זה לא יודעו סגולות וקניני כל איש ואיש צרוד היטב, כי אם כאשר נראה כפעם מפעם מעשהו צמסתרים וצגלוי ונשמעו מדצד צחד משכזו או צחצרת אנשים עם אוהציו ושונאיו, ואם נתיצב תמיד מתגד לדעת את דרכיו ומעשיו אז נוכל לאמר כי נדע באיש הלזה ואת שיחו. מה דצ תודות דאויס איפא למחצד הזה אשר עשה עמנו הטובה הגדולה הזאת! העציר לפנינו אנשים דצים ושונים מעדה הדעה הזאת, מדצדים כלס ככתצם וכלשונם אשר הודגלו לכתוצ צס ספדיהם ואגרותיהם, והתחכם צלשון עלגים שלהם (אשר נרויח ג"כ צזה כי יצינוהו רוצ ההמון מאדן פולניא אשר — לצשתנו — לא יוכלו קרוא עוד צספר הכתוצ צלשון לח כי חתום הוא צעדס) וצהמלאות ספורי מופתיהם ונסייהם אשר נודעו מצצחי הצע"ט וספורי מעשיות שלהם כ"כ, עד כי צלי ספק יעו דצים מחצרתם צהשקפה דאשונה למנות גם הספר הזה צין ספדיהם, ולחשוב כל המסופר צו לאמת ולדק כאלו ניתן מהצע"ט צעלמו. מי זה יעלוד משחוק צדאותו לעגי ספתס צמקומות הדצה? כמו, "נעשה לו סוף שחור" יכניס לו חמאה צכתצ הנשיאות, " (אגרת ק"ל) כשיחות נשים הזקנות צארן פולניאה. " מיר וועללין איהם א שווארצען סוף מאבען, " ל'צו ער זעך פיטטער אדיין טיהן אין זיין כתצ נשיאות " וזה דרך אנשים פראים אשר אין להם כתצ ולשון למודים כי אם השיחות חולין אשר ידצרו יעלו ג"כ על ספר.

אבנם יותר נראה מלאכת המחצד וצינתו צהמלאת האגרות והסיפורים הנוצעים מהם, ועליהם דאוי לאמר לא צא עוד כצסס הזה צישרון, כי האיש אשר לא יצין לשון אחרת עוד לא דאה לצו ספורים כפלאים כאלה כאחדים ומתאימים כלס ושכלה אין צהם, כל אגרת תדיע דצד חדש הנחון לענין כלו. כל איש ואיש המוצא צספורים האלה שומר את דרכו ולא ישנה את טעמו ומנהגיו צכל הספר.

ישכנו קהלות קהלות ושם ישורו ויתשלו דעותיהם כנסינו ארץ, שמה
 לומדו לעיריהם לעשות צמחשך כל מעשיהם הרעים, לא בגאליניע
 אשר ימעטו צממותם גם צאיכותם עוה, כי עין הממלכה על דרכיהם,
 גם גבה שם בצד מעט אור מארץ אשכנז שחזרה לו. וצהרזה
 אגרות יהתלו הם צעמם (החסידים צארץ רוסיא) על ריעיהם צקודדאן
 (גאליציען) כי שוטים הם ונתיצ החסידות לא נודע להם.

ובכלל כאמד מי האיש החפץ לדעת ידיעה צדורה מעניני הכת הזאת
 מי ומה המה ומה מעשיהם ומנהגיהם וכל עניני ספריהם,
 יהיה לו הספר הזה מלמד להועיל, כי על כל ענין ומעשה דשם
 המחזר צהערות הספרים שלהם אשר מהם לקח כל הנדיך לו וצקיאתו
 צהם רצה עד להפליא, גם לא נקלה היא לדעתינו מלאכתו וחכמתו לתת
 לכל ענין וענין מספריהם רוח חיים, ולהלצים כל מאמד מופשט צמלצוש
 ההוה, להראות לקוראים תכלית כוונתם ורוצ הדעות אשר יוכלו לצמות
 מהם אם צדרכיהם נלך ועל פיהם נחי'. ולכן לא לצד לצני עמינו צארצות
 רוסיא גאליציע ופולין, אך גם לאנשים מאחינו הגרים צארצות אשכנז
 ומדינות אחרות, אשר יחקרו אחרי קורות ישדאל והתחלקם למחלקות
 שונות, יקר ונחון הצוד הזה עד מאד.

הצחבר לא הודיע שמו לסיצות שונות, אולם נודע לכותצ זאת כי
 איש גדול הוא עד מאד, ועניניו ועסקיו רצים המה לטובת
 ישדאל, ולכן יותר ידחש עוד לצינו אלפי תורות לו, כי פנה מכל טדדותיו,
 לחצר דצדים קטני ערך צעמם, אך גדולים צשעיפיהם זהמסוצים
 היוצאים מהם ולכתצם עלי לוח, ומלצד זה הוא הראשון אשר סקל
 המסלה ופנה דרך והעיר את לצ צית ישדאל משינת האולת. הקינו נא
 נדמיים! מי צכס אשר נתן לו ה' לשח למודים, עולם עולם ודצרו!
 עת לחשות ועם לצדד!

פלאי.

פתרון התרות אשר באו בשנה זו

פתרון חידה א' בראשית מ"ו צ"א

פתרון חידה ב' אי"זבל אשת אח"אב

גמור על כן תתנגד הוא לחזרתם, ויזדו עליו עלילות שוא, אכן לא
 יועילו כי נגלו כל תחבולותם לזשתם ולזושת דביהם. ככל זאת האיש
 מרדכי מרחם אח"כ על זיינוויל ונותן לו יו"ש זהקפה אח"כ כשיוכרת
 זיינוויל לזרוח לארץ הקדושה עם מעות של מרדכי אשר נשאר חייב לו
 צעד יו"ש. האיש מרדכי מרחם על זנו הגדול של זיינוויל ולוקח אותו
 לו לזן. ככלב שצ על קאו כן כסיל שונה צאלתו, כי זיינוויל לא יחפון
 להלדיק גם צזה את מרדכי ונותצ מן הדרך (אגרת קט"א) "וידעתי שזה
 הרשע לא עשה זאת מלך רחמנות רק לגדל את בני להיות ח'ו
 אפיקורס כמו הוא." נחמד מאד לראות, איך ידע המחזר את דרכם
 להגדיל כל דצר קטן ולהעלות דצר כצזה וממאס עד שמי שמים (והוא
 ממש מה שקוראים הברפתים עםפריט דע באגאטעלר) אס רק יועיל
 מאומה להוצילם אל מצוקסם. ולדוגמא ספור ר' זלמן ברעזניר מעשירות
 של ר' צירך מגאלאץ (אגרת קט"ו) "הייתי אללו פעם אחד צחג השצועות
 "העצר כאשר נסעתי לסטאמצול, ודאייתי צציתו כסף כאשפה, הקיזר
 "איך לו כ"כ כסף כמו הוא. דאייתי אחי שס לייכטיר של כסף שהיה עומד
 "ציו"ט על השלחן, והיה הלויכטיר כמו אילן עם עלים, והעלים היו
 "ירוקים כמו עלים ממש, וזה הלויכטיר מונח כל ימות השנה צתיצה
 "סגור ומסוגר, ורק על שצועות עומדים זה הלויכטיר על השלחן.
 "זה הלויכטיר הוא שזה הרצה מעות ואני צעלמי אחי יודע כמה, ויש
 "לו על כל יו"ט ויו"ט לייכטיר אחר, למשל על סוכות יש לו לייכטיר
 "עם אפרגים ולולצין והדסים והושענות, על פסח יש לו לייכטיר עם
 "מלות ומרור וכרפס וחרוסת, ועל דאש השנה יש לו לייכטיר עם שופר,
 "ועל שמיני עזרת ושמת תורה דגל והצלות ודלעיס (ראקעטען)
 "אפילו על פורים יש לו לייכטיר ויוחד עם גראגירם והמון קלעפירליך
 "והמון טאשין והתלו' של המן עם עשרת בני המן. ואלו הלויכטירם
 "כולם יהיו שוים כמה אלפים אדומים וכו'. ומה לי להאריך מעשירות
 "שלו? "מי בצד יקרא, ולא יחזק לזה צקרצו? וכן ספור הארוך מזעליג
 "לעטיטשיצער (אגרת מ"ה) מן יריית הקשת שעשה הרצי צל"ג צעומר,
 "איך אחז הקשת ולאיזה לך ידה ואיך הלכו לפנייהם המזמדים עם הכלים.
 "נפלאה כל אגרת ההיא צעינינו, ולדעתינו היא העולה על כלנה צמלאכת
 "ההיתול והשחוק. וציותר ישמח הקורא צקלה האגרת אשר עלה הגורל
 "צחוט הקשת והרייף כראוי, לצעל התוף נפל הרייף ולצעל הכנור החוט
 "והכניסו כל אחד את שלו צכלי זמרתו למזכרת מקשת הרצי צל"ג צעומר.
 "כל הסיפורים מאנשי החצרה הם מאשר נעשה ציניהם צארץ רוסיא
 "(ורוצס כנים ואמיתיים ולקוחים ממקור-נאמן) כי שס ציתם, שס

שניות מאירות דברי המחזר בכל פדקי הספר, גם השגות מהגאון
 מו"ה משה פרוינצאלי ז"ל במכתב אשר כתב להרצ המחזר ז"ל
 ותשובת הרב המחבר ז"ל אליו, גם לוח ההשגות על
 קלת הגאונים אשר באו בחזרו הזה. כל הדברים האלו נדפסו בדפוס
 בנמובה בדפוס בערלין בעדרו. חמותי ראיתי אור! כי
 עתה יש לאל ידי להשלים החזור הזה על מתכונתו הראשון.

לבן חודיע עתה לזני ישראל התמימים, סגס הקונטרסים הללו
 נדפסו בעת אללי, והי' כל איש אשר כזר קנס את המאור
 עינים כאשר ילא מתחת מכשם הדפוס אשר לי, ויש את נפשו להיותם
 לאחדים צדו, ישיג אותם חנם אין כסף.

ווי ען ככ"ח למדש אלול תק"ז לפ"ק.

אנטאן עדלער פֿאן שמיד,

ק' ק' פריפ' בוכדוקער.

מודעה.

לכל בני ישראל הי' אור בחצור הכחמד מאור עינים אשר הוליד
 לאור החכם האמת הרצ מו"ה עזרי' מן האדומים והארץ
 האירה תכזורו. שני פעמים זל על מכשם הדפוס במנטובה
 ובבערלין, ועידי זאתו דאו בני ישראל אור יקרות עליהם יופיע, קונו
 דנו עד כי כמעט שנים צעיר ואחד צמשפחה נשאר. לכן מלאתי העלה
 היעולה לי ממיודעי להציאו על מכשם הדפוס אשר לי, ובני ישראל
 הנכבדים יראו איך שמתו מבמתו לפחד הס' הכחמד הזה באותיות דיו
 ובכיר.

הן חשתי כי ההולאה דפוס בערלין משוּבחת היא, כאשר היתה
 תחת ידי הנודע צשערים לתהלה מו"ה יצחק סאנטאב ז"ל
 ומההולאה דפוס מנטובה מלפנים לא ידעתי. לכן נתתיה לפני
 העושים צמלכה אשר לי למדר מתוכה האותיות. לכן תוחלתי נכזבה,
 אותיות דפוס בערלין נושנת המה, מוחקים פה ופה כל יוכרו עוד,
 גם טעיות דנות נפלו שם בדפוס, אשר דוצם הגיה המגיה אשר לי.

מבלעדי זאת נעדרו מדפוס בערלין כמה דברים רובי
 התועלת נאים והכרחים אשר צלו צההולאה הדאשונה
 דפוס מנטובה, והן עתה לאיתי כי שם בדפוס מאור עינים
 ישמח לב, ואכני מלפנים זאת לא ידעתי.

אמנם דאו נא כי אורו עיני! אחד ממיודעי מק"ק לצוב גלה אצ
 אזני צזה, גם שלח לי לוח הטעיות אשר נפלו בדפוס
 בערלין, גם לוח הפרקים והקף הענינים ומהדורות
 שניות

עטוואס

איבער דיא טענדעניץ אונד דען נוטצען דער יאהרס־
 שריפט בבורי העתים צור איינזיכט אונד בעהער־
 ציגונג דעס איזראעליטישען פובליקומס, בייא דעם
 שלוססע דעס צוועלפֿטען יאהרגאנגעס תקצ"ב .

וויא פֿיל זיינע און מאדעגלטיגקייט רייכע פּעריאָדישע שריפט לור
 בעפֿערדערוג דער קולטור, לור פֿערברייטונג וואהרער אויפֿ־
 קלעהרוג, לור בילדונג דעם פֿערשטאנדעס אונד דעם הערלענס, אונד
 לור פֿערעדלונג דעם געשמאקקעס אין קונסט אונד וויססענשאַפֿט,
 ספּראַך = אונד זאָכקענטניס בייאטרעגט, ברויכט וואָהל קיינע בע־
 טעטטיגונג. דיא דורך פֿלייסיקע לעזונג דער אין אַללען ספּראַכען
 אייראָפּאָיאַ פֿאָרהאנדענען יורנאלע אונד לייטשריפטען לוגענאָומענע
 קולטור אין אַללען טענדען אונד אונטערען קאָוסמען דעם פֿאָלקעס,
 זיעפֿערט דען בעווייז דינער וואהרהייט, אונד מאַכט אונס אויפֿ־הערק־
 נאָכן, דאָס — ווילן דיא איזראעליטישע כאַטיאָן אין דער קולטור געגען
 אונדערע פֿעלקער ניכט לוריקבלייבען, אונד איהנען אין דער אויפֿ־קלעהרוג
 אונד גייטעס בילדונג אייניגער מאַסען זיך גלייכטעלען — זיינע אין
 פֿאָרן אונד מאַטעריע ניכט פֿערטיעדענע העברעאישע לייטשריפט,
 דאָז איינליגע מיטטעל זיין, לו דיענען האָהען לעלע לו געלואַנען, אונד
 מיט דען לייטגייסטע פֿאָרטלוצרייטען. יא געוויס, איינע זאָלכע העב־
 רעאישע לייטשריפט, זיינט לור פֿערבעסערונג דער זיטליכקייט אונד
 מאָראל, לור בעקעמפֿונג זיך איינגעטליכענער מיטברייכע אונד פֿאָראַר־
 טהיילע אונד לור פֿערפֿיינערונג דער העברעאישען ספּראַכע דורך ריי־
 ניגונג איהרעס אונטערמיטטען שלאָקעס נעטהיג, און קיין זאָגען,
 אונענטבערליך.

מורעה

לחתימת הכרך השנים עשר של המחברת **כפורי העתים** היוצא לשנת תקצ"בל. להודיע קשט אמרי אמת בתכונת הספר היקר הזה ומה יהיה משפטו.

אליכם נבוני דעת, יודעי ספר ולשון אשר לבכם ראה חכמה, אליכם אשים מלתי! שמעו נא ותהי אהותי באזניכם; הלא בינותם בספרים היוצאים לעתים מזומנים, מדי יום ביומו, מדי חדש בחדשו, ומדי שבוע בשבוע, הלא מעיניכם בס, ותדעו ותשכילו את רוב הטוב והמועיל היוצא מהם לטובת הכללי; כי גם נקבצו באו יהדיו ענינים מענינים שונים, נכוחים למובין וישרים למוצאי דעת, וידברו בכל דבר מן האזוב אשר ביער עד הארו אשר בלבנון, בחכמות ומדעות ובדרכי המליצה והשיר, לשונם תהלך בארץ ומשטרם בשמים, מגלים תעלומות חכמה, להורות לעם הדרך ישכון אור, לפקוח עינים עורות ולהשכיל תועים בינה, ללמד תורת האדם הצנע לכת עם אלהים ולהתנהג עם רעים במוסר ודרך ארץ, ומצא חן ושכל טוב בעיני שניהם. ומן הראוי ונכון לנו בית ישראל המתערבים בין העמים, והם לנו לעינים בדרכי ההשכלה וההארה, והפצנו וישענו להלוך בעקבותם ולאחוז בסנסניהם, שיהיו לנו ספרים כאלה, המאירים עיני שכלנו, ומטהרים רעיוננו מהבלי שוא, לבלתי נאמין בשוא נתעה, ולבלתי הטות אחרי דעות כוזבות, רק לאהוב האמת ולעשות הטוב והישר. וידעתם גם אתם שלומי אמוני ישראל! מה היה לנו בשנים הקודמים ובדורות אשר עברו, כי כסה החשך את עין הארץ ולכל ישראל היה אופל במושבותם, ואת אשר קרה ללשונו הקדושה כי חללו רבים מקדשה, הפשיטו בגדיה החמודות והציגוה ערומה, נהפך עליה תארה למשחית והיא מתנכרה, כי בללו בשפת קדש מלות לועזות ובילדי נכרים השפיקו, כסו פניה חרולים ועלו בה קמושונים

דער חין פֿריהערן לייטען זעסט מען דעם זאמלער (המאסף) סטעלט היריבער דאז פֿאלקסמענטע לייגניס פֿון חוץ, אינדעם ער יעדען העברעאישען ליטעראטור פֿריינדע, אונד יע דעם פֿון איינער העללערען דעקונקטארט בעזעלטען איזאראליטען, נאָך חוץ פֿריטען אונדעקען ליגן ווירד, וויא דיע אינטרעסאנטע לייטטרייט, דער זאמלער, דיא חין פֿאָרליגן יאָהרהונדערטען ען חין איזאראלי געהערטען אָבסקוראנטען אונדעטען פֿון רעליגיאָן אונד גלויבע, בעזעגטע, ליכט אונד וואָהרהייט פֿערברייטעטע, אונד וויא וואָהלטהעטיג זיא אונז דיא ליטעראטורע בילדונג דער יוגענד, פֿאָרליגן אונז דיא פֿערפֿיניערונג דעם געשאַקקעם חין דער געזאָ קענען די ערט פֿראַכע אייגענע ווירקט האַט. וויינע גראַסע אונלעהל אונדעקלעהרטער אונד געבילדעטער מענער האַט זיא ערלייגט, וועלכע איהרע גערעגלטען קענטיסע חין דער העברעאישען שפראַכע, לע דיגן דיער לייטטרייט לו פֿערדאנקען האַבען, וויא זיא זאָלכע מיט דאנקבארען אונד רעדליכען הערלען לויט בעקענען. אַבער לו פֿריה האַט זיא געענדעט! לו קורן וואָר איהרע דויאער! דיא דאָוואָהליגן לייט אַוואַטענדען פֿיהרטען דיעט באַלדיגע פֿערטווידען דיער איינלי גען לייטטרייט הערבייא; אונד דער פֿיהלבארע פֿערלומט דערזעלבן, אַכטע דען אַלגעמיינען וואַנט נאָך איינער איהר גלייכענענדען לייטטרייט חין אונזערן סטאַטען רעגע. אַזן הערטע לויט פֿון אַלען ליטעראטורפֿריינדען אַיסרופֿען: " אַ מעשטען זיך דאָך ניערדיגט דיא " אַיסגעלייכענטען ליטעראטורען אַונזערער גלויבענשאַפטען לו " איינער זאָ ניטלויכען אַונזערענע האַנג פֿערזאיינען, אונד זיך חין פֿער " לעגער פֿינדען, דער דיא הערוואַגע אַיינער זאָלכען לייטטרייט בע " ווערקטעלליגע! — אונד זיהע! דיער לויט געאייסערטע וואַנט גינג חין ערפֿילונג! דער אַונד דער פֿערברייטונג זאָ פֿילער טעלבארען אונד ניטלויכען העברעאישען ווערקע חין אַלען לוייגען דיער ליטע " דאָטור זיך זאָ האַך פֿערדיהנט געאַכטע הער **אַנטאָן ערלער פֿאָן שמיד ק. ק. פֿרוו. בודרוקער חין ווען, פֿאָנד זיך בעוואָ גען, דיען ערלען וואַנטע לו ווילפֿאהרען, אונד וואָר דורך אַויפֿוואַנטע רונג און פֿילע געלעהרטע דער נאָליאָן חין טטאנדע געזעלט, דיא זייט מעהרערען יאָהרען ערטיענע לייטטרייט בכורי העתים הערויס לו געבען. איינע לייטטרייט און וועלכער זאָ פֿילע אַויסגעלייכענטע גע לעהרטע אונד בעריהטע דיכטער, דערען טרייטטעללעריטער רוקע לענגט בעגרינדעט אַיס, טהיילנעהטען, אונד זיא מיט דען טענטען פֿרודוקטען דעם וויסענשאַפטליכען אונד פֿאָעטישען פֿאַכעם בערי פֿערען. דיע רייכהאלטיגע לייטטרייט דיערט אַונז אַונזערבראָכען זייד דען יאָהרע תקפ"א, (1820) פֿאָרט, אונד דאָ געהרטע פּובליקונ ערפֿרייטע זיך אַונד זאָ ווילקאָמענער טאָן דעם בעזעלעס פֿון 12 יאָהרגעגען, אַלס דיען ווערקע יענער פֿערדיענטער ביאָפֿאָל אונד יענע גערעכטע ווירדיגונג, אונז וועלכע איינע לייטטרייט דיא ערנסט מיט טערן, דאָ טעהנע מיטדעם בעלעהרענדען, דאָ ניטל ליע מיט דען אַונזערע אַלענדען פֿערבינדעט, אַנטפֿיך**

קמשונים, כמעט בא אורה, וזוה אשר היה לה מקדם לא שבה לה עוד; אם לא חמל ה' עלינו והעיר רוח אנשי השם בעלי אסופות, מהוקקים במשענותם להסיר בדיליה ולצרפה מכל סיג. כמו אנשי אמת הם המאספים מכתבים יקרים בספריהם, המלמדים דעת את העם ומורים להם נתיבות הלשון, הם החזירו עטרה ליושנה, ותשב צהות שפת עברית באיתן קשתה. וכל איש בר לבב ויקר רוח אשר אורו עיניו מספר המאסף, יודה באמונת הלב את מעשי הקפס וגבורתם, כי הגיהו השכת הלילה והאירו תורת ה' אשר שכן עליה עננה. הם הפקחו עינינו להסיר מלבנו משאת שוא ותפל, לצרף בחשבותינו מאולת וזדון, ולולא עמלם נשארנו חשכים ונבעדים מדעת והיינו מגששים באפלה עד היום הזה.

אולם לזאת יכאב לבנו! כי לא ארכו לנו הימים הטובים והנעימים האלה, כי בסבות מתהפכות ומקרי הזמנים לא שמרו המאספים תמיד את תקופותיהם על הסדר, וכמה שנים שבתו ועמדו מהוציא מחברתם, נתנו הפסק בין הדבקים ועלה כרך מכאן וכרך מכאן, ולסוף אספו נגהם ולא יספו לצאת ולבוא לפנינו. ורבים ממשכילים המשתוקקים אל החכמה והצמאים אל האמת שמו מגמות פניהם קדמה, והשמיעו קולם במחנה העברים לאמור: מי יתן ויתחברו חכמים אחרים דורשי לשון ושוהרי האמת והתושיה, לאסוף מכתבים אל המחברת ובאורם יהיה לנו אור! — והנה העיר ה' את רוח איש חמודות למלא משאלותם, הוא גבר הוקם על, שר וגדול בעמים, ומוכתר בנימוסים, האדון המדפיס בעיר המלוכה ווינא **אנטאן עדלער פאן שמיד** הוא האיש אשר הכין את לבנו מאז להעלות על מזבח הדפוס שלו המפואר והמשובח, ספרים רבים ויקרים מחכמי ישראל וגאוני ארץ ישנים עם חדשים, וכל בית ישראל יביא לו שלמי תודה על רוב טוב אשר פעל ועשה להם בתנו בידיהם חבורים גדולים באותיות נאות לא נראת ליופי כהנה, מתמוד עין, ובלתי מעשהו לא היו לנו למנה. כי את מי כמו אלה להדפיס ספרים בתכלית השלמות בהוצאות רבות, וכן הגדיל לעשות חיל וקרא לשרידים, אשר להם עשר ידות, חכמי לב ויודעי העתים, להתחבר יחד בברית שלום וריעות ולקבץ דבריהם ומעשי אצבעותיהם בענינים שונים ועיר שם ועיר שם, אל מחברת אשר כנת שמו בכורי ת ע ת י ס והיו בתוכה לאגודת ספר, להשביע נפש שוקקה אל חכמה ומליצה, וכן יוצאת המחברת

מאשטן דארף, בערייטס לוי טהייל ווארדען דער געלעהרטע ווי
 וויא דער אונגעלעהרטע, פֿינדען דארין וואו איהרען ווינטען לוי
 זאגט, יענער האט איין אָפֿפֿענעם פֿעלד זיינע אידעען אונד ענט
 דעקקונגען אינן געביעטהע דער זאָל אונד ספראַכֿקונדע בעקאנט לוי
 מאשטן, אונד זיינע אונזיכטען איבער וויכטיגע געגענטשטענדע
 דער רעליגיאָן אונד אַראַול זיינער נאליאָן לוי בעהערליקונג מיט לוי
 טהיילען, דיזער קאן זיינען דורטס נאך וויסטען אין פֿערטידענען
 פעכערן בעפֿרידיגען, אונד אין מיטיגען טטונדען זיינען גייסטע איינע
 מיט וויין געווירלטע אונטערהאלטונג פֿערשאַפֿען.

איינע קורלע אונלייגע דער אין דיזער יוהרסטריכט פֿאָרקאָווענדען
 ארטיקעלן דירפֿטע לוי נעהערען בעלייכטונג איהרער טעג

דען דיהנען:

- (1) קאָוועטן דארין פֿאָר, ערקלעהרונגען דונקלער שטעלען אין דער
 ביבעל (תנ"ך) אונד אינן תלמוד, וועלכע זיינער געזונדען
 פֿערנונט אונד זיינער ריכטיגען אָנאָק ענטשפֿרעכען, אונד אויף
 דער באַזיס זיינער גרינדליכען עקסעגזעזע בערוהען.
- (2) ווערדען נייע רעגען אין דער העבראעישען אונד אין דער מיט
 איהר פֿערוואנדטען קאלדעאישען ספראַכֿע, זאָ וואָהן גראַממאטיק
 קאָליטע אַלס סינטאקסישע, אויפֿגעפֿיהרט, פֿערנער פֿילאָלאָגישע
 אונד עטימאָלאָגישע ערערטערונגען לוי בעלייכטונג דער תרגומים
 געגעבען, אונד איהנען וויכטיגע בעמערקונגען אין דער סינאָ
 מיטיק ביידער ספראַכֿען בייאָגעזעלסט.
- (3) דורך געדיעגענע אויפֿזעטלע איבער ערליהונג אונד זיינען
 מעטהאָדישען אונטערריכטע דער יוגענד, ווערדען היר עלטערן
 אונד ערליהער בעלעהרט, איהרען קינדערן אונד לעגלינגען זיינע
 לונקעמיגע ריכטונג לוי געבען.
- (4) בעריהטע אונד אינערעמחנטע מענער דער נאליאָן, דיא דורך
 ריהאליכע טריכטען דער נאליאָן ניטליכע דינסטע געלייטטעט
 האבען, ווערדען אויס דער אַלטען אונד נייערען לייט, דען
 לעזער אין ביאָגראַפֿיען, בעגלייטעט, פֿאָן לעהררייכען נאָטילען
 איבער לייטאָלעטער אונד איבער דען אינהאַלט איהרער טריכטען,
 אין זיינען בליהענדען שטיעלע, אַלס מוסטער לוי נאָשאַהונג
 איהרעם טהעטיגען אונד טוגענדהאַפֿטען לעבענס פֿאָרעפֿיהרט.
- (5) פֿעהלעט עס ניכט און אַלס ערטהאָסט קונדע, לוי בעלייכע
 טונג וויכטיגע שטעלען אין דער הייליגען טריכט אונד אינן
 תלמוד זאָ וויא
- (6) אינן געביעטהע דער פֿאָעזיע אַללע דיכטונגס ארטען ערי
 שיינען; אונד עלעגיען, לירישע געדיכטע, אידיילען,
 עפֿיגראַמע, דראַמאטישע געדיכטע, שאַרחדען
 אונד רעטהעזען דיעט ווערק שטיקען, אויך פֿרֿאָזאישע
 פֿאָעטישע נאָטערהורטילדערונגען ערלעהלונגען,
 אַנעקדאָטען, אַפֿלעס אויספֿילען. וועלכען אַראַלישע אונד
 רעליגיעזע פֿרעדיגטען אין דייטשער ספראַכֿע, לוי ערבוואונג דעם

המתברת הזאת שנה שנה לשם ולתהלת בית ישראל. והיא כוללת כל הענינים הנאותים אל התכלית המכוון להרחיב בינת לב אין חקר, וללמד לבני יהודה קסת הסופר דרכי הלשון ומליצותיה, דולה ומשקה צאן ישראל בלמודיות ותורניות נמוסיות וטבעיות, אין אחד נעדר ממנם. ערוך השלהן עם מגדנות, וכל נפש תתרוה בה כי תמצא די הפיק חשקה. מן הערן הזה יוצאים נהרי נחל דבש בצוף מליצת המשביעים את הנפש בטוב עדנם.

ואלה הם הענינים הכוללים הטוב והמועיל, הערוב והיופי, למיניהם:

א) ביאור פסוקים נעלמים בעשדים וארבע ספרי קדש.

ב) פירוש מאמרים חתומים בדברי חז"ל על דרך החקירה העיונית והפשט האמתי.

ג) חקירת הלשון בגדר הברל השמות והפעלים הנרדפים.

ד) כללים חדשים בדקדוק לשון עברית ואחותה הארמית בנוים על אדני ההגיוני וגם ביאור התרגום הכשדי.

ה) תולדות גדולי ישראל פזורות חדשות וישנות עם הערות מועילות ותוספות להודעת תוכן ספריהם וזמן חייהם.

ו) עניני קדמוניות להפיץ אור על המקומות הסתומות בתנ"ך ובתלמוד.

ז) תולדות הטבע ומחקרי הארץ.

ח) שירים מכל מין וסוג כמו קנות, שירי דודים, שירי רועים, שירי מוסר ושירי ציורי הטבע.

ט) מליצות בדרך שיחה בין איש לרעהו.

י) ספורים,

יא) משלים,

יב) מכתמים,

יג) שיחות חכמי עמים וחכמי ישראל, ונספחו עליהם דרשות ומאמרים

געמיטהעם אונד ערוועקקונג דעם אנדאכטס געפיהלם אינן גע-
מיטהליפען טאָנע אָנגערייהעט זינד.

וועלך זיינע אונערשעפליכע קוועללע ביזעטעט דיעס ווערק פֿיר
טאָללענטפֿאַללע ייִנגלינגע דאר, זייהרע קרעפֿטע לוֹ אַיבען,
אונד געלונגענע פֿעראַכע אַין דיעסן רעפערטאָריון נידער לוֹ לעגען!
וואָלו זייהנען אָנאָסט דיאָ געלעגענהייט מאַנגעלן ווירדע; אונד ווירקליך
האַבען בערייטט האָפֿענונגספֿאַללע יונגע מעננער, זיך דורך זייהרע גע-
לונגענען אַרבייטען, אַיינען ריהעליעטן נאָהמען לור אַנאָייפֿערונג פֿיר
אונדערע פֿערהיענטליכע ייִנגלינגע, ערוואַרבען.

דורך דיזע לייטשריפֿט וואַרדע אונז מאַכענער נאָהמע אַיינעס גע-
פֿייערטען דיכטערס אונד געלעהרטען אָפֿפֿענבאָרט, דערען
טאָללענטע אונט אָהנע דיזע לייטשריפֿט אונבעקאָנט געבליבען ווערע.
זיאַ האָט נאָך דיאָ גוטע פֿאַלגע. דאָס דיאָ מיטאַרבייטער, דורך לענדער
אונד פֿרונפֿינלען געטרעננט, דורך אַיינע לוֹמיטען זיך אונטערהאַלטענדע
קאָררעטפֿונדען, זיך פֿריינדשאַפֿטליך אַיינאַנדער נעהרען, דיאָ זיך
אַנאָסט פֿרעגט געבליבען ווערען.

אַיין אָנלעס ווערק זיינע דעמאָך, אַלס אַיין נאָליאָנאַבוך לוֹ בע-
טראַכטען, וועלכעס אַין קיינער ביפֿעראַזאַמלונג אַיינעס אַיזאַ-
עליטען פֿעהלען זאָלל.

יעדער גוטדענקענדע אַיזאַעליט, דענן עס אַיין ערנסט אַיזט. דאָס
פֿאַרטשרייטען דער קולטור בייאָ זיינער נאָליאָן בעפֿערדערט
לוֹ זעהען, אונד אַין דעסמען בווען אַיין פֿונקע פֿאַן נאָליאָנאַלע הרע
גליהעט, זאָלל זיין טערפֿליין לור אַויפֿרעכטהאַלטונג דיעס נאָליאָנאַל-
ווערקעס בייאָ טראַגען, וועלכעס אונן זאָ לייכטער אַיזט, אַלס דער
עדעלגעזינגטע הערר פֿערלעגער, אַויז זיבעע לור גוטען זאַכע, מיט הינט-
אַנזעטלונג אַיינעס פֿעקוויעהרען נוטלענס, דען פֿרייז דיער ריהעליעטען
אונד מיט טיפֿאָגראַפֿישער טענהייט אַויסגעטאָטטעטען לייטשריפֿט, זאָ
ביליג אונד אונבעדייטענד אָנגעזעטלעט, דאָס יעדער נאָך זאָ אונבע-
מיטטעלטער הויפֿאַטער, בייאָ אַיינער יעהרליכען ערטפֿאַרונג, אַינן
טאָונדע געזעטלט אַיזט, זיך זאָלע אַנלואַפֿפֿען. דען אָהגעאַכטעט
אַבער ענטפֿראַך דיאָ אַבנאָהמע ניכט דיזער גינסטיגען ערוואַרטונג, ווייל
אַינן אַנפֿאַנגע, פֿילע ערטט דאָ אַורטהייל דער זאַכעקענער דאָריבער
אַבוואַרטעטען אונד מיט דער אַבנאָהמע דער ערטטען יאָהרגענגע לוריק
הילטען, אַויך, בעזאָנדערט אַינן אַויזאַנדע, דיאָ עקסיסטענן דיזעט
ווערקעס אַיינע אַנגע לייט אונבעקאָנט בליעב, וואָדורך דער פֿאַר-
רחה דער עקסעמפֿלאַרע פֿאַן דען ערטטען יאָהרגענגען אָנגעוואַקסען,
אונד נאָך געגענווערטיג בייאָ דען אַללגעמייעטן בייאַפֿאַללע, דען זאַכע-
פֿערטענדדיגע דיזען ווערקע לאָללען, דענאָך נור דיאָ זיבאַבער לור
אַבנאָהמע דער אַיינלעלענען בענדע דער לעלטען יאָהרגענגע זיך הער-
ביאַלואַסטען, אונד זאָמיט דיאָ פֿריעהרען אונפֿערקויפֿט ליגען.

זאָנאָך זייעט זיך דער הערר פֿערלעגער פֿעראַנאָסט, דען געהער-
טען פֿובליקאָן הימיט זיינען ענטשלאָס בעקאָנט לוֹ מאַכען:
דאָס

ומאמרים בלשון אשכנזי במוסר השכל לעורר לב המקשיבים לקול המוסר והיראה.

כל אלה חברו אל עמק השוה לכל נפש, וכל הקוראים בספר הזה ומוצאו מזה שלבם חפץ, אלה פותחים שער לשוקדי על דלתי חקירת הלשון, ויש הנזורים דרך להעמיק בהכמה ומדע, ויש הנותנים ריח בגן אלהים פרחי מליצה ילדי שעשועים המונתיקים את החיים, וכלם מתאימים ושכלה אין בהם.

המתכרת הזאת המלאה תבונה ודעת על כל גדותיה, הובאת לנו **למנחת בכורים** לראשית השנה, מהודרת בכל מיני יופי מיד האדון. המדפיס הנ"ל. וזה שתיים עשרה שנים רצופים היא נגד פנינו בלי הפסק שנה אחת בנתיים, לא היתה כזאת מלפנים בישראל. אפס רוח אחרת עם האדון המדפיס הנ"ל, כי לא שם לבו אל בצע כסף, ורק הטוב והמועיל מטרת מגמתו בהוצאת הספר הזה. ומחירו הקצוב הוא לאות, כי מצער הוא בערך האיכות והכמות, כדי שיוכל לקנות כל איש המשתוקק ליה, גם מי שלא מצאה ידו כביר. ואף גם זאת הקונים מעטים והדורשים אליה מתי מספר ונער יכתבם, להיות שבתחלת שני יציאתו לאור עוד לא הכירו ערכו כראוי, ובהעלמת ידיעתם מיחלים ומצפים לשמוע מזה משפטו מפי המבינים, ובשנים האחרונים בהגלות נגלות כבודו ויקרו לעיני כל ישראל, חשקו הקונים לקחת הכרכים האחרונים, מאהבת החדוש, והכרכים הראשונים מונחים על מקומם בשלום אין דורש ואין מבקש להם, ושכר האדון המדפיס יצא בהפסדו. וזאת היא הסבת שהביאה האדון המדפיס להתום ספר **בכורי העתים** כעת, זה הכרך השנים

דאס ער געהוילך פֿון און ניכט געהר דאז ווערק טהייל ווייניג, אונדערן איין גאנלען, ד. ה. אולע לויסלן יאהרגענגע ביים זאממען; אונן דען ביליגען פֿריי פֿון 12 fl. C. M. אויסגעבען וויד.

דא יעדן דיער בעטראג פֿער 12 fl. C. M. דען גרעסטע טהייל דער זיך דיעס ווערק אונטאפֿען ווינטערדען אונטערהער לויטערה פֿאולען ווידע; זא האט ער, דא ער געזאגטן ווינט דיעס ווערק אויכט ווייניגן מיט דען 12ten יאהרגאנג לויטען, מיט דען בוכהענדלעך פֿאולגעדיעט אויכערטענדיגט געטרופֿען: דאס זיך פֿון דיעסן ווערק איין קאמפלעטעס עקסעמפלאר פֿון 12 יאהרגענגען ביים זיהען אונטערהער, אונד זאלעס פֿיר אָביגען פֿריי כאָך פֿערנער, יעדן נור אויף פֿאולגעדיע ארט, דען זעבחהבערן פֿער קויפֿען וואָלען: נעהוילך:

ווען זיך 6 קייפֿער, וואָפֿון יעדער איין קאמפלעטעס עקסעמפלאר פֿון 12 יאהרגענגען אונטערהער פֿערטפֿריכט, בייםזאממען האט בען, זא אויבערלאזטען זיך יעדען דיער אונטערהער געגען בעלזאה-לונג פֿון 2 fl. C. M. לויט יאהרגענגע ברופֿירט, זיך געבען זיהען היריבער אוינען פרענוועראליאָנס-טיין, וואָרויף דיך אונטערהער אונד בעלזאהלעטען 2 בענדע דער ערטען 2 יאהרגענגע אוינגעטריבען ווערדען, אונד פֿארהען אויף דיע ווייניג זעכס-מאל מיט דער אונטערהער אונד דער אונטערהער דער זיין אָרדנונג פֿון גענדען יאהרגענגען פֿאָרט, זא דאס, ווען דאן דיך אונטערהער אולע 3 מאָנאטע בעדונגען וויד, זיין אוינער לייט פֿון 18 מאָנאטען, אולע 12 יאהרגענגע זיין דען הענדען דעס אונטערהערס זיך בעפֿינדען, אונד ער זאמיט זיין אוינער קורלען לייט אונד אויף אוינער זיהען ער לייכטערטען ארט, לוי דען בעזיטלע אויכעס זא פֿאולטענדיגען אונד רייכעוואָלטיגען ווערקעס געלאנגעט. יעדער בוכהענדלער וויד דיך נעטהיגען פֿאָרזיכטען געברויכען, דיך זיהען דיך אונטערהער דעס גאנצען ווערקעס זיכערט, אונד דעריעניגע, וועלכער זיך ביים דער ערשטען אונטערהער אוינע פרענוועראליאָן אָדער דאָרזאָבע בעלזאהלען לעסט, וויד דיע ביים דער אונטערהער דעס לעטלעטען טהיילעס זיין אונטערהער ברינגען.

זאָללעטע — זיך זאן לוי האָפֿען בערעכטיגעט זינע — דער גרעסטע טהייל דער אויפֿלאַגע פֿון דיעסן ריהוילען ווערקע אונטערהער זיין, זאָנאָך דער הערר פֿערלעגער אויף אוינע ווייטע אונטערהער דער קיינפֿריגען יאהרגענגע רעכענען לוי קענען גלויבען, זא וויד ער דיך פֿאָרטגעטונג דיער לייטערטען זאם באַנד אונטערהערטען, אונד דען 13ten יאהרגאנג לוי זיערן ניכט זינען; וואָך ביים ער אולע יענע פֿערעהרטען מיטארבייטער דיך זיהען ביזער מיט אוינען ניטלויכען ביזארטעגען זא טהעטיגסט אונטערהערטעלען; אונד זיהע פֿערנער געפֿעלאַגע מיטווידקונג לוי בעסטען דיער גוטען

עשר יצא אחרונה. וכן הסכים בלבו יגורד אומר ויקום, שלא
 ימכור עוד מהיום והלאה כרך מיוחד כי אם כל שנים עשר כרכים
 ביחד בעד מחיר הקצוב 12 fl. C. M. אמנם כדי שלא יכבד
 המקח על הקונה אשר לא תשיג ידו לשלם המחיר בפעם אחד,
 התיעץ עם מוכרי הספרים ומצא דרך מבוא להקל הקנין על הלוקח
 על אופן הזה:

מוכרי הספרים ישתדלו לאסוף חתומים על ספר בכורי העתים
 מכל שנים עשר כרכים, וכל אחד מהם שיהיה לו ששה
 חתומים ביחד, ויתחייב הלוקח לקחת הספר כלו עם שנים עשר
 כרכים בעד המחיר 12 fl. C. M. ועל זה יתקבל הפרענומערא-
 ציפנסשיין וב' כרכים הראשונים בעד 2 fl. C. M., והקבול עם
 התשלומים יהיו רשומים בכתב על הפרענומעראציפנסשיין, וכן יוסיף
 תמיד בקחתו שנים שנים מן הכרכים, ובהיות התנאי בין המוכר
 והקונה לקחת תמיד שני כרכים לתקופת שלשה חדשים, אם כן
 בהגיע תור שמנה עשר חדשים יהיה הספר היקר כלו בשנים עשר
 כרכים, ביד הלוקח על הדרך היותר נקל. והיה כי ישיג האדון
 באופן זה את מבוקשו שיתרבו הקונים ויתמעטו הספרים-המונחים,
 אז יהיה לו גם פתה תקוה על העתיד, ויוסיף שנית את ידו להתחיל
 הדפסת הכרך השלשה עשר בלי איחור, ויצא לקראת החכמים
 המחתרים לשחר פניהם אשר היו בתוכיו לעזרו ולסעדו במכתבים
 היקרים, שיוסיפו להטיב עמו בדבר הגדול הזה, ועל אודות אשר
 עשו עמו אות לטובה עד היום, יודה להם בתודות רב בתוך קהל
 ועדה.

ואתם אחי בני ישראל הטובים והישרים! תנו כבוד לתורה ולחכמה.
 התאמצו להרבות דעת בישראל והחזיקו ידי האדון המדפיס
 הנ"ל בדבר הזה, למען יעמוד ימים רבים ולא יסוף זכרו. דברו על
 לב אחיכם בכל עיר ועיר משפחה ומשפחה, לאבוקף הספר אל ביתם
 ולעקד

זאלע ביטטען ווירד, זאָ וויל ער געגענווערטיג דורך זיך, אונטן הער-
רען מיטארבייטערן פֿיר איהרע ביזהעריגע איהנן ערוועגענע גיטע
זיינען פֿערבינדליכטטען דאזק הימיט עפֿענטליך אבטטאטטעט.

ווען אינן מאַנאָט אויגוסט 1830.

אײַם נאמען דעם העררן פֿערלעגערס
אנמאָן ערלען פֿאָן שמויד
ק. ק. פֿריווי. בוכדרוקער אין ווען.

יודא ייטעלעס.

ולעקד הספרים שלהם, והיה לכם שכר טוב בעמלכם להגדיל החכמה
ולהאדירה, ותחי נפשכם. ואל שדי יתן לכם רחמים והיה בתיכם
שלום השקט ובטח עד עולם.

וויען בחדש אלול שנת תק"צל

דברי הכותב ברצון האדון המדפיס השר

אנטאן עדלען פאן שמיד

ק. ק. פריוו. בוכרוקער אין וויען.

יהודה בן-יונה לבית ייטלש.

אויזציגע

דער

שענסטען אויפזעטצע

אויז דעם

מ א ס ף

הקף הענינים אשר באו בב"הע לשנת תקצ"ב לפ"ק.

זייטע

הולדות רבינו חננאל זן רבינו חושיאל ודבר חל הקורח	5
הפחלתו והעדות בסופו . . . . . תחת החכם ראפופורט	
לקוטים מפירושי ר"ח על התורה עם הערות מוסכלות . . . מהב"ל	34
הולדות רבינו נסים וקורות ספריו עם הערות . . . מהב"ל	56
הולדות וקורות רבינו סימבונת אחד ונסצעה	84
חכמי יון . . . . . מהחכם מר"ה צער שלעזינגער	
102 החזיון צליל ראשית האניני העתק	}
עם הערות נוספות	
117 הנחמה	
134 צהר סתי תלילות חזיון ל"ח . . . . . אבר ראבל מחויסטערליטן	
— זן זקונים, סרח נעים על קצר המנוח החכם	
כ"ה אהרן פאלאק ז"ל . . . . . מהחכם מר"ה לוי ייטלש	
140 מלכה ושלם העתק . . . . . תחת דוד רייטש ח"ט צרעלנור	
143 החזיון נאך לעסינג	}
144 החיל והנמר	
145 הקוף והסועל	
— הגויה והנפש	
146 החיה והנותן זמירות צלילה	
147 הסוס והסר	
— מתחם עפרון צעת בויעתו	
148 הגוף רוח חל חזיון צראשית השנה	תחת אבר ראבל מחויסטערליטן

שירים

151 תפלים ק"ג צדק סיר	תחת מרדכי העליויער
158 רודף אחר כבוד הכבוד צורח	}
159 הולך רכיל	
— חור עולם	
160 שמונה המה דמעות האדם	}
163 יתר מדעיהו	
— סיר ידידות לשמחה צחור השביל	תחת אלעזר ראשקאו
168 חלקה הארץ העתקה ממסורכ טילער	תחת מהב"ל
169 תשלי ווסר. האדם והצורה	תחת חיים שמחה הירש
170 ונשלי פהילעמאן	תחת יאקב ליב פאללאק מחיינענסיין
172 חרות	תחת מהב"ל
Ad Dominum Samuel David Luzato, Professore, in obsequi, humilisque affectionis obstestationem, discipulorum fidissimus Abraham Lattes.	
175 זקורת	
181 פארון החיות אשר באו צגט זו, ממחצט	תחת יאקב ליב פאללאק

ה מ א ס ף

לחדש תשרי תקמ"ו

שירי ס

דברי חכם אל זר, והוא אמון עלי תולע,
כהביטם גוית אדם אחרי מותי.

הוֹי השׁוֹכֵב על מְמוֹת שׁוֹן
הַקִּיצָה אִם אַתָּה יֵשׁוּן;
וְרֵאִי תוֹלַע דָּמִי יִבְלַע

אֶף בְּבִשְׂרֵי יִשְׁלַח הַשֶּׁן *
עַרְל הַמּוֹל וּזְכוֹר אֶתְמוֹל

זֶה הָיָה כִּי — מוֹךְ דִּשְׁוֹן;

וּבִיּוֹם מָחָר גַּם אֶת תְּסַחֵר

אֶל בּוֹר תַּחְתִּית מִן הַיִּכְלִי שׁוֹן *
זֶד מֶה תֵּאמֶר הַיּוֹם הַמֶּר

בְּרֵאוֹתֶיךָ הֵן — תּוֹפֵת עֵשׂוֹן;

שָׁם תִּצְרֶךְ. שָׁם תִּשְׂרֶךְ

גַּבְשָׁה אֶל שֵׁשׁ — פֶּה הַדִּשְׁוֹן *
אֶל מִי תִפְנֶה פִּיהָ יַעֲנֶה

כֶּה, וּלְשׁוֹנֶךָ אוֹתֶךָ תִּלְשְׁוֹן;

שׁוֹב נָא אֶל עַל זְמַן תִּגְעַל

כִּי אוֹתֶךָ עַל בְּרַכְיוֹ יֵשׁוּן.

והנה הקשה לשאל החכם הוא על סוגין פ"ק דחולין לאשר הקשה שם
 דבא לאזניי מ"ג ספק סכנת' לחומר' ספק איסור' וכו', הרי
 ממקומות' מוכרע דשנא ושנא שהרי צאיסור קי"ל ס"ס לקולא אפי' צכמה
 דיערות וכו' גזי לפור נמי ס"ס שהרי אף שנאמר שהי' נקוב עדן יש לספק
 אם מנחשים אם משאר שרשים שאין להם ארס ואפ"ה אסרי' משום חומרא
 דסכנת' א"כ יש לומר צעלמא, ר"ל לענין אסור' אין חוששין לשמא צמקום
 נקב נקב עכ"ל שם :

ואני צעני דעתי לא אמלא מקום לקושיא הזאת • לשעת המפרשים טעם
 ס"ס משום רוב ודאי לק"מ דכזר כתצו התו' פ' החולין דף ל"ו ע"ב
 צ"ה הא לא שהי, דלמעוט' דשכיח חששו, והכא נמי מעוט' דשכיח הוא
 דמוכח צכמה מקומות צצלי וצידושלמי, אשר נחשים רצים מינים ממינים
 שוכים הי' מורים ציניהם, עך אשר אמרו צידושלמי פ"ה דתרומות שיש
 מין א' נקרא שפיפון וקטן בשערה ואם נחש כזה ניקר צאצטיח הלזה צודאי
 אינו ניכר לכן יש לחוש יותר :

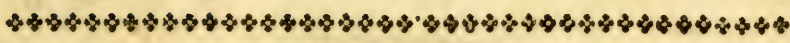
אבל, אין לנו צריכים לזה כי תלמוד ערוך הוא פרק אין עשמידין דף
 ל"א ע"ב צו' השרשים יש להם ארס, של נחש מתיית של שרשים
 מלקה, א"כ גם צשרשים יש סכנה אף איכה גדולה כ"כ כמו צנחש :
ונראה דלזה דקדק הרצ הטור צלשונו צי"ד סימן קט"ז, ואפי' אם רואין
 שניקר וכו' שיש לחוש שמא ניקר צו שרץ אחד וכו' ולא הזכיר
 נחש מעטמא דאמרינן דכיון דגם צשרשים אחרים יש סכנה א"כ אין נאן ס"ס,
 ומעתה נסתלקה עיקר קושי' הזאת ושדשה לפע"ד, וממילא, לא על הרצ
 ש"כ ולא על הרצ פר"ה יש לפקפק ממקום הזה :

ואולם צעיקר היתר ענין האינאקולאציאהן ערן אכי צצחון וצטרם שמוע
 דאיות יותר מופתיות מאשר סציא החכם ד' אצדהס צוכתצו שם
 אשר קראוהו צסם עלין לתרופה, דעתי נוטה להחמיר צצד הזה :
כי אצן סנת יקרתו אשר עלי' הטציע אצני יסודתו לעלות עליהן צמעלות
 היתר הזה היא אשר הציא צסם דופאי הזמן שהתפארו אשר מנשים
 אלה מתו רק חמשה :

אף אנו מקוצלים ועד כה לא שמענו אשר גדלו והלליחו צמלאכה הזאת,
 צלתי אם אשר ימותו עכ"פ חמשה לכל מאם לא פחות, ומי לא ידע
 צכל אלה כי צחצחון הזה לא יתכן לתמות ענין הזה להקצת דם או לקיחת
 כוס המשלל כדעת החכם ד' אצדהס הכ"ל כי צמות חמשה תמאה הלא צצד
 הוא או מפתת עיקר ענין דפואת האינאקולאציאהן ועלם פעולתה אשר
 אין לה כח ולאל להחיות את הילדים כולם אשר יולד להם חולי הזה, כ"א
 ימותו

כִּי תִרְאֶה אוֹת   עַל הַבָּאוֹת,
 כִּי הוּא דִשָּׁן   אֶת שְׂדֵשָׁן *
 אֵיךְ לֹא תֵעוֹר   נִצְמַד לְפִעוֹר!
 הַקִּיצָה אִם   אֶתָּה יֵשֶׁן *.

ע . . . ל .

מכתבים שונים

א

תשובה על דבר האינאקולאציין *

באו אלי דברי המאסף, והוא מכתב כמה דברי חמודות ונכזרות מוזכרים בו, יולא ילא מדי חדש בחדשו מחזרת נעימים יקלאו חזרת דודשי

לזון עזר :

והנה ראה דאיתי בהחלוקה לחדש תשרי תקצה"ל כתוצה שם חקירה נעימה צענין אינאקולאציאהן לזרעת כושנת נקראת בלשונינו דאצלם או פאקן, אם כשר הדבר לאיש הישראלי להשתמש צרפואה הדיא, או לא, והדחיז פה החכם הכותב שם והאריך בזכות לשונו וצמתק שפתיו עד להתם הענין ולהישירו :

ואם לא ידעתי את החכם הכותב ההוא וגם לא שמעתי, אות הוא ליקר גדולתו ושם תפארתו, לאשר יתהללו ויתיקרו בו יקרים חזרת ל"ע צו וצטכל מיליו, אשר כל דואיהם יכידום כי מצטן יקר דוח איש תצווה ילאו, ורק איש חכם ונבון ילך את אלה :

ומי כהחכם ויבן אלה ישר דעת ורוח צלצתו אוכל לדבר באשר עם לצבי, אשר אם לך קתי יתן לי תודה תחת אשר ישעוני, ואם שגיתי לא יצו ליקהת דברי כי אם כמשפט חכמים ודרכיהם פועל ידיו תלכני ויודני ויתמך לי בצדריו העריצים והנעימים אי' איפוא תלין המשוגה, למען אצין לאשר הדבר, וילא לאור משפט ענין הזה ומעשהו, גם לי גם לו גם לכל מחני העזרים ישמדם ה' וינלרום מן הדור זו לעולם :

והנה

* עיין המאסף תשרי תקמ"ה בכוזי העתים הקפ"ג.

הוא לריך להיות חייב תיתה כשנת צן צכרי אר לל , ואס"ס קא פסיק עלי' דלאו משנת חסידיס היא , ולכאורה יקשה מאוד ענין הזה להצינו , ויהי' ח"ו פתחון פה להמלעיגים על הקצלה ומלעיגים צמעתיקי הדת ז"ל לאמר , למה זה ועל מה זה יהרגו כולם , הא צמסוד א' מהס הגשאים ינלוו , אס יחזוהו להס , יאמרו לו , מה צלע דצמינו ובי נהרב צצצורתך מי ירפא לך , ואס לא יחזוהו הלל עוצ להס להפיל גודלות ומת האיס הטוא אשר ינל עליו הגודל לצרו , ותחיינה נפשות הכותרים צבללו :

ואולם היתר ענין הזה ואמתת פירושו כך הוא לפע"ד כאלה חלק יעקב היותם חזל נחלתו יתעלה לחיות צאמונתם והשענס על לזקתו יתצדך וכל ישעם וכל הפלס לדרוש וליחל אליו צכל עת וצכל רגע , כי הוא שליט צעולמו ולו הנח והממשלה לעשות צו כדלונו , ותמיד עיניו השועטות להשגיח על סגולת תפארתו צכלל ועל כל איש ואיש צפרט , אך צענינים זולת אמנעית מעללי איס , כי צהיות זאת צגדר עניני הצחירה יוגדר , ותפי עליון לא תלל הדעות והעוצ צכמו אלה צמאמרס הכל צידי שמים וכו' , נענתה למה זה ועל מה זה צמסוד להס נפש א' כי מי יודע ונחס ה' ויתעשת להמליא אליו פדות ורוח והללה יעמיד לנו למען לא נאצרה גם אנחנו גם נפש האיש ההוא , צדוך צצחד צהס וצמשנתס כי נעימים דצדיהס צחדש שוחר עוצ סי' כ"ז על פסוק ויהי צשמעך את קול הצעדה צדאשי הצכאי' אז תחרץ היות לנו לעינים מאמרס ההוא לאמונה הזאת , ואס איך דאי' במורה היא היות אדונינו דוך ע"ה מצווה צה' על ככה , צכר לצדד הוא :

מבל אלה כצין אשר לא יתכן למאמינים צני מאמינים להיות בנוהר לעזרת מלך עד להשחית אף גם נפש א' מישדאל צידיס למען הציל כהכס וכהנה , כי אס נקוה לה' ויושע לנו לו יישר צעיניו להיות מפלט לנו פסוח וגוון , והן לא ישמע אליו ח"ו וצפעס ההיא , צכל זה אנחנו עמו ועצדיו והחדים נחדים וגס את הטוע צגס את המועצ נקצל פאתו אלהינו ותפי לנו ללזקה :

ואולם את אשר ידעה החכס ר' אצרהס לצמות ענין הזה להקזת דס או לקיחת בוס הממשל , הפדס גדול יש צינותס לפע"ד , כי החוש מעיד אשר לאין כנון לו צענינים כאלה הוא פפאת חסרון ידיעת האומן או התדפות צמלאתו צפשיעה וכיולל צזה , או מפאת חסרון דעת המקצל להיות נפתל ועקס צדרכיו צעת קצלתס , ואס לא מזיד במור הוא כשוגב קרוצ למזיד יחסצ , זולתי כמו אלה איך מקום לסכנה צהס , ואיך כלמוד עמנו להתיר למשוך עלינו חלי ומנה קשה כזאת הכ"ל :

ימחו קלתם מקלפת פהם, או את אשר עדין לא מצאו ידי הרופאים לרואו
 עד קלה תבונת החקירה צמלאכת דפואה הזאת ותכליתה ותהיה נא הסצה
 מאיזה אופן שיהיה לא יאות לנו להשתמש זה, לסכן את הילודים אשר חפץ
 אלהים את עצריו, צידים:

ואם אמנם ידעתי כי לפעמים רצים חלי הזה ידרוך קשתו וסניצ סניצ
 יתהלך ר"ל להמית כהנה וככה מחמשה למאה, אך למותר יהיה
 להציג ראיה לדבר אשר בכל זאת לא אריך הדבר לעשותו, כי אם רצים
 ימותו ח"ו אף צהתשלוח מה מאתנו אך לא בשלוח יד צהם (ואם דעומד
 המעשה להתעלל ולעמוץ ידו מהושיע את אשר נוכל להושיע) לא יקרנו
 צזה חטא כ"ב מאשר יחשוב לנו עון צהמית אף גם א' צידים:

ואם יש לחוש שימותו מכל מאה חמשה או יותר ר"ל צהעסק צמלאכת
 האינאקולאזיאיהן, כאשר נשאנו נפשינו להמית את הנפשות ההם
 צידים בן הדבר הזה, ואם האלהים צשמים העוז צעימו יעשה, ואמחו
 על האדן נתנו דמי לנו לצלתי עשות דבר, מדאגה מדבר פן נאשים ח"ו
 צדם נפשות אציוכים נקיים אמחו אף גם תעון התשלוח הזה, כי למען
 שמו ולמען תהלתו ישנו צד ועל זה וכיוצא צזה אמר אדונינו דוד ע"ה
 צרוח קשרו נפלה כל ציד ה' וגו', ומשנה שלימה סנינו פ' התערוצות,
 צשנתת עזרת על כל תוסוף ועשית מעשה, וכאלא נתת עזרת על כל
 תגרע ולא עשית מעשה, ורגיל על לשון דצותיכו ז"ל צכל כיוצא צאלה לומר
 צז ואל העשה עדיף:

ואם נאמר כי כנים דצרי הרופאים המתפארים כפי' דצרי החכם ד"א ה"כ
 אשר מששים אלה דק חמשה ילאו, ונאמין להם כי חכמתם עמדה להם
 להמציא דפואת תחן מנה הזאת כאשר התפארו, אשר צהם ייסד החכם
 היתד שלו, וגם הדאיות אשר הביא אשר צהם הליצ דלתיו נכונים הם, ואם
 כה נאמר, להם לצדם ניתן ואין לרופאים זולתם אשר לא גדלה חכמתם
 להתהולל כה, חלק צו:

אך אמנם, גם עליהם אין אני דן דינס למזור הזה, ולא ישרה נפשי צו,
 כי מי גויקדוש אשר תמיד עיני ה' אלהיכו עלינו, ומצוה וחוצה עלינו
 לכויות תמיד עינינו מיחלות אליו, ולשום צטחונינו צו יתצדך, ועל ידיו
 אמונה הזאת יסוצו מאמרם ז"ל פ"ק דצרכות אפי' חד צודה מונחת לו לאדם
 על לוארו אל ימנע עצמו מן הרחמים, ויוצן צזה מה שאמרו צידושלמי פ"ח
 דתרוצות סיעה צני אדם שמהלכים צדך ופגעו צהם אנשים וא"ל תנו לנו
 אחד מכם ונהרוג אותו ואם לאו נהרוג את כולכם, יהדגו כולם ואל ימסרו
 להם נפש אחד מישראל ואפילו אם יחורבו להם פליגי צה ד"י וריש לקיש אם
 הוא

במקומה עומדת, ואולי טבע מחזיון אלוותיכו הנפוכים הקדות אשר אנחנו
יושבים בהן אינן מוכשרות לזהירות הזאת או סבה אחרת נודעת לחכמי
הטבע אשר על כן לא הכהיגו את מליחת הילדים אללנינו, ואין לי עסק
בחכמה ההיא:

ומה תינא על דצדי החכם מוהר"ר אנדרהס, כי לפי דצדיו אשר ירצה
להוכיח שהחולי הזה היה ידוע לחכמינו ז"ל וירצה להכריע היתר
ענין האינאקולאציאהן מאשר לא זכרו מאומה ממנו, ואפי צעניי נראה לי
להציא דאי' לאיסור מזה, כי אם יודעים היה מחלי הזה היה להם להציא
ענין האינאקולאציאהן או הענין ההוא אשר השתמשו צוה להנשיך החלי
הזה עליהם אם יישר צעיניהם וכשר הדבר לעשותו כי מסגלל אסור הוא
כאשר הוצחנו דצדרינו הכל, אלא ודאי גם לפניהם לא יכון הדך הזה:

ואם קבלה היא בארצות הצרפתיא את אשר העיק החכם מוה"ר שלום זי"אגלו
דצדרי החכם מוה"ר אנדרהס אשר מן אז עולם גם מימי דציונו ינחק
אלפסי היה כוהגים בהיתר האינאקולאציאהן, מייצוא אחדי המלך ושר גדול
בישראל כמזהו לאסור את אשר כזר עשוהו להיתר, אזל אינו נראה כן
מדצדרי החכם מוה"ר אנדרהס צעלמו את אשר הגיק החכם מוהר"ר שלום בי
מימות הדצ אלפסי נהגו כן, ומי יתן איפוא ויכתצון תיליו ויחוקק על ספר
עעמי היתר אשר עליהם סמכו צמדיות ההם ונצנה גם לחכמו מהם:

בטרם היות לנו ככה, או אשר יורכי החכם ד"א או מי מחכמי הדור יסית
ידו צין שנינו ויוכיחי בחכמתו וצתצונתו כי לא דצדתי ככונה,
אין אפי דואה אף גם שמץ היתר לאומה הנצחרת להשתמש צענין האיני-
אקולאציאהן:

ואם אמנם השועדים והשומדים הזקמים אשר צערי ישראל ימלאו את דצדרי
אלה ויעידו ויעודרו אלי לשאת את דדידי מעלי לאמר כי שגיתי,
אננה ואומר אני שובג צטרס שמוע את טענותיהם לכגדי ואצטל דעתו
מפני דעתם כי לא עלי כי אם עליהם לנכות את כדס נטע שעשועים,
נעשה פה פיודקא יוס ד"י"ג אלול תקצ"ו לפ"ק:

א . . . ל

ובפי העולה על רוח החכם הנ"ל לעמותם זה לזה, דמיון יותר נאות וחזק
 מזה הי' לו להציא תיודדי הים באניות והולכי מדצד, אשר חייבים
 להזרות מדצדי קבלה, לגדול הנס אשר נעשה להם בהנצל מסכנה עצומה
 כזאת, ועוכח ממקומות רבים בתלמוד כי היתר גמור הוא צאין פולה פה
 לאשר מלאנו כי רבים תגדולי חכמינו עשו מעשים צענמם צזה :

אבל, גם זה גם ראיות ר"א אינו ענין לכאן כי על אלה וביולא צאלם
 אמרו חז"ל שומד פתאים ה', כי בהיות מלאת הנמנעות לכל תלך
 אני שיע, ומדצדי ישמון לעולם יציתו מצלי איש עוצר תחת גדר מנהגי
 העולם יחשצו יחד גם בני אדם תופשי נושט והתועים במדצד, גם בני איש
 העוסקים בהקזה וצכום המשלל לרפואה להעיקר אשר אללכו צפ' החוצל
 ורפא ירפא מכאן שניתן דשות לרופא לרפאות, וגדולה מזו אמרו צפ'
 מפנין אשר להקזה צערצ שצת, וצפ' אינן מעמידין לאוכלי תאינים צליה,
 נאמד שומד פתאים ה', וכמעט העיון כל שגה צו יחכם אשר לא כן הדצד
 הזה אשר אכחנו עליו :

עוד יד החכם מוהר"ר אצרהס הנ"ל נטוי' להציא דאי' מאשר לא דצדו חז"ל
 מחלי הזה נוואמה, וכזד נחשצ לו לאמד אשר החלי הזה לא נמלא
 צמחו צצל, כי צזה תמוט חקירת הרצ מוהר"י נאהלין ויותר נוה לו לומד
 שהיה להם ג"ב איזה תרופה שעושים לקטן וכו', ואף דמות דאי' אינני רואה
 צזה ואם גדולה היא אליו, הלא כה דצדי מוהר"י נאהלין צספרו אולד חיים
 צחקירה שלפני החקירה שהציא החכם מוה' אצרהס, ויש ג"כ מחלוקת צין
 הרופאים אם חלי זה דצד חדש צעולם שלא נודע זה לרופאים הדאשונים
 וכן וכו', ולא מלינו ענין פרטי צזה לא דצדי איפוקרטי ולא דצדי גאלינוס,
 אמנם נאמד צקינור שחולי זה היה נודע לרופאים קדמונים אך לא דצדו צזה
 אם מפני שהם מקרים של קדחת קשה ודעה ורפואתם צכלל קדחת או
 מפני שצצמנם שהיה דרים צאוויר עוצומצוג שבאשר היה חולי זה צא לקטנים
 היה דצד קל מאוד שלא היה נדיך רופא כי היה נרפאים מאליהם עכ"ל :

נראה מזה אשר אינן זכרון לראשונים מחולי הזה מליזה טעם שיהיה, א"כ
 אינן דאי' ממה שלא זכרוהו חז"ל, וגם לאחרונים צאדנות המזרח
 לא יהיה להם זכרון לחולי הזה אם אמת נכון הוא לאשר שמעתי מנעורי
 ועד עתה כי נרפיים הם צכל מדינות ההם מחולי הזה, וזה מסצת מליחת
 הילדים אשר הציא החכם מוה' אצרהס צענמו ויוכל להיות כי צדית מלח
 ההוא אשר מעולם להם ישצית ויחליש כח השאדרת דם הנידות אשר צילדים
 הכולדים להם ויוכלו להרפא ממנה הזאת עי"כ, אשר לא תצוא ולא עליהם
 תפעול, לזאת אכן סד מהם העות הזה, וחקירת מוהר"י נאהלין עדן
 צמקומה

שהם צהסנמת דעת, ואח"כ אציא הרפיות עליהם צקינוד דצ, כפי יכלתי,
 והנני אומר כי דצי והוא דצינו הקדוש, הנקרא צצמו ר' יהודה הנשיא הוא
 גולך תחת ממסלת הקיסר אדריאנוס צצנת ד' למלכותו, וצמות אדריאנוס
 והוא סנת הגיע אנטונינוס פיוס למלכותו הי' דצי צן י"ח שנים, וצמן
 בהוא כפי הנראה לעיני כל, לא היה לו עדין קודצה צחצר המלכות, כי
 היה עודנו נער, ולזה לאנתצטל על ידו גזירת אדריאנוס קיסר צצלשה
 דצדים שגזר על היהודים, וצאמת כצד צעלה הג'ירה תחת אדריאנוס,
 ואפטר וקרוצ כדצד שרצי היה אז צן ד' או ה' שנים, וזה הקיסר אנטונינוס
 פיוס היה חסיד גדול וטוב לצ, והיה חונן ומטיב לכל העמים שהיה תחת
 ממסלתו, וגם להבולרים שהיה צומנים בהם צהשמדות גדולות העיז מאוד
 ולזה ונתצ אגרות צעצודם לצלתי השמידם, וכל זה לטוב נפשו וצנות שכלו,
 ואמרו עליו כי לא לצד שהיה מלך של חסד, אצל היה ג"כ כצז הנודחם
 על צנו לכל העמים שהיה חחתי, וקלדה הידיעה מהכיל אמת גדולת נפשו
 וטוב לצו, והוא היה מולך כ"צ שנים וז' חודש ומחלה, ותחת זה הקיסר
 האדיד התחיל קודצת דצינו הקדוש, וכפי דעתי למד הוא מדצינו הקדוש
 כי זה הקיסר היה עניו ושפל רוח מאוד, ומימיו לא גצה לצו גם כנגד אחד
 מעצדי עצדיו, והיה דצי צמות הקיסר הזה צן אדצעים שנה כי צן י"ח
 הי' צעת הגיע אנטונינוס הזה למלכותו, וכ"צ שנים מלך, וחיי דצי נמשכו
 לאחד מות הקיסר הזה עוד שנים רצות, כי היה צכל ימי הקיסר מארקוס
 אוידעליוס אנטונינוס שמלך אחד אנטונינוס פיוס הנ"ל, וגם צימי הקיסר
 קאמאדוקס אשר מלך אחד מארקוס אנטונינוס, וכפי סופרי היהודים היה
 דצי הולך וגדול כל ימי ג' הקסדים האלו, והקיסר מארקוס אנטונינוס הזה
 גם הוא היה איס חסד וטוב לצ והיה פילוסוף, ולא היה שונא ליהודים
 כאשר חסז השואל, כי הוא לא היה כושא קלף וחרון אף צלצו מעולם אף על
 המורדים צו, ומעולם לא עשה שום דצד דע לאחד מצ"א, והיה מתעצצ
 מאוד בשמעו כי נהרג קאסיוס שד צלצו מאכשיו שהיו מורדים עמו, וצצמעו
 אמר, צר לי מאוד על כי נחלל ממני ע"י מיתתו לעשות חסד עמו כאשר
 עלתה צדעתי, והיה לוקח צניו ועשה עמם טוצות גדולות, וגדלם וכשאלם
 צתוך שריו ועצדיו היוצאים ראשונה צמלכות, ולאחד זה הלך צכל אדצות
 המזרח, וצכל מקום עצרו היה עושה חסדים גדולים, ומחל מעוט לצו
 וגדולת נפשו לכל האנשים שהיו אחד עגלת קאסיוס, לצד צעיר אנטיוכין
 נקט נקמותיו צתחלה, וכפי הנראה היה מתחרע על זה כי חזר להטיב עמם
 ונכע לעידם, ונעו כן מחל לאנשי אלכסנדריאה שהיו ג"כ אחד עגלת קאסיוס,
 והטיב להם יותד כצדאשונה, ואינו רחוק כלל שהי' דצי קרוצ אללו נמו
 שכתצו כל סופרי היהודים צכלל :

תשובה על שאלת השואל במאסף לחדש אב תקמ"ז.

ז"ה פ"ט יום ד' ז' ניסן תקמ"ז לפ"ק.

לאחי ז"י חזרת דורשי לשון עבר, שוחרי הטוב והתושיה נר"ו!

ראיתי במכתבכם צ"ה המאסף לחדש אב שנת תקמ"ו לפ"ק, שהגיע לידי זה חמשה ימים כי כדעתם לאשר שאל השואל מחכמי הכולרים מלכתם, להודיע ולצדד איזה קיסר אנטונינוס אשר למד תורה תפי דנינו הקדוש וכו' והנה אחרי עיוני צסיפורי ענינים האלה ראיתי להציב לשניכם את אשר עלה בהסכמת, ומלאתי נכונה, ומתוכו ניכר, כי כל דברי דעותינו הקדושים התלמודיים המה מיוסדים על אדני האמת, ומחזקים בדאימונאקים וקולר ידיעתנו צסיפור דברי הימים כאלה איננה תלויה זה, כי אם צנו צני הגולה אשר מרוב הגלות והעלטול לא היה לנו עוד סופר כאמן הבוט צל הקורות אשר מלאתנו מחורצן הצית והלחה, וע"י זה כמה דברים וקיסורי נשכחו ממנו, ואין לנו פה לנפלא כנגד מאה האומות דצדדים כאלה, כי להם היה שארית ספורי המעשים מכל זמן וזמן על פי סופרי הזמן והעתים שונות, והסופרים ההם לא זכרו כי אם מעט מועיד ממה שהיה נוגע ציהודים, כי כל סופר קדמון היה כותב לצד את אשר קרה לאנשי מדינתם ואדלו והקדוים אליהם, ולולי הסופרי השנים מצני עמינו הם פילון ויוסיפון היהודים אשר חקקו לנו סיפור דברי הימים הנוגעים אלינו, לאחר שכסתם חזון מישראל סימות חגי זכרי מלאכי, לא הי' לנו שארית וזכרון כלל דברי צית שני, כי גם סופרי האומות אשר כתבו מזמנים לא כצירים דברי ימים כוללים מכל עם ועם מדינה ומדינה, גם הם לקחו לצד זכרון מעשה היהודי מזמן צית שני מספר יוסיפון הנ"ל וקלת מסופר פילון היהודי הנ"ל ממה שזכר מיהודים מתוך ספרו שכתב לדומיני' בידוע לכל, ולזה מלאנו מעט מועיד ממעשה היהודי לאחר חתימת ספר היוסיפון, וצאמת מלחמו' דצות ומאודעות שונות קרה עם היהודים עוד לאחר הזמן ההוא, אך לא היה איש יודע עט סופר, לחקותם צמכת כלאוי, ואפשר שחוצרו ספרי' כאלה ונאצרו ממנו מרוב לוק העתים והעלטול ולא הביעו אלינו, ולזה כראה שעדויה גדולה וצלול הדברים צמקלת הספורים ההם עם הנחקק מסופרי' שהיה יאחד בן צדורות האחרונות, אם צסופרי היהודים, או צסופרי האומות אחרות, תנויד סתירות דצות ודעות שונות, ולריך לקצן ספרי' ולחשוב חשבויות ולזה מלאנו למען נדע עם מי האמת, ועדין אפשר כי לא מלאנו כל הצורך:

דעותינו ז"ל יותר נאמנים, כמו שכתבתי כי הם היו צומן ההוא, והם היו
 דנים, תחת כי הדגדים סקופדו צספדי אומות הם לצד לוקחו מסופלדי"ו,
 הוא היה יחיד, ונאמת מלאנו גם צספורי' ההם כי צ' פעמים הלך אדריאנוס
 צאלרות המזרח, פעם ראשונה צשנת ו' למלכותו ופעם השני לשנת י"ז.
 ועל כל פנים נדע מזה תולדת דנינו הקדוש, כי אדרבה לדעתם נולד דני
 צשנת י"ז למלכות אדריאנוס והיה צן ה' או ו' צעת הגיע אנטונינוס
 למלכותו, ונולדתי הלך לו קוסי' השואל, ועוד אציה דאיה על הקדוש,
 ונל זה שאמרת כי ציתר נחרצ נ"צ שנה אחד החודצן, ממעשה שהוצא
 ציורשלמי, והוצא צתום' ע"ז דף י' כי דני נולד צשעת השמד שלל למול
 היהודים, ומל אציו של דנינו הקדוש את דני צנו, ואח"כ הובד הדגד
 לקיסר, ונזה להציאו לפניו, והחליפה אמו של דני, את צנה עם אנטונינוס
 הנולד ג"כ צעת ההוא כי אמו של אנטונינוס היתה ארבעת לאס של דני,
 ואנטונינוס הזה היה מארקוס אנטונינוס, כי הוא נמלך לאחר מות אנטונינוס
 פיוס הכ"ל, וכן כתבו הסופדים למלכי דומי שהוא נולד צשנת קכ"א למנין
 הנולדים, ואף שנראה מזה שיש הצדל משנה אחת, אפשר לומר כי השנים
 היה מקועעות והיה ההפדש לצד מאיזה חדשים, כי אפשר שאנטונינוס נולד
 צחודש י"א או י"צ לשנת קכ"א, ודני נולד צחודש א' או צ' לשנת קכ"ב,
 א"כ נראה מזה שדני נולד צשנת קכ"ב, וצאותו השנה מת ר"ע, והוא מת
 צשנת חודצן ציתר, כמוכסס מנמה מקומות דצדני חז"ל, וגם ידענו מזה
 שדני נולד צשעת הגזירה, והאיך היה אפשר שהוא צעלמו יצטל הגזירה
 כקוסיית השואל, והשואל צעלמו הודה כי צסוף ינוי אדריאנוס כצד נצצטלה
 הגזירה, וכן מלאנו צגמרא מעילה דף י"ז שהגזירה היה ציתי רשצ"י, וצאותו
 זמן צטלה כנזכר שס, וידוע כי רשצ"י היה צדור שלפני דני כי דני היה
 תלמיד רשצ"י, וא"כ היה דני צשעת ציעול הגזירה עורנו נער ואפשר כנוו
 שאמרת צן ד' או ה' שנים, סוף כל דגד מכל הדגדים האלה נראה כי כל
 דגדי דעותינו הקדמונים המתה אחת וצדור, וכל הדגדים צספורי המעשים
 האלו עולים צקנה אחד, עם ספורי המעשים שנזכרו צספרי מלכי הרומים
 ואין כאן סתירה כלל, לצד צי"צ שנים שיש הפדש צינותינו וצינס צחודצן
 ציתר, וקוסי' השואל הלך לה צמלך אנטונינוס הראשון, כמו צמלך מארקוס
 אנטונינוס השני, כי דני לא הולך לצטל הגזירה כי כצד נצצטלה צעודו
 נער, ועדין לא היה לו קודצה צצית המלכות ככ"ל וכמו כן אינו רחוק
 שהיה גדול אלל המלך אנטונינוס השני כי ראית השואל, משנאמתו על היהודים,
 היא צנויה לצד על הסצדא צמה שהיהודים היה מורדים צו עם האר אנשי
 מזרח, וממה שהצאתי ידענו כי לא היה צלצו שום נקימה ונטידה על המורדים
 צו, ואדרבה נוחל והטיצ להם, ולא ידעתי למה ולא ימחול ג"כ ליהודים

ומעתה אציף הרלויות אשר עליהם צניתי ונאמרי חלה, והם ממה שצנאחי
 7373 חז"ל על מקומות מפוזרות צט"ס וצמדדסות, וכל דצדיהם
 עולים צקנה אחד, ואם שהם לצדים מכוונות שונות מכל מקום סדר סיפורי
 דצדיהם מכוונות ומקצילות עם המסופר דצדי הימים למלכי דומיים
 מסופרי הנוצרים, והם צעמס היו לי לעד ולדאיה על דצדי חז"ל, והאמת
 יורה דרבו:

הנה לפי הדצדי צסדר עולם זוטא נחדצ צית השני צסנת ג' אלפים תתכ"ח
 לצ"ע, והוא הי' לפי סופרי האומות צסנת ע' למנין הנוצרי, גם
 מאלכו דצדי חז"ל צמקומות דציס שעיר ציתד נחרצה כ"צ סנה לאחד חורצן
 הצות, והוא צסדר עולם דצה, וצסדר עולם זוטא, וצמ"ד סינה פ' צלע
 ה' כו' וצמק"א צתלמוד צצלי וידושלמי ונאמנים על זה דצותינו ז"ל צלי
 שום ספק, כי דציס מזהס היו צצמן ההוא, ודצי יוסי הוא המחדר ס' עולם
 דצה הוא הי' ג"כ צצמן ההוא, כי הוא מוקמי דרוס ססמך ד"ע, וד"ע נהרג צשעת
 חורצן ציתד, כאשר נצאר, והיה א"כ חורצן ציתד צסנת קכ"צ למנין הנוצרים
 כי ע' ונ"צ הם קכ"צ, וידוע הוא כי ציתד נחרצה על דצד מדידת היהודים
 תחת צן כוזיאל הנקרא צר כוכבא, שעשה עצמו משיח, וד"ע קרא עליו
 דרך כוכב-מיעקצ, גם זה נמלא צמ"ד פ' הכ"ל וצגמ' דגיטין פ' הנזקין
 וצחלק, וצמק"א צצלי וידושלמי, ומיתת ד"ע צן יוסף הנקרא ד"ע סתס
 היה צנלחמה זו ולסצה זו נהרג, כי היה אחד עלת צן כוזיאל כהנ"ל. ולפי'
 הדמ"צן סוף משפטים היה ד"ע כוסא כליו של צן כוזיאל, והנה צמ"ד פ' הכ"ל
 וצמ"ד דלאשי' דצה פ' צ' וכן צגמ' דקידושין דף ע"צ אמרו ציר' סמת ד"ע כולד
 דצי, וא"כ כולד דצי צסנת קכ"צ למנין הנוצרים, ואם תחשוב חשצוני שנות
 קסרי הדומיים תמלא כי השנת קכ"צ למנין הנוצרים הוא השנה הד' לאדריאנוס
 קיסר כינך צסנה דאשונה לאספסיאנוס קיסר נחדצ הצית,

—	—	מלך	יור	שנים	—	אספסיאנוס
—	—	ב	ב	—	ב	טיטוס בנו
—	—	טו	—	—	—	דאמיטיאן אחיו
—	—	א	—	ד	—	נארבא
—	—	יט	—	ו	—	טראיאן
—	—	ד	—	—	—	אדריאנוס

סנוס כולם הוא כ"צ סנה וצו נחדצ ציתד, ואם נוסף כ"צ על המספרע,
 שצו נחדצ הצית למנין הנוצרים ילא לנו סנת קכ"צ, ומאלכו צספר דצדי
 הימים למלכי הדומיים לסופרי אומות צזה סתירה לדצדי חז"ל, כי הם חשצו
 לעלחמת צן כוזיאל צסנת י"ז לממשלת אדריאנוס, וחושצ אני צזה לדצדי
 דצותינו

ה מ א ס ק

להדש חשון ת"ק"ט"ח

מדרכי הלשון והמליצה

אגרות נמרצות בין ר' אהרן תאלי ור' יואל בריל על טעם ונחמתי

1

כה לחי!

שאל שאל אותי איש אחד ממרחקים צמחצו, להגיד לו פי' המלה
 רַבְחָמָה צקדים, כי יפלא צעיניו למאוד לשון נחמה פה. ואם
 האמת אגיד גם צעיני יפלא, כי השדש בַּחַם מלאנו צלשון הכתוב כמה
 פעמוי' צצנין נפעל ופיעל והתפעל, ואשר הם מנפעל והתפעל כמו וַיִּבְחַם
 (צדאשית וי"ד), ודומיה' בַּחַם ה' (עמוס ז' ב'), בַּחְמָתִי (שמואל ט"ו י'),
 כי לדעתי היתה מנפעל ולא מפעל) הוראתם, (צעדייען, צעדענקען) כי הם
 מתנונת (פאסיפוס) • וכן מלאנו השש (אף שהוא נגזר מצנין הקל) כמו
 בַּחַם יקמד (הושע י"ג) על משקל פועל דק להדחיצו אות הברון נשתנה
 לפת"ח על נושקל רַחַב • ואותם שהם מצנין פעל, או ננתנונת (אקטיפוס),
 הוראתם צל"א (טרעקסטען), כמו וַיִּבְחַם (צדאשית כ' כ"א), מַבְחָם (חיכה ח"צ),
 ומצנין זה נגזר מלת בַּחְמָה כי הוא על משקל בַּפְרָה מצנין הדגש צדאית
 הדגש, אך לפי שלא יצוא פת"ח לפני אות הברוכי' הקמולה ישתנה לסבול
 כנודע למדקדקים • וכן מלינו בַּיְחֻמִּים תַּבְחֻמוֹת ודומיהם • ואיננו פה,
 תחת ידי מקדאות גדולות או הספדי' השייבי' לזאת, לחפש ולתור אחר נקום
 מושצותם היטב, אך זה חזיתי על מלת וַיִּבְחַם תדגש אונקלוס וְחָב ועל
 מלת וַיִּבְחַם תדגש וַיִּבְחַם, וממנו נגזר נחמתי • ואם כן אפוא לא ידעתי
 פי' מלת נחמתי צל"א (טרעקט דעדע) פה • ואם נדחק ונלמד כי האיש

צורך קלד קנאי המזדחיס כנ"ל והוא היה צאנות פילוסוף וכל העמים שהיה
 צעמלתו היו שווים צעיכיו, ובס לנוכדים הקיל עולם, וציעל ההשמדות
 מהם, ע"כ דצדי, ולא רליתו להאריך עוד צראיות מפורסמו' מדצדי ח"ל
 צמקומות שוכות, גאית כלצ אלה, ואס ישרו דצדי אלה צעיכיס, כדי הם
 מנחה שלוחה לשומס צספר המאסף כדי להתודע ולהגלות כי עוד לא אלמן
 ישראל כו' וצזה אהן קנאי למילין. כ"ד אוהצכס דודס שלומכס ועוצתכס
 המחפס ומשתעשע צמכתצ אמתחותיכס, אשר שמו הוא

פלאי

(ב) אופן השרשים אשר הלמ"ד נהס ה"א עם אותן אשר הלמ"ד
נהס מ"ם (ד) *

(ג) אם הודלת שורש מה צננין הקל כנר יוללת לשני, אזי תהיה
הודלתו צננין פיעל הפעולה ה היא צעמא, אך חזקה צמדגה,
אשר מטעם זה כנובו המדקדקים צס הכבר *

(ד) אם נמלא שורש מה נכנה רק צנניני הפעולים, ולא למלאהו
צנניני הפועלים כלל, לא יהיה הטעם צה תמיד שאי אפשר
להאמר צננין אז, כי עם נמלהו לפעמים צמה שלא היה מקום
חמן לכותני ספרי הקודש לשמש צו, ושכל זה היה מודגל צפי
המדגדים לשון עזר ימים ההס *
מזה:

נוליד

(א) צפיות שהודלת שורש נחם צננין כפעל יפרד לצ' טעמים, הא'
חרטה כמו נִיבְחָם ה', והצ' נחמה כמו נִיבְחָם יחק, ויהיה
לפ"ה הוראה הכוללת מזה הצננין, שהושב והוסר האיש הנפעל
ע"י אים אחר או ע"י דצד מה מדעה הקודמת צלצו לדעה אחרת
(פֶּאָן איינער אידעע אבנעפֿיהרט וועררען) וכמו שת"ב' אונקלוס
וְחָבֵה, שהוא כמו וְשָׁב צעצרי,

(ב) יהיה א"כ הודלת זה השורש צננין הקל (אף שלא נמלא, מטעם
האמור לעיל הקדמה ד') הסר האדם מדצד מה והוליד אותו
לדצד אחר, או מדעה מה לדעה אחרת (יעמאנד פֶּאָן איינער
אידעע אבפֿיהרען) *

(ג) וצזה יהיה דומה הודלת שורש נחם להודלת שורש נחה שענינו
ההולכה ממקום למקום *

(ד) גם ענין נחום אבלים אינו כי אם להסיר מן האצל אלו הדעיונות
הנועזות זכרון מהו על לבו, ולהעצירו לדעיונות אחרות המרחיקו'
ממנו אצלו ולערו * אך צהיות שאין הלטעדות גדול מהלטעדות
על המנו, ולריך שקידה דצה להשיג צזה התכלית הנדצה, ולהסיר
מהמת אצל דעיונות אצדתו השקועות מאוד צנפשו, לכן יסרו
מניחי הלשון לשמש צו צננין הכצד *

(ה) אמנם כל עוד שריך שקידה דצה להציא את האיש המדוצד איו
מדעיון לדעיון ומדצד לדצד הנדצה אצל המדצד, או להסית או
לפייס, או לפנות או לרלות, כגון ענד אל ארוניו להסיר
מתנו

(ד) עיון זמירות ישראל חלק שני דצד ד'

המחם דעהו, מדבר אליו דברי רצון ושנא להסקיעו מדגשת והמית נפשו
ויתארהו בהללו ותושנחות להפך אללו לשמחה; אולם כל זה איננו שור לי.
אם כנד תכנני צאמדותיך הנחמדים, אשימם נחותם עלידי, והיו על לז
אהרן אהרן ועדך פמיד.

אהרן האלי

2

כ"ה דרלן יום ד' כ"ז כסליו הקמ"ז לפ"ק

לידידי וחציני, איש כלצני, אהבז שלום, כתלמידו של אהרן, יצא שלום,
יחול על דאש אהרן, סלה!

אמרתיו חכמים ודברו, המעתיקים המשכילים אנשי שם המורניים ד'
דוד פרידלענדער וד' איצק אייכל כ"י, כמה יגלו צתרבוועיהם
ללשוניהם, זה צנתצ עברי וזה צנתצ לעז, רז טעם מלת ונחמתא אשר
הוקשה צעינינו נמוני נמוך, גם צעיני כל אחינו הדוצצים שפתי ישנים,
צאין מצין ואין מקיץ מתדרנותם. אל שני האישים הללה לפיטי, על כן
החדשתי עד עתה, ולו השיצותי לך דבר על שאלתך צזה הענין, אכן
תוחלתי נכוצה צראותי כי אין אחד מהם נשים על לזו להציאו צן הפקודים,
ולפקרו פקידה במורה, כי האחד בזר הללה זרהו לצלתי תת לו חלק ונחלה
צתרבומו: (א), והשני גם הוא לא השיצ יד ומצלע טעם התצה ההיא צטעם
התצה הקודמת, ותרבס תושבחתא ונחמתא (ענטליקענדע דאנקלידער)
(ב), והיה הוא ותמורתו נפלאות צעינינו. ועתה לא אחדל מלחות לך
דעי אשר עלה על לזי זה ימים לא צציר, אם ייעיז לך שטאו צחקך, ואם
לא ייעיז שט נא לשגבת אחיך.

ארבעה הם היסודות אשר עליהם הקמתי הצנין, ואלו הן:

(א) שדשים הדומים צקלת אותי וצחתי, יתדמו כמו כן צאוראותיהם
בתדמות מה (ג), וצפרע

(ב) אותן

(א) עיין תפלות ישראל מתורבס אשכנזית דרלן התקמ"ז דף כ"ד.
(ב) עיין Gebethe der hochdeutschen und polnischen Juden, übersetzt von Eichel. P. 122.
(ג) עיין המחסף לחודש הלול תקמ"ה.

כליותי והייתי צעירי כמולא שלל דר' אחי יקדו! פה מתקו לדריך ומה נעמו, מה דר עוז לפון צהס' שקדת נל פתחי הכחמה יומס ולילה ולנך דאה הרצה חכמה ודע' עיניך ישועטו בכל עלמוניה' עד כי נגלו לך תעלמותיהס על כן צדק אמרי פיך וישר משפטיך, על כן נתנך ה' עליון על כל צחורי חמד ותהי להס למופת *

ורלמען תדע ותראה כי הביתי לדריך אחיה דעי את אשר דחקתי ואת אשר קדצתי מהס אחרי שקלתי אותס במאזני שכלי, ואס שביתי הודני ואלמדו! הדבר אשר לדרת צמלת וינחס כי אציו הקל הולידו לא במחשבותיך מחשבותי, כי (א) נמלא לאין מספר שורש נחס וצכולס הוא צנפעל או צפעל וצעעים זהתפעל ומדוע לא נשאו את סס אציו על שפתס? (ב) לדריך שהונח ציון הכנז לחס אצלים, הלא גם צנפעל נמלא הוראה הזאת כמו וינחס ינחק? (ג) גם לפי צחיכה העצמית לא יסכן להשתמש צו צקל אחרי שהוא פעל יולא לשלישי בצחיכת הרעיון. (ד) לא ידעתי מה הלחץ אשר השיך לתת סס ושארית לקל אחרי שהסס בַּחֲמָה נגזר מצנין הכנז ע"פ בַּפְּדָה בַּקָּשָׁה שעי"כיהס דבושים, ופה לא נשלס הדגש כעשפע השמות, גם נחרום וצננויו בַּחֲמִי וצקנון בַּחֲמִים כולס נגזרים מצנין הדגש ע"פ צביר בבור.

לכן דעתי צזה שלא נמלא רק צפיעל והונח על (טרענסטען, צערוהיגען, צעפדיקגען, מוטס איינשפרעכען, אייגעס אצ אדער צו רעדען) ודומיהס, כאלס יתצאר, כמו וַיִּבְחָם אותס וידבר על לזס (צרחיפת נ' כ"ח), פרושו (צערוהיגען), וצפעולים השתמשו צנפעל ולא צפועל *) לפי התדמות הנפעל מה להתפעל כאשר זכרו רוצ המדקדקים, והחדטה והכחמה ב"ב מתדמים דבר מה להתפעל כי מלך אחד המה מקצלים הפעולה והוא רעיון השני ומלך אחד המה פועלים כי הרחיקו מעל גכולס הרעיון הראשון אשר זממו לעשות. וההפרס צין נפעל להתפעל צזה השורש הוא, צנפעל לא מלינו שורש נחס אס לא נתחקש עתה דבר מה אשר לפנים לא היה, וע"י דבר שהוא נשתנה הרעיון כמו וַיִּבְחָם ה' כי וכו' (צרחיפת ו' ו') על כי נתחקש דעת צני האדם, בַּחֲם ה' על זאת (עמוס ז' ב') ע"י תפלת עמוס, ודומיה' וולא ידאתי לדבר, כי אין אחי מה צצית לחפוש ולתור אחר כל המלות אמרתי בכל מקום אשר נמלא מלת נחס ואחריו מלת על הוא לשון חדשה (צעדייען, צעדענקען), ואינו לשון נחמה (טרענסטען), ומה שמלינו אותס יראה פדעה וַיִּבְחָם על וכו' (יחזקאל ל"צ ל"צ), לדעתי

נתחדש

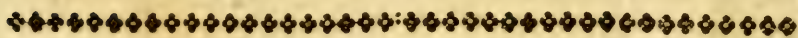
* (צרחיפת זה כתב צע"ה שורש יהודה על מלת והלכתי שהיא נגזרת מצנין פעל ע"ס.
h 2

מתנו עומס , או להסיז לו צרכה עם וכל כאלה , גם הוא יקרא
צמס בַּחֲמָה (איבערפיהרען , איבערעדען , לודעקען ,
ערציטען) .

ומערתה לא לצד שיתצאר לנו עי"ז? טעם התצם הארמית ונחמתא , אצל
גם יתודע הטעם למה הותקן לאמור גוסס הקדיש , אחר כל
תפלה ותפלה , וזהו:

” כי הנה תפלות ישראל יפרדו לארבעה דאשים , והם הלל על שלמות
” הצורא יתעלה , שבח על פעלותיו שכלם מתאיימות עם דרכי האמת
” והכדק , תודה על הטוב שיגמול לנו בכל שעה , ובקשות לחנן אותנו
” עוד כל ימי הארץ בכל מיני חנינה , הן השייכים לגוף הן השייכים לנפש .
” ואולם אם צאמת סדור התפלה טוב מאוד ומועיל לתקון נשמת האדם ,
” כאשר הביא התורני ד' דוד פ"ל בהקדמתו לתרגומו , וכדמסייעו מצד
” אחר מטעם שם תפלה (ה) , הנה בכל זה יש כאן מקום לטעות ולאמור
” שהדברים האלה יסוצצו ח"ו שנוי דרון אלל הצורא יתעלה השלם בתכלית
” השלמות ורחוק מכל שנוי ותמורה בתכלית הדיחוק . לזה קצעו החכמים
” מסדרי התפלה גוסס הקדיש אחר כל תפלה ותפלה לתקן המעות . כי
” ירמזו זו ששמיה דקודשא צדיק הוא לעילא מכל צדכתא (תודה) ושירתא
” (הלל) תושבצחתא (שבח) ונחמתא (פתוי ורזוי) , ובכל אלה לא יתפעל
” התפעלות אנושי , להמיד את אשר כשר לפניו על פי חכמתו הזנה והשלמה,
” צמס דכשר לפני צני אדם חלושי המדע והדאות , לא יצינו את אשר
” לפניהם , אף כי הנעלם והכפלא . “
הנעלם מכל נעלם ונפלא מכל כפלא הוא יואל לרותך מטוב הכפון לטותיס ,
כי כמוך כמוהס . כאום אים צדיתך , דורש שלומך וטובתך .

יואל ברי"ל .

צלין יום א' צי דחנוכה תקמ"ז לסיק .

כ' עמך בצוד החיל אים שלומי חמדת לצדי השלם כה' יואל כ"י !

לעת ערב דליתאי אור זורח מצין אמרותיך הטהורות אשר הוצאו אלי עי'
אחר מתלמידין המקשיבים לקולך וצקראי צהס שמח לצי ותעלוזנה
כליותי

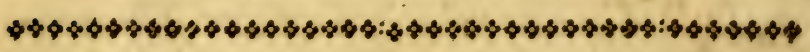

אחותפת להם וכולם מסתעפים תמהלצ אחק כשאל גזרת נחם מגזרת מזה, ויאמר על חרטה שהלך מעריון זה לרעיון אחר, גם השאילו ללשון רחמנות (ערצארווען, מיעליידען) כמו שדגם יצ"ע על יסוצ ונחם (יחל ז' י"ז) וידחם עלוהי, יחד נכמרו נחונני (טושע י"ז ח') אהגוללו רחמי, כי המדחם מצקס למלוא מנוח לנפש נענה. וכנה לפ"ך כגזרים רוצ המלות צספת צני עצר צהוספת או צגרעון אות אחת לפניו או לאחריו, ולולא קלרה הידיעה, אליגה עוד כהנה לעדה להדאותך כי כניס דצרי. ואפסר שעל כי צחלוף אותיות אח"ע נחם מתחלף צפעס, וגם הודאה משותפת להם צמה שהנחמה תנעס לנפש, (אנבענעהס, ליצ, ענטליקקענד), תדגס המתרגס (ענטע-ליקקענדע דאנקלידער). וגם צעיני יפלא הצלענע וי"ו של ונחמתא, אסר לדצדיך יצוא על מקומו על נכון.

גם לא אכחד מאחי דעתי צההפדס צין צרכהא וכו', צרפתא, תודה ותפלה לאל חי כמו תפלת דוד, ויברך דוד (ד"הי א' כ"ט י') והיה כלול צ תודה ותפלה, וכגזרמן צדך כי המצדכים כודעים על צדכיכס צאימה וציראה. (איין פייערליכעס ליצ), שירתא הוא הלל ותודה מוזמרים צתופים וצמחולת צשמחה וצטוב לצצ (דאנק אונד לאצלידער), תושצחתא, שצח לצד (לאצ-לידער), נחמתא הוא מושאל מן דחוס כמו שכתצתי והוא תפלה צמדת כפש ולפני ה' יספוך שיחו (אנדאנעס-ערצויאונגסגעצעטה) ועל טולס מתנשא האל כי דומיה תכלתו!

ועתה אחי ידידי! הנה אנכי שולח לך צזה את ילידי רעיוני אשר הולידו והלמיחו, אס המה צנים לא אמון צס הרחיקס מענל בצולך הוליאס ותשרפו, ואס מלאו חן צעיניך תהי נא ידך לעזרס וענותך תדצס. ואס לצצך שלס עמי ועורך מחזיק צצרימי הודיעני דעפך. דאה פי המדצד אליך פלא הוא אהבן אחיך.

אהרן בן הרבני הרופא מ' וואלף זצ"ל מהאללי.

צבלין יוס צ' ד' טצת תקת"ז לס"ה.

שאן טוב שס אהרן עולה ונוקף על פי מדותיו, לאיס אשר אלה לו אנוכי נותן את צדיתי שלום!

הנה אהצתך תרצני, לא מעלותי, על כן שסתי על פי נפלאה אהצתך לי, אלל גם זאת אמרה לי נפשי, מי יתן ובי' זה עמדי אשר אחת

דואה צי צעיני האחיה, אשר היא על כל פשעים תנסה.

ועתה

יתחרט על התזן דב אשר היה עמו יומי חייו ויגזר לזו צהס, ואס הוא
 לשון נחמה לא ידעתי לפרשו איך יתנחם, הלא בגזרה לזו אמר כי עוז
 הוא מהס ממאמר הכניא נתי נעמת ועיין דר"ק * וכן ותכל דוד כי גַחַם
 על וכו' (שמואל יג) לדעתי שז על אצטלוס *) וצנין התפעל הונח על צ'
 דצרים, הא' שמראה עצמו כאלו הוא נחם, ומזה הנה עשו אחיך מִתְבַּחֵם
 (צראשית כ"ו מ"ג) או יורה על ההשתנות הרעיון שלי מתחדש דבר מה כמו
 ועל עצריו יִתְבַּחֵם (דצרים ל"ג ל"ו) בן אדם יִתְבַּחֵם (צמדצר כ"ב כ"ד) ואולם
 מצינו כי לא אדם הוא לְהִתְבַּחֵם (שמואל ח' ט"ו כ"ט) צנפעל, ויִצְדַק לפי
 ת"י, ואס תימד אחרז מחזבי וכו', ולפ"ז השתנות הרעיון מפני החשונה
 ויצוא על נכון צנפעל, או יאמר צעצור זה נאמר שס צהתפעל ויתנחם כי
 עעמו שמראה עצמו כאלו הוא נחם ויהיה פי' הפסוק לפי עומק הענין
 ככה, כי אס נשכיל אל השינוי צנלעס נאמר ויבוב וצשמואל וישקר וההפרש
 צעיהס הוא כוז נאמר אס דבר עוז ולא יקימנו, ושקר נאמר אס אין פיו
 ולזו שווים כדברי דצינו משה מדעסויא ז"ל, **) וא"כ שניהס לדבר אחר
 נתכונו צלעס אמר לא הוא כוזב ולא הוא מושקר דהיינו שידבר ולזו אין
 עמו והוא טעם ויתנחם צהתפעל, ושמואל אמר לא הוא מושקר ולא הוא
 להנחם דהיינו כוזב שיתחרט ויעשה דבר מה כגד עאמרו הראשון *

אולם מה שכתבת עם ההתחלפות שורש נחם עם נחה יפה לדעת ואני
 אצוא אחריו ואוסיף על דבריך: שורש נוח הנחתו דאשונה (דוהענן,
 צערוהיגען) ודומיהס, ובהה הוסיפו לפני פ"א הפעל מ"ס והשאלו לשמש
 צו מנח (איין געשענק) כי גס הוא מתדמה עם נוח, גס הוסיפו מ"ס
 לאחר ל' הפעל והשאלו לשמש צו (טרעסטען) נחם כי גס הוא מסתעף
 ממנו * עוד הוסיפו ה"א עליו ונעשה נחה וגס הוא נחלצ ממקור נוח,
 כי עצינו לפעל (פיהרען) ג' שרשים נהג, נהל, נחה, השורש נהג הונח
 לדעתי על חזקת כנידות ומחירות ההגה כמו כי צגבעון יִבְרָג (מלכים צ' ט' כ"ח)
 טותי נהג (חיכה ג') להוראת יתרון הנדה שהלך מהר בחושך, שורש נהל
 נאמר אס הולך מהכרח ללכת לאט כמו עלות יִבְהֵל (ישעיה מ' י"ח)
 אֶתְבַּהֵלָה (צראשית ל"ג י"ד) אצל נחה ההולך מעט מעט מרלזנו צמנחם
 והשקט כמו ולא נחם אלהיס (שמות ט"ו ט"ו) כי אס נחם דרך ארץ פלשתיס
 היו הולכים שלי מרוגס וננחת כי קרוז הדרך לארץ כנען * ואחרי שהוראה

מסותפת

* ויחורן צוה קרוזית הרלצ"ג ורד"ק טס ממה שכתז ויתחלל על צנו כל הימים ע"ס *
 ** עיין הניחור צפ' חיי שרה צפסוק ועתה אס ישבס ערשים וכו' וגס צפ' צלך
 על פסוק וצן אדם ויתנחם *

הכנז, וצנז זה נמצא חיוה שרשים שההוראה הפועלית שלהם קלה והפעולית כצדה, ולהפך תהיה צחינה מהם ההוראה הפועלית כצדה והפעולית קלה: דמיון א', וְזָרְקָתִי עֲלֵיכֶם מִיָּס (יחזקאל ל"ו), מי נדה לא זָרַק עליי (צמדצד י"ט). דמיון ב', לְבַחֵם כָּל אֲצִלִּים (ישעיה ס"ח), מלכה הַבְּחֵם נפשי (הלים ע"י), ואם נתזקן על זה נראה שהועצב ציטודות ההגיון, כי מן הידוע שהוראת הכנז היא פעולה נכפלת זכח או חזקה צמדדרגה מפעולת הקל; ויש לפעמים שכמו שתחזוק הפעולה אלל הפועל כן תתחזק הפעולה (ר"ל קצלת הפעולה) אלל הפועל, ואז יסומן צנפעל תולדת הקל וצפועל תולדת הכנז; אמתם לפעמים תהיה הפעולה חלושה או צמדדרגה דלשוונה צנחינת הפועל וחזקה צנחינת הפועל, ולפעמים להיפך תהיה חזקה צנחינת הפועל וחלושה צנחינת הפועל. דמיון א' פעולת הזריקה שהצנזו, שהיא: קלה צנחינת הפועל ואינו לָרִיךְ יגיעה דצה לזרוק מים צאלצע, אולם צנחינת המים מקבל הפעולה תתחזק על ידה מהירות ציאתו לָרִיךְ הזרוק אליו על ידי לָרִיךְ וקפוז, כאשר גם תורה על זה התיצה האשכנזית (שפדעג בען, שפדינגען מאכען). דמיון ב' פעולת הנחמה שהצנזו, שהיא כצדס צנחינת הפועל ולָרִיךְ להב הרצה להסיר חנינות האצל מעל לָרִיךְ, אכן צכל זה לא תהיה ההסרה ההיא צענמה אלל האיש הניחם כי אם צמדדרגה דלשוונה, ואדרצה כל עוד שָרִיךְ צהנרח יגיעה דצה לפועל צדצד מה, זה לראיה שקצלת הפעולה צאותו הָרִיךְ לא תהיה כי אם חלושה, ולפ"ז צאותו הטעם ענמו שהולָרִיךְ דוקא צנין הכנז לנחום אצלים ינעדק ב"ב הנמעל צההוראה הפעולית, והצן על זה.

- (א) שאלתך השלישית: ,, גם לפי צחינה הטבעית לא יתכן להשתמש בקל ,, אחרי שהוא פעל יוצא לשלישי צנחינת הדעיון. " שגפה היא היוולדת תלפני ידיו! כי אין הדעיון לקבל הפעולה כלל, כי אם מתחם עם הפעולה ציחם הגבול שממנו, הסר את האדם מן הדעיון, כמו ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשמים שמתחם הדרך אל פעולת ההנהגה ציחם הגבול שזו.
- (ב) שאלתך הרביעית: ,, לא ידעתי מה הלחץ אשר השיאך לתת שם ושארית ,, לקל אחרי שהשם נחמה נגזר מצנין הכנז ובו? " אף חגס זה מתורן כצד צמה שקדם, הנה אגז דלתי לדי לא אהדל מלהעיר אותך עוד להתזקן על מה ידוע תדע כי דצד יחידיו אינו לָרִיךְ לסיומן כלל, אך אם יש דצד הדומה לו אזי יסומן השני כדי להצדיל ולהכיר איש מאחיו. גם את זה ידעת, כי אנחנו לא נסמן את הדאשון והקודם צאחד ממניי הקדומה, כי אם נסמן תמיד המאוחר והשני לו. לכן אמרתי אם נמצא פעולה מה שיסדו ממחי הלשון צננין הכנז אזי סימם נוגתם תמיד על הפעולה השנית, דהיינו

ועתה לכה נא ונבחה עוד על הוראת שורש נחה על פי תשובתך
הנעימה, גם למאור מענה על שאלותיך, גם להביד לך הרעיונות
החדשות אשר העלתה על לבי, עקב העירתיני לחקור ולחפוש עוד צעניני
הכתובים.

(א) שאלתך הראשונה: „נמלא לאין מספר שורש נחם וצבולס הוא צנפעל
„ או צפעל ומעט' צהתפעל ומדוע לא נשארו את שם חציו על שפתם? “
שמנחם אחי! הלא אמרתי הטעם ציסוד ד' שהקדמתי: „ כי לא היה מקום
„ וזמן לכותבי ספרי הקודש לשמש צו. “ ואולם אפשר שאני צענמי הסיבותי
לך הטעות הזה, כי שביתי צמלין צאמרי: „ הסר האדם מדבר מה והולך
„ אותו לדבר אחר “, אשר אם כן יהי' ענינו דומה לענין הסתה נחם,
וצוולאי שצד הכתוב צזה צמקונות הדבה. אצל צאמת אינו כן, כי אין
הוראתו שזה להוראת תיבת (פעלפיהדען) צל"א, המורה גם על ההסרה
מדבר מה גם על ההצאה לדבר אחר, אך גם היא תורה כתיבת (אצ-
פיהדען) צל"א על ההסרה לבד, (א) וצזה יצדל ענינה מענין הסתה
והצאה שהוא לעשות כך וכך, כמו הנחש השיאני ואובל, כי יסיתך אחיך
לאמור נלכה ונעצדה וגו', וענין נחם הוא פתוי לצלתי עשות כך וכך.
ואם הי' הכתוב מזהיר צמדיח ממלות עשה, אולי שהי' אומר כי ינחום
אחיך אותך לאמור לא תבצר את חצין וכדומה לו. ואין להקשות מעט
להדיחך מעל ה' אלהיך, כי אם צחר שם צענין דחוי יהיה זה לפי שהוא
פעולה חזקה מפעולת ההולכה, וציותך שצד שם על עצירה חמורה שהכלל
תלוי זה, ולא מורה פרטית.

(ב) שאלתך השניה: „ לצדדין שהוכח צנין הבצר לנחם חצלים הלא גם
„ צנפעל נמלא הוראה הזאת כמו וינחם ילחק? “ יש שתי תשובות
צצד: חדא הכי לצדדי צלצד הוכח צנין הבצר על נחום חצלים? הלא גם
לי גם לך כצד היתה כזאת ערם הואלתי לצד צזה הענין, ועוד איך תקשה
מהוראה פועלית על הוראה פעולית אשר לא יספרו זה את זה כלל. ואם
היתה דעתך לאמור שזמן הראוי לסמן הוראה הפעולית הזאת צצנין פועל
היותו תולדת הבצר, לא צנפעל שהוא תולדת הקל? גם האי לאו צדידי
תליא, האף סבצר דאית טעם לו אשר גם לי יאות אם שאינו כראה לי כמו
שנאמר עוד להלן, לולי תאמר שלפי הטעם אשר נתתי צפועל יוכדחו צעלי
הלשון יותר לשמש אצל הוראה תולדית צפועל, אך צאונת נהפוך הוא כאשר
אצאר לך עתה: הנה אמרו שהנפעל תולדת הקל והפועל הוא תולדת

הבצר

(ה) אם נלמד כי נאמר שזה טעם הוספת המ"ס לעקר השורש, נחם חן?

על פי נאורך אותם יראה פרעה ונחם (עד ויורד אנדערס זינעם ווער-
דען) *

(ז) נמלא עור כתוב (יחזקאל י"ד) ונחמתם על הרעה, ופרשו שם הממשים
לשון נחמה, אזל אנחנו נתרדמו ג"כ (איהר ווערדעט אנדערס זינעם
ווערדען), כי כן תעיד על זה הקדשה כלה, אשר אס נענין זה נראם
שמלךיק ה' את עלמנו נגד אותן האומדים כי צחנם הביא דעה על ירושלים
או שיאספו שם כלדיק כלשע שלי משפט, וצנצור זה אמר אס הנחתי רק
סודעניות אחת על ארץ מה הנה יענשו זה הרשעים לצד כמו שהלדיקים
לצדס ינללו, אף כי ארצעת שפטי הרעים וגו' כלומר מכ"ס אס אספתי כל
הפורעניות יחד ושלחתי אותם על ירושלים העיר אשר צחרתי זה, להכרית
מענה כל אדם וצחמה שלי שריד ופליע, צולאי שלא יהיה זה צחנם כי אס
על החנם אשר נעשתה זה * אולם כדי לאמת זאת, הנה נותרה זה פליטה
וגו' וראיתם את דרכם ואת עלילותם וְנַחֲמָתָם על הדעה (מצנין נפעל)
כלומר תהיו מוסרי' ע"י דרכם מדעתכם הראשונה, והוסיף לזאת צחנות
הסמוך ולאמר וְנַחֲמָמוּ אֶתְכֶם (מצנין פיעל) כלומר שהם צעלמם יסירו אתכם
מדעתכם הראשונה, כי תראו את דרכם ואת עלילותם וידעתם כי לא חנם
עשיתי את כל אשר עשיתי זה * ועל טעם הכזב נראה לי לרוננו צו, שע"י
סיוסיפו לעשות הרע אף אחד קצלת העונש הוא גלותם, יראה באלו יתאמצו
להסיר אתכם מדעתכם אשר היו טובים צעיככם *

(ח) צדק זה אצל גס כתוב הנה עשו אחיך מתנחם לך להדגך * לפי
שמן הטבע יאהב וידחם איש את אחיו אשר מדחם אחד ילאו שניהם,
אמר הכתוב הנה עשו אף שהוא אחיך יתאמץ נגד הטבע להסיר עצמו
מדרכי החניכה והחמלה שלצו מדגיש לך כלומר צשצילך, להרגך שעירו
למען יוכל הרגך *

(ט) ודוק עוד על צנין ההתפעל שיש לו תמיד סימן הצדק, אשר לפי
דעתי יהיה טעמו אחרי שלדיך על הרוצ התאמנות יתירה (או נגד
הטבע אס הוא צד מלאכתי ע"י ויש או נגד האמת אס יהי' דגד מדותי
מוקדאליש) למעול אס יהיו הפעילה והפעולה שניהם צגוף אחד, מאשר
לדיך ממנה אס יהיו צשני גופים כצדלים, ויש לענין על זה *

(י) מה שכתבת מעקר השורש נוח והאחרים המסתעפים ממנו, גם אני
אזנא עוד שנית אחריו להוסיף על דלדיך ולהלות להם (א) שח
נחל צפחנתו הראשונה על נצרת ארץ ההולך צין שתי הרים ויורד עמהם
ממעלה למטה (א) (חיין הקהלוועג), ונקרא כן לפי ששטחו השפוע

מוליך

(א) וצום ינדל מן הצקעה (חיין טהאל) ההולכת ג"כ צין הרים וצקעים אזל שעה
הולך היסור *

דהיינו או צמדדגה או לעמין עומד ויואל * בי לוי היתה כונתם על הפעולה
 הדאשונה , למה לא נשמש צקל שהוא השורש גדיחל צלי סימן הדגש ? ואם
 אמר יאמר איש שכחו על פעולה חזקה , שאי אפשר לאדם לפעול צלי כח
 דצ , צולאי שאין הדין עמו * כי הנה נאמר פעולות אַבְלֵל רָשׁ שניהם צקל ,
 אף שהאחת היא קלה והשניה חמורה מאוד * גם מה לנו להעיר צאמירת
 פעולות שונות החזקות הן הדפות , צהיות צצאמת לכל פעולה ופעולה
 ינטרך כח מה אם מעט ואם הרבה , וכל עוד שלא נכון אליה הנחות הנלדכין
 לה לא תהי' פעולה כלל , אכן אם נתוסף כח על איזה פעולה שהי' אפשר
 להתפעל צלעדו דק לא צאותו המדרגה , אזי נעיר עליו צצכין הכצד , כמו
 אַבְלֵל שהוא כליון גמור ויותר מן גַּבְבֵּל . דוק *

(ד) ומה שאמרת טעם הנפעל צעצור התדמותו להתפעל וכמוהו החדטה
 והנחמה אשר מלך אחד המה מקצלים הפעולה והוא הרעיון השני
 ומלך אחד המה פועלים כי הרחיקו הרעיון הראשון , הנה זה לא נראה לי
 מצ' טעמים: (א) שלדעתי אין הודאת שורש נחם על קצלת הרעיון הצ' כי
 אם על ההסרה מן הראשון לצד , כמו שהעירותי בצד ע"ז לעיל , וכן (ב)
 לא יהיה טעמו הרחקת הרעיון מעל האדם , כי אם להיפך הסרת האדם
 מן הרעיון , ואם נעשה זה ע"י דצד אחד מחוץ לאדם הכיחם הנה אז
 יהיה האדם ההוא הנפעל , ואם נתהווה השכוי צו צעלמו אזי יהיה המתפעל ,
 כמו שגדרת אתה ההפרש ציניהם , כי הגדר ההוא נכון מאוד צעיני , אך
 צהיות שלפי תולדות העולם הנצדל אי אפשר לשנוי צלי סצה הגודמת , לזה
 היה לך לשמש צלסון אחד , ותחת מאמרי ,, אם נתחדש דצד מה , וצלי
 ,, נתחדש דצד מה " , היה מן הדאוי לאמור , אם נתחדש דצד מה חולה
 לו , ואם נתחדש צו צנפשו צאחת מכוחותיה *

(ו) הכלל שהנחת על שורש נחם ואחריו מלת על שהוא תמיד לשון חרטה ,
 גם הוא נראה לי נכון * אולם לפי מה שאמרת טעם הכתוצותכל נפש
 דוד לנחת אל אצטלוס כי נחם אצטלוס על אמנון , כלומר התחדט על מה
 שעשה וצעצור החדטה הזאת נתפיים לו אציו , היה מן הדאוי להכתצ כי
 המיתותחת כי מת * לכן דעתי צזה כי נחם דוד ונתרגמנו צל"א (ער אינען
 אכדערס זיננעס ווארדען) , כלומר צנדאשונה חשצ שחמס גדול נעשתה לו
 מאצטלוס ודנה לקנא את קנאתו , אצל צעת ההיא ניחם מהדעה הזאת וחשצ
 כי הסיצ אמנון עלמו את מיתתו צמה שכונה עשה נצלה את צת מלך אחותו
 והסית עי"ז נקמת אצטלוס' נגדו ; ואם כן לא לצד שיתכן אלא גם יתודן
 ההתאצלות כל הימים נגד מה שעשה צצכו הקטן החולה , כי צזה יתוסף
 הנער על כי סר צנומדך הישר ולא יסופ אליה עוד * וכמו כן נתרבס גם

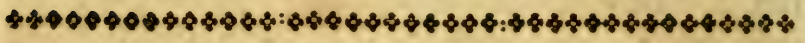

שהים מרגיש בלבו הרגשת אותה האהבה אשר זה ימשך אחריה כהמשגרו אחרי
אמו, ויתוקן זוה מלת אחרי שהוקשה לךעת כל המפרשים.)

(ג) לטעמך שהנחת על תלת ויברך יהיה המצרך כודע, הנה זה נכון
בשיהיה המצורך גדול מהמצרך אותו, אולם צאונת הוכח פעל זה
בס על זרכת אז לזנו וכדומה לו, ואז יהיה צהנר המצורך כודע לז
המצרך. אמנם צספר זמירות ישראל (שיי כ"ח) כתתי הטעם מפי הר"מ ז"ל
ז"ל מענין נתינת ברך ר"ל: חזוק וקיום (כמו שטעם ויכבד צפיעל הוא
נתינת כבוד), אם צאדם או ע"י הוספת קנין מה, ומזה קח נא את
זרכתי (תיין געשענק), או ע"י דצדים צעלמא כנותן שלום לחצירו (גרי-
סען) וכצרכת הגדול לקטן (זעגנען), ואם אלל השם יתעלה צדרך השאלם
על הכרת קיומו מפאת שלימותו (לאצען, פרייזען).

כה יצרך ה' זרכת ישמים כאות דעך החפץ צצדיתך ולמא לאהצתך.

יואל בר"ל

מכתב חמישי על טעם ונחמתא

במאסף לחדש חסון תקמ"ח לפ"ק, ראיתי שנים משנילים מאנשי חמד
אשר צעיר הזאת, כלחמים מלחמת מלכה, ליישר טעם מלת
ונחמתא, שקצנו קדמונינו ז"ל צנוסח הקדים שיסרו, ראיתי ואשמח. ואף
אם צהודלת מלת ונחמתא, וגם צפידוש הכתובים שצאו צאגרותיהם, דעתמי
נוטה מדעת שניהם, סוף סוף דצרו דצדי טעם. גם אין פלם ומאזני משפט
ציקי להכריע ולומר קצלו דעתי, אך כאלך מהם אחוה דעי גם אני.
והקודל יטפוט צלדק, ואת הישר צעיינו יצחד לו.

והנה הודלת שדס נחם, צאמת הוא על ההעתקה מנחשצה למחשצה,
ורמתיעליו צכמה מקומות צמחצרותי. ולצדד הענין מעט, אעתיק
צקלדה מה שכתצתי צפידושי לס' צראשית צפי' פסוק זה ינחמונו ממעשינו
(צכחית ה' כ"ט). וכך אמרתי, לדיבין אנו לפדש תחלה נולת ינחמונו
וכל שהן משרש זה, כי דד"ק ז"ל אמר צס' השרשים, כי וינחם יצחק (סס
כ"ד ס"ז), כי נחם על אמנון כי מת (שמאל צ"ג ל"ט), ורצים דומיהן, כלן
ענין תנחומין וידוע הוא. וענין אחד כי נחמתמי כי עשיתים (צראשית ר' ז'),
ואין איש נחם על דעתו (ירמיה ח' ו'), ורצים דומיהן, כלן ענין חרטה.
ואני אומר אע"פי שכלאין כשני ענינים, כל מה שהוא משרש אחד ומצנין
אחד עניניהן אחד, כי כלם על ההשתנות וההעתקה ממחשצה למחשצה
אחדת, כי החושצ מחשצת אלל על מת, או חושצ מחשצת יגון על לרתו,
ונעתק

חוליק ומוריק כל דצד המוכח עליו ממעלם למטה (ב) • והושאל אח"כ על כל כצורת ארצות ההולכות שפוע כאותן הסמוכות לים או לנהר גדול • דומה למה שקורין צל"א (איינ גרונד), והושאל ג"כ על פלב מים (איינ צאך) להיות צהרחה המקום אשר הוא הולך עליו כלורת כחל נמוך ושפוע צין שתי מקומות בצוהרות אשר המה יגבלו את המים היורד ציניהם צנחת (ג) • (3) שם נהלה שהיה אחזת האדם אשר ינוח צה הסקט וצטח • והיורדת תמיד מאז לצנו, ודאי' לדצד שיש צה מעין הורדת מנוחה נמלא צכפל ענין כי לא צאתם עד עתה אל המנוחה ואל המחלה (דברים י"ז) • (ג) שורש נחת בדכתיב ותנחת עלי ידך (תהלים ל"ח) שענינו לשון הורדה (זעקען, זינקען מאכען) •

(יא) גם אלי נדאה טעם נהג על ההולכה צנח, חה לא ימוע עוד מהיות ההנהגה לטוצת הנהוגים, כי יש שיחאמן המנהג כחו להעצידם על הסכנה ולכצוט בלמכשול ומוקס אשר יקרה להם צדרך, ומזם הטעם הוא ינהגו על מות (תהלים מ"ג) • וטעם נהל' להפך חס תהים בונת המוליק להרחיק את נהוביו תכל דצד מכשול מירדת הנזק, אזל טעם נחה הוא ההולכה צהסקט וצטח צלי התחמלות וצלי פחד • ורצ צע"המס יריעות שלמה הרחיב לדצד צהם והלך צציאורס לפי שטמו •

(יב) עוד דאיתי דאי' לדצריך שקר הורדת נחם על המנוחה צנפס • מטעם ההפוך שכנו ההצטערות צסס תנורה, שהוא מעין נע ונד, דכתיב לכוך לו ולנחמו (איוב ז') • ומן הידוע שאף צזה ינחם האצל כשיטערו דעיו עמו על שצרו ומלאים לו כמדחמים אותו צשעת נרתו, אשר מטעם זה ננו מעולת הנחום צלשון דומי (קאנדאלערע, צייאלייד צעזייבען), ולכן הדין עמך צאמרך שהשאלו ג"כ שורש נחם ללשון רחמה • ועל כלס אזיח דאיה מכפל ענין ולא אחום ולא אנחם (יחזקאל כ"ד), ונתרגמנו (געריהדט ווערדען, מיטלייד פיהלען, צערויערן, ערצארמען), וכן נתרגס יחד כנמדו נחומי (אלל מיינ מיטלייד ווירד דעגע) • וצטעס זה אזאר כי ינחם ה' מנחמתם (סופטים ז'), וכן לא יסקר ולא ינחם ע"י התחנך, כי לא אדם הוא להנחם (דאס ער קעננטע געריהדט ווערדען) • וכפי היוולד לנו מזה פתרגס מלת ונחמתא (ריהרוג) ומטעם שהצאתי צנצצי הדאשון • (ואולי יתכן גם לומר פידוש וינחם ינחק אחרי אמו, פסי

(ב) וגם צזה אפמר לומר שטעם הלמד' מוחם הגצול שאליו נחה אל •

(ג) וזה הדלו מן סס נהג (איינ שטרעק) ההולך סהר וכאלו נוסל מן הר בצוה, ועל הנו"ן יתכן לומר שהיה נו"ן הנפעל צהיות מדולתו נפעל ע"י הנוקס אשר הוא הולך עליו •

קדמונינו ז"ל בקדים כי השם צ"ה לעילא מכל זרבתא שירתא ותושבחתא ,
 שכללו צהן כל מיני שצח וגדולה , שמהללים ומשנחים צהן צני אדם את
 יוצרם צ"ה , והודיעו שהוא מרוס על כל זרבות ותהלות הללו , ויוכל
 אדם לחשוב שאם אפשר להעתיק ממשנותינו , להלל את השם ולשנחו צשנחות
 יותר נשגבות מאותן שהורגלנו לשנחו צהן , ע"ד משל אם יתן צנו השם
 חכמה נחממת מלאך אלהים , עד שנוכל לחשוב גדולותיו ית' יותר מנחנו
 עתה , כי אז נוכל להללו ולשנחו כפי גדלו וכפי ערכו ממנו , לכן אחר
 שאמרנו שהוא לעילא גם מכל נחמתא , שהוא ההעתיקה ממחשבה למחשבה
 עליונה ממנה , שאם נוסף כהנה וכהנה , תמיד הוא מרוס עליהן עד
 אין חקר . וידענו מזה שהוא מרוס גם על שירות ומשנחות שיהללוהו
 צהן מלאכיו וצבאיו , וכאמרו אל נערץ בסוד קדושים רבח ונורא על כל
 סביביו (תהלים פ"ט ח'), וסביביו הם הקדושים העליונים , והוא צ"ה נורא
 תהלות עליהם , כמו שהוא נורא על צני אדם . ולערושנו זה זרבתא שירתא
 תושבחתא ונחמתא ארבעתן על תהלות ושנחות יורויו , ודומים זו לזו .
 אבל אם תפרש ונחמתא ע"ד שפירשו צמאסף שאין לפניו ית' שנוי לזון ,
 יהיו שלשה הראשונות על זרבת צני אדם , והרביעית שהיא ונחמתא אחת
 עתאדי השם צ"ה ובגדולותיו שאינו משכה מלזון לזון . מלצד זה על ההנעה
 שהקדים לפירושו , יש אחי זרדים לזרד עליה , לולי כי זר המקום צקונערס
 זה לכנס זרדים רחצים . דק זאת אומר כי מעתיק התפלה בלחון אשכנזי
 מהעתיק מלת ונחמתא (ענטליקקענדע דאנקלידער) , ישרה צעיני , כי יפה
 נמשך המלה האשכנזית (ענטליקקענד) לפירושו על נחמתא , כי כל פעם
 שאנו מעתיקים ממחשבה למחשבה יותר נשגבה צעינים האלהיים , הלז
 מדגיש שמחה יתירה צשבותיה , שקוראין האשכנזים (ענטליקקען) . ואני
 אל מדך עוד שזוהי מלש חדוה שנלשון עברי וזהו ויהר יתרו (שמות י"ח ט') ,
 כי חדוה ה' היא מעוזכם (נחמיה ח' י') , עוו וחדוה במקומו (ד"ה א' י"ז כ"ז) ,
 והכלל שאין לשון חדוה דק צעינים הנשגבים בגורמים הרגשה יתירה צנפש ,
 אבל לא אחרך צמקום זה .

ועוד אודיעך , אע"פ שרש נחם יורה על ההעתיקה ממחשבה זו למחשבה
 אחרת , כשהוא כתוב אלל האדם , ענינו תמיד על ההעתיקה לטובה ,
 כגון ממחשבת אלל למחשבת שמחה , ממחשבת לער למחשבת מנוחה , ממחשבת
 דעה למחשבת טובה , או מטובה ליותר נשגבה ממנה , אבל הכעתק ממחמה
 לאצל ממנוחה לזער , אע"פ שגם אלו העתקות מחשבות הן , לא יפול
 עליהן שרש נחם , אין מקרא סותר כלל זה . ועעס הזרד נשען על השרש
 עלמו

ונתק ממחשבתו למחשבה אחרת המשקטת לכו, נאמר שנחם על זאת או זאת, וכן אם זולתו דובר אליו דברי טעם להעתיקו ממחשבתו למחשבה אחרת, נאמר גם כן שנחמו, וכן המתחדש ממה שחושב, או ממה שחושב לעשות, הן מדעת עלמו או על ידי דברי זולתו, ויחל לחשוב על דרך אחר, נאמר שנחם או שהתנחם או שנחמו פלוני, ועל זה אמר זה ינחמו עמעשינו וגו', כי דא"ה צד"הק שהבן הנולד לו יהיה חכם וגדול הדור, התפלל זה הנולד ינחמו, ידבר על לב דשעי הדור המעשיסים את השם ואת בני אדם צמעשיהם וצעלזון ידיהם, וילמדו דעת עד שיעצו דשעים דרכם ואנשי און מחשבותיהם, וזהו הכוונת וההעתיקות ממחשבות דעות למחשבות טובות, ושם בארנו העיקר כלו.

ובן נפסידך אל תשם יורה גם כן שהשתנו מחשבות חכמתו העליונה מעוד דבר או מרע לעו, לעמת השתנות דרכי המקצלים ומחשבותיהם, וכמו שדברנו על זה בספרנו בן נעול צבית הראשון (חדר שמיני חלון א'). ולדבר מעט יותר אעתיק עוד מפרושו הנ"ל על פסוק וינחה ה' כי עשת את האדם בארץ (בראשית ו' א'). וכן אמרתי, צפי' זה ינחמו בארנו פה נחם, ואמרנו שהונח על החושב מחשבות אחרות ממה שחשב תחלה ודע כי האדם ינחם על שלשה דרכים, האחד מצלי דעת, והשני מהעלם דבר, והשלישי בארץ משפט. על דרך משל היום ונצטיוח לזולתו להטיב עמו, ומחד ינחם מהצטחתו צלי טעם ומצלי דעת, רק אמש משלו כלכו ליורי חגיגה, והיום מושלים צו ליורי עזות ואכזריות, וזה סכלות בעורה, אדם הוא וינדה לזולתו מושל עליו. ואם אמש הצטיוחו טובה, כי האמין שהוא איש טוב, ומחד שחש שהוא איש דע מעללים, אע"פי שמתנחם צדק, מתחיתות צני אדם הוא שנעלם מהם האמת. ואם הצטיוח לו טובה צעצור דקרותיו, וצו האיש ההוא מלדקתו ועשה עול, ונחם על הטובה אשר אמר לו וזהו כחמה בארץ משפט. והנה על אחד משני דרכים הראשונים לא יתכן לומר על השם לשון נחמה, יתצדך ויתרומם מכל זה, אצל נאמרו צו על הדרך השלישי, וכתפודש צננאית ידמיה צפדשת רגע אדבר על גוי ועל ממלכה וגו' (ירמיה י"ח ז'), ועל זה נאמר כי לא איש אל ויבוב וכן אדם ויתנחם (צמדרי ב"ב י"ט), ושמואל אמר כי לא אדם הוא להנחם, ולא אמרו סתם שלא ינחם האל, והוקיפו צשתיהן מלת אדם, כי גם השם מתנחם כפי סוף חכמתו העליונה, אצל לא ינחם כצן אדם חלילה, פעם צלי טעם ומצלי דעת, ופעם מהעלם דבר, שעל זה סוצב הכתוב, וכבר בארנו היטב צפתיותנו לצבית השני מס' בן נעול.

ובדורות שרש נחם על ההעתיקה ממחשבה למחשבה, על כן אחר מסדרו

צנמן הקל, ועל כן לא נמצא כן בכל המקרא, ועם הדבר נשען על כלל גדול, חקרנוהו ומצאנוהו נכון בכל פרטיו, גם דפזנו עליו צמקומות רבות צמחצרותינו. וצספר המדות שהולאנו עתה לאור, כתצנו מעט מזה צחלק השלישי תמנו (פרק חמשי צ' ג') כשדצרנו על ההצדל שצין פחד צקל למפחד צכנד, וענין הכלל הוא, שכל שרשי הלשון הזה המונחים על פעולות שאי אפשר היותן זולתי על ידי משפטי השכל, כמו ענין משכיל מוכיח וכיוצא אינן כתוצים צקל, וכן שרש נחס, כי אי אפשר לאדם לנחס את זולתו הן מפצלו הן מצערדו או להעתיקו ממחשצה למחשצה, אלא על ידי דצרי שכל ודעת, המתקצלים על לצ השומע, על כן לא יתכן לומר בְּחִמְזוֹ אלא בְּחִמְמוֹ צכנד. ושמא תשאל אם כן האיש המקבל תנחומי זולתו, או האיש המנחס את עצמו מדעתו, למה הניחו על זה תמיד הכפעל או ההתפעל, ולא הניחו עליו הפועל הדגש, זולתי שתי פעמים שכונד הפועל ונזכירם צסמוך? העעם לפי שדצרי המנחס, או ליודי מחשצות עצמו, אינן פועלים התנחומים צהכדח צנפש השומע, כי אפשר שהמנחס ידצה דצרים, או הוא מדאח לעצמו מדעתו הנחומים דצים, ואעפ"כ נפשו לא תתנחס, כי הנחמה הגמורה מעשה הנפש היא, ואם לא תאצה אין האדם עצמו מושל עליה, וכל שכן זולתו המנחמו, ודאיה מאנה הנחם נפשי (תהלים ע"ו ג'), צלומר אף כי חפצתי התנחס מיגוני, מאנה צו נפשי, ולא תתנחס הכפש עד שתלנה צעצעה להנחס, לכן כשנאמר צנפעל וינחס, יפה מורה על צהכדח הפשוט מולד הנפש שהיא דולח צכך צעצעה, אצל כשנאמר וינחס יורה על צהכדח על ידי דצד חמצעי המכדוח, או דצרי דעתו, או דצרי זולתו, וזה שקד, שאף אם הם גודמיט ומסייעים, אינן מכדוחים את הכפש שתתנחס וכמו שאמרנו. וכל זה צאדם המנחס, או המתנחס מדעתו שאינן מושלים צנפש ממשלה הכדחית, לא כן השם צ"ה שמלכותו צכל משלה, וצידו הדוחות והנפשות כלס, כשהוא ינחמו מפצלו ומצרותינו, יש צידו לעשותו צאופן שתוכדח הכפש להנחס צתנחומותיו, ועל זה יתכן הפועל, צהסתצצ צההכדח צנפש מנח המנחס, ולכן כתוצ עניה סוערה לא נחמה (ישעיה יצ"ח), כאיש אשר וגו' כן אנחמוכם ובירושלים תנחמו (שם ס"ו י"ג) שתיבה על המנחס העליון ית', שאם הוא ינחמו צ"ה, תנחום העדה כלה, וזולת זה מאנה הנחס נפשו; וזה ענין לח צחכמת הכפש, ולמשכיל עליו יועיל לפרש כמה תקומות סתומות, ודעת לנצון נקל.

וצמה שהצדילו המשכילים הצ"ל צין נחמה של חדעה וצין נחמה של אצל צמלת על, ואמרדו שלא תצוא אצל אצל, רק אצל חדעה, מלצד שהמקראות סותדים דצדיהם, כי כתוצ לנחמו על אביו (ד"ה ח' י"ג), לנהמו

עליו, כי נחם קדוץ לשרש נחם, והשרשים הקדושים נאלהו כלסוף עזרי
 כותנים טעמם האחד צחצרו, כמו שהזכירו המשכילים הנ"ל באגרותיהם,
 ושורדכו על זה צמחה מקומות צמחצרותיו, וכן נחם המורה על ההעתק,
 היא עלמה הנחיתה שהאדם מנחם מחשבותיו ממקומותיהן הלאה, ואולם
 שרש נחם נבדל בהודאתו משרשים הדומים לו כמו הלך, נהג, נהל וכיוצא,
 שאינו כופל אלא על ההעתק צנחת וצלי לעד, וגם על זה התעורר אחד
 מן המשכילים הנ"ל, ואילו דעה מה שאמרנו צחצורנו חכמת שלמה (פרשה
 י' פ' י"ז) על זה צדחה, היה ראוי לו שיזכירני לעונה, כי שם צחרנו
 זה על נכון, ולכן אי אפשר שינוא שרש נחם על העתקת מחשבת האדם
 מטובה לדעה, ואולם זאת הדעה שאנו מכונים אליה, ענינה דעה מעשה,
 שמחצצת את הנפש, כמו האצל והיגון וכיוצא בהן שאלעדין את האדם,
 שאין ספק שעליהן לא יסמך שרש זה, אצל אם יסמך על השתנות מטובה
 לדעה נפשית, כמו צבוצ נדיק מלדקתו לעשות דע, ונענין התורה על
 הדאשנות, יש מקום לכאן ולכאן אם יוכח עליו או לא, כי מלך שהדעה
 שחוצצ לעשות, עושה צו נחת ליצרו, יורה עליו לשון נחמה, ואמנם לפי,
 שנחת זה איננו נחת ליצרו צ"ה ולא נחת למעלת נפשו העליונה באמת,
 אפשר שלא יאמר עליו לשון נחמה, ודעתי נוטה ללך השני שלא יאמר עליו,
 כי לא מלאותיו על דרך זה צבוצ מקום, ואילו השתמשו צו גם על דרך זה,
 כמו שחזינו לעונה אין איש נחם על דעתו (ירמיה ח' ו'), היה כתוצב
 על המשנה מטובה לדעה, ואנחנו לא מלאנוה, ואם צעצור מתנחם לך
 להרגך (צדחית כ"ז ח"ג), שאפשר עגמה עליו נפשו צעצור הצדקה שדרך
 אציו ליעקצ, לא מלא מדבוע ליצר לצו הסועד צו, עד שנעתקו מחשבותיו
 להדוג את יעקצ, וזה נחת ליצרו, ודעה לנפשו ונאמר צו לשון נחמה,
 לדעתי שעל כן נזכר צהתפעל, שמלצד שהודאתו על ההתאמנות למנוח שקע
 צלצו, יורה גם על הענין הדמיוני כמו מתעשר מתרושט נתחנמה, וכן
 מתנחם האמור פה נפי דמיון עשו, שעשה נחת לעלמו לא נפי האמת,
 ומקדא כי נחם על חנוון לפרושנו שפדש עליו עור צעז"ה, היה נחמה
 בארה משפט, נחת ליצרו ונחת ליצרו ונעו שיתצאר, ומטעם זה סמוך אל
 השם גם כשתמנה מטובה לדעה, כמו ונחמתני על הטובה אשר אמרתי
 להיטב עמו (ירמיה י"ח י'), נחמתני כי המלכתי את שאול (ש"ח ט"ו י"ח),
 כי נחמתני כי עשיתים (צדחית ו' ח'), לפי שכל דרכיו משפט, וכמו שצחרנו
 למעלה, וכאמרנו וגם הוא חכם ויבא דע (ישעיה ל"ח ז') וצחרנוהו צצית
 השני מס' גן נעול (חדר צ' חלון י"א) והצן.

והגנני אומר עוד, שהדין עם המשכיל הר"ר אהרן שלא יבא שרש נחם
 צצנין

מצא כח והשקט ונלעדו. ומפת על פרוטנו מעשה יואז עם התקועות,
 שאם כפי יתד הפרוטים, שהלך הסוה שנהן שמחל המלך לאצטלוס מה שעשה,
 וכלתה כפשו לראות פניו, מה הולך יואז לתחזולה זו? ולמה דצרה האשה
 למלך קשות שישיב את נדחו, אם המלך מדעתו נכסף לראותו? ולמה
 השתחורה יואז למלך על שקבל תוכחתו, ונחשז צעיניו למליאות חן וחסד
 צעיני המלך? ויותר מכל כששז אצטלוס לזה עליו המלך שלא יראה את
 פניו, וזה אות כי לא שז חרון אפו מעליו. אבל האמת כל השלש שנים
 שהתאבל דוד על אמונו ואצטלוס בגשור, החדים יואז, עד ישכח המלך את
 אשר עשה לו, ואם לא ישכחו יסתר שם אצטלוס עד מות המלך, ואז
 יציאו ירושלים וימליכו תחת אציו, אבל כשדעה עתה כי דוד נחם על מות
 אמונו ורצה ללאת למלחמה, הציג יואז כי לב המלך על אצטלוס להדגו,
 פאמרו וידע יואב בן צרויה, כי לב המלך על אבשלום (ש"ה י"ד א').
 בלומר על אצטלוס לב המלך להלחם, על כן העלימו ונמנו, אז הולך
 לתחזולה, לשום דצדים צפי התקועות, כי יראה הוא עצמו להוביח את המלך
 או לדצד עוז על אצטלוס. והדצדים ששם צפיה היו דצדי לךק ומישרים
 ותוכחת מגולה למלך, וכד צאדנו פרשת התקועות כלה צצית השני מספרנו
 בן בעול (חדר י"א חלון א' ז' ג' ד' ה') ונכצדות דצדנו זה. וכאשר דוד
 צלדקתו קבל תוכחה זו, שלא להדגו מפני הספק אם הדג את אמונו צשנאה,
 לו צאפקודוסות למלך תחתיו, השתחורה יואז למלך, ונחשז לו למליאות
 חן צעיניו, ולכן כששז אצטלוס לזה המלך שעל כל פנים לא יראה את פניו
 מטעם שאמרו. ולעתי פ' זה צדוד כשמש. ודומה לו מקרא הכה עשיר
 אחיק מתנחם לך להדגך, ופרשנוהו למעלה. ומלת לך גם היא כמו צעצודך,
 כמו אמרי לי אחי הוא, וההתפעל על ההתאמלות לצקס נחמה להשכיח
 לערו. וכן נכתז על דרך העגל על השם צ"ה, להודיע שמצקס להטיצ
 עמנו, כמו ועל עבדיו יתנחם. וכן וימאן להתנחם, שאילו התאמץ לצקס
 מחשנות תנחומים, אולי היה מתנחם, אלא שמוץ לעשות כן מלך השכל,
 מטעם כי לרך אל צני אבל שאולה, וצפרוטינו לס' צראשית צאדנוהו.
 הנה נתגלגלו הדצדים על דצד ונחמתא שהתעוררו עליו, שצאמת היה ראוי
 לצדד עמינו, כי השצה הזה הוא צעי כל ישראל יום יום, ונפי שצאדנוהו
 בולל השצה היותר גדול שאפשר לנו להלל צו את אלהי ישראל, צדוק ה'
 לעולם אמן ואמן.

נפתלי הירץ וויזל.

לנחמו על מות (ירמיה ט"ז ז'), גם מזל הסדרה לא יתכנו, שאם כלשונו
 צמי אדם הרבו מלין, כמו (צערייען טרעסעען) וכיוצא להסביר הדברים,
 אין הדבר כן כל"הק, שנקצו צאו הכוונות כלן אל שרש דבר שמסתעפים
 ממנו. ושרשן הוא העתקת המחשבה הנחת מדבר לדבר, ומה לי אם מעתיק
 אותה מאצל לשמה, או מזרה לשמהה או מדעה לעודה, כלם נחמות הן,
 ומצוות מן הענין שנאמרו בהן, וכסמך להן מלת על שהוא כמו צעזור,
 לנחמו על אציו, צעזור מות אציו, לנחם על מת צעזור אדם מת, וזה שמוס
 על צהרנה מקומות, וכן וינחם ה' על הרעה, צעזור הרעה, וכן כלס'
 ופעמים נסמך לו מלת אל, כמו ונחמתי אל הרעה (ירמיה כ"ו ג'), כי
 נחמתי אל הרעה (ת"צ י'), ופעמים סמוך לו אות מ"ס, כמו זה ינחמו
 מנועשו וצאמרוהו למעלה, וכן הוי אנחם מצרי (ישעיה א' כ"ד), כלומר
 מדשע זרי הנחם ונאשר חשתי, וכן כי ינחם ה' מנאקותם מפני לוחציהם
 ודוחקיהם (שופטים ז' י"ח), כלומר מפני כלקת ישראל, ינחם ה' על הרעה
 שנה עליהם; ומעתה יצא על כוון תקרא ותכל דוד לנחם אל אצלו, כי
 נחם על אמנון כי מות (ט"ז י"ב ל"ט), כי גם על אצל יונח מלת על
 וכתו שאמרו, ויהי פרושו כפשוטו שנחם מאצלו, כמו שפי' התפרשים
 ז"ל, אלא שפירוש זה, עם כל מה שפי' עליו הד"ק והאפודי ורי"א ז"ל,
 גם שני הפרושים הנחוצים על זה באגרות המשכילים הנ"ל לא ישרו צפוני,
 ולא חרזה דברים להשיב עליהן, רק אודיע דבר חדש מה שיראה לי צפרושה,
 ואפרשנו בקרה: המלך דוד התאצל מאד על מות אמנון בנו, מאכה הכחש
 לפשו בכל מה שנחמורו זולתו, וכל מה שנחם עלמו מדעתו, וכעדות
 הכתוב ויתאבל על בנו כל הימים, אע"פי שאפשר לפרשו על הימים
 שזכרו צפוק של אחריו ואבשלום וגו' ויהי שם שלש שנים (שם שם ל"ח),
 לפי פשירו שז על כל ימי חיי דוד, שלא שכח לעד זה כל ימי חייו, תמיד
 כשעלה מחשבות אמנון על לבו התאצל עליו, ומקץ שלש שנים לפרידת
 אצלו, נעתקה מחשבת אצלו למחשבת נקמה, שנועץ לנחם למלחמה אל
 מלך גשור להלחם עם אצלו ולהרגו צמשפט המלוכה, כי אמר שהרג את
 אמנון הצדור לרשת את המלוכה כי הוא אחריו, וכענין הרלחת גם ירשת,
 והיה ראוי לדוד לדון צמשפט מות, וסצור דוד שאז תשוב כפשו למנוחתה
 וינחם מאצלו, וזהו שאמר ותכל דוד לצאת אל אבשלום, כלומר לנחם
 למלחמה אל אצלו, כמו לעת צאת המלכים (ט"ז י"ח א'), וגם הנה
 הוא יוצא לקראתך וארבע מאות איש עמו (צדאשית ל"ז ד'), כלומר
 למלחמה, ואמר הטעם כי נחם על אמנון כי מות, שעל ידי שהעתיק
 מחשבת אצלו ונעדרו על אמנון כי מת, למחשבת המלחמה עם אצלו,
 מלח

חנוך נערים.

על דבר הכרח חנוך הבנים כראוי

פרק חמישי *

מזכור בקצרה מהנהגת הכריאות

כִּי מִיָּדָה בָּאוּ
 הַיָּמִים הַקָּרִים לְהָשִׁיב נַפְשׁ;
 וּמְקוֹר הַחַיִּים עִמָּה הַשְּׂפֵנֶת,
 מִשְׁמִיךְ יֵצְאוּ.
 פְּלִגֵּי מַעַן בֵּית אֵל לְחַיּוֹת רָפֵשׁ,
 גְּלוֹת עֲלִיּוֹת אֶתְךָ בּוֹנֵנֶת;
 אֵת, יָם עֲלִיּוֹן תִּקְנֵת
 טַל אֲזוֹרֶת לְךָ — — —

מבואר הוא צעיונו כל צעל שכל, שהנהגת צדיקות הגוף והנהגת המידות, יחד תלוים מצחיקת האדם ורגילותו מנעוריו, חוץ מי שגופו רע מתחילת צדיקותו ומי שמנהיג ומרגיל את צניו הקטנים על פי המשפט וישתמד אותם מהדינוך והפיקוק, וישגיח גדלה דצה שיהיה גופם שלם וחזק ועומד צליתו, כפי אשר יחנכם וירגילם מנעוריהם, כן יהיו צעת צואם צימים, אם צעלי כחוד צונים, או צעלי מדוה ועמוסי תחלואים.

גם הנשר הגדול הרמז "ז"ל שפתיו יזוודעת, צפדקיו להלכות דעות, זה לשונו, "הואיל והיות הגוף צדק ושלם מדרכי השם הוא, שהרי "אי אפשר שיצין או ידע דבר מידעת הצדק, והוא חולה, לפיכך נדיך "להרחיק אדם עצמו מדרכים המאצדין את הגוף, ולהנהיג עצמו מדרכים "המצדין והמשלימים" — "אולם תיקון הגוף דהיינו עניני מחייתו ושמירה מהפעלויות הגודים ולהנהיגו צהנהגת הצדיקות, הוא קודם צומן ונעצב לתיקון הכפש; כי האדם אי אפשר לו שיציר מושכלות ואפילו ילמדוהו אליו, וכל שכן שיתעורר לו מעצמו, צעוד שהוא מלא כעס ומכאוצים, כל ראשו לחלי וכל לבו דווי, אצל כשיהיו בלי הגוף צדיקים וחזקים כראוי מוצק

(* עיין המוסף תשרי תקמ"ו • צלורי העתים תקפ"ה)

מכתם *

טוב שם משמון טוב
ויום המות מיום הולדו

עת לדתך שמחו. אתה בכית:
הישר! אז יבכו עת מותך שמח *

י - ק

לא נאווה לכסיל כבוד

הן כל מבבדי בסילים עלי הון רבשו.
פורעים לעגל זהב ולא יתבוששו.

י - ל - ק

על קבר אשת היל

שב פה העובר, הואל עמוד ההלך!
והטף רמוע, עלי הקבר.
עת תדע, גיות מי פה שוכנת,
תוסיף בכי, תכפיל קרוא שברי
גבירה רודפת צדק, ופועלת יושר,
שבה שבעת ימים אל כס המלך;
אחרי אשר כל ימי הלדה היתה
מחסה לכל עובר ומשענת להלך.

ע - פ

* מכתם, לדעת הסרגוס שפרגס גליפוז תרילא, הוא מה שקראו המשוררים
היוונים עפי"גראס (חיזערכסיפט) וכונוו זה על שיר או נוטל קטן
ערוך נדצרים אחרים על ענין רב, וקראוהו המשוררים האשכנזים זין - בעדיכט.
ולמחז' נחרנו צסס הזה להורות צו חלקי הסיר הערוך צמעטי המחמרים וצתוכה כונה
רצם, כאלה אשר לפינוי.

דברי המאספים.

או ללכת אל בית המדרש, ולשקוד על מוזות החכמה, וזכל הזמנים אפילו ציוס שלג וסגדיר, כמלא הוא חושק כלתי משיג. ומה עשתה לו זאת? רק העונג רק החינוך הנפסד אשר הגיע לו מאצותיו מנעוריו, על ידי אהבתם האולת וחנת שוא — ! ומה מועיל יהיה בנער דך, אשר תסמר שערות ראשו מרוח סערה, ולצו ממקומו יתר ממעד סוחף, תלחצו הסצן משמש יומס יכה וירח זלילה — ; יירא לעצוד צמים ואגמים מפני כוזליהם, ולצו כדונב כמס מהליב כף רגלו נל פני חולות, פעס גסס שוטף, פעס קולות וצקיס! — עליו נאמר כחומץ לשינים, ובעשן לעינים, לא יללים כ"א לשכב צין משפתים, ואחר התנוד והעירוס — !

על בן חין טוץ כ"א ללכת בנתיב העצב, ולא נטה ימין או שמאל, כי דרכיו דרכי כועס, וכל כתיבותיו שלום. הניחו להילך לפזו ולכרכר צחוף אף צימי החורף, ישאף רוח טהור, הוא מדפא לפס ושקוי לעס, ואל תעטפו אותו צשמלת עוד ואדרת שער לחמנו יותר מדאי. הלא אנהנו דואים שהאיצדים המגולים תמיד כמו הפנים החועס, והידיס, סוצלים קוד וחוח, גסס ושלג עליהם יזורצו והמה מתחזקים ומתקשים ע"י ההדגל התמידי, ולמה יגרע שאר חלקי הגוף מהס? — וחכס ערצי אחד ענה לאיש אשר השתומס עליו, צאשר היה הולך ערוס ויחף צקדה, "איכנה תוכל גס אמה לסצול הלכה והקרח הנורא ולא תדאג על חוטמך — " ושיצ האיש והנה החועס כצד הודגל מדאשית העדיסה; ויאמר החכס א"כ הגע צעלמך, מה השתומס עלי, כי כל גופי נהפך לצשר חועס — ! גס ציוס שלג וגסס או רוח כי יסער, הניחו להילך ללאת על פני חוף מעט מזעיר, למען ירגיל עצמו לסצול תהפוכות הזמנים כלס, חוס וקוד שרצ וזרס אסתו וקין וכל התקופות.

בחדרי משכנו תפתחו את החלון צכל יוס צצוקד, צקיץ כמו צחורף למען יתפזרו האידים הסמיים וקטודי העפושיס, סוף כל צד הדגילו וחננו אותו שיסצול כל ההשתנות להקשות גופו כחלמיס, ולא יהיה עלל ונדדס, דך וענוג, נער יפה אדמוני אשר כמו שצולל תמס יהלוך לפני שמש — כי אס נער חזק וצדיל, יכון כזית רענן, וצאחדית איס חיל ורצ פעלים!

ואם אמרתי שההודיס לא יחננו את ילדיהם צדרך מפונק ורינוך, להתיס כוחס כנצקה, לצד צענין השינה לריכים להפיק כמעט דלוס, וצפרע צעודס קטנים צני שלסה ואילך, מפני שאין צד שצוד לצדיות תכונת הגוף כמו השינה. אמנס לריכים ג"כ להצד כאשר ידלון הכעדיס שלל יניחו אותס ליסון צעללתיס עד כון היום, כ"א יטניחו להדגילס שישימו

מוצק, ויכולים לעשות עסקיהם ותנועתיהם, אל אשר יהיה הדוח ללכת, אז תוכל הנפש לעשות מעשים ולעצור עצודתה — •

לְבָן דאיתי לחצר דצדיק על ענין זה על דרך כלל וצדק קלדה וציותה יהיו צרי המעשים לקוחים מצדדי הרמז"ס, ומספר הצקודת אשר מחדש ילא לאור תחצרת חנמים אשר לא מצני עמנו • אמנם פרטי יסודות החינוך, זאת העלה היעולה ממני, שהאצות הנצוכים תחצולות יקנו תספרי חנמים תפורסמים, וילמדו מתוכם ההנהגה הישרה והטובה, ויחשצ להם לצדקה להיישיר ולהדריך את אללחיהם (מתת אליהם הוא לצדי לצ3) על מעגלי דקק ותציות שלום — • איפוא צעל הבג אשר ישתול נעע דצ עליו אדמתו, ולא ישגיח צדאגה דצה, להשציעו ולהסקותו מים חיים יוס ציומו, עד כי יגדל והיה לעץ דענק, תחת דליותו יחסה, וצללו יתלונן, ואשר ירע צדמעה צדנה יקאור פרי עמלו שצעתים — !

יְדוּעַ שמואיד הנושצ והסוצצ אותנו תמיד, תלויה על פי הדוצ מלצ צדיאותנו; אם כשאפה דוח טהור ונקי, כתלונן תחת כל הצדיאות ותחת כפפי חוזק הגוף נחסה, ולהיפך צהיפך • ואם לפי זה האויד הטוצ או הדע מתפעל עלינו הגדולים, על אחת כמה וכמה שדאוי להזהר ולשום עין פקיחא צענין זה על הקטנים •

גְדוּלַּ העון מנשוא, אם תפאת אהצה דצה וצצה יתירה וחמלה גדולה שיש להודים על הנעדים, ילפוכו אותם צקירות הצית, ויכלאום צידנתי החדד לפנים תהחדד, מקום שאין יד האויד שולטת צו, ויסתמו החלונות ודלתות הפסח סגורות יהיו, גם כל נקצ וכל חוד יסתמו צנעודת הפסתן, שלא יצוא צו הדוח חלילה — ! ועל ידי כן האידים הדעים והאדסיים הנולדים מזיעה ומשאריו קטורי הגוף, יתפשטו ויתקצצו שמה, ואין להם מקום שילאו דרך שם, והם יתחעלו למאוד על בוף הקטנים, עד שיחול עליהם חליים דעים ונאמנים !

ומלבר התחלואים עוד שארי מדות דעות כעו, דכות, עונג, עצלות, ושפלות ידים, הולכים לדגלי ההדגל הנפסד הזה, והמה יהרסו את צנין הילק, ויעשוהו ללא מועיל, ולכלי אין חפץ צו — • כי הילק הזה יסוצ על נשכצו, ולא ישכים לעמוד מפחד האויד צלילות שהוא קד, וכה יהיה משפטו צכל העניכים, עד שצקופו יתדחל מהתעסק צחכמות, ויתעצל מהשתדלות המצונות צעת גדלו • ואף על פי שהוא מתארה אם לקנינים ואם לחצונות, מכל מקום ככספה כפשו שיטילו לו דרך ארצות צשמים לחם אצידים — ; גם החכמות כלם ישיג צלי עמל וטורח כשהוא עומד על דגל אחד — ; מצלי שינוד וינוע למרחקים, לעצוד ארחות ימים

בהנהגת האכילה והמלבושים ויתר פרעו החינוך אמנם ממלאו דעות שונות כפי שיקול דעת החכמים זה צבט וזה צבה , ולא עלי הדעות להכריע איזה מהם יבשר ; מפני כמו שהודיתי מקדם שאין לידיעה פרטית בעצמות חכמת הרפואה , על כן לא אדבר בענין זה כ"א כפי אשר יעלה על רוחי והכנון לדעתי , וגם זה רק על דרך קלרה , כדי לזאת ידי חובתי , והמשכיליט צעם , ילחמו בלחם אנדרי הדועים הילדים הדכים לרגל המלאכה , כשרון המעשה , וילמדו מתוך דבריהם את משפטי החינוך , וצפרט באשר ישימו על לוצם לדרוש מעל ספדי החינוך היוצאים לאור חדשים לצדקים , ממחצדים בעלי חכמי לב כמו מהחכם (קאמזע) ואחזות מדיעיו , אז ילמדו דעת לרק משפט ומישדים בעניני הנהגת הדריאות דרך ארוכה וצצירוד יותד מאומות ומוסקם ונהנסיון ומהחכמה , כמו שמדבר מענין זה החכם הכוזב צספרו חלק שליטי ורציעי צתחילת הפרקים , כי עוצים דבריו מפנינים , ומתקצלים על הלצ , כנעיוות קול כיטוד המטיצ נגן , ודאוי לכל ונשכיל החפץ חיים ללכת צעקצותיו , לשמור מצותיו , וללמוד פקודיו לעשותם .

בתחילה כשילא הילך מנען אמו , יהיה מזונו חלצ צלצד עד שתי שנים , לפי שהוא דומה למזג העוצד , והוא המזון שהכין לו הטבע , ואם יאכילוהו מזון אחר , אז יציאו עליו חליים גדולים , לפי שהבט הטבעי שצו אינו חזק כל כך לעכל זים מאכל ; ולדיך שיצדו לו מינקת צדיאה , ואצדיה שלימים מכלמיני תחלואים הידועים , ולא תהיה כסילות , כעסקנית , או דואגת ונלודת לב , לפי שדוע הלצ הוא סצה להפסד החלצ , ולכן לדיכה להיות בעלת מדות טובות * אמנם אם הָיָאם יכולה להניק בעצמה זהו העווצ והמועיל יותד , לפי שחלצ האט דומה ממש למזון הילך כי הוא המזון שהיה כזון צו מרחם ולכן הוא צטבעו וכמזגו ממש , וצאמת עתיקים *) האוהות ליתן את הדין על שעצו דרכי הטבע ונהפכו לאכזריות , למסוד שעשועיהם ציד נכריות , למען תהיה להן הדוחה והתענוג , כי זאת מצוה הפסד הגוף , וזה מקוד דעת הנפש — .

כתב אריסטו והתעורר על זה גם כן הדמאצ"ס צפרקיו להלכות דעות , יש אנשים ישימו עת ואכילתם שעה ידועה , והסכילו עשות , אלא המשכיל לא יאכל אלא כשירעז ולא ישתה אלא כשיצמא , והצדד כאמד בגדולים להזהיר על הקטנים * — ועוד מטעם אחר ויותד נכון , מפני שאם יעצוד העת לפעמים מצלי לאכול צשעה הקצוע , אז הילדים יתמדמו ויתקלפו , והמכשלה קדוזה להתמיד ההרגל צמידות דעות המלכות זו לזו , וצאחרייתו יהיה סדצן , קשי עורף , נעיותו ודוחו יהיו כחומה פדוזה אין מעלוד למוי

תתקפרו

*) Campes allgemeine Revision 4ter Theil.

שישכינו לעמוד תמיד צדק בראוי ונזריות, וזה מועיל מאוד לסמירת הדרישות. ומי שהרגיל כפשו מנעודיו, עד שנקל לו ונעשה אליו לטבע שני לעמוד עם כן החמה, זה לא ימית חלקי זמנו היקר זהיותו לאיש, צפונות עלימסכז — ולמי אוי למי אצוי? — למאחדים על עדשותם, כל יציעו השמים כי יתאדם מנוגה שמש מקדים יולא, מאיד הארץ ומלואה, ונותן נשמה לעם עליה — לא יזכרו תהלת ה', ולא ישעו אל עושיהם, להודות לה' מסדו — !

וידון נזהרים מצלי הדנות להם כדים ונקטות אשר ישכזו עליהם וחס להם, שעי"כ בודמים הדנה חולשות לכפסם; גם מקצצים להם הדנה עורה ולעד כשהם מפורקים ובעלי עונג, אם צומן מהזמנים שדריכים ללכת למרחקים ויחקר להם העונג והמנוחה; כי צאמת השינה צפני ענמה היא לדי חיים ומשיבת נפש לכל נולד, אמנם מתוקה שנת האדם אם ישכז על כדים ונקטות הדנה או על אצן מראשותיו (*). כי כמה אנשים השוכזים על מעות שן עלי תולע, ותדך שנתם מעיניהם כל הלילה — וכאשר הצל הוא מעשי תעתועים, אם ימלא איש אשר שנה תמיד צבלי זהב, ולא יאנה לשכור למאו מכלי חרש או מנוזלים קדים כן הדבר הזה; טובה תנומה לעפעפי נער כדים, ושנתו תמתק לעיניו אם על הארץ יישן, או על ערם ילוע, ומים קדים תשיז נפש עיפה גם צבלי חרש — !

גם ירגילו לרחוץ הילדים, לכל הפחות פעמים צשצוע צמים קדים, כדי שיהיו חזקים וצריאים, כי מלכד שראוי זאת מדרך הנקיות והטהרה, עוד טוב ומועיל הוא לצדיאות הגוף. הפני שהמפורקים מליגע אלצע קטנה צמים קדים, הם מוכדים לקבל כל מחלה העומדת משנוי האויר או תגבורות הליחות כאשר הכסיון מעיד על זה יום יום. ומלאית כתוב שזקן אחד אשר שמו נודע צשעדים (**), היה רגיל לרחוץ ראשו ורצו צכל צוקר אף צימי הקדה צמים חיים, דשצח את עצמו שהגיע לו התועלת שלא הרביש מנעודיו שום חולי העומד משנוי האויר, גם עד עת כלחו — .

ואם יש ציכולת האצ ללמד לילדיו לשחות צנוזלים, מה טוב ומה נעים; כי לפעמים יכלל צזה מכל פוקה, וימלט כפשו מכי שחת. וכצד הזהירו על זה חז"ל צאמדם (קדושין פרק א') האצ חייז צצכו ללמדו וכו' ויש אומרים אף לשוטו צכהר; להשיעו צכהר עאי טעמא? חיותיה היא! ומלכד שהידיעה הזאת חיים היא לו להלילו לפעמים מהכונה, עוד גיע לו התועלת והעונג שיחזיק ויצדיל את גופו, ולקדתי דמזו צמלת חיותיה על דעת שניהם, לשון חיים עמש ולשון צדיאות — :

בהנהגת

*) Mercurius Franciscus de Hellmont.

**) Joh. Loke über Kinder-Erziehung.

יין לטעום עד אשר יגלון והיו צני י"ח; ואריסטוטלעס חשז להחמיר יותר צהרחיז הזמן עד עשרים, וכן דעת החכם הקדס קאנפוליוס שמהייר מאלוד לשמור הכעדים מעשתיית היין ושאריו משקים חדיפים וכן מהמשובל אפילו הדתיי קודם זמנס הראוי (כוונתו זה על האצות המשיאים לצניהס כשים צעוד המה צלתי דלויה לכך ולא ידעו להתנהג עמהן ועס העולם כלו צעניני מ"ומ וד"א, ולו חכמו ישכילו מה שאמרו חז"ל שכל דצריהס צאמת ולדק, הלואי שדק יצנוס, והס עלמס דרשו על פסוק ועתדה צשדה וכו' יעו"ס, ואלה הפצונים נגד פניהס מסכלים ומעקלים תמיד דצעתס המשוצסת והמועות צכל הענינים את פידוש חז"ל הצדוד המוסד על עמודי השכל הישר והחכמה הזכה — ועוד אדצד על הענין הזר הזה צארוכה אס יהיה ה' עמדי כי זאת טודס כל מדה דעה, ומקוד כל נגע וכל מחלה, והס מפסידי הגוף והנפש, הידא אלהיס ימלט נפש צניו, והחועא ילכך צס — !

כמו שהיגיעה והתנועה מועלת קודם האכילה, כן ההשקט והמנוחה מועלת אחריה, ואחד שינוחו הילדים כשעה קטנה, אז ילכו וייגעו ידולו וייעפו, לעזור את העיכול, לכן ידגילו אותם צכל יוס לטייל שעה ידועה צפנות היום ולהתהלך על פני חוץ צהשקט וכחת דוח צין צימות החמה וצין צימות הגשמים, להתנועע הגוף להתעורר העיכול ותאוות האצטומנא, לעזור סיצוב הדס ומדולתו והדחת הליחות המותדות ע"י הזיעה, ומלצד כל אלה הטעמים ותועלות הנמצאים צעיוול לא לצד לקטנים אלא אפילו לגדולים, עוד יש תועלת הרצה צהעיוול על פני שדה שיוכל המורה ללמד ולספר לחניכיו מעניני הממחים, להנידס מאותות השמים, ולהודיעס מנתכנת העצב ושאריו ידיעות הנקשרות זה צזה ע"ד העצרה ודאשי פרקיס שלא יהיה עיוולס לצדיאות לצד כ"א גם לתועלת *

וביותר לריך השגחה פרעית ועיון עוז לשנידת צדיאות הקטנים, שיזהדו מצלי החליש את מוחס היפה צפלפולים ודרשות שאינס הגונים לצחלכס הרך, וקשים למוחס נקדיעת יס סוף — ואס לא יקצלו מנין אותס מנת מדרות על זה, (ואנכי היודע והעד) וע"כ יצלצלו את שכלס, ומתיסין כחס, זו דעה חולה ומחלת לצ למאוד — ! כי עמודי הצדיאות ידופפו, משלב ילצין תואר פניהס, גם צטרס עליהס יכאז, כל חלי וכל מדוה ידצק צס מדוה הישיצה מההשנמה עד אישון לילה ועודח קצלת הפלפול הקשה, ויגיע להס עוד מזה מחלת פחד, דאגה ועצבון הנקדחת (היפאכאנדריא) או שיהיו צעלי מחשבה ונדדמי הדעיון, וביולא צזה — ; ואט לפעמים נמלטים מזה על דרך מקדה ופלס, מכל מקום מפסידים

תתקפנו יזרו ולא יוכל למסול עליו. — כי כל שארי כחותיו יהיו משועזים תזותיו, ואין בודד גדר ועומד צפון לפניו, על כן יותר טוב שלא לעשות קצו לסעודה כ"א תמיד יקיינו או יאחרו נתינת הסעודה כדי שיהיו רגילים לאכול בכל זמן שנותנים להם, מצלי תדעומוות וסדנות — אמנם אם נפסס רעה למאוד והם מצקקים נחפת לאכול עאומה אף שלא צומן הסעודה, אז יפיקו את רזונם לפרוס להם לחם לזך, ולא שום מיני מטעמים ומעדקים כלל כמו עוגות או חלת דגש וכדומה מהדגדים המתוקים לחיך ומרורים לזמן — !

וידעו זהדים למאוד מצלי תת להילדים הקטנים כשלא הביעו לארצעה שנים ויודך לאכול צמר ולכל הפחות יתנו רק מעט, וכן ישיחו צהשגחה מעולה שלא להאכילם שום אכילה גסה ועצה, כי קשה להם הדצד להפקיד תכונת גויתם ונפשם. גם יזהרו שלא לתת להם פירות צלתי מצושלים כ"א מעט מזעיר וזה לפרקים כי המה קשים לגוף שמציאים לידי ספוח וחולי העודקים עטיפת האלנומנא ושלוול, אולם מצושלים טוצים ומועילים.

גם שתיית הילדים יהיה ע"פ הרוצמים *) כי ימנעו עפוש הדם מהגידים שמחזירים המזון הדק ומעצדין אותו צעודקין, ממחים להוליא הפסולת מהגוף, גם הם שומדים הרעיונות העיקרית השדשית צגוף וימנעו התלהבות האלנומנא ומצושלים המזון, אולם לפרקים יכולים לתת להם מהשכר המזוג (לוינט ציד). גם המשקה הכהוגה ורגילה צמדניתו לשמות צצוקר אם (טעה) או (קאפעה) הם מוסיקים לצדיאות הגוף מאוד ומציאים לידי הרצה מכאוצים כידוע לרופאים, וזה מפאת שני אופנים האחד צהיות שהמה השקות חמים ושני מפאת עלמות עניניהם ומהות חלקיהם אשר מהמה הודצו, כי הנסיון יורה שמשקה (טעה) מוסיק ליסודי העודקים ומחלישם, ומשקה (קאפעה) הזיקו יותר גלוי מחלקי השמני שיש צו וצפרט שיעשוהו קלי, וציותר הרצה מדויס כלויס עמו, כמו דתיחת הדם, חרדת האיזדים, התעודרות ההרגשה החיונית, חולשת כח הזוכר וכדומה עוד רצות, מי מנה מספרם, לכן ראוי להזהר מלשחיותו ולמנוע אותו בכל מה שאפשר, וצפרט שלא להרגיל הנעדים צזה כ"א כוזלים קרים או חלצ ישתו צצוקר, ויעצלו צו את לחם חוקם, וצימי הקיץ יאכלו מפירות העוצים וקלים לעכל כמו תפוחים, וכדומה מפדי העץ ותכונת האדמה. גם ישיחו שלא לתת להם יין וכן כל משקה חריפא כ"א ע"ד רפואה או לפרקים מעט מזעיר, כי כן דעת אפלטון שלא לתת להילדים שום טפת

יין

*) Marcus Herz Grundrifs aller Medic. Wissenschaften.

הה! כי אבד איש רוּדף צדק ונאסף אל עטו בי"ט שמחת תורה העבר, אחרי אשר חלה זה שנה תמימה בתוליו ראש ר"ל. כפרו עליו כל משכיל, איש בלכב הכד מחברתנו, והוא רחום יגן בערו ותהא נפשו צרורה בצרור החיים,

דברי המאספים

משלי מוסר

I

האריה והשועל

השועל

שמעתי ותרגו בטני, אהה אדוני המלך!
 איש צר ואויב, חורש רע ורכיל הולך,
 הוציא עליך דבה, בלעגי שפה ואין מכלים,
 וכה אמר: „ שמעו נא כל הולך על ארבע רגלים!
 „ מה לנו ולארי, כי געבדנו?
 „ ואת טובתו עלינו, כי נעטרנו?
 „ אם מלך הוא, איה איפה תפארתו?
 „ אם אדון הוא, מי סר למשמעתו?
 „ ואם הוא יארוכ ויהטוף במסותרים,
 „ הלא כמוהו דוב שכול ביערים;
 „ ואם הוא נוהם ושואג בזעמו,
 „ גם כמוהו ינהק פרא לפעמו,
 „ אשר הוא ממושפחת רם מבני עמי,
 „ כי בן אבי הוא, אך לא בן אמי.
 „ וכמה יודע איפו, כי לו יאתה מלוכה?
 „ את מי הטיב, ולמי אצל ברכה?
 „ ועתה צוה הסוס פי אויל משתגע ככה.
 „ נא אדוני כלאו, תהי נכלתו כסוחה!
 „ למען יראו כל חיתו יעד, וידעו שדון
 „ על המרות פני מלך, ולא יזידון.

האריה

מי הוא זה ואיזה הוא החוטא,
אשר כמדקרת חרב בוטה?

השועל

מפסקים צעצועים האלה את מוחם, ומאפילים את אור שמחת לצצם,
 שלא יהיו מעורבים עם הצדיות להיות דעתם נוחה עליהם ולהנות נוחדתם,
 יען לא ידעו איך יתנהבו, מה ידברו ואיך יפלו פה ואיך יתנועעו יד
 ורגל וכדומה, ונמשלו כאלם היושב בקצה חלק היסוד החמישי או כתצנית
 שור אוכל עשב — ואין זה פלא כי כל זה לא ילמדו מדנותיהם אשר גם
 המה לא ידעו להתנהב כראוי ציטצת חזרת אנשים, ואם דבי לא סנהר'
 חיילא נכ"ל — ומלמד שהוא איבוד הזמן היקר, עוד לא לעזר ולא להועיל
 לצדיות גופם, ואעתיק הכה את דברי המקוצל איש האלהים צעל שני
 לחות הצדית דף קל"ו אשר גם הוא קרא תגר על המנהג המושחת הזה,
 וזה לשונו: „וענין החילוקים יהיו צטלים ומצוטלים, ומי יתן שלא היו
 „צעולם, ואף אם יאמר האומר שהוא מביד קדוץ לפשטו ומביד הרצה
 „ענינים אמתיים, ת"ע כשמעורר צו אפילו דבר אחד שאינו אמת, אופר
 „צמשהו, ומי יוכל לשער העון הפילי להפוך דברי אלהים תורת אמת.
 „ובהנה שמעתי דבת קלת מחכמי הדור האומרים, צאם לא יאמר עוד
 „החילוק מה בצד צבונדין? — כי אם יקומו הרצה לתפוס ישיבה על
 „הצדדים האלה, ראוי לקדוע — להיות מעעט צנוד שמים כדי להרצות
 „צדוקו וכו' והנה יש בת משוגעים האומרים החילוק מהדד, האומר כן ראוי
 „לציפס וכו' ועוד כשנעשה מחודד מה עושה צחודו? הלא אין חודו
 „אלא שמצלה ימיו צדצד הזה וכו' וחצל על דאצדין מה שהולאתי דוץ ימי
 „צחילוקים גדולים ונפלאים, חטאתי עויתי ופשעתי על כן צאתי להזהיר
 „הדורות הצאים וזה יתפכו זדונותי לזכיות — ומכ"ש האידנא שזכינו
 „לפירודחי הדמצ"ם אין לך מדה גדולה היננו וכו' וכו'“ יכנסו הצדדים
 האלה לצצצם, ותתעוררו להשיצ המנהג המשובח ללמד לנעדים חצורי
 הדמצ"ם על משפטו, ועי"כ ישיג האמת את מצוקשו, ועוד אדצד ג"כ
 צאדוכה על אופן עניני הלמוד, ויעדתיו לפרק מיוחד צעזרת הצורא.

עוד אחיה את דעי צעניני הגמוסיות ומדות והוא לשמדם ונן ההתפעליות
 כי צהתגצרותם יזיקו ג"כ להגוף וממנו תסתעף הפסד הנפש, וגם
 עוד פדעי משפעי ההנהגה אשר אזכירם והמה לצד ראשי פדקים כי אין
 כוונתי אלא לזרז ולהתעורר לקנות המדות שתועלתם גדולה והם תפאלרת
 לעושיהם, וחכמי לצ אשר יש להם צינה יתירה ודעת רחצה, המה יוקיפו
 לחצר ספרי מוקד לתת לנער דעת ומזימה.

שמעון בר"ז ז"ל

אלה דברי שמעון האחרונים אשר שם בכפנו להעתיקם אל מכתבו הטאסף, איש
 חרוץ היה, ונפשו רחבה להכניס תוכה כל דבר נעים ומסוגל לטובת רעהו.
 חה

העני

מה לי ולך, כי תכבירני מלים?
ידעתי כי מר לי, אך אתה לא תושיעני;
כי מה בצע אם מטובך תעניקני,
ועוד מעט ואינך, רואיך איו שואלים.

החלום

אם כן איפה, מה זה תצעק ותפחד?
אם קלותי מהושיעך, למה תהכל?
כי כמוני כן כל מחמדי תכל
אשר תבקשם, הבל המה גם יחד.

ברוך לינרא

ח ש ר ק ל

החמור הסכל הרע הזה!
משחת תואר נמאס ונכזה •

ה א ר י ת

החמור? על זה תבער חמתי? —
מנכזה בעין כל, ממנו אקח נקמתי? —
גש הלאה! מה לי לחמור ולקנאתו!
גם אהבתו לאפס אתוש גם שנאתו •

ברוך ליכרא

2

ה ע נ י ו ה ח ל ו ס

ה ח ל ו ס

עליך, עני ונואב! עליך נכמרו נחומי!
יען ראיתך נעזב, ואין מי שואל בערך,
אף כי חמס תזעק על רוע מעמדך;
לכן יצאתי הלום, להביאך בחרדי עמי •

שמה תמצא מרגוע, שמה תשכח יגונך,
כל מחסורך עלי, לתת לך כפלים,
תחת כלוי סחכות אלבישך רקמתים,
מעדני מלך תאכל, ובנופת תשקיט רעבונך •

אף תמלוך בחזיון, על כל יהי לך מותר,
אלפי גבורים סביב לך יכרעו,
גוים ממרחק יכבדוך, תצום וישמעו,
גם הם מגרונות יביאו לך, ותאכל ותשבע ותותר •

לך נא עמי, מדוע עוד תתמהמה?
הלא יש לאל ידי למלאות כל מאויך,
לחמך פשתך צמרך, יינך שמנך ושקויך,
אל נא תעמוד, מהר חושה קומה!

עומד לנגד, ועל הרוב יש להם כנפים לעוף, ועינים הרבה לראות, והרבה רגלים, כמו לשמית שמונה רגלים, לסרטן עשרה, ולאחד הנקרא צמס מרבה רגלים (ב) (פיל - פוס) • צ' מאות רגלים, ונקראו שקליט (אינוקטען) •

כל המינים האלו, שונים זה מזה צנועתם וצמאבלם, צמזגם וצנצנעם, כי המה רוחשים או מליים, דולגים או הולכים' זה יעוף צממים, וזה ישרו צממים, לזה אומץ הלז, ולזה מורך צלצנו, מהם עלולים, או זריזים, מהם אובלים צמ, או ילקות, עשז השדה, או פדי העץ, זה ארבה החום, וזה הקורה, זה חומד למדצרות, וזה למוצנות צני האדם, ולכן הצודא צ"ה היודע צממתו העליונה, טבעם ומדותם, הכין ויחד לכל אחד מהם, מקום לשבת הראוי ונאות למזגו וטבעו • ערו הנה דצדתי מהסוגים ומינים צכלל, ועתה ארצז מהם צפרע, אפס צל אשא את שמות כולם על שפתי, רק מהמפורסמים והראוים לחוקקם צלוח זכרונינו • ואתחיל ממין א לספר מאיכות וטבעי :

ה א ר י ה

מכורתו ומולדתו צחלק אפריקא (ג), וממלאים בארבה לרוב תחת אזור החומי, גצהו שלשה עד ארבעה רגלים (ד), ארכו תשעה, ואורך זכרו כשלם אמות, שערו אדמדם שקערורת (דעטהליך צדוין) ארוכות ומסולסלת על הראש הצוואר והחזה, ראשו עז כראש חתול, שפתו העליונה כסדקת מאכלו צמ חי, וצכל יום לפחות חמש עשרה ליטרואות, ומטעמיו, צמ במלים וקופים, ימי חייו מגיעים לעשרים וחמש שנים, ואם צגצורות שלשים שנה • עודנו דך צשנים, קל הוא צרגליו עאוד, ללג על הארץ הדחק כשש אמות, ולכן מעונתו ומגודו צארץ שואה ועשואה, מדצד ומלחה, אשר צו תדמוס כל חיתו יעד וצממות שדה, וצלאתו לערוף ערף, יש צמסתרים ויארוז על כל העוצד לפניו, ויפול על השלל והשצי, לופת צודעותיו רומס צרגליו ויקדע סגוד לצו, או אוחז צעדפו ויפלאהו, ועלמותיו יש צריגרים ואם מדחוק כדאה אליו השלל, אז ילג כאיל, וכשעיד ירקד, ולא ישרו אחרו מדדוף, עד כי השיגו וכפל צעלותיו • אכן אם זקן הוא וצא צימים, ולא יכול עוד לצוד ליד ולהציא ערף כלפניו, וילך הלך וכסוע למקומות

צני

(ב) עיון צצואור הנ"ל •

(ג) צחמה ומלאים גם צחלק אסוה, אצל מעטים המה, וגם אינם עלומים ומזיקים כהסוכני אפריקא •

(ד) שם מדה, והיא חלי החמה •

ה מ א ס ך

לחדש כסליו תקמ"ה

תולדות המינים הטבעיים

כל המצאים הנצדאים, על פני הארץ ומתחת לארץ חלקו חנמי מחקר
 העצב לשלשה סוגים, והם סוב החי, סוב הצומח, סוב הדומם.
 סוב החי (טיהרדיין) יכלול כל דבר אשר צו רוח חיים, מדגיש, ויש לו
 תנועה רכנית, ויפדו לששה מינים. (א) מין ההולך על ארבע, צדס
 מנוסה צעור וצטערות, מולידים צנים, היונקים צדי אדם, עד כי יגדלו
 ולכן יקראו חיות מניקות (זייגעטהידען) כמו האריה השור החמוד ודומיהם,
 הצב, וגם מין האדם כללו צזה המין. ואלו ההולכים על ארבע ומולידים
 צנים, נכלול צמין הד'. (צ) כל אשר יש לו שתי רגלים, ותחת שערות
 כוצות, וכנפים להם לעוף תחת השמים, והמה מולידים צנים, והם
 יוצאים אפרוחים לעת מועד, מחוס האם הרוצפת על הצנים, ויכולנו
 מאמותם עד אשר יבדלו, ונקראו עופות (פעגל). (ג) כל אשר יש לו
 צמקוס רגלים, סנפיד לשוט צמים, ועורם מכוסה צקשקשת, והמה מולידים
 צנים, ומשם יוצאים צניהם אשר מיום ללאת החולה, יוכלו לשוט צמים,
 ולהציא אוכל לנפסם צלי עזרת אמותם, ויקראו רגים (פישע). (ד) כל
 אשר הוא חי צמים וציצה, ונקראו צממות (אמפיצען) (א), ועל
 הדוץ מולידים צנים, והם הולכים על ארבע רגלים, וצבם ישוטו ג"כ צמים,
 כמו העקצ, הצצ, הצפרדע, והם מחוסרי רגלים כמו הנחשים ודומיהם.
 (ה) יכלול חיות קטנות מחוסרי רגלים ועלמות, גווייתם, דך, ומדלה
 דמם, לצן, מהם מולידים צנים, ומהם מולידים צנים, ואם המה דוחשים
 על הארץ, מתכוונים, ואחר כן פושטים עלמם, וע"י זאת מתנועעים
 ממקומם, ונקראו דמשים (ווירמער). (ו) המין הזה יכלול חיות קטנות,
 מכוסים צעור קשה, וצצסם שריעות (איינשניטעע), וצדלשם שני קרני
 הרגשה (פיהל הערנער) וצבם ימששו אנה ואנה, לרעת אם דבר מה

עומד

(א) ונמנו ונמין גם צהורהינו, כמ"ס ארונהינו הרמ"ד כפרשו, צויקרא י"ח י"י

ונפסם צנפס, למעונו וחורי אריות, ולנת לאת הלציאה (ז), ממעונה, לכקש טרף לציתה, המה כמו מהאורז, וימחרו ויגזלו גודי האריות מעתה, צעודם קענים ולעידים לימים, ויאספואותם, אל חוך ציתם, וילמדום לרעות צאחו עם עגל וסוד יחדיו. ואין מחריד, או לעשות מלאכה כאשר ספרו כותבי העתים מהשד אשר היה צרומא ושמו מארקוס אנטאניוס, אשר רכז על המרכבה, הנמשכת מארבע אריות תחת סוסים, ופעמים לוכדים אותם צעדמה, כי המה עומנים שחת לכפשו חופדים צוד עמוק, ולמסך הצוד פודסים עלים דקים וקנים, ויקחו אחד אחוז מהצקר ומהלאן צעודכו חי, ויאסדוהו על פי הצוד, ובשמוע האריה קול הלאן, או גדאותו מדחוק, וידן אליו צחמת כחו, והוא לא ידע כי על שצנה יהלך, ורשת הוכן לפעמיו, ויפול שמה צצוד תחתיות, והסודל כהפך לשדוד. וצדאותו כי כלתה אליו הרעה ואצד מנוס ממנו, אז צושת פניו תכסה, יש צוד וידום ולא ישמע קולו, יתן לסד רגלו, ופיו למחסום ורסן, שומד מלות אדוניו, ולא ימדה דצדיו, כי נפל פחדו עליו. וצלעני זאת, ידענו מאריות אשר צקד צני אדם נעונתם, אשר ולמדון ליראה אותם, ויכוסו לקולם, ויכירו כי לאדם לצדו נתנה הממשלה, וצלעדיו אין עוד על האדן, כאשר ידענו מעם הנקדא האטטענטאטטען (ח), ואחד מהם, צען חניתו, צתליו וצקשתו, ינים הרצה אריות, גם נשיהם ועפם, אחריהם ידופו, וילילו התלקות והסלל, צעודו צנפו.

הבושים צנחיס גודי האריות, ותהי להם הצטר לאכול, ומהעוד עושים כל מעשה, אדרות ושמלות לעודם ולנכות את צטרם, או מוכדים אותם חיים לאנשים אחרים, והמה יציאום לאייראפא, להדאותם לעין כל, צמחיד כסף אשר ישית אדון האריה, או מוכדים אותם לשרים ומלכי ארץ והמה יניחום צהוך גן החיות אשר להם לשחק צו, ולתענוגת צני האדם. והנה עד עתה דצדנו מתכונת גופת האריה (זיינען קער= פעדלינען אייגענשאפטען) אצל ממדותיו יגיע לנו הספור הזה אשר ספרו דשמי הקורות עמנו.

לאיש אחד אכזרי, מתושבי רומא הצירה היה ענד, ושמו אכרדאקלוס, וילך

(ז) לא מלא שם נקבה מאריה צל"הק, רק מן צדית מלאנו לציהה, ולציה וחרי שמות נרדפים הנהי.

(ח) אנשים האלה יוצאים צחלק הדומי מאפריקא, צחוף הנקרא קאפערלאנד, ונקראו צשמותה האטטענטאטטען, כי עם עלבי לשון הם, האדם שחכחורת, יושבים צחאלים, ורודעו ציד עד מאור.

צני האדם ומוסדות, להדגב צמחניהם מאדם עד צהמה, משור עד שם, לא ישא לזקן, ונער לא יחון, כל הקדצ אליו יומת.

האר"ה עשוי לצלי חת, כי הוא גבור עז ועזוס מכל חית השדה על פני האדמה, לפניו יחדרו כולם (ה), ושאתו תצעתם מקטנט ועד גדולס, איך ערוך אליו בכל חית הארץ ומי ידמה לו ויטה? מי לפניו יתלצבי ירעצ ויתקלף? דלתי פניו כי יפתח ויגל כפל דסנו וני לא יירא? הן צתו קולו ההולך למרחוק כקול דעס צנגל, וכנהמת ה'ס צזעפר, ח'ל אחזתם פחד ורעה! מי יכלל מדאיתו? עיניו כדודי אש מתהפניס צחוריהם בלהט החרצ המתהפכת, צדקיס ולפידיס יהלכו וגחליס צערו מה'ס; שניו חנית וחרצ, צהס עצמות כאפיקי נחושה יגרס וירקעס כאצק דק תל פני האדמה; צלשונו הארוכה מאוד וחדה כתער מלועס וחרצ פיפיות, ילחך הנצר מהעלס, כלחוך השור את ידק האדמה; צעצרתו תסמר שערות צשור כתרון על דאש הדר, ויעופפו אנה ואנה, צלי תנועת דאשו וגוויתו, לארצע פאות השמים, הן יחפון זצנו, ויניעהו כנוע דאש שכולת מפני דוח סועה וסער, וני יגש אליו ויחי? גס לפעמיס האדם חל מפניו. כי צחרון אפר לא יחת מפני אש, ולא ישוב מפני חרצ, לרעש כידון ישחק, וסופך צוז על צן קשת, וגס אס יסוצו עליו צעלי חליס, הכוהו פלעוהו ויציאו צכליותיו צני אשפתס, הוא צגוצה אפרו לא ישוב אחור ועורף לא יפנה, עד יפלח חן כצרו, ותשתפך עליו כפשו. הן אלה קרות דרכיו, האלהיס עשהו שייראו מלפניו כל חית השדה, לכן לו הגדולה והגבורה, ולו יאתה המלוכה על כולם. וגס נפשו יודעת זאת צנואר, כי בצה לצו צחילו ויעניקהו בלוה, צהוד והדר יגמא ארץ ולפניו תדון דאצה.

ואולם גס צזרון לצו וצידו החזקה, נתן אלהיס אותו לענות מפני צני האדם, ולהכנע תחת כפות רגליהס, כאשר דצד ה' (ו), ומודאכס וחתנס יהיה על כל חית הארץ: כי אס לו יתד עז ואומץ, יתד כח וגבורה, בלא מלא ה' אותס צחכמה וצתצונה לחסוצ מחשצת ערומיס, לתפסו צמזימות חשנו, וללכדו צרשת אשר טמנו לרגליו. כאשר שמענו גס דאינו מאנשים השחורים הכושים. כי האנשים האלה גצורי ליד, יוס יוס אורציס, ונפסס

(ה) לצד הפיל, סוס סיחור [נילפסערד] וקרן האף [נאזהארן] אשר יקשו אליו וישלמו, בס החזיר הקולי [שטאכעל צוויין] ימלט כפשו ממנו, מצלתי יכולת לבשת אליו ולהרע לו, מהשכיה צדדו. וגס חימת המסביע על הארו כמר"ל צנדצר ממנו צמקום אחר חי"ה.

היה אריה גדול וכורא, צלעדר רעשה הארץ, ויתממד אל האים אנדראקלום
 וירץ אליו בעזרה וזעם, והאשד הקריצ, וכפסע צינו וצין האים, ויעמוד
 משתאה ומחריש, וילקק אותו בלשונו, וינשכם ככלצ צזכרו, ולא זע ממנו,
 וגם האים גדוח כשזרה וכלצ ככאה, כשא את עיניו וירא את האדיה ויכיריהו
 ויפול על כוואריו ויסקרו, וכראות העם, הדצר הזה, ויתמהו אים אל
 דעהו. וילו הקיסר להציה אנדראקלום לפניו וישאלהו, מה זה ועל מה זה?
 ויספר העצר את כל התלאה אשר מלאתהו צדך, גם שצתו ומלוכו צמערת
 האדיה, ויאמד אל הקיסר, הנה הקרה ה' לפני, צחמלתו עלי צעת הזאת
 האדיה הזה, אשר כלכך כמוני אחד הפדרי ממנו, לא שכה חסדו וצדיתו,
 ולא שקר צאמונתו, כאשר עיני אלוני דואות, ועתה תיקר כל נפש עצך,
 העומד לפניך, ותוליאני ממאסר הזה, ואל תתני צנפש לדי הקמים עלי,
 וכשמוע העם לדי העצר וקורותיו, ויצקשו ויתחננו כולם פיה אחד לפני
 המלך בעך נפש העצר, ויעש המלך כן, ויתן לו גם את האדיה למתנה.
 ויקח האים אנדראקלום את האדיה ויעצור עמו צתוך העיר צחולות וצדחוצות
 וכל העם ששיט ושמחים לקראתם, ויקראו לפנים לאמור, לכו הנה האדם
 דופא האדי, והנה האדי ריע ואוהב האדם!

גם מגדיבות האריה ספרו לנו כותבי העתים
 הספור הזה, ולרוב יפיו אעתיקוהו הגה.

בְּלֶאֱנָרְאן הצירה צמדינת ציעטאניען הגדולה, עוצדים תמיד אנשים עם
 אריות גדולים ועלומים, להראותם לאנשי העיר, למקטן ועד
 גדול צמחיד כסף אשר יעריך בעל האדיה, והדלים אשר אין ידם משגת
 די הכסף, הנה יציאו תחת הכסף, למחית האדי תכל מאכל אשר יאכל,
 כלצים וחחוליס ודומיהם, ויהי היום ויצוא אים אחד צתוך הצאים לראות
 את האדי, ועל זרעותיו כלצ קטן ורך מאוד, יפה מראה ועוז לעינים.
 (אשר גזל מעם אלוניו צחולות או צדחוצות) ויתנהו צשכרו לפני האדיה.
הכלב כצעת וצנהל מאוד ממלאית האדיה ולא קס עוד רוח צו מפניו,
 ויפול אחור וידיס את צרגליו, כאשר ידיס האים את ידו, כי
 יעטוף וישפוך שיחו, צקשת רוחו, והאדיה צראותו הנלצ מוטלך אלנה צוכה
 ונתחנן לפניו, כננודו רחמיו עליו, וידרשהו צעיניו, וידחיהו צדיח אפיו,
 ויניעהו פעמים ושלש כה וכה צרגליו, ועינו לא תשצע מלראותו, כי
 נכספה כפשו לשעשע צצזרתו וכאשר ראה בעל האדי את הדצר הזה ויִבֶּא
 קערה אחת מלאה צסר וישם לפניו, והאדיה לא קס ולא זע ממקומו,
 ולא טעם מאומה, רק עיניו תמיד נושטטות על הכלצ הקטן, לאמור לר,
 אכול אתה ושתה, אל תירא! אחד כן שכנה אימת הנלצ מעט, ויש צד רוחו
 אליו

וילך האיש עם עצרו אנדראקלום לאפריקא לגור שם חודש ימים, ויהי כאשר יסד אדוניו אותו שמה יום יום, ויענהו צסצלותיו, וילאה העצד לכסוף ויצרה תפניו לגור כאשר יעלף וצנפעו יום או יומים כחום היום צארץ ליה וערצה, תדד וחרצה, ויתעלף ויש צמעדה לחסות מחום השמש ולהכפש שם עד כי יצוף השמש ואחד ילך לדרכו, ויהי צצנתו צמעדה, ויצוף אליו כפיד אריות והוא לולג על דגליו, שאג וכוהס ויתן צצכי את קולו, ויריס את דגלו ויניחהו צחיק האיש, לאמור (ט): רפא נא לי! חיל אחזה ורעדה את האיש, ואימות מות כפלו עליו, צדלותו האדי הולך וקרוב אליו, אך כאשר הקריב ועמד ממולו כאיש כגוע ומוכה וכצד איך איל, ותחי דוחו, ויקח הדגל צידו וירא, ומתחת כפת דגלו כפיס פעץ תקוע, ועל שפתו דס ומנה טריה, וימהר האיש ויחלוץ העץ וימץ הטריה ומנה ויחצו כפי כח ידו, ויתחי, וכאשר ראה האדיה כי עלתה ארוכה, וכרפא המנה, וישמח לקראת האיש מאוד, ויורהו צדרכים שוכים כי לצו שלס עמו, וד צדקות לו ומעו על חסרו ועוורו, וכי כפשו אותה מאוד לשצת יחד כרעים ואהובים. ויאל האיש לשצת עם האדיה כמשלש שנים, וככל יום ויום כאשר ש צ האדיה מלידו, ויתן לפני האיש לאכול ממיט צליד, ואת כמצה אכל האדיה, ומקץ שלס שנים וינסוף אנדראקלום לארץ מולדתו, ויאמר צצו מה לי פה צצצרת האדיה ופריץ החיות, ולהסתד מנגד עיני צני האדם, אלנה נא ואסוצה למקומי וארץ מולדתי, כי ארכו לי הימים פה, וחמת אדוני שככה, ושכח את אשר עשיתי, והמעל אשר מעלתי לא יזכר עוד. ויקס האיש לעת זאת האדיה לערוף, וישא את דגליו ללכת לארצו ויצוף עד לפני שעד העיר רומא. טרס יקרצ, מלאוהו שומרי החמות ויכירוהו, ויצאוהו אל אדוניו לרעת מה ינו עליו, ומה יעשה לו. וכדאות אדוני אותו, וימלא עליו חמה וקף גדול, וינו עליו לאמור תנו אותו צצחוק החיות (י), למות שם, ויעשו כן. והנה צתוך הצאים לשחוק.

היה

(ט) מלת לאמור פרושו ותרגומו לפעמים צל"א דהו זא פיל הייסט, או, דהו זא פיל הייסען זאלל.

(י) לפנים היתה זאת צרומה לתענובות אנשים, האסיפו יחד צמקוס גדול ורצת ידים אשר לו חומה מסציו, חיות קטנות עם גדולות ממינים שונים והשונאים זה לזה, לערוך מלחמה וקרצ ולהלחם איש עם רעהו, ואשה עם רעותה, גם העצדים המורדים צאדונייהם, או כיהיה צהס חטא משפט מות, מסרו לשחוק הזה למות שם, והמלך והצריה יושצים על כסאות צעליות מרוחים ממעל החומה, וכל העם עומדים לפניו, לראות צנועס מלחונתס, ולשנווח צהס, והשתקפי (טהירגעפעכט) צל"הק שחוק החיות ע"ד הכתוב יקומו נא הנערים, וישחקו. שמואל, '3, '3, '3, '3.

מדרכי הלשון והמליצה

מאמרי יבל בן הגי לבית דברי

מאמר ב' *

ה"א הידיעה

הפרד לשני ויניס

ה"א המחלטת וה"א המבדלת

השם הכללי אשר הוסיף על דברים דברים הנפלים תחת מין או סוג אחד, יסודו כנודע על התקמות הדברים האלה צעמן המעמיק אותם, וכאשר הם צאמת עצמים נפרדים, יהי' ג"כ לכל אחד מהם הצדלו המעמיק אותו צפני עצמו. אזל אנחנו נפשיט צמחצמכו את ההצדלים מכל איש ואיש, ועי"ז יעמוד לנו המעמיק המיני או הסוגי. וא"כ כל כללי הוא דבר מופשט בצד, ואינו מוחלט צאמת. אמנם אי אפשר לנו לשפוט מופשט מה על דבר מופשט, ולעשותו כושא מליזה כשוא. אם לא נחליפהו צמחצמכו לעלם קיס, וזה משפט הה"א: דרך משל, דעיון חכמה הוא שם מופשט, לפי שאינו עומד צפני עצמו מצלי סיחול על כושא אחד, ולכן אם נשפוט עליו לאמור, החכמה תהיה את צעליה, כנה הה"א תחליטו אותו צמחצמכו ותעשהו כעלם קיס צפני עצמו, הנפל תחת הכנוי הוא. והוא הדין לכל שם כללי, כמו אדם, בהמה, אבן, אם נשפוט עליהם, כאמר האדם מדבר, הבהמה נבערת מדעת, האבן כבדה, וכן כולם, ולזה נקרא לאותה הה"א צמס המהולטת.

ולפעמים תצוא הה"א על המוחלט בצד, להצדילו משאר אישים נפרדים מאותו המין, כמו כן יסד המולך, שהנוה על מלך ויחוד ומוחלט בצד צממו, ולו אמר יסד מלך או היה שעורו מולך אחד יהיה מי שיהיה, ולכן מצדילו הכותב נתה משאר תלכים ע"י הה"א, להודיע על איזה מהפרטים ירמוז, דהיינו הוא המוכר בצד, וזאת היא הה"א הידיעה האמתית, ואנחנו נקדאה ג"כ צמס המבדלת. וכל ה"א הכלוית אזל שם שהוא כושא איזה פעל המוגבל צממן העצד או העתיק, והוא א"כ או היה או יהיה מוחלט צבערה, גם היא תהיה מאותו המין. וכמו כן כל ה"א כללוית

* עיון המושג לחדש כסליו תקמ"ה צכורי העהים תקס"ב.

אליו, וידע את ריח הנשר, ולא יוכל עוד להתאפק, ויצא אל הקערה
צרת ונדעדה ויחבל, ויצא גם הארי אליו צלעו לאכול עמו, ויחבלו
שניהם יחדיו, עד כי אפס הנשר.

וּבַיּוֹם הַהוּא וּמַעֲלָה, לֹא מַשׁ הִכְלַצ מִתּוֹךְ סוּגַר הָאָרִי, צְלִילָה סָכָה
צִין מְרַגְלוֹתָיו, וְצִיּוֹם עִמָּד לִפְנֵי לַשַּׁחַק, אֲוֵבֵל מִלְחָמוֹ, וַיִּלְקַק מַעֲיָמָיו,
וַיִּכַּל עַת אֲשֶׁר יוֹשֵׁם לִפְנֵיהֶם לֶאֱכֹל, יָד הִכְלַצ הִיָּה צוֹ דַּשְׁאוּנָה, וַיִּקַּח
הַמַּאֲבָל תַּחַת רַגְלָיו, לְצַלְתֵּי נֶתֶן לְהֵאָרִי לֶאֱכֹל, וְהוּא, הַכֵּדִי, צְרוּחוֹ הַכֵּדִי
הַתַּאֲפֵק וַיַּעֲמוֹד מִדְּחוּק, עַד אִם כָּלָה הִכְלַצ וַיִּשְׁעֵ, וְאַחַר אָכַל הָאָרִי
הַנִּשְׁאָר לוֹ מִמֶּנּוּ, גַּם אִם נִדְרַם הָאָרִי וַיִּשָּׁן, הִכְלַצ עַז נִפְסָ אִינוֹ מַנִּיחַ לוֹ
לִישׁוֹן, פּוֹסֵעַ עַל דָּאָשׁ, וַיִּנְשָׁכֵהוּ צִתְנוֹךְ אֲזוּר, חוֹדֵץ צִלְשׁוֹנוֹ, עַד כִּי תִדַּל
שַׁנְתוֹ מַעֲיָנו, וַיִּכַּל זֹאת לֹא חָדָה לְהֵאָרִי עָלָיו, וְלֹא נִקְטָה נִפְסוֹ מִמֶּנּוּ,
דַּק צִאֲהַצְתוֹ אֲחֻתוֹ, נִשׂוֹא נִשָּׂא לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעוֹ וּמַעֲלָתוֹ, עֲוֹנוֹ וּסְגֻבָתוֹ,
וְהַתְּעַלַּם עִמּוֹ כָּל הַיָּמִים.

אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כַּמְלֹאֶת לֵהֵם טָנָה תַּמִּימָה, וַיַּחֲלֶה הִכְלַצ וַיּוֹמַת
יָמִים רַבִּים חֲשַׁב הָאָרִי צִלְצוֹ, אֲזוּלֵי יִשָּׁן הוּא, וַתִּדְרָמָה נִפְלָה עָלָיו,
וַצִּבְעוֹר זֹאת, צָכַל יוֹם וַיּוֹם הַנִּיעָהוּ צְרַגְלָיו טָנָה וְאָנָה, וְהִדְרָחוֹ צְרִיחַ
אֲפִיו לְהַעֲדֵד מִשַּׁנְתוֹ, וְהֵאָשַׁד אֲרָכוֹ לוֹ הַיָּמִים, וַפּוֹחַלְתוֹ נִכְזָּבָה, וַיִּדַּע כִּי
מֵת הִכְלַצ, וַיִּפֵּן מִמֶּנּוּ צְרוּחַ כַּשְׂדָּה וְצַמְדַת נִפְשָׁ, וַיִּלָּךְ צַמְסָגְרָתוֹ פַּעֲמִים
וּשְׁלֵשׁ, הַלֹּךְ וְשׁוֹב, מַשְׁתַּאֲהֵה וּמַחְדִּישׁ, וְאַחַר בָּן שָׁב אֲלָיו, וַיִּשֶׁם עוֹד עֵינָיו
עָלָיו צַחֲמָלָה, וַיִּשֶׂא אֶת קוֹלוֹ וַיִּנְהַרֵם וַיִּתְאַבֵּל עַל אֲהוּצוֹ מֵאֲרֹךְ, וַיִּתְעַב
כָּל אֲוֵבֵל אֲשֶׁר שָׁם לִפְנֵי אֲרֻגָיו, גַּם כִּי עָשָׂה מַטְעַמִּים אֲשֶׁל אֲהַב וַיִּצֵּא אֲלָיו,
לֹא פָנָה אֶל הָאֲדוֹן, וְלֹא עָשָׂה אֶל הַמַּטְעַמִּים, וְלֹא נִוַּעַם מֵהֶם מֵאֲוָמָה,
וַיַּחֲתוֹר הָאֲדוֹן לְהוֹלִיחַ הִכְלַצ הַמֵּת מִמַּסְגְּרָתוֹ, וְלֹא יוֹכַל, כִּי הָאָרִי כָּלֵץ
עָלָיו לְשַׁמְרוֹ, וְכָל הַכּוֹגֵעַ צוֹ לֹא יִקָּה, וַיִּדַּל הָאֲדוֹן כִּי לֹא יוֹכַל לוֹ, וַיִּקַּח
כָּלֵץ חַי אֲחֵד, וַיַּעֲמִיקֵהוּ לִפְנֵי, (כִּי אֲמַד צִלְצוֹ, זֶה יִנְחַמְהוֹ וַיִּגְהַה מִמֶּנּוּ,
מַזְרוֹ), וְכִרְאוֹת הָאָרִי הִכְלַצ הַסֵּנִי, קָם צַחֲמָתוֹ וַיִּפּוֹל עָלָיו וַיִּשְׁסַעְהוּ,
וַיִּפֵּן הַצַּחֲמִים לְאֲרֻצֵּעַ דּוּחֻתָיו, כִּי נַעֲלָץ מֵאֲרֹךְ עַל צַחֲרָיו אֲשֶׁר רָצְתָה נִפְסוֹ
צוֹ, וַיִּמְאָן לְהַתְּנַחֵם דַּק מִתְּרַפֵּק תַּמִּיד עַל דּוֹדוֹ, וַיִּגְהַר פַּעֲמִים רַצוֹת עָלָיו
פִּיו עַל פִּירוֹעֵינָיו עַל עֵינָיו, וַיִּקַּח צִין זְלוֹעוֹתָיו וַיַּחֲצִקֵהוּ וַיִּנְהַרֵם עָלָיו,
כַּהַמֵּד הָאֵץ עַל צִנוֹ יַחֲדוֹ, וְכֹאִישׁ עַל אֲשֶׁת נַעֲוָדוֹ, כַּכָּה עָשָׂה הָאָרִי מִדֵּי
יוֹם צִיּוּמוֹ, וּמִקַּץ חַמְטָה יָמִים וַיִּשְׁכַּח אֲרֻגָיו צִבּוֹקָר, וַיִּמְלֵא הָאָרִי מֵת שׁוֹכֵץ
אֲדָנָה וְרֵאָשׁוֹ עַל רֵאֵשׁ הִכְלַצ יִדְרוֹ.

נִבְרָא לְךָ אֵל הָאָרִי מֶלֶךְ הַחַיּוֹת
וְלִמְזוֹר מִדְּרָבָיו, אָדָם לְהַיּוֹת.

אהרן האללע בהרופא כוהור"ר וויזלף ז"ל

מה כונת הפועל, כמו שהוסיף מדעתו. הנה צמה יצול זה משאלת התכלית? ולכאורה נראה שהכוונה היא התכלית אשר אליה יכון הפועל? גם לא יתכן לאמור ששאל יתרו לצנותיו צמה שאמר מדוע מהדתך לצוא היום, מה כונתך צהצויה המהירית, מאותו הטעם עלמו שזכר שלא יתכן שאלתו לאיזה תכלית שוצתן מהרה? גם נראה איזה כתוצים סותרים זה הכלל שהכתיב. ואחר צינותי צספרים וצנונת אלה המלות אשר העציעו מניחי הלשון על לפני ההגיון, ראה זה מלאתי שלדקו דצדיו צצחיכה הכללית, אך שהם לריכיש הרחצת צאור קלת פעם להוסיף עליהם ופעם לגרוע מהם, ועתה הנה צאתי אחריו למלות את דצדיו, ולצאר הענינים האלה על צורין, כפי אשר תשיג ידי.

כאשר נחקור אחרי ענין הסצות כמותם ואיכותם, נעמוד על שלשה דרכים אשר בהם יסצצ דצד מה הוית המסוצצ ממנו.

(א) הסבה הפועלת (דיא ווירקענדע אורזאכע), והוא כל כח שהעציע ה' ציצוריו, הן צעלי חיים הן צלתי חיים, להוציא ולהמשיך דצד אחר, הן מדעת הן שלא מדעת. כיוצא צזה נאמר שהחמה סצה פועלת אור היום, האש סצה פועלת הצעדה, המנה סצה פועלת הצעור, מעעמיים סצה פועלת הנחת, התקוה סצה פועלת השמחה, הדאגה סצה פועלת התובה, הזדיעה סצה פועלת הזמיחה, האצ סצה פועלת הצן. והנה כל הסצות כאלה יקדימו את המסוצצ מהם צומן, גם יש שיתהוו עמו כאחת, אצל אי אפשר שיאחר הויתן אחרי הוית המסוצצ, כמצואר צחכמת ההגיון.

(ב) הסבה הגורמת (דיא בעוועגענדע אורזאכע), והוא כל מה הממשיך דצד אחר, לא מפני שהוא מוכרח צעצעו להוציאו, כי אם ע"י לזון איזה צעל דעת הרולה צהצטרפות הזאת הדאוי כפי דעתו להמלא. אם גמל דאוצן לשמעון העוצה שעה לו, הנה העוצה הדאשונה הסצה העוצה השניה לא מפאת עצמה המנרחת התולדה הזאת, (אשר לא תולדה כלל אם היה דאוצן כפוי עוצה), כי אם גרמה צלצד הרזון צלצ דאוצן לעשות כן. והיא תקדים תמיד את המסוצצ צומן, ולא תתהוו עמו כאחת לעולם, לפי שתצול מהסצה הפועלת צמה שצריכה אמלעי, דהיינו הדעת המשקיף עליה צהוצאת המסוצצ, (* מה שאין כן צהאחרת, אשר היא פועלת המסוצצ גרידא צלי אמלעי.

(ג) הסבה

(* להיות ההצקפה הזאת פעולה הנופלת תחת הזמן. ולריכה א"כ זמן מה צין ההסרת המסוצצ להסרת המסוצצ.

הנלחית אלל השם המתואר אח"כ או צמס תואר גדילא כמו העיר הגדולה
או צמאמר שלם ע"י חצור מלת אשר כמו הארץ אשר עברנו בה •
ובעתה תצין ידיעה צדורה, למה לא תצוא בה"א הזאת לפני שם
פרטי, כי הוא צעלמו מחליט ומצדיל כצד העלם הפרטי אשר
יכונה צו, גם אשר לא תצא לפני השם הנסמך, להיות מוצדל כצד ע"י
הסמוך • ודין הבנוי כדין סמוך •

ומאשר צדנו לעיל תראה שלדעתנו יהי' יסוד שיהיה, המחלטת עם
המצדלת, צתיצות הוא והיא, שהנחתן על פרטי מוחלט
גדילא (ר"ל שלא תתערב צהם ערך יחס אחד, כמו אני ואתה, שהנחתן
ג"כ על פרטי מוחלט, אלל כצד כתערב צהם יחס המצדל או השומע),
ויהי' טעם האחד הוא (המכונה צמס) אדם מצד, וטעם השני הוא
(הנפרט) מולך לזה, וכן כלם, ויש לתת טעם אחד צזה, אשר אין כאן
עוד מקומו לצדו, ואולי יצוא אי"ה צמקום אחד •

וכדי להעמידך על אמתת ההפרט שצין המחלטת והמצדלת, ראה נא
ושפוע: אם אומר אל תקרב הלום, כי השור נוגח, או אם אומר
האני טורף, הכלל כוסף, השור נוגח וגו', הלא יהיה הראשון צטעם
הה"א המצדלת, והשני צטעם המחלטת, והמשכיל יקיש מזה על השאר •

מאמר ג'

מדוע, למה, על-מה

כבר העיר ידיו ר' איצק אייכל המגיה פרקי רצי אליהו, צהקונטרס
האחרון אשר הוסיף עליהם וחדש צו דצרי' עוצים, * על ההצדל
צין מלות מדוע ולמה, אשר יתדמו צזה שענין שיהיה שאלת הסבה,
וישתנו כפי שנוי הסבות, ויהי' שאלת למה על הסבה התכליתית, ושאלת
מדוע על הסבה הגורמת, והצוא שם ראייה לצדו מצין הכתובי' צכתצי,
הקודש • אמנם הניה ערך מקום להתגדר צזה הענין: (א) צמה שלא זכר
מלת על-מה שהוא ג"כ לשאלת הסבה, (ב) צהתרת איזה ספקות אשר
יש עוד לעורר על דצרי' • כי אולי יקשה למעיין צהם, אם יהי' טעם
מדוע מזה דעת, כמו שהצוא ע"פ המחצד, מה ענין זה למדוע לא יצער
הסבה? הכי ראוי לאמור מה דענת הסבה שלא יצער? ואם יהי' הטעם
מה

* ספר פרקי ר' אליהו עם הוספת צאור והעתקות המלות ללשון חשכנו, הוצא
לצית הדפוס לתועלת התלמידים, צרלין דפוס חנוך נערים התקמ"ח •

וועטוועגען, ווערריבער; למה, שאלת הסבה התכליתית (וואו, לו וואו) • וטרם סנהגה צפדטיהם יש עוד להעיר, שהשאלה נזאת תהי' לפעמים שאלה גרידא, לתקן חסרון ידיעת הסבה צלצד, ולפעמים תלטרף עמה התעיה, דהיינו אס מודע להשאל כצד סבה אחרת אשר מן הראוי שתסצד הפוך התולדה שנתהוה, כמו שנראה מתוך איזה כתובים הבאים •

בדויע, אמרו שהוא נצנה מן מה דויע, כמו מורה מן מה זה, ומשקל דויע צחסרון היו"ד כמשקל השלט ידוע, כי כן מלינו בול שעינינו כמו יבול, ואף שצאמת לא ידעתי לכוון טעם ההרצנה הזאת על כוון, מ"מ הדעת נותנת מהמקומות שמלאנו המלה הזאת צספרי הקודש שענינה הסבה הפועלת • אכן תרגום הארמי יתרגם המלה הזאת צכ"מ מה דין, והוא תרגום מה זה, אצל מלינו שניהם צנתוצים, וההפדש דצ ציניהם: כי מה זה שאלה על איכות הצדד, כמו מה זה בידך (שמות ד' צ), והדומה, ולפעמים צצרוף התמיה, כמו (צדחשיה כ"ו כ')

מה זה מהרת למצוא (וואו אייט דאו? האטט דוא זע געשווינדע וואו געצונדערען?), וכן (שופטים י"ח כ"ד) ומה זה תאמרו אלי מה לך (וואו אייט דאו אונז, דאס איהר איך צפראגט, וואו צעהלט דיר?), או (מ"ח כ"ח ה') מה זה רוחך סרה ואיך אוכל לחם (וואו אייט דאו? דאס ביזט יא אוטהאלטן אונד אימסעסט ניכט), או (מ"ג ח' ה') מה זה שבתם (וואו אייט דאו? איהר קאואט טען ווידער?), וכל כיואל צזה • אמנם מדוע שאלה על הסבה, שתלטרף לפעמים ג"כ עם התמיה, כמו שזכרנו לעיל • כיואל צזה:

מדוע באתם אלי ואתם שנאתם אותי (צדחשיה כ"ו כ'), לא שאל לא על תכלית ציאתם ולא על גרם ציאתם, כי אס יהיו מה שיהיו, צכל אופן היתה השגאה דאוייה לעלוד אתכם מצוא, ומה פעל א"כ את הצואה? מדוע פניכם דעים היום (שס מ' ז'), גם צזה לא שייך שאלת התכלית, כי הוא טצע מוכרח צאדס שידעו פניו נשקרה לו דצד דע, ולא שאל כי אס על הסבה הפועלת זאת •

מדוע עשיתן את הדבר הזה ורתחיין את הילדים (שמות ח' י"ח) מה פעל את העשיה הזאת צהיות מלותי סצה מנחת אמתן להמיתם • והן ענו צעדמה שהי' שס סצה מנחת המניעה הזאת, כי חיות הנפ וצטרם מצוא אליהן המילדת וילדו, אף כי שצאמת ידאת אלהים היתה הסבה הגורמת צצלוון •

מדוע מהרתן בוא היום (שס צ' י"ח), איזה סצה פעלה מהיות ציאתן צהיות הדועים סצה מנחת אמתן להטהות זמן דצ •

(ג) הסבה התכליתית (דיא ענדאורזאכט, דער ענדלונגעק), והוא כל המסוצז מאיזה סבה פועלת, אשר לא נהיה כי אם צעצור התולדה הזאת הקדומה לה צמחצפת איזה צד דעת * כיוצא בזה הפרי סבה תכליתית לען ואיכותו העלמותית, הלמיחה סבה תכליתית לזריעה, הכלי סבה תכליתית למלאכת החודש, קיום הגוף סבה תכליתית להאכילה, וכל כיוצא בזה *) או שתמשך התולדה זמן מה אחר הסבה כאותן שזכרנו, או שיתהוו כאחת, כחמימות הצערה המוכנת לחמש וכאור הנר הנלקק להאיר, אזל לא תקדם לעולם צפועל, כי אם צמחצפה לצד, וזה תמיוי *

מזרח נראה שכל סבה תכליתית היא צלמת סבה גורמת, צמה שהיתה תחלה צמחצפה וגרמה הפעולה, אף אם יש שם סבה גורמת אחרת, שתי' אז הסבה הגורמת הרחוקה, והסבה התכליתית היא הסבה הגורמת הקדומה * אזל לא כל סבה גורמת ג"כ סבה תכליתית, ל"מ הדע הצא עקצ החטא קצתו התכליתית הוא העונש, וקצתו הגורמת הוא החטא * מ"מ צצחיה האעתיית החטא גרם כונת העונש, וזאת גרמה הדע, אזל על החטא לא יתכן לאמור שהוא התכלית מכל וכל * (**

וכן כל סבה גורמת היא סבה פועלת, אלא שתפעול ע"י אנועי הוא הדלון, מ"מ תהי' פועלת צהדלון גדיא, אזל הסבה הפועלת גדיא צמסוצז ע"י טצעה המופדת וכחותיה הנעועים צה, אין להקרא סבה גורמת מכל וכל, לפי שאינה פועלת צהדלון * (***)

מערתה נסוצ להתצונן על המלות מדוע, על מה, למה, אשר צזה יתדמו שענין כלס תודה על שאלת הסבה, וצזה יכונו יחד צהמלה האשכמית (ווארוק), והצדלס כמו סנצאר: מדוע, שאלת סבה הפועלת (וואהער, וויא זא); על מה, שאלת הסבה הגורמת וועטוויי

(*) אזל אם ראוץן הולך צדך לעשות מלאכתו ומלא אצידם, הנה המליחה המסוצצפת לא תהיה סבה תכליתית להליכה, אשר לא נהיה כלל צעצורה * גם לא נקרא הצן תכלית האז, צהיות טזה לא נצרא צעצורו דוקא, כי אם גם לטוצתו *

(**) וצזה דקרו דצרי המגיה שהצדיל צין כונה לתכלית * כי אם גם כל תכלית היא כונה, אין כל כונה תכלית * כגון אם ייטיצ איש לצן צעצור האז, הנה הצן תכליתית שהעצה היא הכונה הקרובה, אזל הכונה הרחוקה הוא האז הגורם אותה * האשונה האחר צמעשה, ותכונה צל"א (אבז יצ"ט): והשניה תוקדם צפועל, ותכונה צל"א (ריקויצ"ט) *

(***) וזה הסדל העלמי צין פעולה צחירית לפעולה מוכרחת, צהיות תולדה מה תחלה צמחצפה וגרמת אותה הפעולה אשר תסצז אותה צמעשה, הנה היא פעולה בחירית, ואם לא אינה כי אם פעולה מוכרחת *

הפועלת חצוק הארץ, הוא החרצ והרעצ והקצר, גם לא על התכלית שהוא להעניט יושביה, כי אם על הסצה הגורמת זאת, וכמו שאמר על עזבם את תורתִי.

על מזה נאין רשע אלהים (הפלים י'), אם אומר מדוע כאן, יהי' התשובה לפי שעשה הרע צעיניו, ואם אומר למה כאן, יהי' התשובה למלאת תאוותו, אמנם אומר מה גורם שנאך רשע את אלהים ולא יירא, על כי אומר בלבו לא תדרוש, (וכן דברים כ"ט כ"ג, מ"ח ע"ה, ירמיה י"ד י' וכ"ז ח', מלכיו צ' י"ד, חיצו י' צ' וי"ג י"ד, אסתר ד' ה' *).

ויש שתורה על הסבה הגורמת היותך קדוזה היא הסבה התכליתית, כמו שזכרנו לעיל. מזה הטעם:

על מזה הכית את אתונך (צמדד כ"ז ל"ז), אין הכוונה על הסצה הגורמת ההנאה היא הנטיה מן הדרך, אצל אומר לאיזה תכלית עשית זאת, אם להטותה אל הדרך, את זה לא תוכל עשה, כי אלוני הוא ילאתי לשטן.

על מזה תבו עוד תוסיפו סרה (ישעים ח' ה'), כלומר למה תענשו, כי תכלית העונש להשיצ משוצת החוטא, ואתם תוסיפו עוד סרה על חטאתיכם (**).

לָמָּה (או צסגול המ"ס), מודגצ מן יחס הלמד ועלת מה, וצא לפעמים צלי דגש דקין דצד שלא מודע עדיין, ולפעמים צדגש הידיעה, כמו צמלות בַּמָּה כחך גדול (סופטי' ע"ו'), בַּמָּה ימי שני חויך (צראשיה מ"ז ח'). ונאמר צכל אלה הטעם, כי השאלל דולא לדעת הַמָּה (**). וטעם יחס הלמד ידוע היותו הגצול שאליו וצו ככלל התכליתי ויש שטעמו כמו על, כאשר

(*) אמנם על מזה זה אתה מבקש דנחמיה (צ' ד') חינו מן המיון, כי שם טעמו על הדצר המצוקס, כמו ולבקש מולפניו על עמה (אסתר ד' ח'). (**). אם לא נאמר טעם על מזה שם על חיוה מקוס צצצכס כדעת קלת המפרשים.

(***) והוא להיות צצמאמר השאלה וצואו כל חותן המושגים אשר הם צמאמר התשובה, רק אחד מהם נעדר, הוא הצלחי מודע, והוא הצגור צאמת ממלרת השאלה. דמיון זה: מי חכל את הלחס? דאובן חכל את הלחס; איך הולין את עמו? הולין את עמו קומצמיות; מתי יהיה חרות הזה? מחר יהי' חרות הזה. הנה צמסל הרחסון לא ישרתנה כי אם מלת הנושא. צצני מלת האיכות, וצצלשי מלת הכמות לצד, וכן כל כיולף צזה. וכמוהו נאמר ג"כ צצמורה כוחו גדולו? צצשענרות כוחו גדול; להמרה צצתי חליך? להדבר הזה צצתי חליך, צצחוסן שחט נליג לצד השם הנשאל עליו צצמקס מלת השאלה מה יהיה מאמר התשובה שם, ויש לעיין צזה.

מדוע לא יבער הסנה (סס ג' ג'), איזה סנה פועלת מניעת התולדה המוכרחת צצצת האש, (וכן שופטים ה' כ"ח, ירמיה ח' ה' וכ"ג, נחמיה ז' ז', סס י"ג י"ח וכ"ח), לכל אלה הדבור אינו לא צתכלית ולא צגרם הדצד, או שהם ידועים כצד, או שאינם שייכים כלל לשאול עליהם, כי אס צצצת הפועלת גדיקל לצד.

ויש שתורה המלה הזאת על הסבה הגורמת, צצחינת היות היא ג"כ פועלת, כמו שזכרנו לעיל, מזה הטעם: מדוע נחת לי נחלה גורל אחד ואני עם רב (יהושע י"ז י"ד), שזם הי' לגרום שאקבל צ' גודלות.

מדוע משרי לא נצפנו עתים (איוב כ"ד ח'), כלומר מה יגרום צדעתנו אמונת המשפט הזה, והנה יודעיו לא הוו ימיו, כלומר והמכירים אותו לא חזו לו ימים וזמן, כי הוא יתצדק איננו תחת הזמן, ולכן (כפי מחשבות המילל סס) אינו יודע ג"כ ומשגיח בכל הדצדים הכופלים תחת הזמן *). (וכן סס י"ח ג', סס כ"ח ה' וז', ס"ח כ' ז', ס"ג י"ח י"ד, סס י"ט מ"ד, מ"ח ח' ו', ישעיה נ' ז', ירמיה י"ב ח', יחזקאל י"ח י"ט), בכל אלה הענין תולה צהדלון, והשאלה על הסבה הפועלת זו וגורמת הדצד.

ויש שתורה על הסבה התכליתית, צצחינת היות היא ג"כ גורמת, וא"כ פועלת צהדלון, כמו שזכרנו לעיל, מזה הטעם:

מדוע אתה יושב לברך (שמות י"ח י"ד), כלומר יהי' הדצד אשר אתה עושה לעם מה שיהי' איזה תכלית גודם שאתה יושב לצדך ואין איש אתך, אשר המסוצצ מזה שכל העם צריך לעמוד מצקד עד ערצ, וצסוף תלא, ויאצד כל תכלית שאתה מכון אליו.

מדוע קדמוני ברבים (איוב ג' י"ג), לאיזה תכלית קדמוני צדכים ויהפכל לעד למה לא מדרחם אמותי. מדוע דיבות אליו (סס ל"ג י"ג), לאיזה תכלית יהי' זה והוא לא יעקב, כי כל דבריו לא יענה. (וכן ס"ג י"ט מ"ג, ירמיה ח' י"ט), בכל כיוצא צזה הכונה על התכלית הפועלת צדלון וגורמת המעשה.

על-מה (או צקמץ המ"ס), כמו הבנין אשר הוקס על היסוד המונח מקדם לא ימשך לעמוד עליו מפאת הטצע המוכרח, כי אס ע"י אמנעי, הוא לזון הכונה, כן הסבה הגורמת לא תמשך את המסוצצ ממנה ע"י הכרח הטצע, כי אס ע"י אמנעי, הוא לזון החושב המלדף אותם צדנתו, מזה:

על מה אברה הארץ (ירמיה ע"י י"ח), איך הכונה על הסבה הפועלת

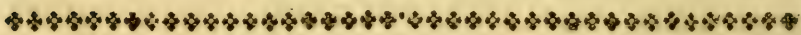
(* כן פירש הרצ חצן יחיאל)

למה תעשה כה לעבדיך (שמות ה' ע"ו). מה גרם לנו זאת הנה
עבדיך מוכים כחנעאים ואין הסדרון תלוי צנו, כי אם ציה שלא נתן
תצן לעבדיך .

ולמה זה הרבה לך על הרבה הזה (ש"ס י"ט ת"ג), כלומר מה גרם
לך הסדרון על שהקדמנו להעביר את המלך הירדן, האכול אכלנו מן המלך
אם נשאת נשא לנו . ועמם כפילת היחס על מה חרה לך על הדבר הזה,
זהיות שאת עשתי הסצות שזכרו היתה גורמת שתגרום הקדימה הזאת
את חרונס . אבל אחרי שאינם צאונת, לא היתה הקדימה הזאת ראוי'
לגרום חרון כלל .

י - ב - ל

משלי מוסר

העכבר ובנו .

העכבר ילד צן, ויקרא את שמו פלעי, לאמור מי יתן ותפלט מן
החתול בני: ויהי ציוס הגמלו, יום החלותו לנאת ולצוא לעשות
גם הוא לצית אציו: ויקראוהו אציו ויאמר אליו, שמע בני אתה עובד היום
את גזול ביתנו לתת מחיה לפנינו: השמר לך מאוד פן תנקש צמהמדות
אשר עמנו לנו לדינו, כי רצים דוקפינו, והחתול עולה על כלם: הדחק
תדחק את פעמך ממנו מאוד מאוד, ואל תעמוד בכל אשר יציג כף רגלך,
כי עזמות הוא פורק ואין מלי: צלאתו דאה כי דעה נגד פניך, ציתך המלט
אל תאחד: ויען הנער אותו ויאמר, אל תדאג לי אציו: הכי סכל אציו
לראות צרע אשר ימלאני, לא כי ערום אעדים ואל יקדאני אסון, ויאל:
ויהי הוא אך יולא יולא יולא מאת פני אציו, ויאל את הסוס עומד לכבדו:
ויחדד חדרה גדולה על המדאה ההוא, וימהר וישב לציו: ויעק לקדאת
אציו לאמור, דאיתיהו אציו דאיתיהו, האויז הגדול והכוד: הנה הוא עומד צחוק
על ארבע רגליו הגבוהים, וגזרה תעל גזרה ראשו עליהם מגיע השמימה:
ומתחת לראשו הוד קולותיו תלתלים, צבוצה אפו ינערם ויעלעלם: ויאל
אם להצה מעיניו ועטן מכחיריו, וידמום צרגליו זיך צמתתו את עפר הארץ:
את כל זה דאיתי ויפול לציו, וארוץ להמלט על כפשי: וידע אציו כי הסוס
הוא הכדיקו צבאונו, וישחק לתזמו ויאמר לו: אל תידא ואל תפחד ממנו,
כי לא שגא הוא לנו מתמול שלשום, לא יזיקך זה: לך בני טוב לרדכך, דק

מהחתול

כאשר מלינו אחרי לי אחי הוא, ואמר פרעה לפני ישראל: וכן נולדת
למה תשאל:

(א) על התכלית, אם שרואה הסוף לשמוע זה התכלית מהשאל, כמו למה הרגותני להעלות אותי (ש"ח כ"ח ט"ו), הירעת למה באתי אליך (דניאל י"ד כ'), אם שיכון לאמור שהדבר הזה יהי עלי תכלית כלל וללא יועיל, מזה הטעם:

למה חרה לך ולמה נפלו פניך (בראשית ד' וי"ו), וכמוסיף ואומר הלל אם תטיב שאת, אזל החרון ונפילת הפנים לא יועיל כלל, ואם לא תטיב לפתח חטאת רוצן, ותדך געה געה, וכן למה זה תשאל לשמי והוא פלאי (סופטים י"ג י"ח), ועתה מת למה זה אני צם (ש"ס י"ג כ"ג), למה זה אתה רץ בני ולך אין בשורה מוצאת (ש"ס י"ח כ"ג), ודנים עוד, אם שיכון לאמור שהתכלית המסוכצת יהי' רע או מגונה, מזה הטעם: למה ה' יחרה אפך בעמך (שמות ל"ג י"ח), אף שיש כאן סבה גורמת הוא מעשה העגל, מ"ו מה יהי' התכלית עזה, למה יאמרו מצרים וגו':

למה תלכנה עמי (רות ח' י"ח), הכה כונתכם לעוזה, אזל התכלית המסוכצת ממנו יהי' צלמת לדע לי, כי מר לי מאוד מכם וכדמזכור צת"ל, וכן שלחני למה אמיתך (ש"ס י"ט י"ז), חדל לך למה יכוד (ד"ה כ"ה י"ו) ודנים עוד:

(ב) על הסבה הגורמת באלו כתוב על מזה, אם שיכון לקעתה על פי הנשאל, מזה:

למה לא הגדת לי כי אחותך היא (בראשית י"ג י"ח), כי הוא לא ידע שידלת המות גרמה זאת:

למה ידבר אדוני כדברים האלה (ש"ס מ"ד ז'), כלומר מה גרם שחשצנו צעיניך כגנבים, ואדרכה יש כאן סבה ראוי' שתדגוס הפך המחשבה הזאת, הן כסף וגו', אם שיכון לאמור שאין כאן סבה גורמת כלל, מזה הטעם:

למה אירא בימוי רע (תהלים נ"ט ו'), כלומר מה יגרום לי הידחה הזאת, הכי עון עקבי יסוכני, וכדפירש הרמז"מן שם. אם שיכון לאמור שהסבה הגורמת הידועה אינה ראוי' לגרום המסוכצת הזה צדעת המתכוון עליהם, מזה הטעם:

למי תבבי וגו' (שמואל ח' ח'), כלומר לא היה הנעם שנעסקת לרתך לגרום זאת, הלא אנוכי טוב לך מעשרה צנים.* למה.

* או אם לא ידע מזה הנעם, חשצ שמייעת הצנים גרום רוע לצם, וכן למה צתנחוריו, עכ"פ הכונה על הסבה הגורמת.

ומנוחה אצרה • ויען אבי' א הטה ויאמר: ידעתי גם אנכי ידעתי כי חלש ורפה
 זראתיך, אמנם שיי! דבר נא! אינכה לעשה להזליך נניד עדין: השיבו כפיר ודוד
 שכול, אם לפרכים כוגפות אתן לך? ויאמח הטה ויאמר: אהה! מה ישעי
 זאלה, למה אהיה אח לטורפי טרף? ויוסף אלהים ויאמר: התחפון זחמת
 תנין? וישיז הטה: אל נא אהיה למפגיע וללוד מכשול לכל הקרז אלי •
 ויאמר אלהים עוד: התאזה צקרנים צס תגנה? גם צזה תתעז כפשי,
 ענה הטה, למה אדמה לשוד נגח? ויוסף אלהים ויאמר: אינכה תמלט
 את כפשך מפח יוקשים אם לא תגוף גם אתה כמיהס? ויען הטה אל
 אלהי' ויאמר: אהה, אלהים! אם צלתי זה תשועה אין, הנח לי! כי
 ידא אנוכי אם תתן לי נח לכגוף חיש תצוא התשוקה לכגוף גם כפשקיה;
 טוז הוא כי אהיה כגוע ומוכה ואסכול תכאוצות ופלעי דשע, אך אנוכי
 אהיה נקי • ויצדך אלהים את הטה ויחדל מהתאונן •

יוסף בר"ה בר"נ •

ה נ ר ד ק •

מדוע פניכם רעים? אחים אהובים!
 שאל החמור לשחל ונמר •

מזחרשי רעה, מצידים אורבים
 לבנו מזר לנו, מזר!

אהה! צידים, אי המה?
 הרחוקים? — הקרובים? —

חיש ננוסה מצרה איומה!

אתה לא תירא ולא תפחד,

השיבו המה יחד,

חמור אתה, ואין לחמור אויבים •

* * *

תוסיף חכמה תוסיף שנאה!

תוסיף דעת תוסיף קנאה!

אך כסיל ובער ישבו שאנן

בחושך הבערות ככצל דענן •

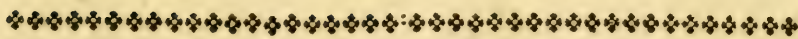
י - 7

מהחטול ידא ואת מצותי שמר: ויוסף הנער ללאת, והנה השוד למולו,
 ויחדל עוד שנית וימהר וידן אל אציו: ויאמר אל כל עתה ראיתי את אויבני
 הקסה, הנה הוא צעל קדנים, והיה כל הקדוץ אליו זהם יגנח: וגם את
 עיני ראיתי אשר עצרה וזעם צתוכו, וצו יתנכר דעתו: לא ראיתי באיש
 דע הזה צעוד היותי על האלמה, וארוץ להמלט על כפשי: וידע עוד
 אציו כי חנם פחד איך דבר, ויען אותו ויאמר, גם הוא לא יזיק צני:
 לך שצו לדרכך, רק את מצותי שמור וחייה: ויוסף עוד ללאת, ולא שצ
 כפנס צפעס, ויוחד גם מן הנוועד אשר אמר לו אציו: ויהי כי פנה
 היום והנה הוא שצ אל ציתו, ויאמר לו אציו מדוע אחרת לצוא צני:
 ויען העכזר הדך ויאמר, יען אצו כי מעת ללאתי עד עתה השתעשע צנך
 צערה איש לדיק: הלא הוא חמדת לצ ועיניס, אשר הוד עורו הדך לו,
 חצרנודות שחודות על לצנות: וצכל זה לא יגצה לצו, כי אם הלוך ילך
 לתומו, ויכוף באגמון דאשו: מה יקר לי דעותו, אלל אצו כזה לא ירע לי:
 ואכני השצע אשצע צאלהיס אשר צדלני, כי איך ילך מחשצות לצו רק עוצ
 כל הימים: גם הנה זה פעמים אשר נחתי את לצו אליו ולדצד עמו,
 אכן ירלתי לבשת אל הקדוש הזה ואני צלעד: ויען אותו אציו ויאמר, סכל
 תן תודה לאלהיס אשר מנעד היום מצוא צדמים, כי ראית את שונאך פנים
 אל פנים ותכלל כפסך: הלא זה החטול אשר אמרתי לך עצוד מעליו פן
 תספה: אל תציט אל מדלבו, כי חנוף יחניף צו: והרעה אשר הוא חודש
 עליך עמונה צקדו, כי שס תקע החמס את אהליו:

אך לא למראה עין ידידי תשפט!
 כי החליק אדם רשע בעיניו;
 למצוא עונו מתראה בענו;
 לבו מקום הרשע ופניו משפט.

י — 4

משלי מוסר

תמימות השה

ויהי היום וילעק השה אל אלהיס ויאמר אלה, הושיעה אלהי! הקל את
 עניי ועמלי, דאה כל היום לחוץ ילחוני חיתו חרץ ותקות שלום
 ומנוחה

האחרונים יורו על חכמתם, ואם נכתס על דרך כותזי השיד יזולו כמו זה :

והמה חכמים מחכמים *	ארבעה המה קטני ארץ
ויבינו בקיץ לחמם *	נמלים עם לא עו
וישימו בסלע ביתם *	שפנים עם לא עצום
ויצא חוצץ בלו *	מלך אין לארבה
והיא בהיכלי מלך *	שממית בידים תתפש

ועתה לא וחסזו ההמשך, הנמלה לפי שאיננה עזה, מנכת זקין לחמה, והשפנים לפי שאיננו עזים, ישימו זסלע זיתם, מה זקנות וחזוד יש זזה, חולשת הנמלה להכנת מאכלה, וחולשת השפן לזנין זיתו, ומה חכמתם? ג' הפסוק הדזיני אין לו פי' כלל, כי דזו דעות המפרשים. י"א כי הוא הקוף אשר יתפוש את כל הזא לפניו זידים ולא ידעתי מה חכמתו זהיותו זזית העלך אשר הזיאוהו שס לשחק זו? וי"א שהיא העש, גם זזה לא ידעתי חכמה זהיותו זזית המלך? ואתה ידדי קחה את הספר ודאוהו, גם חקוד את המפרשים ותמלא בי יקסה עליך הדזר מאוד, יתר על מה שיכולתי הגד לך — אך אם נחקוד אחרי טזע הזדיות האלה ואם נעיינ על שס חכמה מה הוא ומה גדדו, נמלא פי' הפסוקים על אמתתם *

ידוע כי הזחינה זזדואים והעיון על מחיותיהם וההגותיהם, היא דרך רחז לזוא אל השלמות להכיר את זוראיהם יולד כלס שומדס ומנהיגס, ללזהזרו וליראה אותו זלז שלס * ומדי דזדי זך הזכיר אזכירך מה ששמעת ממני זפי' מזמוד ח' זס' תהלים על פסוק כי אראה שמיך מעשי אצבעותיך כו', וכזר ידעת כי הזחינה היא עיקד למען השכל וידוע אותו ית' * כי נקיש מן המאוחר אל הקודס כי את הכל יפה עשה וכי הוא משגיח על כל למקטון ועד גדול * והנה נדאה כי אלהים זזדאו את כל על הארץ, שס את כל הזדואים נכונים לתכליתם ויתן זס מדע מצפנים להכיר את חסדונוס, ולדעת זמה יוכלו מלאותו, ומזחוז שס זס כלים מוכנים, אם לעמוד נגד זוכאיהם, אם לחפור זעפר לתקן להס קן ישיתו שס אפרוחיהם ולעזור שס מאכלס למען יעמדו על הארץ ימי קיומם הטזעיי * אך חפז ה' זכל הזדואים, לזלתי היותם מתעללים ועומני יד, אמנס כלס נאחד ייגייעו ויתאזרו חיל לזא עד תכליתם נאשר הם, האדס להיות אדס, האדי להיות אדי, הפיל להיות פיל, והנמלה להיות נמלה * היולא מדזדינו זדאותנו זדיזיה שלימה מנרת את חסדונו ויודעת לנלאותה, ואיננה מתעללת לזא עד תכליתה נאשר שס לה זודאה את חקה, תפול עליה שס חכמה, כי גדר החכמה היא, ההגדה זזחסדונו, והתאמנות למלאותו,

מכתבים שונים

אגרת כתבתיה לאחר מתלמידי בשמעי
עליו כי הוא מתעצל בתורה וחכמה

יהי ה' עמך, כבודו חופף עליך ועל כל
מבקשי שלומך, ידיד נעים אהוב למקום
ואהוב לבריות, כבוד מהו' * * * יהי'

שמחתני דרדריך, כי יקרת לי איש נעים • שמעתי מטוב מצדך,
ושלום אלהיך, ביד ה' הטובה עליך; כמוך כמוני, גם לי לא
החסיד אלהים טוונתו במאז, להיות צדיק אולם • לעלור נח, ולהתהלך
צעיון וצחקירה דרדכי התורה והחנמה לדגל המלאכה אשר לפני, כאות
נפשי ויחלל אלוה! יוסיף טוב ויגליחני צמאווי ימלא משאלות לצני עלי
ועל כל אכסי צדיתי, צדית עולם •

ועתה צבי, היותי היום פנוי מכל עסקי, אמדתי אדחיו אליך דרדכי,
אשתעשע עמך, ואודיעך דרדכי כ'תהוו משך ימי פדידתך מעלי,
כי גם את לצך יעיוז • ידעת כי דרדכי תמיד ציטצי על הספר, לסוס עין
על כל מקרט ועקרא לפדשו על דרך פשוטו תחלה, כי הפשוט הוא קודם
בטבע לדש, אף שהדרש קודם לפשוט במועלה, כי יפלו מעיינותיו יסקר
סדי תדומות החנמה והמוסר, וימלאו את לב האדם הכוסף לעדע ולצינה
על כל גדותיו • ועתה עמדתי מרעיד פדש את הפסקוקים (משלי לח"ד כ"ד),
על פשוטם, כי קשים העי • והנה אחרי העיון מלאתים נכונים דרדכי פי
חכם חן •

אמר החכם:

ארבעה הם קטני ארץ, והמה חכמים מחוכמים • נמלים עם לא עז,
ויכינו בקיין לחמם • שפנים עם לא עצום, וישימו בסלע ביתם • מלך
אין לארבה, ויצא הוצץ כלו • שמומית בידים תתפש, והיא
בהיכלי מולך •

אם נניע על המקלות האלה צלי עיון, יקשו דרדכי עד מאוד, אי
מה זה חכמים מחוכמים? אין זה כי אם תחזולה, וידוע לכל מצין
לשון עצדי גודל ההפרס צין חכם לצעל תחזולה • צ' היות ידוע כי ס'
משלי כתוב על דרך השיר וכד ידעת כי דרדכי שיני העצדיים יצואו תמיד
חלקי הדצור צערך זה לעומת זה, ואם כן החלקים הדאשונים מהפסקוקים
האלה, יחד יצאו צערנם וידרו על חולשת נושאי הנאמר, והחלקים
האחרונים

יצואו שם רודפים כאשר יצואו צנתי ההמון, גם מעעמים תמלא שם, וט"כ כולם ידעו חסרונם והצנינו מלאם תרופתם וחכמים מחוכמים המה * ע"כ דברי החכם, והמה טבעים, ומעתה כלכה נחזור ונחקר על מה נשא את המשל הזה, כי דריו עדנים ומתוקים לשומעיהם *

* * *

עליון צאמרו יהי, ויהי הארץ וכל אשר בה, מעש ועד ראש ילא לפניו תרובים בכל וסגורים איש איש לפי ערכו ומגו כאשר גזר עליהם חמתו הקדומה, אז ראה כי גור, ויאמר נעשה אדם צללמו, כל אשית תחת רגליו אשימהו קלין הצדיות, וראש כל * אך אותו אמלא ישר לפני כל הימים, אותו אמלא דעת ותבונה, יחון צמעשו יראה משנת דוס על כל צדוהי עולם, כלם יסורו למשמעתו, יעצדוהו כלם לצ אחד כי ירדה צה כרלונו, אך אם ירום לצצו ויתגאה ויאמר כחי ועולמי ידי עשה לי את החיל הזה; יציע שמיעה, ואימה השכה גדולה נופלת עליו, יכנע לצצו צלחותו מעשי אצבעותי שמים וכל לצאם ירח וכוכבים אשר בוננתי, אז ימס לצצו כמים, ויאמר מה אנוש בי תזכרנו? וצן אדם כי תפקדנו? מה אנוכי דמה ותולעה להדים פי ולדצד גדולות? פתאום אעיד אליו דוחי, פתע תלליח עליו דוח החכמה, יציע לארץ, ויטוס לצ על הצדיות יתצונן חסדי ה' אשר עשה עם כל צדיותיו, ואם קטנה היא; יצחין תולדותם, והכהגתם אז יודה לאלהיו, ויאמר אף שמאלתי את האדם הזה צלתי ראוי היות תחת פקודתך יום יום, עב"ז ותחסרהו מעע מאלהים, וכבוד והדר תעטרהו! תמשילכו צבל מעשי ידך, כל שפה תחת רגליו — אז יודה לה' חסדו, ישא את קולו לאמר, ה' אדונינו מה אקיר שמך צבל הארץ!

ראדה כל ידידי, כי זה כל האדם, חפץ ה' אשר ילליח ציד כל, האדם ידע כי הוא אדם, וישתדל להביר את חסדונותיו, אם נבד אלהיו,

ואם נבד האדם, ויתאמץ צבל ללנו למלאותם, לצא עך תכלית צדיותו כפי רלונו הקדוש ית', וזאת תורת האדם *

ועל זה העיר החכם צאמרו, ארבעה המה קטני ארץ, ר"ל חולשי הצדיות, ולולי חמתם, הברת ענאם, השתדלותם וחדילתם כצד נאצדו מן הארץ * ועתה אתה צן אדם עליך נשאתי את המשל הזה, קוס נא עתה איש דיצי, אם יש מענה צפיד; ואם אין, הקשיצה אלי ורוצ ימים יציעו אליך חכמה * הבד כל מדוע תצלה ימיך צהצל וריק, ולא תפנה אל תכליתך להביר חסרוך, ולהעיצך? אם קלדו ידך השיג ואת כי חלוט טבעי אתה, שים עיניך על הנמלה עם לא עז, טבעה חלוטה למאוד, ולולי השתדלותה להבין את צרכה ערם יצואו ימי הקוד, עת אשר לא תוכל ללאת

והזיוות לעשותה עד צא אל תכליתה, במאמר החכם אמרתי לחכמה והיא
דחוקה ממני, ר"ל אמרתי לצא אל תכליתה אך קלרה ידיעתי מהשיגה, כי
עקר החכמה היא החריפות לצא אל התכלית אשר חפץ ה' צא אליו.

אמנם החולסה צדושים היא אם מלך עמוס, קטנס, מעוט למס,
חסרוני הצריהם, אם מלך טבעס ומזגס, קוד טבעס, או

חמישותם, יצושתם ולחותיהם כידוע לחכמי הטבע. אמנם עכ"ל לא שגרו
מהם ישע, לכלם ימלא תרופה צעיון וצהתמדה. ועתה שמע בני את

אשר אומר אליך והצן לדדי החכם: ארבעה המה קטני ארץ ר"ל חולשי
ארץ, וא"כ לפי צדיותם ומזגס חיש יכרתו מעל פני הארץ, אך המח

חכמים מחוכמים ר"ל גדרו חיל והתאמרו לצא אל תכליתם ולהליצתרופה
מול מנה, ישע מחיר חולסה, והס אלה: נמלים עם לא עו ר"ל טבעס,

(כי הם עז תפול על הכח הפנימי המתון כל), כי ידוע שטבעיהם קרה
לעמוד, וא"כ לא תוכל כשוא קוד ימות החורף, והיא צדעתה חולשתה

זאת. תבין בקיץ לחמה, למען לא תלא כל ימות החורף, ותשצ תחתייה
עד יעצור הסתיו, ויגיע עת הזמיר, וא"כ היא הַקְּמָה כי צאה עד תכלית

ידיעת חסרוניה. שפנים עם לא עצום, גם להם יש חולסה בטבעס,
לעמוד נגד שונאיהם, ולהס שונאים רצים, (ולזאת אמר עמוס, כי העלמה

תפול כלסון עזר, על הכח צעדך כח מי סכנגדו), אך צהכידס חסרונס
זה, חקרו למנול להס מזוד, עד מלאס כי עיקר כחיהס צשניהס, גדול

למאוד עד כי יוכלו לכרות צס אצן, וישימו בסלע ביתם להשמד משונאיהם
לצאתי ישמרו מעל פני הארץ, וזה תכליתם. מלך אין לארבה. חכמי

הטבע הודיעו לנו כי לכל מין ממניי הצדושים יש להם מלך ומנהיג ממניס,
אחריו ילכו, והוא יורה דרכם, והוא ידוע, כאשר נראה צחיות צאציס

ההולכים אלי טרף, גם צשדנים יסעו עדת צדודים אחרי צצורה אחת
ההולכת לפניהם. אך הארצה אין לו מלך, וזה חסרון לו למאוד. אמנם

לעלאת חסרון זה, צלאתו מולך ר"ל לכרות את עשצ הסדה ילא כלו כאחד,
צהתחצרות וריעות ילא ויצא, וגם זה חכמה. שממית בידים תחפש.

אם צא החכם להורות פה חולשת השממית, לא ידענו לפי כל המפרשים
מה חולשתה? אך אם נפרש שממית, עש, או עכציס, ופעל הַתְּפִישׁ

הוא נכח זכר מצנין פקד לשדש הַתְּפִישׁ, פירושו כך שממית היא חלסה
למאוד וצידים תוכל לתפשה (דיא טפינוע קודער דיא אקטטע קאנוסט

דוא מיט דער האנד ערהאטען). והיא בהיכלי מלך, זה חכמתה.
כי צדרי ההמון לא תנוח, להיות אנשי הצית תמיד צחדריהם ידפו אותה

משם, או ימיתוה, לכן תשים פעמיה ללכת צהיכלי מלך, מקום אשר לא
יבואו

משלי מוסר

האשה והתנין

על שפת היאר תחת אחד השיחים ,
אשה יושבת ללקט פרחי צמחים ,
וילד קטן בן שעשועים על שכמה ,
ויעל תנין גדול ויגזול הילד מעמת .

הילד איננו , האשה כמר צורחת ,
ואני אנה אלך , אנה אנכי בורחת ?
אם התשוקה לדם בקרבך תסער ,
קום אכזרי ! הנני ! קח נפשי תחת הנער .

התנין

לא כן ! גם דמו גם דמך תצילי ,
אם החדש תחרישי לשמוע בקולי .
הן לדבר אמת מעודי תשוקתי ,
ולשון שקר עד למאוד שנאתי ,
לכן אם דבר אמת עתה תגירי ,
האמיני כי ! את נפש בנך תפדי .

האשה

אויה לי ! עתה ידעתי רוע לכבך ,
איך שלום בפוך , ומרמה בקרבך .
איך אמת תחפץ מני , ושקר גודלי ?
הלא ידעת , זרון ! כי דרך נשים לי ? —

התנין

פותח ! היליכי הילד , הלא אמת רבת ! —

אהרן האללי .

לא השאירה שם ושאריה צלחן, אך התאמנה לאסוף צקין את לחמה, וא"כ חרינתה וחמתה מלאו את אשר החסירה העזע.

ואם תשיבני אתה צן חלך, לאמור, עלמו ממני ערדות הזמן, נעימות תכל, שיר, מחול ויין, חזקו ממני, לא יתנוני השצ רוחי אל

מקום החמה. דע כי גם השפנים עם לא עלום, שונאיהם עלמו מהם, ולא יוכלו להלחם את שונאיהם מערכה מול מערכה לחולש טזעם, גם

צמקום פרוץ, לא ישצו צטח. אמנם המה חכמים מחוכמים, וישימו צסלע צתיסה, מקום לא יצא שם רודף, שם ישצו צטח ואין מחריך. — אך

אם תגזיר חיל ילוד אשה! לאמור אפסו המסגרות מצא חדרי החמה, מי חכני כי אלך לצדי ואין איש אתי להוליכני אל דרך האמת? — דני!

קניד ימים! כי מלך אין לארצה, אין לו מנהיב ואין לו מנהל, ועם כל זה, תעשינה ידיו תושיה, כי למלאות חסרון מלכו ומנהיגו, השכיל לדצוק

צעדתו ללכת יחד צעדת ידידים יחדיו לא יפרדו, לכן ילכו ולא ייגעו — גם אתה איש ריצי! עשה כך הדצק צעדת משכילים, צחצרת כצוקים, כמוך

כמוהם התאזרו חיל לצוא עד תכליתכם. אך גם צזה אל תפכה ימין ושמאל, הדצק צמינך כאשר יעשה הארצה, ואל תהי' עניו הרצה לשמוע

אל כל אדם, אמנם השמר מפני איש מדמה, ידצר צשפת חלקות צשפתיו יכצך ולצו רחק ממך.

אמנם תוסף דצד אתה איש מדון לאמור, מה יועילני צמעצרות לעצור על נהרי החמה ופלגי התצונה צראותי קולד ידי, קולד המשיג ואורך

המוטב, הלא לריק אייגע כי לא אצוא עד תכליתו? קחה מוסר מהשממית אשר היא צרי' ספלה, אשר צידים תתפסה ותמיתה, והיא לגודל חרינותה

להיות שמורה מכל נזק התאמנה לצא עד היכלי המלך, לכן אל יעלה על דעתך לאמור, קנדה ידי, או חלשה טזעי, חסד המנהיג, או גדלה מלאכתו,

כי לא מעצד לים היא ולא צשמים היא אך צחרינות תקנה הכל. ע"כ צדי החכם.

ועתה דוד נעים! קרא את אשר שמתי צפיך, צמסתדים שאל את נפשך לאמור, אולי גם צי עול כמותו, אולי גם חכני עללתי מעשות

כדת? והיה אם תמלא אף שמן מנהו צך, קחה דצדי על לצך, וזכור כי אתה האדם, אשר כאמר עליך ותחסרהו נועע מאלהים, והטיצ לצך, אז

תמלא חן ושכל טוב צעיני אלהים ואדם, יחנך אלהים דעת ותצונה להצין ולהשכיל עמקי סודותיו, ויראך מתורתו ופללותו, יהי נועמו עליך. יוכנו

כל מעשי ידך, תראה חיים עם האשה אשר אהצת. באות נפשך ונפש ידך.

א י צ ק א י י ב ל

וְאִם גַּם עוֹד בּוֹאֵת לֹא בָּא יְדִיד קוֹרֵא בְּסוּד עֵתִי
עַדן שְׁנֵית שְׁמִי אֲרַמּוּז בְּדַבְרֵי שִׁיר מְלִיצָתִי
חֶקוֹר וְדְרוֹשׁ בְּרֹאשׁ זְמַרִי וְשֵׁם תְּמַצָּא תְּחַלֵּתִי ;
וְתַכְלִית נֶאֱמָן תְּשִׁים לְסוּף וְקִין דְּחִידָתִי *

ח פ ש י

לפתרון החידה *

חִידָתְךָ שְׁמַעְתִּי וְגַם מְצָאתִי
רֹאשׁ זְמַרִי אָחוּז בְּסוּף נֶאֱמָן
אֶפֶס לְהַגִּיד אוֹתָהּ הֵלֵא יִרְאֵתִי
אוֹלֵי אֲמוֹתַת הַזְּמַן בְּזְמַן * —

א - ה -

מִרְדְּכַי הַלְשׁוֹן וְהַמְּלִיצָה

מכתב שמע שלמוזי

מן לעיר העעירים, לחדירים צאדירים,
סגנים וחורים, נגידים ובגידים,
חכמים וסופרים, מלילים ונשוררים,
דרכי לשון עצרים, שלום ונכל עצרים *

צַעִיר אֲנִי לַיּוֹמִים וְאַתָּם יְשִׁישִׁים, צִישִׁישִׁים חֲכָמָה וְאוֹרֵךְ יָמִים תְּצוּכָה,
תְּצוּכָה תִּתֵּן קוֹלָהּ וּמוֹסְדוֹת הַמִּדְעָה יִרְגְּזוּן, יִדְגְּזוּן יִדְעוֹת הַמְּזוּמָה
מִקּוֹל הַקּוֹדֵשׁ צְהָרִים, הַרִים צָנַח קוֹלוֹ יִדְעֵה אֵף יִדְרִיחַ, יִלְרִיחַ אִיֵּה סוֹפֵד
אִיֵּה שׁוֹקֵל, שׁוֹקֵל עַל בְּפִי הַתְּצוּכָה שִׁיתֵד הַמְּצוּכוֹת צִלְקָה, צִלְקָה כֹּל אֲמָרִי
פִּי וְאִין עוֹנָה אֲמָרִי *

אֲמָרִי הַאֲזִיכָה חוֹקֵר תְּעִלּוּמָה, אֲנִי אֲשִׁיצַךְ מִלִּין וְאַתָּה דַעִין אֲשִׁקִיעַ צְנַעִימָה,
אֲסִיד מִלְצָךְ כַּעֵס וְחִינָמָה, וְאִיפֹת רִזוֹן זְעוּמָה, אֲבִירָה נוֹזְלֵי מְזוּמָה,
מִסוּךְ צְמִי מִדְעָה וְחֲכָמָה, וְאַכְזָה לְהַצַּת שְׁלֵהַצַּת הַמְּשַׁטְמָה, אֲשִׁקִיעָה דַעֵס
שָׁרִים, מְצוּכָה וְנוֹהוּמָה, וְאַקוּס סַעֲדָה לְקַמְמָה,

תשובה

ה מ א ס ך

לחדש טבת תקמ"ח

חידה אחת קטנה, נצגה לעין
נערי בני ישראל לחגיד פתרונה.

שְׁחָקִים לֹא יִכְלוּנִי וְהָאָרֶץ מְקוֹם שְׁבֹתִי.
וּבֵית שָׁרִים אָנִי שׁוֹכֵן וּבְבֵית רָשִׁים מְעוֹנָתִי.
קָצְרָה יַד יְדִיעַת אִישׁ לְהַשִּׁיג אֶת אֲמַתָּתִי.
וְכַח אֵין בְּעֵין אָדָם לְהַבִּיט אֶל־תְּמוֹנָתִי.
בָּעַת לְדַתִּי זְמַן מוֹתִי וְגַם בּוֹ סוּד תְּחִיִּיתִי.
אָנִי עֹבֵד לְאִישׁ חָכָם וּפְתִי יַעֲבֹד אוֹתִי.

אֲנָשִׁים נִלְאוּ לְדְרוֹשׁ בְּמַהוּתִי וּבְמוֹתִי.
וְנָשִׁים שׁוֹקְטוֹת נְחוֹת בְּצוּרִי כָּא בְּסִבְתִּי.
אָנִי אֶת אוֹהֲבֵי אֱהָב וּכְבוֹד יִנְחִלוּ אֶתִּי.
בְּיָדָם אֶפְקְדָה תְּמִיד יְחִידָתִי וְנִשְׁמַתִּי.
אָנִי אֶת שׁוֹנְאֵי אֲשֶׁנָּא וְאֲשֶׁבִיעַם מִרְדָּתִי.
וְיִקְוְצוּ בְּחַיֵּיהֶם בְּחוֹסֵר כֹּל בְּמִיתָתִי.

שְׁמִי אֲזַכִּיר לְכָל דּוֹרֵשׁ לְכָל חוֹרֵשׁ בְּעִגְלָתִי.
בְּסִתֵּר רוּם זְכוּל רֵאשִׁי וּבִימִינִי שְׂאֲרִיתִי.
יְקוּף נָא אֶת־כְּפִיפְתִי בְּגִמְרֵי דִין לְתַפְאֲרָתִי.
וְגִרְשׁ הַמְּשׁוֹלֵשׁ בּוֹ רְחוּקִים מְשִׁכְוֹנָתִי.

להבין מולא שפתם לא במקרה ולא בתרבות, וקלת מהנחשנים חנמים צעיניהם יפרשו הכתובי' בפשטות של עדמימיות ויעזרו דרשות דרשום ז"ל להעיד צם על ענינים נעלמים מסוד ה' ליראיו לא ידעו ולא הבינו אלה הצועדים צעם הלוקחים לשונם כפי המוצן מפשוטיהם, כאשר שמענו פן ראינו דרשי דמים המוזזדים על פתחי השערים, צערים וצנפרים הרו עדמימיות וילקו ציאורים זדים אשר גדלום על צרכי המדרשים לא ידעו כוונתם כל יעמדו צאמתתם וייטר זה צעיניהם, ולו איש הולך רונו דעת והשכל צדדני לחות ל"הק יאמר צאזניהם ציאור אמיתי כחות לפשטו של מקרא כפי כללי הדקדוק, יצוו לשכל מליו ועליו ישחקו, כאשר יאמר המושל הקדמוני צאזני כסיל אל תדצר כי יצו לשכל מליך, על כן תיעטו הדואים צארוצות הדקדוק פשוטי הציאורים כאמרם ז"ל ראייתי בני עליה והמה מועטים, וכהי כלנו בעטלפים לא דאו אור צהיד הוא צשוקים, הנה כמו זאת הסצה, האפילה זהר לשוננו נואז ועד עתה, ועתה כמעט דגע היתה תחנה, כי העיד ה' את רוח משכילי בני עמנו צחורי חמד חדל"ע אשר מלאו ידם היום וכרתו צרית לצחות, כולא האי ואולי תחזור העטרה ליושבה, קנאת סופדים תרצה חכמה, ולשון עלגים תמהר לצד, לחות.

אולם עוד ראייתי דעה חולי ורצה היא על לשוננו אשר נתנו מגדעות צה, והיא העדר התוספת אשר העדרה הוא פחיתות גדול וכגדע צלשון, כי זה כל לשון ראשיתה יהיה מצער ואחודיתה ישבה מאל, וזה כי כל הימים ישימו המדצדים כוספות על הלשון פעלים ושמות חדשים מפעולות ותולאות וחכמות המתחדשות צכל יום וצכל עת וצכל דגע, ויום ליום יציע אומר ודצדים חדשים ציום שידוצר צם על שערי החכמות המתחדשות מיום אל יום צאפא"עק ועלעקט"ריליעטו ואסטר"אכאמי וזולתם מהחכמות הנכללים צשלת המחלקות לימודיות טצועיות ואלהיות, וכל חדש וחוש צ מוכרח לקדוש שמות חדשות לכל המלאכות וכליהם הנותחדשים מיום אל יום אשר התחדשות המלאכות וקריאת שמותם החדשות לא תשנה מפי זדענו וזדע זדענו ענד כל ימי הארץ, ככתוב וכל אשר יקרא לו האדם הוא שמו, יקרא דייקא צלשון עתיך כאמור, והנה כל לשונות הבויים גדלו והכליחו וגם עשו פרי, ולשוננו עמדה מלדת ותהי עקרה, כי מיום לכת אצותינו גולה לא הושם עליה כוספות, ותקטן מאל מכל לשונות הבויים, כי קטן יעקצ ודל ואין אדם דשאי לחדש צה דצר מעתה, וכהי חפת דעצ צבויים לא דעצ ללחם ולא למא למים כי אם לשמוע חדשות ונלודות משפת עמים דצים אשר התחדשו מקרוב צחכמות ומלאכות חדשות לא שערום אצותינו לקדוש להם שם פעל ומלה, ומייקרו מצחדי ספדינו חוזדים על פתחי כדיצי עמים לשאול מצטא ושפה צדורה לנפחם המדצרת ציום שידצרו צם על שנרי החכמות והמלאכות החדשות, ותהי לחרפות לנו, כמ"ד צזוי אפה מאל זה אדם שאין לו כתב ולשון, ומי יתן ישימו חכמי ישראל אל לצם להסיד החרפה הזאת מעל פניהם, יעירו ויעוררו להוסיף פעלים ושמות ומלות לשרת צם צקודש כפי דרכי שמושי שפתנו אחנו, ולא כשא ענד כלימת הבויים, לשאול שפה מהם, ודצדי אלה לא ימושו מפינו ומפי זדענו להגדיל לשון ולהאדקיה.

(ג) יעיר חוץ לשמוע כלמודים צלחות לשון המשנה ולקדוש לה שם לשון עצדי, מי לא ידע צכל זאת אשר דעת שפתם צדור מללו צמשנתם

השורה בחולות המדע הרוך, צעיר אמרים תאמר להשיב
לשאלתי מענה ופתרון, על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון.

(א) הנה מלין וקול אשמע כי צא איש עד הלום מצטר עוז משמיע
מעלות לשוננו העצרי ואת יקר תפארת מעלות חז"ל אשר
המה היו ציקרותיה, ישאו מדברותיה הלחות עלי פיהם: תשוואות חן חן
לאיש עוז זה אשר אל צמורה עוזה יצוא ועוז יצטר, חדשות הוא
מגיד וכלדות לא כודעו לא שמעתן ארזן מעולם, אך זאת היא כפלאות
צעיינו אשר בכל הצמורה הטובה לא נתן כבוד ללשוננו הקדושה ולחז"ל
כי לא ספר מאומת וזה ממעלותיה הרמות והכשאות, ומעלות יודעה
ומכירה כאשר ספרו לנו ארזונו לאמר זו תפארתה וזה פריה, אפס כי
זה החכם דרך מוסר לו, יחשב דרכו כי לה דומיה תבלה, אך איך לא
חשב חכום יצט למרחוק, ישים תפלה לצורתו לאמר צחוקי וחלקקות
דברה המצדה, אשר כן דרך איש מחליק לשון, צפיו וצפיתיו יכבד את
מהללו, ולצו רחוק ממעללו, מלפנו ר"י החצר אשר מדי ספר צמחה כן
בשא מעלותי על פיו יעוין כוזרי מס"ח לשני עד סופו, ואת יקר תפארת
חז"ל זכר מן ס"ד לשלישי עד סופו, אשר כן עשה ארזני אזי כ"י עת צוא
דברו לספר תהלת חז"ל, אז דאה שמך דבר ממעלותיהם הנכבדים ויספרם
צמשי לשלישי מספר המדות, וציו"ד לראשון מספר החזיון, וצמשי לשלישי
וע' לחמשי מאמרי צינה, ועת אמרת ה' היא לרפתהו לתת כבוד ללשוננו
הקדושה, והראותו, את יקר תפארת גדולתה אז דאה לצמד קלת מגדרי
הפעלים המשותפים צמוצנס והצדליהם זה מזה צעומק החנמה, כמו
ההצל שצין ידאה וצין שאל לשונות המשמשים זה המוצן, ומה זו נסצה
להיות היראה חלוקה מדיעותיה להמיד הפעול צפועל, וציאור ההצללים
שצין לשונות כעס עצרה קלף וזולתם, וגדרי חנמה צינה דעת והצדליהם
זה מזה, כאשר ידאה הדואה צמקומות מפוזרים מחזוריו, וצפרט צהעדות
אשר העיד צלך צחיצורו שפת אמת, שס כאמרו ונשנו גדדים מהותיים
לקלת השרשים והצדלי קלת הנדרפים זה מזה, אשר כל זה יורה על מעלות
לשוננו, ועוד ידו נעויה להראות העמים והשדים את יפי תפארת לשוננו
הקדושה, וצמקוס תבלה, שט תהי מעלה, כי לא יאותו יקר וגדולה,
אם איך עושה עלילה, וצמקוס תבלה, שס תהי תהילה, וכבר אמר
החכם צמשלו הנפלא, התבלה צלי זכר מעלה, היא כזה הפטרה הלוטה
צשמלה, או כצית האור צלי סגולה.

(ב) שם שס לו חוק ומשפט הסצה אשר הַסְבָּה אצדן לשוננו עד נוטל
עמנו רוצ המצדד, את השכחה אשר היא היתה צעכדנו להשכיח
ממנו שפתנו אשר נחלנו מאצותינו מעולם, אמת נכון הדבר נעשתה
התועבה הזאת צישראל, צימי צית שני כמעט נשכח זכרון הלשון מאצותינו
לולי יחדי סגולה, כי התעדרו צגוים וילמדו לשונם, ככתבו וצניהם חלי
מדבר אשדודית וגו', צימיים ההם איך איש שס על לצ ללמוד לשון עצרי
ולא לכבוד היתה צתוכס, ומה גם היום איך דורש ואיך מצקש ללמד לחות
לשון העצרי כי רוצ המוננו צלעגי שפה ידברו, ואיך איש שס על לצ להצין
צונקרא מפורש ושום שכל צפשוטי הכתובי לפי חקי לחות הדקדוק אשר
איך מקרא יולא מידי פשוטו באמדם ז"ל, כי דוצי המוננו יאמינו כי עקומת
שפתם הוה מעשה לעצור על ד"ת סת"ות עס היות שכל רוח איך צקדס
להצין

כותב המקרא בשום מקום להצליע נו"ן חפ"כ במקור עם אות כנל"ס צדגש
 כמו שמלחום כלסון המשנה תמיד.
 אולם עם כל זאת נאות הוא להקרא צסס לשון עזרי אחר שמיחיו
 והמזדדים זו המה עזדרייס, ואין עענה משפת עמים דזיס אשר
 התיקדו זו, (כי יתכן לומר שהיו מעולם שפת עזרי ושכחוס וחזרו ויסקרוס)
 כי אחר שהסנימו המניחים עליהם ונה לי מלה חדשה או נכדית כי העיקר
 הולך אחר ההקמה, וכן יתכן לומר צפעל אתרוס יתרוס שנהגו זו צעלי
 המשנה, שהוא פעל מחודש וכן ההמון צעת ההוא או קודם לו גזרובה
 צשיצוס משס תרומה אשר דמו היות התי"ו שרשית, (ומה גם היום יתעו
 בן הפייטני' כאשר שמענו כן דאינו שמקונן אחד גזר תִּאֲבָּיָה משס תִּאֲבָּיָה
 ואניה (איכה ז'), הלא היא כתובה על ספר הקינות לטי"ת מנחם, וטעה
 ז' טעות: א' דימה היות תי"ו תאניה שרשית, ז' הטיל זה נו"ן יתירה
 אשר אפס מקום לה לפני נ"ן לרזיס מ"ז כי מחוק הלסון להצליע צדגש
 כמו מלרזיס בְּתִבְיָה יד (סס ה') ולפי חקי הלסון היה לו לומר וצנן אָבִיבֹה
 כמו וְאָבִיבֹה ואצלו פתחיה (ישעיה י') אצל מה היה למקונן ההוא לעשות
 אשר לא מלא כדי גאולתו להסלים סדר האלפא ציתא צקינתו לכן צחר לסוס
 נוספות על הפעל כדרך שנהגו צסס, מה שאין זה משפע הלסון ולו חכס
 הסכיל צקדוק הלסון היה משלים התי"ו צמלת תְּבִיבֹה צצנין פיעל מנל"ה
 ע"ת צלפיתנו צְפִיבֹה (איכה ד') והוא מטעם לְתִבְיָה לזת יפתח (שופטים
 י"א) שלדעת יונתן ודש"י ענינו קיבה, ויתכן שגם המקונן ההוא נשילות
 פניו לחז"ל היא השגתהו, כי ז"ל מ"ד פ' ד': ויתפרו עלי תאנה ארשצ"י
 עלה שהציה תואנה לעולם, פי' מ"כ יללה וצכי, וכל זה אינו שיה
 לבזר פעל חדש צעצור דרשת הדרש כאמרס ז"ל לשון חכמי לחוד ולסון תורה
 לחוד אף כי הדרש אשר הוא כעין אסמכת' וכעין אל תקרא שנהגו ז"ל לדרוש אין
 לסמוך עליו כלל לצנות על פיו צנין חדש או משקל חדש או איזה מוצן חדש,
 וכבר תעו זוה פייטני' דזיס ופה אפס מקום להעיד עליהם, וקלמס הציווס
 המדרשים להכציר מלין ולחרף אלהים חיים כמו שיסד אחד המקוננים צאל
 מלא דחמים לך' סיון לאמור מי כמוך בְּאֵלֵימִים, והוא חידוף וגיוף לומר
 העמוד הזה אינו רואה ואינו שומע ח"ו, והפייטן הזה שגה לקרוא האל"ף
 צחיק אשר לא היתה זאת כוונתס צמדשס (גיטו ד' כ"י) אצל כוונתס
 ז"ל היתה על גודל אריכת אף לרשעים נטעס אמרס ז"ל איזה גזר הכוזה
 את ילדו שנאמר טוב ארך אפים מגצור, ולפ"ז ראוי לנקד האל"ף צפתח
 כי הוא מטעם חזק ואמץ ת"א תקיף וְאֵלִים (דרזיס ז"ח) והסס ואמין נח
 (איוב ט') ת"ו וְאֵלִים חילא, וכן הודגלנו צדדז"ל לקרוא האל"ף צפתח,
 וכעין זה דרשו סס על פ' מי כמוך חסין יה, וזה שגה או השגה, ונהנה
 פיוטס דזיס שוגיס ומסגיס), ויהי מה הנה אכחו רואיס צלסוננו וצכל
 לסונו' הגויס פעליס וסמות משתצטיס התחדשו מלנטי ההמון הצלתי יודעים
 משפע הלסון ההוא, וכלס יהגו צס כמשכיל כסכל מוצני אדם אחד שהוסכת
 המלות ההן צין המזדדים להיות מורים ההודאה ההיא אשר נחש
 צס אין קפידא אס לא הונחו צלחות, אשר נעין זו המקרה קרה
 ג"כ צלסון המקרא אשר מניחה על צחות יסדה, ומלחות הלסון הוא הקי"ו
 כאמרס

במשנתם, ואחרי שחז'ל הם המה העצרים אשר מלאו את הלשון במדבר,
 והם המה מניחי' אשר הסכימו יחד על ונהגי דרכי שימושי המצטט ההוא
 ודברו בו צלחות נחמט מנהגי שמושי אשר הסכימו עליהם, הנה
 צלי ספק שלטונם זו תקרא צמס לשון עצרי צהיות מניחיה ודוצריה עצריים.
אולם כל יודע תצין כי לא כלשון המקרא לשון המשנה עם היות שפתיהן
 עצריות, יען דתיהם שונות צמדטיהם ושימושיהם, א' שדשי לשון
 המקרא מיוחדות לעצריים לצד, ומעט מזער מלאו להם דוגמא כלשון
 עם ועם, ושדשי לשון המשנה רוצם לקוחים מלשונות העמים, כמו חיל
 נצח מלחמה המחפשי הצתים לשלול, קראו ז' לצמס צולשות ע"ש ויחפשת"א
 וצלש, האתלעי צמיו צין כצם לאיל, קראו ז' ל פלגס והוא לשון יוני,
 פלטר מוכר פת נקי צל"י, מאכל פולטיקין חסוצים כלשון יוני ורומי,
 ללוחית של פלייטין, פלייטין שמן דוקח צל"י, לביון מחנה צל"ד, וכיוצא
 צם שדשיס דצים לאלפים ולרצצות לקוחות לצעלי לשון משנה משפת עמיס
 דצים משא"כ כלשון המקרא, וגם שימושי אינם עולים צקה אחד עם
 שימושי לשון המקרא, כי הנה זה מנהב צעלי המקרא המקור מחפ"ב עם
 אות צכל"ס יצוא על צ' פני': א' לְבָרֹדֶר לְבָטוּעַ ע"ד השלימים, צ' לְגִישָׁת
 לְטַעַת. אך לא תתצלע הנו"ן לעולם דגש, וכלשון המשנה מלאוה לעולם
 מוצלעת דגש לבוש לבול לבח לשון, וכנה צנחי פ"א יו"ד ועמו שרש
 לקח מקרא אחד להם צמקרא לְלַבֵּת לְרִדָה לְקַחַת, וכלשון המשנה כחמד
 לילך לירד ליקח, ולא נדע ניקוד הלמ"ד אם היא צצירי או צחירק גדול
 להרגיש היו"ד השרשית צמצטט, או אם נקראס צחירק קטן הלמ"ד וצצליע
 היו"ד דגש במנהב המקרא דצצים מחפ"י כמו רְצִיב רְצִיב מן יצב יצב,
 אשר זה לא יסופק עכ"פ צמלת ליקח שהיו"ד היא סי' החירק הקטן לצד
 והקו"ף דגושה להצליע חסרון הלמ"ד, וכן סצ מנהב מאדדי כלשון המשנה
 לשמש צכו"ן מקום ת"ס הרצוי, ולהיות גזרת כל"א שוה לגזרת כל"ה כאמדם
 ז"ל אין קודין את שמע, מה מצינו, וכנה נהגו ז"ל להרכיב כפעל והתפעל
 כאמדם ז"ל, כתכוון נודמוון נתפתה נתרצה, מה שאין כל זה מנהב תמיד
 צמקרא כי אם מעט מזער לא צציר מלאוים עד"ז ונקראו צמס זדים.
ובל חכם מצין מדעתו הרצה יותר ממה שפדטנו אשר כלס יעידון יגידון
 שלא כלשון המקרא לשון המשנה, והוא הדצד שאמדו ז"ל לשון תורה
 לחוד ולשון חכמי' לחוד, וכל חולק על פשוטו של זה המאמר לפדש אותו
 צפשו עדמומי ואומד שסניהם עולים צקה אחד, הוא זה צסתד פנים
 ישא ויחניף צחלקלקות להכחיש הגלוי והמפורסם, ואם יאמר האומד ובי
 עתבי שלא דאינו צעלי המקרא משתמשים דדרכי שמושי לשון המשנה נגזר
 אומד שלשון המשנה אינו לשון המקרא, אשר הוא דצד זר כי לא דאינו
 אינו דאיה אחד שלא עזבו אחדיהם זולתי ק"ד ספדי הקודש, ואולי מלאנו
 מהם יותר יתכן שצרוצ דצדים לא יחדלו להשתמש צשימושי לשון המשנה,
 על זה נשיצהו לאמר לא והצא לך אף אתה דאיה שלשון המשנה היא לשון
 המקרא, כי עדן לא הוחזק הדצד, ואם צעצוד שהסתוו צקלת שדשיהם
 ושימושיהם או צרוצם, הלא כמוהו לשון האדמי מתדמה צרוצ שדשי ושימושי,
 הנאמר צעצוד זה שהוא לשון מקרא, והנה תרגלם צפי חז"ל לומר לא
 ליסתמע תנא צמוס מקום ולא שמעינן, וכנה כאמר אנהנו לא ליסתמע

זלסון ההוא, ועם המצואר צניה שקדם שלסון המקרא הוא יותר לח ומצודר
 מצדו מלסון המצנה שהוא ג"כ מצדו, א"כ היה מן הדין להביא תפלותינו
 מכל תיבה משנייה ולהציא מקראית תחתיה במקום שאפשר, ועכ"ז לא שלח
 א"ל כ"י יד השגתו צם והניחם כמו שהיו דק העיר עליהם שאינם לשון
 מקרא, והנה השולל לועק חמם יסער סער, יריע אף יגרוח על לא מצד,
 דון ידן חוטב עוצ כעושה דעה.

(ד) אשר עוד ראיתי שהחנט השולל הוא כנועיר וצא להצין חקשות
 וכלדות, מצדים טובים ונחומים, אשר עליהם יאמר משל
 הקדמוני שהחדשים אינם טובים והטובים אינם וודשים, כי הנה הוא מליצ
 לו יד זהערה אשר לה שם צלטה תיבות תלמודיות, לדרסן כמין חומר
 ההרכבה, ואלו הן אפילו, כילד, מנין, וזה החכם מצין מדעתו ששלש
 אלה המלות שמים שמים צאו, אף אלו, כאי לד, מן אין, הן אלה מצדו
 הטובים עתיקים הם, כצד נאמרו וכשנו צמוסף הערוך דף י"ד ע"ג,
 ודף ל"ג ע"א, ודף ק"ו ע"א, אך לא עוצ היות ניקודו מ"בין המ"ם צלירי
 כמו שנקוד על ידו והוא מצד שנתחדש צזה לא שמענוהו צלתי היום להיות
 המ"ם המשמשת לצדיה לפני אות זולת אח"הער, לא יקוח ולא יהיה כי
 ניקוד הקודם ר"ל מ"אין לא יחייב עכ"פ ניקוד הנמשך ולקרום מ"בין,
 אחרי השנות המלה מאל"ף לנו"ן, ואנחנו נהגנו לקרום מ"בין צחידק המ"ם
 שהראוי מן א"ן אלא ששינוי המצטא יסבול שינוי התכתב, והוא מצד
 הלמד מכלל מצדו הרז"ה צג' לאותיות.

(ה) אהרי הדגים והאמת האלה החרה החזיק כוסח צרבת ליטצ צסוכה
 על פי טענות חנושה: (א) אחר שחז"ל תקנו זאת הצרכה,
 מסתמא אם היה זה משקל צלתי צרור זלסון לא היו צוחדים צו, (ב) דוגמא
 מצא לו צמקראי קודם, ב"בויש קלידה (ישעי' כ"ז), מניח לו לישאון
 (קהלת ה'), לרוא מפני דוד (ש"ח י"ח), (ג) הרגל קריאת הלמ"ד צלירי
 המקוצלת צפי כל היא עזר לנו, כי לא שקר נחלו אצותינו, (ד) יגיד
 עליו דיעו, והוא הצווי הדומה למקור, ואחר שנאמר הצווי י"ב יתכן
 לומר המקור ליישב, (ה) דימה לכצות אם קטנת הכמות צלה צאש גדולה,
 כי העיר פליאה אחת גדולה היא אליו צענין צרבת להפריש הלה, ששורש
 פרש צצנין הפעיל איננו מודה פידוד כי אם עקילה כמו וכנפעוני יפ"יש
 (משלי כ"ג), והנה החכם ידמה שלהט הפליאה הגדולה יעור עיני הצחינה
 עד לא יוכלו לדחות זהר הפליאות הקטנות עמכה.

והנני אני להשיצ על אלותיו ולהתיר ספקותיו צרוח משפט וצרוח צאר,
 ולא יעשו שום דושם כלל, ואומר: השענה הא' חלושה מאוד אשר
 הונח תוכיה לומר תדע מהקושיא, כי עליה אנו דנין ואם יש מקום
 למלת מסתמא, אפס מקום לשום קושיא צש"ס כי היא מענה את הכל,
 על כן היה א"ל כ"י רגיל להתנות עם מתווכחיו צערם יעלה להצ הוויכוח
 שלא יהי מקום למלת מסתמא צוויכוחס, ומודה לא יעלה דאשם מכל
 מאומה כי אם הצחינה השכלית אשר עדיה צאו למשפט היא מענה את
 הכל, אף כי בצד התיר א"ל כ"י זה הספק צשאי לעמק צרכה, כי ז"ל

כאמרו ז"ל לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קלה, על כן דאה וניחה לקר דשרשיה ליסדמ על שנים ואו על שלשה אופיות לא יותר, וכהי נמצאים זו שדמים חדשם אנשי ההמון (אשר לא ידעו משפט הלשון) צעלי ארבע או חנוש אופיות, והעד שרוב המרוצעים והמחוננים מודים על דברים שהמון עם משתמשים צם כמו בקצוק, צרול, בצעול, דרצן, דרדך, זלול, חרמט, חרץ וזולתם, אלה וכיוצא צם הם דברים שההמון משתמשים והם קראום צמותם מצלי צחינה צחות, ואחר שהוסכמו המרוצעים צין המדברים לא דלו צעלי המקרא לשכותם אל דך הלחות כי לא ידעו מה הוא, והנה תזה הסוג יתכן להיות פעל אחרים שנתחדשה מההמון צימי חז"ל או קודם להם מצלי צחינה צחות ואחר שהורגל זה הפעל צפי ההמון לא דלו חז"ל לשנותו ושצו להיות שני שדמים תרם ורום מודים מוצן אחר וכמוהו דרים צלשון י

והיה עכ"פ שונה מאת חז"ל לשמור דרך הלחות אם נחקת משפט לשון המקרא, או כלחות לשון המשנה והיו מקפידים על השינויים שלא להרצות צבות לצלתי הביא דרים צלשון והיו גוערים צמדברים צלשון זד וחדש פן יצונו להיות מורגלים וירצו הזדים צלשון, כמו שהקפיד ד"י על ד' נחמן צאמרו פורתא דגונדריא הוא דקא עציננא, וא"ל ד"י מי סנייה מעקה דכתיב צאורייתא או מחיבה דאמור רצנן (קדושין 97 מ"ג) ומטעם זה גער ד' יוחנן צאיסי שסכה דחלים צרצוי יו"ד מ"ס ולא אמר דחלות צוא"ו תי"ו פהרגל לשון המשנה, וגער צד' אסי שסכה יין שמסכו גוי (ע"ז 97 נ"ה ע"ג) שהי' לו לומר שמצו כהרגל לשון המשנה והתגללו אלה השלמים לאמר שדעת שפתם צרור מללו כלשון המקרא דחלים מאתים, ולא נמלא צרצוי וא"ו תי"ו צכל המקרא, וכנה וסנייה מורה עירוצ מיס ציין צמקרא מסכה יינה משא"כ מציגה שהוא מורה הדקה וספיכת משקה מה מכלי אל כלי לצד. כמ"ס הפוס' סס, והשי"ו ד"י לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד, כלומר כצד סז מכהב מארי להרצות דחל צוא"ו תי"ו כמשפט לשון נקצה כי נקצות הנה, וכן צד הורגל פעל מציגה להודות עירוצ מיס ציין, והדקה וספיכה ג"כ, כי לא ידקקו ז"ל כל כך לקצוע צשפתם תיצות כצלות לפעולות משותפות צכלל וכצלות צאיזה פרט קטן האיכות, כאשר יצשו צעלי המקרא אשר שפתם צרור מללו ויצדילו ציניהם, אשר כן מכהבם על הדוצ צהיות הזכר צצל מנקיצתו צסס, לא הקפידו לצדל ציניהם צסימן הרצוי, אחר שכבר הם כצלים צסס כמו עזים ותישים, דחלים ואלים, אשר כמו זה הדייקות הלח לא נשמר צלשון המשנה, ועכ"ז הקפיד ד"י על שינוים מדאגה מדצד פן יצואו הערלים ערלי שפה לשנות גס המה ולהציא דרים צלשון צלי דעת משפט הלחות, זה כ"ל צרור צפי' מלינתם לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד י

מבר זה נראה שלשון המקרא אשר צו דצד ה' עם כציאיו הוא יותר לח ויותר מצודר מלשון המשנה שנתחדש אחריו וצאו צו דרים דרים מלשונות העמים ושימושי מצעאס, ואחר שונתקני תפלותינו היו צעלי מקרא הוא עזול וסיעתו שהיו שנים הרצה קודם צעלי המשנה וכת"ש הדמ"צ ז"ל צד' לראשון מתפלה, אין ספק שחצרום צלשון מקרא, ציותר לח ומצודר שצו, לכן עלינו לשבח צתפלותינו צלשון המקרא כמ"ס התו' כמה פעמים ז"ל לישראל דקרא עדיף, וצשתד לח ויותר מצודר ממנו כמו שפסק דרמז"ס שמדקדי' צק"ס וצתפלה צכל לשון להתפלל צלשון הלח והמצודר יותר צלשון

(ו) ועל דבר הספק והמדולה אשר חשב בהגהת לעשוך ד"ת, אין התשובה שוה בזמן הזמן, כי כל מי שעיניו צחינה לו הוא זה יראה שאין דצדו ממנו, כי הרה עמל וסתירה ויתרוללו הסותרים צקדו הגתו וילך שקד, כי הנה זה לשון השואל ראשון אין הודלות ענין מלת התעסקו מלשון ריב ומלה בו, וכן הוא דעת אונקלס דש"י והראש"ע וד"ק ושאר מקדקי' ומפרשי המקרא ואין פולה תהומתכלף להוליא המלה הזאת תענין עסק שצדו חז"ל עכ"ל, וצמחילה מכבוד השואל, שקד ענה צס כי ז"ל הרד"ק צשורש עסק, והתפעל כי התעסקו עמו, ענין טריקה ערעור מדו"ל וילאו עליה עסיקים פי' מעדעד לומר שלי הוא עכ"ל. הראש"ע כתב ז"ל: עסק ידוע דצדו קדמוניו, וצמוסו הערוך ערך עסק ז"ל וסמאל אמר זה הלוקח שדה פיש עליה עסיקין פי' ערעורין (א"צ כי התעסקו עמו ת"א התעסקו עמיה) עכ"ל, והרב החכם ר' משה דעסוי תרובס עסק (לאנק-ברונען), הדי שאלה כלס השו הודלת עסק הנאמר צתורה עם עסק הנאמר דדו"ל לומר שגניהס מודיס הודלת שתיס טריקה ועדעו הפך ממה שהעיד השואל, ולא די זה שצדו סותרים דצדו המפרשים ושקר ענה צס, אלא שהוא סותר את עצמו צמה שנתב אחר זה, זה לשונו: הדי שקעת המקדקי' והמפרשים צהודלות מלת התעסקו תסכמת לדעת המוסקים צכוונת צבת לעסוק ד"ת ושאין הצדל כלל צין מלת התעסקו הנתוצס צסי"ן וצין השורש הזה הנוכר תמיד דדו"ל צסמ"ך עכ"ל, והננו דואיס שהגתו מזויפת תתובה יען קננו צה השקר והסותרים צשלוס ישכנו כלחיס יחדו אין ערך ואין לוחה צהגתו, וזאת היא נפלת צעיני, החכם יענה דעת דוח, אצל צלמת אמר א"א כ"י צסוף סדר הסליחה צמליצה הנקדלת פשע אדש, שיד התשוקה עשתה זאת, כי אמנס בן דרך כל מי שדרכו לילך ולהשיג ולהתפאר צהשג יד, להיות תשוקתו גדולה מהגתו, ולנן איננו דואה חוצ לעמנו כי ענני הכצור המדומה מאמיליס זהר האמת והוא הדבר שלא חס א"א להשיצ על כנוו אלה ההגות כי ציופס גדלה צעילי לכל מי שעיניו צחינה לו, ואני לא יכלתי להתאמק כי דרך עעדים לי.

(ז) אולם צנידון הקדיאה צסי"ן או צסמ"ך, הנה אין הצדל צמצעא ציניהס, ומה יתרון לצעל הלשון כי אס דלות עיניו, ואחר שצעל הדין הודה שעסק ועסק מקרא ומשנה שויס צמוצן, ומהצואר צמה שקדס שלשון המקרא הוא יותר נח ומצורר צקדיאה וצמכת צמלשון המנשה, א"כ הדין נותן להיות המכתב לעשוך צסי"ן, ואין עענה מהצנין החדש, כי הנה אחנו צניניס דציס חדשים צתפלותינו והמה צנתוציס כאשר העיד עליהס א"א כ"י איס איס על מקומו לאמר אין לו צנין צעצדי או איננו על צנינו צעצדי, וגס זה נעור ועומד על מקומו, והעצדי להתעסק, (יעוי' ויעתר יצחק סי' כ"ד). קינני לצדריס, שלום מכל עצדיס, לדושי לשון עצדיס, ולהחנס השואל ומי צעל דצדיס, ולכל ישראל חצדיס, מן הצעיר הצעיריסי.

היום עש"ק חי דר"ח מנחשון תקמ"ת. ל"ק.

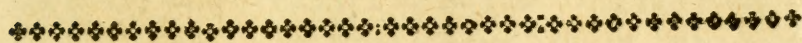
שיימא שלמה במו' יצחק לבית לוי מסאטנאב י

שם ואם הם ז"ל הורונו נוסח הצדקות, צהרגל לשונם לשון המשנה הורונו
 ועלינו לתקנם בלשון המקרא, אשר בן חששו ז"ל, הטענה הב' אשר ענין
 מענין הדומה אשר מלא, כזר הציאה א"א כ"י צסי' הכ"ל כי ידע שכל
 טוען יטעון עליו צדק זאת הדומה, ושם הנה על קדקוד זאת הטענה,
 זה החכם מהצד ההשגה עיניו השע לראות צסי' הכ"ל, הטענה הג'
 צעולה נמשך לציטול הכ"ל, אף כי אפס מקום לסמוך על הקצלה צקריאה
 צמקום שיש לחוש לציטוס כי הוא דצר המלוי ודגיל מאד להסתצט צפי
 הסמוך או סגנה מאת המסדרים והעביהים, וכל יודע מצין צהבהות
 הספלה והסליחה שהגיה ארוני אזי כ"י, הוא זה יצין כי לא שקר מלוי,
 ומה גם שניקוד ליש צד' נקודות איננו דומה אפי' לאחד הזדים הד'
 הנמלאים צמקרא ביבוש, ליסוד, לישון, לרוא, וגם אלה הזדים יתכן
 היותם שמות כמו יסוד המצח (ויקרא ד') לבלתי ירוא את ה' (יהושע כ"ג)
 וצא השם צמקום המקור, הטענה הד' משווי הלווי עם המקור, לא
 שרוא ולא קיימא כי לא זו שאין לו אפי' עד אחד צמקרא צנפ"י, אלא
 אף זו שיש לטעדים לאלפים אשר יעמדו נגדו לרדת לצקה ללבת לרעה
 ונכה כל נחי פ"א יו"ר זולת הד' זדים הכ"ל, והנה לשבת עם צבל"ס
 ובלתו הלא המה צבתוצים פ"ז פעמים, ולישז אין גם אחד צבתוצים,
 ואיך נדחה פ"ז עדים ולצנא פי זרות על פי טענותיו אלה החלושות,
 והנה נראה צעליל שלק א"א כ"י צזו ההבה, והצאת ראה עליה היא
 כמו שיצא ראה על הלחם והצמר והיין שהם משציעים ומוליקים דס
 טוצ, הטענה הה' על דצר הפליאה שהתפלא מפלאות תמימי דעים
 צנוסח צרכת להפדים חלה, לא עלינו תלונתו אף כי היא לא לעזר ולא
 להועיל לנו צהשבתו על א"א כ"י, ואני אמרתי צחפזי שסתצט צפי
 ההמון לקדוא להפדים צסי' כי הנכון היות קריאתו צסי' מועם הלא
 צרוש לרעז לחמך (ישעיה כ"ח) ומלאנו ההפעיל מעינותו מצרפת פדסה
 (ויקרא י"ח) אך אצטל דעתי מפני דעת הבאוים אשר כצר התעוררו על
 זה ואמרו שהיא נולה אדמית מתוקנת על דרך העצדית כי היא מעטם
 תדומה שת"א אפרשותא, אף כי אחד שמלאנו צבתוצים הנפעל מעטם
 הפירוד כמו צתוך לאנו בפרשיות (יחזקאל ל"ד) שפי' נפרדות זה מזה,
 וכן ואת פדשת הכסף (אסתר ד') פי' פדיתת הכסף שהפדיך משלו לפת
 למלך, הנה נקל להוציא ההפעיל צמוצנו כי הנה צנינים חדשים דצים
 צתפלותינו כמו שהעיד א"א צהבותיו, וזאת הצדקה הואיל ואתא לידן
 כימא צה מלתא, הנה נפלה מחלוקת צין הפוסקים צנוסחה י"א להפדים
 חלה, וי"א להפדים תדומה חלה, וי"א ששניהם כאלה לא עוצים מפני
 ההפסק יעוין יו"דע סי' שכ"ח צע"ז וצ"ך, ואשר יראה לי הוא אחד
 שהתוצ אומר ראשית עדיסותיכם חלה תריונו תדומה (צ"ג ע"ו) ות"י
 חד מן עשרין וארצע תפרסון אפרשותא, וכן ת"א והאשכנזי וכן פי' דש"י
 ז"ל א"ב זכינו לדין שנוון לומר להפדים חלה תדומה, פי' להפדים חלה
 אחת תדומה, ואף כי א"א כ"י הליג צסדר תפלה ויעתר ילחק הנוסחא
 תדומה חלה כדעת הס"ך, צמחילת כצורו לא ידע צעיניו השגתי ויודה
 על האמת כי היא ישרה צעיניו

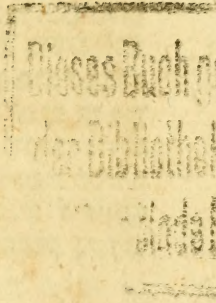
נאום הכותב הנה עוד תחת ידי תשובות על דבר שאלת הסוחר ה"ה הרצני המוקדק
"הו' טובי' גוטמאן מפייעטרוקוב אשר שאל על חיוב הגהות סתת
ח"ח בסדר תפלה ויעתר ילחק, ואם יהנו לי מנייגוי החזרה מקום ציון שורות
מכתבים, חזי ארחה להדפיסם כרסיון ח"ח נ"י אשר רגל על לשונו לומר חכם צני
דמח לני והסיו חורפי דבר, ור' ירחמי נפלאות ונפרתו חזי"ר, שלמה ה"ל

משלי מוסר.

האשה והדבורה

כעד האשנב אשה נשקפת,
ותרא דבורה קטנה מעופפת
על כל עלי וטרפי הצמחים
לינוק הדבש ומתוק מהפרחים
ותאמר האשה אל הדבורה
שמעי נא אלי נמהרה!
איך לכל פרחי הגן תשוקקי,
ומכלם הדבש תמצי ותינקי,
אולי פורים בין הגפן ותאנה,
שרשי פקועת ראש ולענה,
הלא מות בקרבם? לכן תגירי,
האם ממות לא תפחדי?
ותען הדבורה כי הגבירה!
כמוך כמוני ממות אירא,
אך דעי! רק המתוק ינקתי,
והארס והמר בתוכם הנחתי!

החכמים בעיניהם, כהבליהם כעמוני, (ב)
ותחת רדפי החכמה הרדיפוני,
לאמר: מלחמה אל תאכל ותטעם,
כי מרה תמצא בה אחר הנועם,
גם חמת תנינים וראש פתנים יינה,
כל שומר נפשו ירחק ממנה!
השיבותים: שמעו נא המורים! (ג)
אני אעשה, כאשר תעשינה הדבורים,

אהרן האללי

(ח) הבל ונתורגס פה אבערגלויבען, פֿאַראורטהייַן.
(ג) המורים מתורגס פה זיטטען. רייכטער, זעהרער, כמו וללהררת נתן זלזו וכו'.

NOT FOR
HOME CIRCULATION

141322

B. andis University Library

RESTRICTED
CIRCULATION

